

ಡಾಕ್ಟರ್ ಹೆಚ್. ನರಸಿಂಹರಾಸ್ತ್ರಿ.

Dr. H. Narasimha Sastry,

Kaviratna Ayurveda Vidwan "(Mysoie Govt.)"

Ayurveda Vidya Vachaspathi,

Examiner Mysore Govt., Ayurveda Vidwat Exams, etc.,
Ex-President, Karnataka Ayurvedic Conference at Hampi.

INTRODUCTION.

I feel quite happy to comply with the request made to me to write an Introduction to the work “ ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ ” A Practical Compendium of Hindu Medicine with Unani Remedies by PANDIT B. R. GOVINDARAJULU NAIDU who needs no introduction to the public and much less from me as he is already very popular throughout the Kannada Country, for a number of years, through his former Vaidyaki and other publications.

I know this gentleman from my boyhood. He, having studied his subject-Indigenous medicine thoroughly well under eminent Vaidyas and Hakims, has been practising it for about three decades. He is very popular not only here in the City of Bangalore and Cantonment but also in great demand in hundreds of villages all-round this place. He is very much devoted to this science. In his collection of books, he has got numerous other publications on the Science of Ayurveda and Unani in Kannada, Telugu and Tamil. As a Vaidya, he is very well maintaining the tradition in the line being skilful, persevering, painstaking and being very kind towards the patients.

As for the present work, it richly deserves its name. Here, he has treated briefly the subject on the Human Body and its functions to such extent only as would be useful to the practitioner in the

country. He has described the system of pulse and allied subjects as to the knowledge of disease and the methods of treatment as understood and practised by the successful followers of this system. Then, he has described in extenso the art and science of pharmacy—the art of the preparation of medicine, both mineral and vegetable, on sastric and practical lines which will be found very useful by the practitioner.

Under diseases, treated in separate chapters following on the lines of standard sastric works, numerous, popular, useful, effective and rare prescriptions have been given. These “ಅನುಭೂತ ಪ್ರಯೋಗ” ’s or the recipes have been tried and tested and found efficacious and quite harmless, for a number of generations by eminent Vaidyas and Hakims in their extensive practice. This able compiler deserves every praise for having brought out this volume revealing the medicaments used successfully in their practice by our Vaidyas, although much maligned by our adversaries as “Native Nostrums” “Secret Remedies” “Quack Medicines”

In these days of “Revival of India and Her Culture” “Economic Reconstruction of India”, “Rural Reconstruction in India” “Swaraj for India”, the health of the Nation like that of a person is the most important of all the matters of human concern and in determining “The National Health Policy for India”, “Ayurveda” should play a most important part.

I opine, this publication serves a very useful purpose in fighting out the demon of disease-our common enemy, in every country and climate.

I wish this book a wide popularity as a practical guide of medicine in every home and with every practitioner and as a hand book for students of the Schools of Indian Medicine. I congratulate once more the learned author PANDIT B R. GOVINDARAJULU NAIDU for his valuable work.

Dr. H. NARASIMHA SASTRY,

Kaviratna Ayurveda Vidwan "(Mysore Govt.)"

Ayurveda Vidya Vachaspathi,

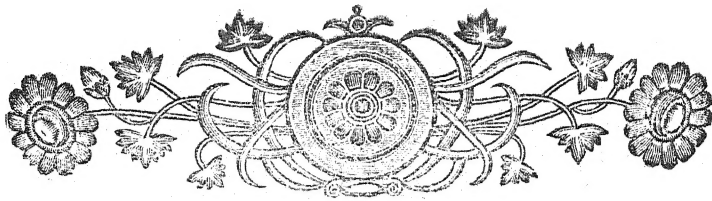
Examiner Mysore Govt., Ayurveda Vidwat Examinations, etc.

Ex-President, Karnataka Ayurvedic conference, Hampi.

ಪಂದಿತ ಸಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಚಾರ್ಯ.
Pandit C. Subbanna Charya

ಉಪೋದ್ವಾತ .

ಮ||ರಾ|| ಬೆಂಗಳೂರು ಹಲಸೂರು ಪೇಟೆ ಪಂಡಿತ ಬಿ. ಆರ್. ಗೋವಿಂದ ರಾಜುಲು ನಾಯಡುರವರು ಈಚೆಗೆ ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸಿ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿರುವ “ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ” ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿದೆನು.

ಇದಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಜಶ್ರೀ ಡಾಕ್ಟರ್ H. ನರಸಿಂಹ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಈ ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು—ತಮ್ಮ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಭವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಷಯಗಳು ಶೇಖರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಔಷಧಯೋಗಗಳು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆಯೂ ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಲ್ಪಡದೆಯೂ, ಪ್ರಜಾವಲಂಬನಕ್ಕೆ ಬಾರದೆ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಚಾರವು ಖಾಲಿವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಧಿತವಾದ ವಿಷಯವೆ. ಆಯುರ್ವೇದವೆಂಬ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅನೇಕ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಯೋಗಗಳು ಅನುಭವ ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ:—ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ವೈದ್ಯ, ಯೋಗ ಇವುಗಳು ಅನುಭವಸ್ಥರ ಮುಖದಿಂದ ಬರುವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮವೆಂತ ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುವರು.

ಈ ಗುರಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಆಯುರ್ವೇದ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ “ಅಳಿಲು ಭಕ್ತಿ ಮಳಲು ಸೇವೆ” ಎಂಬಂತೆ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಮ||ರಾ|| ನಾಯಡುರವರು ತುಂಬಾ ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹರು. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಇವರಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲಭಾಷಾ ಪರಿಚಯಸ್ಥರು, ಭಿಷಕ್ ಚೂಡಾಮಣ್ಯೇತ್ಯಾದಿ ಬಿರುದಾವಳಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾದ, ಡಾ|| H. N. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಸಹಾನುಭೂತಿಯು ದೊರೆತಿರುವುದೊಂದೆ ಈ

ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹುದರಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವೈದ್ಯನಾದ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೋರಿರುವುದು, ಇವರ ಸೌಜನ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರು ಆಯುರ್ವೇದ ಮತ್ತು ಯೂನಾನಿ ವೈದ್ಯ ಅನುಭವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ದಾನಮಾಡಿರುವುದು ಆಯುರ್ವೇದದ ಈಗಿನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಇವರು “ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ” ಎಂಬ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಇದನ್ನು “ಆಯುರ್ವೇದಾನುಭವಸಾರ” ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದರೆ ಏನೂ ಅಕ್ಷೇಪಕರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆಂಗ್ಲ ಯೂನಾನಿ ವೈದ್ಯಗಳಿಗೂ ಸಹಾ ಮಾತೃಕೆಯಾದ ಆಯುರ್ವೇದವು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು? ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂತು? ಹಿಂದೂ ಯೂನಾನಿ ವೈದ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮಾತೃಕೆಯು ಆಯುರ್ವೇದವೋ? ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲೇ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಆಯುರ್ವೇದದ ತೊರೂರು—ಹಿಂದೂ ದೇಶವೆಂಬ ಈ ಭರತಖಂಡವೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಹಿಂದೂ ವೈದ್ಯವೆಂಬುವುದು ಆಯುರ್ವೇದವೇ ಎಂತ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಯೂನಾ ದೇಶದವರು ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಭರತಖಂಡದ ಸಂಬಂಧ ಒದಗಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಹಿಂದೂ ವೈದ್ಯ ಅಥವಾ ಭಾರತವೈದ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯವೆಂಬ ನಮ್ಮ ವೈದ್ಯಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು “ಯೂನಾ” ಎಂತ ಕರೆದುಕೊಂಡಾಕ್ಷಣವೇ ಅದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವೈದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಲೋಕದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವೈದ್ಯಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೂ ಬುಡವಾದ ಆಯುರ್ವೇದವು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತಾ “ನಾವು ಕಂಡು ಹಿಡಿದೆವು, ತಾವು ಕಂಡು ಹಿಡಿದೆವು” ಎಂದು ಅನ್ನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದಾದರೂ ವಿಚಾರಮಾಡುವುದಾದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆಯುರ್ವೇದದಿಂದಲೇ ಉದ್ಭವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತೆಂತ ಹೇಳಲು ಯಾವ ಸಂಶಯವೂ ಇಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನಾಯುರ್ವೇದದ (Ayurvedic ancient science) ಔನ್ನತ್ಯದ ಶಿಗೂ, ಈಗಿನ ಖಂಡಮಂಡಲಗಳಿಗೂ ನಾನಾ ವಿಧದ ರೂಪನಾಮ ಕ್ರಿಯಾ ಭೇದಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವುಂಟಾಗಿ ಮೊದಲಿನ ಆಯುರ್ವೇದವೆಂಬುದರ ಚರಿತ್ರೆ ಅಥವಾ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ನಮ್ಮ ಜನರು ಮರೆತು ವಿವಿಧ ಹೆಸರುಗಳ ಮಾತ್ರಕ್ಕೇನೇ ಮೋಹಿತರಾಗಿ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿಯದೆ ತಾಯಿಯನ್ನೇ ಮರೆತುಹೋಗುವ ಕಾಲ ಒದಗಿತು. ಮ|| ರಾ|| ನಾಯುಡುಯವರು ಕಾಲಾನುಗುಣ್ಯವಾಗಿ “ಹಿಂದು - ಯುನಾನಿ” ಎಂಬ ದ್ವಂದ್ವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಪುಸ್ತಕದ ಪದ್ಧತಿ

ಯಂತೆ ಇದನ್ನು ದೃಢಿಸಿದನೂ ನಾವು ಇದನ್ನು ನಿಜಸ್ವರೂಪವಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ವೆಂತಲೇ ಕರೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ

ಆಯುರ್ವೇದವೆಂದರೆ “ಆಯುಸ್ಸಿನ ಜ್ಞಾನ” ಎಂಬ ಅರ್ಥಸೂಚನೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೆ ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀ ಗಿರುವಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದವೆಂಬುದರ ನಿಜಸ್ವರೂಪ, ಆ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಔನ್ನತ್ಯ ದಶೆ, ಮಧ್ಯಕಾಲದ ಹೀನದಶೆ, ಈಗಿನ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾಲದಶೆ, ಎಂಬ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಂಗ್ರಹ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಬೇಕಾಗು ವುದು. ಹಾಗೆಲ್ಲದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಇದು ಆಯುರ್ವೇದೋಕ್ತವಲ್ಲವೆಂಬ ಭೇದಭಾವನೆ ಯು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ

ಈ ಪುಸ್ತಕ ಕರ್ತರು ವ್ರಸಿದ್ಧ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯರಾದ ಬ್ರ|| ಶ್ರೀ|| H. N. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಪರಿಶೋಧನೆಗೊಳಪಡಿಸಿ ವೈದ್ಯಾನುಭವಗಳನ್ನು ಜೋ ಡಿಸಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧಾರದ ವ್ಯಾಧಿ, ನಿದಾನ, ಶಾರೀರ, ನಾಡಿ, ಪರಿಭಾ ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವುದರಿಂದ, ಇದಕ್ಕೆ ಮಾತೃಕೆಯಾವುದೆಂ ಬುದನ್ನು ವಿವರಗೊಳಿಸಿ ಅಲ್ಪಜ್ಞನಾದ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂಬ ಉಪೋದ್ಘಾತ ವನ್ನು ಮಹಾಜನಗಳ ಮುಂದಿಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ ಉದಾರಭಾವ ಕ್ಕೂ, ಶ್ರಮಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಲೇಬೇಕಾಗಿರುವುದು ನನ್ನ ಧರ್ಮ ವಾಗಿದೆ. ಏತಕ್ಕೆಂದರೆ — ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಬೋಧಾಚರಣ ಪರಾಯಣತೆಯೇ ನನ್ನ ವಂತದ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಧೈಯವಾಗಿರು ವುದರಿಂದ ಈ ಕಷ್ಟವನ್ನರಿತ ನಾನು ಇಂತಹ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರುಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಆತಿ ಕೃತೂಹಲದಿಂದ ಬರೆಯಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮ ದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವ, ಔನ್ನತ್ಯ, ಹೀನಸ್ಥಿತಿ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗುವೆನು :—

“ಋಗ್ವೇದಸ್ಯೋಪವೇದೋಯಂ” ಎಂದು ಚರಣವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ರುವುದರಿಂದಲೂ, ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಸಾದಿಸತಕ್ಕ ಶೃತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಕಂಡುಬರೋಣದರಿಂದಲೂ ಈ ಆಯುರ್ವೇ ದವು, ವೈದ್ಯಕ ತಂತ್ರಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮೊದಲು ಉತ್ಪನ್ನವಾದುವೆಂತಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು ಸರಾತ್ಪರನಿಂದ ಹೊರಹೊರಟು ಬ್ರಹ್ಮ ದಕ್ಷ, ಆಶ್ವಿನೇಯರು, ಇಂದ್ರ, ಅತ್ರೇ ಯರು, ಭರದ್ವಾಜ, ಅಗ್ನಿವೇಷ, ಭೇಡ, ಜಾತುಕರ್ಣ, ಪರಾಶರ, ಧನ್ವಂತರಿ, ಚರಕ, ಸುಶ್ರೂತ, ವಾಗ್ಭಟಪುರೇ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪ ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಗ್ರಂಥರಾಜಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಈ ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರು

ಗಳು ಈ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯವನ್ನು ಭ್ಯಸಿಸಿ ಅವರವರಿಗುಂಟಾದ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಲೋಕೋಪಕಾರ ಮಾಡಿ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಈ ರೀತಿ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಹಸ್ರಸರಮಿತಿಯಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾದ ಆಯುರ್ವೇದವು ಪ್ರಜಾಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ ಎಂಟು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಸ್ಪವಿಧಗಳಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣ ವಚನಗಳು ಕಾಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರಥಮಾಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ:—“ ಸದ್ಯೋ ಜಂಘಾಂ ಆಯಸೀಂ ವಿಷ್ಠಲಾಯೈ” ಎಂದು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, “ ತಸ್ಮಾ ಅಷ್ಟೇನಾ ಸತ್ಯ ವಿಚಕ್ಷ ಆಧತ್ತಾ” ಎಂದು ಶಾಲಾಕೃತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಉದ್ಧಾರ್ಥಂಗ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, “ ಯುವಂಜ್ಯವಾನ ಮಶ್ವಿನಾ ಜರಂತಂ ಪುನರ್ಯುವಾನಂ ಚಕ್ರ ದುಶ್ಯಚೀಭಿಃ” ಎಂದು ರಸಾಯನ ತಂತ್ರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, “ ತ್ರಿಧಾತು ಶರ್ಮರವಹತಂ ಶುಭ ಸ್ಪತಿಃ” ಎಂದು ತ್ರಿದೋಷ ಶಾಮಕತಾರೂಪವಾದ ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಈ ಕಾರಣವನ್ನು ಹಿಡಿದು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಶಸ್ತ್ರ (Surgery) ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ ಕೂಡ ಆಯುರ್ವೇದ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವವಿಧಗಳಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ ಈ ಎಂಟು ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತಗಳಾಗಿ, ಆಯುರ್ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೈದಿಕ ಕಾಲಾಂತದವರಿಗೂ ಋಷಿವರಂವರೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ್ದಿತು. ಈ ರೀತಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದ್ದ ಆಯುರ್ವೇದ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರರೂಪವಾಗಿಯೂ ಉಚಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಆಯುರ್ವೇದ ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾಲ.

ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು—ಇವರು ದೇವ ವೈದ್ಯರಾಗಿರುತ್ತಾ, ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೇಲೂ, ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಮೇಲೂ, “ ಚಿಕಿತ್ಸಾತಂತ್ರ”ವೇ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಅನೇಕ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತುಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರೆಂತಲೂ ಈ ಪೈಕಿ “ ಅಶ್ವಿನೀಯ ಸಂಹಿತೆ”ಯು ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂತಲೂ ಎಂತಹ ಭಯಂಕರವಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನಾದರೂ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂತ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

(೧) ಆಶ್ರೀಯರು — ಈ ಪುಷ್ಪೀಶ್ವರು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಂದ ದಾದ “ಆಶ್ರೀಯ ಸಂಹಿತೆ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಐದು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸುಮಾರು ನಲವತ್ತಾರುಸಾವಿರ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆಂತಲೂ ಈ ಗಿರುವ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥರಾಜಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಈ ಆಶ್ರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯು, ತುಂಬಾ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯು ಹೊಂದಿತ್ತೆಂತಲೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

(೨) ಆಗ್ನಿವೇತಕರು — ಈ ಪುಷ್ಪವರ್ಯರು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥರಾಜವು ವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಚರಕ ಮಹಾಮುನಿಯವರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಈಗಿನವರಿಗೂ “ಚರಕ ಸಂಹಿತೆ” ಯಂತೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

(೩) ಚರಕ ಮಹಾಮುನಿಗಳು — ವಿಷುದರೆಂಬ ಮುನಿಕುಮಾರರಾಗಿ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ೩೨೦ ಸಂವತ್ಸರಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಾರಣಾಶಿ (ಕಾಶಿ) ನಗರದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿಸಿದರೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಚರಕರಿಗಿಂತ ಮಿಂಚಿದ ವೈದ್ಯ ಶ್ರೀಶ್ವರು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದಂಥವು. ಇವರನ್ನು ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತನಾದ ಆದಿಶೇಷನ ಅವತಾರವೆಂತ ಆಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರೆದರು. ಇವರು ರಚಿಸಿರುವ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥವಾದ ಚರಕಸಂಹಿತೆಯು ಶ್ಲೋಕಸ್ಥಾನ (ಸೂತ್ರಸ್ಥಾನ), ನಿಧಾನಸ್ಥಾನ, ಚಿಕಿತ್ಸಾಸ್ಥಾನ, ವಿಮಾನಸ್ಥಾನ, ಶಾರೀರಸ್ಥಾನ, ಸಿದ್ಧಸ್ಥಾನ, ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನ, ಕಲ್ಪಸ್ಥಾನ, ಎಂಬ ಎಂಟು ಭಾಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ೧೨೦ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಾಗಿರುವಂತೆ ಬರೆದರು. ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದುದು. ಶ್ರೀ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರವರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೩೦೦ ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ (300 B. C.) ಪಂಚನದ (ಪಂಜಾಬ್) ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ತಕ್ಷಶಿಲಾ ನಗರದ ಸಕಲವಿದ್ಯಾಕಲಾ ಶಾಲೆ (University)ಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅನೇಕ ಜನ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತಂದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅರೇಬಿಯಾದೇಶಸ್ಥರು ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅನಂತರ ಅರಬ್ಬರಾಜರ ಸರ್ಪಿಯಸ್, ಮೊದಲಾದವರು ಲ್ಯಾಟಿನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ಹೆಸರು ಆ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾ ಇದೆ. ಈ ಚರಕ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪತ್ತಾದ “ವಿಶ್ವಾಸ ಚಂದ್ರ ಕವಿರತ್ನ” ರವರು ಆಂಗ್ಲೀಯ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಚರಕ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಅನಂತರದವರು ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು.

(೪) ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರು — ಈ ಮಹನೀಯರು ಶ್ರೀರಾಮರ ಕಾಲದವರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರ ಕುಮಾರರವಂಶದವರೆಂತಲೂ, ತಂದೆಯ ಅನುಮತಿಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಏಳುಮಂದಿ ಸಹೋದರರು ಸಹಿತ ಕಾಶಿರಾಜರಾದ ಎರಡನೇ

ಧನ್ವಂತರಿಯವರೆಂಬ “ದಿವೋದಾಸರ” ಬಳಿ (400 A. D.) ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದರೆಂತಲೂ ಹೇಳುವರು. ದಿವೋದಾಸರು ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ದೇವ ವೈದ್ಯರಾದ ಧನ್ವಂತರಿ ಅವತಾರವೆಂತ ಹೇಳುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಸುಶೃತರು ಗುರುವಿನ ಉಪದೇಶದಿಂದ “ಸುಶೃತಸಂಹಿತೆ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥರಾಜವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಶಾರೀರ ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಷಯಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವೆಂತ ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಲಿವೆ. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರವೈದ್ಯಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥವೆಂತ ಹಿಂದೂ ವೈದ್ಯರಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಲಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರೋಗಾದಿಗಳು ಒಡನೆಯೇ ಆರೋಗ್ಯ ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕವಿಧಗಳಾದ ಯಂತ್ರಸಾಧನೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಸಂಹಿತೆಯು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ನಂತರ (800 A. D) ಸಂವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಅರೇಬಿಯಾ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಈ ಸುಶೃತಾಚಾರ್ಯರವರು ಕಾಶೀನಗರದ ಆಗಿನ ಸಕಲವಿದ್ಯಾ ಕಲಾಶಾಲೆಯ (University) ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದು ಅಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದರು.

(ಜಿ) ವಾಗ್ಭಟಾಚಾರ್ಯರು—ಈ ಮಹನೀಯರು ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಎರಡು ಶತಾಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ (200. B. C.) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿದ್ದರು. ಇವರು ಸಿಂಧೂದೇಶ ನಿವಾಸಿಗಳು. ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು “ವೈದಿಕ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಶಿರೋಭೂಷಣ” ವೆನ್ನುತ್ತಕ್ಕದ್ದಾಗಿ ಅಸೇತು ಸೀತಾಚಲವನ್ನು “ವಾಗ್ಭಟ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ “ಅಷ್ಟಾಂಗಹೃದಯ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ (500. A. D.) ರಚಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದರು. ತನಗೆ ಪೂರ್ವಿಕರಾದ ಚರಕ, ಸುಶೃತ, ಅಗ್ನಿವೇಶ, ಭೇಡ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ರಚಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥರಾಜಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಂದ ಹಿಂದಿನವರ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ಖ್ಯಾತಿ ತಂದರು. ಮತ್ತು ಇವರು ಅಷ್ಟಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ರಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನಾ ಕಾಲವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, “ಸ್ವತಂತ್ರ ವೈದಿಕ ವೈದ್ಯ” ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಗೆ ವಾಗ್ಭಟರ ಕಾಲವೇ ಅಂತ್ಯದಶೆ ಎಂದು ಊಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ವೈದಿಕ ಕಾಲಾನಂತರ ನಾಗಾರ್ಜುನ, ಕಾಪಾಲಿ, ಭಾಲುಕಿ, ಅಗಸ್ತ್ಯ, ಪ್ರಭೃತಿಗಳಾದ ವಾರ್ತಿಕರು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿಮಿತಿಯುಳ್ಳ ಔಷಧಿಗಳಿಂದಲೇ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಉಪಾಯ (Ayurvedic research work) ವನ್ನು ಅನ್ವೇಷಣಮಾಡಿ ಉಪದೇಶಿಸಲು ತಲೆಯಿಟ್ಟು ಅಭ್ಯಾಸ, ಸ್ವರ್ಣ, ರಸ ಗಂಧಕಾದಿಗಳು (Minerals) ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣ

ಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಜಾರಣಮಾರಣಾದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಭಸ್ಮ, ಸಿಂಧೂರ, ಸತ್ವ, ಪಾತನ, ಧೃತಿ, ಬದ್ಧಗಳೆಂಬ ರೂಪಾಂತರ ಪರಿಣತಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ “ಸಿದ್ಧ ವೈದ್ಯ” (Siddhas system) ಎಂತ ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಆಯಾ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣ ಔಷಧ ಸೇವನೆಗಳಿಂದಲೇ ರೋಗಗಳನ್ನಡಗಿಸುವ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದರು. ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಎರಡುಮೂರು ಶತಾಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವದವರಾದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ, ಅಶೋಕ, ನೊದಲಾದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ತಾಂತ್ರಿಕಮತ ಪ್ರಕಾಶಕರಾದ ಸಿದ್ಧನಾಗಾರ್ಜುನ, ನಿತ್ಯನಾಥ, ಮಹಾನಂದಿ, ಅಗಸ್ತ್ಯ, ಭೋಗ, ಮತ್ಸ್ಯೇಂದ್ರನಾಥ ಸಿದ್ಧಾದಿಗಳಿಂದ ಈ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿನ ರಸತಂತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ತರಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅಲಾಗಾಯಿತು ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು “ತಾಂತ್ರಿಕ” ಎಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿತು.

ಹೀಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಮಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗ್ರೀಕರು, ಅರಬ್ಬೀಯವರು, ಇಂಗ್ಲೀಷರು, ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ಎಂಟನೇ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವವೇ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ನಂತರ ಕೆಲವುಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಲೇ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ತಗ್ಗಿ ಈ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯೆಯು “ಲುಪ್ತಾವಸ್ಥೆ” ಹೊಂದುತ್ತಲೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಚಕ್ರಪಾಣಿ, ಪೂಜ್ಯಪಾದ, ಭಾವಮಿಶ್ರ, ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ, ಶಾರ್ಙ್ಗಧರಮಿಶ್ರ, ಮಾಧವಕರ, ವಲ್ಲಭೇಂದ್ರಮಿಶ್ರ, ಬಸವರಾಜ ನೊದಲಾದ ವೈದ್ಯಾಚಾರ್ಯರುಗಳು ಗ್ರಂಥಾದಿ ರಚನಾಮುಖದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಉತ್ತೇಜನ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬರುವುದು ಸಂಭವಿಸಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ, ಪಾಠಕರುಗಳು, ಅಭ್ಯೇತೃಗಳು, ತಗ್ಗುತ್ತ ಬಂದುದರಿಂದಲೂ ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು “ಮಂದ ಪ್ರಚಾರ” ವಾಗುತ್ತ ಒಟ್ಟಿನಮೇಲೆ ನಶಿಸುವ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಬರುವ ರೀತಿಯಾಯಿತು. ಅಂತಹ ತರುಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ರಾಜರುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ವೇದಗಳನ್ನು ದ್ಧರಿಸಿದಂತೆಯೇ ವೇದಾಂತಗರ್ತವಾದ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನೂ ಕೂಡ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಅತಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ ಪೋಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ವೇದೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದ ಕೆಲ ಮಹನೀಯರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳದೆ ಬಿಡುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ.

(೬) ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯ—ಈ ಮಹನೀಯರು ಪ್ರಸ್ತುತ ಹಂಪಿ, ಅನೆಗೊಂದಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಾಬ್ದದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂತಲೂ, ವಿದ್ಯಾನಗರದ ರಾಜನಾದ ವೀರಬುಕ್ಕ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ

ಯಾಗಿದ್ದರೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರಾದ, “ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು” ಸಹೋದರರಾದ ಈ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ಹಿಂದೂ ವೇದಾಂತದ ಮೇಲೆ “ಮಾಧವ ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಭಾಷಾವಿಷಯವಾಗಿ “ಮಾಧವ ವೃತ್ತಿ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ವೈದ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ “ಮಾಧವನಿದಾನ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿ “ಕಾಲಮಾಧವ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ ರಚಿಸಿ ತುಂಬಾ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಈ ಮಾಧವ ನಿದಾನದಲ್ಲಿ ರೋಗೋತ್ಪತ್ತಿ, ತಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳು, ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ರೋಗನಿದಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥವೆಂಬುದು “ನಿದಾನೇ ಮಾಧವ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ” ಎಂಬಂತೆ ನಿರ್ವಿವಾದಾಂಶವಾಗಿ (೧) ರೋಗನಿದಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ (೨) ರೋಗಿಯನ್ನು ಯಾವ ಆವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡಬೇಕೋ ಆ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಜೋಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ವಾಗ್ಬಟಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ (೩) ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಸಮನಾದವರಾರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ವಾರ್ಧಿಕ್ಯದಶೆಯಲ್ಲಿ “ಸನ್ಯಾಸಿ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ” ರೆಂಬ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದರು.

(೭) ಭಾವಮಿತ್ರ — ಈ ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರು ೧೫೫೦ ನೇ ಸಂ|| ದಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ತುಂಬಾ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು “ಭಾವಪ್ರಕಾಶ” ಎಂಬ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿ ತನಗಿಂತ ಪೂರ್ವದವರಾದ ವೈದ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠರ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವರು. ಹಿಂದೂದೇಶದ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವಪ್ರಕಾಶವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ಅತ್ಯಂತೋಪಯುಕ್ತವೆಂತಲೂ, ಬಾಹುಳ್ಯವಾದ ಆರೋಗ್ಯವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರು. ಈ ಭಾವಮಿತ್ರರವರು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಿ ಇದ್ದರೆಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇವರ ಬಳಿ ಇದ್ದರೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬರುವುದು.

(೮) ಶಾರ್ಙ್ಗಧರಮಿತ್ರ — ಈ ಮಹನೀಯರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ “ಶಾರ್ಙ್ಗಧರ ಸಂಹಿತೆ” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥರಾಜವನ್ನು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ರಚಿಸಿರುವರು.

ಮತ್ತು “ವೈದ್ಯಾಮೃತ” ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಬಟಮೋಕೇಶ್ವರರೆಂಬವರು, “ವೈದ್ಯ ಜೀವನ” ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ “ಲೋಲಂಬರಾಜನೂ,” “ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸಂಗ್ರಹ”ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ “ಚಕ್ರದತ್ತ” ನೂ, “ಚಕ್ರದತ್ತ ಮುಕ್ತಾವಳಿ”ಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ “ಚಕ್ರಪಾಣಿಯು,” “ಚಿಕಿತ್ಸಾಸಾರ” ವನ್ನು ರಚಿಸಿದ

ಗೋಪಾಲದಾಸರೂ “ಅಗ್ನಿಪುರಾಣವನ್ನು” ರಚಿಸಿದ ವ್ಯಾಸರೂ, “ಅಮೃತ ಸಾರವನ್ನು” ರಚಿಸಿದ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನೂ, ಇನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರುಗಳೂ ರಚಿಸಿದ ಗ್ರಂಥರಾಜಗಳೂ ಅನೇಕವಾಗಿರ ವವೆಂಥ ಕಾಣಿ ಸುತ್ತವೆ.

ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನೇ ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತ ಲಿರುವುದು. ಶಸ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ “ಸುಶ್ರುತ ಸಂಹಿತೆ”ಯು ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸು ವುದಕ್ಕೆ “ಚರಕ ಸಂಹಿತೆ”ಯು ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಶಾಸ್ತ್ರರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ “ಅಷ್ಟಾಂಗ ಹೃದಯ, ಅಷ್ಟಾಂಗ ಸಂಗ್ರಹ” ಎಂಬುವು ಗಳೂ; ರೋಗಲಕ್ಷಣ, ನಿದಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ “ಮಾಧವ ನಿದಾನ” ವೂ; ರಸಗಳನ್ನೂ ಉಪರಸಗಳನ್ನೂ ಲೋಹಗಳನ್ನೂ ನವರತ್ನಗಳನ್ನೂ ಅವು ಗಳ ಭೇದಗಳನ್ನೂ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನೂ ಮಾರಣಾದ್ಯುಪಾಯಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿ ಸುವುದರಲ್ಲಿ “ರಸರತ್ನಾಕರ, ರಸರತ್ನ ಸಮುಚ್ಚಯ, ಸಾಗಾರ್ವುನೀಯ” ಮೊದ ಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಬಾಹ್ಯವಾದ ಈ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರುಗಳೂ, ಸ್ಮರಣಿ ಮಾಡಮಾಡುತ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಬಹಿರ್ಗತವಾಗಿವೆ. ಈ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವವರು ಸಾವಿರಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರಾದರೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂ ತೋಪಯುಕ್ತವಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥರಾಜಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಅಸಮರ್ಥರಾದ ನಾವುಗಳು ಚಿಂತಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾ ಗಿದೆ.

ಹೀಗಾದ ಕೆಲವುಕಾಲದ ಮೇಲೆ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು ಸ್ಮರಣೀಯಾ ವಸ್ಥೆಗೆ ಬರಲು ಈ ಕಾಲದವರಲ್ಲಿ ಕಲಕತ್ತಾ ನಗರದಲ್ಲಿಯೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂ ತ್ರರೂ ಆಯುರ್ವೇದೋದ್ಧಾರಕರೂ ಆದ ಚರಕ ಚತುರಾಣನ ಗಂಗಾಧರ ಕವಿ ರಾಜವರ್ಮರವರಿಂದ ಚರಕ ಸುಶ್ರುತಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಬರೆದು ಪ್ರಚಾರ ಗೊಳಿಸಿದುದರಿಂದಲೂ, ಭಿಷಜ್ವಕ್ರಟಾಮಲಮಣಿ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ವಿಜಯರತ್ನ ಕವಿರಂಜಣರೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಭೃತಿಗಳೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರನೇಕರುಗಳಿಂದ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು ಲಕ್ಷ್ಯ, ಲಕ್ಷಣ, ವಿಜ್ಞಾನಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವುದರಿಂದಲೂ “ವಂಗ” ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಸಹ ಈ ವಿದ್ಯವು ಮತ್ತೆ ಮೊಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಬೊಂಬಾಯಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಾರತಭೂಷಣ ಅನರಬಲ್ ಡಾಕ್ಟರ್ ಸರ್ ಬಾಲಚಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣ, ಕೆ. ಟಿ. ಎಲ್. ಎಂ. ಜೀ. ಪಿ., ಭಾರತ ಭೂಷಣ ಡಾಕ್ಟರ್

ದೇಶಮುಖ್ ಎಂ. ಎ. ಎಂ. ಡಿ. ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಈಗೈ ೩೦ ವರ್ಷಗಳ ಮುಂಚೆ ಒಂದು ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾಲಯವು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ತತ್ವವಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾವು ಉಪದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಲಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿದ್ಯಾವು ಚಿಗುರಲು ಮೊದಲಾಯಿತು.

ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ದರ್ಭಂಗು ಮಹಾರಾಜರವರು ಸರ್ ಬಾಲಚಂದ್ರ ಕೃಷ್ಣ ಆಯುರ್ವೇದ ಮಹಾಮಹೋಪಾಧ್ಯಾಯ ಶಂಕರ ದಾಜೀಪತೇ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಬರೋಡಾ ಮಹಾರಾಜರವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ನಾಸಿಕಾಪುರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಯ್ಯಾಜೀ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾಪೀಠವೆಂಬ ಒಂದು ಸಭೆಯನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ ಕುತೂಹಲವನ್ನೂ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬೊಂಬಾಯಿ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಧ್ಯರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿದ್ಯಾವು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಹೊಸದುಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ.

ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಡಿತ ಡಿ. ಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯರವರು ಈಗೈ ೨೦ ವರುಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕನ್ಯಾಕಾಸರಮೇಶ್ವರೇ ಸಭಾಸದರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ಒಂದು ಆಯುರ್ವೇದ ಕಲಾಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಭವಗಳೊಡನೆ ಆಯುರ್ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತ ಮುಂದುವರಿದರು.

ಮತ್ತು ಗೌರವಾರ್ಹರಾದ ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮೈಯ್ಯರ್, ಸಿ. ಎಸ್. ಐ, ರವರು ಮದ್ರಾಸಿನ ಮೈಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಯುರ್ವೇದ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ವೈದ್ಯಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಜರುಗಿಸುತ್ತ ಬಂದರು.

ಆರೈ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ನಿಕೇತನವಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಲಿರುವ ನಮ್ಮ ಮೈಸೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯಪಡಿಸುವ ಒಂದು ಮಹಾ ಕಲಾಶಾಲೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರವರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕಲಾಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವುದು ಸರ್ವರಿಗೂ ವಿದಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ವಿದ್ಯಾವು ಪಲ್ಲವಿತ ಪುಷ್ಪಿತ, ಫಲಿತವನ್ನೆ ಯನ್ನ ಹೊಂದುತ್ತಲಿದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೆಲವುಕಾಲ ಕ್ಷೀಣದಶೆಯನ್ನ ಹೊಂದಿ ಪುನಃ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಲಿರುವ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ತಕ್ಕ “ದೋಹದವನ್ನು” ಕೊಟ್ಟು ಯಥಾಕ್ರಮವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಬರುವುದು ಆರೈ ಮಿತ್ರರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧಾರಣ ಸರಣಿಯಲ್ಲವೆ !

ಈ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವೆನು.

- [೧] ಆಯುರ್ವೇದ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು.
- [೨] ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾನುಗುಣ್ಯವಾಗಿ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸುಲಭಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ವೈದ್ಯ ಮತ್ತು ವೈದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ಹಂಚುವುದು.
- [೩] ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸ್ವಾನುಭವ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಿ ದೇಶಾಭಿಮಾನದಿಂದ ರೋಗಾತುರರಿಗೆ ಸುಲಭ ಬೆಲೆಗೆ ಸಿಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು.
- [೪] ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ವೈದ್ಯವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮನೋಲುಬ್ಧವಿಲ್ಲದೆ ಪಾಠಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು.
- [೫] ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದು ದೇಶಾಭ್ಯುದಯವೆಂತ ಭಾವಿಸಿ ವೈದ್ಯಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಡೆಲು ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೂ, ರಾಜರುಗಳಿಗೂ, ಜನಸಂಸ್ಥೆಗಳವರಿಗೂ (Local Boards) ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಪಡಿಸುವುದು.
- [೬] ಆಯುರ್ವೇದದ ಸಂಘ ಯಾನೆ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್‌ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ನೂಲಕ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಈ ಮೂಲಕ ಮೆಂಬರುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಅವರ ಮೂಲಕ ಆಯುರ್ವೇದೋದ್ಧಾರ ಕಾರ್ಯ ಜರುಗಲು ರಾಜಾವಲಂಬನಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿಸುವುದು.
- [೭] ಪ್ರೀಟಿಲ್ಲದ ಆಯುರ್ವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು, ಕುಪೈಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ಶಸ್ತ್ರಶಾಲಾಕ್ಕೆ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು, ವೈದ್ಯಶಾಸನಗಳನ್ನು ತಲಾಷೆಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡುವುದು.
- [೮] ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾನುಭವಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವೈದ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ವೈದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು.
- [೯] ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸರ್ವೇ ಯಾನೆ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗಳು, ಗ್ರಾಮಗಳು, ನಗರಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಆಯಾಯ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಮೂಲಕ, ಆಯುರ್ವೇದ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಮೂಲಿಕಾ ತೋಟಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು.
- [೧೦] ಆಯುರ್ವೇದ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿ, ಪ್ರಜಾವಲಂಬನ,

ರಾಜಾವಲಂಬನವಾಗುವಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು. ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಾಸೂಯಾದಿಗಳನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸಿ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು.

[೧೧] ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವೈದ್ಯನು “ಧನ್ವಂತರಿ ಭಿಕ್ಷು” ವನ್ನು ಮಾಡಿ ತನ್ಮೂಲಕ ಬಂದ ಹಣವನ್ನು ಅಸೋಶಿಯೇಷನ್ ನಿಧಿಗೆ ಕೊಡುವುದು.

[೧೨] ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಪ್ರಸ್ಥಾನ (ಓಷಧಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನ)ಕ್ಕೆ ವೈದ್ಯರುಗಳು ತಕ್ಕ ತರದೊಂದು ನಡಿಸುವುದು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಆಂಗ್ಲೀಯಭಾಷೆ ಪರಿಚಯ ನಿಲ್ಲದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ದೇಶಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಕಲಿಸಲು ವರ್ತಿಸುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮೂಲಿಕ ಮತ್ತು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ವೈದ್ಯರುಗಳಿಗೂ ಸಿಗುವಂತೆ ಅಸೋಶಿಯೇಷನ್‌ನಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಊರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ಇಡುವುದು.

ಇಂತಹ ಉಪಾಯಗಳಿಂದಲೂ, ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಲೂ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ಯೆಯು ಅನುದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತ ಬರುವುದಾದರೆ ಸಕಲ ಜನಗಳಿಗೂ ತುಂಬಾ ಉಪಕಾರವಾಗಿ ದೇಶೀಯರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದುತ್ತಿಂತ ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ.

ಇಷ್ಟೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನಾಯುರ್ವೇದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುವ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತೇ ಹೊರತು ಈ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷಯಗಳೇನು? ಇದರ ತತ್ವವೇನು? ಇದರ ಅವಶ್ಯಕವೇನು? ಎಂಬ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿಯೇ ತೀರಬೇಕಾಗಿದೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದು ಪುನರುಕ್ತಿ ಎಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ.

ಆಯುರ್ವೇದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ.

“ಆಯುರ್ಹಿತಾ ಹಿತಂ ವ್ಯಾಧೀರ್ನಿದಾನಂ ಶಮನಂ ತಥಾ | ವಿದ್ಯತೇ ಯತ್ರ ವಿದ್ವದ್ಭಿರಾಯುರ್ವೇದಸ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ” ಆಯುಸ್ಸನ್ನೂ, ಅದರ ಹಿತಾ ಹಿತಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಕಾರಣಾದಿ ವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಧಿಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನೂ ಯಾವುದು ಬೋಧಿಸುವುದೋ ಅದು ಆಯುರ್ವೇದವೆಂದೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

“ಅನೇನ ಪುರುಷೋಯಸ್ಯಾ ರಾಯುರ್ವಿಂದತಿ ನೇತ್ತಿಚ | ತಸ್ಮಾನ್ಮುನಿ ನರೈರೇಷ ಆಯುರ್ವೇದಃ ಪ್ರಕೀರ್ತಿತಃ ||” ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯರು ದೀರ್ಘಾಯುರ್ಲಾಭವನ್ನು ತತ್ಪಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಇದು

ಆಯುರ್ವೇದವೆಂದೆನಿಸುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೇ ಆಯುಸ್ಸಿಗೆ ಹಿತಾಹಿತಗಳಾದುವುಗಳನ್ನು ರೋಗಜ್ಞಾನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನೂ, ದೀರ್ಘಜೀವನ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನೂ, ತದ್‌ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಆಯುರ್ವೇದವೆಂತ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಗನಿದಾನ ಚಿಕಿತ್ಸಾದಿಗಳು ಸರ್ವ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ದೀರ್ಘ ಜೀವನ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು, ತದ್‌ಜ್ಞಾನವನ್ನು, ರಸಾಯನಾದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ, ಆಯುರ್ವೇದದಂತೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳದೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾದಿ ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ತ್ರಿಕಾಲ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನರಾದ ಮುನಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದು ವೈದ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಮತ್ತು ಅಮೃತಪ್ರಾಶ, ಚ್ಯವನಪ್ರಾಶ, ಅಮೃತ ಭಲ್ಲಾತಕ, ವಸಂತಕುಸುಮಾಕರ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯಾದಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ಔಷಧಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಮುದುಕರು ಕೂಡ ಯೌವನವಂತರಾಗುವರೆಂಬುವುದು ಈ ಆಯುರ್ವೇದದ ಗೌರವವನ್ನೂ ಸಹಸ್ರಮುಖಗಳಿಂದ ಘೋಷಿಸುತ್ತಲಿದೆ ಯಲ್ಲದೆ ಏತದ್ವಿನ್ನ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವೈದ್ಯರಿಗೂ ಕೂಡ ತುಂಬಾ ಅಶ್ವತ್ಥವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ.

ಈ ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆರುವ ವೈಶಾಲ್ಯವನ್ನೂ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಬ್ದದ ಅವಯವಾರ್ಥವನ್ನೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಕೇವಲ ಮಾನವಕೋಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲದೆ ಪಶು, ಪಕ್ಷಿ, ಗಜ, ತುರಗ, ತರುಲತಾದಿಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂತಲೆ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಗಜಾಯುರ್ವೇದವೆಂತಲೂ, ಅಶ್ವಾಯುರ್ವೇದವೆಂತಲೂ, ವೃಕ್ಷಾಯುರ್ವೇದವೆಂತಲೂ, ಆಯಾಭಾಗಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆಯುರ್ವೇದಾಂಗಗಳೆಂತ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ಆಯುರ್ವೇದವೇತ್ತರಾದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರು ತರುಲತಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನೂ, ಸ್ಥಾವರ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಸಾಯನಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಾದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಜಗದೀಶಚಂದ್ರ ಬೋಸರವರು ಅವರ ರಾಸಾಯನಿಕಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಮರ್ಶನಗಳಿಂದ ತರುಲತಾದಿಗಳು ಸ್ಥಾವರ ಪ್ರಾಣಿಕೋಟಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವುದೆಂದು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತಾ, ನಮ್ಮ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಹಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಹೊಂದಿದ್ದರಲ್ಲವೇ ! ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವರು.

ಭಾರತೀಯರ ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿಲುಪ್ತಗಳಾಗಿ ಹೋಗಿರುತ್ತವೆ. ಈಗ ಅಗ್ನಿ

ಪುರಾಣ, ಶಾಲಿಹೋತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದಾಂಗಗಳ ವಿವರಣೆಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅನೇಕಾಂಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಆಯುರ್ವೇದವು ಮನುಷ್ಯಕೋಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಈಗ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೇ ಈಗ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು

ಆಯುರ್ವೇದವೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಅನಾದಿತ್ಯವೂ.

ವೈದಿಕಕಾಲದಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದೀಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸತಕ್ಕ “ಯುವಂಚ್ಯವಾನ ಮಶ್ವಿನಾಬರಂತಂ” “ತಸ್ಯ ಅಕ್ಷೀನಾ ಸತ್ಯಾಪಿಚಕ್ಷ ಆಧತ್ತಂ ಧಸ್ತ್ರಾಭಿಷಜಾವನರ್ವ್ವ” “ಸದ್ಯೋಜಂಘಂ ಅಯೋಜಂ ಪುಲಾಯೈ” “ಅಧೇನಂದಸ್ಯಾಸ್ತುರ್ಮಂ ವಿಷಕ್ತಮಸಿನ್ವಕಂ ತವೇ ಅಶ್ವಿನಾಗಾಂ” ಎಂದೆನ್ನುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಸುವದರಿಂದಲೂ, ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ “ಋಗ್ವೇದಸ್ಯೋಪವೇದಃ ಆಯುರ್ವೇದಃ” ಎಂತ ಚರಣವ್ಯಾಹದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವೇದವ್ಯಾಸರು ಉಪವೇದವೆಂತ ಯೇಕೆಂಬುದರಿಂದಲೂ “ಋಗ್ವೇದೋಪವೇದಾಂಗಂ ಕಾಶ್ಯಪಂರಜತಂಪುರಾ” ಎಂತ ಕಾಶ್ಯಪ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ “ಇಹಪುಲ್ವಯುರ್ವೇದೋ ನಾಮಯದುಪಾಂಗಮಧರ್ವವೇದಸ್ಯಾ” ಎಂತ ಸುಶ್ರುತ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ “ಭಿಷಜಾಪೃಷ್ಠೈ ನೈವಚತುರ್ಣಾಂ ವೇದಾನಾಂ ಅತ್ಯುನ್ನೋಧರ್ವವೇದೇ ಭಕ್ತಿ ರಾದೇಶ್ಯಾ” ಎಂದು ಚರಕ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅಧರ್ವವೇದವು ವೇದವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ, ವೇದಾದಿಗಳಂತೆ ಆಯುರ್ವೇದವೂ ಅನಾದಿಯಂತಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸ ಕಶ್ಯಪಾದಿಗಳಿಗೆ, ಚರಕ ಮುಕ್ತಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡಾ ಇದರ ಉಪವೇದತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರಭೇದಗಳು ತೋರುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ವೇದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಚರಿತ್ರ್ಯಂತರ್ಗತಗಳಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವ್ಯಾಸಾದಿಗಳು ಋಗ್ವೇದಸ್ಯೋಪವೇದವಾಗಿಯೂ, ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ “ಪ್ರತೇಖಿನದ್ವಿಮೇಹನಂ ವರ್ತಂ ವೇಶತ್ಯಾ ಇವ” “ಎವಾತೇ ಮೂತ್ರ ಮುಚ್ಯತಾಂಬಹಿಃ ಚಾಲಿಃ ಸರಕಂ” “ನಕ್ಷತ್ರಂಜಾತಾ ಸ್ತ್ರೋಷಥಿ ರಾಮೇ ಕೃಷ್ಣಾ ಅಸಿಕ್ಷಿಚ | ಇದಂ ರಜನಿರಜಯಕಿಲಾಸಂ ಪಲಿತಂ ಚ ಯತು ||” “ಸುಪರ್ಣೋಜಾತಃ ಪ್ರಧಮಸ್ತು ಸೃತ್ವಂ ಪಿತ್ತಂ ಅಶೀಧ | ತದಾಸುರೀಯ ರಾಜತಾರೂಪಂಚ ವನಸ್ಪತಿಂ ||” “ಶತಾವರೋ ಅನಿನಶತು ಯಕ್ವಾಂ ರಕ್ವಾಂಸಿ ತೇಜಸಾ | ಅರೋಹೇ ವರ್ಜಸಾಸಹ ಮಣಿಂ ದುರ್ಜಾಮು ಚಾತನಃ” ಎಂಬವೇ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಧವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, ಅಶ್ಮರಿ, ಮೂತ್ರಕೃಛ್ರ, ಮೂಧಗರ್ಭ, ಕುಷ್ಠ, ಶ್ವಿತ್ರ, ಯಕ್ಷ್ಮ, ಅತಿಸಾರ, ಜ್ವರಾತಿ

ಸಾರಾದಿವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಲೋಹಶಲಾಕಾದಿಗಳಿಂದ “ವಿದಾರುಣ” (ರಕ್ತ) ವನ್ನು ಹೇಳಿಯೂ ಶತಾವರ್ಯಾದಿ ಯೋಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಯೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ವಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರೋಣದರಿಂದ ಸುಶ್ರುತಾದಿಗಳು ಅಧರ್ವಣವೇದಕ್ಕೆ ಆಯುರ್ವೇದವು ಅಂಗವೆಂತ ಹೇಳಿರುವುದು ದೋಷವಲ್ಲ.

ಆಯುರ್ವೇದದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪುಶ್ಯಾತ್ಯ ವೈದ್ಯಪುಂಗವರ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಡಾಕ್ಟರ್ ರಾಯಲ್, ಡಾ|| ವೈಸ್, ಸರ್ ವಿಲಿಯಂ ಹಂಟರ್, ಕರ್ಮಲ್ ಲೂಕೀಸ್, ಕರ್ಮಲ್ ಕಿಂಗ್, ಗೊಂಡಾಲಾದೇಶದ ಮಹಾರಾಜರು, ಡಾ|| ಪ್ರವುಲ್ಲ ಚಂದ್ರರಾಯ್” ನೊಡಲಾದ ವಿದ್ವದ್ವೈದ್ಯ ಪುಂಗವರು ತಮ್ಮತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಚನ್ನಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರೋಣದರಿಂದಲೂ, ಚರಕ, ಸುಶ್ರುತ ಸಂಹಿತೆಗಳು, ಮಾಧವ ನಿದಾನವೂ, ಕ್ರಿಶ್ನಶಕ ಅಷ್ಟಮ ಶತಾಬ್ದದಲ್ಲಿ “ಬಾಗ್ ದಾದ್” ನಗರದಲ್ಲಿ “ಕಾಲಿಫ್” ಎಂಬ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಪ್ರಭವರನ ಪರಿಪಾಲನಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತದಾಸ್ಯಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಿಂದ ಆರಬ್ಬೀಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡವು ಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದಲೂ, ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಅಸ್ವತಚರ್ಮಣವಾಗಬಹುದೆಂದು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಿರಮಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಭಾಗಗಳ ಏಕರ.

ಪುಶ್ಯಾತ್ಯನಾದ ಆಯುರ್ವೇದವು ವಿವಿಧ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿಯಲ್ಲ:—

- [೧] ಶಲ್ಯತಂತ್ರ-(Science of surgery)
- [೨] ಶಾಲಂಕಷತಂತ್ರ-(Science of Eye, Nose, Throat etc, diseases)
- [೩] ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸಾ-(General treatment)
- [೪] ಭೂತವಿದ್ಯಾ-(Demoniacal diseases)
- [೫] ಮನುಸಂಭೃತ್ಯ-(Management of children)
- [೬] ಅಗದತಂತ್ರ ಅಥವಾ ಜಾಂಗುಲಿಕವೈದ್ಯ-(Toxicology)
- [೭] ರಸಾಯನತಂತ್ರ-(Science of Revigouration)
- [೮] ವಾಜೀಕರಣ ತಂತ್ರ- (Science of Aphrodisiac) ಎಂದು ಎಂಟು ವಿಧಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

(೧) ಶಲ್ಯತಂತ್ರ—ಶಲ್ಯತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಲ್ಯವಿಷಯಗಳನ್ನು, ಯಂತ್ರಶಸ್ತ್ರಗಳು, ತನ್ನಿರಾಣಿಗಳು, ವಿಭಾಗಗಳು, ತತ್ಕೃತ್ಯಗಳು, ತದ್ವಿಧಾನಗಳು, ಸಹಾ

ತೋರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಅದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಿಂಹಮುಖಾದಿ ಎಂತ್ರಗಳೂ, ಆ ಎಂತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಸಿಂಹಾದಿ ಮುಖಸಾಪ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯು, ಆರೋ (Piles) ರೋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಶಸ್ತ್ರಕರ್ಮಗಳೂ, ತದ್ವಿಧಾನವೂ ಅದರಲ್ಲಿನ ನಿಪುಣತೆಯು ಅಧುನಿಕಾಂಗ್ಲೀಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸಕರಿಗೂ ಕೂಡ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗಲಾರದು.

(೨) ಶಾಲಾಕೃತಂತ್ರವು—ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಠದಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕಿರುವ ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ಹಲ್ಲುಗಳು, ನಾಲಿಗೆ, ತುಟಿಗಳೂ, ಕೊರಳೂ, ಶಿರಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಅವಯವಗಳಿಗುಂಟಾಗುವ ವ್ಯಾಧಿಗಳು, ಅವುಗಳ ನಿದಾನಾ (ಪೂರ್ವಕಾರಣ) ದಿಗಳೂ, ನೈಪುಣ್ಯಗಳಾದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ ಸಹಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ, ವಿಪುಲವಾಗಿಯೂ, ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನೇತ್ರರೋಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗನಾಶನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಗಳರೋಗದಲ್ಲಿ ರೋಹಿಣೀವ್ಯಾಧಿಗಾಗಿ ನಿಯಮಿತಗಳಾದ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂತೆಗೆಯಲಾರದೆಂತ ಹೇಳುವುದು ಅನಂದಮಾಡದೆ ಇರಲಾರದು ಮತ್ತು ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುವ ಶಿರೋವಸ್ತಿ ವಿಧಗಳು ಈಗಿನ ನಾಗರಿಕ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾವೇತ್ತರಿಗೂ ಕೂಡ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನೇ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಈರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಭಾಗವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ತಂತ್ರಗಳು ಪ್ರಕೃತಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರಳಪ್ರಚಾರಗಳಾಗಿ ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಚಿಕಿತ್ಸಾತಂತ್ರಗಳು ಉಂಟೇ? ಎಂದೆನ್ನುವಂತೆ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾಗಿರುವುದು.

(೩) ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸೆ—ಅಂದರೆ ಯಂತ್ರಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳ ಆವಶ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಔಷಧಗಳಿಂದಲೇ ರೋಗನಿವಾರಣವನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನವು. ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮತ್ಯ, ನಿರಾಮತ್ಯ, ಭೇದದಿಂದ ರೋಗಗಳನ್ನರಿಸುವ ಔಷಧವನ್ನು ಪಯೋಗಿಸುವ ವಿದಾನಗಳು ನಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. “ಜ್ವರಸ್ಯಪೂರ್ವರೂಪೇ ಲಘ್ವಶನ ಅಪತರ್ಪಣಂವಾ” “ಜ್ವರಿತಂ ಷಡಹೇತೀತೇಲಘ್ವಸ್ತಂ ಪ್ರತಿಭೋಜಯೇತ್” ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಚರಕದಲ್ಲಿ ಜ್ವರಿತನಿಗೆ ಆರುದಿನಗಳು ಲಂಘನಾ ನಂತರ ಲಘ್ವಶನವನ್ನು (ಸುಲಭವಾಗಿ ಜೀರ್ಣವಾಗುವ ಗಂಜಿ ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರಗಳನ್ನು) ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ “ಶೋಫ” ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹೇತುಗಳಾದ ಜಲಪಾನ ಲವಣ ಭಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿ ಸ್ವೀರಸಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆಶೋರೋಗ, ಗ್ರಹಣಿ, ವಾತ, ಕಫ, ಜ್ವರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ

ಮಜ್ಜಿ ಗೆಯನ್ನು ಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲವೆಂತ ಚರಕಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್, ಜರ್ಮನಿ ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ರ (ಮಜ್ಜಿ ಗೆ) ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಅದರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಈಗೀಗ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರು. ವಮನ, ವಿರೇಚನ, ಧೂಮಪಾನಾದಿ ಶೋಧನ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು, ಅತಿಕ್ರೂರವಾದ ಪಕ್ಷವಾತಾದಿ ವ್ಯಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು, ತದ್ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಆಯುರ್ವೇದದಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಇಷ್ಟು ಜಿನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈಗಿನ ವರ ವಸ್ತಿ (Enema) ವಿಧಾನವೂ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ನಿವರ್ತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿನ ಪೂರ್ವಕಾಲದವರ ನಿಪುಣತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಿಷಯಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ವೈದ್ಯಪುಂಗವ ರೆಲ್ಲರೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ. ಆದುದರಿಂದ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ನಿರಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾಯಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅದ್ಭುತ ವಿಷಯಗಳನ್ನೇಕಗಳು ಪೂರ್ವದವರಿಂದ ಬಹಳಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಅದರೂ ಆ ವಿಷಯಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರೀಗೀಗ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವರೆಂತ ಅನೇಕರು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುವರು.

(೪) ಭೂತವಿದ್ಯೆ—ಅಪ್ಸ್ಮಾರವು, ಉನ್ಮಾದವು, ಭೂತೋನ್ಮಾದವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾನಸಿಕರೋಗಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಈ ತಂತ್ರವು ತಿಳಿಸುವುದು. ಈ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂಥಹ ಮಾನಸಿಕರೋಗಗಳಿಗೆ “ಪಂಚಗವ್ಯ” ಪ್ರಯೋಗದಂತಹುದು ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಕಾಣಿಸುವುದೇಯಿಲ್ಲ. ಮಾಂಸ, ಬ್ರಾಹ್ಮಿ ಮಾತುಲುಂಗ ಮೊದಲಾದ ಓಷಧಿಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯಾಂಜನಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ತುಂಬಾ ಅಶ್ಚರ್ಯಕರವಾಗಿದೆ.

(೫) ಕೌಮಾರಭೃತ್ಯ—ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ವಿಷಯಗಳು ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿ ವಿಷಯವಾಗಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ವರ್ತನವನ್ನು ಗರ್ಭಧಾರಣ ಮೊದಲು ಪ್ರಸವದವರೆಗೂ ತಾಯಿಯ ವರ್ತನವನ್ನೂ; ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಶಿಶುವಿನ ರಕ್ಷಣೆಯ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತುಂಬಾ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಸುಶೃತ ಶಾರೀರದಲ್ಲಿ “ಗದಾಸಂಜೀವನ್ಯಾಧಿ” ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸವವಾಗುವವರೆಗೂ ಗರ್ಭಿಣಿಗಳಿಗುಂಟಾಗುವ ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ “ಮಾಸಾನುಮಾಸಿಕ” ಗಳಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಪರಮಾಹ್ಲಾದವ

ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. “ಸುಶೃತಚಿಕಿತ್ಸೆ” ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ “ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ” ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ “ಉತ್ಕರ್ಷಣಾ ಕರ್ಷಣ ಸ್ಥಾಪನಾವರ್ತನೋತ್ಕರ್ಷ ಭೇದನ ಭೇದನ ಪೀಡನ ಮಜೂಕರ್ಣ ಧಾರಣಾನಿ” ಎಂಬ ವಚನವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರಸೂತಿಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೌಮಾರಭೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರೈಕಿರುವ ಅಮೇಯ ಕೌಶಲ್ಯವು ತಾನಾಗಿಯೇ ತಿಳಿಯಬರುವುದು.

(೬) ಅಗದತಂತ್ರವು—ಸ್ಥಾವರಗಳು, ಜಂಗಮಗಳು, ಕೃತ್ರಿಮಗಳು ಆದ ವಿಷಗಳೆದುಂಟಾಗುವ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವುಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಅಗದತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸರ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ದಷ್ಟಗಳಾದ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಮೂರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ “ಅರಿಷ್ಟ ಬಂಧನ” ವನ್ನು ಮಾಡುವುದು. “ಆಚೂಷಣ” (ದುಷ್ಟರಕ್ತವನ್ನು ಹೀರುವುದು) ವನ್ನು, “ಭೇದನ” (ವಿಷವಿರುವ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಕುಯ್ಯುವುದು.) “ದಾಹ” (ವಿಷವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸುಡುವುದು) “ಶಿರಾವ್ಯಥೆ” (ವಿಷಮಯವಾದ ನರಗಳನ್ನು ವೇಧಿಸುವುದು) ಎಂಬುವುದೇ ನೊದಲಾದ ವಿಷವ್ಯಾಪ್ತಿ ನಿರೋಧಕ ಹೇತುಭೂತಗಳಾದ ಉಪಾಯಗಳು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. “ಹೃದಯರಕ್ಷಣ” ನೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಚರಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ “ಗಂಧಹಸ್ತಿ” “ಮಹಾಗಂಧಹಸ್ತಿ” ನೊದಲಾದ ಔಷಧಗಳು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಈ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಷಯಗಳು ವಿಧಿ ವಿಚಾರವೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದರೂ, ಪಾಮರರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸರ್ವದಷ್ಟರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಹೊಂದುತ್ತಲಿಥಾರೆಂದು ಸರ್ವಜನ ವಿದಿತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.

ಆಂಧ್ರದೇಶದ ಗೋದಾವರಿತೀರದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಹೇಂದ್ರನಗರದ ರಾಜನಾದ ವೀರಭದ್ರಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಅನಿತಲ್ಲಿ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಸಾಧ್ವೀ ಮಣಿಯು ತಮ್ಮ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತನಾದ ಸರ್ವವೈದ್ಯ ಶಿಖಾಮಣಿಯಾದ ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ 1345ನೇ ಶಾಲಿವಾಹನಶಕ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ “ಕಲುಮಜೇರು” ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ತಾಂಬ್ರಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ ಇಂತಹ ಶಾಸನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ವೈದ್ಯಸಂಬಂಧವಾದ ಪುರಾತನ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತವೆ.

(೭) ರಸಾಯನ ತಂತ್ರವು—ಇದು ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಭಾಗವು. ಈ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನಡಗಿಸಿ, ಮುದಿತನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗದಂತೆ ಶರೀರವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು. ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನವು. ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಿ ವಾತಾತಪಿಕ (ಇಚ್ಛಾ ಪಥ್ಯ) ಕುಟೀ ಪ್ರವೇಶಕ (ಕಠಿಣ ಪಥ್ಯ) ರಸಾಯನಗಳನ್ನು (ಕಲ್ಪ ಚಿಕಿತ್ಸಾ) ಸೇವನೆಮಾಡಿದವರನ್ನೇಕರು ಅನಂತ ಫಲವನ್ನುನುಭವಿಸಿದವರೂ ನಮ್ಮಿಂದ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೆನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಇದೇ ಆಯುರ್ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕಾಯಕಲ್ಪ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದು ಮಹಾಕಲಾಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರೂ, ಹಿಂದು ಮಹಾ ಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಆದ ಶ್ರೀಯುತ ಪಂಡಿತ ಮದನಮೋಹನ ಮಾಕವ್ಯರವರೇ Baba Bishun Das alias Tapsi Baba ಬಾಬಾ ಬಿಷ್ಣದಾಸ್ ತಪಸಿ ಬಾ ಬಾ ಯ ನ ರಿಂ ದ ಕಾಯಕಲ್ಪ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಹೊಂದಿರುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವರು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರ ಕಾಯಕಲ್ಪ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯು ನಡೆದು ಜಯಶೀಲತೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವೂರ್ವಿಕರ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಧಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನೇಕೆ ಹೆಮ್ಮೆಪಡಬಾರದು? ಇದೇ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ “ ಆ ಸ್ತ್ರೀ ಯಾ ದೇ ಶ ದ ವಿಯನ್ಮಾ ” ನಗರದ ಡಾ|| Vorniloff ವಾರ್ನಿಲಾಫ್ ಎಂಬವರು ರಸಾಯನ ತಂತ್ರವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ ಮಂಕಿಗ್ಲಾಂಡ್ ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ” ಕಂಡುಹಿಡಿದರೆಂತಲೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಪಡುತ್ತಿದ್ದೇವಲ್ಲವೇ? ವಿತರಿಸಿದ—ಹಿಂದಿನ ನಮ್ಮ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸುವವರೂ, ಅಚರಿಸುವವರೂ, ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮೂಲಿಕಾಯೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯರಲ್ಲಿಯೂ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಪಡಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅದರ ಜೀವರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ನಮ್ಮ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡುಬರುವ ಬಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಾನವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನಿಂದ ನೀಯಮಿತವಾದ “ ಓಷಧಿಭ್ಯೋಽನ್ನಮ್ ” ಎಂಬ ತೈತ್ತಿರಿಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆಧಾರದಂತೆ ಶಾಕಾಹಾರಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ನಿರುದ್ಧವಾದ ನಿರ್ಜೀವ ಪ್ರಾಣಿಯ ಅಂಡರಸವನ್ನು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವಿಕೆಯು ಧರ್ಮವೋ? ಮಾನವಕೋಟಿಗೆ ಉಕ್ತವಾದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಲ್ಪವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ? ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶವಕಲ್ಪವು ಶ್ರೇಷ್ಠವೋ? ವಾಚಕರೇ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಅಧವ ಅನುಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಇಷ್ಟಪಡದೆ ಇತರರ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವೋ? ಯೋಚಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ. ಚರಕಾಚಾರ್ಯರವರಿಂದ ಈ ತಂತ್ರದ ಮಹಿಮೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ರಸಾಯನ ಸಾಧನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಲ್ಪಡುವ ಅನೇಕ ರಸಾಯನಯೋಗಗಳು ರಸತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ, ವಸಂತಕುಸುಮಾಕರ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಹಾರೀತಕ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ (ಹಾರೀತ) ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಫಲಗಳೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸೇವನೆಯು ಕಾಯಕಲ್ಪವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೇತಕ್ಕೆ ? ಇದೇ ಆಯುರ್ವೇದ ಮತ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ “ಹಾರೀತಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಇವರು ಹಾರೀತನೆಂದರೆ ಅಳಲೇಕಾಯಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನೇ ಬರೆದಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸೇರದಿರುವ ಔಷಧ ಯೋಗಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಮಹಾಕಲ್ಪವೆಂತಕಂಡು ಪ್ರಥಮ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ “ಹರಿಂ ಹರಿತಕೀಂಚೈವ ಗಾಯತ್ರೀಂಚ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ | ಮೋಕ್ಷಾರೋಗ್ಯತಪಃಕಾಮಿ ಚಿಂತಯೇ ತದ್ಭಕ್ಷಯೇಜ್ಜಪೇತ್ || ” ಎಂದು ಉದಹರಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ 4444 ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಹರಿತಕೀ (ಅಳಲೇಕಾಯಿ) ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆನಾಡಿ ಜಯಶೀಲರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಂಹಿತೆರೂಪವಾಗಿ ಬರೆದು ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಪಂಡಿತರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದರು. ಈಗಿನ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯರನ್ನು ವಿತದ್ವಿನ್ನು ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥರು ಅವಹೇಳನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವರು “ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಪಂಡಿತರೂ” ಎಂತಲು ಆಂಗ್ಲೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ “Ayurvedic quaks” ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮಗಳಿಗೇನೂ ಅವಮಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಯುರ್ವೇದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಮಹಾ ಯೋಗಗಳು ಇರುವುವು. ಇಂತಹ ಯೋಗಗಳು ಇತರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಯಾವ ವೈದ್ಯಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. “ಜರಾಮರಣ ನಾವರಣೆ”ಗೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಾಗೆ ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಪೂರ್ವಕಾಲದವರಿಂದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. “ಸಿದ್ಧ ಜೀವನತಂತ್ರ”ವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ.

(೮) ವಾಜೀಕರಣ ತಂತ್ರ—ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ, ದುಷ್ಟ, ಸ್ತೇಣ ರೇತಸ್ಸು (Sperm) ನವರ ದುರವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ ಸಂತಾನಕಾರಣವಾದ ಶುಕ್ರವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡಿ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸುವ ಅನೇಕಗಳಾದ ಮೋದಕಾದಿ “ವೃಷ್ಯಾ” ಯೋಗಗಳು ಹೇಳಿರುತ್ತವೆ. “ಅತ್ಮಗುಪ್ತ” (ನಸುಗುನ್ನಿ) “ಇಕ್ಷುರ” (ಕೊಳವಳಿಕೆ ಬೇರು) “ಗೋಕ್ಷುರ” (ನೆಗ್ಗಲು), ಅಶ್ವಗಂಧ (ಹಿರೀಮದ್ದಿನ ಬೇರು) ಮುಸಲಿ (ನೆಲತಾಳೆಗಡ್ಡೆ) ಅಥವ ವಾರಾಹಿಕಂದ. ಶತಾವರಿ (ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ಅಥವ ಹಲವುಮಕ್ಕಳತಾಯಿ) ಮೊದಲಾದ, ಮೂಲಿಕಾ ವಿಶೇಷ

ಗಳನ್ನು, ಬಸ್ತಾಂಡೆ, ಚಟಕಾಂಡಾದಿಗಳು ಶುಕ್ರವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿಸುತ್ತದೆಂತಲೂ ಬಹಳಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಇದನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯಬರುತ್ತದೆ ಈಗಿನ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ವೈದ್ಯರು ಇಂತಹ ವಿಷಯಗಳನ್ನರಿತು ತುಂಬಾ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದುವರು.

ಹಿಂದೂ ದೇಶವಾಸಿಗಳಾದ ಅಲ್ಲದೆ ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶವರಾದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸಮಸ್ತವಾದುವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದರೇತಿಯಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದವರಾಗಿರುತ್ತೇವೆ. ಪರೋಪಕಾರ ಪಾರೀಣರಾದ ಧನವಂತರಾದ ಮಹಾರಾಜರುಗಳು, ಜಮೀನ್ದಾರರುಗಳು ಹಿಂದೂವೈದ್ಯರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಹಾಯವನ್ನೊದಗಿಸಿ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವಂತೆಮಾಡಿ ಹಿಂದೂದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರೋಗ್ಯದೇವತೆ ತಾಂಡವಾಡುವಂತೆಮಾಡಿ ಈ ಆಯುರ್ವೇದವು ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮಹೋನ್ನತದೇಶಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಂತಹ ಸದ್ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಭಗವಂತನು ಉಂಟುಮಾಡಲಿ!!

ಈರೀತಿಯಾಗಿ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಉಪವೇದವನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಮಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಾಣಿಕೋಟಿಗಳಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವನ್ನೀಯುವ ಆಯುರ್ವೇದ ಸಮುದ್ರವನ್ನ ಮಥನಮಾಡಿ ಕಾಲಾನುಗುಣ್ಯವಾಗಿ ಜನಗಳ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಲಭಖರ್ಚಿನಿಂದ ತಾವುತಾನೇ ತಯಾರಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದಷ್ಟು ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ ಅನುಭವಯೋಗಗಳನ್ನು ರೋಗನಿದಾನಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿಸಿ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶದವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತವಾಗಿಯೂ ಸಂಗ್ರಹರೂಪವಾಗಿಯೂ ಬರೆದಿರುವ ಈ “ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನವೆಂಬ ಆಯುರ್ವೇದಾನುಭವಸಾರವಾದ ಈ ಪುಸ್ತಕವು ಕರ್ಣಾಟಕವೈದ್ಯರ ಕೈಪಿಡಿಯಾಗಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತಗಂಧವಿಲ್ಲದ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಹಸ್ತಾಮಲಕವಾಗಿಯೂ, ವೈದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ಮತ್ತು ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ಸಹಾ ಭಾರತಾಯುರ್ವೇದ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಹಾವೈದ್ಯರುಗಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಬರೆದಿರುವ ಈ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಅಥವಾ ಕರ್ಣಾಟಕರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸುವೆನೆಲ್ಲದೆ ಸರ್ವರೂ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳ ಪುಸ್ತಕಾಭಂಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೋಧಾಚರಣ ವರಾಯಣತೆಯಿಂದ ಆಯುರ್ವೇದ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಿ ಹಿಂದಿನ ಋಷಿಗಳ ಋಣವರಿತ್ಯಾಗಮಾಡಿಕೊಂಡು ಗ್ರಂಥಕರ್ತರ

ಆಯುರ್ವೇದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕೆಲಸದ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಈಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಫಲ
ವೀಯುವಿರೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ.

ವಿದ್ಯಜ್ಞನ ಶ್ರೇಯೋಭಿಲಾಷಿ,

ಪಂಡಿತ ತತ್ವನಾದಿ ಸಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ,

ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯ ಶಾಲಾಧ್ಯಕ್ಷ,

Ex-Dt. Secretary to second All Karnataka

Ayurvedic Conference held at Bangalore

and Dt. Secretary to

21st All India Ayurvedic Conference held at Mysore

ಸುಲ್ತಾನ್‌ವೇಟೆ, ಮತ್ತು ನಂದಿಬೆಟ್ಟ,

(ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ ತಾಲ್ಲೂಕು, ಕೋಲಾರ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟು),

ಮೈಸೂರು ಸ್ಟೇಟ್.

ಪಂಡಿತ ಬಿ. ಆರ್. ಗೋವಿಂದರಾಜುಲು ನಾಯುಡು.
Pandit B. R. Govindarajulu Naidu.

ಮು ನ್ನಡಿ .

ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಲೀಲಾವಿಭೂತಿಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗ ಮರ್ತ್ಯ ನಾತಾಳಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಮನುಷ್ಯರೂ ಪಶ್ಚಾದಿಗಳೂ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ ನಿಯಮಿಸಿರುವುದು ಸರ್ವಜನ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮವಾದ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಾಣಿವರ್ಗಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರ ಔಷಧ ಆಯುಷ್ಯರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆ ಭಗವಂತನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವನು. ಪ್ರಾಣಿಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಈ ಮಾನುಷ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಂತೋಷಜನಕವಾದ ಮೂರು ವಸ್ತುಗಳುಂಟು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಆರೋಗ್ಯ, ಎರಡನೆಯದು ಐಶ್ವರ್ಯ, ಮೂರನೆಯದು ಆಯುಷ್ಯ, ಇವುಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯೆ ವಿವೇಕ ಧೈರ್ಯ ಬಲಗಳೆಂಬ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ದೇಶ, ಕಾಲ, ಜನ, ವ್ಯವಸಾಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯಗಳು ಕೂಡ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಭೂತಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಹಾಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ, ಪ್ರಕಾಶ ವಿಷಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾಮಯವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಮುಖ್ಯವಿಷಯಗಳು ಸಕಲ ಜನರಿಗೂ ಪ್ರಾರ್ಥನೀಯಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಲೌಕಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸುಖಸಂತೋಷ ಭೋಗ ಭಾಗ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳಾದ ಸರ್ವಾಂಶಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಜ್ಯ ಪ್ರಯೋಜಕ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಧಾನೋಪಸರ್ಜನ ಭಾವವನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ ಆರೋಗ್ಯವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದೆಂದು ಹೇಳ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆರೋಗ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಗಳೂ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ನಿರರ್ಥಕಗಳಾಗಿ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜನ ಗಳಾಗುವುದೆಂದು ಅಭಿಜ್ಞರು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವರು. ಇಷ್ಟು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಆರೋಗ್ಯವೆಂದರೆ ಏನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು “ನಾಸ್ತಿ ರೋಗೋಯಸ್ಯಸಃ ಅರೋಗಃ, ತಸ್ಯ ಅರೋಗಸ್ಯಭಾವಂ ಅರೋಗ್ಯಂ” ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಿಂದ ಆರೋಗ್ಯವೆಂದರೆ ರೋಗವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಇಂಥ ಆರೋಗ್ಯವು ದೈವಿಕಾರೋಗ್ಯವೆಂತಲೂ, ಪೌರುಷಾರೋಗ್ಯವೆಂತಲೂ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನು ಜನ್ಮಪ್ರಭೃತದೇ

ಹಾಂತ್ಯದವರೆಗೂ ದೈವಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಆರೋಗ್ಯದೃಢಕಾಯನಾಗಿರುವುದೆ ದೈವಿಕಾ ರೋಗ್ಯವೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುದು. ಕಾಲದೇಶ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಗುಣಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾತಾದಿದೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಅದರ ದೆಶೆಯಿಂದ ನಾಶವಿಧಗಳಾದ ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಮರ್ಮಸಹಿತವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರುವ ಸಮರ್ಥರಾದ ವೈದ್ಯರಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಡುವ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಔಷಧಸೇವನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕದ್ದೆ ಎರಡನೆಯದಾದ ಪೌರುಷಾರೋಗ್ಯವು. ಇದೂಕೂಡ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಲಭಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಇದರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನಶ್ಯಕವಾದ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ದೈವಿಕಾರೋಗ್ಯವು ದುರ್ಲಭವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನೋಡಿದರೆ ವಿರೋಧಿಭೂಯಿಷ್ಯವಾದ ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಸ್ಥಿತಿಗಳಿಂದ ಆ ದೈವಿಕಾರೋಗ್ಯವೂ ಕೂಡ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು. ಇನ್ನು ಪೌರುಷಾರೋಗ್ಯವಾದರೋ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ ಮನುಷ್ಯನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ಇದರಿಂದಲೇ “ದೈವಂಪುರುಷಕಾರಂಚ ಭವೇತಾಂ ಫಲದಾಯಕಾ” ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಚನವು ಹುಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವೂ ಅದರ ಫಲಗಳೂ ದೈವಕೃತವಾಗಿಯೂ, ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ದೈವವು ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ದೈವಸಹಾಯವೂ ಪುರುಷಪ್ರಯತ್ನವೂ ಮೂಲಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಆರೋಗ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ ವಿಚಾರವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿದೊಡನೆ ಅದು “ಲೋಕೋಭಿನ್ನರುಚಿಃ” ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರತಿಮನುಷ್ಯನ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಅಭಿರುಚಿಯೂ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರಾಯಶಃ ಮನಸ್ಸು ಚಪಲವಾಗಿ ರೋಗಕಾರಕಗಳಾದ ವಿಷಯಗಳು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಪ್ರಾಮಾದಿಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ರೋಗಗಳು ಆ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಅನುವರ್ತಿಸುತ್ತ ನೊದಲು ಅವಧ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶರೀರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನೊದಲು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುವು. ಬಳಿಕ “ನಿರ್ಬುದ್ಧಿಃ ಕ್ಷಯಮೇತಿ” ಎಂಬಂತೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೀನನನ್ನು ಸರ್ವಾಪತ್ತುಗಳೂ ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುವುವು.

ಹೀಗೆ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಅಪತ್ತುಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ರೋಗಗಳಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿತಚಿಂತನೆಗಾಗಿ ಭವರೋಗ ವೈದ್ಯನಾದ ಭಗವಂತನು ಅವ್ಯುತ್ಪನ್ನರೂಪವಾದ ನಾನಾ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ

ಗಳ ಸಂಯೋಗ ಪ್ರಯೋಗ ಸಂಸರ್ಗಗಳಿಂದ ಅನೇಕಾನೇಕ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ವಿಷಸದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಅವ್ಯತಪ್ರಾಯವಾಗುವುದುಂಟು. ಈ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆರೈಮಹರ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಪಸ್ಸಿದ್ದಿಗಾಗಿ ವನಮೂಲಿಕಾರಸಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ಪಡೆದು ಲೋಕಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟು ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದರು. ಇಂಥವರಿಗೆಲ್ಲ ಆದಿಪುರುಷರಾದವರು ಆಶ್ರೇಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಇವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ಆಯುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಮೂಲಪುರುಷನಾದ ಧನ್ವಂತರಿಯ ಅಂತಸಂಭೂತರಾದ ಅನೇಕ ಮಹನೀಯರು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಅದರಿಂದ ಜೀವನಮಾಡುತ್ತ ರೋಗಗ್ರಸ್ತರಾದವರನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸರ್ವರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ನಾನು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಈ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪಾಂಡಿತ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಯಶೋವಂತರಾದ ಬಹು ಮಂದಿ ಆಯುರ್ವೇದೀಯ ಮತ್ತು ಯುನಾನಿ ಹಕೀಮರುಗಳ ಸೇವೆಮಾಡಿ ಅವರ ಅನುಭವ ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಾನೇ ಸ್ವತಃ ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಗೆ ನಿಂತೆನು. ದಿನಕ್ಕೆ ನೂರಾರು ರೋಗಿಗಳು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಔಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಗುಣಮುಖರಾಗಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಅವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಬಲದಿಂದ ನಾನು ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆ ಅಂದರೆ ಈಗ್ಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ವೈದ್ಯ ಯಂತ್ರ-ಮಂತ್ರ ಸುಗಂಧ ಬೋಧಕವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆನು. ಅದೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ಹರ್ಷಕರವಾಗಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಂದ ಬಹು ಆದರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಅಪ್ತಮಿತ್ರರೂ ಹಿತಚಿಂತಕರೂ ಆದ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ಸ್ವಾಮಿ! ವೈದ್ಯರೆ, ಬಂದವರಿಗೆ ಬರಿಯ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಂತೋಷವನ್ನು ಆತ್ಮತೃಪ್ತಿಯೆಂಬ ಅಮೃತವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಒಂದು ವೈದ್ಯ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟರೆ ಅದರಿಂದ ಬಹು ಜನಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರವಾದೀತೆಂದು ಹೇಳಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸತೊಡಗಿದರು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಉತ್ತಮವೆಂದು ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೂ ತೋರಿಬಂದ ಕಾರಣ ನಾನು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿದ ಮಹನೀಯರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥರೂಪವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ “ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ” ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವೆನು.

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐವತ್ತೆಂಟು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ ಮತ್ತು ದೇಹಾಂಗಗಳೂ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಸಾಧನ ಪರೀಕ್ಷೆ, ನಾಡಿಜ್ಞಾನ, ನಾಡಿ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಬರೆದಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಔಷಧಗಳ ವಿಭಾಗಗಳ ವಿವರಣೆಯು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಔಷಧಗಳ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವರಣೆಯು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸೂಚನೆಯೂ, ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತ ನಾಮಗಳೂ, ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಲಬ್ಧ ವಸ್ತುಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ದ್ರವ್ಯಗಳ ವಿವರಣೆಗಳೂ, ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪುಟಪಾಕ ವಿಧಾನವೂ, ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಂತ್ರಗಳ ವಿವರಣೆಯೂ, ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷವಸ್ತುಗಳ ಶುದ್ಧಿ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮ ಸಿಂಧೂರಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವು ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮಗಳೂ, ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂರಗಳೂ, ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ವಿಷಗಳೂ, ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜ್ವರ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಸಾರ, ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಜೀರ್ಣರೋಗ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ ವಿವರಿಸಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರೋಗ ಲಕ್ಷಣ ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮವೂ, ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಪಿತ್ತ ರೋಗಗಳೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ ರೋಗವೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕಾಸರೋಗ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ವಾಸರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೂ, ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಾ ಎಂಬ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ರೋಗವೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ಛಾರೋಗವೂ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ಮಾದರೋಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ಅಗುವ ಔಷಧಗಳೂ, ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭತ್ತ

ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಪಸ್ಕಾರವೂ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಾತರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶೂಲರೋಗ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗಲ್ಮರೋಗ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳೂ, ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮೇಹರೋಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶೋಭೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಂಡವೃದ್ಧಿರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕುರಂಡವೆಂಬ ತೊಡೆವಾಳರೋಗವೂ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗಂಡಮಾಲೆರೋಗ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ಮೂವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವ್ರಣರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮವೂ, ನಲವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕುಷ್ಠರೋಗ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತರೋಗ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಲೀಹರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ನಲವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೃದಯರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸರ್ಪರೋಗ ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ ವಿಸ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಸೂರಿಕಾ, ಖಜ್ಜಿ, ವಿಷಪುರೋಗಗಳೂ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ರಧಿ ಮತ್ತು ಉಪದಂಶರೋಗಗಳೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಔಷಧಗಳೂ, ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ರರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಷರಬತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಮುರಬ್ಬಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ನಲವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೇಚನಾಷಧಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಐವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿರೋರೋಗಗಳೂ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಔಷಧಗಳೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಐವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನೇತ್ರರೋಗ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಐವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಸಾರೋಗ ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಐವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ದಂತರೋಗ ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳೂ, ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಕಂಠರೋಗಗಳೂ ಮತ್ತು ಅದರ ಔಷಧಗಳೂ, ಐವತ್ತಾರ

ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮವಿಷ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕ್ರಮಗಳೂ ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭೂತಚಿಕಿತ್ಸೆ ವಿಚಾರಗಳೂ ಸಮ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ವಿಸ್ತೃತಗಳಾಗಿವೆ. ಕೊನೆಯದಾದ ಐವತ್ತೊಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಔಷಧಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ, ಯೋಗಗಳೂ ಅತಿ ರಹಸ್ಯವಾದವುಗಳೂ ಅನುಭವನೇದ್ಯಗಳೂ ಆಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೂ ಅನುಭವಸ್ಥರಿಗೂ ಕುಟುಂಬಿಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಕಾರಕಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ಣಾಟಕ ದೇಶದವರು ಈ ಸದ್ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂಜ್ಯಾತ್ಮಾ ಹಿಸಿ ಇದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿಗೇ ಮೇಲ್ಮೈಯುಂಟಾದರೆ ಅದೇ ನನ್ನ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಫಲವೆಂದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನನ್ನೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಆನೇಕ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿದ ಮಹನೀಯರಾದ “ಭಿಷಕ್ ಚೂಡಾಮಣಿ, ವೈದ್ಯಶಿರೋಮಣಿ, ವಿದ್ಯಾಭೂಷಣ, ಕವಿರತ್ನ, ಆಯುರ್ವೇದ ವಿದ್ವಾನ್” ಮೊದಲಾದ ಮಹಾಬಿರುದಾಂಕಿತರಾದ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಸೈನಲ್ ಸ್ಥಾಲರಾಗಿ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಆಯುರ್ವೇದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಪರೀಕ್ಷಕರಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾಜ ರಾಜಶ್ರೀ ಡಾಕ್ಟರ್ ಹೆಚ್. ನರಸಿಂಹ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಓದಿನೋಡಿ ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಷ್ಟಾಂಗಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವಂತೆ ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆಯುರ್ವೇದ ಉಪೋದ್ಘಾತವನ್ನು ಸಹೃದಯದಿಂದ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ನಂದಿ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯಶಾಲಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಬ್ರ||ಶ್ರೀ|| ಪಂಡಿತ ತತ್ಪವಾದಿ ಸಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣಾಚಾರ್ಯರವರಿಗೂ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಪೂರ್ವ ವಗೈರಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಟಿವುಫ್ ಪ್ರೆಸ್ ಲೇಟ್ ಪ್ರೊಪ್ರೈಟಿ ರಾದ ಹರಿರಾಮಮಿಶ್ರರವರ ಕುಮಾರ ಮ||ರಾ|| ಹೆಚ್. ಶುಭಕರಣ ಮಿಶ್ರರಿಗೂ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮುದ್ರಣ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಪವರ್ ಪ್ರೆಸ್ ಮಾಲೀಕರಾದ ವ||ರಾ|| ವಿ. ನೈಡ್ ಆಂಡ್ ಕಂಪನಿಯವರುಗಳಿಗೂ ಸಹಾ ಸ್ನಾನುಚಿರಋಣಿಯಾಗಿರುವೆನು. ಅಲ್ಲದೆ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಅವರ ಮಹೋಪಕಾರಗಳಿಗಾಗಿ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾದ ನನ್ನ ಅನಂತಾನಂತ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಈ ಮೂಲಕ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು.

ಇತಿ, ವಿದ್ವಜ್ಜನ ವಿಧೇಯ,

ಪಂಡಿತ ಬಿ. ಆರ್. ಗೋವಿಂದರಾಜುಲು ನಾಯುಡು,

ಹಲಸೂರು ನೇಟಿ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ.

ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

ನೋದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಮಾನವದೇಹದ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ-ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಎಲು	
ಬುಗಳ ವಿವರಣೆ	1
ಶರೀರ ವಿವರಣೆ-ರಕ್ತಪರಿಚಲನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಯವಗಳು	2
ಹೃದಯ	4
ಅಹಾರವು ಜೀರ್ಣನಾಗಿ ರಕ್ತ ಗತವಾಗುವ ವಿಧಾನ	5
ಪಿತ್ತಜನಕಾಂಗ ಅಥವಾ ಯಕೃತ್ತು-ಮೇದೋಜೀರಕ	7
ಗುಲ್ಮ-ಶುದ್ಧೀ ಕರಣಾಂಗಗಳು	8
ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ನರಗಳು	9
ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ದೋಷಗಳ ವಿವರಣೆ-ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳ	
ವಿವರಣೆ-ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸಪ್ತ ಉಪಧಾತುಗಳು	11
ಸಪ್ತ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸಪ್ತ ಮೂಲಗಳ ವಿವರ-ಸಪ್ತಾಶಯಗಳಿಗೆ	
ವಿವರ-ತ್ರಿದೋಷಗಳಿಗೆ ವಿವರ-ಅನಸ್ತವ-ಸಿರಾಮರ್ಮ-ಕಟಿತರುಣ	
ಮರ್ಮ	12
ಸಿರಾಶ್ರಿತ ವಾತಾದಿಗಳ ಕಾರ್ಯ	13
ನಾಯುವಾಹಕ ಸಿರಾಗತವಾದ ನಾಯುವು ಕುಸಿತವಾದರೆ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ	
ವಿಕಾರಗಳು-ಪಿತ್ತವು ಕುಸಿತವಾದರೆ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ವಿಕಾರಗಳು-ಕಫವು	
ಕುಸಿತವಾದರೆ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ವಿಕಾರಗಳು-ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ನಾಯುವು	
ಅಧಿಕವಾದರೆ-ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ಪಿತ್ತ ಅಧಿಕವಾದರೆ	14
ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ಕಫ ಅಧಿಕವಾದರೆ-ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ದ್ವಿದೋಷ ಮತ್ತು ತ್ರಿದೋಷ	
ಗಳು ಅಧಿಕವಾದರೆ-ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ವಿಷ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ-ರಸ ವೃದ್ಧಿ	
ಯಾದರೆ	15
ರಕ್ತ ದುಷ್ಟವಾದರೆ-ಮಾಂಸ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ-ಮೇದೋ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ	16
ಮಜ್ಜಾ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ-ಶುಕ್ರ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ-ಮೂತ್ರ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ	17
ಮೂಲ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ-ಸ್ತೋಮೋ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ-ಓಜೋ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ-ಬಲ	
ಲಕ್ಷಣ	18
ಮೂಲವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗುಣ-ಮೂತ್ರ ತಡೆದರೆ	
ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ಗುಣಗಳು-ಅಭ್ಯಂಗದ ಗುಣ-ಭೋಜನ, ನಿದ್ರೆ,	
ನೀರಡಿಕೆ, ಸುರತ ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಘ್ನವುಂಟಾದರೆ-ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ಗುಣ-	
ಅತ್ಯಾಹಾರ-ಸ್ವಲ್ಪಾಹಾರ ದೋಷ ಗುಣಗಳು	19
ಭೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರುಕುಡಿಯುವ ಕ್ರಮ-ಸರ್ವ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬರುವ	
ನಾಯು ಗುಣ-ಅಜೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	20
ಆತಿ ಮೈಥುನದಿಂದಂಟಾಗುವ ದೋಷಗಳು-ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಲಕ್ಷಣ-ಚತು	
ರ್ದಶ ವೇಗಗಳು-ಅವುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ರೋಗಗಳು	21

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪರೀಕ್ಷೆ	...	22
ನಾಡೀವಿದಾನ ಪ್ರಾರಂಭ	...	23
ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಯು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುವುದು-ನಾಡೀ ಭೇದಗಳು		26
ಪರೀಕ್ಷಾ ಪ್ರಕಾರವು	..	27
ಅಜೀರ್ಣ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು	..	29
ಪಕ್ಷಾಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾಡೀ ವಿಶೇಷ	..	30
ಗ್ರಹಣೀರೋಗ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು-ವಿಷೂಚಿಕಾ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು-ಅನಾಹ		
ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರರೋಗಗಳ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು-ಶೂಲರೋಗ ನಾಡೀ		
ಲಕ್ಷಣವು-ಪ್ರಮೇಹ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು-ವಿಷಾಕ್ರಾಂತ ಗುಲ್ಮ ನಾಡೀ		
ಜ್ಞಾನವು-ಭಗಂಧರ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು		31
ವಾಂತಿ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು-ವಾತಾದಿ ನಾಡಿಗಳ ಸಮಜ ಗತಿ	..	33
ಮೂತ್ರ ಪರೀಕ್ಷೆ	..	38
ಮಲ ಪರೀಕ್ಷೆ	...	41
ಚಿಹ್ನಾ ಪರೀಕ್ಷೆ	..	42
ನೇತ್ರ ಪರೀಕ್ಷೆ	.	43
ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಔಷಧ ವಿಭಾಗಗಳ ವಿವರಣೆ	...	44
ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಔಷಧ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವರಣೆ	.	47
ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಚಿಕಿತ್ಸಾ ನೂಜನೆ	..	49
ಏಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಸಂಕೇತ ನಾಮಗಳು	.	53
ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಲಬ್ಧ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ವಸ್ತುಗಳು	.	56
ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಪುಟಿ ಪಾಕವಿಧಾನ	..	58
ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಯಂತ್ರಗಳ ವಿವರಣೆ	.	59
ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವಿಷವಸ್ತುಗಳ ಶುದ್ಧಿಗಳು	.	64
ಪಾದರಸವನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ	...	65
ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಭಸ್ಮ-ಸಿಂಧೂರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ	..	79
ಪಾಕವಾದಕೂಡಲೆ ನೋಡತಕ್ಕ ಪರಿಕ್ಷೆ	.	84
ಹದಿನೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಭಸ್ಮಗಳು	..	85
ರಸಭಸ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ-ಇಂಗುಳಿಕ ಭಸ್ಮ-ಗಂಧಕ ಭಸ್ಮ	..	87
ರಸಕಪೂರ ಭಸ್ಮ	.	88
ತಾಳಕ ಭಸ್ಮ	..	89
ಮಣಿಶಿಲೆ ಭಸ್ಮ-ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕ ಭಸ್ಮ	..	91
ಸುವರ್ಣ ಭಸ್ಮ	..	95
ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭಸ್ಮ ತಾಮ್ರ ಭಸ್ಮ	..	96
ವಂಗ (ತಗರ) ಭಸ್ಮ	.	99
ಸೀಸ ಭಸ್ಮ	.	100
ನಾಗ (ಸತ್ತು) ಭಸ್ಮ ಜಸದ ಭಸ್ಮ	..	101

ಲೋಹ ಭಸ್ಮ	102
ಕಾಂತ ಭಸ್ಮ	104
ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕ ಭಸ್ಮ	105
ಮೈಲತುತ್ತ ಭಸ್ಮ	106
ಮುರದಾರುಸಿಂಗು ಭಸ್ಮ	107
ಸೋಡಾ ಭಸ್ಮ-ವೆಟ್ಟುವು ಭಸ್ಮ-ಪಂಚಲವಣ ಭಸ್ಮ-ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ	108
ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ	109
ರಸಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಸೇರಿದ ಭಸ್ಮ-ಕಲ್ಲುನಾರು ಭಸ್ಮ	111
ಪ್ರವಾಳ ಭಸ್ಮ	112
ಪ್ರವಾಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ	113
ಮೌಕ್ತಿಕ ಭಸ್ಮ-ಶುಕ್ತಿ ಭಸ್ಮ-ಅಂದರೆ ಮುತ್ತಿ ನಚಿವು ಭಸ್ಮ	114
ಶೃಂಗಿ ಭಸ್ಮ	115
ಸಾರಗದಕೊಂಬು ಭಸ್ಮ-ವರಾಟಿಕೆ ಭಸ್ಮ ಅಂದರೆ ಕವಡೆ ಭಸ್ಮ-ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನ ಭಸ್ಮ	117
ಶಂಖು ಭಸ್ಮ	118
ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಸಿಂಧೂರಗಳು-ರಸ ಸಿಂಧೂರ	120
ಇಂಗಳಿಕೆ ಸಿಂಧೂರ-ತಾಳಕೆ ಸಿಂಧೂರ	124
ಶತಪುರ ಅಭ್ರಕ ಸಿಂಧೂರ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ-ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕ ಭಸ್ಮ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂರಕ್ಕೆ ಅನುವಾನ	125
ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರೋದಯವು	126
ರಜತ ಚಂದ್ರೋದಯ ರಸ	127
ನಸಂತ ಕುಸುಮಾಕರ	128
ಷಡ್ಗುಣ ಸಿಂಧೂರ-ಚಂಡನಾರತ ಸಿಂಧೂರ	129
ಕಾಂತ ಸಿಂಧೂರ-ಸತ್ತು ಸಿಂಧೂರ	130
ಅನ್ನಭೇದಿ ಸಿಂಧೂರ-ಕಲ್ಲುನಾರು ಸಿಂಧೂರ-ಸಮುದ್ರಲವಣ ಸಿಂಧೂರ	131
ಉಪ್ಪು ಸಿಂಧೂರ-ರಸತಾಳಕೆ ಸಿಂಧೂರ-ಸೂರ್ಯಕ್ಷಾರ-ಕಾಸೀಸ ಸಿಂಧೂರ	132
ಪ್ರವಾಳದ ಸಿಂಧೂರ-ತಾಮ್ರ ಸಿಂಧೂರ-ಮೇಹಕ್ಕೆ ಅಯಸ್ಸಿಂಧೂರ	133
ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವಿಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ವಿಷಗಳು	134
ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಜ್ವರಗಳು ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳು-ಜ್ವರ ವಿನರಣೆ	135
ಸಂತತಾದಿ ಜ್ವರ ಭೇದಗಳು	136
ಕಷಾಯವನ್ನು ಕಾಯಿಸುವ ಕ್ರಮವು	146
ಮತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಗುದೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ-ಶಾಲಿಪರ್ಣಾದಿ ಕಷಾಯ-ಕಾಶ್ಯ ರ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ	147
ರಕ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ-ಫಿರಾತಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪಿವ್ವಲ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪಿತ್ತ ಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು	148
ಪಿತ್ತ ಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಕಟ್ಟಲಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪರ್ಮಿಟಾದಿ ಕಷಾಯ-ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿ	

ಕಷಾಯ-ದುರಾಲಭಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪರ್ಪಟಾದಿ ಕಷಾಯ-ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ	149
ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು-ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಹಿಪ್ಪಲ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ	152
ಪುಷ್ಕಕೋಲ ಕಷಾಯ-ಅರಗ್ಯದವಂಚ ಕಷಾಯ-ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ- ನಿದಿಗ್ಧಿಕಾದಿ ಕಷಾಯ-ಭೂನಿಂಬಾದಿ ಕಷಾಯ-ಬೀಜಪೂರಾದಿ ಕಷಾಯ- ಅಮೃತಾಷ್ಟಕ ಕಷಾಯ-ತ್ರಿಕಂಠಿಕಾದಿ ಸ್ವೇರಪಾಕ	153
ವಾತಪಿತ್ತ ಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು-ವಾತಪಿತ್ತ ಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಪಂಚಭದ್ರ ಕಷಾಯ- ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿ ಕಷಾಯ-ನೀಲೋತ್ಪಲಾದಿ ಹಿಮ	155
ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು-ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಅರಗ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ- ದಶಮೂಲ ಕಷಾಯ	156
ಮುಸ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ-ಕ್ಷುದ್ರಾದಿ ಕಷಾಯ	157
ಲಘುಕ್ಷುದ್ರಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು-ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಕಂಠಿಕಾರ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ	158
ಅಮೃತಾಷ್ಟಕ ಕಷಾಯ-ತಿಕ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ-ವಿಷಮಂಜರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಮುಸ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ	159
ದೋಷ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ-ತ್ರಿದೋಷ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ	160
ಏಕಾಹಿಕ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ-ದ್ವಾಹಿಕ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ತ್ಯಾಹಿಕ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	161
ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ-ಚಾತುರ್ಥಿಕ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ದೇವದಾರ್ವಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪಥ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ	163
ಪಂಚಾಹಿಕ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಸಂತತಾದಿ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು- ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ-ಸರೈಶೀತ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕ್ಷುದ್ರಾದಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ	164
ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಅಗಂತುಕ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಶತ್ರು ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ	165
ದ್ವಂದ್ವಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ದಾಹಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ತಾಪಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು- ಟುಂಟುಕಾದಿ ಕಷಾಯ-ಪುರಾಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	166
ಹಳೇಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಕಾಸಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ವಾಸಾದಿಕಷಾಯ-ಕಟ್ಟಿ ಲಾದಿಕ ಕಷಾಯ- ಅಭಯಾದಿಕಷಾಯ- ಖಾಸಶ್ವಾಸ ಶೀತ ವಾತಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಅರ್ಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ನಿದಿಗ್ಧಿಕಾದಿ ಕಷಾಯ	167
ಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ-ಅಷ್ಟವಿಧ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಕ್ಷುದ್ರಾದಿ ಕಷಾಯ-ತ್ವಗತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ರಕ್ತಗತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ - ನಾನಾ ಲಕ್ಷಣ ಮಿಶ್ರಜ್ವರಹರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ	168
ಸರೈಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ-ನಾಗರಾದಿ ಕಷಾಯ	169
ಜ್ವರಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ	170
ನಾಗರಾದಿಕಷಾಯ-ಜ್ವರಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ನಾಗರಾದಿಕಷಾಯ	171
ಸನ್ನಿಪಾತಕಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	175

ಇತರ ಸನ್ನಿಪಾತಕಗಳು ..	175-178
ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ-ಗಲು-ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಘಟಕ-ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರ-ಜ್ವರ ಮುರಾರಿ ಮಾತ್ರ-ಜೋಗಿ ರಸ ಮಾತ್ರ ..	179
ಸಪ್ತಾನಂದಭೈರವಿ-ಅಮೃತಸಂಜೀವನೀ ಮಾತ್ರ-ತ್ರಿಫಲಾದಿಮಾತ್ರ-ಮುಸಾಂ ಬರ ಮಾತ್ರ	180
ನ ಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರ-ತೀರ್ಥಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರ-ಕರ್ಪೂರದ ಮಾತ್ರ- ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಮಾತ್ರ ..	181
ಇಂಗಲಿಕ ಮಾತ್ರ-ಅನಂದಭೈರವಿ ಮಾತ್ರ	182
ಕರ್ಪೂರಾದಿ ಮಾತ್ರ-ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಸುಖವಿರೇಚನ ಮಾತ್ರ-ಮಣಿಶಿಲೆ ಮಾತ್ರ- ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ	183
ವಾಸುಕೀ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾವತೀ ಮಾತ್ರ-ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾಕರ ಮಾತ್ರ	184
ಜ್ವರದಮಾತ್ರ-ವಿಷಕೋಲಾದಲನ ಮಾತ್ರ ..	185
ಜೈರವೀಮಾತ್ರ-ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ ಮಾತ್ರ-ಜ್ವರದಮಾತ್ರ ..	186
ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ-ಇಂಗಲಿಕಮಾತ್ರ ..	187
ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ-ಶೀತಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರ ..	188
ಅನಂದಭೈರವೀಮಾತ್ರ-ಅಮೃತಸಂಜೀವಿಮಾತ್ರ- ಮಹಾಸಂಜೀವಿಮಾತ್ರ-ದಿನ ಬರುವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ..	189
ವೀರನೈಷ್ಠವಿಮಾತ್ರ-ಜ್ವರಾಂಕುಶಮಾತ್ರ-ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ..	190
ಜ್ವರದಮಾತ್ರ-ರಾಜಚಂಡೇಶ್ವರ ಮಾತ್ರ ..	191
ಭಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕೊಯಿನಾಮಾತ್ರ-ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ-ತಪನಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ- ಅಮೃತಸಂಜೀವನೀಮಾತ್ರ ..	192
ದೋಷಾಮೃತ ಸಂಜೀವನೀಮಾತ್ರ ಹೀರಾದೇಶದ ಜ್ವರದಮಾತ್ರ-ಸೀಲಾ ಮಾತ್ರ	193
ಚಂದ್ರತಾಳಕಮಾತ್ರ-ಜ್ವರದಮಾತ್ರ-ಕಾಲಾಗ್ನಿ ರುದ್ರಮಾತ್ರ ..	194
ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶಮಾತ್ರ-ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಭೈರವಮಾತ್ರ ..	195
ಸನ್ನಿಪಾತ ಭೈರವಿಮಾತ್ರ-ಜ್ವರಾಂಕುಶಮಾತ್ರ-ತರುಣಜ್ವರಾರಿಮಾತ್ರ-ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಭೈರವಮಾತ್ರ-ಪ್ರತಾಪ ಮಾರ್ತಾಂಡ ಮಾತ್ರ ..	196
ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣಮಾತ್ರ-ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ-ಪ್ರಭಾಕರ ರನೇ ವಿಧ ..	197
ಪ್ರಭಾಕರ ರನೇ ವಿಧ-ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ರಸ ..	198
ಅಮೃತಸಂಜೀವಿ ರಸ- ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾಕರ ರಸ-ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾವತಿ ರಸ	199
ಶೀತಭಂಜನ ರಸ-ಹುತಾಶನ ರಸ ..	200
ಶೀತಾಂಶು ರಸ-ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ ರಸ-ಘೋಟಾಚೋಳೀ ರಸ	201
ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ ರಸ-ಅನಂದಭೈರವಿ ರಸ-ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ	202
ಬಾಲಾರ್ಕ ರಸ-ಶೀತಾದಿ ರಸ ಶೀತಾಂಕುಶ ರಸ-ಕನಕಸುಂದರ ರಸ ..	203
ಪಂಚವಕ್ತ್ರ ರಸ-ಮೃತಸಂಜೀವನೀ ರಸ-ಜ್ವರಾಂಕುಶ ..	204
ಅಮೃತಸಂಜೀವನೀ ರಸ- ತ್ರಿಭುವನಕೀರ್ತಿ ರಸ-ಸೂತರಾಜ ಮೃತಪ್ರಾಣದಾಯಿ ರಸ-ಅನಂದಭೈರವ ರಸ ..	205

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಲಘ್ವಗ್ನಿ ಕುಮಾರಿ ರಸ-ಸಿಂಧೂರಭೂಷಣ ರಸ-ನವಾನಂದ ಬೈರವೀ ರಸ	206
ಸಪ್ತಾನಂದಭೈರವಿ ರಸ- ಅಗ್ನಿ ತುಂಡಿ ರಸ-ಅದಿತ್ಯ ರಸ	207
ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರ ರಸ-ಮಾಲಿನೀವಸಂತ ರಸ-ಸನ್ನಿಪಾತಭೈರವ ರಸ ..	208
ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚೂರ್ಣಗಳು-ಎಲ್ಲಾ ತರಹೆ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚೂರ್ಣ-ತಬಾಷಿರ ಚೂರ್ಣ	209
ಉಷ್ಣ ಜ್ವರಕ್ಕೆ-ತಬಾಷಿರ್ ಚೂರ್ಣ	209
ಸಪ್ತಜ್ವರ ವಾಯುವಿಗೆ ಚೂರ್ಣ-ಕಾಸಶ್ವಾಸ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತ್ರಿಫಲಾಹಿವೃಲಿ ಚೂರ್ಣ-ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಕ ಟ್ಲಿ ಲಾ ದಿ ಚೂ ರ್ಣ - ಸರ್ವ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಸುದರ್ಶನ ಚೂರ್ಣ	210
ಅಶ್ವಗಂಧಿ ಚೂರ್ಣ ಗಿಣೀ ವಿಧ-ಅಶ್ವಗಂಧಿ ಚೂರ್ಣ ೨ನೇ ವಿಧ ...	211
ಸರ್ವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಮಲಕ್ಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ-ತಾಲೇಸ್ವತ್ರಿಕಾದಲ್ಪಾ ಯುನಾನಿ-ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಘೃತಗಳು-ವಂಚತಿಕ್ತ ಘೃತ ..	212
ಪಂಚಮೂಲೀ ಕ್ಷೀರನಾಕ-ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಸಿಪ್ಪಲ್ಯಾದಿಘೃತ-ಪುರಾಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಸಿಪ್ಪಲ್ಯಾದಿಘೃತ . ..	213
ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ..	214
ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅತಿಸಾರ-ಗ್ರಹಣೆ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳು-ಅತಿಸಾರ ಲಕ್ಷಣವು	215
ಗ್ರಹಣೀರೋಗ ಲಕ್ಷಣವು-ಅತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ...	216
ರಕ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ರಕ್ತಪ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ	217
ಸಂಗ್ರಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಅತಿಸಾರ ಗ್ರಹಣೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಮಹಾ ಗ್ರಹಣೆ ವಟಿಕೆ	218
ಬಿಲ್ವಾದಿ ಲೇಹ	219
ಗಂಗಾಧರ ಚೂರ್ಣ	224
ಸರ್ವಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ-ದೋಷಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ	225
ಸಮಸ್ತನಾದ ಅತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ	226
ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಮೂಲರೋಗ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳು-ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಲಕ್ಷಣ	226
ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಪೂರ್ವರೂಪ-ವಾತದ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ-ಸಿಂಧದ ಮೂಲ ರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ	228
ಕಫನಿಕಾರದ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ-ಶ್ವನಾತ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ-ಮೂಲ ರೋ ಗ ದ ಳ್ಲಿ ಅ ಸಾ ಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಮೂಲ ರೋ ಗ ಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	229
ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸುನರ್ವ ಕಂದಲೇಹ	235-237
ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಜೀರ್ಣರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಅಜೀರ್ಣರೋಗ ಲಕ್ಷಣ-ಅಜೀರ್ಣರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಸಾಮುದ್ರಾ ದಿ ಚೂರ್ಣ-ಹಿಂಗ್ವಾಷ್ಪಕ ಚೂರ್ಣ	238
ಬಡಬಾನಲ ಚೂರ್ಣ-ಅಜೀರ್ಣವಾಯುವಿಗೆ-ದಾನಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ ...	239

ಬಡಬಾನಲನ ಚೂರ್ಣ-ದಾವಾನಲ ಚೂರ್ಣ-ಬಡಬಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ-	...	240
ದಾವಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ-ನುಸ್ಕಾಹುಬ್ಬುಬಿ ಹಾಜಿಮಾಕಾಮಾಕ ಖುವತೆಬಹ	...	241
ಹುಬ್ಬಿ ಜರಾನಬ್-ವಜ್ರಕ್ಷಾರ ಚೂರ್ಣ	242
ನಮ್ಮ ಕೆಸುಲೇಮಾನಿ-ಗುಲಾಬಿಹೂವಿನ ಮಾತ್ರ	...	243
ಅಗ್ನಿ ಮುಖ ಚೂರ್ಣ-ಮಂದಾಗ್ನಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ	...	244
ಮಂದಾಗ್ನಿಗೆ ಬಡಬಾನಲ ಚೂರ್ಣ-ತಾಳೇಸಾದಿ ಮಾತ್ರ-ಏಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ-		
ಭುಕ್ತಂಜರಿ ಮಾತ್ರ	...	245
ಅಜೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಹಪುಷಾದಿ ಚೂರ್ಣ-	...	246
ಇವೃತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಕ್ರಿಮಿರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	...	246
ಕ್ರಿಮಿರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	247
ಕೀಟಮರ್ದನ ರಸ-ಕ್ರಿಮಿಘಾತಿನಿವಟಿ	...	248
ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಕಷಾಯ-ಮಾಜೂನಿ ಗೇಂಜ್ಜೇಕೆವಾಸ್ತಿ	...	249
ಇವೃತ್ತಿಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಪಾಂಡುರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಪಾಂಡುರೋಗ		
ಲಕ್ಷಣ	...	250
ಪಾಂಡುರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಪಾಂಡುರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು- ಸರ್ದ		
ವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಮಂಡೂರ	...	251
ಹಂಸ ಮಂಡೂರ	...	252
ಮಂಡೂರ ವಟಿಕ-ಲೋಹಾಸವ-ಪುನರ್ನವಾದಿ ಕಷಾಯ	...	257
ವೈಷ್ಣವಾದಿ ವಟಿಕ	...	258
ಮಂಡೂರ ವಟಿಕ	...	259
ಇವೃತ್ತಿರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ರಕ್ತಪಿತ್ತ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ರಕ್ತಪಿತ್ತರೋಗ		
ಲಕ್ಷಣ	...	262
ರಕ್ತಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಹಿಕರಿಕೆ ರಕ್ತಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ರಕ್ತ		
ಪಿತ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	263-265
ಇವೃತ್ತಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ		
(ಕ್ಷಯ) ರೋಗಲಕ್ಷಣ	...	265
ಕ್ಷಯರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಹಿವ್ವಲ್ಯಾದಿ ರಸಾ		
ಯನ	...	266
ಕರ್ಪೂರಾದಿ ಚೂರ್ಣ	...	269
ಲವಂಗಾದಿ ಚೂರ್ಣ-ಹಿವ್ವಲಿ ಲೇಹ-ತಾಳೇಸಪತ್ರ ಚೂರ್ಣ	...	270
ನಾಸಾದಿಲೇಹ	...	271
ಅಮೃತಾರ್ಣವರಸ-ಚವ್ಯನಪ್ರಾಶ್ಯಾವಲೇಹ	...	272
ಕ್ಷಯ ಸಂಜೀವನೀಲೇಹ	...	273
ಶತಾವರಿಲೇಹ	...	274
ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿಲೇಹ	...	275

ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ.

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮದಿತೈಲ-ಮಾತುಲುಂಗ ರಸಾಯನ...	276
ಕೂಷ್ಮಾಂಡಘೃತ-ಅಶ್ವಗಂಧಿ ಲೇಹ	277-278
ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಕಾಸರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಕಾಸರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	279
ಕಾಸರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಕಾಸರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಹಿಪ್ಪಲ್ಯಾದಿ
ಲೇಹ	280
ಲವಂಗಾದಿಚೂರ್ಣ-ವಿಳಂಗಾದಿಚೂರ್ಣ-ಶೃಂಗಾದಿಚೂರ್ಣ	282
ನಾಸಾದಿಲೇಹ	286
ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಶ್ವಾಸರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಶ್ವಾಸ ಲಕ್ಷಣ	286
ಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಶ್ವಾಸಖಾಸಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	287
ತಾಳೇಸಾದಿ ಚೂರ್ಣ	292-295
ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಹಿಕ್ಕಾರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಹಿಕ್ಕಾರೋಗ (ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ)
ಲಕ್ಷಣ	295
ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಹಿಕ್ಕಾರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	296
ಗಂಡಾಷಧ	299
ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಮೂರ್ಛಾರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಮೂರ್ಛಾ ಲಕ್ಷಣ
ಮೂರ್ಛೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	300-302
ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಉನ್ಮಾದ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಉನ್ಮಾದರೋಗ
ಲಕ್ಷಣ	302
ಉನ್ಮಾದರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ	303
ಉನ್ಮಾದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಏಲಾದಿ ರಸಾಯನ-ಬ್ರಾಹ್ಮೀಘೃತ	304
ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯದಿಸ್ವರಸ-ಅಶ್ವಗಂಧಾದಿ ತೈಲ-ಕೂಷ್ಮಾಂಡಘೃತ	305-306
ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಪಸ್ಮಾರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಅಪಸ್ಮಾರೋಗ
ಲಕ್ಷಣ	306
ಅಪಸ್ಮಾರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಅಪಸ್ಮಾರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	307-308
ಮುವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವಾತರೋಗ ಔಷಧಗಳು-ವಾತರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	308
ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ	313
ಅಮವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ವಾತವ್ರತೋವರೋಗಕ್ಕೆ-ಅಸಾಧ್ಯ
ಲಕ್ಷಣ-ಉರಸ್ತಂಭರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಉದಾವರ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ
ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಪಿಂಡಿಕಾವಾಯುರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ವಾತ
ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	314
ನಾರಾಹಿ ಚೂರ್ಣ	316
ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ	317
ಮಹಾರಾಸಾದಿ ಪಂಚಕ ಕಷಾಯ-ಏರಂಡಾದಿ ಕಷಾಯ	318
ವಾತಗಜ ಸಿಹ್ಮ ರಸ-ರಸೋನ ಕಲ್ಪ	319
ಯೋಗರಾಜ ಗುಗ್ಗುಲ-ಮಹಾತಿಕ್ತಘೃತ-ಸ್ವಚ್ಛಂದಭೈರವ ರಸ	320
ಇಂಗಲೀಕದ ಮೈಣ-ಸವ್ವೀರ ಮೈಣ	321

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಯೋಗರಾಜ ಗುಗ್ಗುಳ ವಟಿಕ-ಇಂಗಲೀಕ ಮೈಣಿ	...	322
ಸವ್ವೀರ ಮೈಣಿ-ವರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ-ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಲೇಹ	...	323
ಯೋಗರಾಜಗುಗ್ಗುಲ	...	325
ನಾತರಾಕ್ಷಸ ಕಷಾಯ	...	326
ಯೋಗರಾಜಗುಗ್ಗುಲ-ಮಹಾಲಶುನ ಪಿಷ್ಟ	...	327
ವೃದ್ಧದಾರುಕ ಚೂರ್ಣ-ನಾತರಾಕ್ಷಸ ಚೂರ್ಣ	...	328
ವರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ	...	329
ಗುಗ್ಗುಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ-ವರಂಗ್ಯಾದಿ ಲೇಹ	...	330
ಮಾರುಣ್ಯಾದಿ ತೈಲ	...	331
ನಾಯುರೋಗಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುವ ತೈಲಗಳು	...	332
ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ತೈಲ-ನಾರಸಿಂಹ ತೈಲ-ನಾರಾಯಣ ತೈಲ	...	335-337

ಮುನತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಶೂಲೇರೋಗ ಔಷಧಗಳು-ಶೂಲೇಲಕ್ಷಣ-ಶೂಲೆ

ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಶೂಲೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	338
ಸಂಚಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ-ತ್ರಯೋದಶಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ-ರಾಜೋಪಚಾರ ಚೂರ್ಣ	...	340
ಹಿಂಗ್ವಾದಿ ಚೂರ್ಣ	...	341
ಶೂಲೆಗಳಿಗೆ ಶಂಖವಟಿಕ	...	344
ನಾಗರಸ ಗಜಾಂಕುಶಂ...	...	345

ಮುನತ್ತಿರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಗುಲ್ಮ ರೋಗ ಔಷಧಗಳು-ಗುಲ್ಮ ಲಕ್ಷಣ

ಗುಲ್ಮ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	346
ಗುಲ್ಮ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	347
ಗಂಧಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ	...	348
ದಿನ್ಯಾಮೃತ ಚೂರ್ಣ	...	350
ಚಂದ್ರಿಕಾದಿ ಲೇಹ್ಯ	...	351
ಕಳಿಂಗಾದಿ ಲೇಹ್ಯ-ಪಂಚಕೋಲಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ	...	352
ಪಂಚಕೋಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ	...	353
ಲವಣ ಸಿಂಧೂರ	...	354

ಮುನತ್ತ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಮೂತ್ರ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಮೂತ್ರ

ಕೃಚ್ಛ್ರ ಲಕ್ಷಣ	...	355
ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಗೋಕ್ಷುರಾದಿ ಗುಗ್ಗುಳ	...	356
ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾಕರ ಮಾತ್ರ	...	357
ರಾಮಬಾಣ ಚೂರ್ಣ-ಮೂತ್ರಘಾತ ಲಕ್ಷಣ	...	358
ಮೂತ್ರಘಾತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಮೂತ್ರಾಘಾತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	360
ಅಶ್ಮರೀ ಲಕ್ಷಣ	...	361
ಅಶ್ಮರೀ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಅಶ್ಮರೀ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	362
ಬಹುಮೂತ್ರ ಲಕ್ಷಣ	...	353
ಬಹುಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	364

	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.
ತಾಳಕೇಶ್ವರ ರಸ	368
ಕತಕಾದಿ ರಸಾಯನ ..	369
ಪ್ರಮೇಹ ಗಜಕೇಸರಿ	372
ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಪ್ರಮೇಹರೋಗ - ಔಷಧಗಳು-ಪ್ರಮೇಹ ಲಕ್ಷಣ	372
ಪ್ರಮೇಹ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಪ್ರಮೇಹ ಪಿಟಿಕಾ ಲಕ್ಷಣ .	374
ಪ್ರಮೇಹ ಪಿಟಿಕಾರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಮೇಹರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು- ಇಂದ್ರ ಜುಲಾಬು ..	375
ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ ..	376
ಪ್ರಮೇಹ ನಿವಾರಣೆ ಎಣ್ಣೆ-ಅಮೃತಸಂಜೀವನ ಎಣ್ಣೆ	377
ಮೇಹರಕ್ಷಾನ್ಮೃತ ಎಣ್ಣೆ-ಪ್ರಮೇಹಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ .	378
ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ .	379
ಕುನುರಿ ಎಣ್ಣೆ-ಬ್ರಹ್ಮ ದಂಡಿ ಎಣ್ಣೆ ..	380
ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ-ಮೇಹಕುಲಾಂತಕ ಎಣ್ಣೆ .	381
ಸಿದ್ಧಿಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಎಣ್ಣೆ	383
ಮೇಹರತ್ನಾಕರ ಎಣ್ಣೆ	385
ತಂಪಿನ ಎಣ್ಣೆ	386
ಬ್ರಹ್ಮ ದಂಡಿ ಎಣ್ಣೆ ..	388
ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ-ಕೇಸರಿ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ .	389
ಮೂಲಿಕಾ ಎಣ್ಣೆ-ಅರಿಸಿನದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ .	390
ಮೇಘನಾದ ಎಣ್ಣೆ	391
ಲೋಳೀಸರದ ತಂಪಿನ ಎಣ್ಣೆ-ಮೇಹ ವಂಚಾನ್ಮೃತ ಎಣ್ಣೆ .	393
ಬಿಳೀ ಎಣ್ಣೆ ..	395
ಚಿಂತಾದ್ರಿ ಎಣ್ಣೆ	396
ನುಹಾರಿಂಧೂರದ ಮಾತ್ರ-ಮೇಹಾಂತಕ ಮಾತ್ರ-ರಸಕರ್ಪೂರ ಮಾತ್ರ- ಭಲ್ಲಾತಕಿ ಲೇಡ್ಯ	398
ನೇಹ ರಣಕ್ಕೆ ಭಲ್ಲಾತಕಿ	399
ನೇಹ ರಣಕ್ಕೆ ಭಲ್ಲಾತಕಿ	400
ಎರಂಗ್ಯದಿ ಚೂರ್ಣ-ಪ್ರಮೇಹ ಹರಣಧೂವ ..	401
ವ್ರಣಧೂವ-ಭಗಂವರಾದಿಗಳಿಗೆ ಧೂವ-ಪ್ರಮೇಹ ವ್ರಣಾಂತಕ ಧೂವ	402
ಧೂವದ ಚೂರ್ಣ-ಮೇಹರೋಗಕ್ಕೆ ಧೂವ .	403
ಭಗಂದರ ಲಕ್ಷಣ ..	404
ಭಗಂದರ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಭಗಂಧರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	405
ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಶೋಭಿರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಶೋಭಿ ಲಕ್ಷಣ	406
ಶೋಭಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಶೋಭಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	407
ಅಳಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ-ಪುನರ್ನವಾದಿ ಕಷಾಯ	410
ಪುನರ್ನವಾದಿ ಕಷಾಯ ..	411

ಶೋಭಿಗೆ ಲೇವ	412
ಮೂವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಂಡವೃದ್ಧಿ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಅಂಡವೃದ್ಧಿ ಲಕ್ಷಣ	412
ಅಂಡರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಅಂಡನಾಯುವಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಸಂಜೀವನ ಎಣ್ಣೆ	413
ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಕುರಂಡರೋಗ ಔಷಧಗಳು-ಕುರಂಡ (ತೊಡೆಬಾಳ್)					
ಲಕ್ಷಣ	416
ಕುರಂಡ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	417
ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಗಂಡಮಾಲಾ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಗಂಡಮಾಲಾ ಅವಚೀ ಗ್ರಂಥಿ ಲಕ್ಷಣ	420
ಗಂಡಮಾಲಾ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಗಂಡಮಾಲಾ ನರಮಾಲಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಗಳು					421
ಮೂವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವ್ರಣರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ವ್ರಣ ಲಕ್ಷಣ					423
ವ್ರಣರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ	424
ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	425
ರಾಜಹುಣ್ಣು-ದಂತಿಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ				...	428
ನಲವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಕುಷ್ಠರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಕುಷ್ಠರೋಗ ಲಕ್ಷಣ				...	432
ಕುಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ	434
ಕುಷ್ಠಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	435
ಗಂಧಕ ರಸಾಯನ-ಕೊಂಕಣನವರ ಗಂಧಕತೈಲ	436
ತಿಕ್ತಕಘೃತ-ಭೂನಿಂಬಾದಿ ಚೂರ್ಣ-ಅಂಕೋಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ				...	439
ನಿಗುಂಡೀ ಚೂರ್ಣ-ಕುಷ್ಠ ಗಜಾಂಕುಶತೈಲ	440
ಪ್ರೀತಕುಷ್ಠ (ಬಿಳಿತೊನ್ನ) ಲಕ್ಷಣಗಳು-ಅನಾಥ್ಯ ಕುಷ್ಠಲಕ್ಷಣ-ಕುಷ್ಠಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	441
ಕುಷ್ಠ ವಿನೋಚನ	442
ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಪಿತ್ತ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಪಿತ್ತ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	..				442
ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಧಾತ್ರಾದಿ ರಸಾಯನ	444
ಜೀರಿಗೆ ರಸಾಯನ	446
ಕಮೂನೆ ಅಕಬರ್-ಜವಾರಿಷೆ ತುರುಷ್-ಮಾಜೂನೆ ಇಕಮಾಸ				...	447
ಅನುಲಕ ರಸಾಯನ-ಜವಾರಿಷೆ ಜಂಜಬಿಲ್	449
ಜವಾರಿಷೆ ಪಾತ್ರಿಯಾರ-ಜವಾರಿಷೆ ಊದೇತುರುಷ್	449
ಉಷ್ಣಪಿತ್ತಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ	---	451
ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ ಲಕ್ಷಣ	452
ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅನಾಥ್ಯಲಕ್ಷಣ-ಅಮ್ಲಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು				453

ಅವಿಪತ್ತಿ ಚೂರ್ಣ-ಜವಾರಿಷೆ ಜರನಬ-ವಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	..	454
ವಾಂತಿಗೆ ಗಂಡಾಪದ	..	456
ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಪ್ಲೀಹರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಪ್ಲೀಹರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ	.. .	456
ಜಲಕೂರ್ಮ ಲಕ್ಷಣ-ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	457
ಸಮೂಹವಾಂತಿ ತಾಪತಿಲ್ಲಿ (ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆಗೆ)	.	460
ನಲವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಹೃದಯರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಹೃದ್ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ ಹೃದಯರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ	.	464
ಹೃದ್ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಉದರರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	...	465
ಉದರರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ	...	467
ಉದರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಮಹೋದರಕ್ಕೆ ವಿರೇಚನ	.	468
ರಸಭೂವತಿ	..	469
ನಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವಿಸರ್ಪರೋಗ - ಔಷಧಗಳು-ವಿಸರ್ಪರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ	..	469
ವಿಸರ್ಪರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ	...	471
ವಿಸರ್ಪರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	472
ದೂರ್ವಾದಿ ಘೃತ	...	473
ಕ್ಷೀರವೃಕ್ಷಾದಿ ಘೃತ-ಗೋಪಾಂಗನಾದಿ ಘೃತ-ದೂರ್ವಾದಿ ತೈಲ	...	474
ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಮಸೂರಿಕೆ-ಖಜ್ಜಿ-ವಿಷವುರಿ-ಔಷಧಗಳು-ಮಸೂರಿಕಾ ಲಕ್ಷಣ	..	475
ಮಸೂರಿಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	..	476
ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಂಜನ	478
ಕ್ಷೀರವೃಕ್ಷಾದಿ ತೈಲ	..	479
ಖಜ್ಜಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	.	480
ವಿಷವುರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...	483
ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವಿದ್ರಧಿ-ಉಪದಂಶರೋಗಗಳು-ಔಷಧಗಳು - ಉಪ ದಂಶ ಲಕ್ಷಣ	...	485
ಉಪದಂಶ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	..	486
ವಿದ್ರಧಿ ಲಕ್ಷಣ	..	487
ವಿದ್ರಧಿ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ-ವಿದ್ರಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಗುಗ್ಗಿ ಲವು-ದಶಮೂಲಾದಿ ಕಷಾಯ	...	488
ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಶುಕ್ರದೋಷ ರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಶುಕ್ರದೋಷ ಲಕ್ಷಣ-ಶುಕ್ರದೋಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಪುರುಷರತ್ತಾ ಕರ ಲೇಹ್ಯ	..	489
ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿ ಲೇಹ್ಯ	490
ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ಲೇಹ್ಯ	491

ಮಹಮನೆಪುಸೂರಿ (ಇಂದ್ರಿಯಾನಂದ) - ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕ ಪಾಕ	492
ರತೀವಲ್ಲಭ ಭೋಗಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ	493
ಅತಿಭೋಗ ರೋಗಾಂತಕ-ಅಮೋದಾನಂದ	494
ನಾರಸಿಂಹ ಲೇಹ್ಯ-ನುಖವಲ್ಲಭ ಲೇಹ್ಯ	495
ಶುಕ್ಲವೃದ್ಧಿ ಲೇಹ್ಯ-ಭೋಗವೃದ್ಧಿ ಲೇಹ್ಯ	496
ಭೋಗಾಭಾಗ್ಯಾನಂದ ಲೇಹ್ಯ	497
ಮಕರಧ್ವಜ ರಸಾಯನ-ಮದಕಮಸ್ತಿ ಲೇಹ್ಯ	498
ಖರ್ಜೂರ ಮುರಬ್ಬ	499
ಖರ್ಜೂರದ ಮುರಬ್ಬ-ಉಡವಿನ ಲೇಹ್ಯ	500
ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಲೇಹ್ಯ	501
ಕಾಮಕಾಮೇಶ್ವರೀ ರಸಾಯನ	502
ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಲೇಹ್ಯ-ಮಹಾಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಲೇಹ್ಯ	503
ಶಿಗ್ರುಪುಷ್ಪ ರಸಾಯನ	504
ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಷರಬತ್ತುಗಳು-ಮುರಬ್ಬಗಳು-ನೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ಷರ ಬತ್ತು-ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು-ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು-ಮಾದ ನಾದಳದಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು	505
ದಾಳಿಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು-ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು-ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಷರಬತ್ತು-ಬೇಲದಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು	506
ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರಿನ ಷರಬತ್ತು-ಚೇನೇಹಣ್ಣು ಷರಬತ್ತು-ಗಾವುಜಬಾಳ ಷರಬತ್ತು ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು	507
ಬಿಳೇದಾಸನಾಳದಹೂವಿನ ಷರಬತ್ತು-ಗುಲಾಬಿಹೂವಿನ ಷರಬತ್ತು-ದವನದ ಷರಬತ್ತು-ಸಕಲ ರೋಗಕ್ಕೆ ಷರಬತ್ತು	508
ಅನಾನಸುಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು-ಸೊಗದೇಬೇರಿನ ಷರಬತ್ತು-ತಾವರೇಹೂವಿನ ಷರ ಬತ್ತು	509
ಪುದೀನ ಷರಬತ್ತು-ಕಾಸಿನಿ ಷರಬತ್ತು-ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು	510
ಹಶೀಶುಂಠಿ ಷರಬತ್ತು-ಶ್ರೀಗಂಧದ ಷರಬತ್ತು-ಅಷಾಡಿಬೇರಿನ ಷರಬತ್ತು- ಅಂಜೂರಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು	511
ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ಷರಬತ್ತು-ಷಾ ಜೀ ರಾ ಷ ರ ಬ ತ್ತು-ಅಜಮೋದದ ಷರಬತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಷರಬತ್ತು	512
ಮಾದನಾಳದಕಾಯಿ ಮುರಬ್ಬ-ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಮುರಬ್ಬ	513
ನಲವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ವಿರೇಚನಾಷಧಗಳು	513
ಮೇಘನಾದರಸ	515
ಮೇಘನಾದಮಾತ್ರ-ಲವಂಗಾದಿಮಾತ್ರ-ನೀಲಕಂಠ ಭೇದಿಮಾತ್ರ	518
ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾಕರ ಭೇದಿಮಾತ್ರ-ವಿರೇಚನ ಕುರಾರ	519
ಭೇದಿಗೆ ತಿರಬೂತ್ತುಲೇಹ್ಯ-ಯೋಗಿನೀರಸ	520

ಇಚ್ಛಾ ಭೇದಿರಸ-ಭೇದಿಸೀ ರಸಾಯನ-ವಂಚ ಸಮಚೂರ್ಣ-ಮಲಬದ್ಧಕ್ಕೆ ನಾರಾಜ ಚೂರ್ಣ	521
ವಿರೇಚನ ಕುರಾರ-ಇತ್ರಿನಲ್ (ತ್ರಿನಲಾದಿಲೇಹ್ಯ) ೧ನೇ ವಿಧ-ಇತ್ರಿನಲ್ (ತ್ರಿನಲಾದಿಲೇಹ್ಯ) ೨ನೇ ವಿಧ	.	.	522
ಭೇದಿ ಎಣ್ಣೆ	523
ಭೇದಿಎಣ್ಣೆ ೨ನೇ ವಿಧ-ಭೇದಿಎಣ್ಣೆ ೩ನೇ ವಿಧ-ಭೇದಿಎಣ್ಣೆ ೪ನೇ ವಿಧ-ಯುನಾನಿಭೇದಿ ಕೊಳಂಬು	524
ಅಭಯಾದಿ ಮೋದಕ-ಜಾಪಾಳಶೀರಿಂದ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ವಿಧಾನ	525
ಐನತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಶಿರೋರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಶಿರೋರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ	526
ಶಿರೋರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ತಲೆತೂಲೆಗೆ ತೈಲ	527
ಕುನೂರಿ ತೈಲ-ಯೋಗರಾಜ ತೈಲ	528
ಭೃಂಗಾಮಲಕ ತೈಲ-ಮಹಾ ಭೃಂಗಾಮಲಕ ತೈಲ	.	..	529
ಚಂದನಾದಿ ತೈಲ-ಬಿಲ್ವಾದಿ ತೈಲ	530
ಚಂದ್ರಕೇಸರಿ ತೈಲ	531
ಭೃಂಗಾಮಲಕ ತೈಲ-ಸಿಂಧು ರಕ್ತಸ್ಮೃತ ತೈಲ	.	..	532
ಐನತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಕರ್ಣರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ಕರ್ಣರೋಗ ಲಕ್ಷಣ			535
ಕರ್ಣತೂಲೆ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ-ಕರ್ಣವಾಲೀರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	...		537
ಕರ್ಣರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ನಿರ್ಗುಂಡಿ ತೈಲ	538
ಐನತ್ತರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ನೇತ್ರರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ನೇತ್ರರೋಗ ಲಕ್ಷಣ			541
ನೇತ್ರರೋಗ ವಿವರಣೆ	542
ನೇತ್ರಸಂಧಿರೋಗ ವಿವರಣೆ		.	543
ಕಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು	..		544
ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳ ವಿವರಣೆ	..		545
ಕಾಚಬಿಂದುರೋಗ ವಿವರಣೆ	546
ತಿಮಿರರೋಗ ವಿವರಣೆ-ನೇತ್ರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಸುರಾಮಾ	..		547
ಚಂದ್ರೋದಯಾಂಜನ ಮಾತ್ರ	.	.	549
ನಾರಿಕೇಳಾಂಜನ	..	.	551
ವುಷ್ಪಾಂಜನ-ಕರ್ಪೂರಾಂಜನ-ನಯನಾಮೃತ	552
ವುಷ್ಪಾಂಜನ-ಚಂದ್ರಾಂಜನ	.	.	553
ದಿವ್ಯಾಂಜನ (ಕವು)	554
ಐನತ್ತುಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ನಾಸಾರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ನಾಸಾರೋಗ ಲಕ್ಷಣ			555
ಪೀನನರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	558
ಷಡ್ವಿಂದುಘೃತ	559
ಐನತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ದಂತರೋಗ-ಔಷಧಗಳು-ದಂತರೋಗ ಲಕ್ಷಣ			563

ದಂತರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	566
ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಜಿಹ್ವಾರೋಗ-ದವಡೆರೋಗ-ಕಂಠ ರೋಗಗಳು-			
ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಲಕ್ಷಣ	.	..	570
ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ	571
ಕಾಲು (ದವಡೆ) ಲಕ್ಷಣ	573
ಕಂಠರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು	574
ಗಂಟಿನಲ್ಲಿ ಬರತಕ್ಕ ಗಡ್ಡಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಕತ್ತಿನಕೆಳಗೆ ಗಡ್ಡೆ ಆಗುವದಕ್ಕೆ	..		575
ಓಷ್ಠರೋಗಗಳ ಲಕ್ಷಣ			576
ಐವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಜಂಗಮ ವಿಷ-ಔಷಧಗಳು-ಜಂಗಮವಿಷ ವಿನರ			577
ಮಂಡಲದ ವಿಷವೇಗಗಳು-ರಾಜಿಲ ವಿಷವೇಗಗಳು-ಸರ್ವ ವಿಷಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು			580
ಮಂಡಲದ ಹಾವು ಕಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕೆ			581
ವಿಷಕ್ಕೆ ಅಪಥ್ಯ-ವಿಷಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ-ವೃತ್ತಿಕ ವಿಷಕ್ಕೆ-ವೃತ್ತಿಕವಿಷ ಬಿಕ್ಕಿತ್ಸೆಗಳು	..		582
ಮೂಷಕ (ಇಲಿ) ವಿಷ	..		583
ಇಲಿಯವಿಷಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	584
ಶ್ವಾನ (ನಾಯಿ) ವಿಷಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ಕಚ್ಚಿದರೆ-ಭೇಕ (ಕಪ್ಪೆ)			
ವಿಷಕ್ಕೆ-ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿ (ಹುಲಿ) ಮೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳವಿಷಕ್ಕೆ	..		585
ಹಲ್ಲಿಯ ವಿಷಕ್ಕೆ-ವಿಷದ ಹುಳುಗಳು ಕೂದ ವಿಷದಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು			
ಗಳಾದರೆ-ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷನರೀಕ್ಷೆ	.		586
ಮದ್ದೀಡು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು			587
ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಭೂತ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಚಾರ-ಭೂತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	...		589
ಗ್ರಹಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನ-ಗ್ರಹಗಳು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ			590
ಗ್ರಹಗಳ ಸ್ವರೂಪ			591
ಐವತ್ತೊಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ--ಅಂಜನನಸ್ಯ-ವಿವಿಧ ಔಷಧಗಳು-ಬಿಲ್ವಾದಿ ಲೇಹ್ಯ			593
ಖಂಡಾದ್ರಕ ಲೇಹ್ಯ-ಮಹಾಬಿಲ್ವಾದಿ ಲೇಹ್ಯ		594
ಜವಾರಿಷ ಮುನಖ್ಯ-ಸೊಗದೇಬೇರು ಲೇಹ್ಯ	595
ಮಂಜಿಷ್ಠಾದಿ ಲೇಹ್ಯ-ತಾಳೇನಾದಿ ಲೇಹ್ಯ	.	..	596
ಚಂದ್ರಕಾಂತಿ ರಸಾಯನ	597
ವೃದ್ಧಿನಾ ಲೇಹ್ಯ-ತ್ರಿಸುಗಂಧಾದಿ ಲೇಹ್ಯ	598
ಬಾದಾಮಿ ಲೇಹ್ಯ-ಜಂಬೀರಾದಿ ರಸಾಯನ	.	.	599
ಮಹಾನೌಭಾಗ್ಯಶುಂಠಿ ಲೇಹ್ಯ	600
ನುಸ್ಸು ಹಕೀಂ ಆಬ್ದುಲ್ ಮಲ್ಲಿಕ್ ಸಾಹೇಬ್‌ಕ	.		601
ಕದಳೀಘೃತ-ಸಂತಾನಕಲ್ಯಾಣಘೃತ	602
ಕಳಿಂಗಾದಿ ಲೇಹ್ಯ-ಮಹಾವಂಚಕಲ್ಯಾಣ ರಸಾಯನ	603
ಮೇಹಕುಲಾಂತಕ ರಸಾಯನ	604
ಖಂಡಾದ್ರಕಘೃತ-ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣ ಲೇಹ್ಯ	605

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ.

ಚಿಂಚಲ್ಯಾದಿ ಲೇಹ್ಯ-ಕುಮಾರಿ ಲೇಹ್ಯ	606
ಮಧುಸ್ನುಹಿಕರಸಾಯನ-ಕ್ವಾರಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ	607
ಬಟ್ಟೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು-ಮಂಡಿಕೂದಲು ಉದುರುವುದಕ್ಕೆ-ಕೆಟ್ಟ ರಾಗಿಯನ್ನು ತಂದು ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬುವುದವರಿಗೆ-ಶೀತೋವಲಾದಿ ಚಾರ್ಣ	608
ಪಿತ್ತದಿಂದ ಹುಚ್ಚುಹೊದವರಿಗೆ-ಶೀತದಿಂದ ತಲೆನೋವು-ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಂಕಾಗಿ ಇರುವಿಕೆ-ಧನುರ್ವಾಯು ಸರಾ ಎಂಬ ವಾಯುವಿಗೆ-ಅತಿ ಮಧುರದ ಚಾರ್ಣ-ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಕೊಳಂಬು	609
ಕೋಸುಕೊಳಂಬು ಯೂನಾನ-ಗುಂಡಿಗೆಶಾಲೆ-ಬಟ್ಟೆಶಾಲೆಗೆ	611
ಗುಂಡಿಗೆಶಾಲೆಗೆ-ಮೇಹಗಡ್ಡೆಗೆ	612
ಮೇಹಗಡ್ಡೆ ಕರಗುವುದಕ್ಕೆ-ಜಲಮಲ ಕಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ-ವೆಟ್ಟಿನನೋವಿಗೆ	613
ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದಾಗಲಿ-ಎಡವಿಯಾಗಲಿಬಿದ್ದು ಕೈಕಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿ ರುವವರಿಗೆ-ಮೂಳೆ ಮುರಿದದ್ದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ-ಏಳು ತಗಲಿದ ನೋವಿಗೆ- ರಕ್ತಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ನೋವಿಗೆ	614
ಉಳುಕು ಹೊರಳಿದರೆ ವಟ್ಟು-ಕಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳುತಗಲಿ ಬಾಸ್ಸವೇರಿದ್ದಕ್ಕೆ- ಮುಳ್ಳುತಗಲಿದ ವಿಷಕ್ಕೆ-ಸನ್ನಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು	615
ವಿಶ್ವಕ್ಸೇನ ಮಾತ್ರ-ಗಂಡಾಷಧ	620
ನಷ್ಟೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ	621
ರಕ್ತೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ-ಸವೈ ಔಷಧಗಳು-ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಸವೈ ಔಷಧ-ಅಪಾದಿಬೇರಿನ ಸವೈ ಔಷಧ-ನೆಲಾವರಿಕೆ ಸವೈ ಔಷಧ	622
ಲವಂಗಾದಿ ಸವೈ ಔಷಧ-ಕಫದೋಷವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಾಗ ವಮನಕ್ಕೆ-ಪಿತ್ತವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಾಗ ವಮನಕ್ಕೆ-ಶ್ಲೇಷ್ಮದೊಡನೆಕೊಡಿದ ವಾತ ವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ವಮ ನಕ್ಕೆ-ಅರ್ಜಿಣದಲ್ಲಿ ವಮನಕ್ಕೆ-ಅವ್ವ ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ವಮನಕ್ಕೆ	623

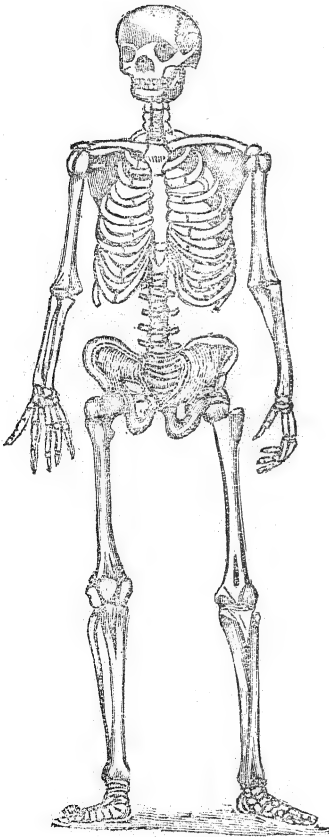

ಶಿರಸ್ತು.

ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ.

ಕಂ|| ಶ್ರೀವರ ನಮೃತಾಂಭೋಧಿನಿ |
ಜಾನಾಸಂ ಸಕಲ ಲೋಕ ಸೌಖ್ಯವಿಕಾಸಂ ||
ಶ್ರೀವೇಂಕಟಾಚಲೇಶ್ವರ |
ನಾನಗ ಮೊಲಿದೀಗೆ ಜಗಕೆ ಸನ್ಮಂಗಳಮಂ ||

ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅಸ್ಥಿ ವಂಜರ.

ಮಾನವ ದೇಹದ ಅಸ್ಥಿವಂಜರ.

ಭಗವಂತನಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಮ್ಮ ದೇಹವು ಎಲುಬುಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ವಂಜರವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಮನೆಗೆ ತೊಲೆಗಳು, ಗಳಗಳು, ಕಂಬಗಳು ಮೊದಲಾದುವು ಇರುವಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಲುಬುಗಳು ಇರುವುವು. ಇವು ದೃಢವಾಗಿದ್ದು ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವವುಗಳಾಗಿ ಶಿರಸ್ಸು, ಎದೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮೆದಳು ಹೃದಯ ಶ್ವಾಸಕೋಶ ಮೊದಲಾದ ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಾ ಇರುವುವು.

ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಎಲುಬುಗಳ ವಿವರಣೆ.

ಕುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ೭೩, ಮುಂಡದಲ್ಲಿ ೫೩, ಭುಜ ತೋಳು ಕೈಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ೭೪, ತೊಡೆ ಮತ್ತು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ೭೦, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಒಟ್ಟಿಗೆ ೨೪೦ ಎಲುಬುಗಳು ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ವಯಸ್ಸಾದ ಮುದುಕರ ಕೈಕಾಲುಗಳ ಹೆಬ್ಬಿಟ್ಟ ನಲ್ಲಿ ೮ ಚಿಕ್ಕ ಎಲುಬುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುವು.

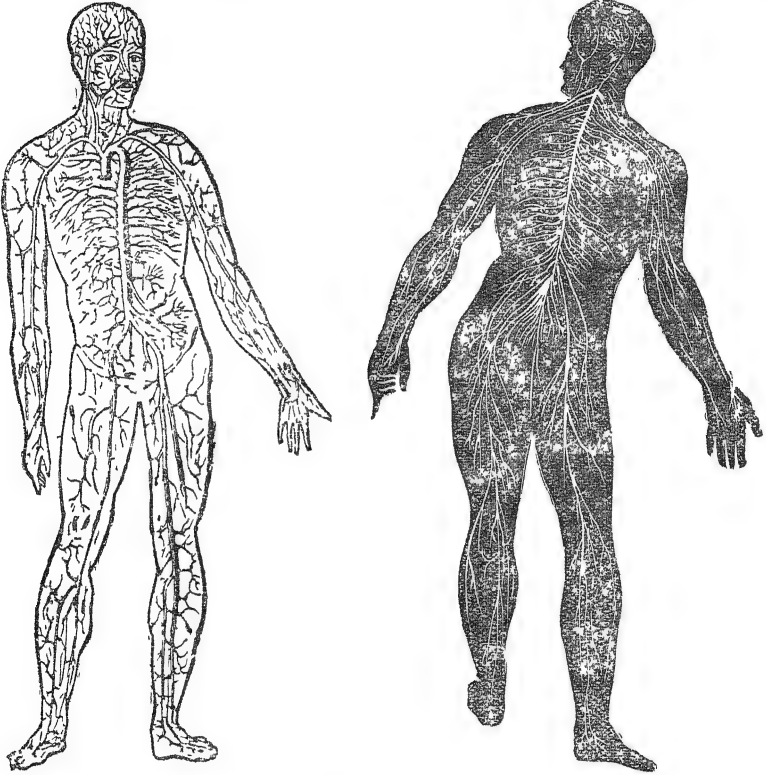
ಶರೀರ ವಿವರಣೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರವು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಣುಕೋಶಗಳ ಸದಾರ್ಥವಾಗಿದೆ ಇವು ಸಜೀವವಾಗಿವೆ. ನಾವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಇವು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಪೋಷಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಲೂ ಕ್ರಮೇಣ ನಶಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುವುವು. ದೇಹದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಅಣುಕೋಶಗಳು ಆಯಾ ಅವಯವದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ:— ಮಾಂಸ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಕೋಶಗಳು ಸಂಕೋಚನಾ ಸ್ವಭಾವ (ಉಬ್ಬುವದು, ತಗ್ಗುವದು) ಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚಲನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿರುವುವು. ಅಣುಕೋಶಗಳು ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಾಖವೂ ಶಕ್ತಿಯೂ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣರಸವನ್ನು ಸಹ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುವು. ಹೀಗೆ ಅವು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವೇಣಿಸುತ್ತಲೂ ಸ್ವೇಣಿಸಿದ ಭಾಗವು ನಾವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಆಹಾರದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಲೂ ಇರುವುವು. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತಿರುವ ನಷ್ಟವು ಈ ಅಣುಗಳ ವೃದ್ಧಿಯು ಒಂದೇಸಮನಾಗಿದ್ದರೆ ದೇಹವು ಸಮಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ನಷ್ಟಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅವುಗಳ ವೃದ್ಧಿಯು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ದೇಹವು ಪುಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ದೇಹವು ಸ್ವೇಣವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುವಾಗಲೂ ಸುಮ್ಮನಿರುವಾಗಲೂ ದೇಹದ ಅವಯವಗಳು ನಶಿಸುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಶರೀರದ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

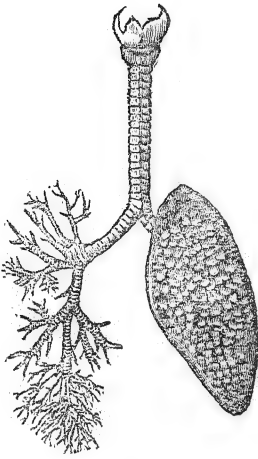
ರಕ್ತ ಪರಿಚಲನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಯವಗಳು.

ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತವು ಎಲ್ಲಾ ಅವಯವಗಳ ಪೋಷಣೆಗೂ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಶಾಖೋತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವೇಣಿಸಿರುವ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಣುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಪೋಷಕ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲವನ್ನು ರಕ್ತವು ರಕ್ತಕೋಶದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ

ರುವ ಬಲಹೈತ್ಯರಣಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅದರ ಕೆಳಗಿರುವ ಬಲಹೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಈ ಕೆಟ್ಟ ರಕ್ತವು ಶ್ವಾಸ ಕೋಶಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಲೋಮನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಶ್ವಾಸಕೋಶದ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲವನ್ನು

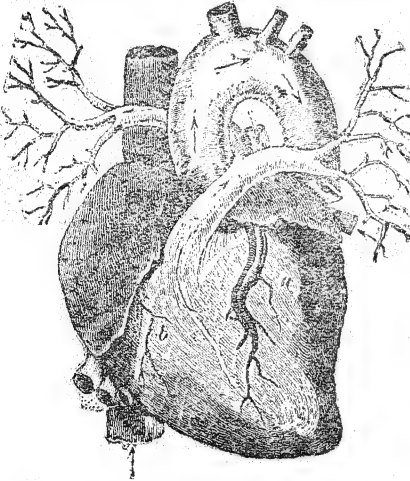
ಬಿಟ್ಟು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ಎಡಹೈತ್ಯರಣದ ಎಡ ಹೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತ ನಾಳಗಳ ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಿದು ಲೋಮನಾಳಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪೋಷಕ ದ್ರವ್ಯವಾದ ಆಮ್ಲಜನಕವನ್ನೂ ಆ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಣು ವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅವು ವಿಸರ್ಜಿಸಿದ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲಾದಿ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಲಿನ ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಪುನಃ ಬಲ ಹೈತ್ಯರಣಕ್ಕೆ

ಸ್ವಾಸಕೋಶ.

ಹೃದಯ.

ಹೃದಯವು ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಬೇಲವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸ್ವಾಸಕೋಶಗಳ ನಡುವೆ ಎದೆಯ ಸಂಜರದ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿರುವುದು.

ಇದರ ಕೆಳಭಾಗವು ವನಿಗೆ ತಗಲಿರುವುದು. ಹೃದಯವು ಮಾನಿನ ಕಾಯಿಯಂತೆ ಆಕಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಡ ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಎಡ ಹೃತ್ಪ್ರರಣವೆಂತಲೂ, ಕೆಳ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಎಡಹೃತ್ಪ್ರಸ್ಥಿಯೆಂತಲೂ ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಮೇಲಿನ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಲಹೃತ್ಪ್ರರಣವೆಂತಲೂ, ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಲಹೃತ್ಪ್ರಸ್ಥಿಯೆಂತಲೂ ಹೆಸರು ಎಡ ಹೃತ್ಪ್ರರಣ, ಎಡ ಹೃತ್ಪ್ರಸ್ಥಿಗಳಿಂದ

ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳವು ಅನೇಕ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೇಹದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೂ ಸೇರುವುವು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿ ಬಲಹೃತ್ಪ್ರರಣ, ಬಲಹೃತ್ಪ್ರಸ್ಥಿಗೆ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಸ್ವಾಸಕೋಶಗಳಿಗೆ ಸೇರುವುದು.

ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧತ್ವವೂ ಬಲವೂ ನಾವು ಶ್ವಾಸಿಸುವ ಹೊಸ ಗಾಳಿಯಿಂದಲೂ, ತಿನ್ನುವ ಆಹಾರದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

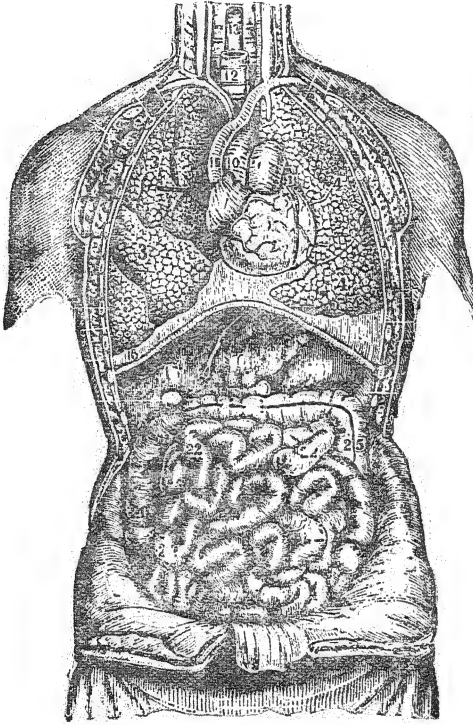
ಎದೆಯಮೇಲೆ ಎಡಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೈಯಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಗುವ ಕೆಲಸವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ಬಡಿದುಕೊಂಡಾಗಲೆಲ್ಲಾ ರಕ್ತವು ದೇಹದಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಯಾವಾಗಲೂ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಆ ನಾಳಗಳು ದೇಹದ ಮೇಲ್ಗಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೋಡಿಸಿದಾಗ್ಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಗಾಯದಿಂದ ಬಹಳ ರಕ್ತವು ಸುರಿದುಹೋಗುವದು. ಆದರೆ ಇಂಥಾ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾಂಸದ ಗಳ ಒಳಗಡೆ ಬಚ್ಚಿಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಹಸಿದ ಕೆಳಗಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟು ಕಡೆ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಒಂದು ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳವು ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಆಹಾರವು ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುವ ವಿಧಾನ.

ನಾವು ಆಹಾರವನ್ನು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅದು ಹೊರಗೆ ಬೀಳದಹಾಗೆ ಹಲ್ಲುಗಳೂ ತುಟಿಗಳೂ ಕಾಪಾಡುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ದ್ರವವು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲಾಲಾಗ್ರಂಥಿಗಳಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದ್ರವವು ನಾವು ತಿನ್ನುವುದನ್ನು ಆಹಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶರ್ಕರಾದಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜೀರ್ಣಿಸಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಮಿಕ್ಕ ಭಾಗವನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿರುನಿಹಾಕಿ ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಅಗಿಯಲು ಮತ್ತು ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿ ನೂಕಲು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಗಂಟೆಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಅನ್ನನಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಗುಳಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷದಿಂದ ಶ್ವಾಸಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶ್ವಾಸಿಕೋಶದಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೂ ಗಂಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಮುಖಂಡರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಗಂಟೆಯ ಅನ್ನನಾಳಗಳನ್ನು ಅನ್ನಕೋಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವ ದ್ವಾರವಾಗಿಯೂ ಗಂಟೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವಾಸನಾಳವು ವಾಯುದ್ವಾರವಾಗಿಯೂ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಬೇಕು. ವಾಯುದ್ವಾರದ ಶ್ವಾಸನಾಳಕ್ಕೆ ಅನ್ನವಾಗಲಿ ಪಾನವಾಗಲಿ ಸೇರಕೂಡದು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಸೇರಿದ ಹಾಗೆ ಆಹಾರವು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಗಂಟೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಒಂದು ಬಾಗಿಲು ಶ್ವಾಸನಾಳದ ದ್ವಾರವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಆಹಾರವು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಮಾತನಾಡುವದಕ್ಕಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಮುಚ್ಚಿರುವ ಶ್ವಾಸನಾಳದ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆಯಲ್ಪಟ್ಟು ಆಹಾರವು ಶ್ವಾಸನಾಳಕ್ಕೆ ನೇರುವದು ಶ್ವಾಸನಾಳದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಆಹಾರವನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹೊರಡಿಸುವ ಪರ್ಯಂತರ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಕೆಮ್ಮು ಉಂಟಾಗುವದು. ಆಹಾರವು

ಅನ್ನನಾಳದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದು ಅನ್ನಾಶಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು. ಈ ಅನ್ನಾಶಯವೆಂಬ ಜರವು ಪುಂಸಖಂಡಗಳ ಸಂಕೋಚದಿಂದ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿಯೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೂ ಆಗಿ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿರಿವಿಹಾಕುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜರ ಸಾರವೆಂಬ ಒಂದು ರಸವಿಶೇಷವು ಆಹಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಸಾರಜನಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಜೀರ್ಣವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಜರದ ಒಳವೊರೆಯು ಲೋಮನಾಳಗಳ ಮೂಲಕ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಜರರ

ದಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾಗದೆ ಇರುವ ಆಹಾರಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣಕರುಳಿಗೆ ನೂಕುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತರಸವು ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಮೇದೋಭಾಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಪಿಷ್ಟಭಾಗವನ್ನೂ ಜೀರ್ಣಿಸಿ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು. ಆದರೆ ಚಿಕ್ಕ ಕರುಳಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜೀರ್ಣಿಸಲ್ಪಡದೆ ಇರುವ ಆಹಾರಾಂಶವು ಮುಂದಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಕರುಳಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕರುಳು ಕೆಲವು ಆಹಾರಾಂಶಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನೀರನ್ನೂ ತುಂಬ ಹೀರಿಕೊಂಡು ರಕ್ತಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ದೇಹವೋಷಣೆಗೆ ಬೇಡವಾದ ಉಳಿದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಿತ್ತ ಜನಕಾಂಗ ಅಥವಾ ಯಕೃತ್ತು.

ಇದು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಭಾಗದ ಕೆಳಗೆ ಇರುವ ಪಕ್ಕಲೆಬುಗಳ ಒಳಗಡೆಯೂ ವಪೆಯ ಒಳಗಡೆಯೂ ಇದೆ. ಇದರ ಕೆಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಕರುಳುಗಳು ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರ ಜನಕಾಂಗವೂ ಇವೆ. ಇದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಪ್ಪು ಬೆರಸಿದ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವಾಗಿ ಎಡಬಲ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅನೇಕ ಗೂಡುಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೋಮನಾಳಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಈ ನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ರಕ್ತದಿಂದ ಈ ಸಣ್ಣ ಗೂಡುಗಳು ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಿತ್ತ ರಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪಿತ್ತ ರಸವು ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ ಕ್ಷಾರ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇದೆ. ಇದು ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಯಕೃತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ಆಹಾರವು ಜಠರದಿಂದ ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರುವಾಗ ಪಿತ್ತ ರಸವು ಯಕೃತ್ತಿನ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ನಾಳದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹರಿದುಬಂದು ಆಹಾರದೊಡನೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಆಹಾರವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಪಿತ್ತ ರಸವು ಪಿತ್ತಕೋಶದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪಿತ್ತ ರಸವು ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಮೇದೋ ಭಾಗವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಅತೀ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರಸಾಯನೀ ನಾಳಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಕಠಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಆಹಾರವನ್ನು ಕೊಳೆಯದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮಲವಿರಚನೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಜೀರ್ಣಕೋಶದಿಂದ ಹೊರಟ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಆಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪಿತ್ತಕೋಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಕ್ಕರೆ ಪಿಷ್ಟಾದಿಗಳನ್ನು ಪಿತ್ತ ಜನಕಾಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧವಾದ ಸಕ್ಕರೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪುನಃ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಅದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕರಗತಕ್ಕ ಸಕ್ಕರೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಪಿತ್ತ ಜನಕಾಂಗದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆ.

ಮೇದೋಜೀರಕೆ :—ಇದು ಅನ್ನಾಶಯದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ “ಮೇದೋಜೀರಕ ರಸ” ಎಂಬ ಜೀರ್ಣ ರಸವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಸಣ್ಣ ಕರುಳಿಗೆ ಪಿತ್ತ ರಸವು ಬಂದು ಸೇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ರಸವು ಒಂದು ನಾಳದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರುವುದು. ಈ ರಸವು ಸಸಾರಜನಕ, ಮೇದಸ್ಸು, ಸರ್ಕರೆ, ಪಿಷ್ಟಾದಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೇದಃಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಜೀರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇದೋನಾಹಿನಿ ನಾಳಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ರಕ್ತಗತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಗುಲ್ಮ :—ಇದು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಠರದ ಕೆಳಗಡೆ ಇರುವ ಒಂದು ಗ್ರಂಥಿಯಾಗಿದೆ. ಇದು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಡೆಯುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ದೇಹಕ್ಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ರಸವಿಶೇಷವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡಿ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ನೇರಿಸುವುದು. ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳನ್ನು ಕೆಂಪು ರಕ್ತಕಣಗಳನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ನೇರಿಸುವುದು. ಇದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಿಳಿಯ ರಕ್ತಕಣಗಳನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು.

ಶುದ್ಧೀಕರಣಾಂಗಗಳು.

ನಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ಶರೀರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಲು ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗಗಳು ಮತ್ತು ಚರ್ಮ ಇವೇ ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. ಆದರೆ ಒಂದನೆಯ ಶ್ವಾಸಕೋಶಗಳು ನಮ್ಮ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲಾದಿ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ಹೊರಗೆ ವಿಸರ್ಜನೆಮಾಡುವ ಕ್ರಮವು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ.

ಎರಡನೆಯದು ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆನ್ನುಮೂಳೆಗೆ ತಗ್ಗಲಿದಹಾಗೆ ಆ ಮೂಳೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಡಗಡೆಯೂ ಒಂದು ಬಲಗಡೆಯೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳವು ರಕ್ತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೇರುವ ರಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಕಶ್ಮಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ನೀರನ್ನೂ ಮೂತ್ರಪಿಂಡಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ಮಾಡುವುವು. ಮೂತ್ರಜನಕಾಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರೂ ಮತ್ತು ಕಶ್ಮಲಸಂಬಂಧವಾದ ಲವಣಗಳೂ ಮೂತ್ರನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಮೂತ್ರಕೋಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೇರುವುದು. ಮೂತ್ರಕೋಶವು ತುಂಬಿದ ಕೂಡಲೆ ಮೂತ್ರಕೋಶದ ಸಂಕೋಚನಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೂತ್ರವು ವಿಸರ್ಜಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಮೂರನೆಯದು ಚರ್ಮ, ಇದನ್ನು ಮುಟ್ಟಿನೋಡಿದರೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಸ್ಪರ್ಶೇಂದ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ಅವಾಯವಾರದಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವುದು. ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಪೊರೆ ಕೆಳಗಿನ ಪೊರೆ ಎಂಬ ದಾಗಿ ಎರಡು ಪೊರೆಗಳಿರುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಪೊರೆಯು ಸಣ್ಣಗೆ ತೆಳುವಾದ ಹುರುವೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಹುರುವೆಗಳನ್ನು ಕೆರೆದಾಗ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಬೂದಿಯ ಹಾಗೆ ಉದುರುತ್ತದೆ. ಇತರ ಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಉದುರುವುದುಂಟು. ಇವು ಹೀಗೆ ಉದುರಿಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಬೇರೆ ಹೊಸ ಹುರುಪೆಯು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಳಗಿನ ಮೊರೆಯು ಬಲವಾಗಿಯೂ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಇದು ತನ್ನ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅಸಾಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಾಪಾಡುವುದು. ಈ ಮೊರೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ರಕ್ತನಾಳಗಳೂ ನರದ ಕವಲುಗಳೂ ಮೇದೋನಾಹಿನಿಗಳೂ ಮತ್ತು ಹಲವು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳೂ ಇರುವುವು. ಈ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಜಿಡ್ಡನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ನಮ್ಮ ಚರ್ಮವೂ ಕೂದಲೂ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ಹೊಳುವಾಗಿಯೂ ಇರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಲೋಮನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಕ್ತದಿಂದ ಬೆವರನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಸಣ್ಣ ನಾಳಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಚರ್ಮದ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೆವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ಬೆವರಿನ ಮೂಲಕ ನೀರು, ಇಂಗಾಲಾಮ್ಲ, ಕೆಲವು ಲವಣಗಳು, ಜಿಡ್ಡು ಮುಂತಾದ ಕಶ್ಮಲಗಳು ಹೊರಬೀಳುವುವು ಬೆವರಿನಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಶಾಖವು ತಗ್ಗುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಮೊರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮೊಳಕೆಗಳಿರುವುವು. ಇವುಗಳಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಮೊಳಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ರಕ್ತವು ರೋಮ ಕೂಪಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುವುದು. ಚರ್ಮದ ಮೊರೆಯ ಕೆಳಗಡೆ ಕೊಬ್ಬಿನ ಹೊದಿಕೆಯು ಇರುವುದು. ಈ ಕೊಬ್ಬಿನ ಹೊದಿಕೆಯು ದೇಹದ ಶಾಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊರವಡದಂತೆ ಕಾಪಾಡುವುದು.

ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಚರ್ಮದ ಒಳಗಡೆ ದೇಹದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹಸ್ತದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಬಹು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ದೇಹದ ಒಳಗಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅಶುದ್ಧ ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಚರ್ಮದ ಒಳಗಡೆ ದೇಹದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಹೊರಡುವ ನರಗಳು.

ಶರೀರದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅವಯವಗಳು ಮಾಡುವ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದೇವಷ್ಟೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ನರಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಆಧೀನದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ನರಗಳು ಶರೀರದ ರಕ್ಷಣೆಗೂ ಶರೀರದ ಎಲ್ಲಾ ಐಚ್ಛಿಕ-ನೈಚ್ಛಿಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ.

ಮಿದುಳು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅವಯವವಾದುದರಿಂದ ಘಟ್ಟೆಯಾಗಿರುವ ತಲೆಬುರುಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಪಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯು, ಬೆನ್ನು ಮೂಳೆಗಳೊಳಗಿರುವ ನಳಿಕೆಯಿಂದ ಕಾಪಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ನರಗಳು, ಮಿದುಳು ಮತ್ತು ಮಿದುಳು ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹೊರಟು ಕವಲು ಕವಲುಗಳಾಗಿ ಒಡೆದು ದೇಹದ ಸಕಲ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ, ಮೂಗು, ನಾಲಿಗೆ, ಚರ್ಮಗಳೆಂಬ ವೆಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನರಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ನೋಟ, ಶಬ್ದ, ವಾಸನೆ, ರುಚಿ, ಸ್ಪರ್ಶಗಳೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ.

ಈ ಬಗೆಯ ನರಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವಾಹಿಕೆ ನರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ನರಗಳು ಮಿದುಳಿನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಗೆ ತಲಪಿಸುವುವು. ಆಗ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಕೆಲಸಗಳು ನೆರವೇರುವುವು. ಈ ಬಗೆಯ ನರಗಳೇ ರಸವಿಶೇಷಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾವಾಹಕ ನರಗಳು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮಿದುಳು ಕ್ರಿಯಾವಾಹಕ ನರಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳಿಗೆ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವುದು. ಆಗ ನಾವು ಕೈಯನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವೆವು ಹೀಗೆಯೇ ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನೋಟದಿಂದಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಅವುಗಳ ವಾಸನೆಯಿಂದಾಗಲೀ ಬಾಯಲ್ಲಿ ದ್ರವವು ಉರುವುದು. ಕಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವಾಹಕ ನರಗಳು ನೋಟ ಮತ್ತು ವಾಸನೆಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಮಿದುಳಿಗೆ ಒಯ್ಯುವುವು. ಮಿದುಳು ಲಾಲಾಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಯಾವಾಹಕ ನರಗಳಿಗೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳಲ್ಲಿ ರಸವನ್ನು ತೃಪ್ತಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವುದು. ಆಗ ರಸವಿಶೇಷಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು.

ಮಿದುಳು ಅಲೋಚನೆ, ಬುದ್ಧಿ, ನೆನಪು, ನೋವು, ವಾಸನೆ, ರುಚಿ ಮುಂತಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮಾನಸೇಂದ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇದು

ಮೃದುವಾಗಿ ಅನಾಯ ಬಾರದಹಾಗೆ ಭದ್ರವಾದ ತಲೆಬುರುಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಇದು ಮುಖದಕಡೆಯಿಂದ ತಲೆಯ ಹಿಂದುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಎರಡು ಹೋಳಾಗಿ ಭಾಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಮಿದುಳಿನ ಒಳಭಾಗವು ಬಿಳು ನಾದ ಒಂದು ಒಗೆಯ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹೊರಭಾಗವೆಲ್ಲಾ ಬುದ್ಧಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಪದಾರ್ಥದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಈ ಪದಾರ್ಥವು ಮಡಿತೆಮಡಿತೆಯಾಗಿರುವುದು. ಈ ಬೂದುಬಣ್ಣದ ಪದಾರ್ಥದ ಗಾತ್ರವು ಮಡಿತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚುವುವು.

ಮಿದುಳಿನ ಸಹಾಯವು ವಂಜೀಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ದುಸ್ತರವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿದುಳು, ಮಿದುಳುಬಳ್ಳಿಗಳೂ, ಐಚ್ಛಿಕ-ನೈಜ್ಞಿಕ ವ್ಯಾವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದು.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಧಾತುಗಳು ಮತ್ತು ದೋಷಗಳ ವಿವರಣೆ.

ಸಪ್ತಧಾತುಗಳ ವಿವರಣೆ.

ಅಸ್ಥಿ, ಮಜ್ಜ, ಮೇದಸ್ಸು, ಮಾಂಸ, ರಕ್ತ, ತ್ವಚ, ಶುಕ್ಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ಥಿ, ಮಜ್ಜ, ಮೇದಸ್ಸುಗಳು ವಾತಾಶ್ರಯಗಳಾಗಿವೆ. ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಮಾಂಸ, ರಕ್ತಗಳು ಆಶ್ರಯಗಳು, ತ್ವಕ್ಕು ಶುಕ್ಲಗಳನ್ನು ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳು ಪಿತ್ತದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪಾಚಿತವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳು ರಸದಿಂದ ರಕ್ತವು, ರಕ್ತದಿಂದ ಮಾಂಸವು, ಮಾಂಸದಿಂದ ಮೇದಸ್ಸು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿವೆ.

ಸಪ್ತಧಾತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸಪ್ತ ಉಪಧಾತುಗಳು.

ಸ್ತನಗಳಲ್ಲಿತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಹಾಲು ರಸಧಾತುವಿನ ಉಪಧಾತುವು. ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳು ಋತುವಾಗುವ ರಜೋಧಾತುವು ರಕ್ತದ ಉಪಧಾತುವು. ಇವು ಎರಡೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕಾಲವಿಶೇಷದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಸರ್ವದಾ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವದೂ ಉಂಟು. ವಸಾ ಎಂಬ ಸ್ನೇಹವು ಮಾಂಸಕ್ಕೆ ಉಪಧಾತುವು. ಸ್ವೇದವು ಮೇದಸ್ಸಿನ ಉಪಧಾತುವು. ದಂತಗಳು ಅಸ್ಥಿಯ ಉಪಧಾತುವು. ಕೇಶಗಳು ಮಜ್ಜೆಯ ಉಪಧಾತುವು. ಓಜಸ್ಸು ಶುಕ್ಲದ ಉಪಧಾತುವು.

ನಪ್ತಧಾತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ನಪ್ತ ಮಲಗಳ ವಿವರ.

೧ನೇ ರಸ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮಲವು ನಾಲಿಗೆ, ಕಣ್ಣು, ನೇತ್ರ, ಕೆನ್ನೆಗಳ ಸಮಾಪದಲ್ಲಿರುತ್ತೆ. ೨ನೆಯದು ಈರಸಧಾತುವಿಗೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಪಿತ್ತವು, ರಕ್ತ ಧಾತುವಿನ ಮಲವಾಗಿರುತ್ತೆ. ೩ನೆಯದು ನಾಲಿಗೆ, ದಂತ, ಬಗಲು, ಶಿಶ್ನ ಇವುಗಳ ಮಲಗಳು ಮೇಧೋ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೪ನೆಯದು ನಖ, ಕೇಶ, ಲೋಮಗಳು, ಅಸ್ಥಿ ಧಾತು ಸಂಬಂಧ ಮಲಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ೫ನೆಯದು ಮುಖದ ಸ್ನಿಗ್ಧತಾ, ಕಣ್ಣಿನ ಮಲ ಇವುಗಳು ಮಜ್ಜಾ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುತ್ತವೆ. ೬ನೇ ನೊಡವೆ, ವಿಸಾಶೆ ಇವು ಶುಕ್ಲಧಾತುವಿನ ಮಲಗಳು ೭ನೇ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮಲವು ಮಾಂಸ ಧಾತುವಿನ ಮಲವು

ಸಪ್ತಾಶಯಗಳಿಗೆ ವಿವರ.

ರಕ್ತಾಶಯ, ಆಮಾಶಯ, ಪಿತ್ತಾಶಯ, ಸಕ್ವಾಶಯ, ವಾಯುವಾಶಯ, ಮೂತ್ರಾಶಯ, ಮಲಾಶಯ ಈ ೭ ಅಶಯಗಳು ಒಂದರ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪಿತ್ತಾಶಯ, ಸಕ್ವಾಶಯಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರವಾಗಿ ಗರ್ಭಾಶಯವಿರುತ್ತೆ. ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಿಗೆ ಸ್ತನ ಎರಡು, ಗರ್ಭಾಶಯ ಒಂದು ಸಹ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತೆ.

ತ್ರಿದೋಷಗಳಿಗೆ ವಿವರ.

ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಅಂದರೆ ವಾತ, ಪಿತ್ಥ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಇವು ವಿಕಾರವಾದರೆ ರೋಗವೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ.

ಅಪನ್ನವಸಿರಾ ಮರ್ಮ.

ಹೊಟ್ಟೆಯ ಎರಡು ವಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾತವಾಹಕ ನಾಡಿ ಇದೆ. ಈ ಮರ್ಮವು ಅರ್ಧಾಂಗುಲ ಪ್ರಮಾಣವಾದದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಕಾರವಾದರೆ ಕಾನಶ್ವಾಸ ಹುಟ್ಟುತ್ತೆ.

ಕಟಿತರುಣ ಮರ್ಮ.

ಪೃಷ್ಠವಂಶದ ಉಭಯ ವಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಟೊಂಕದ ಅಸ್ಥಿಯಿರುತ್ತೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಟಿತರುಣ ಮರ್ಮವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಾಧಕವುಂಟಾದರೆ ರಕ್ತಕ್ಷಯದಿಂದ ವಿವರ್ಣವಾಗುತ್ತೆ.

ಸಿರಾಶ್ರಿತ ವಾತಾದಿಗಳ ಕಾರ್ಯ.

ವಾತವು ತನ್ನ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದರಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಬಗ್ಗಿ ಸುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಘಾತು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಡುವುದಕ್ಕೂ ಸುಲಭವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯ, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸುಗಳ ಶಕ್ತಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಸೃಂದನ, ಉದ್ವಹನ, ಪೂರಣ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೆ.

ವಾತವಾದಕೆ ಸಿರಾಗತವಾದ ವಾಯುವು ಕುಸಿತವಾದರೆ
ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ವಿಕಾರಗಳು.

ಯಾವಾಗ ವಾತವು ನಿಬಂಧನೆ ತಪ್ಪಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೋ ಆಗ ಶರೀರಕ್ಕೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ.

ಪಿತ್ತವು ಕುಸಿತವಾದರೆ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ವಿಕಾರಗಳು.

ಪಿತ್ತವು ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ತನ್ನ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನೂ, ಅನ್ನದಮೇಲೆ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನೂ, ರುಚಿಯನ್ನೂ, ಜಠರಾಗ್ನಿ ದೀಪ್ತಿಯನ್ನೂ, ನಿರೋಗತ್ವವನ್ನೂ, ಮತ್ತು ರಾಗ ಪ್ರವೃತ್ತತವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ ಇದು ವ್ಯಕ್ತ್ಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆದರೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಪಿತ್ತರೋಗಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ.

ಕಫವು ಕುಸಿತವಾದರೆ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕ ವಿಕಾರಗಳು.

ಈ ಮೇರಿಗೇನೆ ಕಫವು ತನ್ನ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಮೈನುಣು ಪಾಗಿ ಸ್ಥೈರ್ಯ ಬಲ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕೆಮ್ಮು, ಸಿರೆಗಳ ಸ್ಫುರಣ, ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನಾದಿಗಳ ವಿಕಾರ ಮುಂತಾದವು ಆಗುತ್ತೆ.

ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ವಾಯುವು ಅಧಿವಾದರೆ.

ರಕ್ತವು ಕೆಂಪು, ನೊರೆ, ಕರಿಣ, ರೋಕ್ಷ, ಲಘು, ಶೀಘ್ರಗಾಮಿ, ಚಲನ ರಾಹಿತ್ಯ, ಸೂಜೀಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ನೋವು ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಇದರಿಂದ ಶರೀರ ಕೃಶತ್ವ, ಕಠಿಣತ್ವ, ಉಷ್ಣಾಪೇಕ್ಷೆ, ಮಲಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಅಶಕ್ತತ್ವ, ಸ್ಫುರಣ, ವಿದ್ರೆ ತಪ್ಪೋಣ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಇದು ಕ್ಷಯವಾದರೆ ಅಲ್ಪ ಜೀಷ್ಣಾ, ಮೆಲ್ಲಗೆ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ, ಅಚೈತನ್ಯ ಇವುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಇದೇ ಪ್ಲೇಣವಾಯು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ವೆಗರು, ಕಹಿ, ಖಾರ, ರೋಕ್ಷ, ಶೀತ, ಲಘು, ಯವೆ, ಹೆಸರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯುಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ಪಿತ್ತ ಅಧಿಕವಾದರೆ.

ರಕ್ತವು ಪೀತ, ಹರಿತ, ಶ್ಯಾಮವರ್ಣಗಳಾಗುತ್ತೆ ; ಆಮಗಂಧಿ, ಅಚಾಂಚಲ್ಯ, ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಆ ರಕ್ತಕ್ಕೆ ನೋಣ ಇರುವೆಗಳು ಬೀಳುವದಿಲ್ಲ. ಈ ವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಲ, ಮೂತ್ರ, ನೇತ್ರ, ಗಾತ್ರ ಇವು ಪೀತವರ್ಣವು. ಇಂದ್ರಿಯಕ್ಷೀಣ, ಶೀತೇಚ್ಛಾ, ತಾಪ, ಮೂರ್ಛೆ, ಅಲ್ಪನಿದ್ರೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಇದು ಕ್ಷಯವಾದರೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಪೃಥ್ವಿ, ಅಗ್ನಿಮಂದ, ಕಾಂತಿ, ಕ್ಷಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ಷೀಣಪಿತ್ತವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ಎಳ್ಳು, ಉದ್ದು, ಹುರಳಿ, ಪಿಷ್ಟಾನ್ನ, ಹಶಿಹಿಟ್ಟಿನ ಪದಾರ್ಥ, ಕಟ್ಟುನೊಸರು, ಗಂಜೀ, ಹುಳಿ, ಮಜ್ಜೆಗೆ, ಮೊಸರು, ಕಹಿ, ಉಪ್ಪು, ಉಷ್ಣ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆನೇಕ್ಷೆ ಶಿಟ್ಟು ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಮತ್ತು ಬಾಯಾರಿಕೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತೋದಕದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಶಾಂತಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ ಯುಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ಕಫ ಅಧಿಕವಾದರೆ.

ರಕ್ತವು ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೆ. ಸ್ನಿಗ್ಧ, ಕಾವೀರಂಗು, ಮತ್ತು ಮಾಂಸದ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಂಥಿಗಳಂತೆಯೂ ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ. ಮತ್ತು ಭಾರವು, ಮಂದಗಮನವು ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಇದರಿಂದ ಮಲ, ಮೂತ್ರ, ತ್ವಚೆ, ನಖ, ನೇತ್ರ ಇವುಗಳು ಬಿಳುವು, ಶೈತ್ಯ, ಅತಿನಿದ್ರೆ, ಗ್ಲಾಢಿ, ಸಂಧಿ, ಶೈಥಿಲ್ಯ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರುಪುರಿಯುವಿಕೆ ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ. ಇದು ಕ್ಷಯವಾದರೆ ಸಂಧಿಶೈಥಿಲ್ಯ, ಮೂರ್ಛೆ, ರೂಕ್ಷತ್ವ, ದಾಹಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ಷೀಣಕಫವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ಸೀ, ಚಿಡ್ಡೆ, ಶೀತಲ, ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳ ಭೋಜನವೇಕ್ಷೆ, ಮೊಸರು, ಹಾಲು, ದಿವಾ—ನಿದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ದ್ವಿದೋಷ ಮತ್ತು ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಅಧಿಕವಾದರೆ.

೧. ದ್ವಿದೋಷದಿಂದ ರಕ್ತವು ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಹೊಂದಿರುತ್ತೆ.

೨. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ರಕ್ತವು ಕೀವಿನ ಹಾಗೆ ಆಗಿ ದುರ್ಗಂಧವುಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಸಮುತ್ತ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಗಂಜೀ ಹಾಗೆ ಆಗುತ್ತೆ.

ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟು ವಿಷ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ.

ಆ ರಕ್ತವು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಉರ್ಧ್ವಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೂಗಿನಿಂದ ಬೀಳುತ್ತ ಮತ್ತು ಆಮಗಂಧಿಯಾಗಿ ಗಂಜೀಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವಕುಷ್ಠಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತೆ.

ರಸವೃದ್ಧಿಯಾದರಿ.

ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಅಂಗಜಡತ್ವ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು, ವಮನ, ಮೂರ್ಛೆ, ಗ್ಲಾನಿ, ಭ್ರಮೆ ಮತ್ತು ಕಫ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಇದೇ ಸ್ವೇಣವಾದರಿ:—ಕಂಠಶೋಷ, ಅರುಚಿ, ತೃಷೆ, ಚರ್ಮ, ನಿಶ್ಪತ್ವ, ಹೃದ್ರೋಷಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಸ್ವೇಣರಸವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರಿ:—ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ, ಚಂದ್ರೋದಯನೇವನೆ, ಅತಿಶೀತಳ, ತಣ್ಣೀರನ್ನು ಪದೇಪದೇ ಕುಡಿಯೋಣ, ಮಧುರ ಪದಾರ್ಥವೇಕ್ಷೆ, ಮೊಸರು ಕುಡಿಯುವ ಇಚ್ಛೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ರಕ್ತದುಷ್ಪವಾದರಿ.

ವೇದನೆ, ಅಂಗವಕ್ಷ, ದಾಹಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ರಕ್ತಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡೂ, ಶೋಭೆ, ಪಿಟಿಕಾಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ರಕ್ತವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರಿ:—ಆ ರಕ್ತಗಾತ್ರ ನೇತ್ರಗಳು, ಶಿರಾವುಬಿಡ್ಬೀಣ, ವಿಸರ್ಪಿ, ಸ್ಲೀಹ, ವಿದ್ರಧಿ, ಕುಷ್ಠ, ವಾತರಕ್ತ, ಗುಲ್ಮ, ಕಾಮಿಲ, ಅಂಗಜಡತ್ವ, ನಿದ್ರೆ, ಮದ, ದಾಹ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಂಗು, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ವೇಹೆ ಮತ್ತು ತ್ವಚ, ನೇತ್ರ, ಮೂತ್ರ, ಮಲ ಇವುಗಳು ಕೆಂಪು, ಗುದ, ಶಿಶ್ನ, ಮುಖ ಇವುಗಳು ಪಾಕ, ಪಿಟಿಕಾ, ಮಸೆ, ಶರೀರ ಕವು, ಅಂಗ ಮುರಿಯೋಣ, ಪ್ರದರ, ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ರಕ್ತವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸ್ರಾವವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಶಾಂತವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಔಷಧಿಕೊಡಬೇಕು.

ರಕ್ತವು ಸ್ವೇಣವಾದರಿ:—ಆಮ್ಲ, ಮಧುರಪದಾರ್ಥವೇಕ್ಷೆ, ಮೂರ್ಛೆ, ವಾತದಿಂದ ತ್ವಚಕ್ಕೆ ರೂಕ್ಷತ್ವ, ಸಿರೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಥಿಲತೆ, ಶೈತ್ಯ, ನಿಸ್ವಾರ, ಅಂಗ ಕಾರಿಣ್ಯಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಸ್ವೇಣರಕ್ತವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರಿ:—ಮಾಂಸರಸ, ಸಕ್ಕರೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಕಬ್ಬಿನಹಾಲು, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬೆಲ್ಲದ ಪಾನಕ, ಈಚಲಹಣ್ಣು, ದಾಳಿಚ್ಛಿ, ಗಂಜಿ, ಮದ್ಯ, ಕಂದ, ಮೂಲ, ಫಲ, ನ್ನೇಹ, ಲವಣ, ರಕ್ತಸಿದ್ಧಪದಾರ್ಥ, ಮಾಂಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಮಾಂಸವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರಿ.

ಕೆನ್ನೆ, ತುಟಿ, ಟೊಂಕದ ಹಿಂಭಾಗ ಮತ್ತು ಯೋನಿ, ತೊಡೆ, ಬಾಹು, ಜಂಘಾ ಇವುಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗುತ್ತೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಾಹ, ಜಡತ್ವ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಇದು ಕ್ಷೀಣವಾದರೆ:—ನಾಡಿ, ಕೆನ್ನೆ, ಓಷ್ಣ, ಸ್ತಂಭ, ಮನ್ಯಾ ಇವುಗಳ ಶೈಥಿಲ್ಯ, ಯೆಡೆ, ಯೋನಿ, ನಾಸಿಕ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಸಂಧಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶುಷ್ಕತ್ವ, ಹೊಟ್ಟೆ ಗುಂಡು ಅಂದರೆ ಉದರಾವರ್ತ, ಗಾತ್ರರೂಕ್ಷತ್ವ ಮತ್ತು ನೋವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಕ್ಷೀಣಮಾಂಸವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ:—ವಧಿ, ಸಿದ್ಧಾನ್ನ, ಶ್ರೀಖಂಡ, ಶೀಕರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ, ಸ್ಥೂಲ, ಜಡೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರವ್ಯಾದ ಮಾಂಸವೇಕ್ಷೆ ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಮೇಢೋವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ಹೊಟ್ಟೆವಾರ್ಪಗಳ ವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸ, ಅಂಗದುರ್ಗಂಧ, ಜಿಡ್ಡು, ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಶ್ರಮವಾಗೋಣ, ತೃಷೆ, ಬೆವರು, ಗಳಗಂಡ, ಓಷ್ಣರೋಗ, ಮೇಹ ಇವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಬೆನ್ನು, ಹೊಟ್ಟೆ, ಮನ್ಯಾ, ಸ್ತನ ಇವು ನೋಯುತ್ತವೆ.

ಇದು ಕ್ಷೀಣವಾದರೆ:—ಪ್ಲೀಹವೃದ್ಧಿ, ಅಂಗಸಂಧಿಗಳ ಶೂನ್ಯತ್ವ, ಶರೀರರೂಕ್ಷತ್ವ, ಸ್ನಿಗ್ಧತ್ವ ಮಾಂಸವೇಕ್ಷೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಈ ಕ್ಷೀಣ ಮೇಹವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ:—ಮಧುರಪದಾರ್ಥ, ಅಮ್ಲಾದಿಗಳ ಸಂಯೋಗದ ಪದಾರ್ಥ, ಮೇಢೋವೃದ್ಧಿಕರ ಗ್ರಾಮ್ಯಮಾಂಸ, ಜಲಮಾಂಸ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕ್ಷಾರಮಾಂಸಗಳಲ್ಲಿಚ್ಛೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಮಜ್ಜಾವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಂಗದಲ್ಲೂ ನೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಸಹ ಜಡತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಇದು ಕ್ಷೀಣವಾದರೆ:—ಅಲ್ಪಶುಕ್ರತ್ವ, ಸಂಧಿಗಳು ವಡಿಯೋಣ, ಅಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಈ ಕ್ಷೀಣಮಜ್ಜೆಯು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ:—ಸೀ, ವಗರು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವೇಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತೆ.

ಶುಕ್ರ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ಶುಕ್ರಾಶ್ರಿಯು ಮತ್ತು ಶುಕ್ರಧಾತುಸ್ರಾವವು ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಇದು ಕ್ಷೀಣವಾದರೆ:—ರತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಶಕ್ತತ್ವ, ಶಿಶ್ನ ಮತ್ತು ವೃಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಡೆ, ರತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಅಲ್ಪ ಶುಕ್ರ ಮತ್ತು ರಕ್ತಬೀಕೋಣ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಈ ಪ್ರೇಣಶುಕ್ರವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ :—ನವಿಲು, ಕೋಳಿ, ಹಂಸ, ಸಾರಗ ಇವುಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ಮತ್ತು ಮಾಂಸಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ, ಗ್ರಾಮ್ಯಮಾಂಸ, ಜಲಸ್ಥ ಅಜಮಾಂಸ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಾಂಸಗಳಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಮೂತ್ರ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ಹೊಟ್ಟೆಯುಬಿಂಬೋಣವು, ವಸ್ತಿವೇದನೆಯು ಆಗುತ್ತೆ.

ಇದು ಪ್ರೇಣವಾದರೆ :—ಅಲ್ಪಮೂತ್ರ, ಶಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ, ವಸ್ತಿವೇದನೆಯು ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಈ ಪ್ರೇಣಮೂತ್ರ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ :—ಕಬ್ಬಿನರಸ, ಹಾಲು, ಮದ್ಯ ಇವುಗಳ ಪಾನಾವೇಕ್ಷೆ, ಬೆಲ್ಲ, ಬದರೀನೀರು, ಸೌತೇಕಾಯಿ, ಮುಳ್ಳುಸೌತೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಚ್ಛೆ ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಮಲ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ಗುಲ್ಮ, ಉದಾವರ್ತ, ಕೋಷ್ಠಶೂಲೆ, ಬಳಲಿಕೆ, ವಾತಸಂಗ, ಮೂತ್ರಸಂಗ, ಶಕ್ಯತ್ಸಂಗ, ದೃಷ್ಟಿನಾಶ, ಅಗ್ನಿಮಂದ, ಹೃದ್ರೋಗವೆ ಮೊದಲಾದುವು ಆಗುತ್ತವೆ.

ಇದು ಪ್ರೇಣವಾದರೆ :—ವಾರ್ಷ್ವ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಥೆ, ಸಶಬ್ದವಾಯು ವಿನ ಉರ್ಧ್ವಗತಿ, ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಉಬ್ಬೋಣ ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಈ ಪ್ರೇಣಮಲವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ :—ಯವೆ, ಗೋಧು ವೆಗಳ ಪಿಷ್ಪಾನ್ನ, ಅನೇಕವಿಧ ಶಾಕ, ಮೊಸರು, ಉದ್ದು ಇವುಗಳ ಯೂಷದಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಸ್ವೇದೋ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಂಧವೂ ನವೆಯೂ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಇದು ಪ್ರೇಣವಾದರೆ :—ನೇತ್ರ, ತ್ವಚ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಕ್ಷತ್ವ ಮತ್ತು ರೋಮ ಚುಂಗರಿಸುವದು ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಈ ಪ್ರೇಣಸ್ವೇದ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ :—ಅಭ್ಯಂಗ, ತಿಕ್ಕೋದು, ಮದ್ಯಾ ಪೇಕ್ಷೆ, ಗಾಳಿಬೀಸಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವದರಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ, ಉಷ್ಣಾಸನಾವೇಕ್ಷೆ, ಮಂದವಾದ ಬಟ್ಟೆ ಹೊದಿಯುವದರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಓಜೋ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ.

ಮನೋಹರಗಳಾದಂಥ ರುಚಿಕರಗಳಾದಂಥಾ ವೃದ್ಧಿ ಕರವಾದಂಥ ಮಾಂಸ ರಸ, ಸ್ವೇರ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅವೇಕ್ಷೆಯುಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಇದು ಕ್ಷೇಣವಾದರೆ :—ಕ್ರೋಧ, ಕ್ಷುತ, ಚಿಂತೆ, ಶೋಕ, ಶ್ರಮ, ರೂಕ್ಷ, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಉಷ್ಣ, ಖೈ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಭಯ, ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಥೆ, ಕಾಂತಿ ನಾಶ, ಶರೀರ ಮಾಲಿನ್ಯ, ಕೃಶತ್ವಗಳುಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಬಲ ಲಕ್ಷಣ.

ರಸಧಾತು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಶುಕ್ಲ ಧಾತುವರಿಗೂ ಯಾವಯಾವ ಧಾತು ಪುಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಅದರ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕುಶಲತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತೋ ಅದರ ಹೆಸರು ಬಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬಲವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ :—ದೋಷ, ಅಗ್ನಿ ಇವುಗಳು ಸಮನಾಗಿರುತ್ತೆ ಮತ್ತು ಧಾತುವೃದ್ಧಿಕರವಾದ ಪುಷ್ಟಿಕರಗಳಾದ ಪದಾರ್ಥಪೇಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತೆ.

ಇದು ಕ್ಷಯವಾದರೆ :—ಅಭಿಘಾತ, ಭಯ, ಶೋಕ, ಕ್ರೋಧ, ಚಿಂತೆ, ಪರಿಶ್ರಮಗಳು ಮತ್ತು ಧಾತುಕ್ಷಯವು, ಅಂಗದಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವು, ಸ್ತಬ್ಧತ್ವವು, ಗಾತ್ರಮ್ಲಾನವು, ಗ್ಲಾನಿ, ವಿವರ್ಣತಾ, ತಂದ್ರ, ನಿದ್ರೆ, ವಾತದಿಂದ ಶೋಭೆ ಇವು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ಷೇಣಬಲವು ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೋಗಗಳೆಲ್ಲಾ ತಪ್ಪುತ್ತೆ.

ಮಲವನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗುಣ ಮತ್ತು ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡದೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ದುರ್ಗುಣಗಳು.

ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಲಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆಯುರ್ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಜಡತ್ವ, ಕೂಗೋಣ ಇವುಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತೆ. ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ರೋಗಗಳಲ್ಲದೆ ಶೂಲೆ, ನಡುಕ, ಮಲರೋಧ, ಉದ್ಗಾರ, ಮುಖವಿಟ್ಟುನರ್ತಿ, ವಾಯು ಮತ್ತು ಮೂತ್ರರೋಧ, ನೆಗಡಿ, ಬಳಲಿಕೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಮೂತ್ರ ತಡದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ಗುಣಗಳು.

ಮೂತ್ರ ತಡದ್ದೇ ಅದರೆ ವಸ್ತಿ, ಮೂತ್ರದ್ವಾರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ, ಶೂಲೆ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮಸ್ತಕಶೂಲೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಅಭ್ಯಂಗದ ಗುಣ.

ಕಫ ನಾಶವಾಗುತ್ತೆ. ಧಾತು, ಬಲ, ರಕ್ತವೃದ್ಧಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೃದುತ್ವ, ನಿರ್ಮಲತ್ವ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ

ಭೋಜನ, ನಿದ್ರೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ಸುರತ ಇವುಗಳಿಗೆ

ವಿಘ್ನವುಂಟಾದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ದುರ್ಗುಣ.

ಭೋಜನ ವಿಘಾತದಿಂದ ಮೈನೋವು, ಅರುಚಿ, ಶ್ರಮ, ತೂಕಡಿಕೆ, ನೇತ್ರ ದಾರ್ಬಲ್ಯ, ಧಾತುಶೋಷೆ, ಬಲಕ್ಷಯ ಇವುಗಳು ಆಗುತ್ತವೆ.

ಹಸಿವೆಯಾದಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತಿನ್ನುದೇ ಇರೋಣದರಿಂದ ಜಠರಾಗ್ನಿ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತೆ. ಜಠರಾಗ್ನಿಗೆ ಆಹಾರ ಕೊಡದೆ ಹೋದರೆ ಧಾತುಗತ ದೋಷವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತೆ. ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ಕಫಾದಿ

ದೋಷವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತೆ. ಆ ದೋಷವು ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಧಾತುವನ್ನೇ ತಿನ್ನುತ್ತೆ. ಅದೂ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ವ್ರಾಣವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತೆ.

ನೀರಡಿಕೆ ವಿಘಾತದಿಂದ ಗಂಟಲು ಬಾಯಿ ಒಣಗುತ್ತವೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕಿವಿ ಕೇಳದೆ ಇರೋಣ, ರಕ್ತಶೋಷೆ, ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೋವು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ನಿದ್ರೆ ವಿಘಾತದಿಂದ ಆಕಳಿಕೆ, ತಲೆ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವ, ಮೈಮುರಿಯುವಿಕೆ, ತೂಕಡಿಕೆ, ಅನ್ನವಿಪಾಕ ಸಹ ಆಗುತ್ತೆ.

ಸುರತ ವಿಘಾತದಿಂದ ಧಾತುಕ್ಷಯ, ಶುಕ್ರಾಶ್ಮರಿ ಆಗುವುದು.

ಅತ್ಯಾಹಾರ ಸ್ವಲ್ಪಾಹಾರ ದೋಷಗುಣಗಳು.

ಅನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಂದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಅಲಸ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗುಡಬಡ ಶಬ್ದ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಊಟಮಾಡಿದರೆ ಕೃಶತ್ವವು, ಬಲಕ್ಷಯವು ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಭೋಜನಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರುಕುಡಿಯುವ ಕ್ರಮ.

ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಎರಡು ಭಾಗ ಆಹಾರವನ್ನು ತುಂಬಿ ಮೂರನೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಬೇಕು. ನಾಲ್ಕನೇ ಭಾಗವನ್ನು ವಾಯು ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಬಿಡಬೇಕು. ಅತಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುವುದರಿಂದ ಅನ್ನ ಜೀರ್ಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನೀರು ಕುಡಿಯದೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಅದೇ ದೋಷ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ. ಅಗ್ನಿವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಆಗಿಂದಾಗ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು. ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು ಊಟಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ನೀರುಕುಡಿದರೆ ಮಂದಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೃಶತ್ವವನ್ನು ಸಹ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ. ಮತ್ತು ಊಟದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಸ್ಥೂಲತ್ವವನ್ನು ಕಫವನ್ನು ಸಹ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ. ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾದಾಗ ಊಟವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಹಸಿವಾದಾಗ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಬಾರದು. ಬಾಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿಂದರೆ ಗುಲ್ಮರೋಗವು, ಹಸಿವಾದಾಗ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಜಲೋದರವು ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತೆ.

ಅಗ್ನಿದೀಪ್ತಿಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಾ ಊಟಮಾಡಿದ ನಂತರ ಅದು ಜೀರ್ಣವಾಗುವ ವರ್ಯಂತರ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೂ ತಿನ್ನಲೇಕೂಡದು.

ಸರ್ವ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಬರುವ ವಾಯುಗುಣ.

ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ವಾಯು ಸೀ, ಖಾರ, ಗುರು, ಉಷ್ಣ, ಜೆಡ್ಡು ಈ ಗುಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು. ದಾಹ, ರಕ್ತ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶೀತ, ಕಟು, ಪುಷ್ಟಿ, ತ್ವಗೋಷ, ಅರ್ಶ, ದಂತಕ್ರಮಿ, ಸನ್ನಿವಾತಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಅಮವಾತ ಇವುಗಳ ಪ್ರಕೋಪವಂ ಮಾಡುವುದು. ಶ್ರಮಪಟ್ಟವನಿಗೆ, ಕಫರೋಗಿಗೆ, ಶೋಷರೋಗಿಗೆ ಸಹಾ

ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ. ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನ ವಾಯುವು ಸೀ, ಲಘು, ತಂಪು, ವೀರ್ಯಕಾರಿ, ಬಲಕಾರಿ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಿತಕರ, ರಕ್ತ ಪಿತ್ತನಾಶಕ, ವಾತಹರ, ಪಶ್ಚಿಮದಿಕ್ಕಿನ ವಾಯುವು ತೀಕ್ಷ್ಣ, ರಕ್ತಶೋಷಕ, ಬಲಕಾರಿ, ಲಘು, ಮೇದಸ್ಸು, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳ ನಾಶವಾಗಿ ವಾಯುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತೆ. ಉತ್ತರದ ವಾಯುವು ಶೀತಳ ಜಡ್ಡು, ತ್ರಿದೋಷಕಾರಿ, ವಾತವೃಕ್ಕೃತಿಗೆ ಅಲಸ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ; ಮತ್ತು ಬಲಕರ, ಸೀ, ಮೃದುವಾಗಿರುತ್ತೆ. ಆಗ್ನೇಯದಿಕ್ಕಿನ ಗಾಳಿ ದಾಹಕಾರಕ, ಜಡ್ಡು. ನೈಋತ್ಯದಿಕ್ಕಿನ ವಾಯು ದಾಹಶಾಮಕ. ವಾಯುವೃದ್ಧಿಕ್ಕಿನ ವಾಯು ಖೈ. ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನ ವಾಯು ಭಾರ. ಅದೇ ದಿಕ್ಕಿನ ಮಿಶ್ರವಾದ ವಾಯು ಆಯುಷ್ಯನಾಶಕ, ಅನೇಕ ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ.

ಅಜೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುವಿಕೆ, ಭೋಜನದಮೇಲೆ ಭೋಜನ, ಮಲ ಮೂತ್ರ ನಿರೋಧ, ಕಾಲತಪ್ಪಿ ನಿದ್ರೆಮಾಡೋಣ, ಈರ್ಷ್ಯ, ಭಯಪಟ್ಟವನು, ಕ್ರೋಧಿ, ಲೋಭಿ, ಭಿಕಾರಿ, ದ್ವೇಷಿ ಇವರುಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ಪಚನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲತಪ್ಪಿ ಊಟಮಾಡಿದರೆ ಅನ್ನ ಜೀರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅತಿ ಮೈಥುನದಿಂದುಂಟಾಗುವ ದೋಷಗಳು.

ಶೂಲೆ, ಕಾಸ, ಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾರ್ಶ್ಯ, ಪಾಂಡು, ಕ್ಷಯ ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಉಂಟಾಗುವ ಗುಣ.

ಅಗ್ನಿ ಸಮವಂ ಮಾಡುತ್ತೆ, ಜೀರ್ಣಕಾರಿ, ಕಂಠಸಮನಾಗುತ್ತೆ, ಶರೀರ ಲಾಘವ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಶೈತ್ಯವಂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ಉಷ್ಣಭಾವವಂ ಕೊಡುವುದು, ವಸ್ತಿ ದೋಷಹರ, ಮೂತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಲಕ್ಷಣ.

ಅಗ್ನಿ ಕ್ಲಿಪ್ತವಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಮಂದಾಗ್ನಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ ಮತ್ತು ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತೆ, ಅಗ್ನಿ ಹೆಚ್ಚುವುದರಿಂದ ತೀಕ್ಷ್ಣಗ್ನಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ, ಇದು ಪಿತ್ತರೋಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತೆ. ವಿಷಮಾಗ್ನಿ ಅಂದರೆ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಹೆಚ್ಚುಕಡಮೆಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಇದು ವಾತರೋಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತೆ. ಸಮಾಗ್ನಿ ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಕ್ತವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಶರೀರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತೆ.

ಗ್ಲಾನಿ ಲಕ್ಷಣ:—ಓಜಸ್ಸು ನಶಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ದುಃಖದಿಂದಲೂ, ಅಜೀರ್ಣದಿಂದಲೂ, ಶ್ರಮೆಯಿಂದಲೂ ಬಳಲಿಕೆ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಚತುರ್ದಶವೇಗಗಳು ಅವುಗಳಿಂದುಂಟಾಗುವ ರೋಗಗಳು.

೧. ಮೂತ್ರವೇಗದಿಂದ—ಮೈನೋವು, ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟುವುದು, ವಸ್ತಿನೋವು, ಪ್ರಧಾನನೋವು, ತೊಡೆಸಂದುನೋವು ಇವುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೨. ಮಲವೇಗದಿಂದ—ಗುಲ್ಮ, ಉದಾವರ್ತ, ಕೋಷ್ಠಶೂಲೆ, ಬಳಲಿಕೆ, ವಾತಸಂಗ, ಮೂತ್ರಸಂಗ, ಶಕ್ಯತ್ಸಂಗ, ದೃಷ್ಟಿನಾಶ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಹೈದ್ರೋಗ, ಪಿಂಡಿಕೋದ್ವೇಷ್ಯ, ನೆಗಡಿ, ಶಿರೋರೋಗ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳೆರಡೂ ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಮುಖವಿಟ್ಟಿವರ್ತ ಈ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೩. ಅಧೋವಾತವೇಗದಲ್ಲಿ—ಮಲವೇಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೪. ಸೀನಿನವೇಗದಿಂದ—ಶಿರೋರೋಗ, ದಶೇಂದ್ರಿಯಬಲವು ಕಡಮೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ ಈ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೫. ಶುಕ್ಲವೇಗದಿಂದ—ಮೂತ್ರಸಂಗ, ಮೈನೋವು, ಹೈದ್ರೋಗ, ಜ್ವರ, ಶೋಭೆ, ಶುಕ್ಲಸ್ರಾವ, ಆಸನನೋವು, ನವುಂಸಕತ್ವ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೬. ಜ್ಯಂಭಾವೇಗದಿಂದ — ಶಿರೋರೋಗ, ಇಂದ್ರಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ ಮೊದಲಾದವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತೆ.

೭. ನಿದ್ರಾವೇಗದಿಂದ—ದೃಷ್ಟಿಮಂದ, ಅಗ್ನಿಮಂದ, ಬಳಲಿಕೆ, ಶಿರೋರೋಗ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ, ಆಕಳಿಕೆ, ಜಡತ್ವ, ತೂಕಡಿಕೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೮. ಉದ್ಗಾರವೇಗದಿಂದ—ಹೈದ್ರೋಗ, ನೆಗಡಿ, ಅರುಚಿ, ನಡುಕ, ಕೆಮ್ಮು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಈ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೯. ಶ್ವಾಸವೇಗದಿಂದ—ಗುಲ್ಮ, ಹೈದ್ರೋಗ, ಅಜ್ಞಾನ ಇವುಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೧೦. ಛರ್ದಿವೇಗದಿಂದ—ದೃಷ್ಟಿಮಂದ, ಕೆಮ್ಮು, ಕಾಸ, ವಿಸರ್ಪ, ಕೋಷ್ಠರೋಗ, ಕುಷ್ಠ, ಕಂಡೂ, ಪಾಂಡು, ಜ್ವರ, ಹೈಲಾಸ, ಬಂಗು, ಶೋಭೆ ಈ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುವುವು.

೧೧. ಕಾಸವೇಗದಿಂದ—ಹೈದ್ರೋಗ, ಕೆಮ್ಮು, ಅರುಚಿ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ಶ್ವಾಸ ಈ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೧೨. ರಕ್ತವೇಗದಿಂದ—ಗುಲ್ಮ, ಹೈದ್ರೋಗ, ದೃಷ್ಟಿಮಂದ, ಶಿರೋರೋಗ, ಅರುಚಿ, ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ, ಪೀನಸಜಾಡ್ಯ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೧೩. ತೃಷ್ಣಾ ವೇಗದಿಂದ — ಹೃದ್ರೋಗ, ಮುಖ ಒಣಗುವದು, ದೇಹ ಕಾರ್ಶ್ಯ, ಕೆವುಡು, ಅಜ್ಞಾನ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

೧೪. ಕ್ಷುದ್ಧೇಗದಿಂದ — ಬಳಲಿಕೆ, ಮೈನೋವು, ಅರುಚಿ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ, ವಾರ್ಷ್ವಶೂಲೆ ಈ ರೋಗಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ನಿದ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ :—ತಮೋಗುಣವು ಕಫವು ಇವುಗಳಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಹುಟ್ಟುವುದು ಸಿತ್ತವು, ತಮೋಗುಣವು ಇವುಗಳಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ ಹುಟ್ಟುವುದು. ರಜೋಗುಣವು ಸಿತ್ತವು ವಾತವು ಇವುಗಳಿಂದ ಭ್ರಮೆ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ತಮೋಗುಣವು ವಾತವು ಇವುಗಳಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಜನಿಸುತ್ತದೆ

ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವ ವಿನಿರಣಿ.—ಅನ್ಯಕ್ತ, ಮಹತ್ವ, ಅಹಂಕಾರ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ಮಗಳು, ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಮನಸ್ಸು, ಪಂಚಭೂತಗಳು ಎಂಬ ಈ ಇವೈತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶರೀರವೆಂಬ ಗೃಹದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ನಾದ ಜೀವಾತ್ಮನು ಸ್ವಾಂತವೆಂಬ ಸೇವಕನೊಡನೆ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಈ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಈ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜೀವನು ಪಾಪ, ಪುಣ್ಯ, ಸುಖ, ದುಃಖ, ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಲೋಭ, ಮೋಹ, ಮದ, ಅಹಂಕಾರ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಬುದ್ಧಿ, ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳಿಂದ ಬದ್ಧನಾಗಿ ದೇಹಿಯನ್ನೊಪ್ಪುತ್ತಿರುವನು. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬದ್ಧನಾದ ದೇಹಿ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಿರುವನು. ಈ ದೇಹಿಗೆ ವಾಪಗಳಿಂದ ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು. ಆದಕಾರಣ ಆ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಬೇಕು.

ಮಾನವಶರೀರದಲ್ಲಿ ರೋಗವು ತಲೆದೋರಿದೊಡನೆಯೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಆ ರೋಗವು ಸುಖಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದಾದರೂ ಯಾಪ್ಯವಾಗುವುದು. ಯಾಪ್ಯವಾದನಂತರ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹರಿಸುವುದು.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಪರೀಕ್ಷೆ.

ರೋಗಗಳಿಂದ ಆಕ್ರಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇಹವುಳ್ಳ ರೋಗಿಯ ನಾಡಿಯನ್ನೂ, ಮೂತ್ರವನ್ನೂ, ಮಲವನ್ನೂ, ನಾಲಗೆಯನ್ನೂ, ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ, ಉಷ್ಣ-ಶೀತ-ಮೃದು-ಕಠಿನ ಸ್ಪರ್ಶಗಳನ್ನೂ, ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ, ಆಕಾರವನ್ನೂ ಈ ಎಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ನಾಡೀನಿದಾನ ಪ್ರಾರಂಭ.

ವಾತ - ಪಿತ್ತ - ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಔಲ್ಪಣ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೂ, ಕೊಂಚವಾಗಿ ದ್ದರೂ ಮೊದಲು ನಾಡಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದರ ಕೊನೆಯಲ್ಲೂ, ಮೊದಲಿನಲ್ಲೂ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿಯು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕೈಯ್ಯಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಯು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಹೇಳುವುದು.

ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ವಾತ-ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೇ ಸಮಸ್ತವಾದ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವು, ಆ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳ ಪ್ರಕೋಪಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಅಪಧ್ಯವಾದ ಆಹಾರವಿಹಾರಾದಿಗಳ ನೇವನೆಯೇ ಕಾರಣವು.

ಜ್ವರವು ರಕ್ತಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವಂತೆ ಒಂದು ರೋಗವು ಮತ್ತೊಂದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ರೋಗಿಯ ದೇಶವು ಯಾವದೆಂಬುದನ್ನೂ, ಕಾಲವು ವಾತ-ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದೆಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ರೋಗದ ಬಲಾಬಲಗಳನ್ನು ಅರಿತು ರೋಗ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಕೃತಿ ಲಕ್ಷಣಂ :—ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತೆಂದೊಡೆ—ವಾತ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೃತಿ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ, ಮಿಶ್ರ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಪ್ರಕೃತಿಯು ನಾಲ್ಕುತೆರ ನಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತೆಂದೊಡೆ—ಕೃಶನಾಗಿಯೂ, ದೇಹ ರೂಕ್ಷಿಸಿಕ್ಕೊಂ ಡವನಾಗಿಯೂ, ಮಂಡೆಯಕೂದಲು ವಿರಳವಾಗಿಯೂ, ಚವಲಚಿತ್ತನಾಗಿಯೂ, ಒಂದು ಘಳಿಗೆಯಾದರೂ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಲುಕಡೆಯಿಲ್ಲದವನಾಗಿಯೂ, ಬಹಳ ವಾಚಾಳಕನಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಪ್ನದೊಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ತಾನು ಹಾರಿಯಾಡುವದಂ ಕಾಣುವವನಾಗಿಯೂ ಇರುವವನು ವಾತಪ್ರಕೃತಿಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಪಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತೆಂದೊಡೆ—ವೃದ್ಧತ್ವವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಮಂಡೆ ನರೆತೂ, ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ, ಯಾವಾಗಲೂ ಮೈ ಬೆವರುತ್ತಲೂ, ಮುಂಗೋಪಿಯಾಗಿಯೂ, ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಿಚ್ಚುಕಿಡಿ ಮೊದಲಾದ ಜ್ಯೋತಿಗಳಂ ಕಾಣುವವನಾಗಿಯೂ ಇರುವವನು ಪಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತೆಂದೊಡೆ—ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತನು, ವುಷ್ಟಾಂಗನು, ಒಳ್ಳೆಯ ಮಕ್ಕಳುಳ್ಳವನು, ಮಿಂಚುವ, ನಯವಾದ ಕೇಶಗಳುಳ್ಳವನು, ಸ್ವಪ್ನ ದಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನೂ ಬಿಳಿದಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಾಣುವವನೂ ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಕ ನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮಿಶ್ರಪ್ರಕೃತಿಯೆಂತೆಂದೊಡೆ—ವಾತ-ಪಿತ್ತ-ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ, ವಾತ- ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಲಕ್ಷಣವಾದರೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಾತನೇ ಮಿಶ್ರ ಪ್ರಕೃತಿಯುಳ್ಳವನೆಂದರಿಯುವುದು.

೧. ವಾತಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ವಾತಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯುಳ್ಳವನಿಗೆ ವಾತಗತಿ ಮೊದಲು ಕಂಡರೆ ವಾತರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಲಕ್ಷಣ:—ರೋಮಾಂಚವಾಗುವುದು, ನಡುಗುವುದು, ಭ್ರಮೆ, ಪ್ರಲಾಪ, ಆಕಳಿಕೆಗಳು ತೋರುವವು: ತಲೆ, ನಡುವು, ನೇರ್ದೊಡೆ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು; ಕಿರಿದೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಗ್ಗದಿಂದ ಬಿಗಿದಂತೆ ಇರುವುದು; ನೀರಡಿಕೆಯಾಗುವುದು; ಕಣ್ಣು, ಚರ್ಮ, ಮುಖ, ಮಲ, ಮೂತ್ರ ಇವುಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿರುವುವು; ಬಾಯಿ ವಗರು, ಹಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನೋವು, ಪುಡಿಕೆಮ್ಮು ಸಹ ಆಗುವುದು.

೨. ಪಿತ್ತಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗತಿ—ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳಿಂದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಗತಿ ಮೊದಲು ಕಂಡರೆ ಪಿತ್ತರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು:—ಮೈಯಲ್ಲಿ ತಾಪ, ನೀರಡಿಕೆ, ಹಂಮೈಸುವಿಕೆ, ಅರುಚಿ, ಭ್ರಮೆ, ಕಳವಳಗಳು ಹುಟ್ಟುವವು; ಮೂಗು, ಕೊರಳು, ತುಟಿ, ಬಾಯಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಪ್ಪಳೆಗಳು ಆಗುವವು; ತಂಪು ಸದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ; ಮಲ, ಕಣ್ಣು, ಉಗರು, ಚರ್ಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣ ಉಂಟಾಗುವುದು; ಹುಳಿತೇಗು, ಅತಿಸಾರ ಇವೆಲ್ಲಾ ಇರುವುವು.

೩. ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಮೊದಲು ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕಗತಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ದೇಶಕಾಲಾದಿಗಳಿಂದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು:—ಉಬ್ಬಸ, ಕೆಮ್ಮು, ನೆಗಡಿ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರುಬರುವುದು, ಅರುಚಿ, ವಮನ, ನಿದ್ರೆ, ಮೈಭಾರ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವುದು, ಮತ್ತು ದವ್ವವಾಗುವುದು; ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಸೀ, ಛಳಿ, ರೋಮಾಂಚ ಇವುಗಳು ತೋರುವುವು; ಮಲ, ಕಣ್ಣು, ಚರ್ಮ, ಉಗರು ಇವುಗಳು ಬಿಳುಪಾಗಿ ಇರುವುವು; ಉಷ್ಣ ಸದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆ.

ದ್ವಂದ್ವಜ, ಸಂಕಲಿತ, ತ್ರಿದೋಷ ಇಂಥಾ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಆಯಾ ಗತಿಗಳು ಕಂಡರೆ ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಗತಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಲ್ಲದೆ ವೈಷಮ್ಯ ಗತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತೆ.

೪. ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ವಾತ-ಪಿತ್ತ ಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ವಾತ ಪಿತ್ತರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಉಂಟಾಗುವ

ಲಕ್ಷಣಗಳು:—ನೀರಡಿಕೆ, ಮರುಗುವದು, ಕೊರಳು ಬಾಯಿ ಸಹ ಒಣಗುವುದು, ರೋಮಾಂಚವಾಗುವುದು, ಅನಿದ್ರೆ, ವಮನ, ಕೀಲು, ತಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಆಕಳಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ ಸಹ ಆಗುವುವು.

೫ ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತ ಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಲಕ್ಷಣ:—ಮತ್ತಾಗಿ ಮಲಗುವುದು, ಸಂತಾಪ, ನೆತ್ತಿ, ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಭಾರ, ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಅರುಚಿ, ಶ್ವಾಸ, ನಿದ್ರೆ, ಬೆವರೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಸಹ ಉಂಟಾಗುವುವು

೬. ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಆಗುವ ಲಕ್ಷಣ:—ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯ, ಜ್ವಾಲೆ, ಬೆವರು, ಜಡತ್ವಗಳು ತೋರುವುವು ; ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರುಚಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ತೂಕಡಿಕೆ ಸಹ ಆಗುವುವು.

೭. ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಮಗತಿ ಕಂಡರೆ ವಿಷಮ ರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರ ಲಕ್ಷಣ:—ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಅಂತ ವೇಗ, ಅಸ್ಥಿಯೊಳಗೆ ನೋವು, ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ಮಾತಾಡಿದಂತೆ ಕೇಳುವುದು, ಕಣ್ಣುಗಳು ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ನಾಲಿಗೆ ಒಳಕ್ಕೆ ಎಳೆಯುವುದು ; ಮತ್ತು ಬಹಿರ್ವೇಗ ಲಕ್ಷಣ, ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ರೋಗವು ಕಾಣಿಸುವುದು, ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ರೋಗಾಧಿಕ್ಯವಾಗುವುದು, ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಸರಿಯಾಗಿರುವುದು, ಪುನಃ ಪೂರ್ವದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು ಈ ರೀತಿ ಆಗುತ್ತೆ.

೮. ಪ್ರಕೃತಿ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷಗತಿ ಕಂಡರೆ ಅದು ತ್ರಿದೋಷರೋಗವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರ ಲಕ್ಷಣ:—ಅಂಗ, ಸಂಧಿ, ಅಸ್ಥಿ, ನೆತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ನೀರಡಿಕೆ ಸಹ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋರಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಡಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇರೋದು, ತೂಕಡಿಕೆ, ಅರುಚಿ, ಪ್ರಲಾಪ, ಗಂಟಲೊಳಗೆ ಕೆರೆಯುವಿಕೆ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ನೋವು, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಹಳದೀರಂಗು, ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ರಕ್ತಮಿಶ್ರವಾಗಿ ಕಫ ಬೀಳುವಿಕೆ, ಕಫದಲ್ಲಿ ಹಳದೀ ವರ್ಣವು ಮತ್ತು ನಾನಾ ವರ್ಣವು, ಮೂಛೆ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಾಭಾವ, ನಾಲಿಗೆ ಬೆಂದಂತೆಯಿರುವಿಕೆ, ಬೆಡ್ಡಿನಿಂದ ಮುಟ್ಟಿ ನೋಡಲು ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಠಿಣಭಾವ, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಶಾಮವರ್ಣ, ಮೈವಡದಹಾಗೆ ಇರುವುದು, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳು, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ, ಕಪ್ಪು, ದಾರ್ಬಲ್ಯ, ಶ್ವಾಸಕಾಸ ಸಹ ತೋರುವುವು.

ಆರೋಗ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿ ವಿಧಾನವೇ ರೋಗಪೀಡಿತಕಾಲದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಯಸ್ಸು, ಕಾಲ ಮತ್ತು ರೋಗಗಳ ಭೇದದಿಂದ ನಾಡಿಯು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ.

ಹೃದಯವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ನಾಡಿಗಳು ಶರೀರವೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ರಕ್ತ ಪ್ರವಾಹಗಳನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಾ ಶರೀರವನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಹೃದಯದ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಎರಚಲ್ಪಟ್ಟ ರಕ್ತವು ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು. ಆ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಕ್ತವು ಅವುಗಳಿಂದ ಇತರ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು.

ರಕ್ತವು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಸಕಲ ದೇಹವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪುಷ್ಪಸವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಆ ಪುಷ್ಪಸದಿಂದ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಈ ವಿಧವಾಗಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಾಡಿಗೆ ಚಲನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು.

ರಕ್ತವು ಎರಚಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಂಟಾಗುವ ವೇಗದಿಂದ ನಾಡಿಯು ಮಾತು ಮಾತಿಗೂ ಕದಲುತ್ತಿರುವುದು. ಆ ರಕ್ತವು ಎರಚಲ್ಪಡುವಿಕೆಯ ಭೇದದಿಂದ ನಾಡೀ ಚಲನವೂ ಸಹ ಭೇದವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ನಾಡೀ ಭೇದಗಳು.

ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳು ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿವೆ ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ :—ವಾಯು ವಾಹಿನಿಯೆಂತಲೂ, ಮೂತ್ರವುರೀಷ ನಿರ್ಗಮನ ವಾಹಿನಿಯೆಂತಲೂ, ಆಹಾರ ವಾಹಿನಿಯೆಂತಲೂ ಮೂರು ವಿಧ.

ನಾಭಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಯು ಗೋವುಚ್ಛ (ಹಸುವಿನ ಬಾಲ)ದ ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ನಾಡಿಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಅನೇಕ ನಾಡಿಗಳಿರುತ್ತವೆ, ಆ ನಾಡಿಗಳು ಶರೀರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತವೆ.

ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರುಕೋಟಿ ಐವತ್ತುಲಕ್ಷ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ೧೦೨ ನಾಡಿಗಳು ಸ್ಥೂಲ ನಾಡಿಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಸ್ಥೂಲ ನಾಡಿಗಳು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಂಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಮೂಲಾಧಾರವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಕಾಲುಗಳಿಂದ ತಲೆಯವರೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಏಳುನೂರು ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ದೇಹವು ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಕಲ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ವಾಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಪುರುಷರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಯು ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಕೈಗಳ ಹೆಬ್ಬರಳಿನ ಬುಡದಲ್ಲಿಯೂ ವಾದಗಳ ಹಿಮ್ಮಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಪಾಲ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಆರು ನಾಡಿಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು

ಹೊಕ್ಕಳು, ತುಟಗಳು, ಕೈಗಳು, ಕಾಲುಗಳು, ಕುತ್ತಿಗೆ, ಮೂಗು ಎಂಬ ಅವಯವಗಳ ಸಮೀಪ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಸಂಚಾರವಿದೆ ಯೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕೈಗಳು, ಕಾಲುಗಳು, ಕುತ್ತಿಗೆ, ಮೂಗು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಿವಿಗಳು, ನಾಲಿಗೆಯ ಕೊನೆ, ಮೇಧ್ರವು (ಪುರುಷ) ಎಂಬವುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಉಭಯ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹದಿನಾರು ನಾಡಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಈ ಹದಿನಾರು ನಾಡಿಗಳು ಪ್ರಾಣಬೋಧಕವಾದವುಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

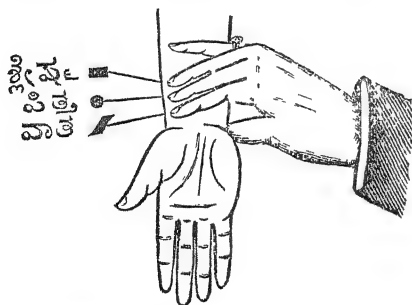
ಕಂಠ ನಾಡಿ :—ಆಗಂತುಕಜ್ವರ, ದಾಹ, ಆಯಾಸ, ಭಯ, ಶೋಕ, ಕೋಪ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂಠನಾಡಿ ತಿಳಿಸುವುದು.

ನಾಸಾ ನಾಡಿ :—ಮರಣವು, ಜೀವನವು, ಕಾಮವು, ಕಂಠರೋಗವು, ಶಿರೋವೇದನೆ; ಶ್ರವಣ ನಾಯುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಗ ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಸಾ ನಾಡಿ ತಿಳಿಯುವಡಿಸುವುದು.

ನಾಡ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ಮಿಶ್ರ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಸಾಧ್ಯಾಸಾಧ್ಯ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ವನ್ನು ನಾಡಿಯು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಗಲೇ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದವರಿಗೂ, ಊಟಮಾಡಿದವರಿಗೂ, ಹಸುವು ಬಾಯಾ ರಿಕೆಯುಳ್ಳವರಿಗೂ, ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಬಂದವರಿಗೂ, ಕಸರತ್ತು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಯಾಸಗೊಂಡವರಿಗೂ ನಾಡಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭ್ಯಂಗನ ಸ್ನಾನವಾದನಂತರ, ಸಂಭೋಗಾನಂತರ, ಭೋಜನಾನಂತರ ನಾಡಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರೀಕ್ಷಾ ಪ್ರಕಾರವು :—
ವೈದ್ಯನು ರೋಗಿಯ ಹಸ್ತವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬಲಗೈ ಮೂರು ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ರೋಗಿಯ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ಮೂಲವನ್ನು ಅದು ಮುತ್ತಾ ನಾಡಿಗತಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಮೊದಲು ಕೊಂಚ ಕೈಯನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಅಮೇಲೆ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿ ನಂತರ ಬಾಹು ಪ್ರಸಾರವಿಲ್ಲದೆಂತೆ ಮಾಡಿ, ನಂತರ ಕೊಂಚವಾಗಿ ಬಗ್ಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮುಂಗೈಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿ ಬೆರಳು ಗಳ ಸಂಧಿಗಳು, ಕೈಯು ಪ್ರಸಾರಮಾಡಿ ಅಂಗುಷ್ಟ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯನ್ನು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ವೈದ್ಯನು ಪುರುಷರ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಎಡಗೈಯಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ನಾಡಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಹಿಡಿದು ಹಿಡಿದೂ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟೂ ಮೂರುಸಾರಿ ನಾಡಿಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ತೆರನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಲೋಚಿಸಿ ರೋಗವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು.

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂರು ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ದೋಷತ್ರಯದಿಂದುಂಟಾದ ವಾತ-ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಮಂದ, ಮಧ್ಯ ಮತ್ತು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ರೋಗವಿಲ್ಲದವನ ನಾಡಿಯು ಭೂಲತೆಯಂತೆಯೂ, ಸರ್ಪದಂತೆಯೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ, ಬಲಿಸ್ತವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು.

ಪಿತ್ತ ನಾಡಿ ಉಷ್ಣ ಸ್ಪರ್ಶವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಕಫನಾಡಿಯು ಶೀತಸ್ಪರ್ಶವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ವಾತನಾಡಿಯು ಸಮಶೀತೋಷ್ಣ ಸ್ಪರ್ಶವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ನಾಡಿಯು ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ನಿಗ್ಧಮಯವಾಗಿಯೂ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ್ದಾಗಿಯೂ, ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ವೇಗರಹಿತವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮೊದಲನೆ ಬೆರಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು ವಾತನಾಡಿಯೆಂತಲೂ, ಮಧ್ಯ ಬೆರಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು ಪಿತ್ತ ನಾಡಿಯೆಂತಲೂ, ಕಡೆಯ ಬೆರಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಬರುವುದು ಶ್ಲೇಷ್ಮನಾಡಿಯೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಗಾಳಿಯು ಬೀಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆದುರಾಗಿರುವ ಹುಲ್ಲು ವೇಗವಾಗಿಯೂ ಹಿಂದುಗಡೆಯಿರುವ ಹುಲ್ಲು ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಧ್ಯದ ಬೆರಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಬರುವ ವಾತವು, ಮೊದಲನೆ ಬೆರಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ ಪಿತ್ತವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಮೂರನೆಯ ಬೆರಳಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ ಶ್ಲೇಷ್ಮವನ್ನು ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾರಣದಿಂದ ಪಿತ್ತ ನಾಡಿಯ ಗತಿಯು ಚವಲವಾಗಿಯೂ, ವಾತನಾಡಿಯ ಗತಿಯು ವಕ್ರವಾಗಿಯೂ, ಕಫನಾಡಿಯ ಗತಿಯು ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಪಿತ್ತ ನಾಡಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಕೊನೆ ಸು ಭಾಗದಂತೆಯೇ ಶೀಘ್ರ ಗತಿಯುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾತನಾಡಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂದಗತಿಯುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾತ - ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂಬ ತ್ರಿದೋಷಗಳಿಂದಲೂ ಈಗ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕಾರ ನಾಡಿಗಳ ಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೇ ವಿಧವಾಗಿ ನಾಡಿ ಗತಿಗಳು ತಿಳಿಯಲಾರವು.

ಸಿತ್ಥದಿಂದಂಟಾದ ರೋಗವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಿರುವಾಗ ಬುದ್ಧ್ಯಾತಿಕ್ರಮ ವಾದದ್ದೇ ಆದರೆ, ಆ ವೃದ್ಧಿಯು ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದಂಟಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯ ಬೇಕು. ಮತ್ತು ಅಂಧಾ ದೋಷವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಷ್ಣವಾದ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಆಗಲೇ ಪಿತ್ತೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಮೃತ್ಯುವಂಟಾಗುವುದು.

ವಾತರೋಗವಂಟಾಗುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯತಿಕ್ರಮಿಸಿದ್ದಾದರೆ ಪಿತ್ತನಾ ಡಿಯ ಮೂಲಕ ನಾಡೀಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನಂತರ ಆ ದೋ ಷದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಶೀತಲಾಷಧಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಮರಣವಂಟಾಗುವುದು.

ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಆಯಾ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು.

ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿ ಕಡಮೆಯಾದವನಿಗೂ, ಧಾತುಪುಷ್ಟಿ ಕಡಮೆಯಾದವನಿಗೂ ನಾಡಿಯು ಬಹಳ ನಿದಾನವಾದುದಾಗಿ ಆಗುವುದು ರಕ್ತತುಂಬಿದ ನಾಡಿಯು ಬಿಸಿಯಾದುದಾಗಿಯೂ, ಗುರುತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದು. ಅಸಕ್ತವಾದ ಅನ್ನರಸವುಳ್ಳ ನಾಡಿಯು ಬಹಳ ಗುರುವಾಗಿ ಇರುವುದು.

ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಿದವನಿಗೆ ಲಘುವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ ವೇಗ ವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು. ಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವದೆಂದು ತಿಳಿಯ ತಕ್ಕದ್ದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಲವುಳ್ಳದೆಂದು ಸಮ್ಮತವು. ಹಸಿದವನಿಗೆ ಅಸ್ಥಿರ ವಾಗಿಯೂ, ಊಟಮಾಡಿ ತೃಪ್ತನಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುವುದು.

'ತ್ರಿದೋಷದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು. ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವುದು.

ನಾಡಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಾನಚಲನೆಯು ಎಲ್ಲಿವರೆಗಿರುತ್ತದೋ ಆ ವರಿವಿಗೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಕೂಡದು.

ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು, ಸಂಚರಿಸುವುದು, ವ್ಯಸನಪಡುವುದು, ಧನನಷ್ಟದಿಂದ ದುಃಖಿಸುವುದು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಜ್ವರದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ನಾನಾ ಪ್ರಭಾವ ಗಮನಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅಜೀರ್ಣ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು.

ಅಜೀರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಕರಿನವಾಗಿಯೂ, ಸರಪ್ಪಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಡವಾಗಿಯೂ, ತ್ವರಿತವಾಗಿಯೂ, ಅಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ, ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಪಕ್ಷಾಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾಡೀ ವಿಶೇಷ.

ಪಕ್ಷಾಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಪುಷ್ಟಿರಹಿತವಾಗಿಯೂ, ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ಉಷ್ಣಯುಕ್ತವಾಗಿ ಗುರುತ್ವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ದೀವ್ತಾಗ್ನಿಯಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಲಘುಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ನೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮಂದಾಗ್ನಿಯಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಕ್ಷೇಣಧಾತುವುಳ್ಳವನ ನಾಡಿಯು ಸಹ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವುದು ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವುಳ್ಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಕ್ಷೇಣತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹಂಸೆಯಂತೆ ಮಂದಗಮನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಹಣಿರೋಗ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು.

ಗ್ರಹಣಿರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹಂಸಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಕವ್ವೆಯಂತೆ ಹಾರುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಷೂಚಿಕಾ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು.

ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿದವನ ನಾಡಿಯು ಅತಿವೇಗವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಮತ್ತು ವಿಷೂಚಿಕಾರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಕವ್ವೆಯಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

ಅನಾಹ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ ರೋಗಗಳ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು.

ಅನಾಹಕವೆಂಬ ರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಯು ಗರಿಷ್ಠವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

ಶೂಲರೋಗ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು.

ನಾಶಶೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಹೆಚ್ಚು ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ವಕ್ರವಾಗಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ಪಿತ್ತಶೂಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಜ್ವಾಲೆಯಂತೆಯೂ, ಮತ್ತು ಪುಷ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ಇಂಥ ನಾಡಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಮೇಹ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು.

ಅಧಿಕನಾದ ಪ್ರಮೇಹರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಗ್ರಂಥಿರೂಪವಾಗಿರುವುದು. ಅಮದುಷಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ತಾಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು.

ವಿಷಾಕ್ರಾಂತ ಗುಲ್ಮ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು.

ವಿಷಮದೋಷದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಉದ್ವರ್ಗಗತಿಯಾಗಿಯೂ, ವಿಷ್ಪಂಭ ಗುಲ್ಮರೋಗದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಭೋಭಾಗವಾಗಿಯೂ, ವಾಯುಸಮಾಪ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉದ್ವಿಗ್ನ

ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಬೀಳುವಂತೆಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಗುಲ್ಮರೋಗವಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಕಂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಪಾರಿವಾಳದ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಭಗಂಧರ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು.

ಪ್ರಣದಿಂದ ದೇಹವು ಕರಿಣನಾಗಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಪಿತ್ತೋದ್ರೇಕವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಭಗಂಧರರೂಪದಿಂದ ಪ್ರಣವೇದನೆಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ವಾಯುರೂಪದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ವಾಂತಿ ನಾಡೀ ಜ್ಞಾನವು.

ನಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು, ಶಲ್ಯ ಮುಂತಾದ್ದು ಮೈಗೆ ತಗಲಿದವನು, ವೇಗಾವರೋಧನು ಇವರ ನಾಡಿಯು ಮದಿಸಿದ ಅನಿ, ಹಂಸ ಇವುಗಳಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಶ್ಲೇಷ್ಮವಧಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಕೋಪಿಸಿರುವುದು ಸ್ತ್ರೀರೋಗಾದಿಕವೂ ಸಹ ರಕ್ತಾದಿ ಜ್ಞಾನಕ್ರಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೃದಯದ ಅಧಿಕ ಭಾಗವು ಸಂಕೋಚವಾದಾಗ ವಾಯುವಿನಿಂದ ರಕ್ತವಾಹಿನಿಯಾದ ನಾಡಿಯು ಪ್ರಸರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಮಲ ವಿಭೇದದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯ ಗತಿಯು ಬಹಳ ಸ್ವೇಣವಾದದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೀರ್ಣಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ, ದುರ್ಬಲತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಲ್ಪ ರಕ್ತವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಾಘಾತಗಳಿಂದಲೂ, ಗತಿಭೇದಗಳಿಂದಲೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ನಾಡಿಯು ಅಧಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಚಪಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ದುರ್ಬಲವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ರಕ್ತೋಷ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಶೀಘ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಚಂಚಲವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ, ಜ್ವರಾರಂಭದಷ್ಟೆಯೂ ಸಹ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಾತದಲ್ಲಿ ತೇಜಃಪುಂಜವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದುರ್ಬಲವಾಗಿಯೂ, ಸ್ವೇಣವಾಗಿಯೂ, ಇರುವ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು.

ದುರ್ಬಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಜ್ವರ ರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಅತಿಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರವಾಹಿಕದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಯು ದುರ್ಬಲವೂ, ಸ್ವೇಣವೂ, ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲವೂ ಪ್ರಾಣಘಾತಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕ ಕಾಲಗಳಿಂದಲೂ ಇರುವ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಧೀರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಾಡಿಯ ಪರಿಜ್ಞಾನ :—ಭಾರ ಹೊರುವುದು, ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು, ಮೂರೈಹೊಂದುವುದು, ಭಯಪಡುವುದು, ದುಃಖಪಡುವುದು ಈ ಮೊದಲಾದ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಬಹಳ ಗಾಢವಾಗಿಯೂ,

ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಇಂಥಾ ನಾಡೀಗತಿಯುಳ್ಳವನು ಜೀವಂತ ನಾಗಿರುವನು

ವೈಶ್ವಾದಿ ಉನ್ನತಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದವನಿಗೂ, ಅಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಮರ್ಮಭೇದಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಿಗೂ, ಭೇದಿಗಳಾಗುತ್ತಿರುವವರಿಗೂ, ಶುಕ್ಲ ನಷ್ಟವಾಗಿರುವವರಿಗೂ ಅಗ ನಾಡಿಯು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವುದು. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಮೃತ್ಯು ಭಯ ವಿಲ್ಲನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭೂತಾಭಿಷಂಗವುಳ್ಳವನ ನಾಡಿಯು ತ್ರಿದೋಷನಾಡಿಯಂತೆ ವಾತ-ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಸಂಕಲಿತವಾಗಿ ಸಮಾಕಾರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಮಸ್ತು ರೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಅಪಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹೊಂದುವಂಥಾವನ ನಾಡಿಯು ಸನ್ನಿವಾತ ನಾಡಿಯ ಹಾಗಿರುವುದು.

ಪಿತ್ತ ನಾಡಿಯು ಕೊಂಚವಾಗಿ ವಾತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದಾರುಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪಿತ್ತಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇವಿಸಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ವುಷ್ಟಿಯಾಗಿಯೂ ; ಬೆಲ್ಲ, ಉದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಭುಜಿಸಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ದೊಣ್ಣೆಯಂತೆ ನೆಟ್ಟಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು

ಹಾಲು ಕುಡಿದಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಸ್ತಿಮಿತವಾಗಿಯೂ ವೇಗವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುವುದು. ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕುಡಿದಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಕವ್ವೆಯಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿರುವವನ ನಾಡಿಯು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದ್ದಾಗಿಯೂ, ಶೀಘ್ರ ಗಮನವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಂಭೋಗ ಮಾಡಿದವನ ನಾಡಿಯೂ ಕೂಡ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದ್ದಾಗಿಯೂ, ಶೀಘ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ನಾಡಿಗಳಿಗೆ ಅಂಗಗ್ರಹಣದಿಂದ ಮಂದವಾದರೆ ಕಷ್ಟೆಯಂತೆಯೂ, ನೀರು ಕೋಳಿಯಂತೆಯೂ ಗತಿಯನ್ನುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ನಾಡಿಯು ಸನ್ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ತಾಪಯುಕ್ತ ಜ್ವರವಿರುವ ರೋಗಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆವರು ಸುರಿಯುತ್ತಯಿರುವುದು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳ ಜ್ವರವು, ದಾಹವು ಇವು ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅನೇಕವಿಧವಾಗಿ ಛೇದಕಗಳು ಉಂಟಾಗುವವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ನಾಡಿಯು ಯಾವಾಗ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮೂವತ್ತು ಸಲ ಒಂದೇ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಚಲಿಸುವುದೋ ಆಗ ರೋಗಿಯು ಬದುಕುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೆ ಚಲಿಸದಿದ್ದರೆ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ ನಿಜವು.

ವಾತಾದಿ ನಾಡಿಗಳ ಸಹಜಗತಿ.

ವಾತನಾಡಿಯು ವಕ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಪಿತ್ತನಾಡಿಯು ಚಪಲಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮನಾಡಿಯು ಸ್ಥಿರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಮಿಶ್ರನಾಡಿಯು ಮಿಶ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ವಾತಾದಿಗಳ ನಿಶೇಷಗತಿ :—ವಾತನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗತಿಯು ಹಾವು, ಜಿಗಣಿಗಳಂತಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪಿತ್ತನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗತಿಯು ಕಾಗೆ, ಗುಬ್ಬಿಚ್ಚಿ, ಕವ್ವೆಗಳ ಗತಿಯಂತಿರುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಹಂಸೆ, ನವಿಲು, ಪಾರಿವಾಳ, ಗುಬ್ಬಿಚ್ಚಿ, ಕೋಳಿ ಇವುಗಳ ಗತಿಯಂತೆ ನಡಿಯುವುದು.

ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಹಾವು ಜಿಗಣಿಗಳ ಗತಿಯುಂಟಾಗಿರುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹೊಂದಕೂಡದು.

ವೈತ್ಯರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಗುಬ್ಬಿಚ್ಚಿ, ಕಾಗೆ, ಕವ್ವೆಗಳ ಗತಿಯುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲೊಬ್ಬರೂ ವಾತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಕೂಡದು.

ಕಫರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಪಾರಿವಾಳ, ನವಿಲು, ಹಂಸೆ, ಕುಕ್ಕುಟಗಳ ಗತಿಯುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಈ ಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾತ-ಪಿತ್ತವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಕೂಡದು.

ದ್ವಂದ್ವ ನಾಡೀ ಚಲನೆ ಲಕ್ಷಣವು :—ವಾತ-ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಅನೇಕಸಾರಿ ಹಾವಿನ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಕವ್ವೆಯ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಚಲಿಸುವುದು.

ವಾತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಸರ್ರ ಮತ್ತೂ ರಾಜ ಹಂಸೆಗಳ ಗತಿಯನ್ನುಂಟಾಗಿರುವುದು.

ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಕವ್ವೆ ಮತ್ತು ನವಿಲುಗಳ ಗತಿಯನ್ನುಂಟಾಗಿರುವುದು.

ವಾತವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಮೊದಲನೆಯ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು. ಪಿತ್ತವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಎರಡನೆಯ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು. ಕಫವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಮೂರನೆಯ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚಲಿಸುವುದು.

ವಾತ-ಪಿತ್ತಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಒಂಚನೆಯ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಬೆರಳುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಜಲಿಸುವುದು. ವಾತ ಕಫಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ಒಂದನೇ ಮತ್ತು ಮೂರನೇ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು.

ಪಿತ್ತಕಫವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ಎರಡನೇ ಮತ್ತು ಮೂರನೇ ಬೆರಳುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸನ್ನಿಪಾತದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಮರಕುಟುಕನ ಹಕ್ಕಿಯು ಹೇಗೆ ಬಹು ವೇಗದಿಂದ ಮರವನ್ನು ನಿಂತು ನಿಂತು ಕುಟುಕುವುದೋ ಹಾಗೆ ನಾಡಿಯು ದೊಷತ್ರಯ ಸನ್ನಿಪಾತದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದು ನಿಶ್ಚಯವು.

ವಾತ-ಪಿತ್ತಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ವಕ್ರವಾಗಿ ಹಾರುತ್ತಾ ಸಂಚರಿಸುವುದು. ವಾತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ನಾಡಿಯು ವಕ್ರವಾಗಿಯೂ, ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಪಿತ್ತ-ಕಫಗಳಧಿಕವಾಗಿರುವಾಗ ಹಾರುತ್ತಾ ಮಂದವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ತ್ರಿದೋಷ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು :—ವಾತಾದಿ ನಾಡಿಗಳು ಮೂರುನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸರ್ಪದಂತೆಯೂ, ಲಾವಗೆ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆಯೂ, ಹಂಸದಂತೆಯೂ ಸಮವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ತ್ರಿದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ತ್ರಿದೋಷ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ನಾಡಿಯು ಲಾವಗೇ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆಯೂ, ತಿತ್ತಿರಿ (ವೇದದ) ಪಕ್ಷಿಯಂತೆಯೂ, ಕೆಂದೆಲೇ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆಯೂ ಚಲಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಒಂದೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಂದಗತಿಯಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತೊಂದುವೇಳೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ನಾಡಿಯು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಸನ್ನಿಪಾತರೋಗವೆಂತಲೂ, ತ್ರಿದೋಷರೋಗವೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸುಖಸಾಧ್ಯ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು :—ನಾಡಿಯು ಯಾವಾಗ ಯಾವ ಧಾತುವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಯೋ ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಗತಿಯನ್ನುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥಹ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ಸುಖಸಾಧ್ಯವೆಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜ್ವರವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಜೆಚ್ಚುಉಷ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ವಕ್ರವೂ ವೇಗವೂ ಉಷ್ಣವೂ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಂಭೋಗಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಯು ದೀಪತಿವಿಯಂತಿರುವುದು.

ವಾತದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ, ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೂ, ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ವಾಯುವು ತೀವ್ರವಾಗಿರುವಾಗ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿಯೂ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ವಾತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ವಕ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಚಪಲವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ, ಶೀತಸ್ಪರ್ಶವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಪಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಶೀಘ್ರಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಸರಳವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ, ದೀರ್ಘವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೋಗುವುದಾಗಿಯೂ ಕಾರಿಣ್ಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಬಿಸಿಯಾದದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ನಡೆಯುವುದಾಗಿಯೂ, ದೃಢವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ, ತಣ್ಣಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ನುಣುಪಾಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮದೋಷದಿಂದ ನಾಡಿಯು ತಂತುಸಮಾನವಾಗಿಯೂ, ಮಂದವಾಗಿಯೂ, ಶೀತಲವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಮಲಾಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತದೆ.

ವಾತ-ಪಿತ್ತಗಳ ದೋಷವುಂಟಾದಾಗ ನಾಡಿಯು ಚಂಚಲವು, ತರಳವು, ಸ್ಥೂಲವು, ಕಠಿನವು ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶ್ಲೇಷ್ಮ-ವಾತಗಳ ದೋಷವುಂಟಾಗಿರುವ ನಾಡಿಯು ತಣ್ಣಗೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ, ಮಂದಗತಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ಮಂದಶ್ಲೇಷ್ಮಾತ್ರಿ ವಾತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಡಿಯು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಠಿನವಾದದ್ದಾಗಿಯೂ, ಬಿಸಿಯಾದದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ರೂಕ್ಷವಾತದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಪಿತ್ತನಾಡಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ನಾಡಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ, ಶೀತಲವಾಗಿಯೂ, ಚಂಚಲವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ದುಷ್ಟ ರಕ್ತನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು:—ದುಷ್ಟ ರಕ್ತವು ದೇಹದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದರೆ ಆ ರಕ್ತವು ಪಚ್ಯಮಾನಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮಲದೊಂದಿಗೆ ನೇರುವುದು. ಆಗ ನಾಡಿಯು ಸಂತಾಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಧ್ಯ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದು.

ಭೂತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ನದಿಗಳಂತೆ ಬಹಳ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತು ವಿಷಮಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಿಯು ಹಾಗೆಯೇ ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿತೀಯ, ತೃತೀಯ, ಚಾತುರ್ಥಿಕ ಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಭ್ರಮರದಂತೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಜ್ವರ ಪ್ರಕೋಪವುಂಟಾದಾಗ ನಾಡಿಯು ಉಷ್ಣವೇಗವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಗ, ಕ್ರೋಧ, ಕಾಮ, ಚಿಂತಾ, ಶ್ರವೆ, ಜ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಕ್ಷೀಣಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಸಾಧ್ಯ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು :—ನಾಡಿಯು ಮಂದಮಂದವಾಗಿಯೂ, ಶಿಥಿಲವಾಗಿಯೂ, ಅತಿ ಚಂಚಲವಾಗಿಯೂ, ನಿಂತು ನಿಂತು ದೃಶ್ಯಾದೃಶ್ಯವಾಗಿದ್ದದ್ದಾದರೆ ಸನ್ನಿವಾತ ರೋಗವೆಂತಲೂ, ಅಸಾಧ್ಯವೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನ ನಾಡಿಯು ಆತ್ಮ್ಯಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶೀತಲವಾಗಿಯೂ, ಅತಿ ಶೀತವಾಗಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ತಾಪವಾಗಿಯೂ ನಾನಾವಿಧಗತಿಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೋ ಅಂಥವನು ಮೃತ್ಯುವಶನಾಗುವನು.

ಯಾವ ರೋಗಿಯ ನಾಡಿಯು ಮಂದಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಡೆಯುತ್ತಾ ಮಧ್ಯಮಾಂಗುಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಗತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿ ಗಾಲಿಯಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡವನು ಹೇಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಾನೆಯೋ ಹಾಗೆ ಸ್ವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ನೇಳೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವದಾದರೆ ಅಂಥಹ ರೋಗಿಯು ಜೀವಿಸಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ನಾಡೀಗತಿಯು ನೇಗವಾಗಿ ಹಾರುತ್ತಾ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಥಿರವಾಗಿಯೂ, ಮಾಂಸಾಹಾರಿ ಮನುಷ್ಯನ ನಾಡಿಯಂತೆ ಕರಿಣವಾಗಿಯೂ, ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ, ಅತಿ ಡೊಂಕಾಗಿಯೂ ಇದ್ದದ್ದೇ ಆದರೆ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನ ನಾಡಿಯು ಜೇನುಹುಳದಂತೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವುದೋ ಅಂಥ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೇ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ನಾಡಿಯು ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುತ್ತಲೂ, ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸದೆಯೂ ಇರುತ್ತದೋ ಅಂಥಾ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದು ದಿನದೊಳಗಾಗಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಮತ್ತು ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಡೆಮರುಗಾಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾ, ಹಸ್ತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸದೆಹೋಗಿ, ಮುಖವು ವಿಕಸಿತವಾಗಿ ಇದ್ದದ್ದೇ ಆದರೆ ಅಂಥವನು ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ವಾತನಾಡಿಯು ಒಂದೊಂದುನೇಳೆ ಅತಿ ಶೀಘ್ರಗತಿಯನ್ನುಂಟಾಗುತ್ತಲೂ ಒಂದೊಂದುನೇಳೆ ಶೀತಳಗತಿಯನ್ನುಂಟಾಗುತ್ತಲೂ ಇರಲು ಮೈ ಜಿಗುಟಾಗಿ

ಬೆವರುತ್ತಿದ್ದದ್ದೇ ಆದರೆ ಅಂಧಾ ರೋಗಿಯು ಏಳು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ವಾತನಾಡಿಯು ಚಲಿಸದೆ ಒಳಗಡೆ ಶೀತಲವಾಗಿದ್ದು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಮಂದಮಂದವಾಗಿ ಚಲಿಸಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅಂತಹ ರೋಗಿಯು ಮೂರು ದಿನಗಳೊಳಗಾಗಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಯಾವ ರೋಗಿಯ ನಾಡಿಯು ಸ್ವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಾಣಿಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ, ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತಾಪವಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಅಂಥವನು ಕ್ಷಣದೊಳಗಾಗಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನ ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳೂ ಆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಂಚ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಎರಡನೆ ಮೂರನೆ ಬೆರಳುಗಳ ಕೆಳಗೆ ಸಂಚರಿಸಿದರೆ ಅಂಧ ಮನುಷ್ಯನು ಒಂದೂವರೆ ಘಂಟೆಯೊಳಗಾಗಿ ಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಯಾವ ರೋಗಿಯ ನಾಡಿಯು ಒಂದನೇ, ಎರಡನೇ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೂರನೇ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಂಧ ವನು ಮೂರು ಘಂಟೆಹೊತ್ತು ಜೀವಿಸುವನು.

ಯಾವನಿಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಶೀತಸ್ಪರ್ಶವು ಇರುವುದೋ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉಸಿರು ಹೊರಡುವುದೋ, ನಾಡಿಯು ವೇಗವಾಗಿರುವುದೋ, ಸುಡುತ್ತಿರುವುದೋ, ಅವನ ಜೀವಮಾನವು ಅರ್ಧ ತಿಂಗಳು ಎಂದು ನಾಡೀಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುವರು.

ಯಾವಾಗ ವಾತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಾಡಿಯು ಇಲ್ಲವೋ, ಪಿತ್ತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯವಿರುವುದೋ, ಹೊರಗೆ ಬಳಲಿಕೆಯುಂಟಾಗಿರುವುದೋ, ಯಾವಾಗ ನಾಡಿಯು ನಿದಾನವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದೋ ಆಗ ರೋಗಿಯು ಮೂರು ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಬದುಕುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ನಾಡಿಯು ಬಹು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದಾಗಿಯೂ, ಬಹು ವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ತಣ್ಣಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಆದರೆ ಆಗ ವೈದ್ಯನು ರೋಗಿಯನ್ನು ಆಯುಸ್ಸು ತೀರದವನೆಂದು ಅರಿಯಬೇಕು.

ಯಾವನ ನಾಡಿಯು ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿಯೂ, ಬಿಸಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದೋ, ಹಾವಿನಂತೆ ಹರಿಯುವುದೋ, ಬಹು ವೇಗವಾಗಿರುವುದೋ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಗಂಟೆಲುಳ್ಳ ಆ ರೋಗಿಯು ಬದುಕೋಣವು ದುರ್ಲಭವು.

ಯಾವ ನಾಡಿಯು ಗಾಳಿಯಿಂದಾಡುವ ಧ್ವಜದ ಬಟ್ಟೆಯ ತುದಿಯಂತೆ ನಡುಗುವ ಗತಿಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಶ್ವಾಸದೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ತಣ್ಣ

ಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದೋ ಆ ನಾಡಿಯು ಒಂದು ಜಾವದೊಳಗಾಗಿ ಮರಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

ಯಾವನ ನಾಡಿಯು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುವುದೋ, ಮತ್ತು ಮಿಂಚಿನ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದೋ ಅವನ ಆಯುಸ್ಸು ಒಂದೇ ದಿವಸವು. ಮರುದಿವಸದಲ್ಲಿ ಮರಣವು.

ಯಾವನ ನಾಡಿಯು ವೇಗವಾಗಿಯೂ, ಸ್ವೇದಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ, ತಣ್ಣಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವುದೋ ಅವನಿಗೆ ಆ ಎರಡನೆಯ ದಿವಸದಲ್ಲೇ ಮರಣವುಂಟಾಗುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಯಾವ ನಾಡಿಯು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗಾಗಲಿ ಬಹಳ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಜಿದರಿಜಿದರಿಯಾಗಲಿ, ನಿಂತುನಿಂತಾಗಲಿ ನಡೆಯುವುದೋ ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದೋ, ಯಾವಾಗಲೂ ಭುಜಮೂಲದಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವುದೋ, ತಿರಿಗಿ ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದೋ ಹೀಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ನಾಡಿಯು ದೋಷತ್ರಯ ಸನ್ನಿಪಾತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವು. ಈ ನಾಡೀ ಲಕ್ಷಣವು ಯಾವನಿಗಿರುವುದೋ ಅವನಿಗೆ ಮರಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯಾವ ನಾಡಿಯು ನಿಂತು ನಿಂತು ನಡೆಯುವುದೋ ಆ ನಾಡಿಯು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಮೂತ್ರ ಪರೀಕ್ಷೆ.

ಯಾವಾಗಲೂ ರಾತ್ರಿಯ ಕಡೆಯ ಜಾವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಘಳಿಗೆ ಇರುವಾಗ ವೈದ್ಯನು ರೋಗಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆ ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು, ಹೊತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೆ ಅದು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು.

ಆ ಮೂತ್ರದ ಮೊದಲು ಧಾರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಧ್ಯ ಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಮೂತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದರಿಂದ ರೋಗದ ಕಾರಣವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಹಿತವಾಗುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಮೂತ್ರವು ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವುದು, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗಿಗೆ ನೊರೆಗೂಡಿರುವುದು, ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು, ಎರಡೆರಡು ದೋಷಗಳು ಸೇರಿ ಹುಟ್ಟಿದ ವಾತ-ಪಿತ್ತ, ವಾತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಪಿತ್ತ-ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೋಷಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಸನ್ನಿಪಾತ ವಾತ-ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು

ಮೂರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೇರವಾದ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರಗಿರುವುದು ಇದು ಮೂತ್ರದ ಲಕ್ಷಣವು.

ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರದ ಪರೀಕ್ಷೆಯು ಯತಾರ್ಥವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ವಿಧ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು. ಆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಒಂದು ಬೊಟ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಲುಮೆಲ್ಲಗೆ ಹಾಕಿಸಬೇಕು

ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬೇಗ ಎಣ್ಣೆಯು ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡರೆ ಆ ರೋಗಿಯು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಲ್ಪಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನು. ಹರಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಶ್ರಮ ಸಾಧ್ಯನಾಗುವನು. ಆ ಎಣ್ಣೆಯ ಬೊಟ್ಟು ಮೂತ್ರದ ತಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಬಿಟ್ಟಿರಂತು ಸಾಧ್ಯನಾಗುವದಿಲ್ಲ. ಈ ಮೂತ್ರ ಪರೀಕ್ಷೆಯು ನಾಗಾರ್ಜುನನಿಂದಲೇ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ವಾತವು ಕೆರಳಿದ್ದರೆ ಮೂತ್ರವು ಕವ್ವಾಗಿಯೂ, ಬೆಡ್ಡಿಲ್ಲದುದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಪಿತ್ತವು ಕೆರಳಿದ್ದರೆ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಎಣ್ಣೆಯ ಹಾಗೂ ಇರುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಜಿಗುಟಾದ್ದಾಗಿಯೂ, ಚಿಕ್ಕ ಕುಂಟೆಯ ನೀರಿನಂತೆ ಕಶ್ಮಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ರಕ್ತವು ಕೆರಳಿದ್ದರೆ ಜಿಗುಟುಳ್ಳುದಾಗಿಯೂ, ಬಿಸಿಯಾದುದಾಗಿಯೂ, ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ಆಹಾರ ಜೀರ್ಣಿಸದೆ ಇರುವವರ ಮೂತ್ರವು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಮಾದಲದ ಹೆಣ್ಣಿನ ರಸದಂತೆಯೂ, ಕಲಗಚ್ಚಿನಂತೆಯೂ, ನೀರಿನಂತೆಯೂ, ಗಂಧದಂತೆಯೂ ಇರುವುದು.

ಅಜೀರ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರವು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಂತೆ ಇರುವುದು. ಹೊಸ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರವು ಹೊಗೆಯ ಬಣ್ಣವಾಗಿ ಬಹಳವಾಗುವುದು

ಮೂತ್ರವು ವಾತ-ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಯ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳುದಾಗಿಯೂ, ನೀರಿನಂತೆಯೂ, ಬಿಸಿಯಾದುದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗೂ, ನೊರೆಯಂತೆಯೂ ಇರುವುದು. ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿ ಆ ಮೂತ್ರವು ಬಗ್ಗಡವಾಗಿಯೂ, ರಕ್ತಮಿಶ್ರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಜ್ವರವು ಜೀರ್ಣವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ರಕ್ತದಂತೆಯೂ, ಹೊಂಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಸನ್ನಿ ಪಾತದಿಂದಲೂ ಅನೇಕ ಬಣ್ಣಗಳು ಕೂಡಿರುವುದಾಗಿ ಆಗುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಎಣ್ಣೆಯ ಬೊಟ್ಟು ಯಾವಾಗ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಆಗ ರೋಗಿಯು ಬೇಗನೆ ಆರೋಗ್ಯಶಾಲಿಯಾಗುವನು. ದಕ್ಷಿಣ

ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡರೆ ರೋಗಿಗೆ ಜ್ವರವಿರುವುದೆಂದರಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಹಾಗೆಯೇ ದಿನಕ್ರಮವಾಗಿ ರೋಗಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಾಗುವುದು. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಎಣ್ಣೆಯ ಬೊಟ್ಟಿನ ಪ್ರಸರಣವು ಯಾವಾಗ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದೋ ಆಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವುಂಟಾಗುವುದು. ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಎಣ್ಣೆಯ ಬೊಟ್ಟು ಯಾವಾಗ ವಶ್ಪವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಆಗ ರೋಗಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ರೋಗವು ವಾಸಿಯಾಗುವದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು.

ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ತೈಲಬಿಂದುವು ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸಿದರೆ ರೋಗಿಯು ಒಂದು ತಿಂಗಳೊಳಗೆ ಸಾಯುವನು ನಿಶ್ಚಯವು. ಅಗ್ನಿಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಎಂದರಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ನೈಋತ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡರೂ ಮತ್ತು ತೈಲಬಿಂದುವು ಒಡೆದುಹೋದರೂ ಕೂಡಲೇ ನಿಜವಾಗಿ ಸಾವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ತೈಲಬಿಂದುವು ವಾಯವ್ಯದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಂಡರೆ ರೋಗಿಯು ಅವೃತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ.

ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲ್ಪಟ್ಟ ತೈಲಬಿಂದುವು ನೇಗಲಿನಂತೆಯೂ, ಅಮೆಯಂತೆಯೂ, ಕೋಣನ ಆಕಾರದಂತೆಯೂ, ಭರಣಿಯಹಾಗೆ ಗುಂಡಾಗಿಯೂ, ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಶರೀರಾವಯವಗಳ ಚೂರಿನಂತೆಯೂ, ಆಯುಧಾಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಕತ್ತಿಯಂತೆಯೂ, ಒನಿಕೆ, ಪಟ್ಟಸವೆಂಬ ಆಯುಧಗಳಂತೆಯೂ, ಬಾಣದಂತೆಯೂ, ಭಂಡಿವಾಳ (ಸುತ್ತಲೂ ಅಲಗುಗಳುಳ್ಳುದೆ ಯಂತೆ ಇರುವ ಆಯುಧ) ದಂತೆಯೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಮೂರುನಾಲ್ಕು ದಾರಿಗಳು ಸೇರಿದ ಪ್ರದೇಶದಂತೆಯೂ ಹರಡಿಕೊಂಡರೆ ಆ ರೋಗಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ತೈಲಬಿಂದುವು ಹಂಸಪಕ್ಷಿ, ನೀರುಕೋಳಿ (ಹಂಸಭೇದ), ಕೆರೆ ಇವುಗಳ ಆಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಪದ್ಮಾಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಆನೆ, ಚಮರೀವೃಗ (ಅಥವಾ ಚಾಮರ) ಇವುಗಳಂತೆಯೂ, ಸತ್ತಿಗೆಯಂತೆಯೂ, ತೋರಣದಂತೆಯೂ, ಉಪ್ಪರಿಗೆಯಂತೆಯೂ ಕಂಡರೆ ಆಗ ರೋಗಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯವಾಗುವುದು ನಿಜವೆಂದು ತಿಳಿದು ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯಬೊಟ್ಟು ಯಾವಾಗ ಜಲ್ಲಡಿಯಂತೆ ತೂತುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಆಗುವುದೋ ಆಗ ರೋಗಿಗೆ ಪ್ರೇತಗ್ರಹದೋಷದಿಂದುಂಟಾದ ವಾಸ ಮಾಡುವ ಮನೆಯದೋಷವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಅರಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ತೈಲಬಿಂದುವು ಮನುಷ್ಯಾಕಾರವಾಗಿ ಆದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡು ತಲೆಗಳಿರುವಂತೆ ಆದರೂ ಆಗ ರೋಗಿಗೆ ಭೂತಹಿಡಿದ ದೋಷದಿಂದ ರೋಗಬಂದಿರುವುದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಭೂತಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಕುಶಲನಾದ ವೈದ್ಯನು ಮೂತ್ರವು ಮಂಜಿಷ್ಠೆಯ ಹಾಗೆ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ, ಹೊಗೆಯಂತೆ ಬೂದಿಗೂ, ಕರ್ರಿಗೂ, ಜಿಡ್ಡೆಳ್ಳುದಾಗಿಯೂ, ನೀರಿನಂತೆಯೂ ತಣ್ಣಗೂ ಇರುವುದನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದು ರೋಗವುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ತೈಲಬಿಂದುವು ವಾತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹಾವಿನ ಆಕಾರವಾಗಿ ಆಗುವುದು. ಪಿತ್ತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಛತ್ರ (ಸತ್ತಿಗೆ) ಯಂತೆ ರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮುತ್ತಿನಾಕಾರವಾಗುವುದು ಇದು ಮೂತ್ರದ ಲಕ್ಷಣವು.

ಮಲಪರೀಕ್ಷೆ.

ಮಲದಲ್ಲಿ ವಾತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವಿಕೆಯೂ, ಒಣಗಿರುವಿಕೆಯೂ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣವೂ ಹಿಕ್ಕೆಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಪಿತ್ತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಕಫದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣವು ಉಂಟಾಗುವುದು, ದೋಷತ್ರಯ ಸನ್ನಿಪಾತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಉಂಟಾಗುವವು.

ಮಲವು ವಾಯು ಪ್ರಕೋಪದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಚೂರುಚೂರಾಗಿಯೂ, ಹಿಕ್ಕೆಯಾಗಿಯೂ, ನೊರೆನೊರೆಯಾಗಿಯೂ, ಜಿಡ್ಡಿಲ್ಲದುದಾಗಿಯೂ, ಹೊಗೆ ಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ಯಾಮವರ್ಣವಾಗಿ ಆಗುವುದು. ವಾತಪಿತ್ತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಮಲವು ಕಟ್ಟಿದುದಾಗಿಯೂ, ಪುಡಿವುಡಿಯಾಗಿಯೂ ಹಳದಿಬಣ್ಣ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣಗಳು ಬೆರೆದಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದು. ಕಫ ಪಿತ್ತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹಳದಿ ಮಿಶ್ರವಾದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ದ್ರವವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಸನ್ನಿಪಾತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಕರ್ರಿಗೂ, ಹಿಕ್ಕೆ ಹಿಕ್ಕೆಯಾಗಿಯೂ, ಹೆಚ್ಚುಗೂ, ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಬೆಳ್ಳಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದು.

ಕಟ್ಟಿನಾತವುಳ್ಳ ತಣ್ಣಗಿರುವ ಒಡಕೊಡಕಾಗಿರುವ ಮಲದ ವಿಸರ್ಜನೆಯು ಯಾವಾಗ ಆಗುವುದೋ ಆಗ ಆ ಮಲವು ಅನ್ನವು ಅರಗದೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮಲವು ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ, ಗಂಟು ಗಂಟಾಗಿಯೂ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟರೆ, ಆ ರೋಗಿಯು ಮಲವು, ಕ್ಷಯಿಸಿಹೋದ ದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜಲೋದರ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಲವು ಬಿಳುಪಾಗಿಯೂ, ಬಹಳ ನಾಶ ನಾರುವುದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಕ್ಷಯರೋಗದಲ್ಲಂತು ಮಲವು ಕರ್ರಿಗಿರುವುದು. ಆಮವಾತ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಳದಿಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವಾಗ ನಡುವು ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ಬಹಳ ಕರ್ರಗೂ, ಬಹಳ ಬೆಳ್ಳಗೂ, ಬಹಳ ಹಳದಿಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಬಹಳ ಕೆಂಪಗೂ ಇರುವ ಮಲವು ಮರಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು, ಮತ್ತು ಬಹಳ ಬಿಸಿಯಾದ ಮಲವು ಮರಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ನಿಶ್ಚಯವು.

ನಾತಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಮಲವು ಕರ್ರಗಾಗುವುದು, ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಮಲವು, ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಮಲವು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು, ಮಲವು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿರುವುದು, ಬೆಳ್ಳಾಗಿರುವುದು, ಅಪಕ್ವವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಕಫದಿಂದಂಟಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಬೆರೆದಿರುವ ಮಲವು ದ್ವಂದ್ವದೋಷಗಳಿಂದಂಟಾದುದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆಹಾರವು ಅರಗದಿದ್ದ ರಂತೂ ಮಲವು ಪಕ್ವವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿರುವವನ ಮಲವು ಜೀರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. (ಆಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಾರವೆಲ್ಲ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಕಿಟ್ಟಿನಾತ್ರವೇ ಉಳಿದಿರುವುದು ಪಕ್ವಮಲವು.)

ಅಗ್ನಿಯು ಅತಿಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಲವು ಹಿಪ್ಪೆಯಾಗಿಯೂ ಕೋಲಾಗಿಯೂ, ಒಣಗಿದುದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯು ಕಡೆಮೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಲವು ನೀರಾಗಿ ಇರುವುದು, ಕೆಟ್ಟನಾತವುಳ್ಳದಾಗಿ ನವಿಲುಗರಿಯಂತೆ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಗುಂಡುಗುಂಡಾಗಿಯೂ ಇರುವ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಮಿಂಚುತ್ತಿರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ರೋಗವುಳ್ಳವನ ಮಲದ ಲಕ್ಷಣವು.

ರೂಪಪರೀಕ್ಷೆ :—ನಾತಕ್ಕೆ ಹೀನರೂಪ, ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಸಮೀಚೀನರೂಪ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜಿಹ್ವಾ ಪರೀಕ್ಷೆ.

ನಾಲಗೆಯು ವಾಯುವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ತಣ್ಣಗಿರುವುದು, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಗರಸು ಗರಸಾಗಿರುವುದು, ಬಿರಿದಿರುವುದು. ಪಿತ್ತವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ, ಕರ್ರಗೂ ಇರುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆ ಬೆಳ್ಳಗೂ, ಬಹಳ ಅಂಟಂಟಾಗಿ ಯೂ ಇರುವುದು.

ದ್ವಂದ್ವ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೋಷಲಕ್ಷಣಗಳು ಬೆರೆದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಸನ್ನಿಪಾತವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದರೆಂತು ನಾಲಗೆಯು ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವೂ ಉಂಟಾಗದೆ ಕರ್ರಗಿರುವುದು, ಮುಳ್ಳಿನೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವುದು, ಒಣಗಿಹೋಗಿರುವುದು.

ನಾತಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿ ಬಾಯೆಲ್ಲ ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿ ಕಹಿಯಾಗಿರುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿಯೂ ಹುಳಿಯೂ ಮಿಶ್ರವಾದಂತಿರುವುದು. ಸನ್ನಿಪಾತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕೂಡಿದು

ದಾಗುವುದು. ಆಹಾರ ಜೀರ್ಣಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ತುಪ್ಪತುಂಬಿಕೊಂಡಂತಿರುವುದು. ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಒಗರಾಗಿರುವುದು.

ಧ್ವನಿಪರೀಕ್ಷೆ—ಧ್ವನಿಭಾರ್ಯೆಸಿಕೊಂಡಿರುವವನು ಕಫರೋಗಿಯು ಆಗುವನು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವವನು ಪಿತ್ತರೋಗಿಯು, ಇವೆರಡೂ ಇಲ್ಲದವನು ವಾತರೋಗಿಯು ಎಂದು ಧ್ವನಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸ್ಪರ್ಶಪರೀಕ್ಷೆ—ಮೈ ಬಿಸಿಯಾಗಿರುವವನು ಪಿತ್ತರೋಗವುಳ್ಳವನು ಆಗುವನು, ಮೈತಣ್ಣಾಗಿರುವವನು ದಪ್ಪವಾಗಿರುವವನು ವಾತರೋಗವುಳ್ಳವನಾಗುವನು. ಮೈಯಜಿನ್ಸುಗುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೃದುವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಫರೋಗಿಯಾಗುವನು ಎಂದು ಮುಟ್ಟಿನೋಡುವದರಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದು.

ನೇತ್ರಪರೀಕ್ಷೆ.

ಯಾವಾಗ ಕಣ್ಣು ಜಿಡ್ಡಿಲ್ಲದಿರುವುದೋ, ಹೊಗೆಬಣ್ಣವಾಗಿರುವುದೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭಯಂಕರವಾಗಿರುವುದೋ, ಚಂಚಲವಾಗಿರುವುದೋ ಒಳಗೆ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವುದೋ ಆಗ ವಾತರೋಗವೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಕಣ್ಣು ಪಿತ್ತವಿಕಾರದಿಂದ ದೀಪವನ್ನುನೋಡಿ ಸಹಿಸಲಾರದು, ಉರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಹೆಳದಿಬಣ್ಣವಾಗಿರುವುದು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು.

ಕಣ್ಣು ಶ್ಲೇಷ್ಮವಿಕಾರದಿಂದ ನೀರಾಡುತ್ತಿರುವುದು, ತೇಜಸ್ಸು ಕುಂದಿರುವುದು, ಜಿಡ್ಡಾಗಿರುವುದು, ಬೇಗ ಪ್ರಸರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಮಂಕಾಗುವುದು.

ಕಣ್ಣುದ್ವಂದ್ವ ಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೋಷಲಕ್ಷಣಗಳು ಬೆರೆದಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಬೇಗಬೇಗ ಚಲಿಸುವುದಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದು.

ಸನ್ನಿಪಾತದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನೇತ್ರವು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಬಹು ವಕ್ರವಾಗಿಯೂ, ತೂಕಡಿಕೆ ಮೂರ್ಛೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿಯೂ, ಭಯಂಕರವಾಗಿಯೂ, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದು.

ಯಾವಾಗ ರೋಗಿಯು ಒಂದು ಕಣ್ಣು ಭಯಂಕರವಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡುದಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದೋ ಆಗ ಆ ರೋಗಿಯು ಮೂರು ದಿನಗಳೊಳಗಾಗಿ ನಾಯುವನು.

ಯಾವ ರೋಗಿಯು ಕಣ್ಣು ಥಟ್ಟನೆ ತೇಜಶ್ಮಯವಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕ್ರೂರಗೂ ಆಗುವುದೋ ಆ ರೋಗಿಯು ನಿಜವಾಗಿ ಯಮನ ಅಸ್ಪರ್ಶಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ಯಾವಾಗ ರೋಗಿಯು ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವುಳ್ಳುದಾಗಿಯೂ, ಕ್ರೂರಗೂ, ಭಯಂಕರವಾಗಿಯೂ ಕಾಣಲ್ಪಡುವುದೋ ಆಗ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ರೋಗಿಗೆ ಮರಣವೇ ಸರಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದು.

ರೋಗಿಯು ರಿಪ್ಪೆಹಾಕದೆ ಒಂದೇಕಡೆ ನೋಡುತ್ತಲೂ, ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವನಾಗಿಯೂ, ಮನೋಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಒಂದು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೇ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಪರಲೋಕ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದುವನು.

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಔಷಧ ವಿಭಾಗಗಳ ವಿವರಣೆ.

ದೀಪನಪಾಚನೌಷಧವು :—ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಚನಗೊಳಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸದಿರುವ ನೋವುಬೀಜ ವಾಚನವೆಂತಲೂ, ಅಮವನ್ನು ಪಾಚನಗೊಳಿಸದೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸುವ ಹಾವುನಂಜಿನ ಸೊಪ್ಪು ದೀಪನವೆಂತಲೂ, ಈ ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಚಿತ್ರ ಮೂಲವು ದೀಪನಪಾಚನವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಸಂಶಮನೌಷಧವು :—ಸಮಾನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗೆ ವೈಕಲ್ಯವನ್ನು, ವಿರೋಧವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡದೆ ಪ್ರಬಲಗಳೂ, ವಿಷಮಗಳೂ ಆದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಸಮವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದುವು ಸಂಶಮನೌಷಧಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಅನುಲೋಮನೌಷಧವು :—ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಚನಗೊಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಬಂಧವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಅಭೋಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೊರಡಿಸುವ ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅನುಲೋಮನೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ಸ್ರಂಸನೌಷಧವು :—ಪಚನವಾಗಬೇಕಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಚನ ಮಾಡಿಸಿ ಮಲವನ್ನು ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸುವ ಕಕ್ಕೆಬಂಕೆ ಮೊದಲಾದವು ಸ್ರಂಸನೌಷಧಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಭೇದನೌಷಧವು :—ಸ್ವಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಬಂಧಿಸಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮಲಮೂತ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಅಭೋಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಡಿಸುವ ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಮೊದಲಾದವು ಭೇದನೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ರೇಚನೌಷಧವು :—ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀರ್ಣವಾದರೂ, ಜೀರ್ಣವಾಗದಿದ್ದರೂ ದ್ರವರೂಪವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಅಭೋಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೊರಡಿಸುವ ಕರೀತಿಗಡೆ ಮೊದಲಾದವು ರೇಚನೌಷಧವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಮನೌಷಧವು :—ಪಕ್ವವಾಗದ ಪಿತ್ತವನ್ನು ಶ್ಲೇಷ್ಮವನ್ನು ಉರ್ಧ್ವ ಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಡಿಸುವ ಮಂಗಾರಿಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದುವು ವಮನೌಷಧ ಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ಸಂಶೋಧನೌಷಧವು :—ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮಲಾದಿಗಳು ಉರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿಯಾದರೂ, ಅಧೋಮುಖವಾಗಿಯಾದರೂ ಹೊರಡಿಸುವ ದೇವದಾಳಿ ಮೊದಲಾದುವು ಸಂಶೋಧನೌಷಧಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ಭೇದನೌಷಧವು :—ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಕಲೆತಿರುವ ದೋಷಗಳ ಬಂಧ ವನ್ನು, ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಬಿಡಿಸುವ ಕ್ಷಾರ, ಮೆಣಸು, ಶೋಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶಿಲಾಜಿತು ಮೊದಲಾದುವು ಭೇದನೌಷಧಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ಲೇಖನೌಷಧವು :—ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಮಲಗಳನ್ನು ಶುಷ್ಕಿಸಿ ಕತ್ತರಿಸುವ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬಿಸಿನೀರು, ಬಜಿ, ಗೋಧವೆ ಮೊದಲಾದುವು ಲೇಖನೌಷಧವೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ಗ್ರಾಹ್ಯೌಷಧವು :—ಯಾವದು ದೀಪನವಾಗಿಯೂ, ಪಾಚನವಾಗಿಯೂ ಉಷ್ಣವೀರ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ದ್ರವವನ್ನು ಶೋಷಿಸುತ್ತದೋ ಅಂತಹ ಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಮೊದಲಾದುವು ಗ್ರಾಹ್ಯೌಷಧಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ಸ್ತಂಭನೌಷಧವು :—ಯಾವುದು ರೂಕ್ಷವಾಗಿ, ಶೀತವಾಗಿ, ಕಷಾಯ ರಸದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಾಕವಾಗುವುದೋ, ವಾತಜನಕವಾದ ಅಂತಹ ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಹೆಮ್ಮರ ಮೊದಲಾದುವು ಸ್ತಂಭನೌಷಧಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ರಸಾಯನೌಷಧವು :—ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಾಶವೆಮಾಡಿ, ವೃದ್ಧತ್ವವನ್ನು (ಮುದುಕತನ) ಹೋಗಲಾಡಿಸುವ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕಾಡುಕಡಲೆ, ಅಳಿಲೇಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದುವು ರಸಾಯನೌಷಧಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ವಾಜೀಕರಣೌಷಧವು :—ಯಾವದು ವೀರ್ಮವೃದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಸಂಭೋಗಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೋ ಅಂಥ ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ ಮೊದಲಾದುವು ವಾಜೀಕರಣೌಷಧಗಳೆನ್ನು ಲ್ಪಡುವುವು.

ಧಾತುವೃದ್ಧೌಷಧವು :—ಯಾವದು ಶುಕ್ರವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡು ವುದೋ ಅಂಥ ಹಿರೀಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಮೊದಲಾದುವು ಧಾತುವೃದ್ಧೌಷಧಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ಶುಕ್ರೋತ್ಪತ್ತೌಷಧವು :—ಶುಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತನೆಮಾಡಿಸುವ ಹಾಲು, ಉದ್ದು, ಕರೀಗೇರುಬೀಜ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದುವು ಶುಕ್ರೋತ್ಪತ್ತೌಷಧ ಗಳೆನ್ನುಲ್ಪಡುವುವು.

ನಾಜೀಕೆರಣೌಷಧವು :—ಶುಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರವರ್ತನೆಮಾಡುವದು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂಬದಾಗಿಯೂ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದ ಹಣ್ಣು ಇಂದ್ರಿಯ ರೇಚನವನ್ನೂ, ಜಾಕಾಯಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಸ್ತಂಭನವನ್ನೂ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಶೋಷಿಸುವದೆಂಬ ದಾಗಿಯೂ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಸೂಕ್ಷ್ಮೌಷಧವು :—ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೋ ಅಂಧ ನೈಂಧವಲವಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬೇವಿನಯಣ್ಣೆ, ಎಳ್ಳಿನಯಣ್ಣೆ, ಚಿಟ್ಟರಕಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುತ್ತೆ.

ವ್ಯನಾಯೌಷಧವು :—ಯಾವುದು ಭುಜಿಸಿದೊಡನೆಯೇ ಶರೀರಾದ್ಯಂತವೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಂತರ ಪಚನವಾಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಗಾಂಜಾ, ಅಫೀಂ ಮೊದಲಾದುವು ವ್ಯನಾಯೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ವಿಕಾಸೌಷಧವು :—ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕೀಲುಗಳ ಬಲವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ, ಧಾತು ಸಾರವಾದ ಹಿಜಸ್ಸನ್ನು ತಗ್ಗಿಸುವ ಆಡಿಕೆ, ಹಾರಕ (ಮುಗ್ಗುಲು ಧಾನ್ಯ) ಮೊದಲಾದುವು ವಿಕಾಸೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ಮದಕಾರಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು :—ಯಾವುದು ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಲೋಪಗೊಳಿಸುವುದೋ ಅಂತಹ ಹೆಂಡೆ ಮೊದಲಾದುವು ಮದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ಪ್ರಾಣಹರೌಷಧವು :—ಯಾವುದು ವಿಕಾಸಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಛೇದಿ, ಮದಕಾರಿ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳುಂಟಾಗಿ ಆಗ್ನೇಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಹರಿಸುವುದೋ ಅಂಧ ವಿಸವು, ವತ್ಸನಾಭಿ ಮೊದಲಾದುವು ಪ್ರಾಣಹರೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ಪ್ರಮಾದೌಷಧವು :—ಯಾವುದು ಸ್ವವೀರ್ಯದಿಂದ ಕರ್ಣ, ನಾಸಿಕೆ, ಮುಖ ಮೊದಲಾದ ರಂಧ್ರಗಳಂ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದೋ ಅಂಧಹ ಮೆಣಸು, ಬಜಿ ಮೊದಲಾದುವು ಪ್ರಮಾದೌಷಧಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ಅಭಿಷ್ಯಂದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು :—ಜಿಗುಟಾಗಿ ಗುರುಗುಣ ಉಳ್ಳದಾಗಿ ಯಾವುದು ರಸವಾಹಿ ಸ್ನೋತಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಗಿಸಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಗೌರವವನ್ನು ಭಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೋ ಅಂಧಹ ಮೊಸರು ಮೊದಲಾದುವು ಅಭಿಷ್ಯಂದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳೆನ್ನಲ್ಪಡುವುವು.

ಪ್ರೇಷದಾವಸ್ಥಾ ಸ್ವರೂಪವು :—ನಾವು ಭುಜಿಸುವ ಪಡ್ರಸಯುಕ್ತವಾದ ಅನ್ನವು ಒತರಾಗಿ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ರಸಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಧುರವು, ಲವಣವು, ಮಧುರ ರಸವಾಗಿಯೂ; ಅಮ್ಲ

ರಸವು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿಯೂ ; ಕಹಿ, ಒಗರು, ಕಾರ ಇವು ಕಟು (ಕಾರ) ರಸವಾಗಿಯೂ ವಿಪಾಕ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಅಂತಹ ವಿಪಾಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುರ ವಿಪಾಕದಿಂದ ಶ್ಲೇಷ್ಮವೂ, ಅಮ್ಲವಿಪಾಕದಿಂದ ಪಿತ್ತವೂ, ಕಟುವಿಪಾಕದಿಂದ ವಾತವೂ ಪ್ರಕೋಪಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಐದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಔಷಧ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವರಣೆ.

ವಾತಪ್ರಕೋಪಕರ ದ್ರವ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾರಣಗಳು : - ಖಾರ, ಕಹಿ, ಒಗರು, ರೂಕ್ಷಾಹಾರಗಳು, ಚಿಂತೆ, ಮೈಥುನ, ಭಯ ಲಂಘನ, ಶೀತ, ಶೋಕ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ವರ್ಷಾಕಾಲದಿಂದಲೂ ವಾತಪ್ರಕೋಪವಹುದು.

ವಾತಶಮನೋಪಾಯಂಗಳು : - ಸ್ನಿಗ್ಧಾಹಾರ, ಉಷ್ಣಾಹಾರ, ಬಹಳ ವೀರೈವೃದ್ಧಿಕರದ್ರವ್ಯ, ಬಾಲ್ಯ, ಲವಣ, ಮಧುರ, ಹುಳಿ, ಯಣ್ಣೆ, ಬಿಸಿಲು, ಅಭ್ಯಂಜನ, ಸ್ನಾನ, ವಸ್ತಿ, ಮಾಂಸಾಹಾರ, ಮದ್ಯಪಾನ, ಅಂಗಮರ್ದನ, ಕಾಲುಗುದ್ದಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ತೈಲವಿಧಿ, ಸ್ನೇದವಿಧಿ, ನಿರೂಹಣ, ಬೆಚ್ಚಗೆಯಿದ್ದ ಶಯನಸ್ಥಾನ, ಮೊದಲಾದ ಆಹಾರವಿಹಾರಗಳಿಂದ ವಾತಶಾಂತಿಯಹುದು.

ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪಕರದ್ರವ್ಯ : - ಖಾರ, ಹುಳಿ, ಮದ್ಯ, ಉಪ್ಪು, ಉಷ್ಣ, ವಿದಾಹಿ, ವೆಗ್ಗಳವಾದ ಕೋಶ, ಬಿಸಿಲು, ಕಿಚ್ಚು, ಉದ್ಯೋಗದಿಂದಂಟಾದ ಬಳಲಿಕೆ, ಒಣಗಿದಮಾಂಸ, ಕ್ಷಾರದ್ರವ್ಯ, ಬಹಳವಾದ ಅಜೀರ್ಣ, ವಿಷಮಾನ್ಯ ಭೋಜನ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಶರತ್ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪವಹುದು.

ಪಿತ್ತಶಮನದ್ರವ್ಯ : - ಕಹಿ, ಸಿಹಿ, ಒಗರು, ಶೈತ್ಯವಾದಘಾಳಿ, ನೆಳಲು, ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೀಸಿಕೊಂಬುದು, ಬೆಳದಿಂಗಳು, ನೆಲಮಾಳಿಗೆ, ಜಲಸೂತ್ರ, ಮೋಡೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಂಗಸಂಗ, ತುಪ್ಪ, ಹಾಲು, ವಿರೇಕ, ದುಷ್ಟವಾದ ರಕ್ತದ ಮೋಕ್ಷಣ, ಗಂಧಾನುಲೇಪನ, ಶೀತಳವಾದ ಪಾನಾಹಾರ ವಿಹಾರ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಪಿತ್ತಶಮನದ್ರವ್ಯಂಗಳು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೋಪಕರ ದ್ರವ್ಯ : - ವಸಂತಕಾಲದೊಳು ಹಗಲುನಿಧಿ, ಮಧುರಾಹಾರ, ಶೈತ್ಯ, ಮೀನಮಾಂಸ, ಗುರ್ವಾಹಾರ, ಹುಳಿ, ಸ್ನಿಗ್ಧಾಹಾರ, ಎಳ್ಳು, ಕಬ್ಬಿನಹಾಲು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಹಾಲುಮೊಸರು ಮೊದಲಾದ ವಯೋವಸ್ತುಗಳು, ಕಟ್ಟಿದ ಅನ್ನ, ಉಪ್ಪುನೀರು, ಪಾನದ್ರವ್ಯ, ಕಜ್ಜಾಯ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೋಪವೆಂದಿರುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಶಮನೋಪಾಯಗಳು :—ರೂಕ್ಷ, ಕ್ಷಾರ, ಒಗರು, ಕಹಿ, ಖಾರ ಇವುಗಳು ನೇರಿದ ಆಹಾರ, ಸಂಚಾರ, ಕೇಕರಿಸಿ ಉಗುಳೋಣ, ಸ್ತ್ರೀಸಂಗ, ದಾರಿನಡೆಯೋಣ, ಬಾಹುಯುದ್ಧ, ನಿದ್ರಿತಡೆಯೋಣ, ವನಕ್ರೀಡೆ, ಕಾಲನ್ನು ತಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ಧೂಮಪಾನ, ಮಧುರಾಹಾರ, ನಸ್ಯ, ವಮನ, ಸೇಕ, ಉಪವಾಸ ಮೊದಲಾದ ಪಾನಾಹಾರ ವಿಹಾರಗಳೆಂಬ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಅತ್ಯುಗ್ರವಾದ ಶ್ಲೇಷ್ಮಶಮನವಹುದು.

ಔಷಧಪ್ರಮಾಣ :—ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಡೆ ಮಾತ್ರೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ ಔಷಧವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಕಾಲ, ಜಠರಾಗ್ನಿ, ವಯಸ್ಸು, ಬಲ, ಸ್ವಭಾವ, ದೋಷವು, ದೇಶವು ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ತತ್ತದನುಕೂಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳುಳ್ಳ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಔಷಧ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿಚಾರ :—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊಡಸಿಗೆ ಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆ, ಆಡುಸೋಗೆ, ನೆಲಕುಂಬಳ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ, ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟಿ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪು, ಕಳ್ಳನಚಾರಿ, (ಪ್ರಸಾರಣೇಗಿಡ್ಡ) ಇವುಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಸಿಯಾದವುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಂತವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಾಗ ಹಸಿಯಾಗಿರುವವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಕೂಡದು.

ಚೂರ್ಣಾದಿ ಚಂದನಮಿಶ್ರಿತ ಲಕ್ಷ್ಮಣವು :—ಚೂರ್ಣ, ಘೃತ, ತೈಲ, ಆಸವ, ಲೇಹ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧವನ್ನು ನೇರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಬಿಳೀಚಂದನವನ್ನೂ ; ಕಷಾಯ, ಲೇಪನ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಚಂದನವನ್ನು ನೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಔಷಧ ವೀರ್ಯ ಹೀನಕಾಲವು :—ಔಷಧಗಳನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಸಂವತ್ಸರಾನಂತರ ಗುಣಹೀನಗಳಾಗುವುವು. ಚೂರ್ಣಗಳು ಎರಡು ತಿಂಗಳಾದ ನಂತರವೂ ; ಮಾತ್ರೆಗಳು, ಲೇಹ್ಯಗಳು ಒಂದು ಸಂವತ್ಸರಾನಂತರವೂ, ಘೃತವು, ತೈಲವು ಮೊದಲಾದುವು ನಾಲ್ಕುತಿಂಗಳ ನಂತರವೂ ಗುಣಹೀನಗಳಾಗುವುವು. ಆಸವಗಳು, ಭಸ್ಮಗಳು, ರಸಾಯನಗಳು ಹಳೆಯವಾದಷ್ಟೂ ಗುಣವತ್ತರವಾಗಿರುವುವು.

ಯಾವ ಔಷಧಗಳಿಂದಲ್ಲಾದರೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದ್ರವ್ಯವು ಪ್ರಕೃತರೋಗಕ್ಕೆ ಆಯುಕ್ತವಾದದ್ದಾದರೆ ಅಂತಹ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು. ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಯೋಗ್ಯವಾದ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಇದು ಅನುಭವವುಂಟಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡುವ ವೈದ್ಯನ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಓಷಧಿ ಗ್ರಹಣವಿಧಿ :—ಅಲಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಬೊಬ್ಬಡೆಯನ್ನೂ, ಗೇರು ಗೊಬ್ಬಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾರವನ್ನೂ, ತಾಳೇಸಮರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ; ಅಳಲೆ, ತಾರೆ, ನೆಲ್ಲಿ, ಅಡಿಕೆ, ಯಳಚಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೂ ; ಧಾತಕೀ, ಮುತ್ತುಗ, ಇವೆ, ಗುಲಾಬಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಹೂವುಗಳನ್ನೂ ; ಎಕ್ಕದಗಿಡ, ಮುಂಡಗಳ್ಳಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಹಾಲನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಸೂಚನೆ.

ಔಷಧ ಸೇವನೆಗೆ ಪ್ರಥಮಕಾಲ—ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ವಿರೇಚನಾಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದಕ್ಕೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದಕ್ಕೆ ವಮನಾಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವದಕ್ಕೂ, ವಾತದೋಷದಿಂದ ಶರೀರವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿದಾಗ ಶಮನಾರ್ಥವಾಗಿ ಲೇಖನಾಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸುವದಕ್ಕೂ ವ್ರಾತಕಾಲವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತೆ.

ದ್ವಿತೀಯಕಾಲ—ಅಪಾನವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿದಾಗ ಭೋಜನಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೂ, ಅರೋಚಕದಲ್ಲಿ ರುಚಿಸುವ ಚಿತ್ರಸದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಭುಜಿಸಿದಾಗ ಸಮಾನವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವುಂಟಾದರೆ ಅಗ್ನಿ ದೀಪನೆಗಾಗಿ ಭೋಜನಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ವ್ಯಾಕವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿದಾಗ ಭೋಜನಾನಂತರವೂ ; ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಆಕ್ಷೇಪಕವಾತವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೂ, ಭೋಜನಾನಂತರವೂ ಔಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇದು ಎರಡನೇಕಾಲವಾದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲವು.

ತೃತೀಯಕಾಲ—ಕಂಠಗತವಾದ ಉದಾನವಾಯುವು ಪ್ರಕೋಪಿಸುವುದರಿಂದಂಟಾಗುವ ಸ್ವರಭಂಗಾದಿ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಭೋಜನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಹೃದಯವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿದಾಗ ಸಾಯಂಕಾಲ ಭೋಜನಾನಂತರವೂ ಔಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇದು ಮೂರನೆಯ ಸಾಯಂಕಾಲವು.

ಚತುರ್ಥಕಾಲ—ದಾಹ, ವಾಂತಿ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಶ್ವಾಸ, ವಿಷದೋಷ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವುಬಾರಿ ಔಷಧವನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇದು ಚತುರ್ಥಕಾಲವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಂಚಮಕಾಲ—ಕರ್ಣರೋಗ, ನೇತ್ರರೋಗ, ಮುಖರೋಗ, ನಾಸಾರೋಗ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ಭವಜಾತುರೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕೋಪಿಸುವ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಶಾಂತಿಪಡಿಸುವ ಲೇಖನ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರೇಚಿಸಿದ ಧಾತುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸುವ ಬೃಂಹಣ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿಯೂ, ಪಾಚನಾಷಧಗಳನ್ನು ಶಮನಾಷಧಗಳನ್ನು ರಾತ್ರಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಶೀಘ್ರಪ್ರತಿಕಾರ್ಯ—ಸ್ಥಾವಿರವಿಷ, ಜಂಗಮವಿಷ, ಕೃತ್ರಿಮವಿಷ, ಕುಸ್ತ್ಯ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಬೆರಗು (ಅಂದರೆ ಧನುರ್ವಾಯು), ಮಹೋದರ, ಕಾಮಾಲೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ರೋಗಾರಂಭದಲ್ಲೇ ದಿನಜಾಪ್ಯವಮಾಡದೆ ಪ್ರತೀಕಾರವಂ ಮಾಡಬೇಕು. ದಿನಜಾಪ್ಯವಮಾಡಿದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವಹವು.

ಪಂಚಕರ್ಮಗಳೆಂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ವಿಧಿಯೆಂತೆಂದೊಡೆ—ವಾತರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಲೇಪನ, ಪಾನಮುಂತಾದ ಸ್ನೇಹ ವಿಧಿಗಳನ್ನೂ, ಕುಂಭಶಾಕ ಮುಂತಾದುದರಿಂದ ಸ್ವೇದನವಿಧಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು. ಪಿತ್ತರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೇಚನವಿಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗದಲ್ಲಿ ವಮನವಿಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು. ಸನ್ನಿಪಾತರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಸ್ಯವಿಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು.

ಈ ಪಂಚಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕಾಲಭೇದವೆಂತೆನೆ—ಅಂಜನ, ನಸ್ಯ, ವಮನಗಳೆಂಬ ಈ ಮೂರು ವಿಧಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಿಸುವುದು. ಸೇಕವನ್ನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು, ವಸ್ತಿಕರ್ಮವನ್ನು ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು.

ವಮನಯೋಗ್ಯರು—ಮಂದಾಗ್ನಿಯವರು, ಭಳಿಜ್ವರದವರು, ಶಿರೋರೋಗದವರು, ಮುಖರೋಗದವರು, ತೋಭೆಯರೋಗದವರು, ಪ್ರಸೇಕ ರೋಗದವರು, ಶ್ವಾಸರೋಗದವರು, ಉನ್ನಾದರೋಗದವರು, ಪೈತ್ಯಜ್ವರದವರು, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗದವರು, ಪೀನಸರೋಗದವರು, ಪ್ರಮೇಹಕುಸ್ಥರೋಗದವರು, ಮೆಟರುಗಂಟನ ರೋಗದವರು, ವಿಸರ್ಪ ರೋಗದವರು, ವಿಷೂಚಿರೋಗದವರು, ವಿಷದರೋಗದವರು ಇವರಿಷ್ಟೂ ವಮನಯೋಗ್ಯರೆಂದರಿವುದು.

ವಮನವರ್ಜಿತರು—(ವಮನ ಅಯೋಗ್ಯರು) ಕಜ್ಜಿಯವರಲ್ಲಿ, ಮಹೋದರದವರಲ್ಲಿ, ಗುಲ್ಮದವರಲ್ಲಿ, ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿದ್ದವರಲ್ಲಿ, ಉದಾವರ್ತರೋಗದವರಲ್ಲಿ, ಗರ್ಭಿಣಿಯವರಲ್ಲಿ, ವಾತವ್ಯಾಧಿ ಇರುವವರಲ್ಲಿ, ಕಾಮಾಲೆ ಇರುವವರಲ್ಲಿ, ಪಾಂಡುರೋಗವಿರುವವರಲ್ಲಿ, ಹೃದಯರೋಗದವರು, ನೇತ್ರ ರೋಗದವರು,

ಪಾರ್ಶ್ವವಾತದವರು, ಕೃಶದೇಹದವರು ಕ್ಷಯ ವ್ಯಾಧಿಯವರು ಇಷ್ಟು ವಿಧವಾದ ಕಾಯಿಲೆಯವರಲ್ಲಿ ವಮನಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡಲಾಗದು.

ವಮನ ಗುಣ—ವಮನದಿಂದ ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗವೂ ಸರ್ದಶೀತಗಳೂ ಪರಿಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ವಮನಕ್ರಿಯೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ಬಲವುಂಟಾಗುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ದೋಷವೂ, ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ ದೋಷವೂ ವಿಸದೋಷಗಳು ಶಮನವಾಗುವುದು.

ವಿರೇಚನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರು—ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಹೋದರದಲ್ಲಿಯೂ, ವಾತವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ, ನೇತ್ರರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಲಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿಯೂ, ಶಿರೋರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಶೋಭಿಸುಲ್ಲಿಯೂ, ಕುಸ್ಯವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ, ಅರೋಚಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಕುಸ್ಥರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಇಲಿಯವಿಸದಲ್ಲಿಯೂ, ವಿಸರ್ಪವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರಮೇಹದಲ್ಲಿಯೂ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪಾಂಡುವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಇವಿಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವಿರೇಚನ ಮಾಡಿಸಬಹುದು.

ವಿರೇಚನಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯರು—ನವಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೂ, ಸನ್ನಿವಾತದಲ್ಲಿಯೂ, ಗರ್ಭಿಣಿಯರಲ್ಲಿಯೂ, ವೃದ್ಧರಲ್ಲಿಯೂ, ರೋಗಶೇಷವೆಂಬ ಅಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಬಲರಹಿತವಾದವರಲ್ಲಿಯೂ, ಇವಿಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೇಚನ ಮಾಡಿಸಲಾಗದು.

ವಿರೇಚನ ಗುಣ—ವಿರೇಚನದಿಂದ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಸನ್ನವಹುದು. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಬಲವಹುದು. ಸಪ್ತಧಾತುಗಳೂ ಸ್ಥಿರಪಡುವುವು. ಅಗ್ನಿ ಬಲವುಂಟಾಗುವುದು. ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರೋಗಗಳು ಶಮನವಾಗುವುವು.

ಅಂಜನ ಯೋಗ್ಯರು—ಬೇರೊಂದು ರೋಗವಿಲ್ಲದೆ ಶುದ್ಧದೇಹವುಳ್ಳವನ ನೇತ್ರರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಹೊಸದಾದ ನೇತ್ರರೋಗವಲ್ಲದೆ ಪಕ್ಷವಾಗಿರುವ ನೇತ್ರರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾವು ಉಂಟಾದ ನೇತ್ರರೋಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಅತ್ಯಂತ ತಿಮಿರಗಳುಂಟಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕನ್ನಡಿ ಬಹುಕಡದಿಯಿದ್ದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಅಲ್ಪವಾದ ಛಾಯೆಯುಳ್ಳ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಕೆಂಪಾದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಾರುಗಟ್ಟಿದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಜನಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು.

ಅಂಜನ ವರ್ಜದವರು—ಬಹಳವಾಗಿ ಭಯಪಟ್ಟವನು, ವಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನು, ವಿರೇಚನಕ್ಕೆ ಔಷಧವಂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನು, ಅತ್ಯಂತ ಶೀತಸ್ವಭಾವ ದೇಹವುಳ್ಳವನು, ಬಹಳವಾಗಿ ಕೋಪವಂ ತಾಳಿದವನು, ಹೊಸ

ದಾದ ಜ್ವರವೇಗವುಳ್ಳವನು, ಬಳಲಿದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು, ಬಹಳವಾದ ಮಂಡೆನೋವು ಉಂಟಾದವನು, ಬಹುದುಃಖವುಂಟಾದವನು, ರಾತ್ರಿ ಜಾಗರಣೆ ಮಾಡಿದವನು, ಒಂದುವೇಳೆಯೂ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಂ ಕಾಣದವನು, ಆಗ ತಾನೆ ಅಭ್ಯಂಜನ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದವನು, ಧೂಮಪಾನ, ಮದ್ಯಪಾನಗಳಂ ಮಾಡಿದವನು, ಅಜೀರ್ಣವುಳ್ಳವನು, ಅಗ್ನಿಯಿಂದಲೂ, ಸೂರ್ಯನಿಂದಲೂ ಸಂತಾಪ ಪಟ್ಟಿರುವವನು, ಹಗಲು ನಿದ್ರೆಗೈದವನು, ಬಹಳ ಬಾಯಾರಿ ಇರುವವನು, ಚಳಿ ಜ್ವರ ಬಂದು ಅತ್ಯಂತ ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುವವನು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಅಂಜನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗದು.

ಅಂಜನ ಗುಣ—ಅಂಜನವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ, ಭ್ರಮೆ, ಶೀತವಾತ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಉಷ್ಮಾದ, ಅಭಿಘಾತ, ದೋಷತ್ರಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಸನ್ನಿವಾತ, ತಿಮಿರ, ನೀರು ಸುರಿಯೋಣ, ಮಂಡೆಯ ನೋವು, ಕಾಸ ಇವಷ್ಟನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ದೃಷ್ಟಿಕಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಗಂಡೂಷ ಗುಣ—ಸಕಲವಾದ ಕಂಠರೋಗವನ್ನೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗವನ್ನೂ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವನ್ನೂ, ತೃಷೆಯನ್ನೂ, ಅರೋಚಕವನ್ನೂ, ಪೀನಸವನ್ನೂ, ಜ್ವರವನ್ನೂ, ಶ್ವಾಸವನ್ನೂ, ಶಿರೋವಾಯುವನ್ನೂ, ಕಣ್ಣುನೋವು, ಕಿವಿನೋವನ್ನೂ, ಕವಾಲಶೂಲೆಯನ್ನೂ, ಕೆಮ್ಮನ್ನೂ, ಕಟಿವಾಯಿಳುಂಟಾದ ರೋಗವನ್ನೂ, ಸ್ವರಭಂಗವನ್ನೂ, ಹಲ್ಲುಕುರುವನ್ನೂ, ಹಲ್ಲುನೋವನ್ನೂ, ದಂತ ಚಲನ, ದವಡೆಯೊಳಾದ ವ್ರಣವಿದ್ರಧಿ ಇವೇ ಮುಂತಾದ ರೋಗಗಳಂ ಪರಿಹರಿಸಿ ದೃಷ್ಟಿಪ್ರಸನ್ನತೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಧೂಮಪಾನ ಗುಣ—ಧೂಮಪಾನಮಾಡಲು, ಶ್ವಾಸ, ಖಾಸ, ಮಲ ಬದ್ಧ, ಶ್ಲೇಷ್ಮವಿಷ, ವೇಹ, ಸ್ವರಭಂಗ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಉದರವ್ಯಾಧಿ, ಜಲ ದೋಷ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಕಡ್ಡೆ, ದಂತಚಲನ, ದಂತಶೂಲೆ ಇವಿಷ್ಟೂ ಗುಣವಹುದು.

ನಸ್ಯದ ಗುಣ—ನಸ್ಯವಂ ಮಾಡಲು ದಾಡಾಬಂಧ, ಕವೋಲಸ್ತಂಬ, ಅರ್ಧಿತವಾತ, ಮಂಡೆಬೇನೆ, ನಡುಕ, ಮಂಡೆಕೂದಲು ಉದರುವುದು, ಮೂಗು, ಕಣ್ಣು, ಕಿವಿ ಇವುಗಳ ಬಂಧನೆ, ಪೀನಸ, ಜರೆ, ಸ್ವರಭಂಗ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಮಂಡೆಕೂದಲೂ ಗಡ್ಡೆ ಬವರಿಯೂ ವರ್ಧಿಸಿ ಕಾಂತಿಯುಂಟಾಗುವುದು, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪಟುತರವಹುವು. ಸಂದುಸ್ನಾಯು ನರಗಳಿಗೆ ಬಲವುಂಟಾಗುವುದು.

ವಿಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಸಂಕೇತ ನಾಮಗಳು.

ತ್ರಿಫಲೆ—ಅಳಲೇಕಾಯಿ ೧ ಭಾಗ, ತಾರೇಕಾಯಿ ೨ ಭಾಗ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೪ ಭಾಗ ಇವು ಮೂರನ್ನು ಶೇರಿಸಿದರೆ ತ್ರಿಫಲೆ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ—ಶೋಭೆಯನ್ನೂ, ಮೇಹಜಾಡ್ಯವನ್ನೂ, ವಿಷಮಜ್ಜರಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿದೀಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು, ಕಫವನ್ನೂ ಪಿತ್ತವನ್ನೂ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಚರ್ಮರೋಗವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು, ರಸಾದಿಧಾತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ನೇತ್ರರೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ತ್ರಿಕಟುಕೆ—ಶೋರಿ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೆಣಸು ಇವುಮೂರು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ತ್ರಿಕಟುಕವೆಂದೂ, ತೂಷ್ಣಷಣವೆಂದೂ, ವ್ಯೋಷವೆಂದೂ, ಕಟುತ್ರಿಕವೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ರುಚಿಕೊಡುವುದು; ವಾಯು, ಕಫ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಶೂಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಚತುರೂಷಣ—ಮೇಲ್ಕಂಡ ತ್ರಿಕಟುಕಕ್ಕೆ ಮೋಡಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಚತುರೂಷಣವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಮಲಮೂತ್ರಬಂಧ, ಅರುಚಿ, ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮು ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

ತ್ರಿಜಾತಕೆ—ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ಇವುಮೂರು ತ್ರಿಸುಗಂಧಿಯೆಂದೂ, ತ್ರಿಜಾತಕವೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಚಾತುರ್ವ್ರಾತಕೆ—ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ಇವು ನಾಲ್ಕು ಕೂಡಿದರೆ ಚಾತುರ್ವ್ರಾತಕವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ—ಸ್ವರಭೇದ, ಶ್ವಾಸ, ಧ್ವನಿಯೊಡೆದಿರುವುದು, ಉಬ್ಬಸ, ಕೆಮ್ಮು, ಬಾಯಿನಾತ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುವುದು. ವೀರ್ಯವರ್ಧಕವು, ಬಲಕೊಡುವುದು, ರಸಾದಿಧಾತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಪಂಚಕೋಲಲ—ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ ಈ ಐದು ದ್ರವ್ಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಪಂಚಕೋಲಲವೆನ್ನಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ಇವುಮೂರನ್ನೂ ಗುಣಪಡಿಸುವುದು. ರುಚಿಕರವು. ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಆಮಾಂಶವನ್ನು ಪಚನಮಾಡುವುದು. ಧ್ವನಿ ದೋಷವನ್ನೂ, ಮೇದೋದೋಷವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮರೋಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಹ ಗುಣಪಡಿಸುವುದು.

ಷಡೂಷಣ—ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂರಿ ಈ ಆರುದ್ರವ್ಯಗಳು ಸೇರಿದರೆ ಷಡೂಷಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಪಂಚಕೋಲದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೃದ್ವಾಗಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ದಶಮೂಲ—ಬಿಲ್ವತೈ, ನರುವಲು, ಹೆಮ್ಮರ, ಶಿವನಿ, ಪಾದರಿ, ಒಂದೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ನೆಗ್ಗಿಲು, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ ಇವು ಹತ್ತುಕೂಡಿದರೆ ದಶಮೂಲವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಉಬ್ಬಸ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವುದು.

ಲಘುಪಂಚಮೂಲ—ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ನೆಗ್ಗಿಲು ಇವು ಐದುಸೇರಿದರೆ ಲಘುಪಂಚಮೂಲವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಮಹಾಪಂಚಮೂಲ—ಬಿಲ್ವತೈ, ನರುವಲು, ಹೆಮ್ಮರ, ಸಿವನಿ, ಪಾದರಿ ಇವು ಐದುಸೇರಿಸಿದರೆ ಮಹಾಪಂಚಮೂಲವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಲಘುಪಂಚಮೂಲವೂ, ಮಹಾಪಂಚಮೂಲದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿದರೆ ದಶಮೂಲವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಪಂಚಮೂಲದಗುಣ—ಪಂಚಮೂಲವು ವಾತಾದಿ ದೋಷತ್ರಯವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು.

ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮೂಲ—ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ, ಚಿಟ್ಟಿ ಹರಳು, ಕಾಡುಹೆಸರು, ಕಾಡುವುದ್ದು ಇವು ಐದು ಸೇರಿದರೆ ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮೂಲವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರ ಗುಣ—ಕಫವನ್ನೂ, ವಾಯುವನ್ನೂ, ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಇದು ಪಿತ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಉತ್ತಮವಾದುದು.

ಪಂಚವಲ್ಕ—ಆಲ, ಅತ್ತಿ, ಅರಳಿ, ಬಸರಿ, ಹೆಬ್ಬೆ ಇವು ಐದು ಒಳ ನಾರುಗಳು ಪಂಚವಲ್ಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಇದರ ಗುಣ—ತಂಪು, ಮೈಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದು; ಮೈ ಉರಿಯನ್ನೂ, ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಯೋನಿದೋಷವನ್ನೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮವನ್ನೂ, ಶೋಭೆಯನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು.

ಪಂಚಭೃಂಗ—ದೇವತಾಳೆ, ಬನ್ನಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಲಕ್ಕಿ, ಶಾಮಕಂ ಇವು ಐದು ಪಂಚಭೃಂಗವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ರೋಗಪೀಡಿತರಿಗೆ ಸ್ನಾನ ಪಾನಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ಎಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪಂಚಾಮ್ಲ—ಮಾದಲ, ನಿಂಬೆ, ಎಳೆಹಣ್ಣು, ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣು, ಹೇರಿಕೆಹಣ್ಣು, ಇವು ಐದು ಫಲ ಪಂಚಾಮ್ಲಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಸಂತರ್ಪಣ—ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ದಾಳಿಂಬದಹಣ್ಣು, ಖರ್ಜೂರ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕಿವುಚಲ್ಪಟ್ಟ ನೀರು ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ ಸೇರಿದುದಾಗಿ ಅರಳಿಹಿಟ್ಟು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಂತರ್ಪಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದರ ಗುಣ—ತಣ್ಣಗಿರುವುದು, ಕಣ್ಣಿನೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ಬಲಕರವು, ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದುದು, ವೀರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಯಕ್ಷಕರ್ದಮ—ಕೇಸರಿ, ಅಗಿಲು, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ, ಕಸೂರಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ ಇವು ಐದು ಮಹಾ ಸುಗಂಧವೆಂದು ಯಕ್ಷಕರ್ದಮವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದರ ಗುಣ—ತಂಪು, ಚರ್ಮರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ಒಳ್ಳೆಯ ಪರಿಮಳವುಳ್ಳುದು, ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು, ತಲೆನೋವನ್ನೂ ವಿಷದೋಷವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಪಂಚಸುಗಂಧಿಕ ಅಥವಾ ಸುಗಂಧಿಪಂಚಕ—ಬಾಲಮೆಣಸು, ಅಡಕೆ, ಲವಂಗದಹುಪ್ಪು, ಜಾಕಾಯಿ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಇವು ಐದು ಪಂಚಸುಗಂಧಿಕ ಅಥವಾ ಸುಗಂಧಿಪಂಚಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರ ಗುಣ—ತಂಪು, ರಕ್ತಪಿತ್ತವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಬಾಯನಾತವನ್ನು, ನೆಗಡಿಯನ್ನು, ಶ್ಲೇಷ್ಮರಕ್ತವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ತ್ರಿಕ್ಷಾರ—ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಟಂಕಣಕ್ಷಾರ ಇವು ಮೂರು ಕ್ಷಾರತ್ರಯವೆಂದೂ, ತ್ರಿಕ್ಷಾರವೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಕ್ಷಾರಪಂಚಕ—ಮುತ್ತಗ, ಎಳ್ಳಕಡ್ಡಿ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಗ ಇವುಗಳ ಕ್ಷಾರರಗಳು ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ ಇವು ಐದು ಕ್ಷಾರಪಂಚಕವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಕ್ಷಾರಾಷ್ಟಕ—ಉತ್ತರಣೆ, ಮುತ್ತಗ, ಎಕ್ಕ, ಎಳ್ಳಕಡ್ಡಿ, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತಗ, ಯವಾಗ್ರ (ಯವಧ್ಯಾನದ ಸೋಂಕು) ಇವುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕ್ಷಾರವು ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ, ಟಂಕಣಕ್ಷಾರಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಕ್ಷಾರಾಷ್ಟಕವಾಗುವುದು.

ಕ್ಷಾರದ್ವಯ—ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ ಇವು ಎರಡು ಕ್ಷಾರದ್ವಯವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಸರ್ಜಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರಗಳೆರಡೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದುವು (ಅಂದರೆ ಅಷ್ಟು ತೀಕ್ಷ್ಣವು) ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಕ್ಕದು. ಇವು ಮತ್ತು ಇತರ ಕ್ಷಾರಗಳೂ ಸಹ ಗುಲ್ಮ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಗ್ರಹಣಿರೋಗ ಇವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುವು. ಆಮಾಂಶವನ್ನು ಪಚನಮಾಡುವುವು, ಕೈಮಿಗಳನ್ನೂ ಗಂಡಸು ತನವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುವುವು, ಶರ್ಕರಾ ಎಂಬ ಮೂತ್ರದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಹರಳು ಕಟ್ಟುವ ರೋಗವನ್ನೂ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುವು.

ತ್ರಿಲವಣ—ಸೈಂಧವಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಇವು ಮೂರು ತ್ರಿಲವಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಲವಣಪಂಚಕೆ—ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಚೌಳುವು, ಸಮುದ್ರಲವಣ ಇವು ಐದು ಲವಣಪಂಚಕವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು . ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೊದಲನೆಯದು ಏಕಲವಣವೆಂದೂ, ಎರಡು ದ್ವಿಲವಣವೆಂದೂ, ಮೂರು ತ್ರಿಲವಣವೆಂದೂ, ನಾಲ್ಕು ಚತುರ್ಲವಣವೆಂದು, ಐದು ಪಂಚಲವಣವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಂಚಲವಣವು ವಿಸಾಕದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿಯಾಗುವುದು, ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಿಸುವುದು, ಅಂಟುಳ್ಳುದು, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದು, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂದಿಸುವುದು, ಉಷ್ಣವೀರ್ಯವುಳ್ಳುದು, ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದುದು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಹರವು, ಪಿತ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ಧಾನ್ಯಪಂಚಕೆ—ಕೊತ್ತಂಬರಿಬೀಜ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ವೇಳೇಕಾಯಿ, ಲಾವಂಚ, ಶೋರಿ, ತುಂಗೀಗಡ್ಡೆ.

ತಿಕ್ತಪಂಚಕೆ—ಬಿಲ್ವತ್ರೈ, ಕಹಿಪಡವಲ, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಆಡುಸೋಗೆ.

ತೃಣಪಂಚಮೂಲ—ಕುಶದರ್ಭೆ, ಭತ್ತದಬೇರು, ಲಾಳದಬೇರು, ಕಬ್ಬು, ಗರಿಕೆ.

ಪಂಚಸುಗಂಧಿ—ತಕ್ಕೋಲ, ಅಡಿಕೆ, ಲವಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ.

ಪಂಚಭದ್ರ—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಸರ್ಪಾಟಕ, ತುಂಗೀಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಬೇವು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ.

ಪಂಚಮೂಲ—ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಎಕ್ಕೆ, ನುಗ್ಗೆ, ಕಾಡುಮೆಣಸಿಗೆ ಬೇರು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊವು.

ಪಂಚಕ್ಷಾರ—ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಬೆಳಗಾರಕ್ಷಾರ, ಉತ್ತರೇಣಿಕ್ಷಾರ, ಅಮ್ಲಕ್ಷಾರ.

ಷಡ್ರಸಗಳು—ಕಾರ, ಕಹಿ, ಜಗರು, ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಮಧುರ.

ಎಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅಲಬ್ಧ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ವಸ್ತುಗಳು.

ಔಷಧಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕೆಲವುಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅಂತಹವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ

ತತ್ಸಮಾನಗುಣಗಳಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಾಗೆ ಸೇರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದು ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗುವದೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ; ಹೇಗೆಂದರೆ—

ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಯಸಕ್ಕರೆ ಇಲ್ಲದೆಹೋದರೆ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಯರಸ, ಚಿತ್ರಮೂಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಜಾಪಾಳದ ಕ್ಷಾರವನ್ನಾಗಲಿ, ಉತ್ತರಣೆಯ ಕ್ಷಾರವನ್ನಾಗಲಿ; ತುರುಚಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಳ್ಳೆದುರಚಿ, ಗ್ರಂಥಿಕತಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಹಾಲುಕೊರಟೆಗೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಲಿಂಗದೊಂಡೆತ್ವಕ್ಕು, ಚೀಳುಬಾಲದ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಾನಕಂದಗೆಡ್ಡೆ, ಬಿಳಿಯಗುಳ್ಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮಯೂರಶಿಖಿ ಅಥವಾ ಮೂಲಂಗಿ, ವಕುಳವೆಂಬ ಪಗಡೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸೌಗಂಧಿಕ, ನೈದಿಲೆ, ತಾವರೆ ; ಕನ್ನೈದಿಲೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಾವರೆಯಮಣಿ, ವಕುಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಗೊಬ್ಬುಳಚಕ್ಕೆ, ಜಾವತ್ರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಲವಂಗವನ್ನಾಗಲಿ, ಜಾಜಿಕಾಯನ್ನಾಗಲಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಎಕ್ಕವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹಾಲು ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೋದರೆ ಅವುಗಳ ಎಲೆಯರಸ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಪುಷ್ಕರಮೂಲಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠವನ್ನಾಗಲಿ, ಚಿಟ್ಟರಳು ಬೇರನ್ನಾಗಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಗ್ರಂಥಿಪರ್ಣಿ ಅಥವಾ ಮಾಚೀಪತ್ರೆ ಇಲ್ಲದೆಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠವನ್ನೂ, ಮಡದರಿಸಿನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅರಸಿನ, ರಸಾಂಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮರದರಿಸಿನ, ತಾಳೀಸಪತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ, ಗಂಟುಬಾರಂಗಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಾಳೀಸಪತ್ರೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಬೇರು, ಸೌವರ್ಚಲವಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಾಚಲವಣ, ಲವಣಗಳು ಐದು ಜಾತಿಯವು ಉಂಟೆಷ್ಟೆ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಇಲ್ಲದೇಹೋದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಸ್ಪಂಧವಲವಣ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಧಾತಕೀಕುಸುಮವು, ಅಮ್ಲವೇತಸಕ್ಕೆ (ಓಟೀಹುಳಿಗೆ) ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಪುಲ್ಲಂಬುರುಚಿ, ಪುಲ್ಲಂಬುರುಚಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನರಸ, ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸಿವನಿಯಹಣ್ಣು, ನೆಲಗುಂಬಳದಗಡ್ಡೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹಾಲುನೆಲಗುಂಬಳದಗಡ್ಡೆ, ಓಮಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಜಾವೋದ, ದೇವದಾರುವಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸರಳದೇವದಾರು, ಕಸ್ತೂರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತಕ್ಕೋಲ, ಗೌಳ, ಕಚೋರ ಅಥವಾ ರೇಣುಕವೆಂಬ ಸುಗಂಧದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ವಚ್ಚಕರ್ಪೂರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕುಂಕುಮದಹೂವಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕುಸುಮೆಯಹೂವು, ಹರಿಚಂದನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಕ್ತಚಂದನ, ರಕ್ತಚಂದನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಲಾವಂಚ, ಅತಿಬಜಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಳಲೆಯಕಾಯಿ, ಅಳಲೆಯಕಾಯಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ನಾಗಕೇಸರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ

ಕಮಲದಕೇಸರ, ಗೇರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಮೂಲ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು ; ಮೇದಿ, ಮಹಾಮೇದಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಷಾಡಿಯಬೇರು ; ಜೀವಕ, ಋಷಭಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೆಲಗುಂಬಳದಗಡ್ಡೆ ; ಕಾಕೋಳಿ, ಕ್ಷೇರಕಾಕೋಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಶ್ವಗಂಧಿ (ಹಿರೀಮದ್ದಿನ) ಬೇರು ; ಋದ್ಧಿ, ವೃದ್ಧಿ ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾರಾಹಿಕಂದ (ನಾರಾಹೀಕಂದ ಎಂದರೆ ಹಂದಿಯ ತಲೆಯಂತೆ ಇರುವ ಒಂದುಬಗೆಯ ಗಡ್ಡೆ) ನಮ್ಮ ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹಂದೀಗಡ್ಡೆ ಎಂದು ಹೇಳುವರು. ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಒಂದೆಲೆ ಹೊನ್ನೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಜೇನುತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಹಳೆಯಬೆಲ್ಲ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಚೀಣಾಸಕ್ಕರೆ, ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ತುಲಸಿ, ಬಿಳಿಯಕೊಮ್ಮೆಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೆಂಪುಕೊಮ್ಮೆ, ರಾಸ್ಮಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಗಲುತುರಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಒಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಪುಟಪಾಕ ವಿಧಾನ.

ಮಹಾಪುಟ—ಮಹಾಪುಟ ಅಂದರೆ ಒಂದು ಗಜ ಅಳವೂ, ಒಂದು ಗಜ ಅಗಲವೂ, ಒಂದು ಗಜ ಉದ್ದವೂ ಉಳ್ಳ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗದ ವರೆಗೂ ಕಾಡುಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಪುಟವಿಡಬೇಕಾದ ಶರಾವವನ್ನಾಗಲೀ, ಮೂಸೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಹಳ್ಳ ತುಂಬುವವರೆ ವಿಗೂ ತುಂಬಿ ಪುಟವಿಡುವುದು. ಇದು ಮಹಾಪುಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಗಜಪುಟ—ಗಜಪುಟವೆಂದರೆ ಒಂದೂವರೆ ಮೊಳ ಅಳವು, ಒಂದುವರೆ ಮೊಳ ಅಗಲವು, ಒಂದುವರೆ ಮೊಳ ಉದ್ದವು ಉಳ್ಳ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೋಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಪುಟವಿಡುವುದು. ಇದು ಗಜಪುಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ವರಾಹಪುಟ—ವರಾಹಪುಟವೆಂದರೆ ಒಂದು ಮೊಳ ಅಳ, ಒಂದು ಮೊಳ ಅಗಲ, ಒಂದುಮೊಳ ಉದ್ದವೂ ಉಳ್ಳ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೋಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಪುಟ ವಿಡುವುದು. ಇದು ವರಾಹಪುಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ—ಕುಕ್ಕುಟಪುಟವೆಂದರೆ ಒಂದು ಗೇಣು ಉದ್ದ, ಒಂದು ಗೇಣು ಅಗಲ, ಒಂದುಗೇಣು ಅಳವೂ ಉಳ್ಳ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೋಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಪುಟವಿಡುವುದು. ಇದು ಕುಕ್ಕುಟಪುಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

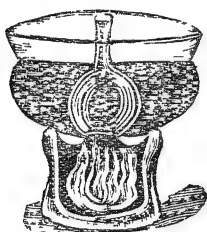
ಕಪೋತಪುಟ—ಕಪೋತಪುಟವೆಂದರೆ ಒಂದು ಗೇಣು ಉದ್ದ, ಒಂದು ಗೇಣು ಅಗಲ, ಒಂದುಗೇಣು ಅಳದ ಹೆಚ್ಚುವನ್ನು ತೋಡಿ ೭-೮ ಬೆರಣಿಗಳಿಂದ ಲಘುಪುಟವಿಡುವುದು. ಇದು ಕಪೋತಪುಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಗೋವರಪುಟ—ಗೋವರಪುಟವೆಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ತುಂಡು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಭೂಮಿಯಮೇಲೆಯೇ ಇಟ್ಟು ಇದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಔಷಧ ವನ್ನಿಟ್ಟು ಅದೇ ಬೆರಣಿಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಲಘುವಾಗಿ ಪುಟವಿಡುವುದು. ಇದು ಗೋವರಪುಟವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಯಂತ್ರಗಳ ವಿವರಣೆ.

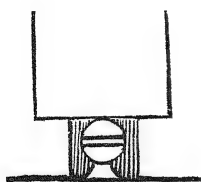
ವಾಲುಕಾ ಯಂತ್ರವು—ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಗಲ ಮರ ಕನ್ನ ಹರಡಿ, ಔಷಧ ತುಂಬಿದ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಸೀಸಾಯಿಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆಯವರಿಗೂ

ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಏಳು ಚೀಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಡಕೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರಳಿನ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪುನಃ ಸೀಸಾಯಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆಯವರಿಗೂ ಮರಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಆಯಾ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಲದವರೆವಿಗೆ ಆಯಾ ಅಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಪಾಕಮಾಡುವುದು. ಇದು ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಇದೇ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮರಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಲವಣವನ್ನು ತುಂಬಿದರೆ ಲವಣಯಂತ್ರವೆಂತಲೂ, ಭಸ್ಮವನ್ನು ತುಂಬಿದರೆ ಭಸ್ಮಯಂತ್ರವೆಂತಲೂ, ಕ್ಷಾರವನ್ನು ತುಂಬಿದರೆ ಕ್ಷಾರಯಂತ್ರವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಭೂಧರ ಯಂತ್ರವು—ಒಂದು ಮಡಕೆಯನ್ನು ತಂದು ಭೂಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿಹೂಳಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ಮರಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಒಂದುಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪಾದ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮರಳಮೇಲಿಟ್ಟು ಉಳಿದಭಾಗವನ್ನು ಪುನಃ ಮರಳಿನಿಂದತುಂಬಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪುಟ ಹಾಕುವುದು. ಇದು ಭೂಧರ ಯಂತ್ರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರವು—ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಅರ್ಧದವರೆವಿಗೂ ಹಾಕಿ, ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಕ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಔಷಧವನ್ನು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಆ ದಾರವನ್ನು ಬಿದಿರು ಕಡ್ಡಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಮಡಕೆಯ ಕಂಠದಮೇಲೆ ಮಡಗುವುದು. (ಔಷಧದ ಗಂಟು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಒಂದು ಅಂಗುಲ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನೇತಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು.) ನಂತರ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಆಯಾ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಪಾಕಮಾಡಬೇಕು. ಇದು ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

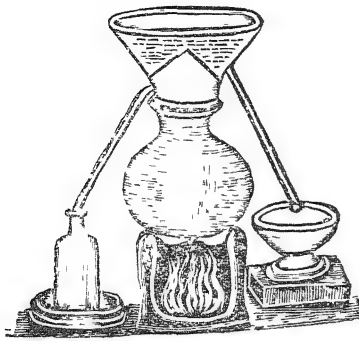

ಸ್ವೇದನ ಯಂತ್ರವು—ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಡಕೆಯ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರಮೇಲೆ ಸ್ವೇದನಮಾಡಬೇಕಾದ ಔಷಧವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ಮಡಕೆಯನ್ನು ಬಾರಲಾಗಿಮುಚ್ಚಿ ಮಡಕೆಯ ಸಂಧಿಗೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಇದು ಸ್ವೇದನ ಯಂತ್ರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಿದ್ಯಾಧರ ಯಂತ್ರವು—ಜಯರಸ ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನ:—ಬಾಯಿ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿರುವ ೨ ಗಡಿಗೆಗಳನ್ನು ತಂದು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಒಳಗಡೆ ಒರಸಿ, ಅರ್ಧಸೇರು ಒಣಗಿದ ಸೊಗದೇಬೇರನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಂತರ ೧ ಶೇರು ಇಂಗಲೀಕ ಸಣ್ಣಗೆ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಹಾಕಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲೆಸುವುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಗಡಿಗೆಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ, ತರುವಾಯ ಸೊಗ ದೇಬೇರು ಇಂಗಲೀಕವಿರುವ ಗಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬಾರಲಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಬಾಯಿ ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಏಳು ಚೀಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ೪ ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ಮಾರನೇ ದಿನ ಉಪಾಯವಾಗಿ ಚೀಲನ್ನು ಒಡೆದು ಮೇಲಿನ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪತಂಗಿಸಿರುವ ರಸವನ್ನು ಕೂದಲಿನ ಕುಚ್ಚಿ (ಬ್ರಷ್ಟಿ) ನಿಂದ ಒರಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ರಸಬರುವುದು. ಕೆಳಭಾಗದ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ನೀರಿ ನಿಂದ ಕಲೆಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಿಂಡಲು ರಸಬರುವುದು ೧ ಸೇರು ಇಂಗಲೀ ಕಕ್ಕೆ ಅರ್ಧಸೇರು ರಸಬರುವುದು.

ತೇಜೋಧರ ಯಂತ್ರವು—ಅರ್ಕವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದರೆ ನೊದಲು ಅರ್ಕವನ್ನು ತೆಗೆಯತಕ್ಕ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು ತೂಕದ ಸೇರು ದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ

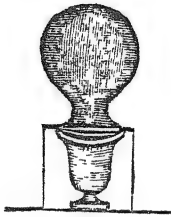
ಅಳಿಯುವ ಸೇರು ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ, ಒಂದು ದಿನ ಊರಹಾಕಿ ನಂತರ ಒಂದು ಶುದ್ಧವಾದ ದೊಡ್ಡ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ತುಂಬಿ ಅದರ ಬಾಯಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ದ್ವಿನಳಕಾ ಯಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ದಪ್ಪವಾದ ಕಲಾಯಿ ರೇಕಿನಿಂದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತಯಾರು ಮಾಡಿಸಿ, ಗಡಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಗಡಿಗೆಯ ಬಾಯಿಯ ಹತ್ತಿರ ಅಂದರೆ ದ್ವಿನಳಕಾ

ಯಂತ್ರವು ಸೇರಿದ ಸಂಧಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒದ್ದೆಯಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಡುವುದು. ದ್ವಿನಳಕಾಯಂತ್ರದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಣ್ಣೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ನೀರಿನ ನಾಳವನ್ನು ಕಾರ್ಕಿನಿಂದಲೂ, ಒದ್ದೆಯಬಟ್ಟೆಯಿಂದಲೂ ಮುಚ್ಚಿ ನೀರು ಬಿಸಿಯಾದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಆ ನೀರನ್ನು ಈ ನಾಳದ ಮೂಲಕ ಬಿಟ್ಟು ಪುನಃ ತಣ್ಣೀರನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅರ್ಕಬರುವ ನಳಿಕೆಯ ಕೊನೆಯನ್ನು ಒಂದು ಸೀಸಾಯಿನ ಬಾಯಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿ ಸಂಧಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸುತ್ತಬೇಕು. ನಳಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಆವಿಯಾಗಿ ಬರುವ ಅರ್ಕದ ಕಾವಿನಿಂದ ಸೀಸಾಯಿಗೆ ಕೆಡುಕಾಗದಂತೆ ಸೀಸಾಯಿಯ ಕೆಳಗೆ ತಣ್ಣೀರಿನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅರ್ಕಬರುವವರೆಗೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಲೆಯನ್ನು ಉರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅರ್ಕ ನಿಂತಮೇಲೆ ಉರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು. ಹೀಗೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಓವುದ್ರಾವಕ, ಜೀರಿಗೆ ದ್ರಾವಕ, ಸೊಗಡೇಬೇರು ದ್ರಾವಕ, ಗಾವುಜಬಾಣವೊದಲಾದ ಯಾವ ಅರ್ಕವನ್ನಾದರೂ ತಯಾರಿಸಬಹುದು ಇದು ತೇಜೋಧರ ಯಂತ್ರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಅಧಃಪಾತನ ಯಂತ್ರವು—(ಇದು ರಸವು ಕೆಳಭಾಗದ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಃಪಾತನವಾಗಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು) ರಸವನ್ನು ಇತರ ದ್ರವ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ನೇರಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಮಡಕೆಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಸವರಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಯೋಗೋಕ್ತ ಔಷಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಔಷಧವನ್ನು ಸವರಿಸುವ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಬಾರು ಮುಚ್ಚಿ ಸಂಧಿಬಂಧನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೆಳಗಿನ ಮಡಕೆಯವರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚುವಲ್ಲಿಟ್ಟು ಹೊಳೆ, ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಬಿಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಬೇಕು.

ಈ ಬಿಸಿಗೆ ಮೇಲ್ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ರಸವು ಅವಿಯರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕೆಳಗಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ದ್ರವವನ್ನು ಸೇರಿ ರಸವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು. ಸಾಂಗ ಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ರಸವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಇದು ಅಧಃಪಾತನ ಯಂತ್ರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಾತಾಳ ಯಂತ್ರವು—ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದುನೋಳ ಅಳವಾದ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ ಅಗಲವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಇಡುವುದು.

ಬೇರೊಂದು ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ತಂದು ಔಷಧಗಳನ್ನು ಮಡಗಿ ಅದರಮೇಲೆ ರಂಧ್ರಗಳಿರುವ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಆ ಮುಚ್ಚಳದೊಂದಿಗೆ ಆ ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿರುವ ಬಟ್ಟಲನೇಲೆ ಬಾರಲಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಸಂಧಿಗೆ ಚೀಲು ಮಾಡುವುದು. ಆ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ತೈಲವಾದರು ದ್ರವವಾದರೂ ಕೆಳಗಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವುದು. ಅದನ್ನು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಮೇಲಿನ ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೆಳಗಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಇದು ಪಾತಾಳ ಯಂತ್ರವು.

ಗರ್ಭಯಂತ್ರವು—ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಮಡಕೆಯೊಳಗೆ ಇಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಮಡಗಿ ಆ ಇಟ್ಟಿಗೆಯಮೇಲೆ ಗಾಜಿನ ಬಟ್ಟಲನ್ನಿಟ್ಟು ಅದರ ಕಂಠದವರೆಗೆ ಔಷಧ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಗಡಿಗೆಯ ಬಾಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಮಡಕೆಯ ಕೆಳಭಾಗದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಸಂಧಿಗೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಮಡೆ ಇರುವ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯಾಗಿ ಉರಿಹಾಕಬೇಕು. ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಿಸಿಯಾದರೆ ಆ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೈಲವು ಇಳಿಯುವುದು.

ತಿರ್ಯಕ್ವಾತನ ಯಂತ್ರವು—ರಸವನ್ನು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದರ ಬಾಯಿಗೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಕಂಠದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಧ್ರಮಾಡಿ ಆ ರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದ್ದವಾದ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಸಂದುಬಿಡದಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚೀಲುಮಾಡಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಮಡಕೆಗೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಮಡೆ ಕೊಳವೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊನೆಯನ್ನು

ಈ ರಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಸಂದುಬಿಡದಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಆ ಮಡಕೆಯ ತುಂಬ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ, ರಸವಿರುವ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿ ಹಾಕಲು ರಸವು ಆವಿಯಾಗಿ ಕೊಳವೆಯಮೂಲಕ ಎರಡನೇ ನೀರಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ರಸದ ಆವಿಯು ರಸವಾಗುವುದು. ಇದು ತಿರ್ಮಕ್ಕಾತನ ಯಂತ್ರವೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಡಮರುಗ ಯಂತ್ರವು—ಒಂದನೇ ನಂಬರಿನ ದೊಡ್ಡ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗಕ್ಕೆ ತೈಲವು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಎರಡನೇ ನಂಬರಿನ ಚಿಕ್ಕ ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ದೊಡ್ಡ ಗಡಿಗೆಯ ಬಾಯೊಳಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕಗಡಿಗೆಯ ಬಾಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಉದ್ದಿನ ಹಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಚೀಲು ಮಾಡಿ, ಚಿಕ್ಕ ಗಡಿಗೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಂಚಿಯ ಕಡ್ಡಿಗಳಷ್ಟು ಮೂರು ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹೆಂಚೀಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ನೇತಾಡಹಾಕಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರದಂತೆ ದೊಡ್ಡ ಗಡಿಗೆಯನ್ನು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ದೀಪಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಉರಿಸುತ್ತಾ, ಚಿಕ್ಕ ಗಡಿಗೆಯ ರಂಧ್ರಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲನ್ನಿಡಲು, ದೊಡ್ಡ ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವು ಹೊಗೆಯರೂವವಾಗಿ ಚಿಕ್ಕ ಗಡಿಗೆಗೆ ಬಂದು ತೈಲವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ರಂಧ್ರದ ಹೆಂಚೀಕಡ್ಡಿಗಳ ಮೂಲಕ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ತೈಲವಿಳಿಯುವುದು. ತೈಲವು ಬರುವವರೆವಿಗೂ ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇದು ಡಮರುಗ ಯಂತ್ರವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾಹರಣೆ:— ಬಿಳೀಧೂಪ ತೈಲ—ಬಿಳೀಧೂಪ ಅಥವಾ ಗುಗ್ಗುಳ ೧ ಸೇರು, ಹೆಸನು ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ಅರ್ಧ ಸೇರು, ಜೇನುಮೇಣ ೧ ಪಾವು, ಮುರು ದಾರುಶಿಂಗ್ ಅರ್ಧ ಪಾವು, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧|| ತೊಲೆ, ಉಂಡೆಕರ್ಪೂರ ||| ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಪುಡಿನಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಮೇಲ್ಕಂಡ ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ತೈಲವನ್ನಿಳಿಸಿ ಕರಪಾಣಿ, ಕತ್ತಿಗಾಯ, ಮೇಹಸಮ್ಮಂಧದ ಹುಣ್ಣುಗಳು, ಇತರ ಹುಣ್ಣುಗಳು, ವಿಷಪುರಿ, ವಾಯುವು, ನೊಡವೆ, ಮುಸುಕು ನೊಡಲಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮೇಲೆ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಸವರುತ್ತ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಶಂಬುದ್ರಾವಕ ಯಂತ್ರ—ತಳದ ಮಧ್ಯಭಾಗವು ಎತ್ತರವಾಗಿರುವ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ತಂದು ತಳದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಕವು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದ ಶಂಖು, ಲವಣ

ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ, ಮಡಕೆಯ ಬಾಯಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸಂಧಿ ಬಂಧನಮಾಡಿ

ಮಡಕೆಯನ್ನು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧಗಳು ಅವಿಯರೂಪವಾಗಿ ಸೀಸಾಯಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಗಾಳಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಧೃತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಸೀಸಾಯಿಯ ತಳದ ಅಂಚುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಹಳ್ಳ ತುಂಬಿದ ಕೂಡಲೇ ಧೃತಿಯನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಶಂಖದ್ರಾವಕ ಯಂತ್ರ ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು

ಶಂಖದ್ರಾವಕ ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನ — ಬಿಳೀ ಶಂಖದ್ರಾವಕ ಯಂತ್ರವು. ಹಾಲು ಶಂಖುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ವೆಟ್ಟುವು ೨ ಶೇರು, ಪಟಿಕೆ ೨ ಶೇರು, ತಿನ್ನುವವು ೧ ಶೇರು, ನವಾಸಾಗರ ೬ ತೊಲೆ, ಇವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕುಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ದ್ರಾವಕ ತೆಗೆಯುವುದು. ಈ ದ್ರಾವಕವನ್ನು ಮೂರು ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬರುವಷ್ಟು ತಾಟೇಬೆಲ್ಲದ ಪುಡಿಯಲ್ಲಿ ೩-೫ ಬೊಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಿಸಿ ನೇವಿ ಸಿದರೆ ಸಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಸ್ಲೀಹ, ಮಹೋದರ, ಗುಲ್ಮವಾಯು, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಸೂತಿಕಾವಾಯು ಈ ರೋಗಗಳು ಪರಿಹರವಾಗುವುವು.

ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಿಷವಸ್ತುಗಳ ಶುದ್ಧಿಗಳು.

ಪಾದರಸದ ವಿವರಣೆ—ಪಾದರಸವು ವರ್ಣಭೇದಗಳಿಂದ ಸಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವದು ಬ್ರಹ್ಮಜಾತಿಯರಸ, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ್ದು ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿಯರಸ, ಹಳದಿಯಾಗಿರುವದು ವೈಶ್ಯಜಾತಿಯರಸ, ಕಪ್ಪಾಗಿರುವದು ಶೂದ್ರಜಾತಿಯರಸವೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಬ್ರಹ್ಮಜಾತಿಯ ರಸವು ರಸಕಲ್ಪಸಾಧನೆಗೂ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿಯ ರಸವು ಸಿದ್ಧಗುಟಿಕೆಗೂ, ವೈಶ್ಯಜಾತಿಯ ರಸವು ಧಾತುವಾದಕ್ಕೂ, ಶೂದ್ರಜಾತಿಯ ರಸವು ಇತರ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುವು.

ಪಾದರಸವು ಒಳಗಡೆ ನೀಲವಾಗಿಯೂ, ಹೊರಗಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧಳಧಳೆ ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರೆ ರಸಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಬೂದಿ ವರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಬಹುಬೆಳ್ಳಗೂ ನಾನಾ ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಪಾದರಸವು ರಸಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲವು.

ಪಾದರಸದಲ್ಲಿ ನಾಗ, ವಂಗ, ಮಲ, ವಹ್ನಿ, ಚಾಂಚಲ್ಯ, ಗಿರಿ, ವಿಷ ಎಂಬ ಏಳು ದೋಷಗಳು ಸಹಜವಾಗಿವೆ.

ನಾಗದೋಷದಿಂದ ಹಲ್ಲುಗಳು ಉದುರುವುವು. ವಂಗದೋಷದಿಂದ ಕುಷ್ಠ ರೋಗವುಂಟಾಗುವುದು. ಮಲದೋಷದಿಂದ ಗಂಡಾಮಾಲೆ ಹುಟ್ಟುವುದು. ವಹ್ನಿ ದೋಷದಿಂದ ದಾಹ ಮತ್ತು ಮೋಹ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಚಾಂಚಲ್ಯದೋಷದಿಂದ ವೀರ್ಯನಷ್ಟವುಂಟಾಗುವುದು. ಗಿರಿದೋಷದಿಂದ ಮೇಹರೋಗಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ವಿಷದೋಷದಿಂದ ಮರಣವುಂಟಾಗುವುದು. ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಪಾದರಸದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಔಷಧಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಪಾದರಸವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಕ್ರಮ.

ಪಾದರಸದಲ್ಲಿರುವ ನಾಗದೋಷವು ಪರಿಹರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ— ಪಾದರಸಕ್ಕೆ ೧೬ ಭಾಗ ಕೆಂಪು ಇಟ್ಟಿಗೆವುಡಿ, ಅರಶಿನದವುಡಿ, ಇಲ್ಲಣ, ಉಣ್ಣೆಯ ಬೂದಿ, ಸುಣ್ಣು ಇವುಗಳನ್ನು ತಪ್ಪುಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸಬಿಟ್ಟು ಒಂದು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಅನಂತರ ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ನಾಗದೋಷವು ಪರಿಹರವಾಗುವುದು.

ವಂಗವೆಂಬ ದೋಷವು—ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ, ಅಂಕೋಲೆ ಇವುಗಳ ಬೇರಿನ ಚೂರ್ಣಗಳನ್ನು ಪಾದರಸವನ್ನು ತಪ್ಪುಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ವಂಗದೋಷವು ಪರಿಹರವಾಗುವುದು.

ಮಲದೋಷವು—ಕಕ್ಕೇಬೇರಿನ ಚೂರ್ಣ, ಲೋಳಿಸರದರಸ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನರಸ, ಪಾದರಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅರೆದು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಮಲದೋಷವು ಹೋಗುವುದು.

ವಹ್ನಿದೋಷವು—ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಪಾದರಸವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ವಹ್ನಿದೋಷವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಚಾಂಚಲ್ಯದೋಷವು—ಕರೀ ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಬೇರಿನ ತಿರುಳಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಪಾದರಸವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ

ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಚಾಂಚಲ್ಯದೋಷವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಗಿರಿದೋಷವು—ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ, ಪಾದರಸವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ಗಿರಿದೋಷವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ವಿಷದೋಷವು—ತ್ರಿಫಲೆಯ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ ಪಾದರಸವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ವಿಷದೋಷವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಗಂಧಕ ವಿನರಣೆ—ಗಂಧಕವು ಕೆಂಪು, ಹಳದಿ, ಬಿಳುಪು, ಕಪ್ಪು ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುದು ಔಷಧಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದು ರಸಾಯನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಬಿಳಿಯದು ವ್ರಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಲೇಪನಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಕರಿಯದು ಸಿಕ್ಕುವುದೇ ದುರ್ಲಭ.

ಗಂಧಕವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡುವ ಕ್ರಮ—ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಸುವಿನ ಹಾಲನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಡಕೆಯ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಗಂಧಕವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಆ ಬಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಹರಡಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಭೂಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಮಡಗಿ ಸುತ್ತಲೂ ವಣ್ಣಿನಿಂದ ದಟ್ಟಿಸಿ ಮಡಕೆಯ ಮುಚ್ಚಳದ ಮೇಲೆ ಕೂರ್ಮಪುಟ (ಗಂಧಕವು ಕರಗಿ ಮಡಕೆಯೊಳಗೆ ಇಳಿಯುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪುಟ) ಹಾಕುವುದು. ಸಾಂಗಶೀತಳವಾದ ನಂತರ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಂಧಕವನ್ನು ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ನಂತರ ಅಡಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಲ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ನೆಗ್ಗಿಲು ಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಅತಿಮಧುರದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಚಿಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಮಾದವಾಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಲೋಳೀಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ, ಮುಲ್ಲಂಗಿಸಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಸಲ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶುದ್ಧಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಗಂಧಕವು ಔಷಧಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ತಾಳೀಮೋಳೀ ರಸ, ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಲೋಳೀಸರದ ರಸ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇ ರಸ, ಬೆಲ್ಲದ ನೀರು,

ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲು, ಹೆಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿವಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಲು ಗಂಧಕವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡದೆ ದೋಷವುಳ್ಳ ಗಂಧಕವನ್ನು ಔಷಧಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಾರದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡದ ಗಂಧಕವು ಕುಷ್ಠ, ತಾಪ, ಶುಕ್ರಕ್ಷಯ, ಓಜೋಹಾನಿ, ಅಶಕ್ತಿ, ಅರುಚಿ ಇವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಶುದ್ಧವಾದ ಗಂಧಕವು ಕಾರವಾಗಿಯೂ, ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು, ಉಷ್ಣವೀರೃವುಳ್ಳುದು, ಬಹುಬೇಗ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು, ಸಿತ್ತವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಜಠರಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಪಕ್ಷವಾದಾಗ ಕಾರವಾಗುವುದು. ನವೆ, ವಿಸರ್ಪಜಾಡ್ಯ, ಜಂತ್ವರೋಗ, ಕುಷ್ಠ, ಕ್ಷಯ, ಪ್ಲೀಹ, ಕಫ, ವಾಯು ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ರಸಾಯನ ಪದಾರ್ಥವಾಗಿರುವುದು.

ಇಂಗಳೀಕದ ವಿವರಣೆ—ಇಂಗಳೀಕವು ಚರ್ಮಾರವೆಂದೂ, ಶುಕತುಂಡವೆಂದೂ, ಹಂಸಪಾದವೆಂದೂ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ಚರ್ಮಾರವೆಂಬುವುದು ಬಹಳ ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಚರ್ಮಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಶುಕತುಂಡವೆಂಬ ಇಂಗಳೀಕವು ಗಿರಿಯ ಕೊಕ್ಕಿನಂತೆ ಹಳದಿಯ ಬಣ್ಣ ಸೇರಿ ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು. ಹಂಸಪಾದವೆಂಬ ಇಂಗಳೀಕವು ಬಿಳಿಯ ಗೆರೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಹವಳದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು.

ಇಂಗಳೀಕವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಕ್ರಮ—ಇಂಗಳೀಕವನ್ನು ಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ರಸ ಇಂಗುವವರೆಗೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಮರ್ದಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ತಾಳಿಕವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಕ್ರಮ—ಪತ್ರೇತಾಳಕವನ್ನು ರೇಕು ರೇಕುಗಳಾಗಿ ಸುಲಿದು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಕಲ್ಲು ಸುಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದು ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ತಾಳಕವನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬೇರೆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವವೂ, ಬೂದು ಕುಂಬಳ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವವೂ, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವವೂ, ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವವೂ, ಅರಶಿನದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವವೂ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವವೂ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದ್ರವದಲ್ಲೆಯೂ ಎರಡೆರಡುಸಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ತಾಳಕ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಶುದ್ಧಿಯಾದ ತಾಳಕವು ಔಷಧಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು.

ತಾಳಕವು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಲ್ಪಡದಿದ್ದರೆ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಹರಿಸುವುದು. ಕಫ, ವಾಯು, ಮೇಹ, ಉರಿ, ಗುಳ್ಳೆಗಳು, ಕೈಕಾಲುಹಿಡಿತ ಇವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಶುದ್ಧವಾದ ತಾಳಕವು ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತ, ವಿಷ, ರಕ್ತದೋಷ, ಶೀತದ ರೋಗ, ಕುಷ್ಠ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅಗ್ನಿದೀಪನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಮಣಿಶಿಲೆ ಶುದ್ಧಿ—ಮಣಿಶಿಲೆಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಆಡಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅಥವಾ ನರುವಲು ಎಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಆದರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾದರು, ಅಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾದರು, ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಾದರು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಇದರ ಗುಣ—ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ವಿಷ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಭೂತಬಾಧೆ, ಕಫ, ರಕ್ತದೋಷ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಮೈಲತುತ್ತ ಶುದ್ಧಿ—ಮೈಲತುತ್ತ ೩ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಎರಡು ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿ ಟ್ಪು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ಲಘುವುಟಿ ವಿಟ್ಟರೆ ಮೈಲತುತ್ತವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಮೈಲತುತ್ತಕ್ಕೆ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರವನ್ನು ಪಾರಿವಾಳದ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಲಘುವುಟಿ ವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅಕಳ ಮೊಸರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದು ಪುಟವನ್ನೂ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದು ಪುಟವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೈಲತುತ್ತವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಪಾಲುತುತ್ತ ಶುದ್ಧಿ—ಪಾಲುತುತ್ತವನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಮನುಷ್ಯನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಕುದುರೆಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಏಳು ಜಾವ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಪಾಲುತುತ್ತ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮಾಕ್ಷಿಕೆದ ವಿವರಣೆ—ಮಾಕ್ಷಿಕವು ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕವೆಂದೂ, ತಾರ ಮಾಕ್ಷಿಕವೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧ. ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕವು ಹೊಂಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಭಾರವಾಗಿಯೂ, ಜಿಡ್ಡುಳ್ಳದಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ನೀಲವರ್ಣದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳದಾಗಿಯೂ, ಚಿನ್ನದ ಜರೆಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಉತ್ತಮವಾದುದು.

ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವ ಕ್ರಮ—ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕ ೩ ಭಾಗ, ಸ್ಯಂಧವಲವಣ ೧ ಭಾಗ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ

ನಿಂಬೆಯ ಹುಳಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಮಾದಲದ ಹುಳಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಹಿಂಡಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆ ಕೆಂಪಾಗುವವರಿವಿಗು ಕುದಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ — ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನು ಚಿಟ್ಟಿರಳಣ್ಣೆ, ಮಾದಲದ ಹುಳಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುದಿಸಲು ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಥವಾ ಬಾಳೆಯ ಗಡ್ಡೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೨ ಗಳಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಥವಾ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅರಿಸಿದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಆಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗೆಯಬೇರನ್ನು ಆರೆದು ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನು ಇರಿಸಿ ಪುಟಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಿಂಬೆಯ ಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕ, ತಾರಮಾಕ್ಷಿಕ, ಕಾಕಮಾಕ್ಷಿಕ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದನ್ನಾದರೂ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಆಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ನುಗ್ಗೆಬೇರಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಆಗುವವರಿವಿಗು ಹಾಕುತ್ತಾ ಇರುವುದು ಅಥವಾ ಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನು ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಆಗುವವರಿವಿಗು ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಶುದ್ಧಿ — ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತನ್ನು ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ; ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೆಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಒಂದು ದಿನ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನವು ರಸ ಹಿಂಗುವವರಿವಿಗು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಪ್ರತಿ ದಿನವು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ರಸಕರ್ಪೂರ ಶುದ್ಧಿ — ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ರಸ, ತುಲಸೀ ರಸ, ಮೆಣಸು ಪುಡಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಸಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ಬೇಯಿಸಲು ರಸ ಕರ್ಪೂರವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮುರುದಾರುಸಿಂಗಿ ಶುದ್ಧಿ — ಮುರುದಾರುಸಿಂಗನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಮೇಕೆಯ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಳುಸಲ ಅದ್ದಲು ಮುರುದಾರುಸಿಂಗು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ — ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸ, ಮಾದವಾಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಇವು ಎರಡು ಶೇರಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಮುರುದಾರುಸಿಂಗಿ ಹಾಕಿ ೩ ದಿನ ಭಾವನೆ ಮಾಡಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ವತ್ಸನಾಭಿ ಶುದ್ಧಿ — ವತ್ಸನಾಭಿಯನ್ನು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ ಮೂತ್ರವಾಗಲಿ,

ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರವಾಗಲಿ ಹುಯಿದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಟು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಸ ಇಡಲು ವತ್ಸನಾಭಿ ಶುದ್ಧಿ ಆಗುವದು. ಪ್ರತಿದಿನವು ಹೊಸಮೂತ್ರವನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ವತ್ಸನಾಭಿಯನ್ನು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಪಣಗಿಸಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ವಿಷಮುಷ್ಣಿಬೀಜ ಶುದ್ಧಿ—ವಿಷಮುಷ್ಣಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತಂದು ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು, ಎರಡನೆಯದಿನ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಮೇಲಿನ ಪೊರೆಯನ್ನು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಗೀಚಿ ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಚಿಲಕೀರನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ ಬೇಯಿಸಲು ವಿಷಮುಷ್ಣಿಬೀಜ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ವಿಷಮುಷ್ಣಿ ಬೀಜ ಏಳುದಿನಸ ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆ ಹಾಕಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿಯಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಬೀಜ ಶುದ್ಧಿ—ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿ ಬೀಜ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ ನೆನೆಹಾಕಿ ಅನಂತರ ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದು ಪಪ್ಪನ್ನು ತೆಗೆದು ವಣಗಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದುಸಲ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಬೀಜ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಉಮ್ಮತ್ತಿಯ ಬೀಜವನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುಜಾವ ನೆನೆಸಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುದಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ತಿಗಡೆ ಶುದ್ಧಿ—ಕರೇತಿಗಡೆಯನ್ನಾದರೂ ಬೀಳೇತಿಗಡೆಯನ್ನಾದರೂ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗೇರುಬೀಜ ಶುದ್ಧಿ—ಗೇರುಬೀಜಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಂಟನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಮೈ ಸಗಣೆ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಂದುಕುದಿ ಬರುವವರಿಗು ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ವಣಗಿಸಿ ತೊಬರೆಚಕ್ಕೆ, ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದುಕುದಿ ಬರುವವರಿಗು ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಭಾಗ ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಗೇರುಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪುಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿ ಒಂದುಕುದಿ ಬರುವವರಿಗು ಬೇಯಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಗೇರುಬೀಜ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪು, ತೂಬರೆಚಕ್ಕೆ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಎರಡು ದಿನ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಒಂದು ಕುದಿ ಬರುವ ವರಿವಿಗು ಬೇಯಿಸಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಸಮದಾರಿ ನೊಪ್ಪಿನರಸ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೇರು ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ಕುದಿ ಬರುವವರಿವಿಗು ಬೇಯಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಗೇರುಬೀಜ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಅಫೀಮು ಶುದ್ಧಿ—ಬಲರಾಕ್ಷಸಿಯಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಫೀಮನ್ನು ಇರಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲುಹಾಕಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಮಂಡೆ ಅಫೀಮನ್ನು ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಿಂದ ೧ ಘಂಟೆ ಬೇಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಅಫೀಮನ್ನು ಹಸಿಶುಂಠಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಇವ್ವು ತೊಂದುಸಲ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗೈರಿಕೆನೆಂದರೆ ಕಾವಿಕಲ್ಲು ಶುದ್ಧಿ—ಕಾವಿಕಲ್ಲನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸಮುದ್ರದನೊರೆ ಶುದ್ಧಿ—ಸಮುದ್ರದನೊರೆಯನ್ನು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಮರ್ದಿಸಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸಿಂಧೂರವೆಂದರೆ ಚಂದಿರ (ಚಂದ್ರ) ಶುದ್ಧಿ—ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ನಿಂಬೆಯಹುಳಿಯಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಅಕ್ಕಿಯ ಕಲಗಚ್ಚಿ ನಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಜಾಪಾಳೆ ಶುದ್ಧಿ—ಜಾಪಾಳೆ ತಂದು ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆ ಸಗಣೆ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಪಾಳದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಜಾಪಾಳದ ಬೀಜದ ವಳಗಿನ ಮೊಳಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಪಾಳದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೂರು ದಿವಸ ನೆನಸಿ ಸಾಲ್ಮನೆಯ ದಿನ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಪಾಳದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡರೆ ಜಾಪಾಳವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಶುದ್ಧ—ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ತಂದು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಈ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಬಿಂಕಿಕೆಂಡೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಶಿಲಾಜಿತುಗಳನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಏಳು ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಲು ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮುತ್ತು ಶುದ್ಧ—ಮುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಣಿಮುತ್ತುಯೆಂತಲೂ, ಸೋಗಮುತ್ತು ಯೆಂತಲೂ ಎರಡು ಬಗೆ ಇರುವುದು. ಮುತ್ತನ್ನು ಬಿಳೀವುಷ್ಟಿಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೨ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು, ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಮುತ್ತು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಮುತ್ತನ್ನು ತಗ್ಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೨ ದಿನ, ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನವೂ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೆ ಮುತ್ತು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮುತ್ತಿನಚಿಪ್ಪು ಶುದ್ಧ—ಒಳ್ಳೇ ಮುತ್ತಿನ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಒಡೆದು ಒಂದು ಗಾಜಿನ ವಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೮ ಜಾವ ನೆನೆಯಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗುಗ್ಗಿಲ (ಬಿಳೀಫೂಸ) ಶುದ್ಧ—ಗುಗ್ಗಿಲವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ೨ ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿ ನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಗುಗ್ಗಿಲ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮೈಸಾಕ್ಷಿ ಗುಗ್ಗಿಲ ಶುದ್ಧ—ಎಮ್ಮೆಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಅರಸಿನವನ್ನು ಕಲಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೈಸಾಕ್ಷಿ ಗುಗ್ಗಿಲ ಹಾಕಿ ಮೂರುದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಮೈಸಾಕ್ಷಿ ಗುಗ್ಗಿಲ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಶುದ್ಧ—ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ತಂದು ಹಸುವಿನ ಸಗಣೆ ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರಳುವಾಡಿದರೆ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಶುದ್ಧ—ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ತಂದು ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರಳುವಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಪಟಿಕೆ ಶುದ್ಧ—ಪಟಿಕೆಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಿಂದರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಪಟಿಕೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಪಟಿಕೆ ತಂದು ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರಳುವಾಡಿದರೆ ಪಟಿಕೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಕಲ್ಲುನಾರು ಶುದ್ಧಿ—ಕಲ್ಲುನಾರನ್ನು ಸುಣ್ಣದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಎರಡನೇಸಲ ಅಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಕಲ್ಲು ನಾರು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಕವಡೆ ಶುದ್ಧಿ—ಕವಡೆಯನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಬೂದಿಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಒಂದೊಂದುಸಲ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ಕವಡೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಶಂಖು ಶುದ್ಧಿ—ಶಂಖನ್ನು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ವಡೆದು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆ ಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹುಯಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಗಂಟನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ ಬೇಯಿಸಲು ಶಂಖು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಹವಳ ಶುದ್ಧಿ—ಹವಳವನ್ನು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದು ಮುಣುಗುವಷ್ಟು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಮೂರು ದಿವಸ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಇದೇಮೇರಿಗೆ ರಾಮಗುಳ್ಳದ ರಸ ದಲ್ಲಿ ಮೂರುದಿವಸ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಹವಳ ಶುದ್ಧಿ ಯಾಗುವುದು.

ಕಾಸೀಸವು (ಅನ್ನಭೇದಿ) ಶುದ್ಧಿ—ಅನ್ನಭೇದಿಯನ್ನು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿವಸ ನೆನೆಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆ ಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಅನ್ನ ಭೇದಿ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸಂಚಲವಣ ಶುದ್ಧಿ—ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲ ಗಚ್ಚುಹಾಕಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಸಾವರ್ಕಲವಣವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಬಿಡಾಲವಣವನ್ನು ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿ ಯಾಗುವುದು. ಕಾಚಲವಣವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹುಣಿಸೇಯಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಸಮುದ್ರಲವಣವನ್ನು ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೂರು ಜಾವ ಹುರಿಯಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸರಜ್ಜಕ್ಕಾರ ಶುದ್ಧಿ—ಸರಜ್ಜಕ್ಕಾರವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಗಚ್ಚುನ್ನಾ ದರೂ, ಗೋಮೂತ್ರವನ್ನಾದರೂ ಹಾಕಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಯವಕ್ಷಾರ ಶುದ್ಧಿ—ಯವಕ್ಷಾರವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ಆರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಶೊಂಟಿ ಶುದ್ಧಿ—ಶೊಂಟಿ ತಂದು ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟನ್ನು ಕೆರೆದು ಹೊಸ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಒಂದು ದಿನ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟರೆ ಶೊಂಟಿ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಹಿಪ್ಪಲಿ ಶುದ್ಧಿ—ಹಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಹಿಂಗು ಶುದ್ಧಿ—ಹಿಂಗನ್ನು ತಾವರೆಯೆಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ನೆನಸಿ ಒಂದು ಜಾವ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮೆಣಸು ಶುದ್ಧಿ—ಮೆಣಸು ಹುಳಿಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿ ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಮೆಣಸನ್ನು ಹುಳಿಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಘಳಿಗೆ ಹೊತ್ತು ನೆನೆಸಿಟ್ಟಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಸುಲಿವಂತೆ ಗೋಣಿಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ಉಜ್ಜಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಮೆಣಸು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗಜಹಿವ್ವಲಿ ಶುದ್ಧಿ—ಗಜಹಿವ್ವಲಿಯನ್ನು ಕಲಗಚ್ಚು ಅಥವಾ ಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಜೀರಿಗೆ ಶುದ್ಧಿ—ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಗಚ್ಚು ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಕರೇ ಜೀರಿಗೆಯಾಗಲಿ ಹಾಕಿ ೩ ಜಾವ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಡಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಓಮ ಶುದ್ಧಿ—ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿನೀರು ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಓಮವನ್ನು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಸುಣ್ಣದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ನೆನೆಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮಾಯಿಪಾಳದಕಾಯಿ ಶುದ್ಧಿ—ಮಾಯಿಪಾಳದಕಾಯಿಯನ್ನು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಅರಗು ಶುದ್ಧಿ—ಅರಗನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೂರುಸಲ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಶುದ್ಧಿ—ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಯನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಡಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗಾಂಜಾ ಶುದ್ಧಿ—ಗಾಂಜಾ (ಬಂಗಿ)ಯನ್ನು ಬಬ್ಬೂಲ ಅಂದರೆ ಬೊಬ್ಬಳಿ ಚಕ್ಕೆ (ಗೊಬ್ಬಳಿ ಚಕ್ಕೆ)ಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಬಳಿಕ ಅಕಳ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗುರುಗಂಜಿ ಶುದ್ಧಿ—ಗುರುಗಂಜಿಯನ್ನು ಕಲಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ಭಾವನೆಮಾಡಲು ಗುರುಗಂಜಿಯು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಅರತಿಕರ್ಪೂರ ಶುದ್ಧಿ—ಅರತಿಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾದ ಆಕಳ ಹಾಲು, ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯ, ಗುರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ದಾದರೂ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ ಹೊತ್ತು ಅರದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸವ್ವೀರಸಾಷಾಣ ಶುದ್ಧಿ — ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ೩ ಶೇರು ಯಳ ನೀರು ಹಾಕಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಪುಡಿಮಾಡಿದ ಅರತಿಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸವ್ವೀರವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಅರತಿಕರ್ಪೂರದ ಪುಡಿ ಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಯಳನೀರಿನಲ್ಲಿ ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರದ ಕ್ರಮದಂತೆ ಒಂದು ಘಂಟೆ ಬೇಯಿಸಿ ಸವ್ವೀರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ನೀಲಾಂಜನ ಶುದ್ಧಿ—ನೀಲಾಂಜನ ಅಂದರೆ ಸುರ್ಮಾಕಲ್ಲು ಇದನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಶಂಖುಪಾಷಾಣ ಶುದ್ಧಿ—ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹುಡುಗರ ಮೂತ್ರ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೆಣಸು ೧೫ ತೊಲೆ, ಚಿಲಕೀರೆ ಬೇರು ೧೫ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡನ್ನು ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶಂಖು ಪಾಷಾಣ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದ ಕ್ರಮದಂತೆ ಇಟ್ಟು ಮೂತ್ರ ಹಿಂಗುವವರಿವಿಗು ಸಣ್ಣ ದಾಗಿ ವುರಿಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಂಖು ಪಾಷಾಣವನ್ನು ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಟ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ - ಮೂರು ಹಾಗಲಕಾಯಿತಂದು ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಿ ಯಲ್ಲಿ ಬೀಜ ತೆಗೆದು ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಿಯಲ್ಲಿ ೧-೧ ತೊಲೆ ವ್ರಕಾರ ೩ ತೊಲೆ ಶಂಖುಪಾಷಾಣವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ೨ಶೇರು ಸುಣ್ಣುಕಲ್ಲುಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರದ ಕ್ರಮದಂತೆ ೩ ಘಂಟೆ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಅಭ್ರಕದ ವಿನರಣೆ—ಬಿಳಿಯದು, ಕೆಂಪಿನದು, ಹಳದಿಯದು, ಕರಿ ಯದು ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಿನಾಕ, ದರ್ದುರ, ನಾಗ, ವಜ್ರ ಎಂಬಿವು ನಾಲ್ಕು ಹೆಸರುಗಳು.

ಪಿನಾಕವೆಂಬ ಬಿಳಿಯ ಅಭ್ರಕವು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಪರೆ ಬಿಡುವುದು. ದರ್ದುರವೆಂಬ ಕೆಂಪಿನ ಅಭ್ರಕವು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಕವ್ವೆಯಂತೆ ಕೂಗುವುದು. ನಾಗವೆಂಬ ಹಳದಿಯ ಅಭ್ರಕವು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಹಾವಿನಂತೆ ಬುಸಗುಟ್ಟು.

ವುದು. ವಜ್ರವೆಂಬ ಕರಿಯ ಅಭ್ರಕವು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಅವುದೊಂದು ವಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ವಜ್ರದಂತೆ ನಿಲ್ಲುವುದು. ವಜ್ರಾಭ್ರಕವು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಸರಿಹರಿಸುವುದು.

ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕ ಶುದ್ಧಿ—ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕವನ್ನು ಏಳುಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕಲಗಚ್ಚು ಅಥವಾ ಗೋಮೂತ್ರ, ಅಥವಾ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯ, ಇಲ್ಲವೆ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದರೆ ನಿರ್ದೋಷವಾಗುವುದು. ಆಕಳ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ—ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕವನ್ನು ತಂದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಆಕಳ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅದ್ದಬೇಕು. ಅರಿದಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪರಿಸರೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಕಿರುಕುಸಾಲೆ, ಪುಲ್ಲಂಪುರಜೆ ಇವುಗಳ ರಸದಲ್ಲಿಯೂ ನಿಂಬೆ ಹುಳಿಯಲ್ಲೂ ಆ ಜಾವ ಅಂದರೆ ಒಂದು ದಿವಸವೆಲ್ಲ ನೆನೆಸಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಸ್ವರ್ಣ ಶುದ್ಧಿ—ಉತ್ತಮವಾದ ಅಪರಂಜಿ ಚೆನ್ನವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಕಂಚಿವಾಳದಪಟ್ಟಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುವುದು, ಹೀಗೆ ಮೂರುಸಲ ಕರಗಿಸುರಿದರೆ ಚೆನ್ನವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಅಪರಂಜಿಯನ್ನು ರೇಕುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಕಾವೀ ಕಲ್ಲನ್ನು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ತಾಳೇಯಲೆಯ ಮಂದದಷ್ಟು ಚೆನ್ನದ ರೇಕಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕು ಸಾರಿ ಕಾಯಿಸಲು ಚೆನ್ನವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ರಜಿತ ಶುದ್ಧಿ—ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ತಗಡುಮಾಡಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿಕಾಯಿಸಿ ಅಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿದರೆ ಅದು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಸರಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿ ರೇಕುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೊಲಮಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ೭ ಸಲ ಪಗಡೆಹುವ್ವಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ತಗಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಕಾಯಿಸಿ ಗೊಡ್ಡಹಾಗಲಗಡ್ಡೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ಸಲ ಅದ್ದಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ತಾಮ್ರ ಶುದ್ಧಿ—ಕಾಲಕೂಟವೇ ನೊದಲಾದ ವಿಷವನ್ನು ವಿಷವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ; ತಾಮ್ರವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಏಕೆಂದರೆ—ವಿಷದಲ್ಲಿರುವುದು ಒಂದು ದೋಷ; ಆದರೆ ತಾಮ್ರದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ದೋಷಗಳು ಎಂಟಿರುವುವು.

ತಲೆದಿರುಗು, ಮೂರ್ಛೆ, ಉರಿ, ಬೆವರು, ಸ್ತೋತಸ್ಸುಗಳು ಜಿನುಗುವುದು, ವಮನ, ಬಾಯಿರುಚಿ ಕೆಡುವುದು, ಸಂಕಟ ಈ ಎಂಟು ದೋಷಗಳು ತಾಮ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವುವು. ಅದುದರಿಂದ ಈ ದೋಷಗಳು ಹೋಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಬೇಕು.

ಮುಂಡೆಗಳ್ಳಿಯ ಹಾಲಿಗೆ ಉಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಅರದು ಅದನ್ನು ತಾಮ್ರದ ತಗಡಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಆ ತಗಡನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ, ಕೆಂಪಗೆ ಕಾದ ತಗಡಿನ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಕಲಿಯ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಸುರಿದು ಅರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿಕಾಯಿಸಿ ಆರಿಸಿದರೆ ತಾಮ್ರವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಲಕ್ಕಲಿಯ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕಳ್ಳೆಯ ಹಾಲು, ಎಕ್ಕದ ಹಾಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಸುರಿದರೂ ತಾಮ್ರವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ—ಗೋಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹುಳಿ, ಕ್ವಾರ (ಕಾರ) ಇವುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ತಗಡನ್ನು ಒಂದು ಜಾವ ಹೊತ್ತು ಬಲವಾಗಿ ಉರಿಯಹಾಕಿ ಕುದಿಸಿದರೆ ತಾಮ್ರವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ—ತಾಮ್ರದ ತಗಡುಗಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯ ಕೆಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹುಳಿಮಜ್ಜಿಗೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಗೋಮೂತ್ರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳುಸಲ ಅದ್ದುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವಾಂತಿ ದೋಷವೂ; ಹುಳಿ, ಕಲಗಚ್ಚು, ಹುರಳಿಕಟ್ಟು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳುಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಭ್ರಾಂತಿ ದೋಷವೂ; ಮುಂಡೆಗಳ್ಳಿ ಹಾಲು, ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಾರಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಷಮ ದೋಷವೂ; ಹುಳಿ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ತಾಪ ದೋಷವೂ; ಲೋಳಿಸರದ ರಸ, ಬಾಗಿಚಕ್ಕೆ ಇವುಗಳ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಶೂಲದೋಷವೂ; ಅಕಳ ಹಾಲು, ಅಕಳ ತುಪ್ಪು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಕಂಡೂ ದೋಷವೂ; ಕಾಡುಚೂರ್ಣದ ಗಡ್ಡೆ, ನೊಸರುಮೇಲಿನ ತಿಳಿನೀರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವಿರೇಚನ ದೋಷವೂ; ಜೇನುತುಪ್ಪು, ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ವೀರ್ಯಹಾನಿ ದೋಷವೂ ಪರಿಹರವಾಗಿ ತಾಮ್ರವು ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು.

ವಂಗದ ವಿವರಣೆ—ವಂಗವೆಂದರೆ ತಗರ (ತವರ) ಇದು ಖುರಕವೆಂದೂ ಮಿಶ್ರಕವೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧ. ಖುರಕವೆಂಬುದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಮಿಶ್ರಕವೆಂಬುದು ನಿಕ್ರಮ್ಯವೆಂದು ಅರಿಯುವುದು.

ಬೆಳ್ಳಗೂ ಮೃದುವಾಗಿಯೂ ನುಣ್ಣುಗೂ ಬೇಗ ಕರುಗುವುದಾಗಿಯೂ ಭಾರವಾಗಿಯೂ ಸದ್ದಾಗದೆಯೂ ಇರುವ ತಗರವೇ ಖುರಕವೆಂಬುದು. ಮಿಶ್ರಕವೆಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಗುಣಗಳುಳ್ಳುದಾಗಿಯೂ ಬೂದಿಗೂ ಇರುವುದು.

ತಗರ ಶುದ್ಧಿ—ಖುರಕವೆಂಬ ವಂಗವನ್ನು ತಂದು ಕರಗಿಸಿ ಬಿಳೀಲಕ್ಕಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಅರಸಿನದ ಚೂರ್ಣ ಇವೆರಡು ಕಲಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕರಗಿದ ವಂಗವನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಮಾಡಲು ವಂಗವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ವಂಗಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸ ೧೦ ಭಾಗ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಬೇಕು. ರಸ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ವಂಗವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಒರಳಲ್ಲಿ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ವಂಗ ಕರಗಿ ಸುರಿದು ಒರಳನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ವಾಡಿಕೆ.

ನಾಗ (ಅಂದರೆ) ಸೀಸ—ಸೀಸವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಹಿವೈಯಣ್ಣೆ, ಹುಳಿ ಮಜ್ಜೆಗೆ, ಗೋಮೂತ್ರ, ಕಲಗಚ್ಚು, ಹುರಳಕಟ್ಟು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳೇಳು ಸಲ ಹುಯ್ಯಲು ಸೀಸ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ತಗರವನ್ನು ಕೂಡ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಸಹ ಏಳು ಸಲ ಕರಗಿಸಿ ಹುಯ್ಯಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ತವರದಂತೆಯೇ ಸೀಸ ನಾಗವನ್ನು ಸಹ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಕಬ್ಬಿಣ ಶುದ್ಧಿ—ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡಿಗೆ ಮೊಲದ ರಕ್ತವನ್ನಾಗಲಿ, ಎಕ್ಕದ ಹಾಲನ್ನಾಗಲಿ ಲೇಪಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಏಳು ಸಲ ಅದ್ದುವುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಕಬ್ಬಿಣವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ—ಲೋಹದ ರೇಕುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೀಸದ ಶುದ್ಧಿಗೆ ಬರೆದಿರುವ ದ್ರವಗಳಲ್ಲಿ ಏಳೇಳು ಸಲ ಅದ್ದುವುದು. ಇದು ಸೀಸದ ಶುದ್ಧಿ ಕ್ರಮದಂತೆಯೇ ಮಾಡಿದರೆ ಲೋಹವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾಂತದ ಲಕ್ಷಣವು—೭ ಸೂಜಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಶಕ್ತಿವುಳ್ಳ ಕಾಂತದ ಕಲ್ಲು ಔಷಧಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

ಕಾಂತ ಶುದ್ಧಿ—ಸೂಜಿಮುಕ್ಕದ ಕಲ್ಲು ಅಂದರೆ ಕಾಂತದ ಕಲ್ಲು ಇದನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಲಿಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ನಿಂಬೆಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ, ಕಲಗಚ್ಚು, ಹುಳಿಮಜ್ಜೆಗೆ, ಗೋಮೂತ್ರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಏಳೇಳು ಸಲ ಹಾಕಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮಂಡೂರದ ವಿವರಣೆ—ಮಂಡೂರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಿಟ್ಟಿವು ೧೦೦ ವರ್ಷದಷ್ಟು ಹಳೆಯದಾದರೆ ಉತ್ತಮ. ೮೦ ವರ್ಷದ್ದಾದರೆ ಮಧ್ಯಮ. ೬೦ ವರುಷದ್ದಾದರೆ ಅಧಮ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಡೆಮೆಯಾದುದು ವಿಷಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೇ ಸರಿ.

ಮಂಡೂರ ಶುದ್ಧಿ—ಕಿಟ್ಟಿವನ್ನು ಕೊಲಿಮೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತಾರೆಯ ಇದ್ದೆಲನ್ನು ಹಾಕಿ ತಿದಿಗಳಿಂದೊತ್ತಿ ಕಾಯಿಸಬೇಕು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಂಪಗೆ ಕಾದಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಾರೇಮರದ ಸಾತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಆರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಏಳುಸಲ ಕಾಯಿಸಿ ಅದ್ದಿದಮೇಲೆ ಕಿಟ್ಟಿವನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಅದರೆರಡರಷ್ಟು ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹುರಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಮಂಡೂರವಾಗುವುದು.

ಶೃಂಗಿ ಶುದ್ಧಿ—ದ.ವೈಕೊಂಬು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಹೊಡೆದು ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಲಕ್ಕಲಿನೊಪ್ಪಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಾದರೂ ಅಥವಾ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಾದರೂ ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರದ ಕ್ರಮದಂತೆ ಒಂದು ಜಾವ ಬೇಯಿಸಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಕಂಕುಷ್ಠ ಶುದ್ಧಿ—ಶೋರಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಭಾಷನೆಮಾಡಲು ಕಂಕುಷ್ಠ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಗೌರೀಸಾಷಾಣ ಶುದ್ಧಿ—(ಮಲ್ಲವೆಂದರೆ ಕೆಲವರು ಗೌರೀಸಾಷಾಣವೆಂದೂ, ಕೆಲವರು ಉಲ್ಲೀಸಾಷಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವರು.) ಗೌರೀಸಾಷಾಣವನ್ನು ಕಿರುಕುಸಾಲೆಯೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಡೋಲಾ ಯಂತ್ರ ಕ್ರಮದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ನೆಲ್ಲ ಏಕರೀತಿಯಾಗಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪಚನ ಮಾಡಿದರೆ ಗೌರೀಸಾಷಾಣವು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಭಸ್ಮ-ಸಿಂಧೂರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ.

ಲೋಹಗಳನ್ನು ರಸಗಳನ್ನು ಉಪರಸಗಳನ್ನು ಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಯಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ವಾಕಮಾಡುವದರಿಂದಲಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಮಾರಣಕ್ರಿಯಗಳಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಮೂರ್ಛನಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ರೂಪಾಂತರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಭಸ್ಮವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಸಿಂಧೂರವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಭಸ್ಮಸಿಂಧೂರ ವಿಧಾನವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಭಸ್ಮಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಸಿಂಧೂರಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಅನೇಕಸಲ ಮಾಡಿ ಅನುಭವವಾಗಿರುವ ನಿಪುಣರುಗಳಿಂದ ಒಂದೆ ರಡುಸಲ ಕಲಿತು ಅನುಭವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮಾಡಬೇಕು.

ಭಸ್ಮ, ಸಿಂಧೂರಗಳಲ್ಲಿ—ರ ಸ ಸಿಂಧೂರವು, ಪಡ್ಕುಣಿಸಿಂಧೂರವು, ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರೋದಯ ಸಿಂಧೂರವು, ಮಕರಧ್ವಜ ಸಿಂಧೂರವು ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಾಗಿಯು, ರೇಖಾಪೂರ್ಣತಾ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿಯೂ, ನೀರಿನಮೇಲೆ ತೇಲತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯು, ಕೆಲವು ಪುಟಗಳಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುವು.

ಭಸ್ಮ ಸಿಂಧೂರಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ರಸ, ಗಂಧಕ ಲೋಹ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಶುದ್ಧಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದವುಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡದ ಲೋಹಾದಿಗಳಿಂದ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭಸ್ಮ ಸಿಂಧೂರಗಳಿಂದ ಹೊಸ ರೋಗಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುವು.

ಪುಟಹಾಕಬೇಕಾದ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅರೆದರೆ ಅಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾದಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಪುಟಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಕಲೇಬೇಕು.

ಸೀಸ, ತಗರ, ಸತ್ತು, ಅನ್ನಭೇದಿ ಇವುಗಳ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಒಂದು ಮೊಳಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾದ ಪುಟಗಳನ್ನು ಇಡಬಾರದು. ಕಾವು ಜಾಸ್ತಿ ಯಾದರೆ ಭಸ್ಮವು ಕರಗಿ ಪುನಃ ಲೋಹವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುವುದು. ಅದಕಾರಣ ಹೆಚ್ಚು ಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪುಟ ಹಾಕಬಾರದು. ಇತರ ಲೋಹಗಳ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪುಟ ಹಾಕಿದಾಗ್ಯೂ ಹಾನಿಯಿಲ್ಲ.

ಶರಾವ ಅಂದರೆ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಹಣತೆಗಳು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿರುವವುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಒಂದರಲ್ಲಿ ಔಷಧವನ್ನಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣನ್ನು ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸವರಿ ಹಣತೆಗಳ ಸಂಧಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮೂರುಸಲ ಚೀಲುವಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿದ ನಂತರ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಇಡುವುದು.

ಪುಟಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪುಟಗಳ ಅಳತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು.

ಪುಟಗಳನ್ನು ಇಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾಡು ಬೆರಣಿಗಳು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಮಂದವಾಗಿರುವ ಬೆರಣಿಗಳು ಮಧ್ಯಮವು, ಮಾರಲ್ಪಡುವ ತೆಳುವಾದ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗ

ಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಹೆಚ್ಚತುಂಬುವಂತೆ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕೆಲವು ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆರಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾದ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಪುಟದ ಹೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗಡೆ ಮೂರು ಭಾಗ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ನಂತರ ಔಷಧದ ಶರಾವವನ್ನು ಟ್ಟು ಮೇಲ್ಗಡೆ ಒಂದು ಭಾಗ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಬೇಕು. ಸಾಂಗತೀತಲವಾದ ನಂತರ ಶರಾವವನ್ನು ತೆಗೆದು ಚೀಲನ್ನು ಒಡೆದು ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಸರಿಯಾಗಿ ತಯಾರಾದ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಚಟಿಕೆಯಷ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಮೇಲೆಯೇ ತೇಲುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯು ಲೋಹಗಳ ಭಸ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವು.

ಭಸ್ಮವು ಚಟಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅದು ಬೆರಳುಗಳ ಗೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ನುಣ್ಣಾಗಿರಬೇಕು. ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬೆರಳಿನಿಂದ ತೆಗೆದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅದುಮಿ ನೋಡಿದರೆ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿರುವ ರೇಖೆಗಳು ಭಸ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕು.

ಭಸ್ಮವನ್ನು ನೀರಿನಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಭತ್ತದ ಕಾಳನ್ನಾಗಲೀ ಹುರಳೇಕಾಳನ್ನಾಗಲೀ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಇರಿಸಿದರೆ, ಕಾಳು ಮುಳುಗದೆ ಭಸ್ಮದ ಮೇಲೆಯೇ ನಿಂತಿರಬೇಕು.

ಭಸ್ಮವು ತಯಾರಾದನಂತರ ಮಿತ್ರಪಂಚಕದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ಟು ಊದಿದರೆ ಭಸ್ಮವು ಕರಗಿ ಪುನಃ ಲೋಹವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡ ಕೂಡದು.

ಮಿತ್ರಪಂಚಕವೆಂದರೆ— ಬೆಲ್ಲ, ಗುರುಗಂಜಿಚೂರ್ಣ, ಗುಗ್ಗುಲವು, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ತುಪ್ಪ ಇವುಗಳು.

ಆಯಾ ಭಸ್ಮಗಳು ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂರಗಳು ಇರತಕ್ಕ ಒಣ್ಣೆಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಇರಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಅನುಭವದಿಂದಲೂ, ಅನುಭವಜ್ಞರಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು ಮುಖ್ಯವು.

ರಸಸಿಂಧೂರ, ಷಡ್ಗುಣ ಸಿಂಧೂರ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ ಸಿಂಧೂರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ರಸವು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು.

ರಸಸಿಂಧೂರ, ಷಡ್ಗುಣ ಸಿಂಧೂರ, ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ ಸಿಂಧೂರಗಳನ್ನು ಪಾಕಮಾಡುವಾಗ ಮೂರು ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಕಾಣಬರುವುವು

ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆ—ಗಂಧಕವು ದ್ರವವಾಗಿ ಕರಗುವ ಅವಸ್ಥೆ. ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಸಗಂಧಕಗಳನ್ನು ಕಜ್ಜಲಿಮಾಡಿ ಆಯಾ ಸ್ವರಸಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಪುಡಿ

ಮಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಸೀಸಾಯಿಗೆ ಹಾಕಿ ಚೀಲುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪುಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ನಾಲುಕಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ದೀಪಾಗ್ನಿ, ಕಮಲಾಗ್ನಿ, ಗಾಢಾಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಲದವರೆವಿಗೂ ವಾಕ ಮಾಡುವಾಗ ಮೊದಲು ದೀಪಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಕಜ್ಜಲೀ ಪಾಕವಾಗುವಾಗ ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ನೋಡಿದರೆ ಕಜ್ಜಲೀ ಚೂರ್ಣವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರಗದೇ ಇರುವಾಗ ಸಲಾಕಿಯು ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ ಇದಂತೆಯೇ ಇಳಿಯುವುದಲ್ಲದೆ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ನೋಡಿದರೆ ಕರಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಕಜ್ಜಲಿಯು ಕರಗಿದ ನಂತರ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಲು ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚಿದಂತಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ನೋಡಲು ಕವ್ವುಬಣ್ಣವು ಬಳೆದಂತೆ ಔಷಧವು ಸಲಾಕಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬರುವುದು. ಸಲಾಕಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಗೀಚಿ ಪುನಃ ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಕಬೇಕು. ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವಾಗ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಸೀಸಾಯಿಯ ಕೆಳಭಾಗವು ಅಗ್ನಿತಾಪದಿಂದ ಬಹು ಮೃದುವಾಗಿರುವುದು. ಸೀಸೆಯ ತಳ ಒಡೆದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಸೀಸಾಯಿಯ ಕೆಳಭಾಗಕ್ಕೆ ತಗಲದಂತೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಪ್ರಥಮಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸೀಸಾಯಿಯಿಂದ ಹೊಗೆಯು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ದ್ವಿತೀಯಾವಸ್ಥೆ — ಈ ಅವಸ್ಥೆಯು ಗಂಧಕವು ಕರಗಿದ ಮೊದಲು ಸಿಂಧೂರವಾಗಲಾರಂಭಿಸುವವರೆವಿಗೂ ಇರುವುದು. ಗಂಧಕವು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಕರಗಿದ ನಂತರ ಕಮಲಾಗ್ನಿಯ ತಾಪದಿಂದ ಕಜ್ಜಲಿಯಲ್ಲಿನ ಗಂಧಕವು ಹೊಗೆಯ ರೂಪವಾಗಿ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಕಮಲಾಗ್ನಿಯ ಬಿಸಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಯು ತಗಲಿದರೆ ಒಳಗಿನ ದ್ರವವು ಉಕ್ಕಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಕ್ಕಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಔಷಧವು ಸೀಸಾಯಿಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗುವುದು. ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಉಕ್ಕುವುದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಒಳಗಿನ ಉರಿಯೂ ಸಹ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಹಾಗೆ ಉರಿಯೊಡನೆ ಉಕ್ಕಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಸಲಾಕಿಯಿಂದ ಒಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿದಾಗ್ಯೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಸಲಾಕಿಯೊಡನೆ ಔಷಧವು ಕೂಡ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬೀಳುವುದು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಒಲೆಯ ಉರಿಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲು ಸೀಸಾಯಿಯ ಒಳಗಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಉರಿಯು ತಗ್ಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಗೂ ಉರಿಯು ಆರಿಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಮಡಕೆಯ ಬಾಯಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡದಿಂದ ಮುಚ್ಚಬೇಕು. ತಕ್ಷಣವೇ ಉರಿಯು ಆರಿಹೋಗುವುದು. ಪುನಃ ಒಲೆಯನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉರಿಸುವುದರಿಂದ ಸೀಸಾಯಿಯ ಬಾಯಿಯವರೆವಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಔಷಧಿಯು ಕರಗಿ ಒಳಕ್ಕೆ ಜಾರಿಹೋಗು

ವುದು. ಅದುದರಿಂದ ನಿದಾನವಾಗಿ ಹದವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಗ್ನಿ ತಾಪವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ತೃತೀಯಾವಸ್ಥೆ—ಈ ಅವಸ್ಥೆಯು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾದ ಮೊದಲೊಂದು ಗಂಧಕವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿ ಸಿಂಧೂರವು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನೆರವೇರುವವರೆವಿಗೂ ಇರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಗಂಧಕವು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಹೊಗೆಯಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು. ಗಂಧಕವೂ ರಸವೂ ನೇರಿ ಸೀಸಾಯಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ಒಳಗಡೆ ಮೇಲ್ಬಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ರಸವು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ಗಂಧಕವು ಹೊಗೆಯಾಗುವವಾಗಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು. ಉರಿಯು ಅಧಿಕವಾದರೆ ಗಂಧಕದೊಡನೆ ರಸವೂ ಕೂಡ ಹಾರಿಹೋಗುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಗಾಢಾಗ್ನಿ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರೂ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಾಗಿ ಉರಿಯನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗದಂತೆಯೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಗಂಧಕವೆಲ್ಲವೂ ಹಾರಿಹೋದ ನಂತರ ಸೀಸಾಯಿಯ ಒಳಗೆ ಮೇಲ್ಬಾಗದಲ್ಲಿ ರಸವು ಮಾತ್ರ ಸಿಂಧೂರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದು. ಕೆಲವು ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸವೂ ಗಂಧಕವೂ ಇವೆರಡೂ ಕಲಿತಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಗಂಧಕವೇ ಅಗಲಿ ಸೀಸಾಯಿಯ ಬಾಯಿಯ ಬಳಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗಂಧಕವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಈ ಸಲಾಕಿಯಿಂದ ಒಳಕ್ಕೆ ನೂಕುವುದು. ರಸವು ಗಂಧಕದೊಡನೆ ನೇರಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ತಳ್ಳುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಷ್ಟ. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕಿಯಿಂದ ನಿದಾನವಾಗಿಯೂ ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದಲೂ ಸೀಸಾಯಿಗೆ ಅಪಾಯಬಾರದಂತೆ ಔಷಧವನ್ನು ನೂಕಬೇಕು. ಒಂದುವೇಳೆ ಔಷಧವನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ನೂಕುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಉರಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು ನೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗಂಧಕವು ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ಪುನಃ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ಗಂಧಕವನ್ನು ನೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪುನಃ ಪಾಕಮಾಡಬೇಕು. ಗಂಧಕವೆಲ್ಲವೂ ಹಾರಿಹೋದ ನಂತರ ರಸವೇ ಸಿಂಧೂರವಾಗಿ ಸೀಸಾಯಿಯ ಬಾಯಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದರೆ ಉರಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸೀಸಾಯಿಯ ಬಾಯಿಯ ಬಳಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೀಸಾಯಿಯ ಕುತ್ತಿಗೆಯವರೆವಿಗೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಇರಬೇಕು.

ಆಯಾ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಉರಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಿಂಧೂರವು ಪಾಕವಾಗುವುದು.

ಪಾಕವಾದಕೂಡಲೆ ನೋಡತಕ್ಕ ಪರೀಕ್ಷೆ.

೧. ಸೀಸಾಯಿಯ ಕೆಳಭಾಗವು ಕೆಂಪಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು.

೨. ಸೀಸಾಯಿಯ ಬಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಜೋಕಿ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ (ರಸದ) ಹೊಗೆ ಕಟ್ಟುವಿಕೆ.

೩. ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕಿಯನ್ನು ಹಾಕಿನೋಡಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹೊಗೆಯಂಟು ಗಂಧಕದ ವಾಸನೆಯಾಗಲೀ ಹೊಗೆಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದಿರಬೇಕು.

೪. ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದವಾದ ಒಣಗಿದ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತೆಗೆದರೆ ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ಭಗನೆ ಉರಿಯಬೇಕು.

ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಂಡುಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಉರಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಸೈಂದರ ಲವಣವನ್ನೂ ನೀರ್ಭೂತಿಯನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸವರಿ, ಸೀಸಾಯಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ಹೆಂಚುಬಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಚೀಲುಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಒಳಗೆ ಅವಿಯ ರೂಪವಾಗಿರುವ ರಸವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿಹೋಗದೆ ಒಳಗಡೆಯೇ ನಿಂತು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೇಲಿನ ಚೀಲನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಸೀಸಾಯಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ಗಾಜು ಚೂರುಗಳು ಔಷಧದಲ್ಲಿ ಬೀಳದಹಾಗೆ ಉಪಾಯವಾಗಿ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ಒಡೆದು ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೀಸಾಯಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಕವ್ವಾದ ಗಂಧಕಪಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ರಸ ನೇರಿದ್ದರೆ ಭಾರವಾಗಿಯೂ, ರಸವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೆಗುರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು. ಹೆಗುರವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೊಂದುಸಲ ಸೀದುಹೋದ ಗಂಧಕವು ಸೀಸಾಯಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇರುವುದು.

ಈ ಪಾಚನೌಷಧಗಳಲ್ಲಿ ರಸಗಂಧಕಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಣ, ರಜಿತ ಮೊದಲಾದವುಗಳಾಗಲೀ; ಲೋಹ, ಕಾಂತಾದಿ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಸೇರಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ಸೀಸಾಯಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿರುವುದು ಅದನ್ನೂ ಸಹ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ತಯಾರಾದ ನಂತರ ಅದರಲ್ಲಿ ಗಂಧಕವು ನಿಂತಿದೆಯೆಂದು ಅನುಮಾನವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟರೆ ಗಂಧಕವು ಹೊಗೆಯರೂಪವಾಗಿ ಹಾರಿಹೋಗುವುದು ನಂತರ ಉಳಿದ ಔಷಧವನ್ನು ಸಿಂಧೂರದೊಡನೆ ಬೆರಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಿಂದ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೌದೆಯು ಒಂದೇ ದಪ್ಪನಾಗಿಯೂ, ಒಂದು ಮೊಳಕ್ಕೆ ಮೀರದ ಉದ್ದವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕು. ಅಧಿಕ ಉದ್ದವಾದ ಮತ್ತು ದಪ್ಪವಾದ ಸೌದೆಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು. ಆಯಾ ಔಷಧಗಳು ನಿರ್ಣಿತ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಪಾಕವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಎಂತಹ ಅಗ್ನಿಯು ಬೇಕೋ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸೌದೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸಿಂಧೂರಗಳನ್ನು ಪಾಕಮಾಡುವಾಗ ಆಯಾ ಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಕಾಲಪರಿಮಿತಿಗಿಂತ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ನಿಧಾನವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಯಾವಾಗ ಪಕ್ವವಾಗುವುದೋ ಆಗಲೇ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೇ ತೆಗಿಯಬೇಕೆಂದು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟಿರಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಔಷಧಗಳು ಪಕ್ವವಾದಕೂಡಲೇ ಇಳಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿವೆ. ಆ ವಾಕವು ಸೌವಿಯನ್ನೂ, ಉರಿಯನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸುವುದು. ಒಂದುಮೇಳೆ ಅಜಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಅಧಿಕೃದಿಂದ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪಾಕವಾದರೆ ಅದನ್ನು ಇಳಿಸಬೇಕು. ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವಾಕವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕಬಾರದು. ಈ ಕ್ರಮವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿ ನೋಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು.

ಹದಿಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಭ ಸ್ಮ ಗ ಳು .

ರಸಭಸ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ— ಪಾದರಸವನ್ನು ಕ್ರಮದಂತೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿಸ ನಂತರ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪಾದರಸವನ್ನು ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಿಂದ ಅರದು ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದರೆ ಆ ಕಾವಿನಿಂದ ರಸವು ಕರಗಿ ಬೇರೆ ನಿಲ್ಲುವದು. ಅಥವಾ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆನೆಯ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಮಡಕೆಗೆ ಬಳಿದು ಪಾತನಯಂತ್ರವಿಟ್ಟು ರಸವನ್ನು ಸುಟ್ಟರೆ ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ರಸವು ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಉತ್ಪಾದನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಉತ್ಥಿತವಾದ ರಸವು ಹರಿ ಶುದ್ಧವಾದುದು.

ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯನ್ನು ಅರದು ಮೂಸೆಮಾಡಿ ಉತ್ಥಿತವಾದ ರಸವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸುವೆ ಇವುಗಳನ್ನು ನುಣ್ಣಗೆ ಅರದು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಲೇಪಿಸಿ ನಾಲ್ಕುಡಿತೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಆ ಮೂಸೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟುಕ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಲೋಳಿಸರ ಇವುಗಳ ಕಲ್ಲು

ದಿಂದ ಕೂಡಿದ ತುಷಾಂಬುವನ್ನು ತುಂಬಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರ ಕ್ರಮದಿಂದ ಆ ರಸ ಕಟ್ಟಿದ ಅರಿವೆಯನ್ನು ಈ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ತೂಗಕಟ್ಟಿ ಒಂದುದಿನವೆಲ್ಲ ಉರಿಹಾಕುವುದು ಈ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಸ್ವೇದನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳೆಲ್ಲ ಹೋಗದೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ದೋಷಶೇಷಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಸ್ವೇದನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವವು.

ಅಥವಾ ಇಂಗಲೀಕದಿಂದ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡರಸವನ್ನು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪುನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಂತೆ ರಸವನ್ನು ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇದನಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಔಷಧಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು ಇದು ಭಸ್ಮಮಾಡುವದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

ರಸಮಾರಣ ವಿಧಾನ— (ಮಾರಣ ಕೊಲ್ಲುವುದು ಭಸ್ಮಮಾಡುವುದು ಇವು ಸಮಾನಾರ್ಥಕಗಳು)

೧ನೇ ವಿಧ—ಉತ್ತರಣೆಯ ಬೀಜವನ್ನು ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಎರಡುಮೂಸೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪಾದರಸವನ್ನು ಕಲ್ಲತ್ತಿ(ಬ್ರಹ್ಮಮೇಡಿ)ಯ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ತುಂಬಿಯಹೂವು, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಹುಚ್ಚು (ದುರ್ಗಂಧವುಳ್ಳ) ಕಗ್ಗಲಿ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಆ ಒಂದು ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮೂಸೆಯನ್ನು ಮಗುಚಿಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಿ ಸಂದುಸೇರುವೆ ಮಾಡಿ ಆ ಉಂಡೆಯನ್ನು ತಕ್ಕ ಶರಾವೆಗಳೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರಿಸಿ ಸಂಪುಟಿಸಿ ಚೀಲು ಮಣ್ಣುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಒಂದೇವುಟದಲ್ಲಿ ರಸವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧ ಪಾದರಸಕ್ಕೆ ಸಮತೂಕ ಶುದ್ಧವಾದ ಗಂಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅಲದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗ್ನಿ (ಸಣ್ಣ ಉರಿ) ಯಿಂದ ಒಂದುದಿನವೆಲ್ಲ ಉರಿಹಾಕುವುದು. ಉರಿಸುವಾಗ ಅಲದ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದಲೇ ತೊಳಸುತ್ತಿರಲು ರಸವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಗುಂಡಿಯತೂಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೀಳೆಯದೆಲೆಯ ಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ತಿನ್ನಲು ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಸ್ವೇದರಲವಣ ೩ ತೊಲೆ, ಗಾಜುಲವಣ ೩ ತೊಲೆ, ವಟಿಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅನ್ನಬೇದಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ವಳಗಿನ ತಿರುಳನ್ನು ಏಳು ಸಲ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧಕ್ಕೆ ಶೇರಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮಡಕೆ ಬಾರಲಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ೭ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಎರಡು ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಲು ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ರಸಭಸ್ಮವು ಪತಂಗಿಸಿರುವುದು. ಸಾಂಗ

ಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದಂತಹ, ಹಾಗತೂಕ ಹಸುವಿನ ತುನ್ನದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೇಹಗಳು, ಮೇಹಕಾರಕ, ಮೇಹವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಸವ್ವೆ, ತುಪ್ಪ ಅನ್ನ.

ರಸಭಸ್ಮವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವವರ ರೋಗಗಳನ್ನೂ, ಮುಪ್ಪನ್ನೂ, ಅಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಸಹ ಪರಿಹರಿಸುವುದು; ದೃಷ್ಟಿ-ಪುಷ್ಟಿ-ಕಾಂತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು. ವೀರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದು; ಮೃತ್ಯುಹರವು; ಬಲಕರವು. ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೊಡಲು ಸಕಲ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು

ಇಂಗಲೀಕ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಹಂಸಪಾದಿ ಸಮೂಲ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಗಾತ್ರ ಉಂಡೇಮಾಡಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕದ ಗಡ್ಡೆಯಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೬ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಪ್ರಮಾಣ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧಗುಂಜಿ ತೂಕ, ಜೇನಿನೊಂದಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡುವೇಳೆ ಕೊಡುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ೩ ತೊಲೆ ಇಂಗಲೀಕದ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ತಂದು ಬಿಲ್ವತ್ರೇ ಬೇರಿನ ತಿರುಳನ್ನು ಅರದು ಬ್ಯಾಲದಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಉಂಡೇಮಾಡಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಇಂಗಲೀಕದ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—೨ ತೊಲೆ ಪಟಿಕೆಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಕ್ಕದಹಾಲು ೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಒಂದು ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕದ ಗಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಏಳು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೬ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಇಂಗಲೀಕ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದು ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ಮೇಹಶೂಲೆಗೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಪ್ರಮಾಣ ೧ ರಿಂದ ೨ ನೆಲ್ಲುಕಾಳು ತೂಕ ತುಪ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡುವುದು.

ಗಂಧಕ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ, ಮತ್ತಿಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಈ ಬೂದಿಯನ್ನು ಮಡಕೆಗೆ ಅರ್ಧತುಂಬಿ ಇದರಮೇಲೆ ಗಂಧಕದ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಮಡಕೆಯ ತುಂಬ ಅದೇ ಬೂದಿಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಇರುವ ಮುಚ್ಚಳ ಕಾವು ಬರುವವರಿಗು ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಾಂಗ

ಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವು ಅತಿಮೂತ್ರ ಜಾಡ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಔಷಧಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ದತ್ತೂರಿ ಸಮೂಲದ ರಸದಿಂದ ೭ ದಿನ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮತ್ತಿಬೂದಿ ಕ್ರಮದಂತೆಯೇ ಮಾಡಿದರೆ ಗಂಧಕವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದು ಮೇಹರೋಗದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು.

೩ನೇ ವಿಧ—೩ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲರಾಕ್ಷಸಿಗಡ್ಡೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ದಿನ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತಿಬೂದಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದುವರೆ ತೊಲೆ ಪಟಿಕದ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಧಕದ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಒಂದುವರೆ ತೊಲೆ ಪಟಿಕದ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಡಕೆಯನ್ನು ಮತ್ತಿಯ ಬೂದಿಯಿಂದ ತುಂಬಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೩ ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಲು ಗಂಧಕವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವು ಮೇಹರೋಗಗಳಿಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದದ್ದು.

ರಸಕರ್ಪೂರ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀಳೆ ದಿಲೆರಸ, ಬಿಳೀ ಎಕ್ಕದ ಬೇರಿನ ರಸ, ಹಾಲುನಾಣದ ಸೊಪ್ಪಿನರಸ, ಕರೇವು ಮತ್ತಿ ಸೊಪ್ಪಿನರಸ, ಅಂಕೋಲೆ ಬೇರಿನರಸ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನರಸ, ಬಿಳೀ ಕೊಮ್ಮರಸ, ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೆಬೇರಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿಳೀ ಎಕ್ಕದ ಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿ, ಹುವ್ವರಸಿ ಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಕರೇವುಮತ್ತಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರದು ಮೂಸೆಯೆಂಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಈ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸೇರು ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮೂಸೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮೂಸೆಯ ಮೇಲೆ ಎರಡು ಎಕ್ಕದಯಲೆ ಮುಚ್ಚಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ನಾಲ್ಕುಜಾವ ಕಮಲಾಗ್ನಿಯ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಅಕ್ಕೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ತಾಟಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಸಕಲ ಮೇಹರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು. ಇದನ್ನು ಬೆಳಗಿನ

ಹೊತ್ತು ಮೂರು ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಾಯಂಕಾಲ ಕೊಡಕೊಡದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪರಂಗಿ ಗಿಡದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಒಂದುಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಪರಂಗಿ ಗಿಡದ ಯಲೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಒಂದು ಹೊಸ ಮಡಕೆಗೆ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದುಸಲ ಬಳಿದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಒಣಗಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಸಾಲ್ಕುಸಲ ಬಳಿದು ಒಣಗಿಸಿ ನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸಕರ್ಪೂರದ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಮುಳುಗುವಷ್ಟು ಪರಂಗಿ ಗಿಡದ ಯಲೆಯ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ವತ್ತೊಂದು ಮಡಕೆ ಬಾರಲುಹಾಕಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಪಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆ ಕಾವು ಬರುವವರಿಗು ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ನೋಡಲು ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ರಸಕರ್ಪೂರವು ಪತಂಗಿಸಿ ಇರುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮ ಮೇಹರೋಗಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಅಧವಾ ಎರಡು ಅಕ್ಕೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ತಾಟೇಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ.

ತಾಳಕೆ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಯ ರಸದಿಂದ ಒಂದುದಿನವೆಲ್ಲ ಅರೆದು ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಒಂದು ಮೊಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದವರೆಗೆ ಕೊಮ್ಮೆಯ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಆ ತಾಳಕದ ಉಂಡೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿ, ಮೇಲೆಯೂ ಅದೇ ಕ್ಷಾರವನ್ನು ತುಂಬಿ, ಬಾಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ, ಚೀರುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಒಂದೇ ಸಮವಾಗಿ ಉರಿಹಾಕಿ ಕ್ಷಣವೂ ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಐದುಜಾವ ಉರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ತಾಳಕವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಅದನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಪರಿಮಾಣವು ಅರ್ಧಗುಂಜೆಯ ತೂಕ. ಆಯಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಇದು ಶೀತಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶೀಗೇಕುಡಿಯನ್ನು ಅರದು ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನಗಾತ್ರ ಉಂಡೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದುತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಿವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ಕೆಮ್ಮಲು, ಮೇಹಾದಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೆ ತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾಲತುತ್ತು ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಶೋಧಿಸಿದ ಸುಣ್ಣು ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ಒಳಗಿನ ತಿರುಳು

ನಲ್ಲಿ ಅರದು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆಗೆ ಲೇಸಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨೫ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮ ಹಾಗತೂಕ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಹುರಿದ ಚೂರ್ಣ ಅರ್ಧ ವರಹ ತೂಕ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಗುಳಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡಲು, ವಿಕಾಹಿಕ, ದ್ವಿಯಾಹಿಕ, ಚಾತುರ್ಧಿಕ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಹುಪ್ಪರಸಿಚಕ್ಕೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರದು ಬೇಲದ ಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಉಂಡೇಮಾಡಿ ಈ ಉಂಡೇ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವು ಮೇಹಕ್ಕು, ಶ್ವಾಸಖಾಸಗಳಿಗೂ ಹಾಗತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀ ಅರಸಿನದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಸಮೂಲವನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಈ ಬೂದಿಯನ್ನು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧತುಂಬಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ತಾಳಕದ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೂದಿಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ೪ ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ನೋಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವು ಕಾಲತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಚೂರ್ಣ ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕಲಸಿ ೨೦ ದಿವಸ ಎರಡುಹೊತ್ತು ಸೇವಿಸಲು ೨೪ ಮೇಹ, ಅಂಗಾಲುನೂತಿ, ನಾಲ್ಕು ವಿಧ ಪೀನಾಸಿ, ಭಗೇಂದ್ರಗಳು, ಸನ್ನಿಪಾತಕಗಳು, ಭಿಜ್ಜರಗಳು, ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ಲಳವಾಯು, ೮ ವಿಧ ಗುಲ್ಮ, ಗಂಡಾಮಾಲೆ, ಸರಮಾಲೆ, ಪಕ್ಕೆನೂತಿ, ಎಮಕೆನೂತಿ, ಕಣ್ಣುನೂತಿ, ಸಿಕ್ಕವ್ರಣ, ದಂತಿಹುಣ್ಣು, ತೊಡೆಬಾಳೆ, ರಾಜಹುಣ್ಣು, ಹೆಡತಲೆ ಮೃತ್ಯು ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವ್ರಣರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೬ನೇ ವಿಧ—೨ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪತ್ರೆ ತಾಳಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ೫ ತೊಲೆ ಪಟಿಕಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ೨||ತೊಲೆ ಪಟಿಕದ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ತಾಳಕದ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ೨|| ತೊಲೆ ಪಟಿಕದ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟ ಇಡುವುದು. ಸಾಂಗ ಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಿಂದ

ಒಂದುಜಾವ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪ್ರಕಾರವೇ ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟ ಇಟ್ಟು ಸಾಂಗತೀತಲವಾದನಂತರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮ ಅರ್ಘ್ಯ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಭಜ್ಜರಕ್ಕೆ ಹಸೇಶುಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

ಮಣಿಶಿಲೆ ಭಸ್ಮ.

೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಹದೇವಿ ಬೇರಿನ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೂರುಜಾವ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಅಟ್ಟಿಪುಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿರುವ ಏಡಿ ಕಾಯಿಸಿವೈ ಇವು ಎರಡನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಹದೇವಿ ಬೇರಿನ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೂರುಜಾವ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಣಿಶಿಲೆ ಬಿಲ್ಲೆಗೆ ಕವಚಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಬೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರೆಣಿಗಳಿಂದ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಸಾಂಗತೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ನೋಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಅಕ್ಕೀ ಕಾಳಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಚಕ್ಷುರೋಗಗಳು, ಮೇಹ ವ್ರಣಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕ ಭಸ್ಮ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ ನೆಲ್ಲನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಒಂದು ಕಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಮೂರು ದಿವಸ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿಟ್ಟು ಮೂರು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೊಳೆತಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ರುಬ್ಬಿ ಕೈಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಕಿ ಆ ಕಂಬಳಿಯಿಂದ ಸೋರಿದ ಮರಳಿನಂತಿರುವ ರವೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಧಾನ್ಯಾಭ್ರಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಅದು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

೧ನೇ ವಿಧ—ಧಾನ್ಯಾಭ್ರಕವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಒಂದು ದಿನವೆಲ್ಲ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಚಕ್ರದಂತೆ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ, ಎಕ್ಕದಲೆಗಳಿಂದ ಸುತ್ತಿ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಏಳುಸಲ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅರೆದು ಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಬಳಿಕ ಅಲದ ಬಿಳಲಿನ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅರೆದರೆದು ಮೂರು ಪುಟ ಹಾಕಬೇಕು. ಆಗ ಅಭ್ರಕವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಅದನ್ನು ಸಮಸ್ತ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಭಸ್ಮವಾದ ಅಭ್ರಕವನ್ನೂ ಅದರ ಸಮತೂಕ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಸಹ ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸುವುದು. ಆಗ ಅಭ್ರಕ

ಭಸ್ಮವು ಆ ತುಪ್ಪವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೀರಿಕೊಂಡರೆ, ಆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಉತ್ತಮವೆಂದು ತಿಳಿದು ಸಕಲ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಧಾನ್ಯಾಭ್ರಕವನ್ನು ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಿಂದಾಗಲಿ, ಎಕ್ಕದ ಬೇರಿನ ರಸದಿಂದಾಗಲಿ ಅರೆದರೆದು ಏಳುಸಲ ಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಧಾನ್ಯಾಭ್ರಕವನ್ನು ಸಮತೂಕ ಗಂಧಕದೊಡನೆ ಚಿಲುಕೀರೆಯ ರಸ, ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆಯ ಕಷಾಯ, ಬೆಳಗಾರದ ನೀರು, ಅಂಕೋಲೆಯ ಕಷಾಯ ಇವುಗಳಿಂದ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಲ್ವ ಕಟ್ಟಿ ಗಜಪುಟ ಹಾಕುವುದು. ಹೀಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ಸಲ ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಆ ಬಳಿಕ ಹೊನ್ನಗೊನೆಯ ರಸ, ಗರುಗದ ರಸ, ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯ ಇವುಗಳಿಂದ ಮರ್ದಿಸಿ ಏಳುಸಲ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಮಾಡಿದರೆ ಅಭ್ರಕವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ದುಗ್ಧತ್ರಯ ಅಂದರೆ ಕೋಲುಕಳ್ಳಿಯ ಹಾಲು, ಮುಂಡೆ ಗಳ್ಳಿಯ ಹಾಲು, ಎಕ್ಕದ ಹಾಲು, ಲೋಳಿಸರದ ರಸ, ಅನೆಯ ಮೂತ್ರ, ಮನುಷ್ಯನ ಮೂತ್ರ, ಆಲದ ಬಿಳಲರಸ ಅಥವಾ ಕಷಾಯ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಅಡಿನ ರಕ್ತ ಇವುಗಳಿಂದ ಅಭ್ರಕವನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿ ಮರ್ದಿಸಿ ನೂರು ಸಲ ಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಅಭ್ರಕವು ಪದ್ಮರಾಗದಂತಹ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಧಾನ್ಯಾಭ್ರಕವನ್ನು ತಂದು ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆಯ ಕಷಾಯ ದಿಂದ ಅರೆದು ಮೂರು ಸಲ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಹಾಗೆಯೇ ಕೊಮ್ಮೆ, ಕಾಸಮರ್ದ ಅಂದರೆ ಎಲಹುರಿ ಅಥವಾ ಸುರಸುರಿಕೆ, ವೀಳೆಯದೆಲೆ ಇವುಗಳ ರಸಗಳಿಂದಲೂ, ಆಲದ ಬಿಳಲಿನ ಕಷಾಯದಿಂದಲೂ, ಅಕಳತುಪ್ಪ ಹಾಲು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ಒಂದೊಂದು ದಿನದಂತೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ಅರೆದರೆದು ಮೂರು ಮೂರುಸಲ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನೂ, ಆ ಬಳಿಕ ನೆಲದಾಳೆಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ನೆಗ್ಗಿಲ ಕಷಾಯ, ನಸಗುನ್ನಿ ಅಥವಾ ಬಳ್ಳಿದುರುಚಿಯ ರಸ, ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ಕೊಳವಳಿಕೆಯ ರಸ ಇವುಗಳೊಂದೊಂದರಿಂದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರೆದರೆದು ಮೂರುಮೂರು ಗಜಪುಟಗಳನ್ನೂ, ಆ ಬಳಿಕ ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನು ತುಪ್ಪ, ಬಿಳಿಯ ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದೊಂದು ಪುಟವನ್ನೂ ಹಾಕಿದರೆ ಅಭ್ರಕವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಚಂದ್ರಕವಿಲ್ಲದ ಅಂದರೆ ಮಿರುಗು ಉಳಿಯದಂತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾದ ಅಭ್ರಕವನ್ನು, ಶೋಧನೌಷಧಗಳಿಂದ ದೇಹಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೇವಿಸಿದರೆ

ಅದು ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಮಾಡಿ, ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಮಿರುಗುಳ್ಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗದ ಅಭ್ರಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಅದು ವಿಷಮವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು.

ಅರಸಿನದ ಕಷಾಯ ೧೬ ಭಾಗ, ಆಕಳತುಪ್ಪ ೬ ಭಾಗ, ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮ ೪ ಭಾಗ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿ ಮೃದ್ವಗ್ನಿಯಿಂದ ಲೇಹ್ಯ ಸಾಕಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಅಮೃತೀಕರಣವೆಂಬ ಮರಣವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವಂತಹ ರಸಾಯನವಾಗುವುದು. ೨|| ಅಣೆ ತೂಕ ವಾಯುವಿಕಂಗ ಚೂರ್ಣ ೫ ಅಣೆ ತೂಕ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣ ಇವುಗಳೊಡನೆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಗುಂಜೆಯತೂಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಾಕಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅದು ಕ್ಷಯ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಗ್ರಹಣಿ, ಶೂಲೆ, ಅಮಕೋಷ್ಠ, ಸಂಕಟ, ಶ್ವಾಸ, ಪ್ರಮೇಹ, ಅರುಚಿ, ತಡಿಯಲಾಗದಂತಹ ಕೆಮ್ಮು, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ನೋವು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಭ್ರಕವು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಅಭ್ರಕವು ಗೌರಿಯ ತೇಜೋರೂಪವಾದುದು ; ಒಳ್ಳೆಯ ಅಮೃತದಂತ ಹುದು ; ವಾತ-ಪಿತ್ತಗಳನ್ನೂ, ಕ್ಷಯವನ್ನೂ ಹೊಡೆವುದು ; ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ; ಮುಪ್ಪನ್ನು ಹರಿಸುವುದು ; ವೀರ್ಯವುಷ್ಟಿ ಕೊಡುವುದು ; ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಲಾಭ ಉತ್ತಮವಾದುದು ; ಬಲಕರವು ; ಜಡ್ಡುಳ್ಳುದು ; ರುಚಿಕೊಡುವುದು , ಕಫಹರವು ; ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ; ಶೀತವೀರ್ಯವುಳ್ಳುದು ; ಆಯಾ ಅನುಪಾನಗಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರೆ ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಅಭ್ರಕವನ್ನು ಸೇವಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾರ, ಹುಳಿ, ದ್ವಿದಳ ಧಾನ್ಯ, ಎಲಚಿ, ಸೌತೆ, ಹಾಗಲ, ಬದನೆ, ಬಿದಿರ ಕಳಲೆ, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.

ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮಕ್ಕೆ ಅನುಪಾನಗಳು — ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮವು ಅರಸಿನ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವಿಧವಾದ ಪ್ರಮೇಹಗಳನ್ನೂ ಹೊಡೆವುದು. ಸುವರ್ಣ ಭಸ್ಮದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಕ್ಷಯರೋಗವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು. ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭಸ್ಮ, ಚಿನ್ನದ ಭಸ್ಮ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದು. ಅಳಲೆಯಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲ ಅಥವಾ ಏಲಕ್ಕಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ರಕ್ತಪಿತ್ತವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು. ತ್ರಿಕಟುಕ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಚಾತುರ್ಜಾತಕ, ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ನೆಕ್ಕಿದರೆ ಕ್ಷಯ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಪಾಂಡು ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಯ ಸತ್ತು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಮೇಹವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು. ಎಲಕ್ಕಿ, ನೆಗ್ಗಿಲು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ, ಸಕ್ಕರೆ, ಆಕಳತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ನಿತ್ಯವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರಹರ. ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ತಲೆದಿರುಗು, ಜೀರ್ಣಜ್ವರ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು. ತ್ರಿಫಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ದೃಷ್ಟಿ ಪುಷ್ಟಿ ಕರ ಕೊರಟಿಗೆಯ ಸತ್ತ್ವದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ವ್ರಣಹರ. ಆಕಳಹಾಲು, ಸ್ವೇರಕಂದ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಗೇರುಬೀಜ ದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಶುಂರಿ, ಪಾಷ್ಕರ ಅಂದರೆ ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಹಿರಿಯಮದ್ದು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ತಿಂದರೆ ವಾತವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು, ಮತ್ತು ಧಾತು ವೃದ್ಧಿ; ಚಾತುರ್ಜಾತಕ (ಎಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಚಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ನಾಗಕೇಸರ) ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಪಿತ್ತರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಸೀವನ್ನಿ (ಸಿವನಿ) ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು. ಯಾವುನೊಂದು ಕ್ಷಾರದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೂ ಅಗ್ನಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ಮತ್ತು ಮೂತ್ರದತಡೆ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಅಶ್ಮರಿ (ಮೂತ್ರ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಹರಳೇಳುವುದು) ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಭಂಗೀನೊಪ್ಪಿನ ರಸದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಶುಕ್ರಸ್ತಂಭನ ಮಾಡುವುದು. ಲವಂಗ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧಾತುವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದು ಆಕಳಹಾಲು, ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಪಿತ್ತರೋಗಹರವು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಅಭ್ರಕವನ್ನು ಅನುಪಾನ ವಿಧಾನಗಳಿಂದ ತಕ್ಕಂತೆ ಪದ್ಯವಿಟ್ಟು ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರಿಗೆ ಮುಪ್ಪಿನಸೋಂಕು ನರಿಗಳು ಮಾಣುವುವು. ನೂರುವರ್ಷ ಪೂರ್ಣಾಯುಸ್ಸು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಜರೆಯನ್ನೂ ಅಕಾಲ ಮೃತ್ಯುವನ್ನೂ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಚಿನ್ನಕ್ಕೆ ಹದಿನಾರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸೀಸವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ (ಚಿನ್ನವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಸೀಸವನ್ನೂ ಬೆರಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹುಯಿದು) ಚೂರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಹುಳಿ ಹಿಂಡಿ ಕೊಂಡು ಅರೆದು ಉಂಡೆಮಾಡಿ, ಆ ಉಂಡೆಗೆ ಸಮತೂಕ ಗಂಧಕವನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಎರಡು ಶರಾವೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೀಲಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕಾಡುಬೆರಡೆಗಳಿಟ್ಟು ಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಏಳು ಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಚಿನ್ನವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಸುವರ್ಣ ಭಸ್ಮ.

೨ನೇ ವಿಧ—ಒಳ್ಳೆಯ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ತಗಡುಮಾಡಿ, ಅದರ ಸಮತೂಕ ಸೀಸಭಸ್ಮವನ್ನು ನಿಂಬೀಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಆ ತಗಡಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಗಜ ಪುಟ ಹಾಕಬೇಕು. ಇಂತಹ ಮೂರು ಪುಟದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಒಳ್ಳೆಯ ಶೋಧಿಸಿದ ಚಿನ್ನದ ತಗಡಿಗೆ ಪಾರಿವಾಳದ ಹಕ್ಕಿಯ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಕೋಳಿಯ ಹಿಕ್ಕೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಲೇಪಿಸಿ, ಸಮತೂಕ ಗಂಧಕದ ಪುಡಿಯನ್ನು ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಶರಾವಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಚೀಲುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಐದು ಕಾಡುಬೆರಣಿಗಳಿಂದ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಒಂಭತ್ತು ಸಲ ಪುಟ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹತ್ತನೆಯ ಸಲ ಮೂವತ್ತು ಕಾಡುಬೆರಣಿಗಳಿಟ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಪುಟ ಹಾಕಿದರೆ ಚಿನ್ನವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಸುವರ್ಣಭಸ್ಮವು ತಂಪು ; ಸಮಸ್ತಧಾತುಗಳ ಪರಿಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು ; ಕ್ಷಯ, ವಮನ, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಮೇಹಜಾಡ್ಯ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ವಿಷ, ಗಾಯ, ರಕ್ತಜಾಡ್ಯ, ಪ್ರದರ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಸಿಹಿ, ಕಹಿ, ಒಗರು ಈ ರಸಗಳುಳ್ಳುದು ; ವೀರ್ಯಪುಷ್ಟಿ, ಜ್ವಾಪಕಶಕ್ತಿ, ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿ, ಒಳ್ಳೆಯಕಾಂತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ; ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವುದು ; ಕಾರ್ಶ್ಯವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು ; ಸನ್ನಿಪಾತ, ಉನ್ನಾದ (ಹುಚ್ಚು), ಅಪಸ್ವಾರ, ಶೂಲೆ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು ; ದೇಹವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಸಿ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವುದು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಹು ಹಿತವಾದದ್ದು.

ಚಿನ್ನದಭಸ್ಮವು ಕಾರವಾಗಿರುವುದು ಎರಡು ಗುಂಜಿಯತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ತಿಂದರೆ ಕ್ಷಯ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಉಬ್ಬಸ, ಕೆಮ್ಮು, ಅರುಚಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಹಿಜಸ್ಸನ್ನೂ ರಸಾದಿಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ; ಪಾಂಡುರೋಗವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು ; ಪಥ್ಯವಾದುದು ; ಸಕಲವಿಧವಾದ ವಿಷಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ಗ್ರಹಣಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ದುಷ್ಟರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಅಶುದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಅಪಕ್ವವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಚಿನ್ನವು ಜನರ ಬಲವನ್ನೂ ವೀರ್ಯವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುವುದು ; ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವುದು ; ನಿರಂತರವಾಗಿ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಶುದ್ಧವಾದ ಸುವರ್ಣಭಸ್ಮವು ಸಕಲ ವಿಷಗಳನ್ನೂ ಶೂಲೆ ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದುದು ; ಪುಷ್ಟಿಕರವು ; ಕ್ಷಯ, ವ್ರಣ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಕಫ ಇವುಗಳನ್ನು

ಹೊಡೆವುದು ; ದೇಹಕ್ಕೆ ಸರೈದಾ ಅರೋಗ್ಯಕರವು ; ಆಯಾ ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನವಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಮಸ್ತ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ತೆಳ್ಳಗೆ ತಗಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ತಗಡಿನ ಸಮತೂಕ ಪಾದರಸ, ಸಮತೂಕ ಗಂಧಕ, ಇವೆರಡರ ಸಮತೂಕ ತಾಳಕ, ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಲೋಳಿರಸದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಲ್ಪದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ತಗಡಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಎರಡು ಶರಾವೆಗಳ ನಡುವೆ ಇರಿಸಿ ಚೀಲುಮಣ್ಣುಮಾಡಿ ೩೦ ಕಾಡುಬೆರಣಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಪುಟಹಾಕ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎರಡುಪುಟ ಹಾಕಿದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಯು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಅರಪುಡಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರ ಸಮ ತೂಕ ತಾಳಕವನ್ನೂ ಗಂಧಕವನ್ನೂ ಪಾದರಸವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ, ನಿಂಬೆಯ ಹುಳಿ ಯಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಎರಡುಮೂರು ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಯು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು ; ಇದನ್ನು ರಸಾದಿ ಔಷಧಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧವಾದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅರಪುಡಿಗೆ ಸಮತೂಕ ಶುದ್ಧವಾದ ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನೂ ಶುದ್ಧವಾದ ಹಂಸಪಾದಿ ಇಂಗಲೀಕವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನಿಂಬೆಯ ಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ, ಶರಾವೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೀಲುಮಣ್ಣುಮಾಡಿ ಮೂರು ಸಲ ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಈಶ್ವರ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಪಾಪಸಮುದಾಯವು ಭಸ್ಮವಾಗುವಂತೆ ಬೆಳ್ಳಿಯು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭಸ್ಮವು—ತಂಪು ; ಒಗರು, ಹುಳಿ, ಸಿಹಿ ಈ ರಸಗಳುಳ್ಳದು ; ತ್ರಿದೋಷಹರವು ; ಜಿಡ್ಡುಳ್ಳದು ; ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ; ಕಣ್ಣು ನೋವು ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಮತ್ತು ಉರಿ ವಿಷ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಮೇದಸ್ಸನ್ನು (ಕೊಬ್ಬನ್ನು) ಕರಗಿಸುವುದು ; ಮದಾತ್ಮಯ ರೋಗವನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡುವುದು ; ಕಾಂತಿ ಆಯುಸ್ಸು ಅರೋಗ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು ; ಕ್ಷಯ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಶೂಲೆ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ನರ, ಪ್ಲೀಹ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಡೆವುದು ; ಸರಗುಣವುಳ್ಳದು ಅಂದರೆ ಬಹುಬೇಗ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು.

ಅಶುದ್ಧವಾದ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಭಸ್ಮವು—ಪಾಂಡುರೋಗ, ನವೆ, ಗಳಗ್ರಹ (ಗಂಟ್ಟು ಕಟ್ಟುವದ) ವೆಂಬ ಗಂಟಲಬೇನೆ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ತಡೆ, ವೀರ್ಯ ನಾಶ, ಬಲಹಾನಿ, ತಲೆನೋವು ಇವುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

ತಾಮ್ರ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ

ರಸದಿಂದ ಅರೆದು, ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಔಷಧಕ್ಕೆ ಸಮ ಗಂಧಕವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಲೋಳೇಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ತೆಗೆದು ಔಷಧವನ್ನು ಲೋಳೇಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃ ಪುನಃ ೮ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇವೆರಡನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಔಷಧವನ್ನು ಗಿರಿಕರ್ಣಿಕೆ ಬೇರಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದುಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೯ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು, ಬಂದರಿಗಿಡದ ಸಮೂಲವನ್ನು ಕಲ್ಲುವು ಬೆರಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗೆದು, ಈ ರಸದಿಂಥ ಔಷಧವನ್ನು ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೯ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ ಲೇಪಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಔಷಧಕ್ಕೆ ಸಮಗಂಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಾರಂಬೇಳೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲ ವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಔಷಧವನ್ನು ನಾರಂಬೇಳೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೮ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ

ಲೇಸಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಔಷಧಕ್ಕೆ ಸಮಗಂಧಕವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಬಿಳೇ ಹಾಲುಮಾಡಿದ ಸೊಪ್ಪಿನರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗ ಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಬಿಳೇಹಾಲುಮಾಡಿದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೮ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೭ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ ಲೇಸಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ, ಔಷಧಕ್ಕೆ ಸಮಗಂಧಕವನ್ನು ಬೆರಸಿ, ಅಡುಸೋಗೆ ಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗೆದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲನ್ನು ಬೆರಸಿ, ಇದರಿಂದ ಔಷಧವನ್ನು ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೫ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ನಂತರ ಲಕ್ಕಿಲಿಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಸಮ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲು ಬೆರಸಿ ಔಷಧವನ್ನು ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೪ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ೨ ಪುಟಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗಂಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದು. ಉಳಿದ ಪುಟಗಳಿಗೆ ಗಂಧಕವು ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ.

೭ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಮಂದವಾಗಿ ಲೇಸಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಲೋಳೇಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ತೆಳುವಾದ ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ, ೨ ತೊಲೆ ಮರಿಮಾಡಿಬಿಟ್ಟು ಕೋಳೀಮೊಟ್ಟೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಿಂದ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಿಲ್ಲೆಗೆ ಲೇಸಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ಅರೆದು ಪುನಃಪುನಃ ೮ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೮ನೇ ವಿಧ—೩ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರವನ್ನು ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರಗಿಸಿ, ತಾಮ್ರವು ಕರಗಿದ ಕೂಡಲೇ ೧|| ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಗರವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಇದ್ದಲಿನಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ತಿರುವಿ ಗಟ್ಟಿಹುದಯ್ದು, ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ನಂತರ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೪|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ

ರಸದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹೆಣತೆ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿ ನಿಂದ ಅರದು ಅರದು ಪುನಃ ಪುನಃ ೯ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮ ವಾಗುವುದು.

೯ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ || ತೊಲೆ, ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು, ೨ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಕುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ, ಒಣಗಿಸಿ ಹೆಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಲೋಕೇಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟ ವನ್ನೂ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನೂ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮ ವಾಗುವುದು.

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ತಾಮ್ರ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನೂ ೧-೨ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊತ್ತುಮಾತ್ರ ೩-೫ ದಿನ ಸೇವಿಸುವುದು. ರೋಗಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಪಥ್ಯವಿಡು ವುದು. ಇದರಿಂದ ವಾತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಆಮ್ಲಪಿತ್ತ, ವಾಂತಿಭ್ರಾಂತಿ, ಬಳಲಿಕೆ, ಸ್ವರಭೇದ, ಪರಿಣಾಮಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಉದರಶೂಲೆ, ಕ್ರಿಮಿ ರೋಗ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಉಬ್ಬಸ, ಭ್ರಮೆ, ಗುಲ್ಮ, ಪ್ಲೀಹ, ಕ್ಷಯ, ಕುಷ್ಠ, ಮೇಹ, ಮೂಲ, ಗ್ರಹಣಿ, ವ್ರಣ, ಮೇದೋದೋಷ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಜ್ವರಗಳು ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿ, ಬಲ, ರುಚಿ ಇವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ತಾಮ್ರಭಸ್ಮವು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ ಕೃಮಿರೋಗ, ಉದರಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಯುಬ್ಬರ, ಕುಷ್ಠರೋಗ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ವಂಗ (ತಗರ) ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಂಗ ೧ ಶಾಣ ಪ್ರಮಾಣ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸೀಸ ೧ ಗುಂಜಿಯ ತೂಕ, ಅಂದರೆ ೩೦ ಭಾಗ ವಂಗ, ೧ ಭಾಗ ಸೀಸ, ಇವೆರ ಡನ್ನೂ ಒಂದು ಕಪ್ಪರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರಗಿಸಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ೧ ಜಾವದೊಳಗೆ ಕಾಡಿಗೆಯ ಮುರುಕಿ ನಂತೆ ಕರ್ರನೆಯ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಬಳಿಕ ಬಲವಾದ ಆ ಕಪ್ಪರೆಯ ಕಾವಿ ನಿಂದಲೇ ಅದು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಮುತ್ತುಗದ ರಸದಲ್ಲಿ ತಾಳಕವನ್ನು ಅರೆದು, ಅದನ್ನು ತಗರದ ತಗಡಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಮೊಳಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಮೂರು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ತವರದ ತಗಡಿಗೆ ಗೇರಿನೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿ ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ, ಹುಣಸೆ ಅರಳಿ ಮುತ್ತುಗ ಈ ಸೌದೆಗಳ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಳಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ವಂಗವನ್ನು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರಗಿಸಿ, ಹುಣಸೆ, ಅರಳಿ ಇವುಗಳ ತೊಗಟೆಯ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ವಂಗದ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗದಷ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹಾಕಿ, ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಿಂದ ತೊಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎರಡು ಜಾವದೊಳಗೆ ವಂಗವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಸಮತೂಕ ತಾಳಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹುಳಿ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಿ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಪುನಃ ಅದಕ್ಕೆ ಹತ್ತನೆಯೊಂದುಭಾಗ ತಾಳಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹುಳಿಯಿಂದ ಒಂದು ಜಾವ ಹೊತ್ತು ಮರ್ದಿಸಿ ಮೊಳಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹತ್ತು ಮೊಳಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ವಂಗವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಒಳ್ಳೆ ವಂಗ ಭಸ್ಮವು ಕಹಿ; ಉಷ್ಣ; ಜಿಡ್ಡಿಲ್ಲದುದು; ಸ್ವಲ್ಪ ವಾಯುವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದು; ಮೇಹ ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗಮೋದಸ್ಸು ಕ್ರಿಮಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು.

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶುದ್ಧಿಯಾಗದೆಯೂ ಭಸ್ಮವಾಗದೆಯೂ ಇರುವ ತಗರವು ಪ್ರಮೇಹ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗ, ಮೋದಸ್ಸು, ಕ್ರಿಮಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಗುಲ್ಮ, ಹೃದಯರೋಗ, ಶೂಲೆ, ಮೊಳೆಯಜಾಡ್ಯ, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ವಮನ ಇವುಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ಸೀಸ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧವಾದ ಸೀಸವನ್ನು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ, ಆ ಸೀಸದ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಅರಳಿ, ಹುಣಸೆ ಇವುಗಳ ತೊಗಟೆಯ ಬೂದಿಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹಾಕಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಿಂದ ತೊಳಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸೀಸವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಮತೂಕ ಮಣಿಶಿಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ನಿಂಬೆಯ ಹುಳಿಯಿಂದಾಗಲಿ, ಕಲಗಚ್ಚಿನಿಂದಾಗಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಿ ಮೊಳಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಭಸ್ಮದ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಒಂದಂಶ ಮಣಿಶಿಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹುಳಿ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಜಾವ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಿ, ಯಥಾಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅರವತ್ತು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾದರೆ ಸೀಸವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಮಣಿಶಿಲೆ, ಗಂಧಕ ಇವೆರಡನ್ನು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಅಡುಸೋಗೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಕಲ್ಪಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸೀಸದ ರೇಕನ್ನು ನೆನೆಸಿಟ್ಟಿದ್ದು ಅದನ್ನೇ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ವರಾಹಪುಟದಲ್ಲಿ ಮೂರುಪುಟ ಕೊಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ವೀಳಿಯದೆಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಮಣಿಶಿಲೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಸೀಸದ ರೇಕಿಗೆ ಲೇಪಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪುನಃಪುನಃ ಲೇಪಮಾಡಿ ೩೨ ಸಲ ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಸೀಸವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಅದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಣುಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೀಸ ಭಸ್ಮವು ಅತ್ಯುಷ್ಣ; ಜಿಡ್ಡುಳ್ಳುದು; ಕಹಿ; ವಾತವನ್ನೂ ಕಫವನ್ನೂ ಹೊಡೆವುದು. ಪ್ರಮೇಹ, ಜಲಬೋಷ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು; ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು; ಅಮವಾತವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಅಶುದ್ಧವಾದ ಸೀಸವು ಪ್ರಮೇಹ, ಕ್ಷಯ, ಕಾಮಾಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಸೀಸವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡಿಯೇ ಭಸ್ಮಮಾಡಬೇಕು.

ನಾಗ (ಸತ್ತು) ಭಸ್ಮ ಅಥವಾ ಜಸದ ಭಸ್ಮ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಸತ್ತುನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರಗಿಸಿ ಅರಸಿನ, ವೋಮ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಅಶ್ವತ್ಥದ ಚಕ್ಕೆ, ಹುಣಸೇಸೊವ್ವು ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವು ಸತ್ತಿಗೆ ೨ ಭಾಗ ಹಾಕಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಿಂದ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಸತ್ತು ಚೂರ್ಣವಾಗುವುದು ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಒಟ್ಟಿ ಚೀಲುವಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಅರ್ಧಗಜ ಪುಟಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೫ ಪುಟ ಹಾಕುವುದು. ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ೫ ಪುಟೆಯಿಡುವುದು ಹಸಿ ಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ೫-೫ ಪುಟೆಯಿಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೧೫ ಪುಟಗಳು ತೀರಿದ ನಂತರ ಸತ್ತು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ೧ ಭತ್ತದಕಾಳು ಮೊದಲು ೩ ಭತ್ತದಕಾಳುವರಿವಿಗು ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಜೀರಿಗೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ಇವು ಎರಡರ ಚೂರ್ಣ ಕಾಲು ತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಮೇಹರೋಗಗಳು ಪರಿಹರವಾಗುವುದು. ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಮುತ್ತುಕದ ಬೀಜ, ಕರೇ ಜೀರಿಗೆ, ಶೊಂಟೆ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ದೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ಹರ. ಸತ್ತು ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಸುವರ್ಣ ಮಾಕ್ಷಿಕ ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಕಾದಿವಟಿ ೫ ತೊಲೆ ಈ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರದು ತೊಗರೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆ

ಮಾಡಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಪಾಂಡು, ಯಕ್ಷತ್ವ, ಪ್ಲೀಹೋದರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಲೋಹ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧವಾದ ಪಾದರಸ ೧ ಭಾಗ, ಶುದ್ಧವಾದ ಗಂಧಕ ೨ ಭಾಗ, ಇವೆರಡರ ಸಮತೂಕ ಶುದ್ಧವಾದ ಲೋಹಚೂರ್ಣ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಎರಡುಜಾವ ಅರೆದು ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಹರಳೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ನೂಲಿನಿಂದ ಬಿಗಿದು, ತಾಮ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಚೀರುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಧಾನ್ಯರಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತಿದ್ದು, ಮೂರು ದಿನದಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತಮಾಡಿದರೆ ಆ ಲೋಹಚೂರ್ಣವು ಭಸ್ಮವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೋಡಿದರೆ ಹಂಸದಂತೆ ತೇಲುವುದು. ಈ ಲೋಹಭಸ್ಮಕ್ಕೆ ಸೋಮಾ ಮೃತವೆಂದು ಹೆಸರು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧವಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣವೆಂಬ ಕಬ್ಬಿಣದ (ಉಕ್ಕು) ಅರವುಡಿಗೆ ಅದರ ಹೆನ್ನೆರಡನೆಯೊಂದುಭಾಗದಷ್ಟು ಶುದ್ಧವಾದ ಇಂಗಲೀಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಎರಡುಜಾವ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಎರಡು ಶರಾವೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಚೀರುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಎಳುಸಲ ಹೀಗೆ ಪುನಃಪುನಃ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಯಕಟ್ಟಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜ ಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಆ ಅರವುಡಿಯು ಭಸ್ಮವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ತೇಲುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಕಬ್ಬಿಣದ ಅರವುಡಿ ೧ ಭಾಗ, ವೆಟ್ಟುಪ್ಪು (ಸೋರುಪ್ಪು) ೧ ಭಾಗ, ಹಿರಿಯಮದ್ದು ೧ ಭಾಗ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದ ಒಂದುದಿನವೆಲ್ಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಹರಳೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಮೇಲೆ ಕೆಸರುಮಣ್ಣನ್ನು ಬಳಿದು ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಾಂಗತೀತಳವಾದನಂತರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕೆಂಪಗೆ ಸಿಂಧೂರದಂತೆ ಭಸ್ಮವಾಗಿರುವುದು. ಅದನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೋಡಿದರೆ ತೇಲುತ್ತಿರುವುದು. ಅದು ಸಕಲಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಬಹಳ ಉತ್ತಮವಾದುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಕಬ್ಬಿಣದ ಅರವುಡಿಯನ್ನು ದಾಳಿಂಬದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಣಗಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಎಳುಸಲ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿದ ಅರವುಡಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಅದೇರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೀರುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಪುಟ ಹಾಕಿದರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಸ್ಮವಾಗಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ತೇಲುವುದು. ಅದನ್ನು ಸಕಲರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದು ಗುರುವಾಕ್ಯದಂತೆ ಸತ್ಯವಾದ ಸಿದ್ಧಕ್ರಿಯೆ.

ಊನೇ ವಿಧ — ತೀಕ್ಷ್ಣವೆಂಬ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅರವುಡಿಯನ್ನೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಆಕಳ ಮೊಸರನ್ನೂ ಸಹ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದು ತಾನಾಗಿ ಒಣಗುವ ವರೆಗೂ ಇರಿಸಿದ್ದು, ಒಣಗಿದಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕೆಂಡದಲ್ಲಿ ಗಜಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪುನಃಪುನಃ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಮೂರುಪುಟ ಹಾಕಿದರೆ ಆಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಶುಭ್ರವಾದ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಒನೇ ವಿಧ — ಕಬ್ಬಿಣದ ಅರವುಡಿಯನ್ನೂ, ಅದರ ಸಮತೂಕ ನವಾ ಸಾಗರವನ್ನೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿನೀರನ್ನೂ ಕಲೆಸಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿರಿಸಿದ್ದು ಒಂದುಜಾವ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಜ್ಜಿದರೆ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಆ ಭಸ್ಮವು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದರೆ ತೇಲುವುದು. ಅದನ್ನು ಸಮಸ್ತ ರೋಗಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ಮಾರಣಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲೋಹಗಳನ್ನು ಮಿತ್ರಪಂಚಕದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಊದಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ನಿರುತ್ಥಾನವೆಂದು ಹೆಸರು. ನಿರುತ್ಥಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲೋಹಭಸ್ಮವು ನೀರಿನಮೇಲೆ ತೇಲಿದರೆ ಅದು ಸೇವನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವು. (ಮಿತ್ರಪಂಚಕವೆಂದರೆ — ತುಪ್ಪ, ಅರಗು, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಟೆಂಕಣಕನ್ನಿರ, ತುಪ್ಪ(ಟಿ)ಳ ಇವು ಐದೊಂದು ಹೇಳುವರು.)

ಗುರುಗಂಜಿ, ತುಪ್ಪ, ಅರಗು, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಬಿಳಿಗಾರ, ಕುರಿಯೇ ನೊದ ಲಾದುವುಗಳ ತುಪ್ಪಳ, ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ಊದಿದರೆ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳೂ ಜೀವವನ್ನೂ ಹೊಂದುವುವು.

ಗಂಧಕವನ್ನೂ ನಿರುತ್ಥಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲೋಹವನ್ನೂ ಸಮತೂಕವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನವೆಲ್ಲ ಮರ್ದಿಸಿ ಚೀಲುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ಲೋಹಗಳಿಗೂ ನಿರುತ್ಥಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದು.

ಲೋಹ ಭಸ್ಮವು — ಪಾಂಡು, ಪ್ವಯ, ಪ್ಲೇಣತೆ (ಬಡವು), ಕೆಮ್ಮು, ತಲೆ ದಿರಗು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜಾಡ್ಯ, ರಕ್ತರೋಗ, ಗುಲ್ಮ, ಶೂಲೆ, ಪೀನಸ, ವಮನ, ಉಬ್ಬಸ, ಪ್ರಮೇಹ, ಅರುಚಿ ಇವನ್ನು ಬಹುಬೇಗ ವರಿಹರಿಸುವುದು; ನಡುಕ ವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು; ತಂಪು; ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಿತವಾದುದು.

ಶುದ್ಧವಾದ ಲೋಹಭಸ್ಮವು ಶಿವಶಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ವಾಯು, ಮೋಹ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಗುದರೋಗ, ಶೂಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಡೆವುದು. ಅಶುದ್ಧವಾದುದು ಈ ರೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ಲೋಹ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರಿಗೆ ಕುಂಬಳಕಾಯಿ, ಎಳ್ಳಿಣ್ಣೆ, ಉದ್ದಿ ನನ್ನ, ಸಾಸನೆ, ಮದ್ಯ, ಹುಳಿ ಇವು ಅಪಘ್ನಗಳು.

ಲೋಹವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರು ಮೀನು, ರಾತ್ರಿ ಜಾಗರಣೆ, ಬದನೆಯ ಕಾಯಿ, ಉದ್ದು, ಹಾಗಲಕಾಯಿ, ದೇಹಾಯಾಸ, ಮದ್ಯವೇ ಮೊದಲಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣವದಾರ್ಥಗಳು, ಎಣ್ಣೆ, ಹುಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ದೂರದಲ್ಲೇ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು.

ಲೋಹಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದುವರೆಗುಂಜಿಯ ತೂಕದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೂರು ಗುಂಜಿಯ ತೂಕದವರೆಗೆ ಉಚಿತವರಿತು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಲೋಹಭಸ್ಮವು ತ್ರಿಫಲೆಯ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಮುಪ್ಪಿನಸೊಕ್ಕು ನರೆಗಳನ್ನು ಸಹ ಹೋಗಿಸುವುದು. ತ್ರಿಕುಟಕ (ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಮೂರು) ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಈ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಧಾತುದೋಷಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು. ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಚಾತುರ್ವಾತಕ (ಏಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಚೆಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ ಪತ್ರೆ, ನಾಗಕೇಸರ ಇವು ನಾಲ್ಕು) ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ರಕ್ತಪಿತ್ತಜಾಡ್ಯವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು. ಬಿಳಿಯಕೊಮ್ಮೆಯನ್ನು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಡಿದು ಆ ರಸಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಬಿಳಿಯ ಕೊಮ್ಮೆಯ ರಸದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಪಾಂಡುರೋಗವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು. ಅರಿಸಿನ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತುವಿಧವಾದ ಪ್ರಮೇಹ ಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲುವುದು; ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರರೋಗವನ್ನು ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದು. ಆಡುಸೋಗಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಗುಳಿಗೆಮಾಡಿ ಬೆಳಗಿನ ಹೊತ್ತು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಐದುವಿಧವಾದ ಕಾಷಜಾಡ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ತಾಂಬೂಲದೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದು. ಅಗ್ನಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದು. ಮೈಗೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದೇನು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನು ಲೋಹದಂತೆ ದೃಢಮಾಡುವುದು ಎಂಬುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ಔಷಧಗಳೂ ಪುಟಗಳೂ ಸಾಲದೆಹೋದುದರಿಂದಲೂ, ಗಂಧಕ ಪಾದರಸ ಇವು ಸೇರದಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಪಕ್ವವಾದ ಅಂದರೆ—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗದ ಲೋಹಚೂರ್ಣವು ಜನರ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು.

ಮಂಡೂರವನ್ನು ಲೋಹಭಸ್ಮಮಾಡುವ ಕ್ರಮದಂತೆಯೇ ಮಾಡಿದರೆ ಮಂಡೂರವು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಕಾಂತ ಭಸ್ಮ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಾಂತವನ್ನು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗ್ಲೀಕ ೬ ತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗೋಮೂತ್ರ

ದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟಹಾಕುವುದು ಈ ರೀತಿ ೧೦ ಪುಟಗಳು ಹಾಕಿದನಂತರ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಬೆರಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಈ ಕಷಾಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟ ಇಡುವುದು. ಪುನಹ ಮುಕ್ಕಾಲುತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕವನ್ನು ಭಸ್ಮದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಎಕ್ಕದಹಾಲು ಬಿಟ್ಟು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಜಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಪುನಹ ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ೨ ಭತ್ತದಕಾಳು ತೂಕ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ೫ ಭತ್ತದಕಾಳು ತೂಕದವರಿವಿಗು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಮೇಕೆಕಾಲು ಅನುಪಾನದಿಂದ ಕೊಡಲು ಎದೆಯುರಿ, ಗ್ರಹಣೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಮೇಹವಾಯು, ರಕ್ತಕ್ಷೀಣತೆ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಜ್ವಯ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಕಾಂತ ಭಸ್ಮವು—ತಂಪು; ಸಿಹಿಯಾದುದು; ಸ್ವಲ್ಪ ಒಗರು, ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು; ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ತ್ರಿದೋಷಗಳನ್ನೂ, ವ್ರಣ, ಮೇಹ, ಕುಷ್ಠ, ಪ್ಲೀಹ, ಉದರಜಾಡ್ಯ, ಗ್ರಂಥಿರೋಗ, ವಿಷದೋಷ, ಕ್ರಿಮಿಜಾಡ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಹೊಡೆವುದು. ಒಳ್ಳೆಯ ರಜತಭಸ್ಮಕ್ಕೆ ಯಾವಯಾವ ಗುಣಗಳುಂಟೋ ಅವೆಲ್ಲ ಕಾಂತಭಸ್ಮದಲ್ಲಿರುವವು. ರಜತಭಸ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಾಂತಭಸ್ಮವೇ ಉತ್ತಮವೆಂದು ಭೈರವನ ತಾತ್ಪರ್ಯವು.

ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಯಾದ ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕನೆಯೊಂದು ಭಾಗ ಶುದ್ಧವಾದ ಗಂಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಹರಳೆಣ್ಣೆಯ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಚಕ್ರದಂತೆ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ, ಶರಾವೆಗಳೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರಿಸಿ ಚೀಲುಮಣ್ಣು ಮಾಡಿ ಗಜಪುಟದಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾವು ಹತ್ತುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪುಟಕ್ಕೆ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಬತ್ತದ ಹೊಟ್ಟನ್ನು ಹಾಕಿರಬೇಕು. ಆ ಕಾವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲೇ ಅರಿದಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೆ ಸಿಂಧೂರದ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ಭಸ್ಮವಾಗಿರುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಸ್ವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕವನ್ನು ಅಡಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಹುರುಳಿಯ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಹೇಮಮಾಸ್ತಿಕ ಭಸ್ಮವು—ಸ್ವಲ್ಪ ಕಹಿ ಸಿಹಿ ಸೇರಿದುದು ; ಮೇಹ, ಮೂಲ ವ್ಯಾಧಿ, ಹೈಮಜಾಡ್ಲ, ಕುಷ್ಠ, ಕಫ, ಪಿತ್ತ ಇವುಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವುದು ; ತಂಪು ; ಯೋಗವಾಹಿ (ಅಂದರೆ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದೊಡನೆ ಸೇರುವುದೋ ಅದರ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು) ; ಗಸಾಯನವು.

ಸ್ವರ್ಣಮಾಸ್ತಿಕ ರಜತಮಾಸ್ತಿಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ದರೆ ಬಹಳ ಗುಣಕೊಡುವುವು ; ಮೇಹ, ಕುಷ್ಠ, ಕ್ರಿಮಿ, ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು ರೋಗ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಅಶ್ಮರಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುವು.

ಮಾಸ್ತಿಕವು ಅವಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮವಾಗದಿದ್ದರೆ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಬಲವನ್ನೂ ತಗ್ಗಿಸಿಬಿಡುವುದು ; ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಡೆವುದು ; ಗಂಡಾಮಾಲೆಯನ್ನೂ ಇನ್ನೂ ಇತರ ಅನೇಕ ದುಷ್ಕರೋಗಗಳನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ; ಗುರುವಾದುದು.

ಮಾಸ್ತಿಕವೆಂಬ ಧಾತುವು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಹೊಡೆವುದು ; ಸಾದ ರಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವ್ರಾಯವಾದುದು ; ಉತ್ತಮವಾದ ವೃಕ್ಷಪದಾರ್ಥವು ; ಸುಲಭ ವಾಗಿ ಸೇರದಿರುವ ಎರಡು ಲೋಹಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಲ್ಲುದು. ಉತ್ತಮಗುಣಗಳಿ ಳ್ಳುದು ; ರಸಾಯನಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು.

ತಾರಮಾಸ್ತಿಕವು ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಂಚಿನಂತೆ ಕಾಣುವುದು ; ಒರೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಿ ದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ಮಿರುಗುವುದು. ಭಾರವಾಗಿಯೂ, ನೆಣ್ಣಾಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಬೆಳ್ಳಗೂ ಇರುವ ತಾರಮಾಸ್ತಿಕವು ಶ್ರೇಷ್ಠವು.

ತಾರಮಾಸ್ತಿಕದಲ್ಲೂ ಸ್ವರ್ಣಮಾಸ್ತಿಕದಲ್ಲಿರುವಂತಹ ದೋಷಗಳೇ ಇರು ವುದರಿಂದ ಆ ದೋಷಗಳು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶೋಧನಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು ; ಹೇಗೆಂದರೆ—ಎಲೆಹಾಗಲ ಹಾಲಕೊರಟೆಗೆ (ಮುರಿಗಾಯಿ) ಇವು ಗಳ ರಸಗಳಲ್ಲೂ ನಿಂಬೆಯ ಹುಳಯಲ್ಲೂ ಒಂದುದಿನವೆಲ್ಲ ನೆನೆಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಭಾವನೆಮಾಡಿದರೆ ತಾರಮಾಸ್ತಿಕವು ಶುದ್ಧವಾಗುವುದು.

ತಾರಮಾಸ್ತಿಕದ ಮಾರಣವಿಧಾನವು ಸ್ವರ್ಣಮಾಸ್ತಿಕದ ವಿಧಾನದಂತೆಯೇ. ಗುಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಸ್ವರ್ಣಮಾಸ್ತಿಕಕ್ಕಿಂತ ತಾರಮಾಸ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಕಡೆವೆ

ಮೈಲತುತ್ತ ಭಸ್ಮ.

ಗನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತುರು ಕಳ್ಳಿಹಾಲಿನಿಂದ ಒಂದುಜಾವ, ಜುಟ್ಟುವೇ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದ ಜಾವ ಅರದು ಖರ್ಜೂರದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಒಳಗಿರುವ ಬೀಜವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಮೇ ಲ್ಕಂಡೆ ಮೈಲತುತ್ತವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುವಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟಿ ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ಖರ್ಜೂರದಲ್ಲಿರುವ ಭಸ್ಮವನ್ನು

ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಗನೆ ಕೆಮ್ಮಲಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲ ಅಕ್ಕೀ ಕಾಳಷ್ಟು ಕೊಡಬೇಕು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತುವನ್ನು ಕುಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರ ತುಂಬಾ ಒಬೇಯಲಯರಸ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಬಿಲ್ಲೆಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೩೦ ಬೆರಣಿ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮ ಔಷಧಸೇವನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತುವನ್ನು ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಶೀಗೇಕುಡಿಯನ್ನು ಅರದು ಬ್ಯಾಲದ ಕಾಯಿಯಷ್ಟು ಗಾತ್ರ ಉಂಡೇಮಾಡಿ ಈ ಉಂಡೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೈಲತುತ್ತುವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

☞ ಮೈಲತುತ್ತು ಭಸ್ಮಸರಿಯಾಗಿ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಪುತ್ನೊಂದುಪುಟ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಕ್ರಮದಂತೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತುವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭಸ್ಮಮಾಡಿದ ನಂತರ ಆಯಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಲು ಶೂಲಿ, ಆಮ್ಲವೈತ್ಯ, ಕುಷ್ಟ, ಶ್ವಾಸ, ಖಾಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವದಲ್ಲದೆ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ನವೆ, ವಿಷ ಇವುಗಳನ್ನು ; ವಾಯುವಿಗದಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕ್ರಿಮಿರೋಗಗಳನ್ನೂ, ವೀಳೆದಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಫರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಮುರುದಾರುಸಿಂಗು ಭಸ್ಮ.

೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುರುದಾರುಸಿಂಗನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಉತ್ತು ರೇಣಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ೨ ತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ಆಡುಮುಟ್ಟದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ

೨ ಅಥವಾ ೩ ಚತುರ್ದಶಾಕ್ಷಿ ತೂಕ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಮೇಘರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ.

ಸೋಡಾ ಭಸ್ಮ.

೬ ತೊಲೆ ಸೋಡಾವುಡಿಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ದಿವಸ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ೩೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಟ್ಟು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಆಕ್ಕಿಕಾಳಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩-೫-೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ಭಸ್ಮ.

ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು, ಪಟಕ ಸಮಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇದರ ಯರಡರಷ್ಟು ಹಳೇ ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣು ಹಾಕಿ ಅರದು ಒಂದು ಕುಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಬೋಕಿಬಿಲ್ಲೆ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟ ಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತೆ. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹುರಳಾಳಷ್ಟು ಯಳ ನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮುಲ್ಲಂಗಿ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ-ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಪುರುಷದಲ್ಲಿ ಜಿಕ್ಕುಕು, ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಪಂಚಲವಣ ಭಸ್ಮ.

ಪಂಚಲವಣಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ೧-೧ ತೊಲೆ ಪ್ರಕಾರ ೫ ತೊಲೆಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹುಳಿದಾಳೆಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ಅರೆಚು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟಯಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಭಸ್ಮ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ.

ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಒಂದೇ ಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ ತಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಬೆಂಕಿಕೆಂಡದ ಮಧ್ಯೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಇಡುವುದು. ಈಚಗ ತೆಗೆದು

ಕೊಂಡು ಹಂಸಪಾದಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವುನಹಾ ಇದೇ ರಸಹಾಕಿ ಇದೇಮೇರಿಗೆ ಪುಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ನಂತರ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಹಣ ತೂಕ ಭಸ್ಮ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿನಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೂತ್ರಕೋಶದಕಟ್ಟು, ಮರಳು ಕಟ್ಟು, ಮೂತ್ರಕಟ್ಟೆಯಿರುವುದು, ಮೂತ್ರವುರಿಯುವುದು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು. ೨ನೇದು:—ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮವನ್ನು ೧ ವರಹತೂಕ ಕಪ್ಪೇಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ್ದು ೧ ವರಹತೂಕ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ ೧ ವರಹತೂಕ ಹಾಕಿ ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಕಪ್ಪೇಚಿಪ್ಪು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಬೆಂಕಿಕಂಡದ ಮಧ್ಯ ೧ ಘಂಟೆ ಇಟ್ಟು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಚಿಪ್ಪುಸಹಿತ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ:—ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ಭಸ್ಮ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಯಳನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸೌತೇಬೀಜದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ೩ದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೂತ್ರಜನಿಯುವುದು, ಮರಳು ಕಟ್ಟು ಇರುವುದು, ಮೂತ್ರಕಟ್ಟೆಯಿರುವುದು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು, ಹುವ್ವು ಮೀ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಲ್ಲು (ಮೀನಿನ ತಲೆ ಕಲ್ಲು) ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧಾ ತೆಗೆದು ಮೂಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ಭಸ್ಮ ೧ ಹಣತೂಕ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಗುಣಬರುವುದು. ಕಲ್ಲು ಕರಗಿ ತಕ್ಷಣವೇ ಮೂತ್ರ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು.

ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಒಂದೇ ಗಡ್ಡೆಯಾಗಿರುವ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ೬ ತೊಲೆ ತಂದು ಒಂದು ಬಿಳೀಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ || ಶೇರು ಸುಣ್ಣು ಕಲ್ಲನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ || ಶೇರು ಸುಣ್ಣು ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿ ಬಿಸಿನೀರು ಹುಯಿದು ಸುಣ್ಣು ಕಲ್ಲು ಬೆಂದನಂತರ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ತೆಗೆದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಲೋಳಿಸರದ ಪಟ್ಟಿ ಮಧ್ಯಭಾಗ ಎರಡಾಗಿ ಶೀಳಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಯಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡ ತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು

ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ೨ ವೇಳೆ ೫-೬ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರ ಗುಣ:-ವೇ.ಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಉಷ್ಣ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ೩ ತೊಲೆ, ಹುಣಿಸೇ ಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಅರದು ಎರಡು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಧ್ಯ ಈ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತುಯಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ವೊಳ ಪುಟ ಹಾಕಿದರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು ಅದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸುಣ್ಣು ವನ್ನು ಅರ್ಧಂಗುಲ ಮಂದ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಯಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಚೀಲುಬಿಚ್ಚಿ ಮೇಲೆ ಇರುವ ಸುಣ್ಣು ಪನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಒಳಗಿನ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪುಲ್ಲಂಪುರಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂಧು ದಿನ, ಕರೇಕಾಚಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಒಂದು ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ವನ್ನು ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕುಭಾಗ ಲೋಳಿಸರದ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಟ್ಟು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದುಸಲ ಪುಟ ವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಭಸ್ಮಕ್ಕೆ ಸಮಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕೊಡಲು ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮೂತ್ರವುರಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಪ್ರಮೇ ಹಕ್ಕೆ ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಭಸ್ಮವನ್ನು ನೇವಿಸಬೇಕು.

೬ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ೩ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳ ಗಾರ ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ೪ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಸಾಯಂಕಾಲ

೧ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಾಶ್ಮರೀ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಿನರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತವನ್ನು ಸಹ ಮೇಲ್ಕಂಡರೀತಿಯಾಗಿ ಭಸ್ಮ ಮಾಡುವುದು.

ರಸಕರ್ಪೂರ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಶೇರಿದ ಭಸ್ಮ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪುಲ್ಲಂಪುರಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಾವ, ಅಚ್ಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ, ಲೋಳಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ, ಕಿರಿನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಗೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಟ್ಟ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ನೋಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗಿರುವುದು ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ೧ ಹಣತೂಕ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ನೋಡ, ಮೇಹವ್ರಣ, ಮೇಹವಾಯು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು

ಕಲ್ಲುನಾರು ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಕಲ್ಲುನಾರು ೧ ನಾವು ತಂದು ಗಾಜಿನ ಬಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೮ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕುವುದು ಯಕ್ಕದಬೇರಿನ ಜೊಬ್ಬಡೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಯಕ್ಕದ ಹಾಲುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಲ್ಲುನಾರಿಗೆ ಕವಚ ಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ೨೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕುವುದು. ತಿರಿಗಿ ತೆಗೆದು ಕಲ್ಲುನಾರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಕ್ಕದಹಾಲು ಹಾಕಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಗೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕುವುದು. ಹೀಗೆ ೩ ಸಲ ಪುಟಹಾಕುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಕೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಮೇಹಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಅನ್ನದ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ತಾಟಬೆಲ್ಲ ೩ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ೩ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ೮ ಜಾವ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತಾಟ ಹೆಂಡದಲ್ಲಿ ೮ ಜಾವ ಭಾವನೆಮಾಡುವುದು ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಪ್ರಮಾಣ ೨೦ ಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುನಾರು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಜಪುಟ ಇಡುವುದು. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಹಣತೂಕ

ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನವೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ, ಉರಿ ಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುನಾರನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿ ಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗ ಶೀತಲವಾದನಂತರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆಯೇ ಅರೆದು ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುನಾರನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೆಂಪು ಹುಪ್ಪುಬಿಡತಕ್ಕ ಅಗಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಅದೇ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಬಿಲ್ಲೆಗೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆಯೇ ಅರೆದು ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುನಾರನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಂಗಡಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಅದೇ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಬಿಲ್ಲೆಗೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆಯೇ ಅರೆದು ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

ಪ್ರವಾಳ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಯಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಗಜಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಯಿಂದ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಫಹರ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಪ್ಲೇಯ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ವ್ರದರಶೂಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಹಸೇಶೋಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬಿಳಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಹವಳವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಡುಮೊಲದ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜುಟ್ಟುವೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶೀತೋಂಡೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ಯಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೬ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಾರಂಬೇಳೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೭ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಲೋಳಿಸರದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮ ವಾಗುವುದು.

೮ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳವನ್ನು ಅಚ್ಚಿಸೊಪ್ಪು (ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ರಡ್ಡಿವಾರಿನಾನಬೀಮು ಆಕು) ಕುಟ್ಟಿ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರದು ಹವಳಕ್ಕೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಶ್ರಾವೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದುಪುಟ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಪ್ರವಾಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳ ೩ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂಗರವಳ್ಳಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ೪ ಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಔಷಧವನ್ನು ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ೨ ಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವದು. ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ೪ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು

ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಮಧುಮೇಹ, ಅರಸಿನ ಮೇಹ ಗುಣ ವಾಗುವುದು. ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಕಷ್ಟ, ಗುಲ್ಮವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಮೌಕ್ತಿಕ ಭಸ್ಮ.

ಒಳ್ಳೇ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಗನೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮೂರು ಘಂಟೆ ಹೊತ್ತು ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇದನಮಾಡಲು ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

ಮೌಕ್ತಿಕ ಭಸ್ಮವಿಧಾನ—೧ನೇ ವಿಧ — ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೂರು ಲಘುವುಟಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ— ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೂರು ಲಘುವುಟಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮೂರು ಲಘುವುಟಗಳನ್ನು ಇಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ತೂಕದಿಂದ ೩ ಭತ್ತದಕಾಳು ತೂಕದವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು.

ಇದರ ಗುಣ — ವಾಜೀಕರಣ, ನೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿ, ಶೀತವೀರ್ಯವುಳ್ಳದು, ಶ್ವಾಸಕಾಸ, ಕ್ಷಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಕ್ಷಯ ರೋಗದಿಂದ ಸ್ತೇನಿಸಿದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಶುಕ್ತಿ ಭಸ್ಮ-ಅಂದರೆ ಮುಕ್ತಿನಚಿಪ್ಪು ಭಸ್ಮ.

ಮುಕ್ತಿನಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೮ ಜಾವ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸಿದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟೆ ಇಡುವುದು. ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಪುಟೆವಿಡಲು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ೨ ಭತ್ತದಕಾಳು ಮೊದಲು ೪ ಭತ್ತದಕಾಳು ತೂಕದವರಿಗು ದಿನ ಎರಡುಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿನಗಳು ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ--ಕಫಹರ, ಶೂಲೆ, ಹೃದಯ ರೋಗ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು. ಅಜೀರ್ಣಶೂಲೆಗೆ

ಹಿಂಗುವಾಷ್ಟಕ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಸೇವಿಸುವುದು. ಕಾಸಶ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ವೀಳೆಯದೆಲೆಯ ರಸದೊಡನೆ ಸೇವಿಸುವುದು.

ಶೃಂಗಿ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ದುಪ್ಪೇಕೊಂಬನ್ನು ತುಂಡುಗಳು ಮಾಡಿ ಶೀಗೇಕಾಯಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಹಸೇ ದೇವದಾರಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ದುಪ್ಪೇಕೊಂಬುಗಳಿಗೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಬಿಳೇಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಕಾಡುಬೆರಣಿ ಯಿಂದ ಗಜಪುಟ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತವಾಯುಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಯಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ದುಪ್ಪೇಕೊಂಬನ್ನು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಜಪುಟವಿಟ್ಟು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣ್ಣೆ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಜಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ದುಪ್ಪೇಕೊಂಬನ್ನು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಉತ್ತರೇಣಿಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರದು ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಇದರ ಮಧ್ಯ ದಲ್ಲಿ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಏಳು ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣ ಗಿಸಿ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಒಂದು ಗಜ ಆಳವಾದ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೋಡಿ ಅರ್ಧಭಾಗ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದುವರಸೆ ಹಣ್ಣು ಯಕ್ಕದ ಯಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದುವರಸೆ ದುಪ್ಪೇಕೊಂಬಿನ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹಾಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಪುನಹ ಎಕ್ಕದ ಯಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಸಿ ಮತ್ತೊಂದುವರಸೆ ದುಪ್ಪೇ ಕೊಂಬಿನ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹಾಸುವುದು. ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದುವರಸೆಯಲೆ, ಒಂದುವರಸೆ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹಾಸಿ ಉಳಿದ ಬೆರಣಿಗಳನ್ನು ಅದರಮೇಲೆ ಮಡಗಿ ಪುಟಯಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮ ಆಗುವುದು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ೧ ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ಸಕ್ಕರೆಯೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಮೇಹ ಗುಣ ವಾಗುವುದು.

ಜನೇ ವಿಧ—ಒಂದುಮೊಳ ಅಳವೂ, ಒಂದು ಮೊಳ ಉದ್ದವೂ, ಒಂದು ಮೊಳ ಅಗಲವೂ ಉಳ್ಳ ಹೆಳ್ಳವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅರ್ಧಭಾಗದವರಿಗೆ ಹೊಂಗೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಯನ್ನು ಬಿಂಬಿ, ಎರಡುಪಡಿ ಗೇರುಬೀಜ ಕತ್ತರಿಸಿ ಅರ್ಧವನ್ನು ಆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿ ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಗೇರುಬೀಜ ಮುಚ್ಚಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹೊಂಗೆ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಮುಚ್ಚಿ ಪುಟಹಾಕುವುದು. ಅಮೇಲೆ ಶೃಂಗಿ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೩೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟ ಹಾಕುವುದು. ಬೆಳ್ಳಗೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಬೆಣ್ಣೆ ಅಥವಾ ತುಪ್ಪದ ಅನುಪಾನ ದೊಡನೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಾಗತೂಕ, ಅಡ್ಡತೂಕ ಕೊಡುವುದು. ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ ಅಥವಾ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೇಹಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೬ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ದುವೈಕೊಂಬನ್ನು ಸಣ್ಣಗೆ ತುಂಡುಗಳ ಮಾಡಿ, ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ದುವೈಕೊಂಬಿನ ತುಂಡುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿಹಾಕಿ ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅದಿಮಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ೧ ಆಣೆ ತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹರೋಗ, ಹೃದ್ರೋಗ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೭ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಶೃಂಗಿಯ ತುಂಡುಗಳಿಗೆ, ಚಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರೆದು ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಗುರುಗಂಜಿತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಅರ್ಧತೊಲೆ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೦-೧೫ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ರೋಗಗಳು, ದಾಹ, ಮೇಹಸಮ್ಪ್ರದವಾದ ಉಷ್ಣಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೮ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ದುವೈಕೊಂಬನ್ನು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಪುಲ್ಲಂಪುರಸಿಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಮೇಲೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಣತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನವ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಸಾರಗದ ಕೊಂಬು ಭಸ್ಮ.

೬ ತೊಲೆ ಸಾರಗದ ಕೊಂಬುಗಳನ್ನು ಶೀಳೆ ದಬ್ಬೆಗಳಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಈಜಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆವರಿಕೆಸೊಪ್ಪು ಸುಮಾರು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿನಷ್ಟು ಕುಟ್ಟಿ ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಸೊಪ್ಪು ತುಂಬಿ ಅದರಮೇಲೆ ಸಾರಗದ ಕೊಂಬು ಇಟ್ಟು ಪುನಹ ಅರ್ಧ ಸೊಪ್ಪು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ತುಂಬಿ ಬಾಯಿಗೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಭಸ್ಮ ಆಗುತ್ತೆ. ತಂಗಳನ್ನದಲ್ಲಿ ಹಸೀ ಹಸು ವಿನ ಹಾಲು ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಭಸ್ಮ ೧ ಹಣತೂಕ ಬೆರೆಸಿ ಊಟಮಾಡಬೇಕು. ಇದೇರೀತಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಹ ಊಟಮಾಡಬೇಕು. ರಾತ್ರಿಗೆ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದೇಮೇರೆಗೆ ೩ ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ೧ ದಿನ, ಪುನಹ ೩ ದಿನ ಬಿಟ್ಟು ೧ ದಿನ ಈ ರೀತಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ನೀರಿನದಾಹ ಸಹ ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

ವರಾಟಿಕ ಭಸ್ಮ ಅಂದರೆ ಕವಡೆ ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಗಾಜಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ರಸವೆಲ್ಲ ಒಣಗಿಹೋದನಂತರ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆ ಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಜಪುಟವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಮಾಣ :—೨ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ಮೊದಲು ೫ ಭತ್ತದಕಾಳು ತೂಕದವರಿವಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ನೇತ್ರರೋಗ, ಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮೋದರ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨ನೇ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕವಡೆಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದು ಮುಣುಗುವಷ್ಟು ತೀಮೆ ಕಾಡಿ (ವಿನಿಗರ್) ಹಾಕಿ ೩ ದಿನ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಭಸ್ಮವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಕವ್ವೆಚಿಪ್ಪಿನ ಭಸ್ಮ.

ಸೀನೀರು ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಕವ್ವೆಚಿಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಹೊಡೆದು ಒಂದು ಪಿಂಗಾಣಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದು ಮುಳುಗುವಷ್ಟು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಒಂದುಜಾವ ಇರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ

ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಿ ಇಟ್ಟು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನವಾಸಾಗರವನ್ನೂ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾವನ್ನೂ ಬೆರಸಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಿವಿಡಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಅರ್ಧ ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ, ಶೀತಜ್ವರ, ಕಂಠವಾಯು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು. ಮತ್ತು ಅಕಳತುಪ್ಪದಿಂದ ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ (ಪ್ಲೀಹ), ಮಹೋದರ ಇವುಗಳು ಸಹ ಗುಣವಾಗುವುದು. ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ವತ್ಸ ಇಡಬೇಕು.

ಶಂಖು ಭಸ್ಮ.

೧ನೇ ವಿಧ—ಹಾಲುಶಂಖುವೊಂದನ್ನು ತುಂಡುಗಳಾಗಿಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಾರಂಬೇಳೆನೊಪ್ಪು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಕವಚಮಾಡಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟಿ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಜೇರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ವಾಯುಗಳು, ಹೊಟ್ಟೆಕಚ್ಚು, ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು, ಹೊಕ್ಕಳದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೨ನೇ ವಿಧ—ಹಾಲುಶಂಖುವೊಂದನ್ನು ತುಂಡುಗಳಾಗಿಮಾಡಿ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚುರುಚುರಿಕೆನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಿಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩ನೇ ವಿಧ—ಹಾಲುಶಂಖುವನ್ನು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ಶಂಖಿಗೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಿಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಸ್ತಂಭವಲವಣ ಬೆರಸಿ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಿಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪುನಃ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೆಂಪು ಅಗನೇಹುವನ್ನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆ

ಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕು ವುದು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಪುಟ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಪುಟ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆಗಳು, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪ನೇ ವಿಧ—ಹಾಲುಶಂಖನ್ನು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ತುಂಡುಗಳಿಗೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಂಡೆಗಳ್ಳಿ ಹಾಲುಹಾಕಿ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಮುಚ್ಚಳ ದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಮದರ್ನೆ ಮಾಡಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮ ೧ ಹಣತೂಕ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫ನೇ ವಿಧ—ಹಾಲುಶಂಖನ್ನು ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಾಮಗುಳ್ಳದಸಮೂಲ ಕುಟ್ಟಿ ಶಂಖಿಗೆ ಕವಚ ಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮ ವಾಗುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪುಲ್ಲಂಪುರಸಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲೋಳೆಸರದ ಬೇರು ತಂದು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಬೆಂಬೂದಿ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗದದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ ಈ ಎರಡು ರಸಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶಂಖುಭಸ್ಮ ೨ ಗುರು ಗಂಜಿತೂಕ ಬೆರಸಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಶೂಲೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬ನೇ ವಿಧ—ಹಾಲುಶಂಖನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕೆಂಪುವತ್ತರೇಣಿಸೊಪ್ಪು ಅರೆದು ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನಂತರ ಗರು

ಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ನಿಂಬೀಜೆಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆಗಳು, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಸಿಂಧೂರಗಳು.

ರಸ ಸಿಂಧೂರ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೨ ಪಲ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧೧ ಪಲ, ನವಾಸಾಗರ (೬ ಅಣತೂಕ ೧ ತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ೮ ನೇ ೩ ಭಾಗ.) ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನಿಂಬೆಯಹುಳಿಯಿಂದ ಅರೆದು, ಗಾಜಿನ ಕುಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಾಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಆ ಕುಪ್ಪಿಯ ಮೇಲೆ ನಯವಾದ ಜೇಡಿಮಣ್ಣನ್ನು ಬಳಿದು ಬಟ್ಟೆಯುಸುತ್ತು ಒಣಗಿಸಿ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಏಳುವರಿಸೆ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಕುಪ್ಪಿಯನ್ನು ಒಂದು ಒಡಕು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿಗೆಯ ವರೆಗೆ ಹೊಳೆ ಆ ಬಳಿಕ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರವನ್ನು ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇರಿಸಿ ಉರಿಹಾಕುವಾಗ ಕುಪ್ಪಿಗೆಯು (ಒಡೆಯದಂತೆ) ಆಗಾಗ್ಗೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಎಂಟುಜಾವ ಆವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾಗಲು ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಪ್ಪಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗಳೀಕದಂತೆ ಇರುವ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಯಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ನೇವಿಸಲು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಇದು ಅರ್ಧ ಅಥವಾ ಒಂದಾಣೆ ತೂಕವನ್ನು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಾಮಿನಿಯರ ಕಾಮವನ್ನೂ ರತಿಕೌತುಕವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದು. ವೀರ್ಯವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಮದವನ್ನು ಬಹುಬೇಗ ಮುರಿಯುವುದು.

ಈ ರಸಸಿಂಧೂರವು ರೂಕ್ಷಗುಣವುಳ್ಳುದು ; ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವನ್ನೂ, ರಾಜ ಯಕ್ಷ್ಮವೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳೆಂದುಂಟಾದ ದೇಹ ಧಾತುಗಳ ಕ್ಷಯವನ್ನೂ ; ಪಾಂಡುತೋಭೆ, ಗುಲ್ಮ, ಪ್ರಮೇಹ, ಶೂಲೆ, ಸ್ಥೀಹರೋಗ, ಜ್ವರ, ಕೆಟ್ಟ ವ್ರಣಗಳು, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಗ್ರಹಣೆ, ಭಗಂದರ, ವಮನ, ತ್ರಿದೋಷ, ವೈಷಮ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೫ ಪಲ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೫ ಪಲ, ಬಿಳಿಗಾರ ೨ ಪಲ, ನವಾಸಾಗರ || ಪಲ, ಈ ಮೇರೆಗೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಚನ್ನಾಗಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಗಾಜಿನ ಕುಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಪ್ಪಿಯ ಬಾಯನ್ನು ಭದ್ರವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಗಳಿಂದ ಏಳು ವರಸೆ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಆ ಕುಪ್ಪಿಯನ್ನು ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರವಿರುವ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧೨ ಜಾವಗಳು ಸುಟ್ಟು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಒಡೆದು ಕುಂಕುಮಸೇರಿದ ಅರಸಿನದಂತಿರುವ ಆ ರಸಸಿಂಧೂರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಈ ರಸ ಸಿಂಧೂರಕ್ಕೆ ಅನುಪಾನಗಳು—ವಾತಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ—ಜೇನು ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಸೇರಿದ ಹಿಪ್ಪಲಿಯೂ, ಕಫರೋಗದಲ್ಲಿ—ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಸೇರಿದ ತ್ರಿಕಟುಕವೂ, ಪಿತ್ತಜಾಡ್ಯದಲ್ಲಿ—ಏಲಕ್ಕಿವುಡಿ ಸೇರಿದ ಸಕ್ಕರೆ ಯೂ, ವ್ರಣವುಳ್ಳಟ್ಟ—ಗುಳ್ಳು, ಕೊನ್ನೂರಿಗಡ್ಡೆ, ಹಸಿಯಶುಂರಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲಾವಂಜಿ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವೂ, ವೃಷ್ಣಿಯಾಗಬೇಕಾದಲ್ಲಿ—ತುಪ್ಪ, ಅರಿಸಿನ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ಇವುಗಳು, ಅಥವಾ ಬೂರುಗಡಸೂವಿನ (ತೊಟ್ಟು) ಇವು ಉತ್ತಮವಾದ ಅನುಪಾನಗಳು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ—ಒಂದುಭಾಗ ಪಾದರಸಕ್ಕೆ ಮೂರುಭಾಗ ಗಂಧಕವನ್ನೂ, ಏಳುಗುಂಜಿ ತೂತ ಪವನಾಶನ ಅಂದರೆ ನಾಗ (ಸೀಸ) ವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು, ಆ ಕಜ್ಜಲಿಯನ್ನು ಗಾಜಿನ ಕುಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಲೇಪನಮಾಡಿ, ಅಲದಚಕ್ಕೆಯ ವುಡಿಯನ್ನೂ ಸುಣ್ಣವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಅರೆದು ಗುಳಿಗೆಮಾಡಿ ಆ ಕುಪ್ಪಿಯ ಬಾಯ್ಗೆ ಮೆತ್ತಿ, ಆ ಕುಪ್ಪಿಯನ್ನು ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಕ್ರಮಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಮೂರು ದಿನವ ಉರಿದರೆ ಹೊನ್ನೆಯಹೂವಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಭಸ್ಮ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಆ ಸಿಂಧೂರದ ಒಂದುಗುಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಆಯಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇವಿಸಲು ಮುಪ್ಪನ್ನೂ ಮರಣವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಿಸುವುದು.

ರಸಸಿಂಧೂರವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇವಿಸಿದವರ ರೋಗಸಮುದಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಹರಿಸುವುದು; ದೇಹದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು; ಶುಕ್ರಧಾತುವನ್ನು ನೂರರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು.

ರಸಭಸ್ಮವು ಸಕಲವಿಧವಾದ ಕ್ಷಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳುದು; ವ್ರಣ, ಕುಷ್ಠ, ಭಗಂದರ, ಮೇಹ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಡೆವುದು; ಬಲ, ಕಾಂತಿ, ಶುಕ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಸಮಸ್ತ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ಪಲ, ಅದರ ಸಮ ತೂಕ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕಜ್ಜಲಿಯಂತೆ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು, ಅಲದಮೊಗ್ಗಿನ ರಸದಿಂದ ಮೂರು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಸ್ಥಾಲಿ (ಗಾಜಿನ ಕುಪ್ಪಿ) ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಮಳಲುತುಂಬಿದ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿ ೪ ಜಾವ ಮಂದಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಉರಿಸಿದರೆ ಆಗತಾನೆ ಉದಿಸಿದ (ಬಾಲ) ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ರಸಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಇದು ಅನುಪಾನಭೇದ ದಿಂದ ಸೇವಿಸಿದವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಕ್ಷಯ, ಕುಷ್ಠ, ವಾತ, ಪ್ಲೀಹ, ಮೇಹ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಪಾಂಡುರೋಗವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಎಣ್ಣೆಯು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಹಾಗೆ ಔಷಧವು ಅನುಪಾನಯೋಗದಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬೇಗ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಅಂತಹ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ರಸಸಿಂಧೂರ (ಭಸ್ಮ) ಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದುವುಗಳು ಅವು ವೆಂದರೆ:—

ರಸಸಿಂಧೂರ (ಭಸ್ಮ) ವು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ವಾತಮೇಹವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು; ತ್ರಿಫಲೆ ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಪಿತ್ತಮೇಹವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು; ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಈ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಶೂಲೆ ಇವು ಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು; ಅರಸಿನ ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಿಂದ ರಕ್ತ ವಿಕಾರವನ್ನೂ ಶಮನಮಾಡುವುದು; ತ್ರಿಕಟುಕ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಆಡುಸೋಗೆ ಇವು ಗಳ ಅನುಪಾನವು ಕಾಮಾಲೆ ವಾಂಡು ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆವುದು; ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಳಲೆಕಾಯಿ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನವು ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಬದ್ಧಕೋಷ್ಠ, ಎದೆನೋವು ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದ ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದುದು; ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ, ಕಲ್ಪಕೈರೆ, ಏಲಕ್ಕಿ ಇವುಗಳ ಅನು ಪಾನವು ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದೆಂಬುದು ನಾಗಾರ್ಜುನನ ಸತ್ಯ ವಚನವು; ಲವಂಗ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರ, ಜಾಜಿವತ್ರೈ, ಇಂಗಲೀಕ, ಮಗ್ಗಾರೆ ಕಾಯಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಭಂಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಭಾಗ ದಂತೆಯೂ; ಕರ್ಪೂರ, ಅಫೀಮು, ಸೀಸ ಭಸ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಅರ್ಧಭಾಗದಂತೆಯೂ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಅರೆದು, ಧಾತುವೃದ್ಧಿಗೆ (ರಸ ಭಸ್ಮಕ್ಕೆ) ಅನುಪಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವುದು; ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಲವಂಗ, ನೆಲ ಬೇವು, ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದ ಯೋಗದಿಂದ ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳನ್ನೂ ಹೊಡೆವುದು; ಸೌವರ್ಚಲವಣ ತ್ರಿಫಲೆ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಿಂದ ರೇಚನ ಮಾಡಿಸುವುದು; ಲವಂಗ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರ, ಇಂಗಲೀಕ ಇವುಗಳೊಡನೆ

ಸೇರಿಸಿ ತಾಂಬೂಲದೊಡನೆ ಭಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧಾತುವೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದು ; ನೆಲಗುಂಬಳದಗಡ್ಡೆಯ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಧಾತುವೃದ್ಧಿಮಾಡುವುದು ; ಭಂಗಿ, ಓಮದಕ್ಕಿ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ವಮನವಿಕಾರವನ್ನು ಶಮನಮಾಡುವುದು ; ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಅರಸಿನ, ಭಂಗಿ, ಓಮದಕ್ಕಿ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಆಗತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಉದರಜಾಡ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಎರಡಾಣೆ ತೂಕ ಮುತ್ತುಗದ ಬೀಜಕ್ಕೆ ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ (ನಾಲ್ಕಾಣೆ ತೂಕ) ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇದರ ಅನುಪಾನದಿಂದ ರಸಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಕ್ರಿಮಿದೋಷವನ್ನು ಹೊಡೆವುದು ; ಅಫೀಮು, ಲವಂಗ, ಇಂಗಲೀಕ, ಭಂಗಿ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಅತಿಸಾರಗಳನ್ನೂ ತತ್ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ; ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಓಮದಕ್ಕಿ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಹಸಿವೆಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧ ನಾಗೇಶ್ವರ ವಚನವು ; ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಯ ಸತ್ವದೊಡನೆ ಸೇರಿದರೆ ಸಕಲ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು ; ಈರೀತಿಯಾಗಿ ಆಯಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಂತಹ ಅನುಪಾನಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ರಸಸಿಂಧೂರವು ಸಕಲ ರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಸೈಂಧವಲವಣ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಹಸಿಯಶುಂಠಿ, ಚಿಲುಕೀರೆಸೊಪ್ಪು, ಬದನೆಕಾಯಿ, ಪಡವಲಕಾಯಿ, ಸಿಹಿಸೋರೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಂಜನಗಳು ; ಗೋದುವೆ ಹಳೆಯ ಬತ್ತ ಇವುಗಳ ಅನ್ನ, ಆಕಳ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ, ಮೊಸರು, ಹಂಸೋದಕ, ಹೆಸರಕಟ್ಟಿನ ಸಾರು ಇವುಗಳು ಪಾರದವನ್ನು ಸೇವಿಸುವಾಗ ಪಧ್ಯಗಳು.

ರಸಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರಿಗೆ ಉದ್ಗಾರ (ತೇಗು) ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮೊಸರನ್ನವನ್ನೂ, ಜೀರಿಗೆ ಮಿಶ್ರವಾದ ಕರಿಯ ಮೀನನ್ನೂ ಪಧ್ಯವಾಗಿ ಕೊಡುವುದು. ವಾಯುವಿನ ತೊಂದರೆ ಇದ್ದರೆ ನಾರಾಯಣತೈಲವೇ ಮೊದಲಾದ ತೈಲಗಳಿಂದ ಅಭ್ಯಂಜನ ಮಾಡಿಸಬೇಕು ; ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆವುದೂ ಬೇಕಾಗದೆ ಬೇಸರವಾಗಿದ್ದರೆ ತಣ್ಣೀರನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲೆ ಸುರಿಯಿಸುವುದು ; ನೀರಡಿಕೆಯಾದರೆ ಎಳನೀರು ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿದ ಹೆಸರುಕಟ್ಟು ದ್ರಾಕ್ಷೆ ದಾಳಿಂಬದಹಣ್ಣು ಖರ್ಜೂರ ಬಾಳೆಹಣ್ಣು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು.

ಗುಳ್ಳದಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲವತ್ತದಹಣ್ಣು, ಕುಂಬಳಕಾಯಿ, ಬಿದಿರ ಕಳಲೆ (ಬೆತ್ತದಕುಡಿ), ಹಾಗಲಕಾಯಿ, ಉದ್ದು, ಬಟಾಣಿ, ಕಡಲೆ, ಅವರೆ, ಹುರುಳಿ, ಉಪ್ಪು (ಸಾಸನೆ), ಎಳ್ಳು, ಉಪವಾಸ, ಮೈಯ್ಗೆ ಸೀಗೆಕಾಯಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಡಿಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಸ್ನಾನ, ಕೋಳಿ, ಸುರೆ, ಆಸವ, ಅನೂಪ ಮಾಂಸ, ಕಲಗಚ್ಚು, ಬಾಳೆಲೆಯಲ್ಲೂ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲೂ ಭೋಜನಮಾಡು

ವುದು, ಗುರುವಾದ ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ತಡೆವ ಅತಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಅತ್ಯುಷ್ಣವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಇವು ರಸವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರಿಗೆ ಅಪಧ್ಯಗಳೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿರುವರು.

ರಸವನ್ನು ಸೇವಿಸುವವರು ಕುಂಬಳ, ಸವುತೆ, ಬೋರೆ, ಕೊಡಸಿಗೆ, ಕಮರಕದಹಣ್ಣು, ಬಿದಿರಕಳಲೆ ಈ ಆರು (ಕಕಾರಾದಿ) ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು. [ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಕಾರವು ಯಾವ ಪದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದೋ ಆ ಪದದ ಅರ್ಧ (ಪಸ್ತು) ವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು; ಅಂತಹವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ಅನೇಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಿವೆ; ಅವುಗಳನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದು ಗ್ರಂಥಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು.]

ಇಂಗಲೀಕ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧೨ ಜಾವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಒಂದು ಗಾಜು ಕುಪ್ಪಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮೂರು ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಜಾವ ಬೇಯಿಸುವುದು. ಸಿಂಧೂರವಾದ ಕೂಡಲೇ ಕುಪ್ಪಿಯನ್ನು ಯಂತ್ರದಿಂದ ತೆಗೆದುಬಿಡಬೇಕು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ೧ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ೩ ಭತ್ತದ ಕಾಳುವರಿವಿಗು ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳೊಡನೆ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಸರ್ವ ಜ್ವರಗಳು, ಮೇಹಸಮೃದ್ಧವಾದ ಚಟ್ಟಿಗಳು ಪರಿಹರವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿದೀಪನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ತಾಳಕೆ ಸಿಂಧೂರ.

ಕಕ್ಕೆಮರದ ಚಕ್ಕೆಯನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಇದರಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕವನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಅರದು ಗಂಡುತಗಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಈ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಬೂದಿಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉಳಿದ ಬೂದಿಯನ್ನು ಮಡಕೆ ಕಂಠದವರಿವಿಗು ತುಂಬಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ತಂಗಡಿಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ೪ ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ನೋಡಲು ತಾಳಕವು ಸಿಂಧೂರವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅಕ್ಕೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩-೫ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು. ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪತ್ಯ ವನ್ನಿಡುವುದು.

ಶತಪುಠ ಅಭ್ರಕಸಿಂಧೂರ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ.

ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಧಾನ್ಯಾಭ್ರಕವನ್ನು ಇದರ ಕೆಳಗೆ ಉದಹರಿಸಿರುವ ಮೂಲಿಕೆಗಳ ಸ್ವರಸಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಷಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಚೀಲಮಾಡಿ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು. ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆಯುವಾಗ ಅಭ್ರಕಕ್ಕೆ ಹದಿನಾರರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗ ಸೂರತಿ ಬೆಳಗಾರದ ಅರಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಅರೆಯಬೇಕು. ಉಳಿದ ಸ್ವರಸಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಕಷಾಯಗಳಿಂದ ಅರೆಯುವಾಗ ಬೆಳಗಾರವು ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ.

೧. ಎಕ್ಕದಹಾಲು, ೨. ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿಸಮೂಲದ ರಸ, ೩. ಬೂದುಕುಂಬಳ ಕಾಯಿ ರಸ, ೪. ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಕಷಾಯ, ೫. ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಕಷಾಯ, ೬. ನೆಲ ತಾಟಿ ಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ೭. ಮಜ್ಜಿಗೆ ಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ೮. ಹಿರೀಮದ್ದಿನ ಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ೯. ತಾವರೆ ಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ೧೦. ಲಕ್ಕಿಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೧೧. ಹಳದೀ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೧೨. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಯಸಮೂಲದ ರಸ, ೧೩. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ, ೧೪. ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಹಣ್ಣಿನರಸ, ೧೫. ಲೋಳೆ ಸರದ ರಸ, ೧೬. ಅಲದಬಿಳಲಿನ ರಸ, ೧೭. ಆಡುಸೋಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೧೮. ಚಿಲಕೀರಸಮೂಲದ ರಸ, ೧೯. ಒಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೨೦. ಚಿಕ್ಕ ತಗಚೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೨೧. ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ಸಮೂಲದರಸ, ೨೨. ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ, ೨೩. ವೀಳೆಯದೆಲೆ ರಸ, ೨೪. ತುಲಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೨೫. ಮಂಜಿಷ್ಟ ಕಷಾಯ, ೨೬. ಬೂರಗದಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ, ೨೭. ಬಿಳೇಮುತ್ತಿಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ, ೨೮. ಹುವ್ವರಸಿಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ, ೨೯. ಕೊಳವಳಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೩೦. ಕೆಂಪುಮುಳ್ಳರಿವೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೩೧. ಬಿಳೇಹುವ್ವ ಬಿಡುವ ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ೩೨. ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಕಷಾಯ, ೩೩. ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಅರೆದು ಮೂರುಮೂರು ಸಲ ಗಜಪುಟಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ನಂತರ ಈ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು.

ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮವಾಗಲಿ, ಸಿಂಧೂರವಾಗಲಿ ಮಿಂಚಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಯು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದದ್ದು. ಯಾವ ಉಪಾಯದಿಂದಲಾದರೂ ಕೆಲವು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಿಂಚಿಲ್ಲದೆ ಭಸ್ಮವಾದಾಗ್ಯೂ, ಸಿಂಧೂರವಾದಾಗ್ಯೂ ಉಳಿದಪುಟಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಕಲೇಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಗುಣವು ಅಧಿಕವಾಗುವುದು.

ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕ ಭಸ್ಮ ಮತ್ತು ಸಿಂಧೂರಕ್ಕೆ ಅನುಪಾಸನ.

ಪಿತ್ತವಾಂಡು, ತಲೆತಿಯುಗು, ಪಿತ್ತಮೇಹ ಇವುಗಳಿಗೆ ಬಿಲ್ವಾದಿ ಲೇಹ ದೊಡನೆಯೂ; ಪಿತ್ತಗುಲ್ಮ ಶೂಲೆರೋಗ ಇವುಗಳಿಗೆ ಖಂಡಾದ್ರಿ ಚೂರ್ಣ

ಅಥವಾ ಖಂಡಾದ್ರಿ ಲೇಹ್ಯದೊಡನೆಯೂ ; ಹ್ವಯರೋಗ, ಉಬ್ಬಸ, ಕೆಮ್ಮು ಇವುಗಳಿಗೆ ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆಯೂ , ಮೇಹವಾಯುವಿಗೆ ಜೇನು ತುಪ್ಪದೊಡನೆಯೂ ; ಮಧುಮೇಹಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದೊಡನೆಯೂ, ಜ್ವರಕ್ಕೆ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆಯೂ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಮತ್ತು ಮೇಹನಂಜು, ಮೇಹ ಜ್ವರ, ಮೇಹ ಉಷ್ಣ, ಮೇಹವ್ರಣ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭ್ರಕಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಅಯ ಸ್ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ಚೂರ್ಣ ದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕಲೆಸಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮವನ್ನಾಗಲೀ, ಅಭ್ರಕಸಿಂಧೂರವನ್ನಾಗಲೀ ಒಂದುಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರೋದಯವು.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಚಿನ್ನ (ಕುಂದಣ) ದ ತಗಡು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧೬ ತೊಲೆ ; ನೊದಲು ಚಿನ್ನದ ತಗಡನ್ನು ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಾದರಸ ವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ರಸದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನವು ಮಿಳಿತವಾಗುವವರೆವಿಗೂ ೩ ದಿನ ಅರೆದು ನಂತರ ಗಂಧಕವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಚಿನ್ನಾಗಿ ಕಜ್ಜಲಿಯಾಗುವಂತೆ ೩ ದಿನ ಅರೆಯು ವುದು. ಹೆಚ್ಚುಕಾಲ ಅರೆದಷ್ಟೂ ಗುಣವು ಅಧಿಕವಾಗುವುದು. ತರುವಾಯ ಲೋಲಿಸರದ ರಸ, ಕರೇಹತ್ತೀಹೂವಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮೂರುಮೂರು ದಿವಸ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ನಂತರ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಗಾಜಿನ ಸೀಸಾಯಿಗೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ೭ ಚೀಲು ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗದವರೆವಿಗೂ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಕಮಲ, ಗಾಢಾಗ್ನಿಗಳಿಂದ ೩ ದಿನಗಳು ಪಾಕಮಾಡುವುದು. ಉರಿಯ ವೃತ್ಯಾಸದಿಂದ ೩ ದಿನಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯಾಗಲೀ, ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದಾನ ವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಪಾಕಕ್ಕೆ ಬರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಸಮಯವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿ ಉರಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ಸೀಸಾಯಿಯ ಚೀಲುಗಳನ್ನು ಒದ್ದೆಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ಉಪಾಯವಾಗಿ ಸೀಸಾ ಯಿಯನ್ನು ಒಡೆದು, ಗಾಜಿನ ಚೂರುಗಳು ಔಷಧದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋಗದಂತೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧೂರವನ್ನೂ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಪರ್ಣವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು . ಚಿನ್ನವು ಸಿಂಧೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ತಳದಲ್ಲಿ ಬುದಿಯಂತಾಗಲೀ, ಮಣ್ಣಿನ ಉಂಡೆಗಳಂತಾಗಲೀ ಇರುವುದು. ಸೀಸಾಯಿಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾಗದಿರುವ ಗಂಧಕ

ಪಿಷ್ಟವು ಕರ್ರಗೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿನ ಪುಡಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕ ಬೇಕು. ಸಿಂಧೂರವನ್ನೂ, ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಚಿನ್ನವನ್ನೂ ಕಲೆಸಿ ಅರೆದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವರು ಸಿಂಧೂರವನ್ನೂ ಚಿನ್ನವನ್ನೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ಬೇಕಾದಾಗ ೧೪ ಅಣೆ ತೂಕ ಸಿಂಧೂರವನ್ನೂ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಸ್ವರ್ಣವನ್ನೂ ಕಲೆಸಿ ಒಂದು ತೊಲೆಯಂತೆ ಗ್ರಹಿಸುವರು.

ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ ಸಿಂಧೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಜಾಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಗುರು ಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ ಮಾತ್ರೆಗಳೆನ್ನುವರು.

ಪ್ರಯೋಗ ಸರ್ವ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ—ತ್ರಿಕಟುಕದ ಚೂರ್ಣ ೯ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ತೂಕ, ಈ ಸಿಂಧೂರ ೨ ಭತ್ತದಕಾಳುಗಳ ತೂಕ ಕಲೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ದೊಡನೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು.

ಮದ್ದೀಡಿನ ವಿಷಕ್ಕೆ—ಈ ಸಿಂಧೂರ ೨ ಭತ್ತದಕಾಳಿನ ತೂಕ, ತಿಪ್ಪ ಸತ್ತು ೪ ಭತ್ತದಕಾಳಿನ ತೂಕ ಕಲೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಮೇಹಕ್ಕೆ—ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡ ಬೇಕು.

ರಸಾಯನಕ್ಕೆ—ನಿತ್ಯವೂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯವನ್ನು ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ಗಳ ಪ್ರಮಾಣ ನೀಳೆದೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸೇವಿಸಿದರೆ ರಸಾಯನವಾಗಿ ಸಕಲರೋಗಗಳನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು.

ವಾಜೀಕರಣಕ್ಕೆ — ಸಿಂಧೂರ ೧ ಭತ್ತದಕಾಳಿನ ತೂಕ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ, ಜಾವತ್ರೆ, ಜಾಕಾಯಿ, ಸಫೇದಾಮಿಸ್ತಿ, ಏಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ ಇವು ಪ್ರತಿ ಯೊಂದೂ ೪ ಭತ್ತದ ಕಾಳುಗಳ ತೂಕ ಚೂರ್ಣಗಳನ್ನು ಕಲೆಸಿ, ೪ ತೊಲೆ ಕಾಸಿದ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯ ಬೇಕು.

ಈ ಔಷಧ ಸೇವನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಳತುಪ್ಪ, ಆಕಳಹಾಲು, ಮೃದುವಾದ ಮಾಂಸಗಳು, ಆಕಳಹಾಲಿನ ಕೆನೆ, ಉದ್ದಿನ ಫಲಹಾರಗಳು ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು.

ರಜತ ಚಂದ್ರೋದಯ ರಸ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ರಜತ ೧ ಭಾಗ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೮ ಭಾಗ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧೬ ಭಾಗ, ಮೊದಲು ಪಾದರಸದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ

ಯನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಅರೆದು ರಜತಭಾಗವು ಕಾಣಿಸದೆ ಹೋದನಂತರ ಗಂಧಕವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಜ್ಜಲಿಮಾಡಿ ೩ ದಿನಗಳು ಅರೆಯಬೇಕು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲೆತುಹೋದ ನಂತರ ಕರೀಹತ್ತಿಹೂವಿನ ರಸದಿಂದಲೂ, ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದಲೂ ಮೂರು ಮೂರು ದಿನ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಸೀಸಾ ಯಿಗೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ತುಂಬಿ ವಾಲುಕಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕ್ರಮಾಗ್ನಿಗಳಿಂದ ೩ ದಿನಗಳು ಪಾಕಮಾಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯದಂತೆಯೇ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಪ್ರಮಾಣವು :—೨ ರಿಂದ ೬ ಭತ್ತದಕಾಳುಗಳವರೆಗೆ.

ಗುಣವು :—ರಸಾಯನ, ವಾಜೀಕರಣ, ದೀಪನ, ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯ ರಸವು ಎಷ್ಟು ರೋಗಗಳಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸ ಬಹುದೋ ಅದೇರೀತಿ ಇದನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಉಷ್ಣ ತತ್ವಗಳ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರೋದಯಕ್ಕೆಂತಲೂ ಇದು ಉತ್ತಮವಾದುದು.

ವಸಂತ ಕುಸುಮಾಕರ.

ಸುವರ್ಣ ಭಸ್ಮ ೨ ತೊಲೆ, ರಜತ ಭಸ್ಮ ೨ ತೊಲೆ, ವಂಗ ಭಸ್ಮ ೩ ತೊಲೆ, ಶೀಸ ಭಸ್ಮ ೩ ತೊಲೆ, ಕಾಂತ ಭಸ್ಮ ೩ ತೊಲೆ, ರಸಸಿಂಧೂರ ೪ ತೊಲೆ, ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮ ೪ ತೊಲೆ, ಪ್ರವಾಳ ಭಸ್ಮ ೪ ತೊಲೆ, ಮುತ್ತಿನ ಭಸ್ಮ ೪ ತೊಲೆ ಈ ಭಸ್ಮ ಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ರಸಸಿಂಧೂರವನ್ನು, ಸುವರ್ಣ ಭಸ್ಮವನ್ನು, ಅಭ್ರಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಂದು ಜಾವ ಮರ್ದಿಸಿ ಅನಂತರ ಮಿಕ್ಕ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆರೆಯುವಹಾಗೆ ಅರೆದು ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲು, ಕಬ್ಬಿನ ರಸ, ಅಡುಸೋಗೆ ಕಷಾಯ, ಮುಡಿವಾಳದ ಕಷಾಯ, ಲಾವಂಚದ ಕಷಾಯ, ಶ್ರೀ ಗಂಧದ ಕಷಾಯ, ಅರಸಿನದ ರಸ ಅಥವಾ ಕಷಾಯ, ಬಾಳೇಗಡ್ಡೆ ರಸ, ತಾವರೇಹುವಿನ ಕಷಾಯ, ಜಾಜೀಹುವಿನ ಕಷಾಯ ಇವು ಪ್ರತಿಯೊಂದ ರಲ್ಲಿಯೂ ಏಳು ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಏಳು ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ೧ ತೊಲೆ ಕಸೂರಿಯನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಕಷಾಯದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಿದ್ಧವಾದ ಔಷಧದೊಡನೆ ಕೂಡಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಸೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜೊತ್ತಿಗೆ ೨ ರಿಂದ ೩ ಭತ್ತದಕಾಳಿನ ತೂಕ ಔಷಧವನ್ನು ಆಕಳತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಬೆರಸಿ ಸೇವಿಸಲು ರಸಾಯನ, ವಾಜೀ ಕರಣ, ದೀಪನಕಾರಿ ಮತ್ತು ಮಧುಮೂತ್ರ, ಬಹುಮೂತ್ರ, ಕ್ಷಯರೋಗ, ರಕ್ತಪಿತ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮೂತ್ರಾಘಾತ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಅನುಪಾನಭೇದಗಳಿಂದ ಸಕಲರೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಷಡ್ಗುಣ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ಭಾಗ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೬ ಭಾಗ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುಕಿ ಕಜ್ಜಲಿಮಾಡಿ ೩ ದಿನಗಳು ಅರೆಯಬೇಕು. ನಂತರ ೭ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಗಾಜಿನ ಸೀಸಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗದವರೆಗೂ ಔಷಧವನ್ನು ಹಾಕಿ, ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳು ದೀಪ, ಕಮಲ, ಗಾಢಾಗ್ನಿಗಳಿಂದ ಪಾಕಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಚೀಲನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿ ಸೀಸಾಯಿಯನ್ನು ಒಡೆದು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದುವೇಳೆ ಗಂಧಕವು ಸೀಸಾಯಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಕರ್ರಗೆ ಸೀದುವುದರಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಉರಿಯು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಸಿಂಧೂರವರ್ಣವು ಕೊಂಚ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಉರಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಔಷಧವು ಪಾಕವಾಗದೆ ಕೊಂಚ ಶೇಷವು ನಿಂತುಹೋಗುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪುನಹ ಸಮಭಾಗ ಗಂಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಾಕವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಮಾಣ—೧ ರಿಂದ ೪ ಭತ್ತದಕಾಳಿನವರಿಗೆ.

ಗುಣವು—ದೀಪನ, ರನಾಯನ, ಇದು ಸರ್ವಜ್ವರಗಳನ್ನು, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಕೆಮ್ಮಲು ನೋದಲಾದುವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಜ್ವರಗಳಿಗೆ—ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣದೊಡನೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ಉಷ್ಣದ ಕೆಮ್ಮಲಿಗೆ—ಸೀಮೆತವಾಕ್ಷರಿ, ತಿಪ್ಪಸತ್ತು, ಲವಂಗಗಳ ಚೂರ್ಣ ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕಲಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಕಾಶಕ್ಕೆ—ಹಿರೀಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆಯ ಚೂರ್ಣ, ತಿಪ್ಪಸತ್ತು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಸೀಮೆತವಾಕ್ಷರಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಈ ಚೂರ್ಣವು ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧೦ ಭತ್ತದಕಾಳಿನ ತೂಕವೂ, ಚಿಕ್ಕವರಿಗೆ ೫ ಭತ್ತದಕಾಳಿನ ತೂಕವೂ ಎರಡು ಔನ್ನ ಅಕಳನೊರೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಚಂಡಮಾರುತ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸವ್ವೀರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೨ ತೊಲೆ, ಸ್ವಂತವಾಗಿ ತಯಾರುಮಾಡಿದ ರಸಸಿಂಧೂರ ೧ ತೊಲೆ (ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರುವ ರಸಸಿಂಧೂರ ಕೂಡದು), ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಖಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದಾಗಿಶೇರಿಸಿ ಖಲ್ಪದಲ್ಲಹಾಕಿ ಕರೀಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ವೂರುಜಾವ ಅರದು, ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೂರುಜಾವ ಅರದು ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೂರುಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲಿಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬಾಯಿಗೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು

ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ೨ ಅಂಗುಲ ಮರಳುಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಕುಡಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟು ಮಡಕೆಯ ಕಂಠದವರಿವಿಗು ಮರಳುತುಂಬಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುವಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ವಲೆಯಮೇಲೆಯಿಟ್ಟು ೪ ಜಾವ ಕಮಲಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅರದು ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ನೊದಲು ೨ ಭತ್ತದಕಾಳು ತೂಕದವರಿವಿಗು ತಾಟೆಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ನುಂಗಿಸುವದು. ಹಳೆಯ ರೋಗಗಳಿಗೆ ೭ ದಿವಸದಮೇಲೆ ಕೊಡಕೂಡದು. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಸಮೃದ್ಧವಾದ ಪುರಾತನ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಕಾಂತ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಾಂತಕ್ಕೆ ಸಮ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುವಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟಹಾಕುವದು. ಈ ರೀತಿ ಮೂರು ಪುಟಹಾಕುವದು. ನೇರಳೆಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಪುಟ, ಪುಲ್ಲಂಪುರಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಪುಟ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಪುಟ, ಅಂತರಗಂಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಪುಟ, ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸಬೆರೆಸಿ ೧ ಪುಟ ಹಾಕಿದರೆ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವದು. ಈ ಸಿಂಧೂರಕ್ಕೆ ಕಾಂತಭಸ್ಮದಂತೆಯೇ ಗುಣ ಇರುವದು. ಅದರಂತೆಯೇ ಸೇವಿಸುವದು.

ಸತ್ತು ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸತ್ತನ್ನು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರಗಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನೆಟ್ಟುಪ್ಪನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾ ಲೋಳಿಸರದ ಬೇರಿನಿಂದ ೧ ಜಾವ ತಿರುವಿ ಅದನಂತರ ಒಣಗಿದ ಉತ್ತರೇಣಿಸಮೂಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದೇ ಲೋಳಿಸರದ ಬೇರಿನಿಂದ ೧ ಜಾವ ತಿರುವುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ ಸತ್ತು ಚೂರ್ಣವಾಗುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀಳೆಯದೆಲೆ ರಸದಿಂದ ಒಂದುಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುವಾಡಿ ೨ ಮೊಳಪುಟಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೨ ಮೊಳಪುಟಗಳನ್ನು, ಮುಳ್ಳುಅರವೇಸಮೂಲದ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೨ ಪುಟ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೨ ಪುಟ, ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೨ ಪುಟ, ಅಶ್ವತ್ಥದ ಚಕ್ಕೆ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೨ ಪುಟ, ಮುತ್ತುಕದಚಕ್ಕೆ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೨ ಪುಟ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ೧ ಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾದ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು.

ಅನ್ನಬೇದಿ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅನ್ನಬೇದಿಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ, ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ, ಪುಲ್ಲಂಪುರಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ದೀಪನಕಾರಿ, ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ, ನೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಿತಕಾರಿ, ರುಚಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಜ್ವರ, ಪ್ಲೀಹ, ಯಕೃತ್ತುದೋಷಗಳು, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೨ನೆ ವಿಧ—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅನ್ನಬೇದಿ ತಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಗೆ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನರಸ ಹಾಕಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಿಂದ ೧ ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಅನ್ನಬೇದಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚುರುಚುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಎರಡು ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧೫೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಸಿಂಧೂರ ಆಗುವುದು. ಉಷ್ಣಜ್ವರಗಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಅಜೀರ್ಣ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ, ಶೂಲೆಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೂರ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

ಕಲ್ಲುನಾರು ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಕಲ್ಲುನಾರನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ಸಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ನಂತರ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆಯೇ ಅರೆದು ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಈ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕುಸುಮ ರೋಗ, ಪ್ರಮೇಹ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಸಮುದ್ರಲವಣ ಸಿಂಧೂರ.

ಸಮುದ್ರಲವಣ ೬ ತೊಲೆ, ಕುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು, ಪುನಃ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ

ಮಾಡಿ ೩೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಿ, ತಿರಿಗಿ ಅದೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ೧೫ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಶುದ್ಧ ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಾಗೆ ತೂಕ, ಅಡ್ಡತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೇನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಉಪ್ಪು ಸಿಂಧೂರ.

ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಂತರವಾಚಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ ಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೭ ಪುಟಹಾಕಲು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಈ ಸಿಂಧೂರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ, ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಈ ಅನುವಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ರಸ ತಾಳಕೆ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಳಕೆ ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೬ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ಯಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನವಾಸಾಗರ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುತ್ತಕದಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ಪೀಂಗಾಣಿ (ಗಾಜಿನ) ಕುನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ೭ ಚೀಲುಮಣ್ಣುಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ೪ ಅಂಗುಲ ಮರಳುಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಕುನ್ನೆಯಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಕಂಠದವರಿವಿಗು ಮರಳುಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ೪ ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಕೆರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ರಣಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಸೂರ್ಯಕ್ಕಾರ-ಕಾಸೀಸ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅನ್ನಬೇದಿ ೩ ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆ

ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಪುನಹ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೫೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವದು. ಈ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ೨ ಭತ್ತದ ಕಾಳು ಮೊದಲುಗೊಂಡು ೪ ಭತ್ತದಕಾಳಿನವರಿಗು ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದರಿಂದ ನೇತ್ರರೋಗ, ಮೂತ್ರರೋಗ, ಗುಲ್ಮ, ಉದರರೋಗ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಇತ್ಯಾದಿ ರೋಗಗಳು ಪರಿಹರವಾಗುವವು.

ಪ್ರವಾಳದ ಸಿಂಧೂರ.

ಪ್ರವಾಳದ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟವಿಡಲು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಯಿಂದ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಕ್ಷಯ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ತಾಮ್ರ ಸಿಂಧೂರ.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಕಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ತೊಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಮ್ರದ ರೇಖುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಸಾಂಗ ಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ಔಷಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಪುನಃ ಹಂಸಪಾದಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನೂ, ಪುನಃ ಅಲದ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನೂ, ಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನೂ, ಅಂತರಗಂಗೆ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನೂ, ಅಶ್ವತ್ಥದ ಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ ದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಗಜಪುಟವನ್ನೂ, ಜುವ್ವಿಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಗಜ ಪುಟವನ್ನೂ ಹಾಕಲು ತಾಮ್ರವು ಸಿಂಧೂರವಾಗುವುದು.

ಮೇಹಕ್ಕೆ ಅಯಸ್ಸಿಂಧೂರ.

ಅಯಸ್ಸಿಂಧೂರ ೩ ತೊಲೆ, ಕಾಂತಸಿಂಧೂರ ೩ ತೊಲೆ, ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಕ ಸಿಂಧೂರ ೩ ತೊಲೆ, ರಸಸಿಂಧೂರ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು

ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ, ಚೀಲುಮಾಡಿ ೨೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕುವುದು. ತಿರಿಗಿ ಈ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಲೋಳಿಸರದ ಬೇರಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ, ಚೀಲುಮಾಡಿ ೨೦ ಬೆರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೫ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ವಿಂಶತಿಮೇಹ, ಕೆಟ್ಟವ್ರಣಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಹದಿನೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಿಷಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ವಿಷಗಳು.

ವತ್ಸನಾಭಿಗೆ—ಹಿರೀಮದ್ದಿನ ಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ಹತ್ತಿಯಬೀಜದ ರಸ, ಗೋಮೂತ್ರ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಬೆಳಗಾರ; ಗಣಿಗಲು ವಿಷಕ್ಕೆ - ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ ರಸ, ಹತ್ತಿಕಾಯಿ ರಸ, ತಂಗಡಿ, ನಿಂಬೆಹುಳಿ, ಕೊಗ್ಗಿ ರಸ, ನೇರಳೇ ಚಕ್ಕೆ ರಸ, ಹಿಪ್ಪಲೀ ಮೂಲ; ಗುರುಗಂಜಿಗೆ - ಚಲಿಕೇರೆ ರಸ, ನೇರಳೇಚಕ್ಕೆ ರಸ, ತಾಳೆವೊಲೆ ರಸ; ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಬೀಜಕ್ಕೆ - ನೇರಳೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಅಧವ ಬೀಜದ ರಸ; ಕರ್ಪೂರಕ್ಕೆ-ತಂಗಡಿ ಹುವಿನ ರಸ, ಕರ್ಪೂರ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ; ಉಮ್ಮತ್ತಿಗೆ-ತಾವರೆಗಡ್ಡೆಯ ರಸ, ಹುಣಿಸೆಹುಳಿ; ಉಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿಗೆ-ಬ್ಯಾಲದ ಸೊಪ್ಪು; ಗೇರುಬೀಜಕ್ಕೆ-ಹುಣಿಸೆಹುಳಿ, ತೂಬರೆಚಕ್ಕೆ, ಮುತ್ತುಗದ ಹುವು ಅದರ ತೊಗಟೆ; ಎಕ್ಕದಹಾಲಿಗೆ-ಬೆಣ್ಣೆ, ಹರಳೆಣ್ಣೆ; ಮುಂಡಗಳ್ಳಿಗೆ-ತಂಗಡಿ ಮೊಗ್ಗಿನ ರಸ; ತಿಗಡೆಗೆ-ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು; ಪಾದರಸಕ್ಕೆ-ಹತ್ತಿಯ ಬೀಜದ ರಸ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಸಕ್ಕರೆ, ಕರೀಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪು ಮತ್ತು ಹೂವಿನ ರಸ, ಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಗಂಧಕ; ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪಿಗೆ-ದುಂಪರಾಶ್ಮಿಚೂರ್ಣ, ಹಾಲು, ಮಜ್ಜೆಗೆ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು; ಪಾಷಾಣದೋಷಕ್ಕೆ-ಹತ್ತೀಕಾಯಿಯರಸ; ಸುಣ್ಣಕ್ಕೆ-ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಕೊಬರಿ, ಹರಳೆಣ್ಣೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ, ಯಳಚೀಸೊಪ್ಪು, ಹಾಲು; ನಿಂಬೆಹುಳಿಗೆ-ಮಜ್ಜೆಗೆ; ಕೆಸವೇದಂಟೆಗೆ-ಅಕ್ಕೀಕಚ್ಚು; ದತ್ತೂರಿ ವಿಷಕ್ಕೆ-ಹಾಲು, ಸಕ್ಕರೆ, ತಾವರೆಚೂರ್ಣ, ಲಕ್ಕಿಲಿ, ಅಕ್ಕೀತೊಳೆದ ನೀರು; ಬೀಜಗಳ ವಿಷಕ್ಕೆ-ನಿಂಬೇರಸ, ಸಕ್ಕರೆ; ಸವ್ವೀರಕ್ಕೆ-ನೇರಳೇ, ಎಳನೀರು.

ನಾಭಿಯನ್ನು ತಿಂದವನಿಗೆ ೧ ದುಡ್ಡಿನ ತೂಕ ಮೆಣಸನ್ನು ಕೆಂಪಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ, ೧ ದುಡ್ಡಿನ ತೂಕ ಮೆಣಸಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು

ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ, ಕೊಂಚ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸೇವಿಸಲು ನಾಭಿಯ ವಿಷವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಅಫೀಮನ್ನು ತಿಂದವರಿಗೆ ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಸಲು ಗುಣವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯ ಇಂಗುವನ್ನು ಮೂಸಿನೋಡಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಜಾಪಾಳ ತಿಂದವರಿಗೆ ಜೀರಿಗೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಎಮ್ಮೆ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಎಮ್ಮೆಸಗಣೆ ರಸವನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ನಿಂಬೆಹುಳಿ ಪಾನಕ ಕೊಡುವುದು. ಮಜ್ಜೆಗೆ ಕುಡಿಸುವುದು.

ಮುಷ್ಠೀನೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿದವರಿಗೆ ನೇರಳೆಯಲೆಯ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಸುವುದು.

ಕರ್ಪೂರ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ನೀರು ಕುಡಿದವರಿಗೆ ತಾಳೇಮೊಲೆ ರಸ, ಗರುಗದ ನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕುಡಿಸುವುದು.

ಎಕ್ಕದ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿದವರಿಗೆ ನೀಲೀನೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಸುವುದು.

ಅಫೀಂ ಎಣ್ಣೆ ಕುಡಿದವರಿಗೆ ಹಸೆ ಅಕ್ಕಿತೊಳೆದ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಸುವುದು.

ಹದಿನಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಜ್ವರಗಳು ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳು.

ಜ್ವರ ವಿವರಣೆ.

೧. ವಾತಜ್ವರವು:—ಮಾಂಸಧಾತುವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಶರೀರವು ವೇದನೆ ಯೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವುದು.

೨. ಪಿತ್ತಜ್ವರವು:—ರಕ್ತಧಾತುವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅತ್ಯುಷ್ಣ, ತವ್ವುಮಾತು ಗಳು, ತಲೆತಿರುಗು, ವಮನ, ಮೂರ್ಛೆ, ದಾಹ, ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಹಿ ಇಂತಹ ಗುರುತುಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು.

೩. ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವು:—ಶ್ವಾಸಾ ವ ಯ ವ ವ ನ್ನ ನು ಸ ರಿಸಿ ಕೆಮ್ಮುಲೊಡ ಗೂಡಿರುವುದು.

೪. ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರವು:—ಮಾಂಸಧಾತುವನ್ನೂ ರಕ್ತಧಾತುವನ್ನೂ ಅನು ಸರಿಸಿರುವುದು.

೫. ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವು:—ಮಾಂಸಧಾತುವನ್ನೂ ಶ್ವಾಸಾವಯವವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು.

೬. ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪಿತ್ತಜ್ವರವು:—ಶ್ವಾಸಾನಯವನನ್ನೂ ರಕ್ತಧಾತುವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು.

೭. ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರವು:—ಮಜ್ಜಾಧಾತುವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಮನೋವಿಕಾರ, ಅಜ್ಞಾನ ಇಂತಹ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು.

ಆಗಂತುಕಜ್ವರವು:—ಅವ್ಯಕ್ತಕಾರಣವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೮. ಅಭಿಘಾತಜ್ವರವು:—ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಷ್ಟಮಾಡೋಣದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಏಟು ತಗಲುವದರಿಂದಲೂ ಗಾಯದಿಂದಲೂ ಸಹ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೯. ಶಾಪಜ್ವರವು:—ದೊಡ್ಡವರ ಶಾಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೧೦. ಅಭಿಚಾರಜ್ವರವು:—ಕೃತ್ರಿಮ ಮಂತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಅಭಿಷಂಗಜ್ವರವು:—ನೋಂಕಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೧೧. ಭೂತಾನೇಶಜ್ವರವು, ಇಲ್ಲವೆ ವೈಶಾಚಜ್ವರವು.

೧೨. ಔಷಧಗಂಧಜ್ವರವು:—ರಸಗಂಧಕ ಸಾಷಾಣ ಗೇರುಗಳ ಗಂಧ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೧೩. ವಿಷಜ್ವರವು:—ಘೌಳಿಯ ದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೧೪. ಕೋಪಜ್ವರವು:—ಕೋಪಾಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೧೫. ಭಯಜ್ವರವು:—ಭೀತಿಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೧೬. ದುಃಖಜ್ವರವು:—ವ್ಯಸನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೧೭. ಕಾಮಜ್ವರವು:—ಕಾಮೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಸಂತತಾದಿ ಜ್ವರಭೇದಗಳು.

೧೮. ಸಂತತಜ್ವರವು:—ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಎಡಬಿಡದಿರುವುದು, ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು ಕಾಯುವುದು.

೧೯. ಸತತಜ್ವರವು:—ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೂ ಹಗಲಿನಲ್ಲೂ ಎಡಬಿಡದೆ ಶರೀರದೊಳಗೆ ಹೊರಗೆ ಸಹ ಕಾಯುತ್ತಿರುವುದು. ಇದೇ ಹಗಲು ಒಂದು ಸಲ ರಾತ್ರಿ ಒಂದುಸಲ ಬರುವುದೂ ಉಂಟು.

೨೦. ಅನೈದೃಶ್ಯಜ್ವರವು:—ಪ್ರತಿ ದಿನದಲ್ಲೂ ಒಂದುಸಲ ಬಂದು ಆರುವುದು.

೨೧. ದ್ವಾಹಿಕಜ್ವರವು:—ಎರಡುದಿನಕ್ಕೊಂದುಸಲ ಬರುವುದು.

೨೨. ತ್ರಾಹಿಕಜ್ವರವು:—ಮೂರುದಿನಕ್ಕೊಂದುಸಲ ಬರುವುದು.

೨೩. ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರವು:—ನಾಲ್ಕುದಿನಕ್ಕೊಂದುಸಲ ಬರುವುದು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದುದು.

೧. ಶಾರೀರಜ್ವರವು :—ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಹುಟ್ಟುವದು.
೨. ಮಾನಸಿಕಜ್ವರವು :—ಮನಸ್ಸನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಹುಟ್ಟುವದು.
೩. ಸೌಮ್ಯಜ್ವರವು :—ಮೊದಲು ಶಾಂತವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದು.
೪. ತೀಕ್ಷ್ಣಜ್ವರವು :—ಮೊದಲತ್ಯಗ್ರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದು.
೫. ಅಂತರ್ಜ್ವರವು ಅಥವಾ ಒಳಜ್ವರವು :—ಮೊದಲು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಟವಾಗಿ ಬಳಿಕ ಕಾಣುವದು.

೬. ಬಹಿರ್ಜ್ವರವು ಅಥವಾ ಹೊರಜ್ವರವು :—ಹೊರಗೆ ಚರ್ಮವನ್ನ ನುಸರಿಸಿ ಹುಟ್ಟುವದು.

೭. ಪ್ರಾಕೃತಜ್ವರವು.

೮. ವೈಕೃತಜ್ವರವು.

೯. ಸಾಧ್ಯಜ್ವರವು.

೧೦. ಅಸಾಧ್ಯಜ್ವರವು.

೧೧. ಆಮಜ್ವರವು :—ಆಮಾಧಿಕ್ಯದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.

೧೨. ನಿರಾಮಜ್ವರವು :—ಆಮಶೋಷೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಜೀರ್ಣವಾಗದು.

ಈ ೧೨ ಜಾತಿ ಜ್ವರಗಳೊಡನೆ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ೨೩ ಜ್ವರಗಳೂ ಒಂದ ರಲ್ಲೊಂದೊಡಗೂಡಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿ ಭೇದಿಸುತ್ತವೆ.

ಹ್ಯಾಗಂದರೆ :—ಒಂದರಲ್ಲೊಂದು ಶೇರಿದಾಗ ವಾತಶಾರೀರಜ್ವರ, ವಾತ ಮಾನಸಿಕಜ್ವರ, ವಾತಸೌಮ್ಯಜ್ವರ, ವಾತತೀಕ್ಷ್ಣಜ್ವರ, ವಾತಾಂತರ್ಜ್ವರ, ವಾತ ಬಹಿರ್ಜ್ವರ, ವಾತಪ್ರಾಕೃತಜ್ವರ, ವಾತವೈಕೃತಜ್ವರ, ವಾತಸಾಧ್ಯಜ್ವರ, ವಾತ ಸಾಧ್ಯಜ್ವರ, ವಾತಾನಾಮಜ್ವರ, ವಾತನಿರಾಮಜ್ವರವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವವು. ಈ ವಿಧವಾಗಿಯೇ ಮಿಕ್ಕ ೨೨ ವಿಧ ಜ್ವರಗಳಿಗೂ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು.

ಮತ್ತೂ ಆಯುರ್ವೇದಜ್ವರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ೬೪ ಭೇದಗಳಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದೆಯಾವನಂದರೆ :—

೧. ವಾತಜ್ವರವು.

೨. ಪಿತ್ತಜ್ವರವು.

೩. ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವು.

೪. ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರವು.

೫. ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವು.

೬. ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವು.

೭. ಸನ್ನಿ ಪಾತಜ್ವರವು.

೮. ಭೂತಜ್ವರವು.

೯. ಕೋಪಜ್ವರವು.

೧೦. ಅಭಿಚಾರಜ್ವರವು.

೧೧. ಭಯಜ್ವರವು.

೧೨. ಪಿಶಾಚಜ್ವರವು.

೧೩. ವಿಷಮಜ್ವರವು.

೧೪. ಕಾಮಜ್ವರವು.

೧೫. ಆಮಜ್ವರವು.

೧೬. ನಿರಾಮಜ್ವರವು.

೧೭. ರಸಧಾತುಗತಜ್ವರವು:—ಏಳು ದಿನದಮೇಲೆ ರಕ್ತಧಾತುವನ್ನನು ಸರಿಸುವುದು.

೧೮. ರಕ್ತಧಾತುಗತಜ್ವರವು:—೨೧ ದಿನಗಳಮೇಲೆ ಮಾಂಸಧಾತುವನ್ನನುಸರಿಸುವುದು.

೧೯. ಮಾಂಸಧಾತುಗತಜ್ವರವು:—೨ ತಿಂಗಳಮೇಲೆ ಮೇದೋಧಾತುವನ್ನನುಸರಿಸುವುದು.

೨೦. ಮೇದೋಧಾತುಗತಜ್ವರವು:—೫ ತಿಂಗಳಮೇಲೆ ಅಸ್ಥಿಧಾತುವನ್ನನುಸರಿಸುವುದು.

೨೧. ಅಸ್ಥಿಗತಜ್ವರವು:—೨ ಸಂವತ್ಸರಗಳಮೇಲೆ ಮಜ್ಜಾಧಾತುವನ್ನನು ಸರಿಸುವುದು.

೨೨. ಮಜ್ಜಾಧಾತುಗತಜ್ವರವು:—೩ ಸಂವತ್ಸರದಮೇಲೆ ಶುಕ್ಲಧಾತುವನ್ನನುಸರಿಸುವುದು.

೨೩. ಶುಕ್ಲಧಾತುಗತಜ್ವರವು:—ಇದರಲ್ಲಿ ಶಿಶ್ನವೂ ವೀರ್ಯವೂ ಬತ್ತುವವು.

೨೪. ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರವು.

೨೫. ದ್ವಾಹಿಕಜ್ವರವು.

೨೬. ತ್ರಾಹಿಕಜ್ವರವು.

೨೭. ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರವು.

೨೮. ಪಂಚಾಹಿಕಜ್ವರವು:—ಇದನ್ನೇ ಚಾತುರ್ಧಿಕ ವಿಪರೀತವೆನ್ನುವರು.

೨೯. ದೈವಪ್ರಕೋಪಜ್ವರವು:—ದೈವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

೩೦. ಗಾಂಧರ್ವಜ್ವರವು.

೨೧. ತಾಂತ್ರಿಕಜ್ವರವು.
೨೨. ಮೂರ್ಛಾಜ್ವರವು :—ಮೂರ್ಛೆಯೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೨೩. ಪ್ರಲಾಪಜ್ವರವು :—ಭ್ರಮೆಮಾತುಗಳೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೨೪. ಶೀತಜ್ವರವು.
೨೫. ಸ್ವೇದಜ್ವರವು :—ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆವರಿನೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೨೬. ಕ್ರಿಮಿಜ್ವರವು :—ಕರುಳಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿ ಹೆಚ್ಚುವದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದು.
೨೭. ಹಾರಿದ್ರಜ್ವರವು :—ಸರ್ವಾಂಗವರಿಸಿ ನ ಬಣ್ಣದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೨೮. ಉದಯದಜ್ವರವು :—ಸೂರ್ಯೋದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು.
೨೯. ಮಧ್ಯಾನ್ಹಜ್ವರವು :—ಮಧ್ಯಾನ್ಹದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು.
೪೦. ಸಾಯಾನ್ಹಜ್ವರವು :—ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು.
೪೧. ನಿಶಾಜ್ವರವು :—ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವದು.
೪೨. ಶೋಷಜ್ವರವು :—ಅಧಿಕ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೪೩. ತಾಪಜ್ವರವು :—ಅಧಿಕವಾದುರಿಯೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೪೪. ವ್ರಣಜ್ವರವು :—ವ್ರಣವೇದನೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದು.
೪೫. ಆತಪಜ್ವರವು :—ಬಿಸಲಿನ ವೇಗದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದು.
೪೬. ಹೀನಧ್ವನಿಜ್ವರವು :—ಧ್ವನಿ ತಗ್ಗಿರುವದು.
೪೭. ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ರಜ್ವರವು :—ಹಸಿವಿಲ್ಲದೆ ದುರ್ಬಲದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೪೮. ಉದ್ಗಾರಜ್ವರವು :—ತೇಗಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೪೯. ವಮನಜ್ವರವು :—ವಾಂತಿಯಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೫೦. ಜೃಂಭಾಜ್ವರವು :—ಆಕಳಿಕೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೫೧. ಹಿಕ್ಕಾಜ್ವರವು :—ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೫೨. ಅನಿದ್ರಜ್ವರವು :—ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದಿರುವದು.
೫೩. ಕಾಸಜ್ವರವು :—ಎಡಬಿಡದೆ ಕೆಮ್ಮಿನೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೫೪. ಶುಷ್ಕಜ್ವರವು :—ದೇಹವು ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದು.
೫೫. ಪುರಾಣಜ್ವರವು :—ಬಹುಕಾಲದಿಂದನುಸರಿಸಿ ಬರುತ್ತಿರುವದು.
೫೬. ಪಕ್ಷಾಂತಜ್ವರವು :—ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಿಗೊಂದುಸಲ ಕಾಣುವದು.
೫೭. ಮಾಸಜ್ವರವು :—೩೦ ದಿನಗಳಿಗೊಂದುಸಲ ಕಾಣುವದು.
೫೮. ವರ್ಷಜ್ವರವು :—ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದುಸಲ ಕಾಣುವದು.
೫೯. ಪಿಟಕಜ್ವರವು :—ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಬೊಕ್ಕೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.
೬೦. ಸ್ಫೋಟಕಜ್ವರವು :—ಸಿಡಬಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವದು.

೬೧. ಕಂಪಜ್ವರವು:—ನಡುಕುದಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವದು.

೬೨. ಶೋಷಜ್ವರವು:—ಕೀಲುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ ಹುಟ್ಟುವದು.

೬೩. ಅನಾಹಜ್ವರವು :—ಮಲಬದ್ಧವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವದು.

೬೪. ತ್ರಿಕಾಲಜ್ವರವು ಅಥವಾ ಸರ್ವಕಾಲ ಜ್ವರವು :—ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕೋಪಿಸುತ್ತಿರುವದು.

ಆಗಂತುಕ ಜ್ವರಲಕ್ಷಣ—ಮಂತ್ರ, ತಂತ್ರ, ಔಷಧ, ಕೃತ್ರಿಮಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಜ್ವರ ಆಗಂತುಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಆ ಜ್ವರಗಳು ಅಮಜ್ವರಾದಿ ಭೇದಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುವುದು.

ಅಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ—ಅರೋಚಕ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ತಾಪ, ಸಂದುಗಳ ಸೆಳೆತ, ಬಳಲಿಕೆ, ಮೂತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ಬರುವಿಕೆ ಇವು ಅಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಜೊಲ್ಲುಸುರಿಯುವಿಕೆ, ನಾಲಿಗೆಗೆ ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಸಿಹಿ, ಕಹಿ ತಿಳಿಯದೆಯಿರುವಿಕೆ, ಮನಸ್ಸು ಕದಡಿಯಿರುವಿಕೆ, ವಾಕರಿಕೆ, ತಂದ್ರೆ, ಆಲಸ್ಯ, ವಿವರ್ಣತ್ವ, ಮೈಭಾರ, ಬಹುವಾಗಿ ಮೂತ್ರಿಸುವುದು ಇವಿಷ್ಟೂ ಅಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಅಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡಬಾರದು, ಲಂಘನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಉಷ್ಣೋದಕವಂ ಕೊಡಿಸಬೇಕು.

ನಿರಾಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ—ಹಸಿವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಶರೀರಲಾಘವ, ಅಲ್ಪಜ್ವರ, ಮಲದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಉತ್ಸಾಹ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನಿರಾಮಜ್ವರಲಕ್ಷಣಗಳು. ಪಚ್ಯಮಾನ ಜ್ವರದಲ್ಲೂ, ನಿರಾಮಜ್ವರದಲ್ಲೂ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು.

ಅಭಿಘಾತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ—ದೂರವಾಗಿ ನಡಿಯುವದರಿಂದ ಜ್ವರ ಬರುವುದು, ಅದರಿಂದ ದಾಹ, ಸರ್ವಾಂಗನಿತ್ರ್ಯಾಣ, ಮರನೆ, ತಂದ್ರೆ, ಮತಿಭ್ರಂಶ, ಶೀತಳ, ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಉಪೇಕ್ಷೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಭಿಘಾತಜ್ವರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು.

ವಿಷಮಜ್ವರ ಐದು ಪ್ರಕಾರ—ವಿಷಮಜ್ವರ, ಸಂತತ, ಸತತ, ಅನ್ಯೇದ್ಯುಷ್ಯ, ತ್ರ್ಯಾಹಿಕ, ಚಾತುರ್ಧಿಕವೆಂದು ಐದುಪ್ರಕಾರ. ಸಂತತವೆಂಬದು ತ್ವಕ್ತು ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವೇಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಯುವುದು. ಸತತವೆಂಬದು ರಕ್ತವನ್ನೂ, ಅನ್ಯೇದ್ಯುಷ್ಯವೆಂಬದು ಮಾಂಸವನ್ನೂ, ತ್ರ್ಯಾಹಿಕವೆಂಬದು ಮೇದಸ್ಸನ್ನೂ, ಚಾತುರ್ಧಿಕವೆಂಬದು ಅಸ್ಥಿಮಜ್ಜೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿಹವು.

ಸಂತತಾದಿ ಜ್ವರಗಳ ಕಾಲಭೇದ—ಬಿಡದೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಯುವ ಜ್ವರವುಸಂತತವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಏಳುದಿನ ಕಾದರೂ ಹತ್ತುದಿನ ಕಾದರೂ ಹನ್ನೆರಡುದಿನಗಳು ಕಾದರೂ, ಬಂದುಬಿಡದೆ ಕಾದು ಮತ್ತು ಎಂಟು ಹತ್ತುದಿನಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಮರಳಿ ಮೊದಲಿನಂತಿಯಾಗಿಯೇ ಬರುವಜ್ವರ ಸತತಜ್ವರ. ಅನ್ಯೇ

ದ್ಯುಷ್ಕವೆಂಬದು ಹಗಲಾದರೂ ರಾತ್ರಿಯಾದರೂ ಒಂದುವೇಳೆ ಕಾದುಬಿಡುವದು, ಒಂದುದಿನ ಬಿಟ್ಟು ಒಂದುದಿನ ಬರುವಜ್ವರ ತ್ರಾಹಿಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಎರಡುದಿನ ಬಿಟ್ಟು ಬರುವಜ್ವರ ಚಾತುರ್ಧಿಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ನಿಷಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ—ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಮೈತಣ್ಣಗೆ ಆಗುವಿಕೆ, ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಉಷ್ಣವಾಗುವಿಕೆ, ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಜ್ವರಬರುವಿಕೆ, ಒಂದುದಿನ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವಿಕೆ, ಒಂದುದಿನ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವಿಕೆ, ದಿನಬಿಟ್ಟು ದಿನಬರುವಿಕೆ, ಎರಡುದಿನ ಕೊಂದಾವರ್ತಿ ಬರುವಿಕೆ ಇವು ನಿಷಮಜ್ವರದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು.

ಅಂತರ್ಗತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ—ಒಳಗೆಕಾವು, ಬಹಳಬಾಯಾರಿಕೆ, ಪ್ರಲಾಪ, ಶ್ವಾಸ, ಭ್ರಮೆ, ಸಂದುಗಳ ಎಲುಬುಗಳನೆಳತ, ಬೆವರಿಲ್ಲದೆಯಿರುವಿಕೆ, ಮಲ ಬಂಧ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಂತರ್ಗತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಬಹಿರ್ವೇಗಜ್ವರ—ಹೊರಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಕಾಯುವಿಕೆ, ತೃಷ್ಣೆಮೊದಲಾದವು ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವಿಕೆ ಇವು ಬಹಿರ್ಗತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇದು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವೆಂದರಿವುದು.

ರಸಗತಜ್ವರ—ಬಹಳಕ್ಷೇಶ, ಮೈಭಾರ, ದೈನ್ಯೋಕ್ತಿ, ಮೈಮುರಿಯುವಿಕೆ, ಆಕಳಿಕೆ, ಅರೋಚಕ, ವಾಂತಿ, ದಾಹ ಇವೆಲ್ಲವೂ ರಸಗತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವವು.

ರಕ್ತಗತಜ್ವರ—ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಜ್ವರವು ರಕ್ತಗತವಾಗಲು ಜ್ವರದವುಷ್ಣ, ಅತಿದಾಹ, ಅಲಸ್ಯ, ಬುದ್ಧಿಭ್ರಂಶ, ಮೈನೋವು, ಮೂರ್ಛೆ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವವು.

ಮಾಂಸಗತಜ್ವರ—ಅತಿತೀವ್ರಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಬೆವರು, ತೃಷ್ಣೆ, ಮೈನೋವು, ತಂದ್ರೆ, ವಿದಾಹ, ಭ್ರಮೆ, ಮೂರ್ಛೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಾಂಸಗತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವವು.

ಮೇದೋಗತಜ್ವರ—ಜ್ವರವು ಮೇದೋಗತವಾಗಲು ವಾಂತಿ, ತೃಷ್ಣೆ, ಬೆವರು, ಆಕಳಿಕೆ, ಆಶೆ, ಭ್ರಮೆ, ಅರೋಚಕ, ಗಂಟ್ಟು ಒಣಗುವಣ, ಶ್ವಾಸ, ಮೈನೋವುಗಳುಂಟಾಗುವವು.

ಅಸ್ಥಿಗತಜ್ವರ—ಅಂತರ್ದಾಹ, ಹೊರಗೆ ಶೈತ್ಯ, ಅರಿಯಬಾರದಹಾಗೆ ಬಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಯುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಮುಖಬಿಳುಪಾಗುವಿಕೆ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುವವು.

ಮಜ್ಜಾಗತಜ್ವರ—ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಶ್ವಾಸ, ಭ್ರಮೆ, ತೃಷ್ಣೆ, ಮೈನೋವು, ಪ್ರಾಣಾಪಾನವಾಯು ನಿರೋಧನವಾದ ಉಬ್ಬಸ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಮಜ್ಜಾಗತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವವು.

ಶುಕ್ಲಗತಜ್ವರ—ಜ್ವರವು ಶುಕ್ಲಗತವಾಗಲು ಬಹಳನಿದ್ದರೆ, ಪ್ರಲಾಪ, ಬುದ್ಧಿಭ್ರಾಂತಿ, ನಡುಕ ಇವೆಲ್ಲ ಉಂಟಾಗುವವು. ಇಂತಾಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ತ್ವಗ್ಗತಜ್ವರ—ಅಲ್ಪಜ್ವರದಲ್ಲಿ ದಾಹ, ನಾಡೀಮಾಂದ್ಯ, ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮೈನೋವು, ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬೆವರು ಇವು ತ್ವಗ್ಗತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಉಷ್ಣಜ್ವರ—ಪಿತ್ತದೋಷ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ಥವಾದವನಿಗೆ ದಾಹವುಂಟು ಮಾಡುವುದು, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಶಾಂತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಶೈತ್ಯವುಂಟು ಮಾಡುವವು.

ತರುಣಜ್ವರ—ಏಳುರಾತ್ರಿಪರ್ಯಂತ ತರುಣಜ್ವರವೆಂದೂ, ಹತ್ತರಾತ್ರಿ ಪರ್ಯಂತರ ಮಧ್ಯಮಜ್ವರವೆಂದೂ, ಅದರಮೇಲೆ ಹಳೇಜ್ವರವೆಂದೂಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಹಾಲುಕುಡಿಯುವ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಮೂರುದಿನವೂ, ಹಾಲನ್ನವಂ ಉಟಾ ಮಾಡುವ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಐದುದಿನವೂ, ಅನ್ನವನ್ನೇ ಭೋಜನಮಾಡುವವನಿಗೆ ಏಳುದಿನವೂ ಜ್ವರವು ತರುಣವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಜ್ವರಗಳ ಸಪ್ತದೋಷಗಳು—೧. ಅಪಧ್ಯದೋಷ, ೨. ಸಂಗಮದೋಷ, ೩. ವಿಷಮದೋಷ, ೪. ವಿಷಮಶೀತದೋಷ, ೫. ಪೀತಜಿಹ್ವಿಕದೋಷ, ೬. ರಕ್ತಜಿಹ್ವಿಕದೋಷ, ೭. ಕೃಷ್ಣಜಿಹ್ವಿಕದೋಷ. ಈ ದೋಷಗಳೆಲ್ಲವೂ ೭-೧೫ ದಿನಗಳು ಕಳೆದಬಳಿಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು.

ಅಸಾಧ್ಯಜ್ವರ—ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೆವರು ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಕೈಕಾಲು ಸಂದು ಸಡಿಲೋಣ, ಎಬ್ಬಿಸಿಕುಳ್ಳಿರಿಸಲು ಮರವೆ ಇವು ಯಾವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವವೋ ಅವನು ದೇವನಾದರೂ ಬದುಕಲಾರನು.

ಅವನ ಮೂಗಿನ ಎರಡು ಹೊಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇವೇಳೆ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಶ್ವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಿರುತ್ತೂ ಆತನಿಗೆ ಮೂರು ದಿನಗಳೊಳಗಾದರೂ, ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಆದರೂ ಮರಣತಪ್ಪದು ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಶ್ವಾಸ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ, ಮೈಯೂದಿಕ್ಕೊಳ್ಳುವಣ, ಹೊಟ್ಟೆಯನೋವು ಬಲಹಾನಿ, ಕಾಮಿಲೆ, ಛರ್ಧಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಅತಿಸಾರ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಸಾಧ್ಯಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಅಸಾಧ್ಯಲಕ್ಷಣ—ಹಣೆಬೆವರುವಿಕೆ, ಮೈತಣ್ಣಗಿರುವಿಕೆ, ಶೈತ್ಯದಿಂದ ಕಷ್ಟಪಡೋಣ, ಮೈಅಂಟುಅಂಟಾಗಿರೋಣ, ತಿಂದ ಆಹಾರ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ರೋಣ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಆವನಿಗೆ ಉಂಟಾಗುವವೋ ಅವನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಯಮನ ಸ್ಥಾನವನ್ನೈದುವನು.

ಶೀತಜ್ವರದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಕ್ರಮ — ತ್ವಕ್ಕನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾವಾಯುಗಳು ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಶೀತಜ್ವರವುಂಟುಮಾಡುವುದು, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತದೋಷವು, ಆ ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಶಾನ್ತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ದಾಹವುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತಿರುವ ಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ — ಜ್ವರದ ನೇಗ, ಹೆಚ್ಚಾದ ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಪ್ರಲಾಪ, ಶ್ವಾಸ, ಭ್ರಮೆ, ಮಲಸ್ರವೃತ್ತಿ, ಹೆಚ್ಚಾದ ಬಳಲಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲ ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತಿರುವ ಜ್ವರದ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನಾತಾದಿ ಜ್ವರ ಪಕ್ವವಾಗುವ ಕ್ರಮ — ಏಕುರಾತ್ರಿಗೆ ವಾತಜ್ವರವೂ, ಆರುರಾತ್ರಿಗೆ ಪಿತ್ತಜ್ವರವೂ, ಹತ್ತುರಾತ್ರಿಗೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವೂ ಪಕ್ವವಾಗುವವು.

ಜ್ವರಮುಕ್ತೆ ಲಕ್ಷಣ — ಅನ್ನದಮೇಲೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ, ಮಂಡೆಯತೀರಿ, ಸೀನು, ಮೈ ಹಗುರಾಗುವಿಕೆ, ಚನ್ನಾಗಿ ಮೈ ಬೆವರುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮುಖ ಬಾಡಿರುವಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜ್ವರಬಿಟ್ಟವನ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ — ಜ್ವರದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಘನವನ್ನು (ಉಪವಾಸ) ಮಾಡಿಸುವುದು ಲೇಸು, ಜ್ವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುರಿದ ಆಕ್ತಿಯಗಂಜಿ, ಅರಳುಗಂಜಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಕೊಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಜ್ವರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಔಷಧ, ಕಲ್ಪ, ಕಷಾಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕು. ಜ್ವರ ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ವಿರೇಚನವನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು.

ಜ್ವರದವನಿಗೆ ಪತ್ಯ ದ್ರವ್ಯ — ಹುರಳೀಕಟ್ಟು, ತೊಗರೀಕಟ್ಟು, ಹೆಸರು ಕಟ್ಟು, ಹಳೇ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನ, ಗೋದಿವೆ ರವೆಗಂಜಿ, ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

ಜ್ವರ ಬಂದವನಿಗೆ ಅಪಥ್ಯ — ಎಣ್ಣೆ, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ, ಮಾಂಸ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಠಿಣವದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಹಗಲು ನಿದ್ರೆ, ಪಥ್ಯವಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ನಿದ್ರೆ, ಅಭ್ಯಂಗಸ್ನಾನ, ಸ್ತ್ರೀಸಂಗ, ಕೋಪ, ಗಾಳಿಯ ಪ್ರದೇಶ, ವ್ಯಾಯಾಮ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪಥ್ಯ ಮತ್ತು ಸನ್ನಿವಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು.

ಕ್ಷೀರಪಾನ ಯೋಗ್ಯರು — ಹಾಲು ಅಭ್ಯಾಸವುಳ್ಳವನು, ದಾಹ, ತೃಷೆಗಳುಳ್ಳವನು, ಪಿತ್ತವಾತಗಳಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟುಯಿರುವವನು, ಹಳೇ ಜ್ವರದವನು, ಕ್ಷೀಣವಾದ ಶ್ಲೇಷ್ಮವುಳ್ಳವನು, ಅತಿಸಾರವುಳ್ಳವನು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಹಾಲು ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಹುದು.

ಕ್ಷೀರಪಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲದವರು — ತರುಣಜ್ವರವುಳ್ಳವನು ಕ್ಷೀರಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಕೂಡದು.

ನಾತಾದಿ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಪಥ್ಯಕಾಲ — ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೂ, ವಾತಜ್ವರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿಯೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಜಿಯನ್ನು ಕುಡಿಸುವುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯಕಾಲ - ಜ್ವರದೋಷದೊಡನೆ ಕೂಡಿಯಿರುವ ವನಿಗಾದರೂ ಜ್ವರಬಿಟ್ಟಿರುವವನಿಗಾದರೂ ಸಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಲಘುವಾಗಿ ಪಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಥ್ಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಅದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುವದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಪಥ್ಯ—ಹುರಳೇಕಟ್ಟು, ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಥ್ಯ ಕೊಡಿಸುವುದು.

ನಾತಪಿತ್ತ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ—ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು ಪಥ್ಯ ಕೊಡಿಸಬೇಕು.

ಬಲಿತ ಪಡವಲಕಾಯಿ, ಎಳೇ ಬೂದಿಕುಂಬಳಕಾಯಿ, ಬಸಳೇಸೊಪ್ಪು, ಕರೀಕೆಸವು, ಬಿಳೀಕೆಸವು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅವರೆ, ಸವತೇಕಾಯಿ, ಬಲಿತ ಬದನೇ ಕಾಯಿ, ಉದ್ದು, ಅವರೇಬೇಳೆ, ಹಿಂಡೀ, ಸಾಸುವೆ, ಸೋರೇಕಾಯಿ, ಬಾಳೇ ಹಣ್ಣು, ಹಲಸಿನಹಣ್ಣು, ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣು, ಹೊಸ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಜ್ವರಬಂದವನಿಗೆ ಅಪಥ್ಯ.

ತಾಂಬೂಲ, ಕೆಂಪಿನಹೊದ್ದಿಕೆ, ಪುಷ್ಪ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಕುಂಕುಮ, ಕರ್ಪೂರ ನೊದಲಾದ ಪರಿಮಳಗಳು ; ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಘಾಳಿ, ವೆಗ್ಗಳವಾದಮನೆ, ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆ ಹಾಸಿಗೆ, ಅನ್ನು ಪಾನಗಳು, ತನಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಸ್ತ್ರೀದರ್ಶನ-ಸ್ಪರ್ಶನ ಗಳು, ದಾರಿನಡೆಯೋಣ, ಶೋಕ, ಕೋಪ, ಬೆಳದಿಂಗಳು, ಕೂಗಿಮಾತನಾಡೋಣ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಜ್ವರದಿಂದ ತಪ್ಪುವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನು ಬಿಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಜ್ವರದಿಂದ ಕೃತವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನಿಗೆ ವಮನವಿರೇಚನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸ ಬಾರದು. ತಿಗಡೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಬೆಲ್ಲ, ಶುಂಠಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೊಂದು ವರಹಾತೂಕವಂ ಕೂಡಿಸಿಕೊಟ್ಟು ವಿರೇಚನವಂ ಮಾಡಿಸುವುದು. ಅದರಿಂದ ಜ್ವರದೋಷ, ಮಂಡೆಯುಧಾರ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಇವುಗಳು ಪರಿಹರವು. ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಪ್ರಸನ್ನವಾಗುವವು. ಪೂರ್ಣಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೃದುವಾಗಿ ನಸ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಿರೇಚನವನ್ನು ಮಾಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಲಂಘನ ಗುಣ—ಲಂಘನವು ದೀಪನಪಾಚನಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು, ನಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ವಸ್ತಿಶೋಧನವಂ ಮಾಡುವುದು. ಅಜೀರ್ಣವಂ ಜಯಿಸುವುದು, ಆಮಾತಿಸಾರ, ಹೊಟ್ಟೆಯನೋವು, ಜ್ವರ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ನೊದಲಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ಲಂಘನಯೋಗ್ಯರು — ಕಣ್ಣು ಬೇನೆಯುಳ್ಳವನು, ಹೊಟ್ಟೆಯಬೇನೆಯುಳ್ಳವನು, ಜ್ವರವುಳ್ಳವನು, ವ್ರಣವುಳ್ಳವನು ಇವರು ಐದು ಮಂದಿಯೂ ಲಂಘನಯೋಗ್ಯರು. ಇವರಿಗೆ ಲಂಘನವು ಹಿತಕಾರಿ.

ಲಂಘನಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯರು—ವೃದ್ಧರು, ಪಿತ್ತರೋಗದವರು, ಉಷ ವಾಸದೊಡನೆ ದಾರೀ ನಡೆದು ಬಳಲಿರುವವರು, ಅಲ್ಪವಾದ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳುಳ್ಳವರು, ಬಡವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವರು, ಬಾಲಕರು, ಯೌವನಸ್ತ್ರೀಯರು, ವಿಷತಾಕಿ ಬಡವಾಗಿರುವವರು, ಭಯಪಟ್ಟಿರುವವರು, ಕೋಪದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುವವರು, ಗರ್ಭಿಣಿಯರು ಇವರುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಲಂಘನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಾರದು.

ಲಂಘನಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಪಥ್ಯಮಾಡುವ ಕ್ರಮ — ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ ಬೇರೂ, ಕೊತ್ತಂಬರಿಯೂ ಹಾಕಿ, ಮಾಡಿದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹುರಿದು ಗಂಜಿಯೆಂಬುದಿ ಮಾಡಿ ಕುಡಿಯಿಸುವುದು. ವಮನದಿಂದಾದರೆ ಬಿಲ್ವತ್ರೇಚೇರನ್ನು ಹಾಕಿ ಆ ಗಂಜಿಯನ್ನು ಕುಡಿಸುವುದು.

ಜ್ವರೋತ್ಪತ್ತಿ—ಜ್ವರವು ಸಕಲರೋಗಗಳಿಗೂ ಅರಸಾಗಿಯೂ, ಪಾಪ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂ, ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವರೂಪ—ವಿಷಮವಾದ ಆಹಾರವಿಹಾರಗಳೂ, ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳೂ, ಅಮಸ್ಥಾನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಯೂ, ಅಮವನ್ನಾಚ್ಛಾದಿಸಿಯೂ, ಕೋಷ್ಠಾನ್ನಿಯನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ಕದಲಿಸಿಯೂ ಜ್ವರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವು.

ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಜನಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಧಿಕ ಭೋಜನಮಾಡುವಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚು ಸಂಚಾರಮಾಡುವಿಕೆ, ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಸಂಚರಿಸುವಿಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಅಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ರಸಧಾತುಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಜ್ವರಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಅಧಿಕವಾಗಿ ನೀರುಕುಡಿಯುವಿಕೆ, ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಭೋಜನಮಾಡುವಿಕೆ, ಹಗಲು ನಿದ್ರಿಸುವಿಕೆ, ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಗರಣೆಮಾಡುವಿಕೆ; ಮಲವನ್ನೂ, ಮೂತ್ರವನ್ನೂ ತಡೆಯುವಿಕೆ ಈ ಆರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು.

ಜ್ವರ ನಿವಾರಣೆ — ಜ್ವರವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ವಾತಪಿತ್ತ, ವಾತಕಫ, ಪಿತ್ತಕಫ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಸಂತತ, ಸತತ, ಅನ್ಯೇದ್ಯುಷ್ಕ, ತೃತೀಯಕ, ಚಾತುರ್ಧಿಕ, ಅಭಿಚಾರ, ಗ್ರಹಾವೇಶ, ಶಾಪ, ಶ್ರಮ, ದಾಹ, ಕ್ಷತ, ಛೇದ, ಕಾಮ, ಭಯ, ದುಃಖ, ಕೋಪ, ವಿಷಾದ, ಔಷಧ ಗಂಧಗಳೆಂಬ ಬೇಧಗಳಿಂದ ಇಷ್ಟ ತೈದು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಾತಾದಿಗಳು ಮೊದಲು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ವರಗಳೆಂತಲೂ, ಹಾಗೆಯೇ ಸನ್ನಿಪಾತಕಗಳನೇಕ ವಿಧಗಳೆಂತಲೂ, ಸಂತತಾದಿಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಚಾತುರ್ಧಿಕದವರೆವಿಗೂ ವಿಷಮಜ್ವರಗಳೆಂತಲೂ, ಅಭಿಚಾರದಿಂದ ತಾಪದ ವರೆವಿಗೆ ಆಗಂತುಕ ಜ್ವರಗಳೆಂತಲೂ, ಶ್ರಮೆ ಮೊದಲೊಂದು ಛೇದದವರೆಗೆ, ಅಭಿಘಾತ ಜ್ವರಗಳೆಂತಲೂ, ಉಳಿದವುಗಳು ಅಭಿಷಂಗ ಜ್ವರಗಳೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಜ್ವರೋಪದ್ರವ—ಶ್ವಾಸ, ಮೂರ್ಛೆ, ಆರುಚಿ, ಛೇದಿ, ತೃಷೆ, ಅತಿ ಸಾರ, ಮಲಬಂಧ, ಭೇದಭೇದ, ಮೈನೋವು ಇವು ಹತ್ತೂ ಜ್ವರೋಪದ್ರವಗಳೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವು.

ಜ್ವರಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ—ಬೆವರಿಲ್ಲದೆ ತಾಪ, ಮೈಕೈಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಅಲಸ್ಯ, ಅರೋಚಕ, ದೇಹಭಾರ, ಬಾಯಿ ವಾಕರಿಕೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವದು, ಮೈಹುರುಕಳಿಸಿ, ಕೊಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡು, ಮೊಳಕಾಲಚೆವ್ವು ನೋಯುತ್ತ ಬಳಲಿಕೆಯುಂಟಾಗುವದು, ಸ್ವಾದುವಾದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ, ಧ್ವನಿಭೇದವಾಗುವದು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಕಾರಗಳು ಕಾಣುವವು.

ವಾತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣ—ವಾತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಜ್ವರದವೇಗವು ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಅಧಿಕವಾಗಿಯೂ, ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ, ಕುತ್ತಿಗೆ ತುಟಗಳು ಒಣಗುವಿಕೆ, ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಶೀತನುಗಳು, ಮಾಂದ್ಯವು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜಿಡ್ಡಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಶಿರಸ್ಸು, ಹೃದಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಅರೋಚಕವು, ಮಲವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಆಕಳಿಕೆಗಳು, ಶರೀರವು ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ಎದೆಯದರುವುದು, ಅವಯವಗಳು ಬಿಗಿಹಿಡಿಯುವಿಕೆ, ನವೆ, ಉಷ್ಣವು, ಶ್ವಾಸವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಮೂತ್ರವು ಬೂದಿಬಣ್ಣವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರ ಶಿಥಿಲತೆ, ನಡುವು ಬಲಹೀನವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮಂಕಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬಿರುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಸೀಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹುಳಿವದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ನಡುಕ, ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಶೀತ, ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿವಣಗುವಿಕೆ, ಮೈನೋವು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾವು, ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಿಣ್ಯ, ಕವ್ವು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ವಾತಜ್ವರವೆಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕೆಷಾಯವನ್ನು ಕಾಯಿಸುವ ಕ್ರಮವು.

ಕುಟ್ಟು ಪುಡಿಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ಪಲತೂಕ ಕೆಷಾಯದ್ರವ್ಯಕ್ಕೆ ಹದಿನಾರು ಭಾಗ ಸಿಹಿನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಕುದಿಸಬೇಕು. ಎಂಟನೆಯ ಒಂದುಭಾಗ ಉಳಿಯಲು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಣ್ಣಗೆ ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ನೀರನ್ನು ಸುಖೋಷ್ಣವಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಹದವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶೋಧಿಸಿದ ಕೆಷಾಯವನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಆಹಾರರಸವು ಜೀರ್ಣಿಸಿರುವಾಗ ಎರಡು ಪಲದಷ್ಟು ಕುಡಿಯಬೇಕು.

ಕೆಷಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ನೇರಿಸುವುದಾದರೆ ಪಿತ್ತರೋಗ, ವಾತರೋಗ, ಕಫರೋಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಾಗಪಾಲು, ಬೇಳೆಪಾಲು, ವೀಸಪಾಲು ಈರೀತಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಜೀನುತುಪ್ಪವನ್ನಾದರೆ ಮೇಲೆಹೇಳಿದ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ

ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಅಂದರೆ ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ವೀಸಪಾಲು, ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ಬೇಳೆ ಪಾಲು, ಕಫರೋಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗಪಾಲು ಈರೀತಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು.

ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಜೀರಿಗೆಯನ್ನು, ಗುಗ್ಗುಳವನ್ನು, ಸರ್ಜಕ್ಕಾರ ಯವಕ್ಕಾರಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷಾರಗಳನ್ನೂ, ಸೈಂಧವಾದಿ ಲವಣಗಳನ್ನೂ, ಶಿಲಾಜಿತುವನ್ನು, ಹಿಂಗನ್ನು, ತ್ರಿಕಟುವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಆರು ಗುರುಗಂಜಿತೂಕ ಸೇರಿಸಬೇಕು.

ವಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಮೋಡಿ, ಶೊಂಟಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಶಾಲಿಪರ್ಣಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತೀವ್ರವಾದ ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಕಾಶ್ಮರ್ಮಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಶಿವನೇಬೇರು, ಸೊಗದೇಬೇರು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಎಣ್ಣೆಮಿಟ್ಟಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಲ ಬೆರಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ನೆಲಬೇವು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲಾವಂಜಿ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರಲೆಹೊನ್ನೆ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ನೆಲಹಾಲೆ, ರೇಣುಕೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಸಬ್ಬಶೀಗೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಬಿಳಿಕೊಮ್ಮೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ನೆಲಹಾಲೆ, ಕಕ್ಕೆ, ಚಿಟ್ಟುಮುಟ್ಟು, ಅತಿಮಧುರ, ದುಂಪರಾಸ್ಮೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ನರೀಬಾಲದ ಹೊನ್ನೆ, ಶುಂಠಿ, ನೆಲಬೇವು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೀನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ಬೇರು, ನರುವಲ ಬೇರು, ಶಿವನಿ ಬೇರು, ಪಾದರಿ ಬೇರು, ಹೆಮ್ಮರದ ಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಗಂಡುತುರಚೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಶಲ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :— ಕಚೋರ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಕರ್ಕಾಟಿಕಶೃಂಗಿ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶೊಂಟೆ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ, ನೆಲಬೇವು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ, ಕೆಮ್ಮಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶೊಂಟೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಕಿರಾತಾದಿ ಕಷಾಯ :— ನೆಲಬೇವು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲಾವಂಚ, ರಾನುಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಶೊಂಟೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಪಿನ್ನಲ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ : — ಹಿನ್ನಲಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಸೋವುಬೀಜ, ರೇಣುಕೆಬೀಜ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಜ್ವರದ ವೇಗವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮಲವು ದ್ರವವಾಗಿರುವಿಕೆ, ನಿದ್ರೆ ಅಲ್ಪವಾಗಿರುವಿಕೆ, ವಾಂತಿಯಾಗುವಿಕೆ, ಕಂಠವು, ತುಟೆಗಳು,

ಮೂಗು ಇವು ಹುಣ್ಣಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮೈಬೆಸರುವಿಕೆ, ಮೂರೈ, ಮಲವು, ಮೂತ್ರವು, ನೇತ್ರಗಳು ಹಳದಿಬಣ್ಣವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಭ್ರಾಂತಿ, ಶ್ವಾಸ, ಶಿರೋವೇದನೆ, ಅತಿ ತಾಪ, ಕುಕ್ಷಿಶೂಲೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಕಫ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಕಹಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಉಷ್ಣವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಮೂತ್ರವು ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ; ನೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು, ಕತ್ತಲಾಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸುವಿಕೆ, ನಾಲಿಗೆ ಕಹಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಅದುರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪ್ರಲಾಪ, ಮೃತಿರುಗಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲರೇ ಪಿತ್ತಜ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಕಟ್ಟಲಾದಿ ಕಷಾಯ:—ಕಾಯಿಫಲಚಕ್ರೈ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ವಿಸಬೊದ್ದಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಪರ್ಮಟಾದಿ ಕಷಾಯ:—ವರ್ಷಾಷ್ಣಕ, ಒಣಗಿದ ಅಡುಸೋಗೆ ಸೊಪ್ಪು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ನೆಲಬೇವು, ನಸುಗುನ್ನಿ, ಗವಲದಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿ ಕಷಾಯ:—ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಹೀಚು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಕ್ಕಿಬಂಕೆ, ವರ್ಷಾಷ್ಣಕ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ದಾಹ, ಮೂರ್ಛ, ತಾಪ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ದುರಾಲಭಾದಿ ಕಷಾಯ:—ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೇರು, ವರ್ಷಾಷ್ಣಕ, ಗೌಲದ ಬೇರು, ನೆಲಬೇವು, ಅಡುಸೋಗೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ದಾಹ, ರಕ್ತವೈತ್ಯ, ಜ್ವರ, ನಾಲಿಗೆ ಒಣಗುವದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫. ವರ್ಷಟಾದಿ ಕಷಾಯ:—ವರ್ಷಾಷ್ಣಕವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಗುಡೂಚಾದಿ ಕಷಾಯ:—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ನೆಲ ಬೇವು, ಪದ್ಮಕ, ರಕ್ತಚಂದನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣು, ಸೊಗದೇ ಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಶುಂಠಿ, ಮುಡಿವಾಳದಬೇರು, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಲಾವಂಜಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನೂ, ಪಿತ್ತಜ್ವರವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಮತ್ತು ವಾಚನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು.

೯. ಸೊಗದೇಬೇರು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಲಾವಂಜಿ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ಯಕ್ಷಿಮಧುಕ, ಮುಡಿವಾಳ, ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ, ಹಿಪ್ಪೆಹುವು, ಮಜ್ಜೆಗೆ ಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದಾಹವುಳ್ಳ ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಶುಂಠಿ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಲಾವಂಜಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ರಕ್ತಚಂದನ, ಲಾವಂಜಿ, ಕಬ್ಬು, ನೆಲಹಾಲೆ, ಹೆಸರು, ವೊರಕೆಹುಲ್ಲು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಹಾಲುನಾಣದಚಕ್ಕೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ೧ ತೊಲೆ ಕಟುಕರೋಹಿಣಿಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಮೂರು ತೊಲೆ ದ್ರಾಕ್ಷೆರಸದಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ತ್ರಿಫಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಶಿವನಿ, ನೆಲಬೇವು, ಇಂದ್ರಜವೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ರಕ್ತಚಂದನ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಹಾಲುನಾಣದ ಚಕ್ಕೆ, ಲಾವಂಜಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ವರ್ಷಾಷ್ಟಕ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಲಾವಂಚ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಅತ್ತಿಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ, ಸೋಪುಬೀಜ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕೊಡಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಕಹಿಪಡವಲ, ಸೋಪುಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಯಕ್ಷಿಮಧುಕ, ಇಸ್ಪೇಹುವು, ಲೋಧ್ರ, ಶಿವಣಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಮುಡಿವಾಳ, ತಾವರೆಕುಸುಮ, ವದ್ಮಕ, ತಾ ವ ರೆ ಗ ಡ್ಡೆ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಲಾವಂಚ, ಕನ್ನಿಡಿಲಿಗಡ್ಡೆ, ಖರ್ಜೂರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ಭತ್ತದ ಅರಳು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಮದಾತ್ಯಯ, ವಮನ, ಮೂರ್ಛೆ, ದಾಹ, ಶ್ರಮೆ, ಭ್ರಮೆ, ಊರ್ಧ್ವಗತವಾತ, ರಕ್ತಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಕಾಮಾಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಒಂದೆಲಗ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಶುಂಠಿ, ಕಕ್ಕೆಬಂಕೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲಾವಂಚ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ರಕ್ತ ಚಂದನ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವೈತ್ಯಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಯಲುವಸಂಧಿ, ಮುಳ್ಳುಕೊಗ್ಗಿ, ವೇರಾಮುಟ್ಟಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಶುಂಠಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಕೊತ್ತಮಿಾರಿಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವೈತ್ಯಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೪. ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಕೊತ್ತಮಿಾರಿಬೀಜ, ಯಕ್ಷಿಮಧುಕ, ದುಂಪ ರಾಸೈ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಹಾವುನಂಜಿನಬೀಜ, ಸುರಸುರಕೆ ಸೊಪ್ಪು, ಮುಡಿವಾಳ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವೈತ್ಯಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ನೆಲಬೇವು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ತಕ್ಕೋಲ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೬. ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಪರ್ವಾಷ್ಟಕ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಕೊನ್ನಾರಿ ಗಡ್ಡೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಲಾವಂಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮೂರ್ಛೆ, ಗಂಟು, ಮೈವಣಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ದಾಹ, ಸಿತ್ತಜ್ವರ ಇವನ್ನು ಗುಣಮಾಡುವದು.

೨೭. ರಾಮಗುಳ್ಳದಸಮೂಲ, ನೆಲಬೇವು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಡುಸೋಗೆ ಸೊವ್ವು, ತಕ್ಕೋಲ, ಅಲದಹಣ್ಣೆಲೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮೈವುರಿ, ತಾಸ, ರಕ್ತಸಿತ್ತಜ್ವರ ಇವನ್ನು ಗುಣಮಾಡುವದು.

೨೮. ಶುಂರಿ, ತುರಜನಬೇರು, ಅಡುಸೋಗೆಸಮೂಲ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೆಮ್ಮಲಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಶರೀರದವೇಲೆ ಒದ್ದೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಜ್ವರದವೇಗವು ಮಂದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಬಿಳುವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬಿದಹಾಗಿರುವಿಕೆ, ಚಳಿ, ಅತಿನಿದ್ರೆ, ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮಲು, ನೇತ್ರಗಳು ಬಿಳುಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವಿಕೆ, ಕಂಠವು ಕಫಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶ್ವಾಸವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಉಪ್ಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕೈಕಾಲುಗಳು ಉರಿಯುವಿಕೆ, ಮೂತ್ರವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ವಿಸರ್ಜಿಸುವಿಕೆ, ಶಿರೋಭಾರ, ಶೋಷೆ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಶರೀರ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಅಲ್ಪವಾಗಿ ಬೆವರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಹಿಪ್ಪೆಲ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ:—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂರಿ, ಮೆಣಸು, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ವೋಮ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ, ಅಗಿಲುಶುಂರಿ, ರೇಣುಕೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಬೇರಿನಚಕ್ಕಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಸಾಸುವೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅತಿಬಜೆ, ಕಾಚಿಹುಲ್ಲು ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಪಂಚಕೋಲಕಷಾಯ :—ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅರಗ್ವದ ಪಂಚಕಷಾಯ :—ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಮೋಡಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಕಹಿಪಡವಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಚೋರ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ನಿದಿಗ್ಧಿಕಾದಿ ಕಷಾಯ :—ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಹಿವ್ವಲಿ ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಕೆಮ್ಮು, ಶೂಲಿ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆ ಯಲ್ಲಿ ಗುಡಬಡ ಶಬ್ದ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೬. ಭೂನಿಂಬಾದಿ ಕಷಾಯ :—ನೆಲಬೇರು, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಕಚೋರ, ಶುಂಠಿ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಫ ಜ್ವರ ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮುಲು ಸಹ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಬೀಜಪೂರಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಮಾದವಾಳದ ಬೇರು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವೈ, ಶುಂಠಿ, ಗ್ರಂಥಿಕತಗರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಯವಕ್ಷಾರ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಅಮೃತಾಷ್ಟಕ ಕಷಾಯ :—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಶುಂಠಿ, ಕಹಿಪಡವಲ, ರಕ್ತಚಂದನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಹಿವ್ವಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕೊಡಲು ಸಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಅರೋಚಕ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ತಾಪ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯. ತ್ರಿಕಂಟಿಕಾದಿ ಸ್ವೇರಪಾಕ :—ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ನೆಲ ಗುಳ್ಳ, ಶುಂಠಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬೆಲ್ಲ, ಆಕಳಹಾಲು ೮ ಭಾಗ, ನೀರು ೪ ಭಾಗ ಹಾಕಿ ಹಾಲು ಉಳಿಯುವಹಾಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮಲಬಂಧ, ಮೂತ್ರಬಂಧ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೦. ಅರಸಿನ, ಇಂದ್ರಜನೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ತುಲಸಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಶುಂಠಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಮತ್ತು ಕೆಮ್ಮಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಕಲ್ಲುಶಣಬು, ಕೋಲಮುರಕನಚಕ್ಕೆ, ತುಲಸಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಬಜೆ, ಅಗುಳುಶುಂಠಿ, ಗೆಜ್ಜಗದಬೇರು, ಕಕ್ಕೇ ಬಂಕೆ, ಕಲ್ಲುಶಣಬು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೆಮ್ಮುಳ್ಳ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಬೇವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ನೆಲಬೇವು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಕಚೋರೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಗಂಡುತುರುಚಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಮುಳ್ಳುಕೊಗೆ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಮುಳ್ಳುಗೋರಂಟಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಅಡುಸೋಗೆ, ಬಜೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಶುಂಠಿ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗು ವದು.

೧೮. ಕಹಿಪಡವಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಜುಟ್ಟುವೇಬೇರು, ಮರದರಸಿನ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಶುಂಠಿ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದಬೇರು, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಅಡುಸೋಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಡುಸೋಗಿಸೊವ್ವು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನಸು ಗುನ್ನಿಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೂರೈ, ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಮೈವುರಿ, ಕಣ್ಣು ಕತ್ತಲೆ ಮುಸುಕಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಕೀಲುಗಳು ಸೆಳೆಯುವಿಕೆ, ಆಕಳಿಕೆಗಳು ; ಎದೆ, ಕಂಠ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ತಲೆನೋವು, ವಾಂತಿ, ಶ್ವಾಸವು, ತಾಸವು, ಸಾಲಿಗೆ ಸೆಳೆತ, ಅರುಚಿ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನನೆ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ನಾಯುವು ಬಂಧಿಸುವಿಕೆ, ನೇತ್ರಗಳುರಿಯುವಿಕೆ, ಬೆವರುವಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚು ವಿಸ್ಮಯವಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಕಹಿಯಾಗಿಯಾದರೂ, ಹುಳಿಯಾಗಿಯಾದರೂ ಇರುವಿಕೆ, ಮೂತ್ರವು ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿಯಾದರೂ, ಧೂಮ್ರವರ್ಣವಾಗಿಯಾದರೂ ಇರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಪಂಚಭದ್ರ ಕಷಾಯ :—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ವರ್ಷಾಷ್ಟಕ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಬೇವು, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨ ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿ ಕಷಾಯ :—ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ನೆಲಬೇವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅಡು ಸೋಗಿ, ಕಚೋರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ನೀಲೋತ್ಪಲಾದಿ ಹಿಮ :—ಕರಿನೈದಿಲೆ ಗಡ್ಡೆ ಹುವ್ವುಸಹಿತ, ಚಿಟ್ಟಾ ಮುಟ್ಟು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಇಪ್ಪೇಚಕ್ಕೈ, ಅತಿಮಧುರ, ಲಾವಂಜ, ಪದ್ಮಕ, ನೆಲಕುಂಬಳ, ಚಿಕ್ಕ ಈಚಲದ ಹಣ್ಣು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಕ್ಕಾಲುಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಶೋಧಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ೫ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಕುಡಿಯಲು ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಪ್ರಲಾಪ, ಭ್ರಮೆ, ವಾಂತಿ, ಮೂರ್ಛೆ, ದಾಹವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೪. ಶುಂಠಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಶೂಲೆ, ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫. ಸೈಂದರಲವಣ, ಹಾಲುನಾಣದಚಕ್ಕೈ, ಶುಂಠಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನೆಲ ಬೇವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ನಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಬೂರುಗದ ಚಕ್ಕೈ, ಸಣ್ಣರಾಸೈ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಅಡುಸೋಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತ ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಶುಂರಿ, ಚಂಗಲಕೋವ್ವ, ವರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷ ಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೮. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಿಟ್ಟಹರಳುಬೇರು, ಲಕ್ಕಿಬೇರು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಒಂದೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಯಲುವಸಂಧಿ, ಶುಂರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ದೇಹವು ತಣ್ಣಗಿರುವಿಕೆ, ಕೀಲುಗಳು ಸೆಳೆಯುವಿಕೆ, ಅತಿನಿದ್ರೆ, ಶರೀರವು ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ, ತಲೆಭಾರ, ನೆಗಡಿ, ಕೆಮ್ಮಲು, ಮೈಯುರಿಯುವಿಕೆ, ಜ್ವರದ ವೇಗವು ವಿಶೇಷವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಜಿಗುಟಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಉಪ್ಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶಿರೋವೇದನೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೋವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ವಾಂತಿಯಾಗುವಿಕೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವಿಕೆ, ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಅತಿತಾಪವು, ಶ್ವಾಸ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ನಿದ್ರೆ ಬಾರದಿರುವಿಕೆ, ಮೂತ್ರವು ನೊರೆಗಟ್ಟುವಿಕೆ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಅರಗ್ವಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಮೋಡಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ದಶಮೂಲ ಕಷಾಯ :—ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಲು, ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರು, ನರುವಲು, ಹೆಮ್ಮರ, ಶಿನೆಬೇರು, ಪಾದರಿ ಇವುಗಳ ಬೇರನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಸೇವಿಸಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರ, ಬಾಣಂತಿಯರ ದೋಷಗಳು, ಶೋಷ, ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಭ್ರಮೆ, ಬೆವರು, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಎದೇನೋವು, ಗಂಟಲುನೋವು, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ತಲೆನೋವು ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩. ಮುಸ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ:—ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ವರ್ಷಾಷ್ಟಕ, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಕ್ಷುದ್ರಾದಿ ಕಷಾಯ:—ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ತಾವರೇ ಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸಕಾಸ, ಅರುಚಿ, ಕುಕ್ಷಿಶೂಲೆ, ತ್ರಿದೋಷ ಜ್ವರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫. ಮೋಡಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಆಮ ಮತ್ತು ಶೂಲೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಪರಿಹರವಾಗಿ ದೀಪನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವದು.

೬. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಮೋಡಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಬಜೆ, ಅಗಕುಶುಂಠಿ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಕೋಲಮುಕ್ಕನಚಕ್ಕೆ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವು ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೧೦. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಗಂಡುತುರಚೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವ ಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಕಹಿಪಡವಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬೇವಿನ ಯಕೇಕಡ್ಡಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಾತಶ್ಲೇಷ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨ ಲಘೋಕ್ಷದ್ರಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಅರುಚಿ, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಜ್ವರ, ತ್ರಿದೋಷಜ್ವರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಚವ್ಯ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಅರಸಿನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಫವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಕಹಿವಡವಲ, ಮೋಡಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತಜ್ವರವನ್ನು ಆಮಶೂಲೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅಗ್ನಿಬಲ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿ ಕೊಡುತ್ತೆ.

ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೆಮ್ಮು, ದಾಹ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತಾಪ, ಚಳಿಯಾಗುವಿಕೆ; ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ, ನೀಲವಾಗಿಯೂ, ಕತ್ತಲಾಗಿಯೂ, ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಣುವಿಕೆ, ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಅದರುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಅರುಚಿಯಾಗಿಯೂ, ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ, ಉಪ್ಪಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ, ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪಾದಗಳು ಉರಿಯುವಿಕೆ, ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಕಫವು ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ನಿದ್ರೆಬಾರದಿರುವಿಕೆ, ವಾಂತಿಯಾಗುವಿಕೆ; ಮೂತ್ರವು ಕೆಂಪಗೂ, ಬಿಳುಪಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಕಂಟಕಾರ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :—ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಶುಂಠಿ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ, ನೆಲಬೇವು, ರಕ್ತಚಂದನಚಕ್ಕೆ, ತುಂಗೀಗಡ್ಡೆ, ಕಹಿವಡವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ದಾಹ, ನಾಲಗೆ ಒಣಗುವದು, ಅರುಚಿ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಕೆಮ್ಮು, ಗರಭ ಶೂಲೆ, ಕುಕ್ಷಿಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨ ನವೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ :— ಕಹಿವಡವಲ, ರಕ್ತಚಂದನ ಚಕ್ಕೆ, ಮಂಜಿನಾರುಬೇರು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಗಿಲುಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ಅರುಚಿ, ವಾಂತಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅಮೃತಾಷ್ಟಕ ಕಷಾಯ:—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕೊಡತಿಗೆಬೀಜ, ಶುಂಠಿ, ಕಹಿಪಡವಲ, ರಕ್ತಚಂದನ ಚಕ್ಕೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿವ್ವಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಅರುಚಿ, ಎದೆ ಅದರುವದು, ದಾಹ, ನಾಲಿಗೆ ಒಣಗುವದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ತಿಕ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ:—ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಲಾವಂಜ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಪರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಅಪಘ್ನದಿಂದ ಮರಕಳಿಸಿರುವ ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಇಂದ್ರಜನೈ, ಕಹಿಪಡವಲ, ನೆಲಬೇವು, ಕೊನ್ನಾರಿ ಗಡ್ಡೆ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಶುಂಠಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ನೆಲಬೇವು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಕಹಿಪಡವಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಲಾವಂಜ, ಕೊತ್ತಮಿಾರಿಬೀಜ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಯಲುವಸಂಧಿ, ತುರ ಚನಬೇರು (ಮುಳ್ಳುತುರಚ), ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಕಹಿಪಡವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಕುರುಟೆಗೆಬೇರು ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅಗಿಲುಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಭದ್ರಿ, ಅರೋಚಕ, ಕಾಮಾಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

ವಿಷಮುಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಮುಸ್ತಾದಿ ಕಷಾಯ:—ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿವ್ವಲಿಚೂರ್ಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಿಷಮು ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨ ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಅಗಿಲುಶುಂರಿ, ಕಹಿಪಡೆ ವಲ, ಬೇವಿನಯಳೇಕಡ್ಡಿ, ವರ್ಷಾಷ್ಟಕ, ಶುಂರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಿಷಮಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಲಕ್ಕಿಲಿಕುಡಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತುಂಬೇಹುವು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಿಷಮಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಕಹಿಪಡೆವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ, ಅತಿಮಧುರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ೩-೪-೫ ದಿವಸಗಳು ಕೊಟ್ಟರೆ ವಿಷಮಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಒಂದು ತೊಲೆ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಒಂದು ಪಾವು ಹಾಲು, ಒಂದು ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಹಾಲು ಇಮರುವವರಿಗು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಿಷಮಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ನೆಲಗುಳ್ಳಿ, ಲಕ್ಕಿಲಿ, ಒಂದೆಲಗ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಗರುಗ, ಶುಂರಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮುಳ್ಳುಕೊಗ್ಗಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ೧ ತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ವಿಷಮಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ದೋಷಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ.

೧ ನೆಲಗುಳ್ಳಿ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳಿ, ತಗ್ಗೀಬೇರು, ಚಿಟ್ಟುಮುಟ್ಟಿಬೇರು, ಪಾದರಿ ಬೇರು, ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರು, ಶಿವನಿಬೇರು, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ, ಎಕ್ಕದಬೇರು, ನುಗ್ಗೀಬೇರು, ಮಯೂರಶಿಖಿ, ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿ, ಕರೇ ವುಪ್ಪಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದೋಷಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ನೆಲಬೇವು, ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನ ವಳಸಾರ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಹಿಪಡೆ ವಲ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡಿ, ಅಡುಸೋಗೆಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತ್ರಿಫಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಕಲ್ಲುವಾಪಟೆಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದೋಷಜ್ವರ ಗುಣ ವಾಗುವದು.

ತ್ರಿದೋಷಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ.

ತ್ರಿಕಟುಕ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಹಿಪಡೆವಲ, ಕೊಡಸಿಗೆ ಬೀಜ, ನೆಲಬೇವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅಗಲುಶುಂರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು

ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತ್ರಿದೋಷಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಕಹಿಪಡವಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಅಡುನೋಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು, ನೆಲಬೇವು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಏಕಾಹಿಕ ಚಳಿ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಕಹಿಪಡವಲ, ಬೇವು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದಿನಪ್ರತಿಯಲ್ಲೂ ಬರುವ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಪ್ರತಿದಿನ ಬರುವ ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ :—ಗಜ್ಜುಗದಪವ್ಪು, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು ಇವು ಮೂರು ಸಮಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಚಿಕ್ಕ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಗಾತ್ರ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಡುವದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ದಿನ ಬರುವ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ದ್ವ್ಯಾಹಿಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಕಹಿಪಡವಲ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಶುಂಠಿ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇ ಬೇರು, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ, ವರ್ಷಾಷ್ಟಕ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದ್ವ್ಯಾಹಿಕ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ತ್ರೈಹಿಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ನಾಯಿತುಲಸಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಶುಂಠಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇ ಬೇರು, ಸಹದೇವಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತ್ರೈಹಿಕ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ರಕ್ತಚಂದನಚಕ್ಕೆ, ಲಾವಂಚ, ಕೊತ್ತವಿಯಾರಿಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ

ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತ್ರ್ಯಾಹಿಕಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲಾವಂಚ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮೂರುದಿನಸಕ್ಕೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಬರುವ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪ ನೆಲಬೇವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮೂರುದಿನಸಗಳಿಗೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಬರುವ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಮೂರನೇ ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ:—ನೆಲಕುಂಬಳದ ಹುಪ್ಪ ೩, ಇಂಗಳದ ಹುಪ್ಪ ೩, ತುಂಬೇ ಹುಪ್ಪ ೩, ನುಗ್ಗೇ ಹುಪ್ಪ ೩ ಇವು ನಾಲ್ಕು ಜಿನಸು ಅರಸಿ ನದಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ಹೊಗೆ ತೋರಿಸಿ ತೋಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವದು. ಯಕ್ಕದ ಹುಪ್ಪ ೧, ಮೆಣಸು ೩, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಿಲುಕು ೧ ಇವು ಮೂರು ಅರದು ವೀಳ್ಯದೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಮಡಿಸಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಮೂರನೇ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಮೂರನೇ ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ:—ತುಂಬೇ ಸೊಪ್ಪು ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೫, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಿಲುಕು ೧ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಉಂಡೇಮಾಡಿ ನುಂಗಿಸುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ಸಲ ಕೊಡಬೇಕು. ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಔಷಧ:—ತುಂಬೇ ಸೊಪ್ಪು || ತೊಲ, ಮೆಣಸು ೫, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಿಲುಕು ೫ ಇವು ಮೂರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೈಗೆ ನೋಡುವಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವದು. ಈ ರೀತಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೈಗೆ ೩ ದಿನ ಮಾಡಬೇಕು. ಎಂದಿಗೂ ಮೂರನೇ ಚಳಿ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

೭. ಮೂರನೇ ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುವ ಔಷಧ:—ಎಕ್ಕದಕುಡಿ ೩, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಿಲುಕು ೩, ಮೆಣಸು ೫ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಚಳಿಬರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಣಿಕಟ್ಟು ಗೆಣ್ಣೆಗೆ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟುವದು. ಚಳಿಜ್ವರ ನಿಂತಕೂಡಲೇ ಬಿಚ್ಚಿಹಾಕುವದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಮೂರನೇ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಮೂರನೇ ಜ್ವರಕ್ಕೆ:—ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ಹೋಳಿನಲ್ಲಿ ೬ ತೊಟ್ಟು ನುಗ್ಗೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಜ್ವರಬರುವ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೋಳು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನಕ್ಕೆ ೩ ಹೋಳು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೂರನೇ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :— ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಮಿರಿಬೀಜ, ತುಂಗೀಗಡ್ಡೆ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಮೋಡಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತೃತೀಯಕಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ಜರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ದೇವದಾರ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :— ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಶುಂಠಿ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಅಡುಸೋಗೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಪಧ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಶುಂಠಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಅಡುಸೋಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ನೆಲಹೊನ್ನೆ, ಶುಂಠಿ, ಅಡುಸೋಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅತಿಮಧುರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ನಿಂಬೇಹಣ್ಣು ತಂದು ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಕುಯಿದು ಒಂದುಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜಿಬಿಕಿ ಹೊಟ್ಟು ಬಿಸಾಕುವದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೇ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಪಂಚಾಹಿಕಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು, ವೇರಾಮುಟ್ಟು, ಯಲುವಸಂಧಿ, ಶುಂಠಿ, ನೆಲತಾಟಿ ಗಡ್ಡೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಮರದರಿಸಿನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಂಚಾಹಿಕಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು, ವೇರಾಮುಟ್ಟು, ಬೇವಿನಯಳೇಕಡ್ಡಿ, ಯಲುವಸಂಧಿ, ನೆಲಬೇವು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ನೆಲತಾಟಿಗಡ್ಡೆ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಂಚಾಹಿಕ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದನ್ನೇ ಚಾತುರ್ಧಿಕವಿಪರೀತವೆನ್ನುವರು.

ಸಂತತಾದಿಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಪಟೋಲಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಕಹಿಪಡವಲ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅತಿಮಧುರ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅಡುಸೋಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಂತತಜ್ವರ, ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರ, ದ್ವಾಹಿಕಜ್ವರ, ತೃತೀಯಕಜ್ವರ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ದಾಹಜ್ವರ, ಸಂತತಜ್ವರ, ನವಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಕಹಿಪಡವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಇಂದ್ರಜವೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಂತತ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ನೆಲಹಾಲೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಗಳು ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಂತತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಸರ್ವಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹೈದ್ರಾದಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ನೆಲಗುಳ್ಳು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಪದ್ಮಕ, ರಕ್ತಚಂದನ, ನೆಲಬೇವು, ಕಹಿಪಡವಲ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಬರುವದರಿಂದ ಸರ್ವಶೀತಜ್ವರ ಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಬಿಲ್ವತ್ರೈವೀಳಿಕಡ್ಡಿ, ನೆಲಬೇವು, ಮೋಡಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಚಿರಾಯಿತ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ಅಗುಳುಶುಂರಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ, ಕರ್ಜೂರ, ಮೆಣಸು, ಅಷ್ಟಮಧುಕ, ಶುಂರಿ, ದುಂಪರಾಸ್ಮೈ, ಸುನಾಮುಕಿ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಹೊಟ್ಟು, ಬ್ಯಾಲದಹೊಟ್ಟು, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಕರಬೇವಿನಯಲೆಕಡ್ಡಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಚಿಟ್ಟೆಹರಳು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟ, ಶುಂರಿ, ಬಿಳಿಕೊನ್ನೆ, ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಲಕ್ಕಿಲಿ, ಶುಂರಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಚಳಿಕೂಡಿದಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸ, ಛೇದಿ, ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಆಗಂತುಕಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಶುಂರಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜೇರ್ಣಜ್ವರ, ಅರುಚಿ, ಶ್ವಾಸ, ಕೆಮ್ಮು, ಶೂಲೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅರ್ಧಿತ ವಾತ, ಪೀನಸ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

ಶತ್ವಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ || ತೊಲೆ, ಕಾಡುಹಾಗಲು ಬೀಜ || ತೊಲೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ || ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ || ತೊಲೆ, ಅತಿ ಮಧುರ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನಯಲೆಕಡ್ಡಿ || ತೊಲೆ, ಹೇರಳಕಾಯಿಹೊಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ನಾಯಿತೊಳಸಿಕಡ್ಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶತ್ವಜ್ವರ, ವಿಷಜ್ವರ (ಕೈಮಸಗು) ಗುಣವಾಗುವದು.

ದ್ವಂದ್ವಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಬೇವು, ಯಲು ವಸಂಧಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದ್ವಂದ್ವಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ದಾಹಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಲಾವಂಜ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಮುಡಿವಾಳ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಶುಂಠಿ, ರಕ್ತ ಚಂದನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ದಾಹಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ತಾಪಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಟುಂಟುಕಾದಿ ಕಷಾಯ :—ದೊಡ್ಡಮರದಚಕ್ಕೆ, ಕಟುಕರೋಹಣಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕಹಿವಡವಲ, ನೆಲಬೇವು, ಬೇವಿನಯಳೇಕಡ್ಡೆ, ಹುಣಿಸೇಯಳೇ ಕಡ್ಡೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜ್ವರ, ದಾಹ, ತಾಪ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಲಾವಂಜ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಸೊಗದೇ ಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ಮುಡಿವಾಳ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತಾಪಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಮುಡಿವಾಳ, ತುರಚನಬೇರು, ಲಾವಂಜ, ಶುಂಠಿ, ಅಗುಳುಶುಂಠಿ, ನೆಲಬೇವು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತಾಪಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಪುರಾಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಯಲು ವಸಂಧಿ, ಸಹದೇವಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪುರಾಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨ ಕಡ್ಡೆಅರಗು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೫ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪುರಾಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಹಳೇಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ನೆಲಬೇವು, ಒಂದೆಲಗದಸೊವ್ವು, ಹೊಮ್ಮುಗಳಸೊವ್ವು, ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತಿ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಸಹದೇವಿ, ತೊಳಸಿಸೊವ್ವು, ನಾಯಿತೊಳಸಿಸೊವ್ವು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಇಂಗಳದಹಣ್ಣಿನಮೈಣ, ಒಳ್ಳೆಬೇವಿನಕಡ್ಡಿ, ಬಿಲ್ವಶ್ರೇಕಡ್ಡಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಒಳಜ್ವರ, ಹಳೇಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಕಾಸಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ವಾಸಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಆಡುನೋಗೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಕಟ್ಟಲಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಕಾಯಿಫಲಚಕ್ಕೆ, ತಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಕಾಮಾಕ್ಷಿಹುಲ್ಲು, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಬಜೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸ ಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸಜ್ವರ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅಭಯಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಆಡುನೋಗೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕಾಸಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಖಾಸಶ್ವಾಸ ಶೀತವಾತಜ್ವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಮೆಣಸು, ಸಣ್ಣರಾಶ್ಮಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಶೀತ, ಗೂರುಬೃಷ, ಗಸೇಕೆಮ್ಮುಳ್ಳ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಅಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ನೋಡಿ, ವೋಮ, ಬಜೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಅಜೀರ್ಣ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ನಿಧಿಗ್ಧಿಕಾದಿ ಕಷಾಯ :—ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿವ್ವಲಿ ಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಅಜೀರ್ಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಜೀರ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ತಂದು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜೀರ್ಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಅಷ್ಟವಿಧ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

೧. ಕ್ಷುದ್ರಾದಿ ಕಷಾಯ :—ನೆಲಗುಳ್ಳ, ನೆಲಬೇವು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಅಷ್ಟವಿಧ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

ತ್ವಗ್ಗತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಬೇರು, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ಸಹದೇವಿ, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿಬೇರು, ಮೆಣಸು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ಬರುವಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಪೇರಾಮುಟ್ಟಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ಯಲುವಸಂಧಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ಬರುವಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿಬೇರು, ಪೇರಾಮುಟ್ಟಿಬೇರು, ಜುಟ್ಟು ವೇಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಯಲುವಸಂಧಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ತ್ವಗ್ಗತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ರಕ್ತಗತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಕೊಳವಳಿಕೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ರಕ್ತಗತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ನಾನಾಲಕ್ಷಣ ಮಿಶ್ರಜ್ವರಹರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ, ಲವಂಗ, ಚವ್ಯ, ಮೋಡಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಅತಿ ಬಜೆ, ಅಗುಳುಶುಂಠಿ, ಸಣ್ಣರಾನೈ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಆಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ, ಲಾವಂಜ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ನೆಲಬೇವು, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಸರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ,

ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಇಂಗಳದ ಹೆಣ್ಣಿನಮೈಣ, ಖರ್ಜೂರ, ಕಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಬಂಕೆ, ಅಲದ ಹೆಣ್ಣುಯಲೆ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮಿಶ್ರವಾದಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಸರ್ವಜ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಗುಡೂಚ್ಯಾದಿ ಕಷಾಯ:—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ, ವದ್ಮಕ, ರಕ್ತಚಂದನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಮಂದಾಗ್ನಿ, ತಾಪ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಊರುವದು, ದಾಹ, ವಾಂತಿ, ಅರುಚಿ, ಸರ್ವಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ನಾಗರಾದಿ ಕಷಾಯ:—ಶುಂಠಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸರ್ವಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಚಿಟ್ಟಾ ಮುಟ್ಟು, ವೇರಾಮುಟ್ಟು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಯಲುವಸಂಧಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಜ್ವರವಾದರು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ನೆಲಬೇವು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಚವ್ಯ, ಮುಳ್ಳುಕೊಗ್ಗಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಮಸ್ತ ವಿಧ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟುಬೇರು, ಬೇವಿನಯಳೇಕಡ್ಡೆ, ನೆಲಬೇವು, ಒಂದೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಮಸ್ತ ವಿಧ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ವರ್ಷಾಷ್ಟಕ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಸೂರತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಉಪ್ಪಿಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರ ಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ಶುಂಠಿ, ತುರಚನಬೇರು, ಅಡುಸೋಗೆಯಳೇಕಡ್ಡೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರ ಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೮. ತಾಳೇಸವತ್ರೈ, ಶುಂಠಿ, ಅಗುಳುಶುಂಠಿ, ಲವಂಗ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅರಸಿನ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ, ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನ ಎಳೆಕಡ್ಡಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಎಳೆಕಡ್ಡಿ, ಕರಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಎಳೆಕಡ್ಡಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸರ್ವಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯. ದುಂಪರಾಸ್ಮೈ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಕಹಿಪಡವಲ, ನೆಲಬೇವು, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ವಿಷಬೊದ್ದಿ, ಲವಂಗ, ತಾಳೇಸವತ್ರೈ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೦. ಚಿರಾಯಿತ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲಬೇವು ೧ ತೊಲೆ, ಕಹಿಪಡವಲ ೧ ತೊಲೆ, ಸರ್ಪಾಷ್ಟಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ || ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೧. ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಚವ್ಯ, ಯಲುವಸಂಧಿಸೊಪ್ಪು, ತಾಳೇಸವತ್ರೈ, ನೋಡಿ, ದುಂಪರಾಸ್ಮೈ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೈ, ಅಂಕೋಲೆಬೇರು, ಲವಂಗ, ಆಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕಾಡುಕರೇ ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಸುನಾಮುಕಿ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೇರು, ಭದ್ರಮುಸೈ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು, ಒಳ್ಳೇ ಬೇವಿನಕಡ್ಡಿ ಇವು ಜಿನಸು ೧ಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೬ ಪಟ್ಟಿಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೀರುಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೨. ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಶುಂಠಿ, ಆಡು ಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತಾವರೆಗಡ್ಡಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜ್ವರಹರ, ವಾತಹರ, ಜೀರ್ಣಕಾರಿ, ರುಚಿಹುಟ್ಟಿಸುವದು.

ಜ್ವರಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಗುಡೊಚ್ಚಾದಿ ಕಷಾಯ :— ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಲಾವಂಚ, ಶೋಂಠಿ, ಮುಡಿವಾಳ, ಸರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು, ಅತಿಬಜಿ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ವಿಷಬೊದ್ದಿ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ, ನೆಲಬೇವು, ತುಂಗೇ

ಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨ ಶುಂಠಿ, ಅತಿಬಜೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ನಾಗರಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಶುಂಠಿ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅತಿಬಜೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ದೊಡ್ಡ ಮರದಚಕ್ಕೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಶುಂಠಿ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ಹೆಣ್ಣು, ದಾಳಿಂಬರೆ ಹೀಚು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕೊಡಲು ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫ ಜ್ವರಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ನಾಗರಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಶುಂಠಿ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವ ವರಿವಿಗು ಕೊಡುವದು.

೬ ಮಾವಿನ ಬೀಜ, ದಾಳಿಂಬರೆ ಮೊಗ್ಗು, ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ಬೇರು, ಕೊಡಸಿಗೇ ಬೀಜ, ದೊಡ್ಡ ಮರದಚಕ್ಕೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು.

೭. ದಾಳಿಂಬರೆಚಕ್ಕೆ, ಜಾಪತ್ರೈ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ, ಕೊಡಸಿಗೇ ಬೀಜ, ತಂಗಡಿಹುಪ್ಪು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶೋಂಠಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವ ವರಿವಿಗು ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ರವೇಗಂಜಿ ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅರಿದನಂತರ ಹಸುವಿನ ಹಾಲುಹಾಕಿ ಕೊಡುವದು.

ಸನ್ನಿಪಾತಕಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಸಂಧಿಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಇದರ ಪೂರ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಶೂಲೆ, ಶೋಷೆ, ವಾತವಿಶೇಷದಿಂದ ಉಂಟಾದ ನೋವು, ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಹೆಚ್ಚುವದು, ಸಂತಾಪ, ಬಲಹೀನತ್ವ, ಜಾಗರಣ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೭ ದಿವಸಗಳು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ದೇವದಾರು, ರಾಶ್ಮಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಸಕಲ ವಾತರೋಗಗಳೂ ಸಂಧಿಕಸನ್ನಿಪಾತಗಳೂ ಶಮನವಾಗುವುದು.

೨. ತಾಂದ್ರಿಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಶೂಲೆ, ಜ್ವರ, ಕಫ, ಕೆಮ್ಮು, ನೀರಡಿಕೆ, ನಾಲಿಗೆದಪ್ಪ, ಕವ್ವು, ಮುಳ್ಳು, ಕರಿಣ, ಅರುಚಿ, ಅತಿಸಾರ, ಶ್ವಾಸ, ಬಳಲಿಕೆ, ತಾಪ, ಕರ್ಣಶೂಲೆ, ಗಂಟಲುಭಾರ, ನವೆ, ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ಸಹ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರು ವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೨೫ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಕಹಿಸಡವಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆರುವರಹಾತೂಕ ಒಂದು ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ತಾಂದ್ರಿಕಸನ್ನಿಪಾತ ಶಮನ ವಹುದು.

೩. ಪ್ರಲಾಪ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಕಂಪ, ಅತಿಮಾತು, ಸಂತಾಪ, ತಲೆನೋವು, ಪ್ರೌಢಮಾತು, ನಿರ್ಮಲತ್ವ, ಅನ್ಯರಚಿಂತೆ, ಬುದ್ಧಿಹೀನತ್ವ, ಕಳವಳ, ಪ್ರಲಾಪ, ನಡುಕ, ಮೈನೋವು, ಕಾಲುಗಳೆರಡೂ ಉಷ್ಣವಾಗಿರೋಣ, ಮೈಯುಂ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೪ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ದಶಮೂಲ, ಮುಡಿವಾಳ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಕಿರಿಕಸಾಲೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಅಡುಸೋಗೆ ಇವಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯವಂ ಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಲು ಪ್ರಲಾಪಸನ್ನಿ ಶಮನವಹುದು.

೪. ಚಿತ್ತವಿಭ್ರಮ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಶರೀರಪೀಡೆ, ಭ್ರಮೆ, ಸಂತಾಪ, ಮೋಹ, ಬುದ್ಧಿಚಂಚಲ, ಕಣ್ಣು ಚಂಚಲ, ನಗುವದು, ಕುಣಿಯುವದು, ಗಾನ ಮಾಡುವದು, ಪ್ರಲಾಪ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೨೦ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಪ್ರಾಕ್ಟೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಬೇವು, ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೆ, ಕಹಿ

ಪಡೆವಲ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ವರಹಾತೂಕವಂ ಎರಡು ಮಾನ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಚತುರ್ಭಾಗಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಚಿತ್ತವಿಭ್ರಮಸನ್ನಿಪಾತವು ಶಮನವಹುದು.

೫. ಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸ, ಸಂತಾಪ, ನಾಲಿಗೆ ಕರಿ ನತ್ವ, ಮುಳ್ಳು ಇರುವದು, ಕಿವಡು, ಮೂಕತ್ವ, ಬಲಹೀನತ್ವ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಿಡೋಣ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಹೆಚ್ಚಿ ವಾತಪಿತ್ತಂಗಳ ಮಾಂದ್ಯವುಳ್ಳದ್ದು ಬಿಟ್ಟುಕ ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೬ ದಿವಸಗಳು ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ದೇವದಾರು, ಕರ್ಪೂರಶುಂಠಿ, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ಚಿಟ್ಟಿರಳುಬೇರು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಕಹಿಪಡೆವಲ, ಅರಸಿನ, ಮರದರಸಿನ, ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿಪಾತ ಶಮನವಹುದು.

೬. ಕರ್ಣಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಪ್ರಲಾಪ, ಕಿವುಡು, ಕಂಠಗ್ರಹ, ಮೈ ನೋವು, ಶ್ವಾಸ, ಕೆಮ್ಮು, ಲಾಲಾ, ಜ್ವರ, ಕಿವಿ, ಗಲ್ಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಕರ್ಣಮೂಲದಲ್ಲಿ ಬಾವು, ಕಿವಿಗಳ ಕೆಳಗೆ ಗ್ರಂಥಿ ಹುಟ್ಟುವದು, ಕೊರಳು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳೋಣ, ದೇಹ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಗಿಯಾಗಿರೋಣ, ನಡುಕ, ಎದೇನೋವು, ಕಾಸ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕರ್ಣಮೂಲದ ಬಾವುಜ್ವರ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಸಾಧ್ಯ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಸುಖ ಸಾಧ್ಯವು. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೯೦ ದಿವಸಗಳು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಮೆಣಸು, ದಶಮೂಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಶುಂಠಿ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ನೆಲಬೇವು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿಕೊಡಲು ಕರ್ಣಕ ಸನ್ನಿಪಾತ ಶಮನವಹುದು.

೭. ರುಗ್ಧಾಹ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಪ್ರಲಾಪ, ಸಂತಾಪ, ಮೋಹ, ಮಂದತ್ವ, ಅನಾಯಾಸಶ್ರಮ, ಭ್ರಮಣೆ; ಕಂಠ, ತಲೆ, ಚುಬುಕ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ನಿರಂತರದಾಹ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಬಿಕ್ಕು, ಮೈನೋವು, ಮೈಯುರಿತ, ಅಜ್ಞಾನ, ಮೈಭಾರ, ಮಲನೆಗ್ಗಲವಾಗಿ ಬಿಡೋಣ ಅಥವಾ ಮಲಬದ್ಧ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೨೦ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಬಜಿ, ಆಷಾಢಿ, ಕಕ್ಕೇತ್ವಕ್ಕು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಚಟ್ಟು, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆಬೇರು, ಬೇವಿನಒಳನಾರು, ಕಹಿಹೀರೇ

ಬೇರು, ನೆಲಬೇವು ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಸಕಲ ವಾತ ರುಗ್ಧಾದ ಸನ್ನಿಪಾತ ಶಮನವಹವು.

೮. ಅಂತಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ನೀರಡಿಕೆ, ಸಂತಾಪ, ಮೋಹ, ತಲೆನಡುಗು, ಅಳುವಿಕೆ, ಬಿಕ್ಕು, ಕೆಮ್ಮು, ಮಂಡೆನೋವು, ಅಜ್ಞಾನ, ಸರ್ವಾಂಗವೂ ಕಂಪಿ ಸೋಣ, ಮೈಯುರಿತ, ಮಲಬದ್ಧ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಈ ಲಕ್ಷಣ ಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೦ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಚಿತ್ರಮೂಲ, ನೆಲಬೇವು, ಲಕ್ಕಲಿಪೊಪ್ಪು, ಚವ್ವ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿಮೂಲ, ಮೆಣಸು, ಸಾಸಿವೆ ಇವು ಸಮವಾಗಿ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಅಂತಕಸನ್ನಿ ಶಮನವಹುದು.

೯. ಭಗ್ನನೇತ್ರ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಜ್ವರದಿಂದ ಬಲಕ್ಷಯ, ಸ್ಮೃತಿನಾಶ, ಶ್ವಾಸ, ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರಲಾಪ, ಭ್ರಮೆ, ಕಂಪ, ಶೋಭೆ, ವಾತಪ್ರಕೋಪ, ಕಿವಿಕೇಳದಿರೋಣ, ಕಣ್ಣು ಒಡೆದು ನೀರುಸುರಿಯೋಣ, ನಡುಕ, ಶೋಕ, ಮೊಳಕಾಲುಗಳು, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳೂ ಮಂಡೆಯೂ ನೋಯೋಣ, ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೇದನೆಯುಂಟಾಗಿರೋಣ, ಅತ್ಯಂತ ನಿದ್ರೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೮ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಸಾಧ್ಯವು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಮರದರಿಸಿನ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತ್ರಿಫಲೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಕಹಿಪಡವಲ, ಅರಿಸಿನ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆಯೊಳಗಿನ ನಾರು ಇವಷ್ಟನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡು ವರಹತೂಕವಂ ಎರಡುಮಾನ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಭಾಗವಾಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಭಗ್ನನೇತ್ರ ಸನ್ನಿಶಮನವಹುದು.

೧೦. ಕಂಠಕುಬ್ಜ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ತಲೆನೋವು, ಗಂಟಲುನೋವು, ದಾಹ, ಎಚ್ಚರಿಕೆತಪ್ಪೋಣ, ಕಂಪ, ಜ್ವರ, ರಕ್ತವಾತದಿಂದ ಪೀಡೆ, ಚುಬುಕಸ್ತಂಭ, ಸಂತಾಪ, ಪ್ರಲಾಪ, ಮೂರ್ಛೆ, ಮೈಯುರಿತ, ನಡುಕು, ಶೋಣಿತ ವಾತ ದಿಂದುಂಟಾದ ನೋವು, ದಾಡೆಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರೋಣ, ಕಳವಳ, ಮೈಬಿಸಿ ನೆಗ್ಗೆಳವಾಗಿರುವಣ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಗುರುತ್ವ, ಎದ್ದೆದ್ದು ಬೀಳೋಣ, ಶ್ವಾಸ, ಮಂಡೆ ನೋವು, ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯೂ ವೇದನೆಯೂ, ಕೊರಳಬಳಸಿ ಮುಳ್ಳುಗಳಂತೆ ಯೇಳೋಣ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೩ ದಿವಸಗಳು. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ತ್ರಿಕಟುಕ, ಕಾಡಕವಡೆಬೇರು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು ಇವು ಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಕಂಠಕುಬ್ಜ ಸನ್ನಿಪಾತ ಶಮನವಹುದು.

೧೧. ರಕ್ತಕ್ಷೀವಿ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಉಗಿದರೆ ರಕ್ತಬೀಳುವದು, ಜ್ವರ, ಹಿರಿಕೆ, ವಾಂತಿ, ತೃಷ್ಣ, ಮೂರ್ಛೆ, ಶೂಲೆ, ಅತಿಸಾರ, ಬಿಕ್ಕು, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಶಿರೋಭ್ರಮಣೆ, ತಾಪ, ಶ್ವಾಸ, ಜ್ಞಾನತಪ್ಪುವದು, ನಾಲಿಗೆ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ಕೆಂಪು, ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಬಳಲಿಕೆ, ಮೂರೈ, ಮೈಮೇಲೆ ಕಪ್ಪಾಗಿಯಾದರೂ ಕೆಂಪಾಗಿಯಾದರೂ ಬಹುವಾಗಿ ಗಂಧೆಯೇಳುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೦ ದಿನಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಸರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಗಂಡುತುರುಚಿ, ಅಡುಸೋಗೆ, ನೆಲಬೇವು, ಮುಡಿವಾಳ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆವೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ರಕ್ತಕ್ಷೀವಿ ಸನ್ನಿ ಪಾತ ಶಮನವಹುದು.

೧೨. ಶೀತಾಂಗ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಶರೀರವು ತಣ್ಣಗೆ ಇರುವದು, ಕಂಠಶ್ವಾಸ, ಬಿಕ್ಕು, ಅಂಗಶೈಥಿಲ್ಯ, ಸ್ವರಹೀನತ್ವ, ಅಂತರ್ದಾಹ, ಅನಾಯಾಸ ಶ್ರಮ, ಮನೋವ್ಯಥೆ, ಕೆಮ್ಮು, ವಾಂತಿ, ಅತಿಸಾರ, ಛಿದ್ರ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೫ ದಿನಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಗುಗ್ಗುಳ ಸಹ ಸಮಾನವಾಗಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಕೊಡಿಸಲು ಶೀತಾಂಗಸನ್ನಿ ಶಮನವಹುದು.

೧೩. ಅಭಿನ್ಯಾಸ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ವಾತಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂಬ ದೋಷ ತ್ರಯಂಗಳು ಕೂಡಿ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯು ತೊಡೆದಂತೆ ಮಿಂಚುವದು, ನಿದ್ರೆ, ಪ್ರಲಾಪ, ಕಳವಳ, ಮತ್ತಾಗಿ ಮಲಗಿರುವದು, ಬಹು ಶ್ರಮದಿಂದ ಯಾವಾಗ್ಯಾದರೂ ಮಾತನಾಡುವದು, ಬಲನಾಶ, ಶ್ವಾಸಾದಿಗಳ ಅವರೋಧವಿರುವದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ೧೫ ದಿನಸಗಳು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಗಂಡುತುರುಚಿ, ಶುಂಠಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ದಶಮೂಲ ಇವನ್ನನ್ನೂ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿಗಳಂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಅಭಿನ್ಯಾಸ ಸನ್ನಿ ಪಾತ ಶಮನವಹುದು.

ಇತರ ಸನ್ನಿ ಪಾತಕಗಳು.

೧. ವಿಷಮ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಜ್ವರತಾಪವು, ನಾಡಿ ಕುಟಿಲವಾಗಿ ವೇಗದೊಡನೆ ನಡಿಯೋಣ, ಅಂತರ್ದಾಹ, ಮದ, ಮೂರೈ ಇವನ್ನೂ ವಿಷಮ ಸನ್ನಿ ಜ್ವರಲಕ್ಷಣ.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಯಕ್ಕೆ ಹೂವಿನನೊಗರು, ತುಂಬೆಹೂವು, ನುಗ್ಗೆ ಹೂವು, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಕೊನ್ನಾರಿ ಗಡ್ಡೆ, ಕೋಷ್ಠ, ನೆಲಬೇವು, ರಾಶ್ಮಿ ಇವಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದರದು ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಡಲು ವಿಷಮ ಸನ್ನಿಜ್ವರ ಪರಿಹರವಹುದು. ನುಗ್ಗೆಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಿಂದಲಾದರೂ ಕೊಡಿಸುವುದು.

೨. ವಿಷಮಶೀತ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ಒಂದು ದಿನದೊಳಗಾಗಿ ಎರಡು ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ವೇಳೆಯಾದರೂ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಛೇದನವಾಗಿ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಜ್ವರ ಬರುವದು, ದಾಹ, ಮೂರೈ, ಮಂಡೆನೋವು, ನಾಲಿಗೆ ಮುಳ್ಳುಮುಳ್ಳಾಗಿ ಕಠಿಣವಾಗಿರೋಣ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವಿಷಮಶೀತವೆಂಬ ದೋಷಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಕಿರುಗಡಿಸಿಗೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಸಬ್ಬಸೀಗೆ, ನೆಲಬೇವು, ರಾಶ್ಮಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಲವಂಗ, ಅರಿಸಿನ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ವೋಮ, ನುಗ್ಗೆಬೇರು, ತುಲಸೀಚಿಗರು, ಲಕ್ಕೀಚಿಗರು, ಅಗಲುಶುಂಠಿ ಇವಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ತುಲಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಕೊಡಲು ವಿಷಮ ಶೀತ ದೋಷ ಶಮನವಹುದು.

೩. ರಕ್ತಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ನಾಲಿಗೆ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿರೋಣ, ಒಣಗಿ ಮುಳ್ಳುಮುಳ್ಳಾಗಿರೋಣ, ಜ್ವರ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಉರಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದು ರಕ್ತಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿ ದೋಷವನ್ನಿ ಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಕಹಿಪಡವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಇನ್ನೆಹೂವು, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣು, ಲಾವಂಜಿ, ಖರ್ಜೂರ ಇವಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದರದು ಶಕರೆವೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ರಕ್ತಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿ ದೋಷ ಶಮನವಹುದು.

೪. ಪಿತ್ತಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ನಾಲಿಗೆ ಒಣಗಿ ಮುಳ್ಳಾಗಿ ಅರಸಿನ ವರ್ಣವಾಗಿ ಬೊಕ್ಕೆಗಳೊಡನೆಯಿರೋಣ, ಜ್ವರ, ಭ್ರಮೆ, ಮದ, ಮೂರ್ಛೆ ಇವಷ್ಟೂ ಪಿತ್ತಜಿಹ್ವಕವೆಂಬ ದೋಷಜ್ವರದಲ್ಲುಂಟಾಗಿರುವದು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಕ್ತಜಿಹ್ವಕಸನ್ನಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಪಿತ್ತಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿ ದೋಷ ಶಮನವಾಗುವದು.

೫. ಕೃಷ್ಣಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ:—ನಾಲಿಗೆ ಕಪ್ಪಾಗಿ ಬಿರುಸಾಗಿ ಮುಳ್ಳುಗಳುಂಟಾಗಿರೋಣ, ಜ್ವರ, ಭ್ರಮೆ, ಶ್ವಾಸ, ಮೈತಿಮಿರ, ಮದ, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಇವಿಷ್ಟೂ ಕೃಷ್ಣಜಿಹ್ವಕವೆಂಬ ದೋಷಜ್ವರದಲ್ಲುಂಟಾಗುವದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಕಷಾಯವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಪ್ರತಿಸಾಕವಿಟ್ಟು ಕೊಡಲು ಕೃಷ್ಣಜಿಹ್ವಕ ಸನ್ನಿಪಾತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಶಮನವಹುದು.

೬. ವಾತಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ :—ಶಿರಸ್ಸು, ಎದೆ, ಪಾರ್ಶ್ವ, ಬೆನ್ನು, ಕೊರಳು, ನಾಲಿಗೆ, ತುಟಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿರೋಣ, ತೀವ್ರವಾದ ಜ್ವರವೂ ನಾಡಿಯೂ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿರೋಣ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ವಾತಸನ್ನಿದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿಯುವದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಗ್ರಂದಿಕತಗರ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ರಕ್ತಚಂದನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಿಂದರೆದು ಕುಡಿಸಲು ವಾತಸನ್ನಿ ಶಮನವಾಗುವುದು.

೭. ಪಿತ್ತಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ :—ಅಂತರ್ದಾಹ, ಭ್ರಮೆ, ಮದ, ಪ್ರಲಾಪ, ಚಿತ್ತವೈಕಲ್ಯ, ಅಜ್ಞಾನ, ಮೂರ್ಛೆ, ಬಳಲಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಂಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿರುವದು ಪಿತ್ತಸನ್ನಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—(೧) ಸಾರಗದಕೊಂಬು, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ ಈ ಮೂರನ್ನು ಮೊಲೆಹಾಲಿನೊಳರದು ಕುಡಿಸಲು ಪಿತ್ತಸನ್ನಿದೋಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

(೨) ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದಬೇರು, ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ನುಗ್ಗೆಚಕ್ಕೆ, ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ ಇವನ್ನು ಸಮಭಾಗ ಕಷಾಯವಿಕ್ಕಿ ಕೊಡಲು ಪಿತ್ತಸನ್ನಿದೋಷ ಪರಿಹರ.

೮. ಶ್ಲೇಷ್ಮಸನ್ನಿಲಕ್ಷಣ :—ಅರೋಚಕ, ಛೇದಿ, ಎದೇನೋವು, ಅಂಗಕಂಪನ, ಭ್ರಮೆ, ಬಳಲಿಕೆ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಪ್ರಸೇಕ ಇವುಗಳು ಕೂಡಿಯಿರುವ ಜ್ವರವು ಶ್ಲೇಷ್ಮಸನ್ನಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ಇವನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಿಂದರೆದು ಕುಡಿಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಸನ್ನಿದೋಷ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೯. ಅಂತರ್ಗತಸನ್ನಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ವಾದರಿಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಲಕ್ಕಿಬೇರು, ತುರುಚನಬೇರು, ಕಹಿಪಡವಲ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಕೊಡಲು ಅಂತರ್ಗತ ಸನ್ನಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦ ಶ್ರಿದೋಷಸನ್ನಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ, ನರುವಲು, ಹೆಮ್ಮರೆ, ಶಿವನಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಎರಡೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ನೆಗ್ಗಲು, ಗಂಡು ತುರಜಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಆಡುಸೋಗೆ, ಇವುಗಳ ಬೇರುಗಳು ; ಶುಂಠಿ, ಕೊನ್ನಾರಿ ಗಡ್ಡೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಪರ್ಪಾಷ್ಠಕ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಇವನ್ನು ಸಮಭಾಗ

ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಸೇವಿಸಿ ತ್ರಿದೋಷಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರ, ಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತೋತ್ತರ ಸಹ ಮಾಡುವುದು.

೧೧. ಸ್ತ್ರೀಸಂಗದಿಂದುಂಟಾದ ಸನ್ನಿಪಾತಲಕ್ಷಣ :— ಸಂದು ಸಂದಿನ ಮುಡುಹುಗಳಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದಂತೆ ಉಂಟಾದ ಬಹಳ ವೇದನೆಯು, ನಡುಕವು, ಎದೆನೋವು, ಮೈಯುರಿತವು, ಪ್ರಳಾಪವು, ಎದ್ದಿದ್ದು ಕುಳಿತುಕೊಂಬುದು, ಭ್ರಮೆಯು, ಹಸ್ತಪಾದಗಳ ಶೈತ್ಯವು ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಪುರದ ತರುಣ ಜ್ವರದಲ್ಲಿಯುಂಟಾದ ಸ್ತ್ರೀಸಂಗದಿಂದಾದ ಸನ್ನಿದೋಷ. ಇದನ್ನೇ ಸುಖಸನ್ನಿ ಎಂದು ಹೇಳುವರು.

(೧) ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ಯಾವ ಸ್ತ್ರೀಸಂಗದಿಂದ ದೋಷಹುಟ್ಟುವುದೋ ಆ ಸ್ತ್ರೀಯ ತೊಡೆಯ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಯ ತೇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಸುಖಸನ್ನಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

(೨) ಚಿಕಿತ್ಸೆ :—ಪುತ್ರಜೀವಿಬೀಜದ ತಿರುಳು, ಈರುಳ್ಳಿ, ಜೀರಿಗೆ ಇವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಸಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಕುಡಿಯಕೊಡಿಸಲು ಸ್ತ್ರೀಸಂಗದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಸನ್ನಿದೋಷ ಶಮನವಹುದು.

೧೨. ಹಾರಿದ್ರಕ ಸನ್ನಿಯ ಲಕ್ಷಣ :—ದೇಹ, ಉಗರು, ಕಣ್ಣು, ಕೈಕಾಲು ಇವುಗಳು ಅರಸಿನದಹಾಗೆ ಸೀತವರ್ಣವಾಗಿರುವುದು, ಉಗಳು, ಕೆಮ್ಮುಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ಇದೇ ಹಾರಿದ್ರಕ ಸನ್ನಿಯನ್ನೆ ಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

೧೩. ಗರ್ಭಸನ್ನಿ :—ಗರ್ಭಧಾರಣಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಣುವುದು.

೧೪. ಪ್ರಸವಸನ್ನಿ :—ಹೆತ್ತಮೇಲೆ ಕಾಣುವುದು.

೧೫. ವ್ರಣಸನ್ನಿ :—ವ್ರಣದದಿಶೆಯಿಂದ ಕಾಣುವುದು.

೧೬. ಮುಖಸನ್ನಿ :—ಮುಖದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೧೭. ಕಂಪಸನ್ನಿ :—ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಡುಕ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

೧೮. ಅಪಥ್ಯದಿಂದುಂಟಾದ ಸನ್ನಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು :—ತೊಕಡಿಕೆ, ಮೂರ್ಛೆ, ಭ್ರಮೆ, ದಾಹ, ಪ್ರಲಾಪ, ಎದೆನೋವು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪಥ್ಯದಿಂದುಂಟಾದ ಸನ್ನಿದೋಷವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಅಪಥ್ಯಗಳು ಯಾವದಂದರೆ :—ತರುಣಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಕಹಿ, ಹುಳಿ, ಖಾರ, ಕಷಾಯವಾದ ದ್ರವ್ಯ, ಸಿಹಿಯಾದ ಆಹಾರ, ಜಲಪಾನ, ಶೈತ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಸೇವೆ, ಸ್ತ್ರೀಸಂಗ, ಆಗ್ರಹ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ಚಿಂತೆ, ಶೋಕ ಇವುಗಳಿಂದ ದೋಷ ಬಲವಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಇದೇ ಅಪಥ್ಯದೋಷವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈಗಳು.

೧. ಜ್ವರಘ್ನಿಘಟಕ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಣಂತಿ ಬೋಳ ೪ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೪ ತೊಲೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ ಕಾಯಿವಳಗಿನ ತಿರಳು ೪ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ ಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ಅಮೃತಬಳ್ಳಿರಸದ ಅನುವಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಉಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವದು. ಇದನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀ ಶುಂಠೀರಸದಲ್ಲಾದರೂ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಾದರೂ, ಲಕ್ಕಲೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಾದರೂ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರೆಸಿ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಜ್ವರಮುರಾರಿ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ಬೆಳಗೈ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ಬೇದಿಯಾಗಿ ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಈ ಮಾತ್ರೈ ವಾತಜ್ವರ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮಾತ್ರೈ ಕೊಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ೨ನೆಯ ದಿನ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಹಾ ಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರೈ ಉಪಯೋಗಿಸುವದು.

೪. ಜೋಗಿರಸ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ

ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರ ನೋವು ಕಷಾಯದಲ್ಲಾದರೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಿಲೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಾದರೂ, ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಾದರೂ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಸಪ್ತಾನಂದ ಭೈರವಿ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ದುಂಪ ರಾಸೈ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು, ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಅಮೃತಸಂಜೀವನೀ ಮಾತ್ರ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪಂಚಭದ್ರ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಇದರಿಂದ ತೀವ್ರವಾದ ವಾತಪಿತ್ತಜ್ವರವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಮಾತ್ರ :—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಈ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಅರ್ಧಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೀ ಲಾಲುತಿಗಡೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಬೆಲ್ಲ ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರೆ ಪಾಕವೆತ್ತಿ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಯಲಚೀ ಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ, ಕುಕ್ಷಿತೊಲೆ, ಅರುಚಿ, ಕೆಮ್ಮು ಸಹೆ ಗುಣವಾಗುವವು.

೮. ಮುಸಾಂಬರ ಮಾತ್ರ :—ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಪಾದರಸಮೃತ್ (ಬಿಡಾಲವಣ) ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಶ್ರೀತುಲಸೀರಸ, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ವೀಳೆಯದೆಲೆಯ ರಸ, ಗರು

ಗದಸೋಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸ, ತುಂಬೇಸೋಪ್ಪಿನ ರಸ, ಈ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರೆಯ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಸೂರತಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೬ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೬ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಿಂದ ೧ ಜಾವ, ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸದಿಂದ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯ ಮಾಡುವುದು ೧-೨-೩-೪-೫ ದಿವಸದ ಜ್ವರ, ೮ ದಿವಸಕ್ಕೆ ಬರುವ ಜ್ವರ, ೧ ತಿಂಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಬರುವ ಜ್ವರ ಇವುಗಳಿಗೆ ಶೋಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು.

೧೦. ತೀರ್ಥಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರೆಯ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ, ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯ ಕಟ್ಟಿ ಶೀತ ಸಮ್ಮಂದವಾದ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಬೆಳಗಿನಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು.

೧೧. ಕರ್ಪೂರದ ಮಾತ್ರೆಯ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೨|| ವರಹಾ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧೦ ವರಹಾ ತೂಕ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆ ೧ ವರಹಾ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅರೆದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯ ಮಾಡಿ ಅನುಪಾನ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಡಲು ಶೀತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ವಿಷಮುಷ್ಣಿ ಮಾತ್ರೆಯ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವಿಷಮುಷ್ಣಿ ಬೀಜದ ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲು ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳನ್ನು ಮಾತ್ರೆಯ ಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಮೆಣಸು ಕಷಾಯ ಅಥವಾ ಲವಂಗದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಶೀತ

ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವದು. ಅಗ್ನಿ ದೀಪ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವದು. ಜ್ವರ ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಶಕ್ತಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕೊಡುವದು ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದು.

೧೩. ಇಂಗಲೇಕ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ವರಹಾ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹಾ ತೂಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೆಲಬೇವಿನ ಕಷಾಯದಿಂದ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಶೀತಜ್ವರ ಮತ್ತು ಛೇಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೪. ಇಂಗಲೇಕ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳೇಸರವನ್ನು ಗೀಚಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅರಶಿನ ಬಣ್ಣದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಕಟ್ಟುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸಿಶುಂರಿ ರಸ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಅರಿಶಿನ ನೀರು ವಾಂತಿಯಾಗುವ ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜಕವಾದುದು.

೧೫. ಆನಂದಭೈರವಿ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೪ ತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ॥ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜುನ್ನು ॥ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಕಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೨ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕಬಾಬಚಿನ್ನಿ (ಬಾಲಮೆಣಸು) ೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪನ್ನೀರಿನಿಂದ ೧ ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಸನ್ನಿಪಾತ ಮತ್ತು ಶೀತದ ಎಲ್ಲಾ ಜ್ವರಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೬. ಆನಂದಭೈರವಿ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಕೈಚೋಂಚ್ (ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ) ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸಿಶೊಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಕಟ್ಟುವುದು. ೧ ಮಾತ್ರೈಯನ್ನು ಶೊಂಟಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಾಗಲಿ,

ತುಳಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡಲು ಶೀತಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೭. ಇಂಗಲೇಕ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ || ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಗ್ಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಕಟ್ಟುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಕೊಡಲು ದಿನವೊಬರುವ ಜ್ವರವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಇಂಗಲೇಕ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೬ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಭೇದಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೯. ಕರ್ಪೂರಾದಿ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಆರ್ತಿಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧೦, ವೀಳೆದೆಲೆ ತೊಟ್ಟು ೧೦ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೈ ೩ ದಿನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಸುಖವಿರೇಚನ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಿಷಮದಾರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ಸರಿಯಾದ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೈ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೧. ಮಣಿಶಿಲೆ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು ತುಲಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು, ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೈಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಪಿತ್ತವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಸಿಂಧೂರ, ಸೂರತಿಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು,

ಶೊಂಟೆ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಒಂದೊಂದು ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳಳಿ ವರಹ ತೂಕ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಹಸೀಶೊಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಉದ್ದಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸ ದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಾತಜ್ವರ, ಶೀತಜ್ವರ ಸಹ ಗುಣವಾಗುವವು.

೨೩. ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರೈ:—ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಇವೆಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹಸೇಕಡಲೆಯಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅಜೀರ್ಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ವಾಸುಕೀ ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾವತೀ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗ ಳೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರತಿಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ || ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಒಣಗಿದ ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರೆದು ಅನಂತರ ಕರೇಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವವು. ಇದು ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಅಂದರೆ ಇಫ್ಲುಯೆಜಾ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕೈಗಂಡದ್ದು.

೨೫. ಸೂರೈಪ್ರಭಾಕರ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಅರಸಿನ ೩ ತೊಲೆ, ಮರದರಿ ಸಿನ ೩ ತೊಲೆ, ಒಣಗಿದ ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು ೬ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ ೩ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರೇಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೊಡಲು, ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು, ದಾಹ, ಅಜೀರ್ಣ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಶೂಲೆ, ಶ್ವಾಸ, ಖಾಸ, ಪುರಾಣಜ್ವರಗಳಿಂದುಂಟಾದ ಯಕೃತ್ ಪ್ಲೀಹರೋಗಗಳೂ ಸಹ ಗುಣವಾಗುವವು.

೨೬. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ || ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ,

ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈಂ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿಂ ತೊಲೆ, ವೀಳೆದೆಲೆ ೬, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಂ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಹುವುಂ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆಂ ಮಾತ್ರ ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಳೇಕ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿಂ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸುಂ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈಂ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆಂ ಮಾತ್ರ ನೆಲಬೇವಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೮. ವಿಷಕೋಲಾಹಲದ ಮಾತ್ರ:—ಈಶ್ವರಿಬೇರುಂ ತೊಲೆ, ನಂಜನ ಚಕ್ಕೆಂ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ನಂಜನಬೀಜಂ ತೊಲೆ, ಅಗುಳುಶೊಂಟೆಂ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆಂ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆಂ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿಂ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸ ಪತ್ರೆಂ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಣೆಂ ತೊಲೆ, ಕಹಿಪಡವಲಂ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಮರದಚಕ್ಕೆಂ ತೊಲೆ, ನಾಗಮುಷ್ಟಿಚಕ್ಕೆಂ ತೊಲೆ, ಪುತ್ರಜೀವಿಬೀಜಂ ತೊಲೆ, ವೋಮಂ ತೊಲೆ, ಇಂಗಳಹಣ್ಣಿನ ಮೈಣ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ೩ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಶೊಂಟೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧತೆಗದುಂ ಮಾತ್ರ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಜೀನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿಂ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಹಸೇಶೊಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ದ್ರಾಕ್ಷಿಪಾನಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು.

೨೯. ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರ:—ಇಂಗಳೇಕ ಒಂದೇ ಗಡ್ಡೆಯಾಗಿರುವದು ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೭ ಸಲ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕುದಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಾಂಬ್ರಾಣೆಂ ತೊಲೆ, ಅರತಿಕರ್ಪೂರಂ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಮೇಲಿನ ಇಂಗಲೀಕದಗಡ್ಡೆಗೆ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿದರೆ ಕಟ್ಟುತ್ತೆ. ಅನಂತರ ಮೇಲಿನ ಕವಚ ಕಿತ್ತು ಇಂಗಳೇಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಳೇಯಕ್ಕದಬೇರಿನ ಜೊಬ್ಬಡೆಂ ಶೇರು

ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಕರಕುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಕರಕಿಗೆ ೪ ಹೆಣತೊಕ ಕಟ್ಟಿದ ಇಂಗಲೀಕ ಹಾಕಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವೀಳೆದೆಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟಿ ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು.

೩೦. ಭೈರವೀ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ತ್ರಿಫಲೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸ ವತ್ರ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೨|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಮೆಣಸು, ಶೊಂಟಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೧. ಅಗ್ನಿ ಕುಮಾರ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶಂಕುಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಕವಡೇಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೪ ಜಾವ ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಹೆಸರುಕಾಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ೧ ಮಾತ್ರ ವೀಳೆದೆಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹಸೀಶುಂಟ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವದು.

೩೨. ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿದ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿದ ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಸುಣ್ಣದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿದ ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೨ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೇಶೊಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಭೇದೀಗೆ ಶೊಂಟಿ, ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಸನ್ನಿಗೆ ಹಸೇಶೊಂಟಿ ರಸ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿಗೆ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ

ಕೊಡುವದು. ಬೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ ಕೊಡುವದು. ಬಜೆಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇದಿ ನಿಂತು ಹೋಗುವದು.

೩೩. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರ್ಧ ಹಣ ತೂಕ, ಗೋರೋಜನ ಅರ್ಧ ಹಣ ತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ಹಣ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಾತನಾರಾಯಣಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಅನುವಾನ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸ, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಶೀತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಸಂಬಂಧವಾದ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೪. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೬ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೬ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೩ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೩ ತೂಕ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೩ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೩ ತೂಕ, ಶೊಂಟೆ ೩ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೩ ತೂಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೬ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಕಷಾಯದಿಂದ ೩ ದಿನ ಅರದು ಉದ್ದಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವದು. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೇಶೊಂಟೆ ರಸ ದಿಂದ ಕೊಡಬೇಕು. ಇನ್ನು ಅನುವಾನ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವ ಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೫. ಇಂಗಲೀಕ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧೬ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಕಸೂರಿ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧೦ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧೩ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಗೋರೋಜನ ೫ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೭ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಲವಂಗ ೮ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಲವಂಗವತ್ರಿ ೪ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಜಾಕಾಯಿ ೩ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಜಾವತ್ರಿ ೫ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಪಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಲೆಹಾಲಿನಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ದೇಹಸ್ಥಿತಿ ನೋಡಿ ಕೊಡುವದು. ಕೆರೆಹಿವ್ವಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಹಸೇಶೊಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀತುಲಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ನಾಯಿ ತುಲಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಶೊಂಟೆ ಮೆಣಸು ಕಷಾ ಯದಲ್ಲಿ ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅನುವಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೬. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ ಶೀಗಿಕಾಯಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಜಿನಸಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಗಂಟು ತೆಗದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ತಾಳಕವನ್ನು ಹಾಕಿ ಶೀಗೀ ಕಾಯಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಜ್ವರಬಂದವರಿಗೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಕೊಟ್ಟರೆ ಶೀತ ಮತ್ತು ಛೇದಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೭. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗುಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾಗಲ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು, ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀಶುಂರೀರಸ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಚಾರ್ತುಕಜ್ವರ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೮. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೫|| ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಿಂದ ೩ ಜಾವ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ ಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯ ದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕೊಡಲು ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೯. ಶೀತಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಪಲೆ ೩ ತೊಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಜಾವ, ಮತ್ತು ಕದಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಜಾವ ಮರ್ದಿಸಿ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ

ಮಾತ್ರೆಯಾದ ಸನ್ನಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಹಸೀಶುಂಟರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರ, ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಅಜೀರ್ಣ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಗುಣವಾಗುವವು.

೪೦. ಅನಂದಭೈರವಿ ಮಾತ್ರೆಯು:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮಣಿಸಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರು ಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಾದ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು, ಸನ್ನಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೪೧. ಅವೃತಸಂಜೀವಿ ಮಾತ್ರೆಯು:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೪ ಜಾವ ಮರ್ದಿಸಿ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಾದುವದು. ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಶೋಂಟಿ, ಲವಂಗ, ಮೆಣಸು ಇವು ಮೂರು ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಗುಣವಾಗುವದು. ಸನ್ನಿಗೆ ಹಸೀಶುಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ನಾಲಿಗೆಮೇಲಿನ ದೋಷಕ್ಕೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ನಾಲಿಗೆಗೆ ಲೇಪನಮಾಡುವದು.

೪೨. ಮಹಾ ಸಂಜೀವಿ ಮಾತ್ರೆಯು:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಾದ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಹಸೀ ಶುಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಏಕಾಹಿಕ ಜ್ವರ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೪೩ ದಿನ ಬರುವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೆಯು:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೫ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರಿಯಬೇಕು. ಅನಂತರ ನುಗ್ಗಿ

ಸೊನ್ನಿನ ರಸ ೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಏಕಃಹಿರಜ್ಜರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೪. ನೀರವೈಷ್ಣವಿ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಶಂಖನಾಷಾಣ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುಂಠಿ ೩ ವರಹ ತೂಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ವರಹ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೩ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗ ಲೀಕ ೬ ವರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ದಿಂದ ೨ ಜಾವ ಮರ್ದಿಸಿ ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಚಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ತುಲಸೀ ರಸದಿಂದ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಸನ್ನಿಗೆ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಬರೀಜ್ವರಕ್ಕೆ ನರ್ವಾಷ್ಟಕ, ಬೇವಿನಪಟ್ಟಿ, ಕಿತ್ತಲೆ ಹಣ್ಣಿನಸಿಪ್ಪೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಗುಲಾಬಿಹುವ್ವ, ಸೋಪುಬೀಜ ಇವು ದಿನಸು ೧ಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆಯಂತೆ ತಂದು ಅರ್ಧ ಸೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ವಾಗಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಾಲು ಸೊಲಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ೩ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರ, ಭಳಿ, ಸನ್ನಿಪಾತ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೪೫. ಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಿಂದ ೩ ದಿನ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೪೬. ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಉಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಲು ಭಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೭. ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರೀವುಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶೋರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೊಡಲು ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಲವಂಗ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಹದನಾಗಿ ಹುರಿದದ್ದು, ಶೋರಿ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು. ಉಷ್ಣದ ಕೆಮ್ಮಿಗೆ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಕಟ್ಟಿ ಉಬ್ಬಸ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ದುಂಪರಾಸೈ, ಮಾಯಿಪಾಳದ ಕಾಯಿಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಗಂಧತೆಗೆದು ೧ ಮಾತ್ರೈ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೮. ರಾಜಚಂಡೇಶ್ವರ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ || ತೊಲೆ, ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ಸಲ, ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ಸಲ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ, ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಪುರಾಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೯. ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸರ್ಪೀರ ೧ ತೊಲೆ, ಅವ್ವಲ ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೨ ತೊಲೆ, ಪಟಕಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಳನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ರಾಗಿಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹೊಸಮಲ್ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರೈಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೀಡಿದರೆ ಮಾತ್ರೈ ಮೆರಗುಬರುತ್ತೆ. ಈ ಮಾತ್ರೈಯನ್ನು ವಾತಜ್ವರ, ಸನ್ನಿವಾತಜ್ವರ, ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರು, ಸಕ್ಕರೆಪಾನಕ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗೈ ೧ ಮಾತ್ರೈ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈಯಂತೆ ೩ ದಿನ ೬ ಹೊತ್ತು ಕೊಡ ಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ರವೆಗಂಜಿ, ಹಾಲು, ಶೀಸಾರು ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು.

೫೦ ಭಳಿಜ್ವರಕ್ಕೆ ಕೊಯಿನಾ ಮಾತ್ರೈ:—ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಯಿನಾ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಹುಪ್ಪ ೧ ತೊಲೆ ಸೇರಿಸಿ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಭಳಿಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೧ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾನ್ನೈ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತುಂಬೇನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ನೆಲಬೇವಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩-೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕಫಜ್ವರ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೨. ತಪನಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ||| ತೊಲೆ, ರಸಸಿಂಧೂರ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ತಕ್ಕೋಲ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ||| ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ೧ ಮಾತ್ರೈ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ತಾಪ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೩. ಅಮೃತಸಂಜೀವನೀ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗುರುಗಂಜಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀಶುಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೪. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ವಾತದೇಹದವರಿಗೆ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ವೈತ್ಯದೇಹದವರಿಗೆ ಬಿಳೇಬೇರಿಗೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಚಳಿಜ್ವರ, ಶೀತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹಸೇಶೊಂಟಿ ರಸ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು.

೫೫ ದೋಷಾಮೃತ ಸಂಜೀವನೀ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಿಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಕಟ್ಟಿಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ದೋಷಜ್ವರಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೫೬. ಹೀರೋದೇಶದ ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರೈ:—ಸಾವುಜಹರ್‌ಮಾದಿನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೨ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸಕ್ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸುನಾಕಾವಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜದ್ವಾರ್ ೨ ತೊಲೆ, ದರೂನಜ್ ಅಕ್ರಬಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ೮ ಡ್ರಾಂ ಹಿಡಿಯುವ ಪನ್ನೀರು ಪೂರಾಶೀಸೆ ತಂದು ಇದು ಹಿಂಗುವವರಿಗೂ ಪನ್ನೀರುಹಾಕಿ ಅರಿಯುತ್ತಾ ಪನ್ನೀರು ಎಲ್ಲ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ತೊಗರೀಕಾಳಿನಂತೆ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೬ ಕಾಸಿನ ಪನ್ನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಸಾಯಂಕಾಲ ಇದೇರೀತಿ ಮಾತ್ರೈ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಜ್ವರ ತಪನಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫೭. ಪೀಲಾ ಮಾತ್ರೈ (ತವೈವಾನ್ತೈ) ಜ್ವರಕ್ಕೆ:—ತಬಾಷೀರ್ ೧೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಸದಘ್ (ಮುತ್ರಿನಚೆಪ್ಪು ಭಸ್ಮ) ೧ ತೊಲೆ, ಮೇಕೆ ಗೋರೋಜನ || ತೊಲೆ, ಜದ್ವಾರ್ || ತೊಲೆ, ದರೂನಜ್ || ತೊಲೆ, ಜಹರ್‌ಮೊಹರಾ ಖತಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಯೇಷಿಬ್ || ತೊಲೆ, ನಾರೆಲ್‌ದರಿಯಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೇಸರಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ್ || ತೊಲೆ, ಅಮೇರಿಕಾದ್ವು ಚಂಚಸರೇಕು ೨೫ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ತೊಗರೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಮೂರು ಘಂಟೆಗೆ ೧ ಸಲ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ:—ಬನಫಸಾ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಚಾತರಾ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಕಾಮೋದಿನಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಜೂಫಾ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಇಸ್ತೆಮುದ್ದೂಸ್ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಮಿಾಟಲಕಡಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅಂಜೂರ್ ೨, ಪಿಸ್ತಾ ೫, ಹುನ್ನಾಫ್ ೫, ಬಡೀಮುನಖ್ವಿ ೫ ಇವು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧-೧ ಮಾತ್ರೈಯಂತೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರೈ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಭೇದಿ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಗುಲಾಬ್‌ಕಿಕ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೋಪ್ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಬರ್ಗೆಸೆನಾ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಷಾಯ ದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮಾತ್ರೈ ಇಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇದಿಗಳಾಗುವವು. ತಪನವಿದ್ದರೆ ಭೇದಿ

ಅಗುವ ದಿನಸು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಜನಸುಗಳ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಕಾಸ್ಸಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಖುಲ್ಫಾ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಕಾಹು ಕಾಲು ತೊಲೆ ಭೇದಿಮಾಡುವ ದಿನಸುಗಳು ತೆಗೆದು ಇದನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ತಪನಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೮. ಚಂದ್ರತಾಳಕ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೩ ವರಹ ತೂಕ, ಸುಣ್ಣ ೪ ವರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹುಣಿಸೆಚಕ್ಕೆ ಬೂದಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಡಗಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹುಣಿಸೆಚಕ್ಕೆ ಬೂದಿಹಾಕಿ ಮಡಿಕೆ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಮೂರುಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ಸಾಂಗತೀತಲವಾದನಂತರ ಚೀಲು ಬಿಚ್ಚಿ ವಳಗಿರುವ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಹೆಸರು ಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಚೂರ್ಣ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಗುಣವಾಗುವದು. ಚಾತುರ್ಧಿಕ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು.

೫೯. ಜ್ವರದ ಮಾತ್ರ:—ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ || ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೪ ಚೊಂಬು ನೀರುಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೇ ತುಲಸೀಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ಹೊಮ್ಮುಗಳಿ ಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ನಿಷ್ಣಾಕ್ರಾಂತಿ ೧ ಹಿಡಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮಡಕೆ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ೨ ಜಾವ ಕಾಯಿಸಿ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಸಾವು ಕಷಾಯ ಇರುವಹಾಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟುಯಮೇಲೆ ಇರುವ ಚೂರ್ಣ ಖಲ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಅತಿಮಧುರ, ಶೊಂಟೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಮಲೆಕಾಲು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಂಧತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನಚ್ಚಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೦. ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರ ಮಾತ್ರ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಿಗಾರದ ಹರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಿಷಮುಷ್ಟಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ,

ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ || ತೊಲೆ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ || ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರಲವಣ || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ದಿಂದ ೪ ಜಾವ ಅರದು ಮೆಣಸಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸೇಶೊಂಟೇ ರಸ ಮೊದಲಾದ ಅನುವಾನ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫-೬ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ದೀಪನವಾಗುವದು, ವಾಯು, ಗುಲ್ಮ, ಗ್ರಹಣಿ, ಜ್ವರ, ಜೀರ್ಣಜ್ವರ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೧. ಮಹಾ ಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರ :- ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಸಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಗಾರದ ಹರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿ ಬೀಜದಪುಷ್ಪ ೩ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೪ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹಸೇಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೫-೬ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶೀತಜ್ವರ, ಏಕಾಹಿಕಜ್ವರ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ಸನ್ನಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೨. ಬ್ರಂಹಾನಂದಭೈರವ ಮಾತ್ರ :- ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಭ್ರಕಸಿಂಧೂರ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀ ಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩-೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ೧೩ ಸನ್ನಿ, ತ್ರಿದೋಷಜ್ವರ, ಅತಿಸಾರ, ಗ್ರಹಣಿ, ರಕ್ತಾತಿಸಾರ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೩. ಸನ್ನಿಪಾತಭೈರವಿ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೩ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೇಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ, ಚೆಟ್ಟಿ ರಳುಬೇರಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈ ನೀಳೆದೆಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಸೇಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನುಪಾನ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಡಲು ಇದರಿಂದ ೧೩ ನಿಧವಾದ ಸನ್ನಿ, ೩ ನಿಧ ದೋಷಗಳು, ಅತಿಸಾರ, ಕರಿಣವಾದ ಶೂಲೆಗಳು, ಅರುಚಿ, ಕಫ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ದೃಷ್ಟಿದೋಷ, ಮೈವುರಿ, ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೪. ಜ್ವರಾಂಕುಶ ಮಾತ್ರೈ:—ಹಿವ್ವೇಹುವು ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೫. ತರುಣಜ್ವರಾರಿ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಿಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ, ತಣ್ಣೀರಿನ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ತರುಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೬ ಸ್ವಚ್ಛಂದಭೈರವ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀಳೆದೆಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ನೀಳೆದೆಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಜ್ವರ, ಅಜೇರ್ನಜ್ವರ, ಸನ್ನಿ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೭. ಪ್ರತಾಪಮಾರ್ತಾಂಡ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಿರೇಚನ

ವಾಗುವದು. ಈ ಮಾತ್ರೈ ಚಳಿಜ್ವರ ಬರುವ ದಿವಸ ಕೊಟ್ಟರೆ ಚಳಿಜ್ವರ ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೬೮. ವಿಶ್ವತಾಪಹರಣ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಬಿಳೀತಿಗಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರೇವುಮೃತ್ತಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀಶೂಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೊಸದಾಗಿ ಬರುವ ತರುಣಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬೯. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಂಗೇಚಮರ್ (ಸುಣ್ಣದ ನೀರನ್ನು ಹಾಕಿ ಡೋಲಾಯಂತ್ರ ದಲ್ಲಿ ೨ ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿದ್ದು) ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸೀಶೂಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಲು ಭಳಿ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭೦. ಪ್ರಭಾಕರ ೧ನೇ ವಿಧ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶೂಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಸತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ರೇಣುಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊನ್ನಾರಿ ಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿದರುವುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸು ಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮರಕಬ್ಬಿನಬೆಲ್ಲ ೧೨ ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ತಕ್ಕಹಾಗೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨-೫-೭-೯ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರಗಳು, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಸಮ್ಮಂಥವಾದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹೆ ಜಾಡ್ಯಗಳು, ಶೀತಸಮ್ಮಂಥವಾದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹೆ

ಜಾಡ್ಯಗಳು, ಅರೋಚಕ ಗುಣವಾಗುವದು. ಹಳೇಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕಿಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು.

೭೧. ಪ್ರಭಾಕರ ೨ನೇ ವಿಧ.—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ಅರ್ಧ ವರಹ ತೂಕ, ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ ಕಾಲು ವರಹ ತೂಕ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೫ ವರಹ ತೂಕ, ಜಾಪತ್ತಿ ೬ ವರಹ ತೂಕ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೭ ವರಹ ತೂಕ, ರೇಣಿಕೆ ೮ ವರಹ ತೂಕ, ಭದ್ರಮುಸ್ತಿ ೯ ವರಹ ತೂಕ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧೦ ವರಹ ತೂಕ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧೧ ವರಹ ತೂಕ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧೨ ವರಹ ತೂಕ, ಮೋಡಿ ೧೩ ವರಹ ತೂಕ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧೪ ವರಹ ತೂಕ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧೫ ವರಹ ತೂಕ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧೬ ವರಹ ತೂಕ, ಶೊಂಟೆ ೧೭ ವರಹ ತೂಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧೮ ವರಹ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧೯ ವರಹ ತೂಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧ ಶೇರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ನಾವು ಹಾಕಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೩-೫-೭-೯ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಕ್ಷಯ, ಪ್ರಮೇಹ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಶೂಲೆ, ಪಾಂಡು, ಕುಷ್ಠ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಸನ್ನಿ, ಸರ್ಪವಿಷ, ವೃಶ್ಚಿಕವಿಷ, ಕೈ ಕಾಲುವುರಿ, ರಕ್ತಮೇಹ ಇವೆಲ್ಲ ಗುಣವಾಗುವವು.

೭೨. ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹೇಮ ಮಾಕ್ಷಕ ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನೆಲ ತಟ್ಟೆಗಡ್ಡೆರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಒಟ್ಟಿ ಚೀಲುಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಬ್ಯಾಲದಯಲೆರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ವಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೪ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಚೂರ್ಣ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು ಇದರಿಂದ ೧೩ ಸನ್ನಿ ಪಾತ, ನೂತನಜ್ವರ, ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರ, ಪಕ್ಷಜ್ವರ, ಮಾಸಜ್ವರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೭೩. ಅಮೃತಸಂಜೀವಿ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾವೀಕಲ್ಲು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೨|| ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ವಿಸ್ಕುಕ್ರಾಂತಿ, ಬೇವಿನಕಡ್ಡಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭೪. ಅಮೃತಸಂಜೀವಿ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಸ್ತನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಲೇಕಪ್ಪರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೨|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸಿ ಶುಂಠೀರಸದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಅನುಪಾನ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭೫. ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾಕರ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ರೇಣಿಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಫಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ತಾಂಬ್ರ ಬಿಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಪೈತ್ಯಹರ, ಅಕ್ವಿಮೋದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಾತಹರ, ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಜಲೋದರಹರ, ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಗುಲ್ಮಶೂಲಿಹರ, ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ವಾಂತಿಭ್ರಾಂತಿಹರ, ಹಸಿ ಶುಂಠೀರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸಕಲ ರೋಗಹರ, ಸರಿಯಾದ ಅನುಪಾನವಿಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು, ವಿಷಮಜ್ಜರ, ಅಜೀರ್ಣಜ್ವರ, ಪಾಂಡುರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭೬. ಸೂರ್ಯಪ್ರಭಾವತಿ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಒಕ್ಕೇ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪು ವಣಗಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ

೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ನಾಯುವಿಕಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂದರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಕೇ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೫ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷದಿಂದ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಕಲ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದ ರಿಂದ ಅತಿಸಾರ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅಜೀರ್ಣ, ವಿಷೂಚಿ, ಗ್ರಹಣಿ, ಶೂಲೆ ಪಾಂಡು, ಮಹೋದರ, ಸನ್ನಿ, ಸರ್ವಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭೭. ಶೀತಭಂಜನ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಕಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾಗಲನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಒಂದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ತಾಂಬ್ರದ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ವಾಲುಕಾ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಕ್ಕ ಮೇಲೆ ಭತ್ತಹಾಕಿ ಅರಳು ಅಗುವ ಪರಿಯಂತರ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಉರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದಮೇಲೆ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದು ಅದರ ಸಮ ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾಗಲನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ಜೇರಿಗೆ ಚೂರ್ಣ, ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಏಕಾಹಿಕ ಜ್ವರ, ದ್ವ್ಯಾಹಿಕಜ್ವರ, ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರ, ಚಳಿಜ್ವರ, ಪುರಾಣಜ್ವರ, ಸಮಸ್ತ ಅಜೀರ್ಣಜ್ವರ, ದಾರುಣಜ್ವರ ನೊದಲಾದ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೭೮. ಹುತಾಶನ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಿಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ

ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗಡುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ, ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಅಜೀರ್ಣ, ಶ್ವಾಸ, ಖಾಸ, ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೭೯. ಶೀತಾಂಶು ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ, ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಶೀತಜ್ವರ, ಸನ್ನಿವಾತ, ಜ್ವರದಡ್ಡೆ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಅನಾಹವಾತ, ತಾಪ, ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಉರಿ, ಬಿಕ್ಕಳಕೆ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ಶೋಭೆ, ಭ್ರಮೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೮೦. ಮಹಾಜ್ವರಾಂಕುಶ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಉಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಶಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಸನ್ನಿವಾತಜ್ವರ, ಸಂತತ ಜ್ವರ, ಸತತಜ್ವರ, ತೃತೀಯಕಜ್ವರ, ಚಾತುರ್ಥಕಜ್ವರ, ವಿಷಮಜ್ವರ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೧. ಘೋಟಾಚೋಳೇ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬಿಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಮುತ್ತುಕದ ಹುಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು ಅಜೀರ್ಣ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಶಿರೋರೋಗ, ಶೀತಜ್ವರ, ವಿಷೂಚಿ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ಸನ್ನಿವಾತ ಕಕ್ಕೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸೀಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಸಂಗ್ರಹಣೆಗೆ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ವಾಯುವಿಗೆ ವೋಮದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು,

ತಲೆತಿರುಗುವ ಸಿತ್ತು ಮತ್ತು ವೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಉಷ್ಣ ರೋಗಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಪ್ರಮೇಹಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಬೇದಿ ಆಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ನೇರಳೆಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಆವ್ಲವೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಪಶಿರಿಕೆಗೆ ಮೇಕೆಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿಗೆ ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ವೀರ್ಯನಷ್ಟಕ್ಕೆ, ನಷ್ಟೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಬೇರು, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ಇವು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಶೋಭೆಗೆ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಪಾಂಡುವಿಗೆ ಕೆಂಪುಕೊಮ್ಮೆಬೇರಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು.

೮೨. ಅಗ್ನಿಕುಮಾರ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೀಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನಿಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ತಪಸಿಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳದ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಗುರು ಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ಸನ್ನಿವಾತ, ತ್ರಿದೋಷ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಜ್ವರ, ಘನವಾದ ವಾಯು, ವಿಷಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೩. ಆನಂದಭೈರವಿ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ವೈತ್ಯಗಳು, ಜ್ವರಾತಿಸಾರ ಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೪. ಮಹಾ ಜ್ವರಾಂಕುಶ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ || ತೊಲೆ, ಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೧|| ತೊಲೆ,

ನೈಲತಂಗಡಿಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಈ ಚೂರ್ಣ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ, ಹಸಿ ಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಸನ್ನಿಪಾತ ಜ್ವರಗಳು, ಸತತಜ್ವರ, ತೃತೀಯಕಜ್ವರ, ಚಾತುರ್ಧಿಕಜ್ವರ, ವಿಷಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೫. ಬಾಲಾರ್ಕ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೆ ಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸಿಶುಂಟೆರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೬. ಶೀತಾರಿ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶಂಕುಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ಧನೆಮಾಡಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಿ ವಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲುಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಜವುಟೆ ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಐಕಾಹಿಕ, ದ್ವ್ಯಾಹಿಕ, ತ್ರ್ಯಾಹಿಕ, ಚಾತುರ್ಧಿಕ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೮೭. ಶೀತಾಂಕುಶ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಸರಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾಗಲಸಮೂಲದ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ, ಜೇರಿಗೆ ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಐಕಾಹಿಕ, ದ್ವ್ಯಾಹಿಕ, ತ್ರ್ಯಾಹಿಕ, ಶೀತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೮. ಕನಕಸುಂದರ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಉಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ

ಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ, ಜ್ವರಾತಿಸಾರ, ಹೆಂಗಸರ ಪ್ರದರರೋಗ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮೯. ಪಂಚವಕ್ತ್ರ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಎಕ್ಕದಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣ ಬೆರೆಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಸನ್ನಿಪಾತ ಗುಣವಾಗುವದು. ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕಫರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೦. ಮೃತಸಂಜೀವನೀ ರಸ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಲೋಹಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಂಕುಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಬಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೨ ತೊಲೆ, ಹೇನುಮಾಕ್ಷಕ ೧ ತೊಲೆ, ಗರುಗದಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ರೇಣುಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ, ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೂರುದಿನ ಮರ್ದನೆಯುಂ ಮಾಡಿದ ಬಳಿಕ ಲಕ್ಕಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಭಂಗೀ ರಸ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಪುಳ್ಳಂಪುರುಚಿ ರಸ ಇವುಗಳೊಳು ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ದಿನಪ್ರಕಾರ ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಗಾಜಿನಕುಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ವಾಲುಕಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡುರೂಪಾ ಪಾಕವಂಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಗುಂಜಾಮಾತ್ರ ಗುಳಿಗೆಯಂ ಮಾಡಿ ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸದಲ್ಲಾದರೂ ಹಿವ್ವಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಕೊಡಲು ಸನ್ನಿಪಾತ ಶಮನವಹುದು. ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಅಂತಕಸನ್ನಿಪಾತವಾದರೂ ಶಮನವಹುದು. ಅನಂದಭೈರವ ಔಷಧಕ್ಕೂ ಇದೇ ಗುಣ.

೯೧. ಜ್ವರಾಂಕುಶ:—ಜಿಂಕೇಕೊಂಬು ಸಣ್ಣಗೆ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ರಸವನ್ನು ಹೆಯಿದು ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚುಕ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಜೀಲಮಾಡಿ ವಣಗಿಸಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಗಾಢಾಗ್ನಿಯಿಂದ ೨ ಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲವಾದನಂತರ ತೆಗೆದುನೋಡಲು ಭಸ್ಮ

ವಾಗಿರುವದು. ಈ ಭಸ್ಮಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದುಭಾಗ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ೪ ಗುಂಜೆ ಪ್ರಮಾಣ ನೀಳಿಯದೆಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೨. ಅಮೃತಸಂಜೀವಿನೀ ರಸ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಉದ್ದಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಕೊಡಲು ವಾತಪೈತ್ಯಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೩. ತ್ರಿಭುವನಕೀರ್ತಿ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ಯಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತುಲಸೀಯಲೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಕರೇವುಮೃತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ದೇಹತತ್ಪವನ್ನರಿತು ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತಜ್ವರಗಳು, ೧೩ ಸನ್ನಿಪಾತಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೪. ಸೂತರಾಜಮೃತಪ್ರಾಣದಾಯಿ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರೇವುಮೃತ್ತಿಬೀಜದ ಕಷಾಯದಿಂದ ೩ ಜಾವ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ಕಷಾಯದಿಂದ ೩ ಜಾವ, ತಂಗಡಿಬೀಜದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೩ ಜಾವ, ತ್ರಿಕಟುಕ ಕಷಾಯದಿಂದ ೫ ಜಾವ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಕೊಡಲು ಸರ್ವಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು. ಈ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಜ್ವರಾತಿಸಾರವು ಗುಣವಾಗುವದು. ಗ್ರಹಣಿರೋಗ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಅನುಪಾನದಿಂದಲು, ವಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ತ್ರಿಕಟುಕ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿಯು, ಕಂಪವಾಯು, ಬಾಹುವಾಯು, ಏಕಾಂಗವಾಯು ಇವುಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿಯು ಸೇವಿಸುವದು.

೯೫. ಅನಂದಭೈರವ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ, ಸೂರ್ಯಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶೋಂಟಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಮೆಣಸುಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಡಲು ಸಕಲಪೈತ್ಯಗಳು, ಅತಿಸಾರಗಳು, ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೬. ಲಘ್ವಗ್ನಿ ಕುಮಾರಿ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳ ಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರಿನ ರಸ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸ, ತುರಕಳ್ಳೇಬೇರಿನ ರಸ, ದುಸ್ಸಾರೆಬೇರಿನ ರಸ, ಗೊಡ್ಡು ಹಾಗಲಬೇರಿನ ರಸ, ಕರೇಕಾಚಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಬೇರಿನ ರಸ, ಈ ರಸಗಳಲ್ಲ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದುದಿನ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅರದು ಉದ್ದಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹಸೀ ಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೈಕೊಡಲು ಸನ್ನಿಪಾತಕಗಳು, ತ್ರಿದೋಷ, ಶೀತಾಂಗ ವಾತ, ಕೈಕಾಲು ಹಿಡಿತ ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೭. ಸಿಂಧೂರಭೂಷಣ ರಸ:—ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಸಿಂಧೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳ ಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಉದ್ದಿನಕಾಳುಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ಕುಷ್ಠಗಳು, ಕಾಮಾಲೆಗಳು, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗಗಳು, ಪೈತ್ಯ ರೋಗಗಳು, ವಾತರೋಗಗಳು, ಸಮಸ್ತ ಶೂಲೆಗಳು, ಪ್ರಮೇಹಗಳು, ೧೩ ಸನ್ನಿ ಪಾತಗಳು, ಅತಿಸಾರಗಳು, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಪಾಂಡುಸಂಬಂಧ ಜ್ವರಗಳು, ದ್ವಂದ್ವಜ್ವರ, ತ್ರಿದೋಷ, ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ, ದ್ವಂದ್ವದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಸಮಸ್ತ ಗಳರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿ, ದೇಹಪುಷ್ಟಿ, ಕಾಂತಿ ಇವು ಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಬಂಜೆಯ ಸ್ತ್ರೀಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಂತಾನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದು ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೯೮. ನವಾನಂದ ಭೈರವೀ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಮ್ರಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದುದಿನ ಮರ್ದಿಸಿ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಯಕ್ಕದಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣ ಬೆರಸಿ ಸೇವಿಸಲು ದುಸ್ತರವಾದ ಸನ್ನಿಪಾತವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೯೯. ಸಪ್ತಾನಂದಭೈರವಿ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ಪಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪ ಮರ್ದಿಸಿ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಗುಳಿಗೆಯಂ ಮಾಡಿ ಒಂದುಗುಳಿಗೆ ಕಾಡುಮೆಣಸಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟುಕ ಚೂರ್ಣ ಬೆರೆಸಿ ಕೊಡಲು ಸನ್ನಿ, ಜ್ವರ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಅತಿಸಾರ, ಗ್ರಹಣಿ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ಮುಖರೋಗ ಇವನ್ನೂ ಶಮನವಹವು, ಜೀರಿಗೆ ಆವರಿಕೆ ಹೂವಿನ ಚೂರ್ಣಸಹಿತ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಿಂದ ಕೊಡಲು ಪ್ರಮೇಹ ಹರವಹುದು.

೧೦೦ ಅಗ್ನಿ ತುಂಡಿ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಸೂರ್ಪಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ, ಸರ್ದಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸೈಂಧ್ರಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಅಜಮೋದ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ತೊಲೆಯಷ್ಟು ತಂದು ಮೊದಲು ರಸವನ್ನು ಗಂಧಕವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ೧೬ ತೊಲೆ ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಖಜ್ಜಲಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಅನಂತರ ಮಿಕ್ಕಿದ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬೆರೆಸಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ದಿವಸ ಭಾವನೆ ೭ ದಿವಸ ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಮಾತ್ರೆಯ ಸೇವನೆಯಿಂದ ದೀಪನವು, ಪಾಚನವು, ಜ್ವರಹರವು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಪಾನ :—ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಳಗೈ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯು, ಸಾಯಂಕಾಲ ಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಅಜೀರ್ಣ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಶೋಂಟಿ, ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಜ್ವರ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವುಗಳಿಗೆ ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು.

೧೦೧. ಆದಿತ್ಯ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ, ಶೋಂಟಿ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಜಾಕಾಯಿ, ಲವಂಗ, ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಸೈಂಧ್ರಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಕಾಚಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ, ಇಂಗಲೀಕವನ್ನು ಗಂಧಕವನ್ನು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ನಂತರ ಲವಣಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಬೇರೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಅನಂತರ ಮಿಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ

ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಾದವಾಳದ ಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ, ನಿಂಬೆಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ, ಹೇರಳಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ, ದಾಳಿಂಬರೇಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ ಇವುಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ರಸದಲ್ಲಿಯೂ ೭ ಸಲ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿ ೭ ಸಲ ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಈ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಅಜೀರ್ಣ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಶೋಂಟಿ, ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿಯು ; ಪಿತ್ತಕಾಮಾಲೆ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸವನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಅರಿದನಂತರ ಇದರಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು.

೧೦೨. ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರ ರಸ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹೆವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ, ಅಜಮೋದ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಶೋಂಟಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಸಾವರ್ಜಲವಣ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಯವಕ್ಕಾರ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ವಾಯುವಿಕಂಗೆ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಂದರೆ ೧೮ ತೊಲೆ ವಿಷಮುಷ್ಟಿ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ಕಲಗಚ್ಚಿ ನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಜಿನಸಿಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೆಹೆಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಮೆಣಸು ಪ ಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ವಾತರೋಗಕ್ಕೆ ಜೀರಿಗೆ, ಮೆಣಸು ಇವೆರಡರ ಕಲ್ಮದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಯು, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿಯು ಅನುಪಾನವಿಟ್ಟು ಕೊಡಬಹುದು. ಇದು ದೀಪನಕಾರಿ, ನೇತ್ರಹಿತಕಾರಿ, ವಾತಹರಕಾರಿ, ನರಗಳಿಗೆ ಬಲವನ್ನು ಕೊಡುವದು. ಗುಲ್ಮ, ಗ್ರಹಣರೋಗಹರವು.

೧೦೩. ಮಾಲಿನೀವಸಂತ ರಸ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಕಸರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ದಿಂದ ಒಂದು ದಿನ ಅರದು ಮೆಣಸುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜೀರಿಗೆ ಕಲ್ಮದಿಂದ ಕೊಡಲು ಪುರಾಣಜ್ವರ, ರಕ್ತಾತಿಸಾರ, ಜ್ವರ, ಆಮಾತಿಸಾರ ಇವು ಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦೪. ಸನ್ನಿಪಾತ ಭೈರವ ರಸ:— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹೆವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆಬೆಳಗಾರದ ಅರಳು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಶಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗುಳೀಕ ೪ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ಮದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರಿನ

ರಸ, ನಿಂಬೀಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸದಿಂದಲೂ, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದುದಿನ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಅನುಪಾನವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಸೇವಿಸಿದರೆ ೧೩ ಸನ್ನಿಪಾತಗಳೂ, ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಮಹಾ ದೋಷಗಳು, ಅತಿಸಾರಗಳು, ಕಠಿಣವಾದ ಶೂಲೆ, ಅರುಚಿ, ಕಫ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ದೃಷ್ಟಿದೋಷ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉರಿಯಾಗುವ ಜ್ವರಗಳು ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚೂರ್ಣಗಳು.

೧. ಎಲ್ಲಾ ತರಹೆ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಚೂರ್ಣ:—ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ತಬಾಸಿರ್, ಮಿಟಲಕಡಿ, ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಮೊಗ್ಗಿ ಕವಲ್ ಪಟ್ಟ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಸಂದಲ್ ಯೆಸುರುಕ್, ತಜ್, ಅಮಿಲಾ, ಪತ್ತರಿಜ, ತುಕ್ಕೈಕುಲ್‌ಫಾ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಸಂದಲ್ ಯೆಸುಫೇದ್ ಇವು ದಿನಸು ೧ಕ್ಕೆ ೪ ಮಾಷ, ಕಬಾಬ್‌ಚಿನ್ನಿ ೨ ಮಾಷ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುದಿಂ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹದ ಜ್ವರ, ಹಳೇಜ್ವರ, ಉಷ್ಣ ಮತ್ತು ಶೀತಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ತಬಾಸಿರ್ ಚೂರ್ಣ ಉಷ್ಣ ಜ್ವರಕ್ಕೆ:—ಗುಲೇಸುರ್‌ಕ್, ತಬಾಸಿರ್, ತುಕ್ಕೈಕುಲ್‌ಫಾ, ಕತ್ತೀರಿಅಸಲ್‌ಸೂಸ್, ಮೊಗ್ಗಿ ತುಕ್ಕೈನೀಲೋಪರ್, ನಿಷಾಸ್ತಾ ಇವು ಜಿನಸು ೧ಕ್ಕೆ ೪ ತೂಕ, ಕತ್ತೀರಾ ೨|| ತೂಕ, ಸಂದಲ್‌ಸುಫೇದ್ ೧೧ ತೂಕ, ಮೊಗ್ಗಿ ತುಕ್ಕೈಯೆಕದ್ದು ಸಬ್ಬ್ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ೧-೨ ದಿರಂ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಉಷ್ಣ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ತಬಾಸಿರ್ ಚೂರ್ಣ:—ತಬಾಸಿರ್ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಸಕ್ಕರೆ ೩ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಹವ್ವ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಿಳೇಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೬ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೧ ದಿರಂ ಕಾಸ್ನಿ ರಸದಿಂದಾಗಲಿ, ಕಾಹುಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಖರಬೂಜದ ಬೀಜದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸೌತೇಬೀಜದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಗೋಣಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಪತ್ಯ ಜೀರ್ಣಕಾರಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದು ಉಷ್ಣದ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣದ ಜ್ವರ, ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಡ್ಡೆ, ನಚ್ಚುಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಸಪ್ತಜ್ವರವಾಯುವಿಗೆ ಚೂರ್ಣ:-ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮ ಗುಳ್ಳದಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸ್ಯಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಪ್ತಜ್ವರ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಉರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸ, ವಾಯು, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ವ್ಯಾಧಿ, ಅರೋಚಕ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫. ಕಾಸಶ್ವಾಸಜ್ವರಕ್ಕೆ ತ್ರಿಫಲಾಹಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣ:-ತ್ರಿಫಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಜ್ವರ, ಮಲಬದ್ಧ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೬. ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ:-ಕಾಯಫಲಚಕ್ಕೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಶುಂಠಿ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಹಸಿಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಅರುಚಿ, ನಾತರೋಗ, ವಾಂತಿ, ಶೂಲೆ, ಕ್ಷಯರೋಗ ಇವು ಗುಣ ವಾಗುವವು.

೭. ಸರ್ವಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಸುದರ್ಶನ ಚೂರ್ಣ:-ತ್ರಿಫಲೆ, ಅರಸಿನ, ಮರದ ದರಸಿನ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಕಚೋರ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಮೋಡಿ, ಸೋಗೆಸಾರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೇರು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಪರ್ವಾಷ್ಟಕ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಯಣ್ಣೆ ಮಿಟ್ಟಿ, ಮುಡಿವಾಳ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ಕೊಡಸಿಗೇಚಕ್ಕೆ, ಮೋಮ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ನುಗ್ಗೇಬೀಜ, ಗೋಪಿಚಂದನ ಬಜೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಪದ್ಮಕ, ಲಾವಂಜ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಅತಿ ಬಜೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರಲೆಹೊನ್ನೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಗ್ರಂಥಿಕತಗರ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ದೇವದಾರು, ಚವ್ಯ, ಕಹಿಪಡೆವಲ, ಜೀವಕ, ಋಷಭಕ, ಲವಂಗ, ತವಕ್ಷೇರ, ಬಿಳೇತಾವರೇಹೂವ್ವ, ಕಾಕೋಳಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಜಾಸತ್ರೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಈ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ

ಅರ್ಧಭಾಗ ನೆಲಬೇವು ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಶರೀರಪ್ರಕೃತಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಸೇನಿ ಸಲು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿ ರೋಗಗಳು, ಸರ್ವಜ್ವರಗಳು, ವಾತಾದಿ ದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಜ್ವರಗಳು, ದ್ವಂದ್ವಜ್ವರಗಳು, ಸನ್ನಿಪಾತಜ್ವರಗಳು, ಆಗಂತುಕಜ್ವರ, ಧಾತುಗತಜ್ವರ, ವಿಷಮಜ್ವರ, ಮಾನಸಿಕಜ್ವರ, ಶೀತಜ್ವರ, ಏಕಾಂಕಜ್ವರ, ಮೇಹ, ತಂದ್ರ, ಭ್ರಮೆ, ದಾಹ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಪಾಂಡು ರೋಗ, ಹೃದಯರೋಗ, ಕಾಮಾಲೆ, ಸಂದುಗಳ ಶೂಲೆ ಇವುಗಳು ಗುಣ ವಾಗುವವು.

೮. ಅಶ್ವಗಂಧಿಚೂರ್ಣ ೧ನೇ ವಿಧ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೧ ಶೇರು ಭೂಸಕ್ಕರೇಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೩ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾನೈ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜಲರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೩ ತೊಲೆ, ನೋಗದೇಬೇರು ೩ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೩ ತೊಲೆ, ಮೋಮ ೩ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೩ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಇದರ ಸಮ ಬೂರಾಸಕ್ಕರೆ ಸೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬೇನುತುವ್ವದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ : ಅಸ್ತಿಗತಜ್ವರ, ಪಾಂಡು, ತುರಿ, ಖಜ್ಜಿ, ಜ್ವರದನಚ್ಚು ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ರಕ್ತವೃದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು.

೯. ಅಶ್ವಗಂಧಿ ಚೂರ್ಣ ೨ನೇ ವಿಧ:—ಸಣ್ಣರಾನೈ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಅತಿ ಬಜೆ, ಚವ್ಯ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿವ್ವಲಿ, ಮೋಡಿ, ಶೊಂಟೆ, ಲವಂಗ, ರೇಣಿಕೆ, ಜಟಾಮಾಂಗಿ, ಮಂಚಿಷ್ಟೆ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ, ಮುರಾಸಾನಿಮೋಮ, ಜಾಕಾಯಿ, ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಬೇರು, ಕಜೋರ, ಗಜಹಿವ್ವಲಿ, ಲಾವಂಜ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಸಕ್ಕರೆ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸು

ವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಅಸ್ತಿಗತಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಕ್ಷಯ, ಪಾಂಡು, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅರುಚಿ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಗುಲ್ಮ, ಅಶೀತಿಯಾಯು, ಅಮ್ಲ ಪಿತ್ತ ಗಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಸರ್ವ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಮಲಕ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮ ತೂಕ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಸಮಸ್ತ ಜ್ವರಗಳು, ಮಲಬದ್ಧ, ಅರುಚಿ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು ಮತ್ತು ದೀಪನ, ಪಾಚನ ವುಂಟಾಗುವದು.

೧೧. ತಾಲೇಸ್ವತ್ರಿಕಾ ಹಲ್ವಾ ಯುನಾನಿ:—ತಾಲಸ್ವತ್ರಿ ೪ತೊಲೆ, ಕಾಲೀ ಮಿರ್ಚ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಚೋಪಾಚಿನ್ನಿ ೪ ತೊಲೆ, ಪಿಪ್ಪಲಿ ೮ ತೊಲೆ, ಪಿಪ್ಪಲಾಮೋಡ್ ೮ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟ್ ೧೨ ತೊಲೆ, ಹಲ್ದಾ ೧೨ ತೊಲೆ, ದಾರ್ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇಲಾಚಿ, ೧ ತೊಲೆ, ತೀಸ್ಪಾತ್ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಾಸುಪೇದ್ ೧ ತೊಲೆ, ಕಬಾಬುಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೭|| ಶೇರು, ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದನಚ್ಚು, ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ, ಹಸಿವು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವದು, ದಾಹ, ಅರುಚಿ, ಪಾಂಡು, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು. ಮಕ್ಕಳ ಮಂದಾಗ್ನಿ, ವಳಜ್ವರ, ಕೆಮ್ಮು ಇವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವವು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಡಲೇಕಾಳುಗಾತ್ರ ಲೇಹ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು.

ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಘೃತಗಳು.

೧. ಪೆಂಚತಿಕ್ತ ಘೃತ :—ಆಡುಸೋಗೆ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳಿ, ಕಹಿಪಡೆವಲ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕಲ್ಕಮಾಡಿ, ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ, ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಘೃತವಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ

ಸೇವಿಸಲು ವಿಷಮಜ್ವರ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಕುಷ್ಠ, ವಿಸರ್ಪಿ, ಕ್ರಿಮಿರೋಗ, ಮೂಲರೋಗ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨. ಸಂಚಮೂಲೀಕ್ಷೇರ ಪಾಕ:—ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ನೆಲ ಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ಇವುಗಳ ಬೇರುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಎಂಟುಭಾಗ ಆಕಳಹಾಲು, ನಾಲ್ಕುಭಾಗ ನೀರನ್ನು ಬೆರಸಿ ಹಾಲು ಮಿಗುವಹಾಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಜೀರ್ಣಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ತಲೇನೋವು, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ಪೀನಸಿ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಸಕಲ ಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಪಿಪ್ಪಲಾಧಿ ಘೃತ:—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ, ಬಿಲ್ವತ್ರೇ ಬೇರು, ಬೇವಿನ ವಳನಾರು, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಜಾಜೀಬೇರು, ಲಾವಂಚ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ ಈ ಹದಿನೈದು ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡೆರಡು ವರಹತೂಕ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಂದುಕೊಳಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಳ್ಳ ಹುಸುವಿನತುಪ್ಪ ಸುರಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಆ ಚೂರ್ಣವಂ ಕದಡಿ ತುಪ್ಪ ಉಳಿಯುವ ವರ್ಯಂತರ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳುಹಿ ವ್ರತದಿನವೂ ವ್ರಾತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಯಷ್ಟು ಸೇವಿಸಲು ಉಗ್ರವಾದ ಜ್ವರ, ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಹಲೀಮಕ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಸಹ ಪರಿಹರಿಸುವದು. ಮುಡುಹುಗಳ ತಾಪ, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ವಮನ, ಕ್ಷಯ ಇವನ್ನೂ ಪರಿಹರವಾಗುವದು.

೪. ಪುರಾಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಪಿಪ್ಪಲಾಧಿ ಘೃತ :—ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊಡಸಿಗೆ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನಕಡ್ಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಮೂರೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ವರಳಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರುಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಸಣ್ಣನಾಗಿ ಉರಿಹಾಕಿ ಘೃತ ಪಾಕವಾದ ಕೂಡಲೇ ಇಳಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣಿ ತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಹಾಕುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪುರಾಣಜ್ವರ, ಹಳೇಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಕ್ಷಯ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭೆ ಗುಣ ವಾಗುವವು.

ಜ್ವರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

೧. ಹಳೇಜ್ವರವಿದ್ದು ದಿನೇ ದಿನೇ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಾಬಂದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಭ್ರಮೆ, ಉರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸ, ಬಲಕ್ಷಯ, ಅಕೋಣ, ವಣಕೆಮ್ಮು, ಹೃದಯ ದಲ್ಲಿ ನೋವು, ಕೋಷಗಳಿರುವ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ರೋಮಾಂಚ, ಮೂತ್ರಕಟ್ಟೋದು, ಪಣಕೆಮ್ಮು, ಪುನಃಪುನಃ ನಗೋದು, ಸಿಂಹನಾದ ಮಾಡೋಣ, ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಒದೆಯೋಣ, ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡೋಣ ಇವುಗಳುಳ್ಳ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಜ್ವರಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಮಲಕ್ಷಣ ತೋರಿ ಬಹುದಿವಸದ ಜ್ವರವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪವೇ ಆಗಲಿ ಬಹಳವೇ ಆಗಲಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ಜ್ವರಬಂದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನತಪ್ಪಿ ಜ್ವರ ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆಯೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಯೇಳದೆ ಅಂತರ್ದಾಹಯುಕ್ತವಾದ ಶೈತ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೬. ಮೈ ತಣ್ಣಗೆಯಿದ್ದು ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆವರು ಬಂದರೆ ಆ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೭. ಹಣೆಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಬೆವರಿನಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯವು, ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಶೈಥಿಲ್ಯವು, ಯಬ್ಬಿಸಿ ಕೂಡಿಸಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪುವ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೮. ಪೂರ್ವಾನ್ತದಲ್ಲಿ ಜ್ವರ, ಪುಡಿಕೆಮ್ಮು, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಪ್ಯುಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅವರಾನ್ತದಲ್ಲಿ ಜ್ವರ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಯುಕ್ತವಾದ ಕಾಸ, ಬಲ ಮಾಂಸಗಳ ಕ್ಷಯಗಳುಳ್ಳ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೯. ಅತಿಜ್ವರ ಸಂತಾಪ, ಮೂರ್ಛೆ, ಬಲಹಾನಿ, ನೀರಡಿಕೆ, ಸಂಧಿಶೈಥಿಲ್ಯಗಳುಳ್ಳ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೧೦. ಆಕಳು ಪ್ರಸವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನರಳುವಂತೆ ನರಳುವಿಕೆ, ಸ್ವೇದಗಳುಳ್ಳ ಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೧೧. ಗೋವಿನ ಮುಖದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಗುಳ್ಳೆಗಳಂತೆ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಸರ್ವಾಂಗ ದಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟಿದ ಸ್ವೇದ, ಶ್ರಮ, ಸಂತಾಪಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲೇಪಿಜ್ವರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅತಿಸಾರ, ಗ್ರಹಣಿ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳು.

ಅತಿಸಾರ ಲಕ್ಷಣವು.

ಅತಿಸಾರ ರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಸನ್ನಿವಾತ, ಶೋಕ, ಅಮ, ಭಯಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಏಳು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಮಲವು ಕವ್ವುವರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ನೋರೆನೋರೆಯಾಗಿಯೂ, ರೂಕ್ಷವಾಗಿಯೂ, ಅಪಕ್ವವಾಗಿಯೂ, ನೋವಿನಿಂದಲೂ, ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಹೊರಡುವುದು.

ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಮಲವು ಹಸುರು ಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಕೊಂಚ ಕೆಂಪುಗೂ ಹೊರಡುವುದು. ದಾಹ, ಮೂರ್ಛೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉರಿ, ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು, ಜ್ವರವು ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಕಫಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಮಲವು ಬೆಳ್ಳಗೂ, ಕರಿನವಾಗಿಯೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ದುರ್ಗಂಧವಾಗಿಯೂ, ಶೀತವಾಗಿಯೂ ಸ್ಪ್ರಸಿಸುವುದು.

ಸನ್ನಿವಾತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಹಂದಿಯ ಕೊಬ್ಬು, ಮಾಂಸವು ಇವುಗಳನ್ನು ತೋಳದ ನೀರಿನಂತೆಯೂ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ಅತಿಸಾರಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಮಲವು ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ದುಃಖಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ:—ದುಃಖದಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಊಟಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ, ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಉಷ್ಣವು ಜರರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಕೋಷ್ಠವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಿಸಿ ಗುಲಗುಂಜಿಯಂತೆ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ರಕ್ತವು ಮಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಯಾದರೂ, ಮಲವಿಲ್ಲದೆಯೂ, ದುರ್ಗಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿಯೂ, ದುರ್ಗಂಧವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ಅಜೀರ್ಣದಿಂದ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳು ಸ್ವಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಕೋಷ್ಠವನ್ನು ರಕ್ತಾದಿಧಾತುಗಳನ್ನು ಪುರೀಷಾದಿ ಮಲಗಳನ್ನು ದುಷ್ಕವಾಗಿಮಾಡಿ ಅನೇಕವಿಧ ವರ್ಣಗಳುಂಟಾಗಿ ಕೊಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿ ಮಲವು ಸ್ರವಿಸುವುದು ಇದು ಅಮಾತಿಸಾರವು.

ಭಯಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ:—ಶತ್ರುಗಳು ಮೊದಲಾದವರಿಂದಂಟಾಗುವ ಭಯದಿಂದ ವಾತಪ್ರಕೋಪವುಂಟಾಗಿ ವಾತಾತಿಸಾರ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಹಣೀ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣವು.

ಅತಿಸಾರ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಯಾರು ವಿರುದ್ಧಾಹಾರಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವರೋ ಅವರ ಮಲವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಗ್ರಹಣೀ ರೋಗವು ಸಂಭವಿಸುವುದು.

ನಾಶಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವು ಅತಿಶಯ್ಯವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಿಸುವಿಕೆ, ಹುಳಿತೇಗು ಬರುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವು, ದಾಹವು ತಗ್ಗುವಿಕೆ, ಕರ್ಣರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳು, ತೊಡೆಗಳು, ತೊಡೆ ಸಂದುಗಳು, ಕಂಠವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವಾಗುವಿಕೆ, ಅನ್ನರಸವು ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಡುವಿಕೆ, ಎದೆ ನೋವು, ಶರೀರಕೃಶತ್ವ, ಬಲವು ತಗ್ಗುವಿಕೆ, ಅರುಚಿ, ಗುದದಲ್ಲಿ ಬಾಧೆ, ಅನ್ನವು ಜೀರ್ಣವಾಗಲು ಜೀರ್ಣವಾದಮೇಲೂ ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರಿಸುವಿಕೆ, ಊಟಮಾಡಿ ದಾಗ ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿರುವಿಕೆ, ದ್ರವವಾಗಿಯೂ, ಶುಷ್ಕವಾಗಿಯೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿಯೂ, ನೊರೆಯಾಗಿಯೂ ಮಲವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು.

ಪಿತ್ತಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಅಜೀರ್ಣವನ್ನು ಹಳದಿ, ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಮಲವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಅಂತಹ ರೋಗವುಳ್ಳವನು ಸ್ವಸ್ಥನು ಹಳದಿ ಶರೀರವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾದ ತೇಗುಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿರುವನು ಮತ್ತು ಕಂಠ, ಹೃದಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿ, ಅರುಚಿ, ದಾಹ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಕಫಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಫವು ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಜಠರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುವುದು. ಊಟಮಾಡಿದ ಆಹಾರವು ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಜೀರ್ಣವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಬಾಯಿಂದ ನೀರು ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ವಾಂತಿ, ಅರುಚಿ, ಬಾಯಿಯು ಜಿಗುಟಾಗಿಯೂ ಸೀಯಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ, ಕೆಮ್ಮು, ಬಾಯಿಂದ ಕಫವು ಬೀಳುವಿಕೆ, ನೆಗಡಿ, ಹೃದಯವು ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ, ವಿಕೃತವಾಗಿ ತೇಗುಗಳು ಬರುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವು, ಆಮ ಕಫಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಮಲವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ಬಲವು ನಶಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು.

ಆಮಗ್ರಹಣಿಯಲ್ಲಿ ಆಮವು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಆಗಲಿ, ನಾಲ್ಕುದಿನಗಳಿಗೊಂದು ಬಾರಿಯಾಗಲಿ, ಎಂಟುದಿನಗಳಿಗೊಂದುಸಾರಿಯಾಗಲಿ ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ಅತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಮಲದಲ್ಲಿ ನಾನಾವರ್ಣಗಳು ತೋರಿ ಆಸನ ದ್ವಾರವು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತೊಳದ ನೀರಿನಂತೆಯೂ, ಹೆಣದಂತೆಯೂ, ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಜೀನುತುಪ್ಪಗಳು ಕೆಟ್ಟನಾತದಂತೆಯೂ, ಹೆಣದ ಕಂಪಿನಂತೆಯೂ, ದುರ್ಗಂಧ ದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅತಿಸಾರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಸಕ್ಕನಾದ ನೇರಳೆಪಣ್ಣಿ ನಂತೆ ಮಲದಲ್ಲಿ ಕವ್ವುರಂಗು, ಎಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ, ವಸೆ, ಮಜ್ಜೆಗಳಂತೆ ಜೊಂಡುತೋರಿ ಮೊಸರಿನ ಕೊಳೆನೀರಿನಂತೆಯೂ, ಮಾಂಸ ವನ್ನು ತೊಳೆದ ನೀರಿನಂತೆಯೂ ನೀರಿ, ಕೆಂಪು ಮತ್ತು ಅನೇಕನಿಧ ರಂಗುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅತಿಸಾರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಶ್ವಾಸ, ಶೂಲೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಕಾರ್ಶ್ಯಜ್ವರ, ಪೀಡೆಗಳುಳ್ಳ ಅತಿಸಾರವು ಅಸಾಧ್ಯವು

೪. ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಿದುಳಿನಂತೆ ಪ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳೋಣವು, ಮಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವು, ನೀರಡಿಕೆ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಉಬ್ಬಿಸ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಶೂಲೆ, ಮೂರ್ಛೆ, ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಆಶಾರಾಹಿತ್ಯ, ಆಸನದಲ್ಲಿ ಕೊಳೆತಹಾಗೆ ತೋರೋಣವು, ಪ್ರಲಾಪಗಳುಳ್ಳ ಅತಿಸಾರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆಸನದ್ವಾರವು ತುಂಬಿದಹಾಗೆ ಅದ್ದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಶ್ಯವು, ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶಿಂಬಳತುಂಬಿ ಇರೋಣವು, ಆಸನದ್ವಾರ ದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಬೊಕ್ಕೈಗಳಂಥವಿಳುವಿಕೆಯು, ಭ್ರಮೆ, ಅಗ್ನಿನಾಶಗಳುಳ್ಳ ಅತಿ ಸಾರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೬. ಗಂಟುಗಂಟಾಗಿ ಮಲಬಿದ್ದು ಮಾಂಸವನ್ನು ತೊಳೆದ ನೀರಿನಂತೆಯೂ, ತೈಲ, ಘೃತ, ಲವಣ, ದಧಿ, ಮಜ್ಜೆ, ವಸೆ, ಪೂಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂತೆಯೂ, ಕಪ್ಪಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಂಪಿನಂತೆಯೂ, ಜೇನಿನಂತೆಯೂ ಮಲವು ಸ್ರವಿಸಿದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ರಕ್ತಾತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಕ್ತಬೀಳುವದು, ದುರ್ಗಂಧ, ಬಿಳಪುರಂಗು, ಆಸನದ್ವಾರ ದಲ್ಲಿ ನೋವು, ಸರ್ವದಾ ರಕ್ತಸ್ರಾವ, ಧಾತುನಾಶ, ಬದ್ಧಮಲ, ಕೆಲವುಕಾಲ ಮಲದಲ್ಲಿ ಅತಿಸ್ರಾವ ಮತ್ತು ಧಾರದಂತೆ ಬೀಳೋಣ, ಅದಕ್ಕೆ ನೋಣಗಳು ಮುತೋಣ, ಆಸನ ದ್ವಾರವು ತೆರದಿರುವದು, ಮೈಮೇಲೆ ಕೆಂಪಾಗಿ ಗುಂಡು ಗುಂಡಾಗಿರುವರೀತಿ ಕಾಣಿಸುವದು, ಅಂಡದಮೇಲಿನ ಚರ್ವ ಶಳೆಯುವದು, ತಿಂದ ಅನ್ನವೇ ಮಲದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವದು, ಸರ್ವಾಂಗಸಂಧಿ, ಶೈಥಿಲ್ಯ, ಬಲಹಾನಿ, ಅಗ್ನಿನಷ್ಟ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಬೀಳುವಿಕೆ, ಜ್ವರ, ದಾಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅತಿಸಾರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ರಕ್ತಪ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಕೀವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಕ್ತಸ್ರಾವ, ಆಸನದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ನೋವು, ಮೇಲು ಸುರು ಕೆಮ್ಮುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಸಂಗ್ರಹಣೀಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ಹುಟ್ಟಿದಾರಭ್ಯ ನಿಶ್ಚಿತಾರದೇ ಕರಳು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಾ ಬಲವು ಕಡೆವೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಕೈ, ಕಾಲು, ನಾಭಿ, ಗುದ, ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭೆ, ಹೃದಯ, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಗಳುಳ್ಳ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಅಸಾಧ್ಯ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಇದ್ದು ರೋಗಿಗೆ ಆಯುಷ್ಯವಿದ್ದು ಚತುಷ್ಪಾದ ಜಂತುವಿನಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವವನಿಗೆ ಅಗ್ನಿನಷ್ಟವಾದ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಹೃದಯದಲ್ಲೂ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಶೂಲೆ, ಸಂಮೋಹ, ಭರ್ದಿ, ಮೈನೋವು, ಜ್ವರ ಇವುಗಳಿದ್ದು ತೃಷ್ಣಾ, ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮೆತ್ತಗಿದ್ದು ಹುಣ್ಣು ಇದ್ದರೆ ಅಂಧಾ ಸಂಗ್ರಹಣಿ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ತೃಷ್ಣಾ, ಅರುಚಿ, ಶೂಲೆ, ಅಧಿಕರಕ್ತಸ್ರಾವ, ಶೋಭೆ, ಅತಿಸಾರ, ಅರ್ಶ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೬. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆ ದಪ್ಪನಾಗಿ, ಕೈ, ಕಾಲು, ಗುದ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಅಂಡ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭೆಯು ಇದ್ದು ಪಾರ್ಶ್ವ, ಹೃದಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲೆ ಇವುಗಳುಳ್ಳ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೭. ವಾಂತಿ, ಜ್ವರ, ಮೋಹ, ತೃಷ್ಣಾ, ಗುದದ್ವಾರ ಪಕ್ವವಾಗಿರುವರೀತಿ ಇರುವದು, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅರುಚಿ, ಅಂಗಭಂಗ ಇವುಗಳಿರುವ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೮. ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದೆ ಹೋದರೂ, ಹೊಟ್ಟೆ, ಕಣ್ಣು, ಕೈ, ಕಾಲು, ಗುದ, ಅಂಡ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭೆಯಿದ್ದರೂ, ಹೃದಯಶೂಲೆ, ಶ್ವಾಸ, ಶೋಷೆ, ಅತಿಸಾರದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ರಕ್ತ ಇವುಗಳಿದ್ದರೆ ಅಂಧಾ ಸಂಗ್ರಹಣಿಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಅತಿಸಾರ, ಗ್ರಹಣಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಮಹಾಗ್ರಹಣಿ ವಟಿಕ :— ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಕೆಂಪು ಕಾಚು, ಜಟುವಾಂಸಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ ಅಜಮೋದ, ಅಗುಳುಶೊಂಟಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾವತ್ರೆ, ಲವಂಗ, ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪು, ಅಸೀಮು, ವೋಮ, ಮುರಾಸಾನಿವೋಮ, ಶೊಂಟಿ, ಗಸಗಸೆ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಯಳೇದಾಳಿಂಬರೀಕಾಯಿ ತಂದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜ ತೆಗೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಜಿನಿಸಿ ಚೂರ್ಣ ತುಂಬಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಬೀಲುಮಾಡಿ ಒಂದು ಗೇಣುವುದ್ದ ಪುಟಹಾಕ

ಬೇಕು ಅನಂತರ ಸಿನ್ನೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ವಳಗಿರುವ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರದು ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು. * ಗ್ರಹಣಿಗೆ ವತ್ಸ್ಯ ರವೆಗಂಜಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಹಾಕಿ ಕೊಡುವದು. ಗಸಗಸೆ ಹುರದು ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರದು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಗಂಜಿ ಮಾಡಿಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ತರಹೇವಾರಿ ಭೇದಿಗಳು, ಮಹಾಗ್ರಹಣಿ, ಆಮಶಂಕೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೨. ಆಫೀಂ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ವಟಿಕಿ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಗಸಗಸೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು ಇದರಿಂದ ಆಮಶಂಕೆ ಬೇದಿಗಳು, ತರಹೇವಾರಿ ಬೇದಿಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಬಿಲ್ವಾದಿ ಲೇಹ:—ಎಳೇಬಿಲ್ವತ್ರೈಕಾಯಿ ತಂದು ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು ತೂಕ ೧ ಶೇರು, ಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಆಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇಂಗಗಳದ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ವೋಮು ೨ ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಿಲ್ವತ್ರೈಯಲ್ಲಿ ೧|| ಶೇರು ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣಿ, ಅತಿಸಾರ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಬಿಳೇಸೊಲೆಸೊಪ್ಪು, ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಅರದು ಗಜ್ಜುಗದಮ್ಮ ಹಸುವಿನ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ

* ಗ್ರಹಣಿ ಮತ್ತು ಅತಿಸಾರ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಗ್ರಹಣಿ ಎಂಬ ಕಡ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲರವ ಪಥ್ಯಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಬೇಕು.

ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ತಾರೇಕಾಯಿ ಗಿಡದಯಕೆ ಕುಡಿ ಶಂದ ಕುಟ್ಟು ಗಜ್ಜಗದಷ್ಟು ಸಸುವಿನ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬ ದುಸ್ಸಾರೆನೊಪ್ಪು ತಂದು ಬಿಸಿಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಿಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅರಿಸಿದವುಡಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಹೇರಳಿಕಾಯಿ ಗಾತ್ರ ರಾಗಿಹಿಟ್ಟು ನೀರಿನಿಂದ ಕಲಸಿ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲುಹೊಟ್ಟು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಮಡಿಕೆಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಹಿಪ್ಪಲಿಯ ಉಂಡೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಕಲಸಿದ ನೆಲ್ಲು ಹೊಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ಮಡಿಕೆಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ವಲೆಯಮೇಲೆಯಿಟ್ಟು ೧ ಜಾವ ಕಮಲಾಗ್ನಿಯಾಗಿ ಉರಿಹಾಕಿ ಸದರಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುರಿಯ ಹಾಲು ಹಾಕಿ ೧ ಜಾವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಡಲೇ ಕಾಳುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಗೋರೋ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಅಫೀಂ ೧ ಹಣತೂಕ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಜಾಸತ್ರೈ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಲವಂಗ ೧ ವರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣು ಕುಯಿದು ಒಂದು ಹೋಳಿನ ರಸ ಹಿಂಡಿ, ರಸ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದ ಔಷಧವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ರಸವಿರುವ ಒಪ್ಪನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದಮೇಲೆ ರಸ ಹಿಂಗುವ ತನಕ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರಿಯುವದು. ಈ ರೀತಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ೭ ಸಲ ಪುಟಿ ಹಾಕುವದು. ಅನಂತರ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ

ಅರಕದಕಾಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಬಾಣಂತಿಯರ ಬೇದಿ, ರಕ್ತಬೇದಿ, ಅತಿಸಾರ ಬೇದಿ, ಸರ್ವಾತಿಸಾರ ಬೇದಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಮೆಣಸು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜಂಬುನೇರಳೆ ಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಜಂಬುನೇರಳೆ ಯಲೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ ಇಡುವದು. ಈ ರೀತಿ ಏಕಾವರ್ತಿ ಪುಟವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜಂಬುನೇರಳೆಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಮ, ರಕ್ತ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಬೆಳೇ ಜೀರಿಗೆ ತಂದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿ ಈ ಗಂಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಿಂಗುವವರಿಗು ಕಾಯಿಸಿ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ಸಲ ಮಾಡುವದು. ಇದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಜಂಬುನೇರಳೆಸುಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ೧ ಗೇಣು ಪುಟ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ ಇಡುವದು. ಇದನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಿಂದ ಅರದು ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಗ್ರಹಣೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಜಾಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ಅಣಿತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗುಳೇಕ ೧ ಅಣಿ ತೂಕ, ಗೋರೋಜನ ೧ ಅಣಿ ತೂಕ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮಾಯಾಸಾಕದಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಫೀಂ ೧ ಅಣಿ ತೂಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಜಾಕಾಯಿತಂದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಂದೊಂದು ಜಾಕಾಯಿ ೧ ಬೆರಡೆಯಲ್ಲಿ ಪುಟ ಇಡುವದು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ

ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರದು ತೊಗರೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಬಜೆ, ಶೊಂಟೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ ಇವು ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಮೆಣಸು, ಮೋಮ, ಮೋಡಿ, ಅಜಾಮೊದ, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ಮುರಾಸಾನಿಮೋಮ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿ ಬಜೆ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕರುಕು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬೇದಿ ಆಗುವದು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ಬ್ಯಾಲದಬೀಜ, ಲೋಧ್ರದಚಕ್ಕೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಮೋಮ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶೊಂಟೆ, ದಾಳಿಂಬರೆಕಾಯಿಸಿವೈ, ಮಾವಿನ ಬೀಜದಪವು, ನೇರಳೆಚಕ್ಕೆ, ಹುಣಿಸೇಬೀಜದಬೊಬ್ಬಡೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕ್ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಅಕ್ಕಿತೊಳದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ, ಮೊಸರುಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಅದರ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೧೪. ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾವತ್ರಿ, ಲವಂಗ, ಗಸಗಸೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಲೋಧ್ರದಚಕ್ಕೆ, ದೊಡ್ಡಮರದಚಕ್ಕೆ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ತಕ್ಕೋಲ, ಕೊಡ ಸಿಗೆಬೀಜ, ಮುರಾಸಾನಿಮೋಮ, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ಹುಣಿಸೇಬೀಜದಬೊಬ್ಬಡೆ, ಎಳೆಬಿಲ್ವತ್ರೆಯಾಯಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಮೋಡಿ, ಮೆಣಸು, ಶೊಂಟೆ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಮೊಸರು ಹಾಕಿ ಅರದು ಮುದ್ದೇಮಾಡಿ ನೇರಳೆಯಲೆಯಲ್ಲಿ ಕವಚಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ೧ ಗೇಣು ಪುಟ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದಾಳಿಂಬರೆಕಾಯಿ ವಳಗೆ ಇರುವ ಬೀಜತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು

ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ೧ ಗೇಣು ವುಟ ಇಡುವದು. ದಾಳಿಂಬರೆಕಾಯಿ ವಳಗೆ ಇರ.ವ ಔಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿವಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ ಉರಿಯುವದು, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಉರಿಯುವದು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಉರಿಯುವದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರೇವುಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜೆ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿವಿಗು ಕೊಡುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ಮೇಠ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಸತ್ರೆಯ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅಫೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಖರ್ಜೂರತಂದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧವನ್ನು ತುಂಬಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಬೆಂಬಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರದು ಕಡಲೇಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿವಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಜೀರ್ಣ, ಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಸಗಸೆಹೊಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಅಫೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೫ ತೊಲೆ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ಕ ನಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರೇಕಾಳುಗಾತ್ರ ಕೊಡು

ವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಗಸಗಸೆಹೊಟ್ಟು ೨ ತೊಲೆ ಅರ್ಧ ಹೊರದ್ದು ಅರ್ಧ ಹಸೇದು, ಒಣಗಿದ ಕೊಬ್ಬರಿ ಅರ್ಧ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ಅರ್ಧ ಹಸೇದು, ತಾಟೆಬಿಲ್ಲ ೨ ತೊಲೆ, ವೋನು ೨ ತೊಲೆ, ವೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನ ಸೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಗಂಗಾಧರ ಚೂರ್ಣ :—ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಎಳೆಬಿಲ್ವತ್ರೈಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲೋಧ್ರದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಒೂರು ಗದಬಂಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಸುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ, ಸರ್ವಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ತಂದು ಪಪ್ಪುತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಮ್ಮೆಬೆಣ್ಣೆ ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ತಿನ್ನುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ, ಕರಿಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿಪಪ್ಪು, ವೋನು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೈ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಸುಸಾರಾಗಿ ಹರದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಗ್ರಹಣೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಅರ್ಧ ಮಾಗಿದ ಬಿಲ್ವತ್ರೈಕಾಯಿ ತಂದು ಪಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿ ಯಾದಕೂಡಲೇ ವಳಗಿನ ತಿರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾರ್ತಂಗ್‌ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ

ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ | ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹೆಸರುಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ತರದ ರಕ್ತ ಬೇದಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩ ಅಸೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹುರಿಯುವದು, ಬಿಳೀ ಜೇರಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹುರಿಯುವದು, ಬಿಲ್ವತೆ. ಹಣ್ಣು ವಳಗಿನ ತಿರುಳು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಕಡಲೇಕಾಳು ಗಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಬೇದಿನಿಲ್ಲುವ ವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು.

೨೪. ಸರ್ವಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ :— ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ದೊಡ್ಡ ಮರದಚಕ್ಕೆ, ನೆಲಬೇವು, ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ, ಎಳೆ ಬಿಲ್ವ ತ್ರೆ ಕಾಯಿ, ದಾಳಂಬರೆನೊಗ್ಗು, ಶೊಂಟಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಸೇವಿಸಿದರೆ ಸರ್ವಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫ ಶೊಂಟಿ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಧಾತಕೇಕುಸುಮ, ತಂಗಡಿಹುವ್ವ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಎಳೆ ಬಿಲ್ವ ತ್ರೆ ಕಾಯಿ, ದಾಳಂಬರೆನೊಗ್ಗು, ದೊಡ್ಡ ಮರದಚಕ್ಕೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಸರ್ವಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು.

೨೬. ಜಾಕಾಯಿ, ಉಮ್ಮತ್ತಿ ಬೇರು, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ದಾಳಂಬರೆನೊಗ್ಗು, ಶೊಂಟಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಸರ್ವಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು.

೨೭. ದೋಷಾತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ :—ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಗಜ್ಜು ಗದಸಪ್ಪು, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಎಳೆ ಬಿಲ್ವ ತ್ರೆ ಕಾಯಿ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ, ಶೊಂಟಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ದೋಷಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು.

೨೮. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಗಜ್ಜು ಗದಬೇರಿನಬೊಬ್ಬಡೆ, ಎಳೆ ಬಿಲ್ವ ತ್ರೆ ಕಾಯಿ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಶೊಂಟಿ, ಕೊಡ ಸಿಗೆಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ದೋಷಾತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಕುಡಿಯುವದು.

೨೯. ಸಮಸ್ತನಾದ ಅತಿಸಾರಕ್ಕೆ ಕಷಾಯ:—ಶೋಂಟಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜಿ, ತಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿ ಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಂಧವಲವಣ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಕುಡಿಯಲು ಸಮಸ್ತನಾದ ಅತಿಸಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಮೂಲರೋಗ ಮತ್ತು ಔಷಧಗಳು.

ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಲಕ್ಷಣವು.

ಮನುಷ್ಯರ ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಶಂಖದೊಳಗಿನ ನಾಭಿಯ ಸದೃಶವಾಗಿ ೪ ಅಂಗುಲದ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದನೇದು ಮೇಲಿನದು, ಎರಡನೇದು ಮಧ್ಯದ್ದು, ಮೂರನೇದು ಕೆಳಭಾಗದ್ದು. ಮೇಲಿನ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಹಿನೀ ಎಂಬ ಹೆಸರು—ಅದು ಮಲ, ವಾಯು ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊರಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುವದು. ಮಧ್ಯದ ಚಕ್ರವು ಈ ಮಲಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುತ್ತದೆ ಮೂರನೇ ಚಕ್ರವು ಈ ಮಲವಾಯು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದನಂತರ ಆ ಗುದಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆಯೇ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುವದು. ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯು ಈ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗುವದುಂಟು. ಇದೇ ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಾನವು. ಮೊದಲನೇದರಲ್ಲಿ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯುಂಟಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯ ! ಮಧ್ಯದರಲ್ಲಿ ಆಗಲು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ !! ಮೂರನೇದರಲ್ಲಿ ಅದರೆ ಸಾಧ್ಯವು !!!

ಈ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯು ೧ ವಾತ, ೨ ಪಿತ್ತ, ೩ ಕಫ, ೪ ಸನ್ನಿಪಾತ, ೫ ರ.ಧಿರ, ೬ನೇಯದು ಶರೀರದ ಜತೇಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುವದು ; ಹೀಗೆ ೬ ಪ್ರಕಾರವಿದೆ ವಾತಕಾರಕ ಅಥವಾ ಉಷ್ಣವದಾರ್ಥ, ಕಫಕಾರೀ, ಸ್ನಿಗ್ಧ (ಅತಿಮೃದು), ಶೀಹಿಯಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಹಾಗೆಯೇ ವಾತಪಿತ್ತ ಕಫಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಮಿಥ್ಯಾ ಆಹಾರ, ಮಿಥ್ಯಾವಿಹಾರಗಳಿಂದ ಪ್ರಕುಪಿತಗಳಾದ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ದೋಷಗಳು ಗುದಸ್ಥಾನದ ಆ ಮೂರು ಚಕ್ರಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿನ ತ್ವಚಾ, ಮಾಂಸ, ಮೇದಾಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ—ಗುದಸ್ಥಾನದ ಮೇಲ್ಗಡೆ ನಾನಾಪ್ರಕಾರದ ಮಾಂಸದ ಅಂಕುರಗಳನ್ನು ಮೊಳೆಯ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡುವವು. ಈ ರೋಗಕ್ಕೆ ವೈದ್ಯರು ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯೆನ್ನುವರು.

ಇದು ೬ ವಿಧವಾಗಿರುವುದು. ಪರಂತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎರಡೇ ವಿಧವೆಂದರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲನೇದು ರಕ್ತದಮೋಳೆ, ೨ನೇದು ನಾತದಮೋಳೆ ಯಾವದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಕ್ತಾ ಸುರಿಯುವದೋ ಅದೇ ರಕ್ತಮೋಳೆ, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ವೇನೂ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಪೀಡೆ, ಕಡತ, ಚಿಮೆಚಿಮಿಯಾಗುವಿಕೆ ಮುಂತಾದದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ವಾತಾತಿಸಾರ ಅಥವಾ ಬಾದೀ ಎಂದೆನ್ನುವರು. ಇವೆರಡೂ ಆ ಮೇಲಿನ ೬ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿರುವವು.

ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ—ಅರ್ಶ (ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ) ಯೆಂದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ೬ ಮಾಂಸದ ಮೋಳೆಗಳೆಂಬುದೇ ಅರ್ಥವು. ಇಂತಹ ಮೋಳೆಗಳು ಕಣ್ಣು ಮೂಗು ಮುಂತಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾ ಕೆಲವರಿಗೆ ಏಳುವವು. ಆದರೆ ಗುದದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾಗಿ ಏಳುವುದರಿಂದ ಅರ್ಶಸ್—ಎಂದರೆ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯೆಂಬುದೇ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ರೂಢಿನಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಪರತ್ವದಿಂದ ನಾಸಾರ್ಶ (ಮೂಗಿನ ಮೋಳೆ), ನೇತ್ರಾರ್ಶ (ಕಣ್ಣು ಮೋಳೆ) ಮುಂತಾಗಿ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯುವದು. ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಶವೆಂದರೆ ಗುದಸ್ಥಾನೀಯವಾದ ಮೋಳೆಯೆಂಬುದೇ ಅರ್ಥವು.

ಹಸಿವೆ ಕಡಮೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಕಡಮೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬೋಣ, ಮಲವು ಎದೆಗೆ ಏರಿದಂತಾಗೋಣ, ಮಲದಜತೇಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ರಕ್ತಬೀಳೋಣ, ಮಲವು ಗಟ್ಟಿ ಹೆಂಟಿಯಾಗೋಣ, ಇಲ್ಲವೆ ಹಿಕ್ಕೆಹಿಕ್ಕೆಯಾಗಿ ರಕ್ತಮಿಶ್ರತೆಯಿಂದ ಸುರಿಯೋಣ—ಮೊದಲು ನಾಲ್ಕೈದು ತೊಟ್ಟು ರಕ್ತಬೀಳೋಣ, ಇಲ್ಲವೆ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಹಳ ರಕ್ತಸುರಿಯೋಣ, ಗುದದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಳೆಗಳಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಾವು, ಚಿಮಿಚಿಮಿ, ಉರುಪು, ಶೂಲೆ, ಕಡತಗಳುಂಟಾಗಿ—ಕೈಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಡಗೋಣ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಕೆಲವರಿಗೆ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ದೋಷದಿಂದ ಜನ್ಮಾರಭ್ಯ ಈ ರೋಗವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೇ ಪ್ರಾಯಸ್ಥರು ಮೈಮುರಿದು ಕೆಲಸಮಾಡದೆ ಕೂತಲ್ಲಿಯೇ ಸೋಮಾರಿತನದಿಂದ ಕುಳಿತಿರುವ ದುರಭ್ಯಾಸವಿದ್ದರೆ ಈ ರೋಗವು ಅವರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಶರೀರಕ್ಕೆ ಆತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ವ್ಯಾಯಾಮ, ಕಸರತ್ತು, ಗಾಳಿಸವಾರಿ ಹೊರಡುವಿಕೆ ಇವ್ಯಾವವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಉಂಡುಂಡು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡುವ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ಈ ವ್ಯಾಧಿಯುಂಟಾಗುವದು. ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗಂಟುರೋಗಕ್ಕೆ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಜುಲಾಬಿನ ಔಷಧಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಮೋಳೆಜಾಡ್ಯವುಂಟಾಗುವುದು. ಪರರ ವಿಳಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುವಡುವ ವಾಸಿಗೆ ಈ ವ್ಯಾಧಿಯುಂಟಾಗುವದು. ಅಂದರೆ ಇದು ಕರ್ಮಜಾಡ್ಯವೆಂದರೂ ಆಗುವದು.

ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಪೂರೈಕೆ.

ತಂದ ಅನ್ನವು ಒಳ್ಳೇರೀತಿಯಿಂದ ಪಕ್ವವಾಗದಿರುವದು; ಅನ್ನವೆಲ್ಲ ಅನ್ನ ಕೋಶದಲ್ಲಿರುವಿಕೆ, ಬದ್ಧಕೋಷವೂ, ಮಂದಾಗ್ನಿಯೂ ಆಗುವಿಕೆ, ಬಹಳ ವಾಗಿ ತೇಗು ಬರುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಬಹು ಕೃಶವಾಗುವಿಕೆ, ಕೋಶದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಡೆಯಿರುವಿಕೆ—ಈ ಲಕ್ಷಣವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೂಲ ವ್ಯಾಧಿಯುಂಟಾಗುವದೆಂದರಿಯುವದು.

ವಾತದ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಯಾವನ ಗುದಸ್ಥಾನದ ಮೊಳೆಯು ಉರುಪು, ಒರಟು, ಕರೋರ, ತೀಕ್ಷ್ಣ, ಒಡೆದ ಮುಖದ ಗುದಸ್ಥಾನದ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗಿರುತ್ತಾ—ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಹತ್ತಿಯ ಹೊವಿನಂತೆ ಇರುವದೋ—ಹಾಗೆಯೇ ತಲೆ, ಪಾರ್ಶ್ವಭಾಗ, ಹೆಗ್ಗತ್ತು, ಸೊಂಟ, ಜಂಘಾ, ವೃಷಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೃಧೆಯಿರುವದೋ, ಶೀನುಗಳು, ಆಕಳಿಕೆ ಇವು ಸುತರಾಂ ಬಾರದಿರುವದೋ, ಹೃದಯಶೂಲೆಯೆಂದಿರುತ್ತಾ ಹಸಿವಾಗದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಾಗುವಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ, ವಾಯುವಿನಗಡ್ಡೆ, ಉದರರೋಗ, ಪ್ಲೀಹ ಇವು ತಲೆದೋರುವದೋ ಇದು ವಾತಜನ್ಯ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯೆಂದರಿಯುವದು. ಅತಿಯಾಗಿ ವಾಯುವದಾರ್ಥ ತಿನ್ನುವದರಿಂದಲೂ, ಅತಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯಪಾನ, ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಸನಗಳಿಂದಲೂ, ಉಪವಾಸ, ಅತ್ಯಂತ ಶೋಕ ಮುಂತಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಈ ವಾತಜನ್ಯ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದಲ್ಲದೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ವಾತವಿಕಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿರುವವು.

ಪಿತ್ತದ ಮೂಲರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ.

ಬಹಳ ಕಾರತೀನ್ನೋಣ, ಬಿಸಿಲು ಬೆಂಕಿಗಳ ಜಳಬಡಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಮದ್ಯಕುಡಿಯೋಣ, ಉಷ್ಣ ರೋಗದವಳ ಸಹವಾಸ ಮಾಡೋಣ, ಬೇರೆಯವರ ಏಳಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೊಟ್ಟೆಕಿಚ್ಚುವದೋಣ, ಮೊಳೆಗಳು ಪಿತ್ತವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧವಾಗಿಯೂ, ನೀಲಿ, ಕೆಂಪು, ಮಾಂಸಬಣ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ ಗುದಸ್ಥಾನದ ಮೊಳೆಗಳ ಮುಖವು ನೀಲ, ಕೆಂಪು, ಹಸರು, ಬಿಳೀವರ್ಣವಿರುತ್ತದೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಬಿಸಿಬಿಸಿಯಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಧಾರೆ ಯಿಂದ ರಕ್ತ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವದು. ಈ ಮೊಳೆಗಳು ಬಹು ಕೋಮಲಗಳಾಗಿರುವವು. ಅವುಗಳ ಮುಖವು ಜಿಗಣೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿರುವದು. ಈ ರೋಗಿಯು ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದಾಹ, ಜ್ವರ, ಮೂರ್ಛಾ, ಅರುಚಿಗಳಿರುವವು. ಮಲವು ಕಷ್ಟಾಗಿ ಯಾಗಲೀ, ಹಳದಿಯಾಗಲೀ, ಕೆಂಪಾಗಲೀ ಇರುವದು. ಚರ್ಮ, ನಖ, ನೇತ್ರಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿರಲು ಇದೇ ಪಿತ್ತವಿಕಾರದ ಮೊಳೆಜಾಡ್ಯವೆಂದರಿಯುವದು.

ಕಫನಿಕಾರದ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಯಾವಾಗಲೂ ಕೇವಲ ಸಿಹಿಯಾದ ಅನ್ನವಾನಮಾಡೋಣ, ಹೆಗಲು ನಿದ್ರೆ, ಜಡಾನ್ನ, ಅತಿಶೀತ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸೋಣ, ಯಾವನ ಮೊಳೆಯು ದಪ್ಪನಾಗಿರುತ್ತಾ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ನೋವಿನಿಂದಿದ್ದು ಎತ್ತರವಾಗಿ, ಭಾರವಾಗಿ ದ್ದಂತೆ ಕಾಣುವಿಕೆ, ಇದರಿಂದ ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಬಿಳೇಬಣ್ಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮೊಳೆಗಳು ಕಫದಿಂದ ಮುಚ್ಚಿರುವಿಕೆ, ಕಡತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ವೃಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಡಾ, ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಿನಿಸು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಹೃದಯಪೀಡಾ, ಅರುಚಿ, ಪೀನಸ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮಂದವಾಯು, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇರುವಿಕೆ, ಶೀತವಾಗಿರೋಣ, ಕಫ ಸುತ್ತುದ ಮಲ ಹೊರಡುವಿಕೆ, ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮೊಳೆಗಳಿಂದ ರಕ್ತ ಬಾರದಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರದ ಬಣ್ಣವು ಹಳದಿ ಸ್ನಿಗ್ಧ, ಅಮವಾತಯುಕ್ತವಾಗಿರಲು ಕಫದ ಮೊಳೆಜಾಡ್ಯವು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ.

ಮಿಶ್ರಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೇ ಸನ್ನಿಪಾತದ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯು ವಾತ ದಿಂದಂಟಾದ ಮೊಳೆಗಳು ತೊಂಡೇಕಾಯಿ, ಹತ್ತಿಕಾಯಿ ಮುಂತಾದ ತರತರದ ಆಕೃತಿಯಾಗಿರುವವು. ಕೆಲವು ಸಾಸಿವೆಕಾಳಿನಷ್ಟು ಸಹೆ ಇರುತ್ತವೆ ಮಲ ಮೂತ್ರ ಉಗರು ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಪ್ಪುಭಾಯಿಯಿಂದಿರುವವು.

ಒಳಗೆ ಮೊಳೆಗಳಿದ್ದು ರಕ್ತಸೋರದೆ ನೋವಾದರೆ ಒಳಮೂಲವೆಂತಲೂ, ರಕ್ತಸೋರಿ ಹೊರತೋರುವುದಕ್ಕೆ ರಕ್ತ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿಯೆಂತಲೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯುಂಟು. ಎಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದು.

ಮಲರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಕೈಕಾಲು, ನಾಭಿ, ಗುದ, ವೃಷಣ, ಮುಖ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭೆ ಮತ್ತು ಹೃದಯಸಾರ್ಪ, ಅಂಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ವಮನ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳಿದ್ದು ಅಸನದ್ವಾರವು ತೆರೆದು ಇದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಮೂಲರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಮೂಲಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರೈ:—ಆನೇನೆಗ್ಗಲು ಮುಳ್ಳು ಅರ್ಧಸೇರು ತಂದು ಒಂದುಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕರ್ರಗೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿನಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಲ್ಲಂಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಯಲಚೇಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರೈಗಳು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ನುಂಗಿಸ ಬೇಕು. ಇದೇಮೇರಿಗೆ ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೀಳೆ

ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ತುಪ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲವೇ ಆಗಲಿ ಪಿತ್ತಮೂಲವೇ ಆಗಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮಮೂಲವೇ ಆಗಲಿ ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೨ ತುತ್ತಿಸೊಪ್ಪುಯಾಲೆ ೪೦, ವೆಣಸು ೪೦ ಇವು ಎಗಡು ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಯಲಚೀಕಾಯಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೇ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ವಾತಮೂಲ, ಪಿತ್ತಮೂಲ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಬ್ರಹ್ಮಮೇಡಿಕಾಯಿ (ಕಲ್ಲತ್ತಿಕಾಯಿ) ಅಂದರೆ ಎಲೆವುದ್ದವಾಗಿರುವದು, ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಪಾಲು ಬರುವದು. ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಗಳು ಅತ್ತಿಕಾಯಿಗಳು ಬಿಟ್ಟಂತೆ ಬಿಡುವದು. ಈ ಕಾಯಿಗಳು ಅಡಿಗೆಮಾಡಿ ಊಟಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಅತ್ತಿಕಾಯಿಗಳು ತೂಕದ ೧ ನೇರು ತಂದು ಒಂದೊಂದುಕಾಯಿ ಎರಡೆರಡು ತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಬಾಯಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿರುವ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಈ ಕಾಯಿಗಳು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿ ಹೊಗೆ ಹೋಗದಂತೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಮಡಿಕೆ ಹಿಡಿಯುವಹಾಗೆ ಗುಣ ತೆಗೆದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆ ಬಾಯಿ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಇಟ್ಟು ಮೇಲಿನ ಮುಚ್ಚಳ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ರಾಗೀ ಕಲ್ಲು ಬಾಯಿ ಇರುವದನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಸುತ್ತು ಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತಿ ರಾಗೀ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಸನವನ್ನಿಟ್ಟು ಹೊಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ೩-೫-೭ ದಿನ ಹೊಗೆ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಮೊಳೆಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವದು. ಅಷ್ಟವಿಧ ಮೊಳೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು. ಸತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ತುಪ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು.

೪. ತಸಸೀಕುಡಿ ಮೂರುಹಿಡಿ ತಂದು ಒಳ್ಳೆ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ೧ ಪಾವು ಬೇಯುವದಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬೇಳೆ ಅರ್ಧ ಬೆಂದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ತಸಸೀಕುಡಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಂದಮೇಲೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಅರ್ಧಸೊಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಸೊಲಿಗೆ ತುಪ್ಪ ಉಳಿಯುವಹಾಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಿರಿಗಿ ಅರ್ಧಸೊಲಿಗೆ ತುಪ್ಪಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿನ್ನುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆಮಾಡಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ೪-೫ ಘಂಟೆಗೆ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಊಟಮಾಡುವದು. ಊಟಮಾಡಿದ ಕೂಡಲೇ ೭-೮ ಸಲ ಬೇದಿಗಳಾಗುತ್ತೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಮೊಳೆ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತೆ. ಪುನಃ ಎಂದಿಗೂ ಬರುವದಿಲ್ಲ.

೫. ರಸಬಾಳೇಹಣ್ಣು ೧೪, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಬೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಬೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಪೂರತಿಲಾಜಿಕು ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ಭಸ್ಮ

೧ ತೊಲೆ, ತವ್ವೇರ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಶೀಗೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಈ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ರಸಬಾಳೆಹಣ್ಣು ಬಿಲ್ಲೆ ಬಿಲ್ಲೆ ಯಾಗಿ ಕುಯಿದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ರಸಬಾಳೆಹಣ್ಣು ಕರಗುವ ಹಾಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಬಟ್ಟಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಈರೀತಿ ೯ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ತುಪ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ೧೦ನೇ ದಿನ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಮೊಸು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವದು. ಅನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನ ಬುಧವಾರ ಶನಿವಾರ ಅಭ್ಯಂಗನಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬರಬೇಕು. ಈರೀತಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಪಥ್ಯವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಒಳಮೊಳೆ ಹೊರಮೊಳೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ೧ ತೊಲೆ ಬಿಳೀಯಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನಸುವದು. ಶುದ್ಧವಾದ ವಂಗಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧವಾದ ಪಾದರಸದ ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿನೀರಿನಿಂದ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟ ಇಡುವದು. ಈರೀತಿ ೩ ಪುಟವಿಟ್ಟು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗುರ ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ಮತ್ತು ದಾಳಿಂಬರೆಯಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಮೂಲಕ್ಕೆ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಹೀರಾಹಿಂಗ್ ೫ ತೊಲೆ, ದಪ್ಪಮುಲ್ಲಂಗಿ ೭, ಮುಲ್ಲಂಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಬುಡ ಬಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಇರುವದನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಯಿದು ರಂಧ್ರಮಾಡಿ ಹಿಂಗು ೭ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ೭ ಮುಲ್ಲಂಗಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಲ್ಲಂಗಿ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಹಿಂಗು ಹಾಕಿದ ಮುಲ್ಲಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಮುಲ್ಲಂಗಿ ರಸ ಹಾಕಿ ಕುಯಿದ ಮುಲ್ಲಂಗಿ ತುಂಡಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿ ಪಸೇಧಾರದಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ೮ ದಿವಸ ಪುಟವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮುಲ್ಲಂಗಿವಳಿಗೆ ಇರುವ ಹಿಂಗು ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಸುರಸುರಿಸೋಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವಿನಮ್ಮ ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಂಗುಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ತೊಲೆ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಇದರ ಹೊಗೆ ಸಾಟಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩ ಸಲ ಹೊಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಲೇಹದಹಾಗೆ ಅದಮೇಲೆ ಶೀಸೆ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಯಲಚೇಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೯-೧೧ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ

ಪತ್ಯ ತುನ್ನಹಾಕಿದ ಕಿಚಡಿ (ಹುಗ್ಗಿ) ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ವಾತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಶೇರು ಅಕ್ಕಿಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ೧ ಶೇರು ಬೆಲ್ಲಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆ ಚೂರ್ಣ ೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಊಟಮಾಡುವದು. ಈರೀತಿ ದಿನಬಿಟ್ಟು ದಿನ ೫ ದಿನ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಕತ್ತೇಕಿರಬಿನ ಸೊಪ್ಪುಸಮೂಲ, ಚಾತರಾಸಿ (ಕಹಿದರಿತಿನ) ಸಮೂಲ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೦. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೫ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೪ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೫ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕಾರ ೨ ತೊಲೆ, ಒಣಗಿದ ಚೂರ್ಣದಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೆಯಂತೆ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಮುಲ್ಲಂಗಿ ಗಡ್ಡೆ, ಚೂರ್ಣದಗಡ್ಡೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಬೇಯಿಸಿದ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಕಿ ಊಟಮಾಡುವದು ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಗೇರುಬೀಜದಪೊಪ್ಪು, ಮಂಗರವಳ್ಳಿಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಮೋಮ, ಹಾಗಲಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ೪ ಭಾಗ ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ೩ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ೧ ವಾವು ತಂದು ಸಣ್ಣಗೆ ಕುಯಿದು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಲವಂಗ ೫, ಲೋಧ್ರದಚಕ್ಕೆ ಕಾಲುತೊಲೆ,

ಧಾತಕೀಕುಸುಮ ಕಾಲುತೊಲೆ ಈ ಮೂರು ಜಿನಸು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೫ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ, ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದು ನಂತರ ರಸತೆಗೆಯುವುದು ಈ ರಸ ೨ ತೊಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಲವಂಗಗಳು ೩ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಸೇರಿಸುವುದು. ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ತೊಲೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲೆಸಿ ಸುಮಾರು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವಹಾಗೆ (ಘೃತಪಕ್ಷದಂತೆ) ಕಾಯಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಪ್ರಕಾರ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಕಿಚ್ಚಡಿ (ಹುಗ್ಗಿ) ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಮೂಲ ರೋಗವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ೧ ಸೊಲಿಗೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ, ತುಟಿಬಿಲ್ಲ ೬, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿಗಡ್ಡೆ ೬, ಅಲದಮರದ ಬೇರಿನ ಬಿಳಿಲು ಕೊನೆಬೇರಿನದು ಒಂದುವರೆಚಟಾಕು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಪಾಕಿ ವಲೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಸಿ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೧ ಗಜ್ಜಿಕಾಯಿ ಪ್ರಮಾಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದೇರೀತಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫ ಕೆರೆಹಿಪ್ಪಲಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ವರಳಲ್ಲಿಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೧೧ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ಮೆಂತ್ಯ ೧ ಪಾವು, ಮುಲ್ಲಂಗಿಬೀಜ ಅರಪಾವು ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ತೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ೧ ಪಾವು ಸಣ್ಣಗೆ ಕುಯ್ಯುವದು ಇವುಮೂರು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರದು ವರಳಲ್ಲಿಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೯ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು

೧೭. ಕೆಂಪು ಉತ್ತರೇಣಿಸೊಪ್ಪು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದದ್ದು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿನಷ್ಟು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧ ಪಾವು, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ

ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಜನಸುಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಹಾಕಿ, ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೧೧ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತ ಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೇರ.ಬೀಜ ೧೦, ಬೋಡತರ (ಬೋಳದರಗ) ಯಲೆ ಚೂರ್ಣ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ವೋಮ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆ ಚೂರ್ಣ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಚೂರ್ಣ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಚೂರ್ಣ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಒಳ್ಳೆಯಳ್ಳು || ಸೊಲಿಗೆ, ಒಳ್ಳೆಳ್ಳು ಹಿಂಡಿ || ಸೊಲಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗ ಬೆಲ್ಲಹಾಕಿ ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೯-೧೧ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು * ಕಲಿಕಾರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬೀಳಕಾಡು ಸೂರಣದಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ ಈ ಯರಡಕ್ಕೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಬೆಂಬೂದಿ ಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಟ್ಟು ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತುಪ್ಪಸವರಿಂದ ಕುಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಿಬರುವವರಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ಕಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ೨ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಮಾತ್ರೈಗಳು ಮಾಡಿ ನೆರಳಲ್ಲಿ ವಣಗಿಸಿ ಬೆಳಗೈ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ೫ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಬೀಳಕುರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಲೋಳಸರದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬೀಳೆದೊಪ ೧ ಪಾವು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು.

* ಈ ಮೂಲಿಕೆಯನ್ನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನಚರಗಡ್ಡೆ, ಪೊತ್ತಿದುಂಪ ಎಂತಲೂ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತಿಕೈಳಂಗು ಅಥವಾ ಕಲಪ್ಪಯಿಕ್ಕಿಳಂಗು ಎಂತಲೂ, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಹಾರಿಯೆಂತಲೂ ಹೇಳುವರು.

ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ ೧೦, ಒಳ್ಳೆಯಳ್ಳು || ಶೇರು, ಬೆಲ್ಲ ೧ ಶೇರು, ಒಣಕೊಬ್ಬರಿ || ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ರುಬ್ಬಿ ಕಡಲೇಕಾಳುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೊಡುತ್ತ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಮೂಲಂಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಾಂಧಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಇವು ಘೃತಪಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ || ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗ್ಯೊ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂಲ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ ೨೦ ಎರಡೆರಡಾಗಿ ವಡದು ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರ್ಧ ಸೊಲಿಗೆ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಳ್ಳೆಯಳ್ಳು || ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಬೆಲ್ಲ ೧ ಶೇರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಕಾಲು ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೪. ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸುವರ್ಣಕಂದಲೇಹ:—ಚೂರ್ಣದಗಡ್ಡೆ ೧೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಕಲಿಕಾಹಾರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೬೪ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಲೇಹ ಸೇವನೆಮಾಡುವದು. ಈರೀತಿ ೨೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಶಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೂಲರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ಕೋಳಿಹಿಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ವರಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಮಂಡೆ ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ರಂಧ್ರವಿರುವ ರಾಗಿಕಲ್ಲು ಮುಚ್ಚಿ ಅಸನಕ್ಕೆ ಹೊಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೫ ದಿನ ಮಾಡಿದರೆ ಮೊಳೆಗಳು ಕರಗಿಹೋಗುವದು.

೨೬. ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ಲೋಳಿಸರ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಯಿದರೆ ಅರಸಿನ ಬಣ್ಣದ ರಸ ಬರುತ್ತೆ. ಈ ರಸದ ಸಮ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಗಂಜಿನ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟರೆ ಘಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಇದನ್ನು ಮೊಳೆಗಳಿಗೆ ದಿನವೂ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೮. ೩ ತೊಲೆ ಇರುವ ಒಂದೇ ಗಡ್ಡೆ ಮೈಲತುತ್ತ ತಂದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾಚೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಅರದು ಬಿಸಲಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ೧ ಭಾಗ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ೩ ಭಾಗ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಮೊಳೆ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದರಿಂದ ಒಳಮೊಳೆ, ಹೊರಮೊಳೆ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೨೯. ಮೈಲತುತ್ತಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಮುರದಾರಶಿಂಗಿ || ತೊಲೆ, ಪಾಲುತುತ್ತ ೧ ತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲುಪಚ್ಚೆ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಕಾಚು ೨ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಳೀಹಾಲುನಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದು ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಮೊಳೆಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಒಳಮೊಳೆ, ಹೊರಮೊಳೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೦. ಮುರದಾರುಸಿಂಗಿ || ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲು ಪಚ್ಚೆ || ತೊಲೆ, ಅರಿದಳ || ತೊಲೆ, ಮಣಶಿಲೆ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಳೀಹಾಲುನಾಣದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನು ತೆಗದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೦ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಳಮೊಳೆ, ಹೊರ ಮೊಳೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೧. ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ

ಹಾಕಿ ಕೆಂಪಗೆ ಆಗುವವರಿಗು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಒಂದು ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಅಸ ನಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಲು ಹೊರಮೊಳೆ, ಒಳಮೊಳೆ, ರಕ್ತಹೋಗುವದು ಗುಣವಾಗುವದು. ಈರೀತಿ ೫ ದಿವಸ ಕಟ್ಟಬೇಕು.

೩೨. ಅರಿದಳ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಹುಚ್ಚುಹೀರೇಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಅರದು ಗೋಲಿಗೆತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಗುಣ ತೆಗೆದು ಬೆಂಕಿಕಂಡಗಳು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅಸನಕ್ಕೆ ಹೊಗೆಕೊಡಲು ಮೊಳೆಗಳು ಕರಗಿಹೋಗುವದು. ಈರೀತಿ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಹೊಗೆ ಕೊಡುವದು.

೩೩. ಬೆವ್ವಾಲೆಚಕ್ಕೆ ತಂದು ವಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಕಬ್ಬಿಣದ ತಗಡಿನ ಮೇಲೆ ಚಕ್ಕೆಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಗಂಧ ತೆಯಿದು ಮೊಳೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಕರಗಿಹೋಗುವದು ಈರೀತಿ ಕರಗಿಹೋಗುವವರಿಗು ಹಾಕುತ್ತಾಬರುವದು.

೩೪. ಬೇಲದ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವೆಗಳು ಕವಡೆಗಳಂತೆ ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿರುವುವು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಒಳಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಣಸೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿನ ಬೆಂಕಿ ಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ, ಮೇಲೆ ಬೀಸುವಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಆ ರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಸನವನ್ನಿಟ್ಟು ಕುಳ್ಳಿರುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ೨ ಹೊತ್ತು ಮಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಾಲು ಅನ್ನ ೩ ದಿನ, ಸೀಸಾರು ಅನ್ನ ೩ ದಿನ. ಇದರಿಂದ ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಅಸನಪವಿತ್ರ, ಅಸನನೂತಿ, ಗಂಡಾಮಾಲೆ, ಭಗಂದರ ಸಹ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೫. ಇಂಗಳದಹಣ್ಣಿನ ಮೈಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಂಬ್ರದರಾವುಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಈಶ್ವರಿಬೇರು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೊಳೆಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಸಾಂಖ್ರಾಣಿಹೊಗೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಮಾಡುವದು. ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೊಳೆಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವದು ಅಥವಾ ಕರಗಿ ಹೋಗುವದು.

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅಜೀರ್ಣರೋಗ-ಔಷಧಗಳು.

ಅಜೀರ್ಣರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಅಧಿಕವಾಗಿ ಜಲಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭೋಜನ ಮಾಡುವಿಕೆ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸುವಿಕೆ, ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುವಿಕೆ, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಊಟಮಾಡುವಿಕೆ, ಮೇಲೆಮೇಲೆ ತಿನ್ನುವಿಕೆ ಇವುಗಳಿಂದ ತಿನ್ನುಲ್ಪಟ್ಟ ಅನ್ನವು ಜೀರ್ಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಹೀಗೆತಂದ ಅನ್ನವು ಜೀರ್ಣಿಸದೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವುದೇ ಅಜೀರ್ಣರೋಗವು.

ಈ ಅಜೀರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ ಆಮಾಜೀರ್ಣವು, ವಿದಗ್ಧಾಜೀರ್ಣವು, ವಿಷ್ವಬಾಧಾಜೀರ್ಣವು, ರಸಶೇಷಾಜೀರ್ಣವು ಎಂಬದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುವು.

ಆಹಾರವು ಜೀರ್ಣಿಸದೆ ಮಲದಲ್ಲಿಯಾದರೂ, ವಾಂತಿಯಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕಲೆತು ಹೊರಹೊರಡುವುದು ಆಮಾಜೀರ್ಣವೆಂತಲೂ, ಹುಳಿತೇಗುಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊರಡುವುದು ವಿದಗ್ಧಾಜೀರ್ಣವೆಂತಲೂ, ಹೊಟ್ಟೆಯು ಉಬ್ಬಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ವಬಾಧಾಜೀರ್ಣವೆಂತಲೂ, ಅನ್ನದಲ್ಲೆಚ್ಚಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದಕ್ಕೆ ರಸಶೇಷಾಜೀರ್ಣವೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಅಜೀರ್ಣವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ವಾತವೇದನೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದು ವಿಷೂಚಿಯೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಅಜೀರ್ಣರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಸಾಮುದ್ರಾದಿ ಚೂರ್ಣ:—ಉಪ್ಪು, ಪಾದರಲವಣ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಓಮ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಶಿಪ್ಪೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶೊಂಟಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ವಾಯುವಿಳಂಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಮೂರು ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬರುವಷ್ಟು ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತುಪ್ಪದೊಡನೆ ಕಲೆಸಿ ಐದು ತುತ್ತುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಅಜೀರ್ಣವಾಯುವು, ಗುದವಾಯುವು, ಗುಲ್ಮವಾಯುವು, ವಾತಪ್ರಮೇಹವು, ವಿಷಮವಾತವು, ವಿಷೂಚಿ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡುವು, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು

೨. ಹಿಂಗ್ವಾಸ್ವಕ ಚೂರ್ಣ:—ಶೊಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಓಮ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಜೇರಿಗೆ, ಷಾಜೀರಿಗೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ೧ ತೊಲೆ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ತುಪ್ಪ

ದೊಡನೆ ಬೆರಸಿ ೧ ತುತ್ತು ಸೇವಿಸಲು ವಾತಗುಲ್ಮವನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡುವು ದಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿದೀವನವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

೩. ಬಡಬಾನಲ ಚೂರ್ಣ :—ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಸೌಸರ್ವಲವಣ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ, ಅಜಾಮೊದ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶೋಂಟಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿನ್ನುವದು ಅಥವಾ ಉಟಕ್ಕೆ ನೊದಲೇ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ತಿನ್ನುಬಹುದು. ಅಯಿದು ತುತ್ತು ತಿಂದು ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ತುಪ್ಪ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿದು ಉಂಟುಮಾಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಅಜೀರ್ಣ, ಅರುಚಿ, ಹೊಟ್ಟೆಉಬ್ಬರ, ಗುಲ್ಮ, ಗಡ್ಡೆ, ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಅಜೀರ್ಣವಾಯುವಿಗಿ :—ತ್ರಿಕಟುಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿಮೂಲ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಕೊತ್ತಂಬರಿಬೀಜ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಗಿಲುಶೋಂಟಿ, ಸೈಂಧರ ಲವಣ, ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗ ಪತ್ರೆ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ವೋಮ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೂರು ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ನೊದಲುಸಲ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಕಲಸಿ ಉಂಟುಮಾಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಜೀರ್ಣವಾಯು, ಪಿತ್ತಾಧಿಕ್ಯ, ಗುಲ್ಮ, ವಾಯು, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಶ್ವಾಸ, ಶ್ವಾಸ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫ ದಾವಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ :—ವೋಮ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಕಾಚುಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಸಮುದ್ರ ಲವಣ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಶೋಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಚವ್ಯ, ಮೋಡಿ, ತುಂಗಮುಸ್ತೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡೆ, ಗಜ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಗುಳುಶೋಂಟಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ, ಮರ ದರಿಸಿನ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರಸಮ ರಾಯವುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಕಲಸಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ

ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತ, ಅಜೀರ್ಣ ಗುಲ್ಮ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಅರುಚಿ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೬. ಬಡಬಾನಲ ಚೂರ್ಣ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಿಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೪ ತೊಲೆ, ಸೌವರ್ಣ್ಯಲವಣ ೫ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೬ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೭ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೮ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೯ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧೦ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧೧ ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೊದ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಸಮ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ, ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಅರುಚಿ, ಪಂಚಗುಲ್ಮ, ಪಂಚಕಾಸ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅಜೀರ್ಣ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ದಾವಾನಲ ಚೂರ್ಣ :—ಶೋಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಮೋಮ, ವಾಯುವಿಳಿಂಗ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಮೋಡಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಸಣ್ಣರಾನೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಕೋಲಮುರಕನಚಕ್ಕೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಸೈಂಧರಲವಣ ಇವು ಜನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡೆ ೫ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅರೋಚಕ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಮಲಬಂಧ, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ವಾತವೈತ್ಯ, ಗುಲ್ಮ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಬಡಬಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ :—ಅಗಿಲುಶೋಂಟಿ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಮೆಣಸು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ ಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಮಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತಪಿತ್ತ, ಪಾಂಡು, ಪಂಚಗುಲ್ಮ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಪಂಚಲವಣ, ತ್ರಿಫಲ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಮೋಮ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಅಗಿಲುಶೋಂಟಿ,

ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಭದ್ರಮುಸೈ, ಬಾಗೆಯಬೇರು, ಚವು ಕಾರ, ಸಬ್ಬಪ್ಪೇಬೀಜ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅತಿಬಜೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಮೂಲ, ಅರಸಿನ, ದಂತಿಮೂಲ, ಲವಂಗವತ್ತೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಗಜ್ಜುಗದವಪ್ಪು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡೆ, ಪರ್ವಾಷ್ಟಕ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದರ ಸಮ ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಸುನಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಂಚಗುಲ್ಮ, ಪ್ಲಯ, ಪಾಂಡು, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಅಮ್ಲಾಸಿತ್ತ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅರ್ಜೀರ್ಣ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಜಂತಿನ ಬಾಧೆ, ಹೊಟ್ಟೆಕ್ರಿಮಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦ ದಾವಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ:—ವೋಮ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಕಾಚಲವಣ, ಸೌವರ್ಣಲವಣ, ಸಮುದ್ರ ಲವಣ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಚವು, ಮೋಡಿ, ತುಂಗಮುಸೈ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಬಿಳೇಬೇರಿಗೆ, ಕರೇಬೇರಿಗೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡೆ, ಗಜ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಗಳುಶೊಂಟೆ, ಈಶ್ವರಿಬೇರು, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಷಾರ, ಬಜೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಅರಸಿನ ಇವು ಜನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಸಮ ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತ, ಗುಲ್ಮ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಅರುಚಿ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಉಬ್ಬರ, ತೇಗು, ಯಕೃತ್‌ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೧೧. ನುಸ್ಸಾ ಹುಬ್ಬು ಬೆ ಹಾಜೀಮಾ ಕಾಮಾಕ ಋವತೆ ಬಹ:—ನಮ್ಮಕ್ಕೆ ಸಿಯಾ ೬ ಮಾಸ, ನಮ್ಮಕ್ಕೆ ಲಾಹೋರಿ ೬ ಮಾಸ, ನಮ್ಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿ ೬ ಮಾಸ, ನಮ್ಮಕ್ಕೆ ತಾಂ (ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು) ೬ ಮಾಸ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನವಾಸಾಗರ ೬ ಮಾಸ, ಸೈಂದಾನಮ್ಮಕ್ರ ೬ ಮಾಸ, ಸ್ವಾಗಾಬಿರಿಯಾ (ಬೆಳಗಾರ) ೬ ಮಾಸ, ಫಿಲ್‌ಫಿಲಿಸಿಯಾ ೬ ಮಾಸ, ಫಿಲ್‌ಫಿಲಿಸುಫೇದ್ ೬ ಮಾಸ, ಬಾಲೇಫಿಲ್‌ಫಿಲ್ ೬ ಮಾಸ, ಪುದೀನಾಮುಷ್ತ್ ೬ ಮಾಸ, ಜಂಜಬೀರ್‌ಮುಷ್ತ್ ೧೨ ಮಾಸ, ಸಿರ್‌ಕಾ

ಪಾವುಬಾಟಲ್, ಜುಮ್ಹಾ ೧೨ ದಿನಸುಗಳು ಬೆಳಗಾರವನ್ನು ಅರಳುಮಾಡಿ ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತ ಮಾಡಬೇಕು. ನಂತರ ಒಂದು ಜೈನಾಬಟ್ಟೆ ನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಸಿರಾ (ಕಾಡಿ) ಹಾಕಿ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಕದಡಬೇಕು. ಎರಡು ದಿನಗಳು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದು ಕಡಲೇಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾಡಬೇಕು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧-೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿನಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರ ಗುಣ :—ಅಜೀರ್ಣ, ಶೂಲೆರೋಗ ಮತ್ತು ಮೂತ್ರಪಿಂಡ ಅಥವಾ ಗುರ್ದಾಗಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತೆ.

೧೨. ಹುಬ್ಬೆಜರ್‌ನಬ್ :—ಜಂಜಬೀಲ್ ೨ ಪಲಾಲ್, ಕರೇಮೆಣಸು ೧ ಪಲಾಲ್, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ಪಲಾಲ್, ಇಲಾಚಿದಾನಾ ೧ ಪಲಾಲ್, ಜರ್‌ನಬ್ ೧ ಪಲಾಲ್, ಕಬಾಬಾ ೧ ಪಲಾಲ್, ತೇಜ್‌ಪಾತ್ ಅರ್ಧ ಪಲಾಲ್, ದಾರ್‌ಚಿನ್ನಿ ನೀಂಪಲಾಲ್, ಬಾಲಾಯಸುಫೇದ್ ಅರ್ಧ ಫಲಾಲ್, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜೋಪ್ ಚಿನ್ನಿ ಅರ್ಧ ಫಲಾಲ್, ಜರ್‌ನಬಾತ್ ನೀಂಪಲಾಲ್, ಜೋಜೆಬಿಯಾ ಸವಾ ದೋದಿರಂ, ಕರ್‌ಫಲ್ ೨ ತೊಲೆ, ಜೇರಾಸುಫೇದ್ ನೀಂಪಲಾಲ್, ಅಮಿಲಾ ಮೊಖೆಷರ್ ನೀಂಪಲಾಲ್, ಬಿಳೇಸಕ್ಕರೆ ಸಮತೂಕ, ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ ಪಾಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಲೇಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ತಿರಿಗಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೨-೩ ದಿರಂ ಕೊಡುವದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ನಚ್ಚುಜ್ವರ, ಸಿತ್ತ, ವಾಂತಿಬೇದಿ, ದೇಹಕ್ಷೀಣೆಸಿ ಇರುವದು ಗುಣ ವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೇದಿ ಆಗುವದು ನಿಲ್ಲುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೩. ವಜ್ರಕ್ಷಾರ ಚೂರ್ಣ :—ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಸೈಂಧ್ರಲವಣ, ಕಾಚಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರಿಯುವದು. ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಕೋಲುಕಳ್ಳಿ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರಿಯುವದು. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಕ್ಕದಯಲೆ ೧ ಪದರ ಹರಡಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಒಂದು ಪದರ ಹರಡಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಯಕ್ಕದಯಲೆ ಹರಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹರಡಿ, ಅದರಮೇಲೆ ಯಕ್ಕದ ಯಲೆಯನ್ನು ಹರಡಿ ಮುಚ್ಚುಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳವುಟ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶೂಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ,

ಅರಸಿನ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಶೂಲೆ, ಶೋಭೆ, ಉದರರೋಗ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಅಜೀರ್ಣ ಸಹ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ನಮ್ಮಕೆ ಸುಲೇಮಾನಿ:—ನಮ್ಮಕೇಸಂಗ್, ನಮ್ಮಕೇಸಾಂಬರ್, ನೌಸಾಗರ ಇವು ದಿನಸು ೧ಕ್ಕೆ ೭ ತೊಲೆ, ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಉಪ್ಪು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪುಡಿಮಾಡಿ ಅಳತೆ ಅರ್ಧ ಸೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪುನಹ ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಘಟ್ಟಿಯಾದ ಉಪ್ಪು ಆಗುವದು. ತುಖೈಕರ್‌ಪುಸ್, ಫಾಫಾ (ಓಮ), ಫಿಲ್‌ಫಿಲೆಸಿಯಾ (ಮೆಣಸು), ಜಂಜಬೀಲ್ (ಶುಂರಿ), ಖರ್‌ಫಲ್ (ಲವಂಗ), ಬೇರೆಸಿಯಾ (ಕರೇಜೀರಿಗೆ), ಜೊಸ್‌ಬುವಾ (ಜಾಕಾಯಿ), ಬಿಸ್‌ಬಾಸಾ (ಜಾವತ್ರಿ), ಇವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ೧ ತೊಲೆ, ಅರ್ದಂಬರ್ದವಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ France Vinigar (ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ ವಿನಿಗರ್) ನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಯಿಡಬೇಕು. ನಂತರ ಹಳೇ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ನೀರು ಹಿಂಗುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಬೇಕು ನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಉಪ್ಪು ಮತ್ತು ಈ ಸಾಮಾನುಗಳು ಸಹಾ ಒಂದು ಬೋಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆ ಹೊದಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಬೇಕು ನಂತರ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ವಸ್ತ್ರ ಗಾಳಿತ ಮಾಡಿ ಗಾಜಿನ ಕಾರ್ಕು ಇರುವ ಸೀಸಾಯಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨೧ ದಿನಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತಿಟ್ಟು ನಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧ ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ, ಚಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಅರ್ಧದಿಂದ ೧ ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಬೇನುತುಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೇನೋವು, ಅಜೀರ್ಣ, ಪಿತ್ತಸಮ್ಮಂಧವಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೫. ಗುಲಾಬಿಹುವ್ವಿನ ಮಾತ್ರ:—ಸೋಪುಬೀಜ ೯ ಮಾಷ, ಒಣಗಿದ ಪುದೀನ ೯ ಮಾಷ, ಕಫೂರ್‌ಕಚರಿ ೩ ಮಾಷ, ಚಿಕ್ಕಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ಮಾಷ, ದೊಡ್ಡಯಾಲಕ್ಕಿ ೬ ಮಾಷ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೩ ಮಾಷ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೩ ಮಾಷ, ಷಾತುರ ೩ ಮಾಷ, ಹಲಿಲೆಜಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ರುಮ್ತಿಮಸ್ತಕಿ ೯ ಮಾಷ, ಸುಸಾ ಮುಖಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಆಮಿಲಾಮುಷ್ಕ ೬ ಮಾಷ, ಪೋಸ್ತೆಬಲೀಲಾ ೯ ಮಾಷ, ಅಜವಾ ೬ ಮಾಷ, ಸಿಹಿದಾಳಿಂಬರೆ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಜರೀಷಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸಮಕ್ ದಾನ ೯ ಮಾಷ, ಗುಲಾಬಿನೊಗ್ಗು ೭ ಮಾಷ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೬ ಮಾಷ, ಬೀಕೆ ಶೀತರಜ್‌ಹಿಂದಿ ೩ ಮಾಷ, ಚಿತ್ರಮೂಲದಯಲೆ ೬ ಮಾಷ, ಚವುಳು ಉಪ್ಪು

೬ ಮಾಸ, ಕರ್ಮನಿಜೀರ ೩ ಮಾಸ, ಅಜರ್ಮೂ ೩ ಮಾಸ, ಕರೇಮೇಣಸು ೩ ಮಾಸ, ಬಾಲಮೇಣಸು ೩ ಮಾಸ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೪ ಮಾಸ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೩ ಮಾಸ, ಕರೇ ಉಪ್ಪು ೯ ಮಾಸ, ಲಾಹುರಿ ಉಪ್ಪು ೬ ಮಾಸ, ಸಾಂಬ್ರಿ ಉಪ್ಪು ೭ ಮಾಸ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೩ ಮಾಸ ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಿಹಿದಾಳಿಂಬರೆ ರಸ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಪನ್ನೀರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಾಲು ತೊಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅರಸುವು ಹಸುವಿನಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹುಳಿ ಶಲದಿ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಮಲಬದ್ಧ, ವಾಯು, ಪಿತ್ತ, ಕೆಮ್ಮಲು ಗುಣವಾಗಿ ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು. ಖಾಸಶ್ವಾಸ, ವಾಯು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೧೬. ಅಗ್ನಿಮುಖ ಚೂರ್ಣ :—ಶೊಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೇಣಸು, ಬಿಳೇ ಜೇರಿಗೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ವೋಮ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಬಜೆ, ಮೋಡಿ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜಾಕಾಯಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಇವು ಸಮಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಯಾದರು, ಶೊಂಟಿಕಷಾಯ, ಬಿಸಿನೀರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಜೀರ್ಣ, ಲಂ ವಾತ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಮಂದಾಗ್ನಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶೊಂಟಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಅಜಾಮೊದ, ಮೇಣಸು ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಸಮುದ್ರಲವಣ, ಸಾಂಬರಲವಣ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮಾದವಾಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸೀಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಅಮವಾತ,

ಕಫರೋಗ ಗುಣವಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ದೀಪನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಬಾಯಿಗೆ ರುಚಿ ಕೊಡುವದು.

೧೮. ಮಂದಾಗ್ನಿಗೆ ಬಡಬಾನಲ ಚೂರ್ಣ :—ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪ ೩ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೪ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೫ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೬ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೭ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಶಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿದೀಪನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು.

೧೯. ತಾಳೇಸಾದಿ ಮಾತ್ರೈ:—ತಾಳೇಸವತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೇರ ೫ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ || ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹಸೇಶೊಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಸ್ತಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಚರ್ಮ, ಗ್ರಹಣಿ, ಪಾಂಡು, ಜ್ವರ, ಖಾಸಶ್ವಾಸ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಏಲಾದಿಚೂರ್ಣ :—ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರೈ ೩ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೫ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೬ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೭ ತೊಲೆ (ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶೊಂಟೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಹಾಕುವದು.) ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಸಕ್ಕರೆ ೨೮ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ದೀಪನ, ಪಾಚನ, ಕಫ, ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಗಳರೋಗ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಭುಕ್ತಂಜರಿಮಾತ್ರೈ:—ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳುವದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೇರಳೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಶಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಅಜೀರ್ಣ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಉದರರೋಗ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಹಸಿವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು.

೨೨ ಅಜೀರ್ಣಕ್ಕೆ ಹವುಷಾದಿಚೂರ್ಣ :—ಬೋಡತರ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಹೊಂಗೆಬೇರಿನ ತಿಗಡು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹೇಮಕ್ಷೇರಿ ಅಂದರೆ ದತ್ತೂರಿಬೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ ತಿಗಡು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪು ವಣಗಿದ್ದು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಬಜಿ, ನೀಲಿ ಸೊಪ್ಪು ವಣಗಿದ್ದು, ಸೈಂಧ್ರಲವಣ, ಸೌವರ್ಣ್ಯಲವಣ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಅಜೀರ್ಣ, ಪಿಂಡ, ಗುಲ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

ಇಸ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಕ್ರಿಮಿರೋಗ - ಔಷಧಗಳು.

ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಜ್ವರವು, ಮುಖವಿವರಣೆವು, ಶೂಲೆ, ಹೈದ್ರೋಗವು, ವಾಂತಿ, ಭ್ರಮೆ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಅತಿಸಾರ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಮಂದಬೇದಿ ಇವುಗಳು ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಜಂತುರೋಗವೆಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕ್ರಿಮಿಗಳಿದ್ದರೆ ಕಫದಿಂದ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವಿಕೆ, ಆಹಾರವು ಜೀರ್ಣವಾಗದಿರುವಿಕೆ ಇವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅಂತಹ ರೋಗಿಗೆ ಅರುಚಿ. ಮೂರೈ, ಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಶರೀರವು ಸಣ್ಣನಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ರಕ್ತಜ ಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ಕುಷ್ಠ ಅಂದರೆ ಚರ್ಮರೋಗಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಪುರೀಷಜ ಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ಮಲವು ಉಂಡೆಗಳಾಗಿ ಬೀಳುವಿಕೆ, ಶೂಲೆ, ವಲಬಂಧವು, ಶರೀರವು ಸಣ್ಣನಾಗುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆದಂತಾಗುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಬಿಳೀವರ್ಣವಾಗುವಿಕೆ, ಶೋಭೆ ಇವುಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಆ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಸ್ವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತುರಿ (ನನೆ) ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವುದು.

ಕ್ರಿಮಿರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧ ಹಾವುಮೆಕ್ಕಕಾಯಿ (ಯರುವುಚ್ಚಕಾಯಿ) ಒಣಗಿದ್ದು ೩ ತೊಲೆ, ಬರೆಗೆ ನಾಯಿ (ನೆಲಕುಂಬಳದಯಲೆ) ೬ ತೊಲೆ, ಸೆನಾಮಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ತುಕ್ಕು ಕೊಂಗಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಕಬಾಬ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಖುರಾಸಾನಿ ಅಜರ್ವಾ ೧|| ತೊಲೆ, ಜಂಗ್ಲಿಹಲ್ಲು ೧|| ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೧|| ಶೇರು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಅಥವಾ ೬ ಅಣೆ ತೂಕ ರಾತ್ರಿ ಕಾಲ ಊಟಮಾಡಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಕೊಡಬೇಕು ಈರೀತಿ ೨-೩ ದಿನಸ ಕೊಡುವುದು. ಅನಂತರ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವುದು.

೨. ಕೊಡಸಿಗೆಚಕ್ಕ ೧ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೆಸುವಿನಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಹುಳಗಳು ಬೀಳುವುವು.

೩. ನಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಪರಂಗಿಕಾಯಿ ೫ ತೊಲೆ, ಬೆಲ್ಲ ೧೦ ತೊಲೆ, ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತು ಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಪರಂಗಿಕಾಯಿ ತುರದುಹಾಕಿ ಅನಂತರ ಜಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಕಲಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಜ್ಜುಗದಷ್ಟು ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಮಿ, ಹುಳ ನಾಶವಾಗುತ್ತೆ.

೪. ಹುಚ್ಚುಬೇವಿನ (ತುರಕಬೇವು) ಚಕ್ಕೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರಸಾವಿನಷ್ಟು ಕಷಾಯ ಕುಡಿದರೆ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವದು.

೫. ಒಳ್ಳೇ ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರಸಾವಿನಷ್ಟು ಕಷಾಯ ಕುಡಿದರೆ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವದು.

೬. ಮುತ್ತುಕದಬೇರು ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಕಾಲುತೊಲೆಯಷ್ಟು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕುಡಿಯುವದು. ಇದರಿಂದ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವದು.

೭. ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ||| ತೊಲೆ, ಇಲೀಕಿವಿಸೊವ್ವು ||| ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ||| ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ||| ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ||| ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ||| ತೊಲೆ, ದಾಳಿಂಬರೆಬೇರು ||| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ನಾಯುವಿಳಂಗ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವದು.

೮. ಕೀಟಮರ್ದನ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೊದ ೩ ತೊಲೆ, ನಾಯುವಿಳಂಗ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಿಷಮುಷ್ಟಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಡಲೇಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸಿ ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಕಷಾಯ ಕುಡಿದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಸತ್ತು ಬೀಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೯. ಕ್ರಿಮಿಘಾತಿನೀ ವಟಿ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೊದ ೩ ತೊಲೆ, ನಾಯುವಿಳಂಗ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳುಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಸೇವನೆಮಾಡಲು ಸಮಸ್ತ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ನಿರ್ನಾವನಾಗುವದು ದಾಹವಾದರೆ ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಕಷಾಯ ಕೊಡುವದು. ಕ್ರಿಮಿ ಬಿದ್ದನಂತರ ಇಲೀಕಿವಿಸೊವ್ವು ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೦ ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಕಷಾಯ :— ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ, ಇಲೀಕಿವಿಸೊಪ್ಪು, ನುಗ್ಗೇಸೊಪ್ಪು ಇವುಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣ ಹಿವ್ವಲಿಚೂರ್ಣ ಮತ್ತು ವಾಯುವಿಳಂಗ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಕ್ರಿಮಿರೋಗ ನಿರ್ನಾಮ ವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೧. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಳಿಂಬರೆಬೇರಿನ ತಿಗಡು ೨ ತೊಲೆ, ಅಜಾನೋದ ೧ ತೊಲೆ, ಚೋರಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಬೇರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಸಕ್ಕರೆಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಶರೀರವ್ರಕೃತಿ ಅನು ಸರಿಸಿ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬೇದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗು ವದು

೧೨ ತೊಟ್ಟಿಗಿಡದ ಯಲೆಯನ್ನು ಹಸಿ ಅಕ್ಕಿ ಕಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಹೊಕ್ಕಳಿಗೆ ಲೇಪಮಾಡಲು ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವದು.

೧೩. ಬಾಳೇಹುವೃ ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬೆಲ್ಲ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಸೇವಿಸಲು ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತೆ. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನಸಕ್ಕೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ೩ ಸಲ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೪. ಮಾಜೂನೆ ಗೆಂಡೈಕೆವಾಸ್ತೆ :— ವಲಾಸ್‌ಪಾಪಡಾ (ಮುತ್ತುಕದ ಬೀಜ) ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಮೇಲಿನಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ವಣಗಿಸಿ ತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚೋರಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಶೇರುಪಾವು ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುನಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ವಕ್ರವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳು ವದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಹೋಗುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

ಇವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಪಾಂಡುರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಪಾಂಡುರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಪಾಂಡುರೋಗವು ವಾತಜ, ಪಿತ್ತಜ, ಕಫಜ, ಸನ್ನಿಪಾತಜ, ಮೃತ್ತಿಕೆ ತಿನ್ನುವದರಿಂದ ಉಂಟಾದ್ದು ಎಂದು ಐದು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುದು.

ಚರ್ಮವು, ಮುಖವು, ಮೂತ್ರವು ಇವು ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣವಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಉಂಟಾಗಿ ಕಂಪವು, ವೈನೋವು, ಭ್ರಮೆ, ಊತ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ವಾತ ಪಾಂಡುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಚರ್ಮವು, ಮೂತ್ರವು, ಮಲವು, ನೇತ್ರಗಳು ಹಳದಿಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ದಾಹ, ಜ್ವರ, ಮಲವು ತೆಳುವಾಗಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ಪಿತ್ತ ಪಾಂಡುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಚರ್ಮವು, ಮೂತ್ರವು, ಮಲವು, ನೇತ್ರಗಳು ಬಿಳುಪಾಗಿದ್ದು ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ಶರೀರ ಭಾರ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ಕಫಪಾಂಡು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮೂರು ದೋಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಲೆತಿರುವುದು ಸನ್ನಿಪಾತ ಪಾಂಡು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಪ್ರಬಲವಾದ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ತೋರಿದ್ದಾದರೆ ಮೃತ್ತಿಕೆ ಯನ್ನು ತಿನ್ನುವುದರಿಂದಂಟಾದ ಪಾಂಡುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮತ್ತು ಪಾಂಡುರೋಗದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಕಾಮಲಾರೋಗವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಮುಖವು, ಉಗುರುಗಳು, ಶರೀರವು ಇವು ಹಳದಿಯಾಗಿರುವುದು. ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಕೆಂಪು, ಹಳದಿಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವು, ಅಜೀರ್ಣವು, ಅರೋಚಕವು, ದಾರ್ಬಲ್ಯವು ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು.

ಕಾಮಲಾರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಉದಾಸೀನ ಮಾಡಿದರೆ ಕುಂಭಕಾಮಲಾ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿರುವುದು. ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಊತ, ನೇತ್ರಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ವಾತ, ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಲೀಮಕವೆಂಬ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಶರೀರವು ಕಪ್ಪಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಬೆಳ್ಳಗಾಗಲಿ, ಹಸುರಾಗಿಯಾಗಲಿ ಇದ್ದು ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಕು, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವು, ಮಂದಜ್ವರವು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೋವು,

ಶ್ವಾಸವು, ಕಾಸವು, ದಾಹ, ಭ್ರಮೆ, ಅರುಚಿ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು.

ಪಾಂಡುರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧ ಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಶೋಭೆ, ಅತಿಸಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಶೋಭೆ, ಕಣ್ಣು ಉಗರು ಮತ್ತು ನೋಡಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಹ ಹಳದೀಬಣ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವಿಕೆ, ನಿದ್ರೆ, ಮೈಸುಡೋಣ, ಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಮೂರ್ಛೆ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಅತಿಸಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಾಲಿನಿಂದ ಗಂಡುಸರಿಗೂ ಮುಖದಿಂದ ಹೆಂಗಸರಿಗೂ ಶೋಭೆ ವೃದ್ಧಿಯಾದ ಪಾಂಡುರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩ ಕುಷ್ಠೆ, ಗುಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೋಭೆ ಗಂಡಸರಿಗೂ ಹೆಂಗಸರಿಗೂ ಕಾಲು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಕಾಂತಿ ಅಧಿಕವಾಗೋದು, ಯೋನಿದ್ರವಿಸುವದು ಇವು ಇರುವ ಪಾಂಡುರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ವಾಂತಿ, ಜ್ವರ, ಉರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸ, ಅತಿಸಾರಗಳುಳ್ಳದ್ದಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಪಾಂಡುರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಸರ್ವವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಮಂಡೂರ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಳೇಕಿಟ್ಟವನ್ನು ತಂದು ನಿಂಬೇಕಾಯಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೊಡದು ನಾಲ್ಕುಪಾಲು ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಆ ಕಿಟ್ಟವನ್ನು ಕೊಲಮಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ೭ ಸಲ ಆ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಒಣಗಿಸಿ ಅಮೇಲೆ ಈ ಕಿಟ್ಟವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಈ ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯ ಹಾಕಿ ಆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಅರೆದು ೭ ಸಲ ಮೊಳಪುಟ ಹಾಕುವದು. ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ಸಲ ಪುಟ, ಕರೀಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಎಕ್ಕದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಕಿರುಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಯಲುವುಸಂದಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಕರೀಕಾಚಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ, ಹೊನ್ನಗೊನ್ನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಸಲ ಪುಟ ಈ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೊಂದು ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸರ್ತಿ ಮದನೇಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ೪೧ ಸಲ ಪುಟವನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಣಗಿಸಿದನಂತರ ಇದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೧ ಹಣತೂಕ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಹಸಿರು ಶುಂಟೆ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ

೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಹಂಸ ಮಂಡೂರ :—ಇಂಗಲೀಕ ೫ ತೂಕ (ಕೋಳಿನೊಟ್ಟಿಯ ಬಿಳೀ ಜನಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಘಂಟೆ ಚುರುಕುಕೊಡುವದು), ಮಂಡೂರ ೫ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೩ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೨ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೧ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಹಸೀಶೊಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೆಯಂತೆ ೫ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಯಕೃತ್ತು, ಪ್ಲೀಹ, ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಡುಮೆಣಸಿನಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇವುಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಒಣಗಿದ ಗರುಗದನೊಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ತಾಟೆಬೆಲ್ಲ ಅರ್ಧಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನುಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಜೇನುತುಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಮಂಡೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗಂಧಕಭಸ್ಮ ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗಜ್ಜುಗದಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ವಾಯುವಿಕಂಗ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ಕೊಳವಳಿಕೆ ಗಿಡದಬೇರು ಇವು ಮೂರು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮಂಡೂರ ೨ ಅಣೆತೂಕ, ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ನೆಲಬೇವು, ಕಹಿಪಡವಲ, ಶೊಂಟೆ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಡಿಕೆಚಿಟ್ಟು (ತೆಲುಗು ಅಟುಕಮಾಮಾಡಿ)

ಬೇರು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಉಪ್ಪೇಬೇರು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೇರು ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ೧ ಹಿಡಿ, ಮೆಣಸು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಜೀರಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಲವಂಗ ೪, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೨|| ಆಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರು ಜಿನಸು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಕಷಾಯ ಬೇಯಿಸುವಾಗ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವ ಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಲವಂಗ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ, ಅರೆದು ಸೇರಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಕಷಾಯ ಕೂಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಮೂತ್ರ ಆಗದೇ ಇದ್ದರೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ವೆಟ್ಟುಪ್ಪುಭಸ್ಮ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಮೂತ್ರ ಸರಿಯಾಗಿ ಆದರೆ ವೆಟ್ಟುಪ್ಪುಭಸ್ಮ ಕೊಡಕೂಡದು. ರೋಗಿಗೆ ಬೇದಿ ಆಗುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಚೇದುಪೊಳ್ಳು, ನೆಲಬೇವು ಇವು ಹಾಕಕೂಡದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ.

೬. ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡು, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ಅರಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಚಿಟ್ಟಹರಳುಬೇರು, ಚವ್ಯ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ, ಕೊಡಸಿಗೆಚಕ್ಕೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿಮೂಲ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಅತಿಬಜೆ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮಂಡೂರ ೫ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಅಡಕೆಚಿಟ್ಟಿನಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಚಿಕ್ಕ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸೈ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಕಿರುಹಾಲೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮರಾಟೆ ಮೊಗ್ಗು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಕೆಂಪುಲಾಲುತಿಗಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಿಕೆ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಗೋಮೂತ್ರ ಶಿಲಾಜಿತುಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಮೇಕೆಹಿಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ || ತೊಲೆ, ಮಂಡೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಹಸೇಶೋಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಮೇಕೇ ಮೂತ್ರ ದಲ್ಲಿ ೨ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಮೇಲ್ಪತ್ಯ ೨ ದಿನ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮಹೋದರ, ಜಲೋದರ, ಪಸರಿಕೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಪಿತ್ತಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ವೋಮ ೬ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೬ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಗಿಡ ಸನೂಲ ವಣಗಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧೮ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಶೋಠ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀವುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪು ವಣಗಿದ್ದು ೫ ತೊಲೆ, ಮಂಗರ ವಳ್ಳಿ ವಣಗಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಯಲಚೀಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇ ಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೭ ತೊಲೆ, ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೆಳೇಷುಣಿಸೇಹಣ್ಣು ಅರ್ಧ ಸೇರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉದುಪಾಂಡು, ಪಿತ್ತಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ೧ ಹಿಡಿ ಜುಟ್ಟುವೇಸೊವ್ವು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಸೊಪ್ಪನ್ನು ತೆಗೆದು ರಸವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೆಣಸು ೭, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಿಲಕು ೭ ಇವುಗಳನ್ನು ಅರದು ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವದು ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡುರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಬಿಳೇಯಕ್ಕದಯಲೆ ೭||, ಮೆಣಸು ೩, ಈರುಳ್ಳಿ ತುಂಡುಮಾಡಿದ್ದು ೩ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಗಜ್ಜುಗದ ಗಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಪಾಂಡುರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು

೧೪. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಮ್ಮುಗಳಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೆರೇಹಿಪ್ಪಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ರಾಯಿವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿ ಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ ವಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಕುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನಯಲೆ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು ಇವು ಮೂರು ಸಮತೂಕ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಯಲಚೀಬೀಜದ ಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಅನ್ನ ರೊಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡುರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ತಪಸಿಚಕ್ಕೆ ವಣಗಿದ್ದು ೧ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ತೊಳದ ಯಳ್ಳು ೧ ತೂಕ,

ತಾಟೀಬಿಲ್ಲ ೧ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಮಂಡೂರ ಕಾಲತೂಕ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ವಸರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನಬೇರು, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೇರು, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಕೆಂಪುಕಾಚಿಬೇರು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಪಾದರಿಲವಣ, ಚೌಳಪ್ಪು, ಮೆಣಸು, ಬಾಲಮೆಣಸು, ಮೋಮ, ಖುರಾಸಾನಿಮೋಮ, ಚೋರಮೋಮ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ, ಶೊಂಟೆ, ಸೋಪುಬೀಜ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಪ್ರಕಾರ ಕುಟ್ಟಿಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮಂಡೂರ ೫ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ವಸರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಉಪ್ಪೇಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಲೋಹಸಿಂಧೂರ || ತೊಲೆ, ಮಂಡೂರ || ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಶೊಂಟೆ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಭದ್ರಮುಸ್ತಿ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ || ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮಂಡೂರ ೨|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಉಪ್ಪಿಲ್ಲದ ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಮಂಡೂರವಟಕ :—ತ್ರಿಫಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಚವ್ಯ, ಮೋಡಿ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ, ಮರದರಿಸಿನ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ || ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಗೋ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕ ಭಸ್ಮ || ತೊಲೆ, ಲೋಹಮಂಡೂರ ೧೦|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಡಲೇಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನುಪಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭-೧೪ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂಲರೋಗ, ಊತ, ಕುಷ್ಠ, ಕಫವಿಕಾರಗಳು, ಅಜೀರ್ಣ, ಸ್ಲೀಹ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಲೋಹಾಸವ :—ಲೋಹಭಸ್ಮ, ಶೋಂಟಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಅಜಾಮೊದ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಧಾತಕಿಕುಸುಮ ೬೦ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೬೪ ಪಲ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ೧೦೦ ಪಲ ಬೆಲ್ಲ, ೨ ದ್ರೋಣ ನೀರುಹಾಕಿ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತುಪ್ಪದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ತಿಂಗಳು ಇಟ್ಟಿರುವದು. ಅಮೇಲೆ ಚೀಲುಮಣ್ಣು ತೆಗೆದು ಉಪಯೋಗ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಿಂದ || ತೊಲೆವರಿವಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೨೦-೪೦ ದಿನ ೨ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿದೀಪನವಾಗಿ ಪಾಂಡುರೋಗ, ಗುಲ್ಮ, ಹೃದ್ರೋಗ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಕುಷ್ಠ, ಸ್ಲೀಹರೋಗ, ಉದರರೋಗ, ಕೆಮ್ಮುಲು, ಉಬ್ಬಸ, ಅರುಚಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨ ಪುನರ್ನವಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಬೆಳೇಕೊಮ್ಮೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಮರದರಿಸಿನ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶೋಂಟಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೋಮೂತ್ರ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಸಲು ಪಾಂಡುರೋಗ, ಖಾಸರೋಗ, ಉದರರೋಗ, ಶ್ವಾಸರೋಗ, ಪಿತ್ತಶೂಲರೋಗ, ಶರೀರವೂತ ಇವು ಗುಣ ವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೨೩. ಬೆಳೇವುಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಕರೇವುಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮಂಡೂರ ೨|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ

ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಸರಿಕೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೪ ಕೆಂಪುವುತ್ಸರೇಣಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಹಸೀ ಅಡಿಕೆಗಾತ್ರ ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಸವೈ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉದುಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ದೊಡ್ಡಮರದಚಕ್ಕೆ ೧ ಪಾವು, ಮೋಡಿ ೧ ಪಾವು ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮಂಡೂರ ೧ ತೊಲೆ ಶೇರಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಪಸರಿಕೆ, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೬. ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬಾಣಂತಿಬೋಳ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಗಜ್ಜುಗದ ಕುಡಿ ೧ ಹಿಡಿ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಯಲಚೀ ಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹಸರುಕಾಮಾಲೆ, ಉದುಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ಬಿಳೀವುಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪು ಇವು ಸಮವಾಗಿ ಅರದದ್ದು ಗಜ್ಜುಗದಗಾತ್ರ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ ಲವಂಗ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಜೇರಿಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಿಂದ ಅರದು ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉದುಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೮. ಬಿಳೀಜೇರಿಗೆ ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಣಂತಿಬೋಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ರಾಯವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೩ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡುರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೯. ವೈಶ್ಯೇಷಾದಿ ವಟಕಃ:— ಶೊಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ವಾಯು ಏಳಂಗ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ

ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮಂಡೂರ || ತೊಲೆ ಶೇರಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳಷ್ಟುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಹೈದ್ರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೦. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಮರದರಿಸಿನ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಪ್ಪೆ ಗುಗ್ಗುಳ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಕೆ ಮೂತ್ರ ||| ಶೇರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಯಲಚೇಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು, ಕೀಲುವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೧. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇ ಬೇರು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಸಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ೧ ಹಣತೂಕ ಮಂಡೂರ, ಗೋಮೂತ್ರ || ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಕೊಡುವದು. ಈರಿತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೨. ಮಂಡೂರವಟಕ :—ಶೋಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂಡೂರ ೨|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಈ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು, ಬಿಸಿನೀರು, ಹಸೀಶೋಂಟೆ ರಸ ಇವು ಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದ ರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭೆ, ಮಹೋದರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೩. ಬಿಳೇವುಸ್ಪಿಚಕ್ಕೆ, ಕರೇವುಸ್ಪಿಚಕ್ಕೆ, ಮಂಗಾರಬೇರು, ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ಬೇರು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಮೆಣಸು, ಶೊಂಟೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡುರೋಗ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೪. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಲಾವಂಜಿ, ನಾಗ ಕೇಸರಿ, ಅತಿಮಧುರ, ಕಲ್ಲುನಾರುಭಸ್ಮ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತಭಸ್ಮ, ಮುಡಿವಾಳ, ದುಂಪರಾಸ್ಮೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಕಚೋರ, ಪಚ್ಚಿಸೊಪ್ಪು, ಸೋಪುಬೀಜ, ಕೊತ್ತಂಬರಿಬೀಜ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ, ಮೋಮ, ಮುರಾಸಾನಿ ಮೋಮ, ಲವಂಗ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಮೆಣಸು, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಜಾಕಾಯಿ, ಮೋಡಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕಸ್ತೂರಿಅರಿಸಿನ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಶೊಂಟೆ ಇವು ಜನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಆನೇ ನೆಗ್ಗಿಲುಸಮೂಲ ॥ ಶೇರು, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ಪಾವು, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೧ ಪಾವು ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರುಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ॥ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ, ಶಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಮೇಹವಾಯು, ಕೀಲುನಾಯು, ಗುಣವಾಗಿ ಧಾತುವೃದ್ಧಿ ಆಗುವದು.

೩೫. ಕಿರುನೆಲ್ಲಸಮೂಲ ವಣಗಿದ್ದು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ, ಲವಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಾಮಾಲೆ, ಸಸರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೬. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ನೀರುಬೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಶೊಂಟೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಮೂತ್ರಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ೨ ಅಂಚೆ ತೂಕ ಮಂಡೂರಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೭. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ದೊಡ್ಡಗುಳ್ಳ, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೇ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೇಸೊವ್ವು, ಶೊಂಟಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಮೇಕೆಮೂತ್ರಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೮. ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೇ, ಶೊಂಟಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಮೇಕೆಮೂತ್ರಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ೨ ಅಣೆತೂಕ ಮಂಡೂರಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೯. ಕೊಳವಳೆಕೆಬೇರು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಶೀಸೋರೇಕಾಯಿಬೇರು, ಬೇವಿನಬೇರಿನಚಕ್ಕೇ, ಶೊಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೦. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ || ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಲೋಹಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೧. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮೇಕೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೨. ಕಕ್ಕೇಯಲೆರಸ, ನೆಲಕುಂಬಳದ ಗಡ್ಡೆರಸ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ರಸ, ಕೊಳವಳೆಕೆಬೇರಿನ ರಸ ಇವು ನಾಲ್ಕು ರಸ ಒಂದಾಗಿಶೇರಿಸಿದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಪಾಕಿ ಅರದು ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು

೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೩ ನೆಲಕಂಬಳದಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಳೇಬಿಲ್ಲಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ವೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಗಜ್ಜುಗದಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರನೂಡಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉದುಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೪. ಮುತ್ತಕದಹುವ್ವು ||| ತೊಲೆ ತಂದು ಒಂದು ಹೊಸಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ರಾತ್ರಿಯಂಜಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಬಿಡುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ತೆಗೆದು ಚನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಿಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲುತೊಲೆ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ವಸರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೫ ಕೊಳವಳಕೆಬೇರು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪು, ಮರಕಾಡೆಸೊಪ್ಪು, ತೊಂಡೇ ಗಡ್ಡೆ, ಹುವ್ವರಸಿಚಕ್ಕೆ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು, ತೊಟ್ಟಿ ಬೇರು, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ಪುಲ್ಲಂಪುರುಸೇಸೊಪ್ಪು, ಚಲಕೀರೇಬೇರು, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು, ದೊಡ್ಡಮರದ ಚಕ್ಕೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಅರಪಾವು ಕಷಾಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇನುತುವ್ವಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಮಹೋದರ, ವಸರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಇವೃತ್ತಿರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ರಕ್ತಪಿತ್ತರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ರಕ್ತಪಿತ್ತರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಮಿಥ್ಯಾಹಾರ ವಿಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಪಿತ್ತವು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ರಕ್ತವನ್ನು ದುಷ್ಪವಾಗಿಮಾಡಿ ಉರ್ಧ್ವ ಭಾಗದಿಂದಲೂ, ಅಧೋಭಾಗದಿಂದಲೂ ಸ್ರಾವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು. ಉರ್ಧ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಗು, ನೇತ್ರಗಳು,

ಕರ್ಣಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ, ಅಧೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಿಶ್ನ, ಯೋನಿ, ಗುದ ಇವುಗಳಿಂದ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಈ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಹ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುವುದು ಇದೇ ರಕ್ತಪಿತ್ತವೆಂಬುವುದು. ಇದು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳೆಂದುತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಮೂರುವಿಧವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು. ಅಂತಹ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಉರ್ಧ್ವಗಾಮಿಯೆಂತಲೂ, ಅಧೋಗಾಮಿಯೆಂತಲೂ, ಉಭಯಗಾಮಿಯೆಂತಲೂ ಮೂರುವಿಧ. ಆದರಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಗಾಮಿಯು ಕಫಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಅಧೋಗಾಮಿಯು ವಾತಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ಉಭಯಗಾಮಿ ಉಭಯಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವುದು.

ರಕ್ತಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗುದದ್ವಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ರಕ್ತಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವುಳ್ಳ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಸ್ನೇಹನಾಗಿ ಭೋಜನವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವ ವೃದ್ಧನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಇದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ರಕ್ತ ಪ್ರಯವಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷವು ತಲೇಮೇಲೆ ಬೀಳುವಂತೆ ಕಾಣುವ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಓಕರಿಕೆ ರಕ್ತಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ರಕ್ತವಾಂತಿ, ಕಣ್ಣುಕೆಂಪು, ರಕ್ತದೋಷಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿ ದಿಕ್ಕುಗಳು ಕಾಣುವದು, ಇವುಗಳುಳ್ಳ ರಕ್ತಪಿತ್ತವೂ ಓಕರಿಕೆಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಇಂದ್ರಚಾಪದ (ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು) ರಂಗಿನಂತೆ ಅತಿರಕ್ತಸ್ರಾವವು, ಅನೇಕರೂಪ ಕಾಣೋದು, ಕಿವಿ, ಮುಖ, ಹೃದಯ, ರೋಮಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವವು, ಹೊದ್ದ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿದುರ್ಗಂಧಗಳುಳ್ಳ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು, ಓಕರಿಕೆಯು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಕಕ್ಕೇಬಂಕೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ, ಅಥವಾ ಬಿಳೇತಿಗಡೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ, ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ ಬೇದಿಗಳಾಗಿ ಉರ್ಧ್ವಗತವಾದ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವದು.

೨. ದಾಳಿಂಬರೆ ಹುವ್ವಿನರಸ, ಗರಿಕೆರಸ, ಹಸೇವನಾವಿನಬೀಜದರಸ, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಲು ಮೂಗಿನಿಂದ ಸೋರುತ್ತಿರುವ ರಕ್ತರೋಗವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೩. ಆಡುಸೋಗೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆಗಳನ್ನು ಕಲೆಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಅಧಿಕ ಘೋರವಾದ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೪. ಮುಡಿವಾಳ, ಕೊತ್ತಂಬರೀಬೀಜ, ಶೋಂಟಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಅತಿಮಧುರ, ಆಡುಸೋಗೆ ರಸ, ಕರೇಲಾವಂಚ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಜೇನುತುಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಶಮನವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ದಾಹ, ಪಿತ್ತ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೫. ಆಡುಸೋಗೆ, ದ್ವೀಪದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಶ್ವಾಸ ಇವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೬. ಅತ್ತಿಯಹಣ್ಣು, ಕುಂಬಳದಹಣ್ಣು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಖರೂರ, ದ್ವೀಪದ್ರಾಕ್ಷೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಜೇನುತುಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಹಸೇಶೋಂಟಿ, ಕಾವೀಕಲ್ಲು, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ಅತಿಮಧುರ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊಲೆಹಾಲನ್ನು ಸುರಿದು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಸುರಿಯಲು ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಅತ್ತಿಹಣ್ಣಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲವನ್ನಾಗಲೀ, ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನಾಗಲೀ ಸೇರಿಸಿ ಭಕ್ಷಿಸಲು ನಾಸಿಕಾರಕ್ತವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ದಾಳಿಂಬರೇಹುವೃ, ಗರಿಕೆ, ಅರಗು, ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ನೀರನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಲು ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವ ನಾಸಿಕಾರಕ್ತವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿಯನ್ನು ಮೇಕೆಯಹಾಲಿನಿಂದರೆದು ಕುದಿಸಿ ಸೇವಿಸಲು ಉರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ:—ಮೇಕೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಊಟಮಾಡಬೇಕು.

೧೧. ಆಕಳಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತಿಮಧುರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕಿಂಚಿದುಷ್ಟವಾಗಿರುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಜೇನುತುಪ್ಪುಹಾಕಿ, ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತವೈತ್ಯವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಮುತ್ತುಗದ ಹೂವನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಲೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ, ಅಥವಾ ಮುತ್ತುಗದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ, ಅಥವಾ ಹಸುವಿನಸಗಣೆ ರಸದಲ್ಲಾದರೂ, ಕುದುರೆ ಲದ್ದಿ ರಸದಲ್ಲಾದರೂ, ಜೇನುತುಪ್ಪು, ತುಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೧೩. ಅಷ್ಟಮಧುಕ, ದಾಳಿಂಬರೆಹುವ್ವಿನ ರೇಕುಗಳು, ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೆಯಿದು ತಲೇಮೇಲೆ ಹಾಕುವುದು. ಮತ್ತು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡುವುದು. ತಕ್ಷಣವೆ ಮೂಗಿನಿಂದ ರಕ್ತ ಬೀಳುವುದು ನಿಲ್ಲುತ್ತೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ೩ ದಿವಸ ಮಾಡಿದರೆ ಎಂದಿಗೂ ರಕ್ತ ಬೀಳುವದೇ ಇಲ್ಲ.

ಇವುತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮ (ಕ್ಷಯ) ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಕ್ಷಯರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಉರಕ್ಷತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಐದು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ಹೆಗಲು, ಶಿರಸ್ಸು, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು, ಕಾಲುಗಳು, ಕೈಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಪವು ಸರ್ವಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಜ್ವರವು ಇವು ರಾಜಯಕ್ಷ್ಮದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ವಾತಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಭೇದವು, ಶೂಲೆ, ಹೆಗಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೆಳೆಯುವಿಕೆಯುಂಟಾಗುವುದು.

ಪಿತ್ತಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ಜ್ವರವು, ತಾಪವು, ಅತಿಸಾರವು, ರಕ್ತಪಿತ್ತವು ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುದು.

ಕಫಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ಶಿರೋಭಾರವು, ಅನ್ನದಲ್ಲೆಚ್ಚೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಕಾಸವು, ಕಂಠನಾಳಗಳು ಶಿಥಿಲವಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುದು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವು ಕಾಣುವುದು.

ಉರೇಕ್ಷತಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ:—ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಎದೆಯೆಲ್ಲ ಭಿಘಾತವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಉರೇಕ್ಷತವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಕ್ಷಯವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಎದೆತೀಳಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಎದೆನೋವು, ಉರಿ, ಪೀಡೆ, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಕ್ಷೇಣಿಸುವಿಕೆ, ವೀರೈವು, ಕಾಂತಿ, ಬಲವು ನಶಿಸುವಿಕೆ, ಮಲವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೊರಡುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವು ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು. ಈ ವ್ಯಾಧಿಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನು ಶ್ಯಾಮವರ್ಣನಾಗಿಯೂ, ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತನಾಗಿಯೂ, ಹಳದಿವರ್ಣನಾಗಿಯೂ, ಕಠಿನನಾಗಿಯೂ, ಕಫದಿಂದೊಡ

ಗೂಡಿದ ರಕ್ತವನ್ನು ಅನೇಕಸಲ ಬಾಯಿಯಿಂದ ವಾಂತಿಮಾಡುವನು, ಅಥವಾ ಉಗುಳುವನು.

ಕ್ಷಯರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧ ಶೋಭೆ ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ವಾತಮಿಶ್ರವಾದ ಕ್ಷಯವು, ಜ್ವರ ಅತಿಸಾರ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು ಇದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨ ಮುಖ ಹೆಸುಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಶ್ಯವು, ದೇಹವು ತೂರ್ಯಾಡುವ ಕ್ಷಯವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ರಕ್ತವಮನ, ಮೈಯಲ್ಲಿ ತಾಪಗಳುಳ್ಳ ಕ್ಷಯವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಕಣ್ಣು ಬಿಳವು, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಉರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಅಧಿಕ ಮೂತ್ರವಾಗೋದು ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ಹೃದಯಶೂಲೆ, ರಕ್ತವಾಂತಿ, ಕಾಸ, ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ, ಪಾರ್ಶ್ವ, ವೃಷ್ಣ ಕಟಿಗಳು ಒಣಗಿರುವ ಕ್ಷಯವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೬. ಬಲ ಕಡೆಮೆಯಾಗಿರುವದು, ಅತಿರೋಗ ಉಂಟಾಗುವ ಕ್ಷಯವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಹಿಪ್ಪಲ್ಯಾದಿ ರಸಾಯನ:—ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧೬ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟೆ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವದು. ನಾಯುವಿಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೨ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಜಾತಕ ೬ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಫಲೆ ೬ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಗರುಗದನೊಪ್ಪು ಒಣಗಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೫ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಲೋಹಭಸ್ಮ ೨ ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಒಂದು ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ೧೫ ದಿನ ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ೪ ಆಣೆ ತೂಕ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಯಾಲಕ್ಕೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಜರಅಲ್ಲಿಹುದ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮುತ್ತಿನ ಭಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕಾರೋಬಾವನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೊಗದೇ

ಬೇರು ಕಾಲುತೊಲೆ, ತಬಾಷಿರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸತ್ತೆಗುಲ್ಲು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩|| ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ದೊಡ್ಡದರಿಗೆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯದ ಬಾಬತು ಜ್ವರ, ತರಹ ತರಹವಾದ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸತ್ತು ೨ ತೊಲೆ, ತಬಾಷಿರ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಒಣಗಿದ ಕಿರನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಗೋಣೆಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಕಾಹುಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೫ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯದಬಾಬತು ಜ್ವರ, ಮೂಳೆ ಒಳಗಿನ ಜ್ವರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ತಬಾಷಿರ ೧| ತೊಲೆ, ಗೋಣೆಬೀಜ ೧| ತೊಲೆ, ನಿಷಾಸ್ತಾ ೧| ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಹುವ್ವ ||| ತೊಲೆ, ಸೋರೇಬೀಜದಪಪ್ಪು ||| ತೊಲೆ, ಖರಬೂಜಬೀಜದ ಪಪ್ಪು ||| ತೊಲೆ, ಸೌತೇಬೀಜದಪಪ್ಪು ||| ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ||| ತೊಲೆ, ಗುಲೇಬನಘೃಷಾ ೨|| ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ | ತೊಲೆ, ಕತ್ತಿರ್ರಾ || ತೊಲೆ, ರುಬ್ಬಿಸೋಸ್ || ತೊಲೆ, ನಿಲೋಫರ || ತೊಲೆ, ತುರಂಜಬಿ ೨|| ತೊಲೆ, ಸಿರಖಿಸ್ತು ೨|| ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೨ ಅಣೆತೂಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜವೆ ತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಜವೆ ಮತ್ತು ನೀರು ವರಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಹಾಲನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಬಿಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ತಕ್ಕದ್ದು ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯಸಮ್ರಂಧವಾದ ಜ್ವರ, ಬೇದಿಕಟ್ಟುವದು,

ಬಗಲಲ್ಲಿ ನೋವುಬರುವದು, ದಾಹ ಇರುವದು, ದೇಹ ವಣಗಿಯಿರುವದು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ತಬಾಷಿರ ೧| ತೊಲೆ, ಗೋಣೇಬೀಜ ೧| ತೊಲೆ, ನಿಷಾಸ್ತ್ರಾ ೧| ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಹುವ್ವ ೧|| ತೊಲೆ, ನೋರೇಬೀಜದವಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ, ಕತ್ತಿರಾ ೧|| ತೊಲೆ, ಗುಲೇಬನವಸಾ ೨|| ತೊಲೆ, ತುರಂಜಬೀಜ ೨|| ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ೧|| ತೊಲೆ, ರುಬ್ಬಿಸೂಸ ೧|| ತೊಲೆ, ತಾವರೇಹುವ್ವ ೧|| ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜನೆ ತಂದು ನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಜನೆ ಮತ್ತು ನೀರು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಹಾಲನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಬಿಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟತಕ್ಕದ್ದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ಸಮೃದ್ಧವಾದ ಜ್ವರ, ಕ್ಷಯ, ಪುಡಿಕೆಮ್ಮು, ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಬೇದಿ ಆಗುವದು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಹಸೇ ಅರಗು ಹೊಸದಾಗಿ ಇರುವದು ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಬೂದುಕುಂಬಳ ಕಾಯಿ ರಸ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರೆಕ್ತಕ್ಷಯ, ಉರಃಕ್ಷತ, ಕ್ಷಯರೋಗ ಇವು ಗುಣವಾಗು ವದು.

೭. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ || ಶೇರು, ಶೊಂಟಿ || ಶೇರು, ಮೆಣಸು ೧ ಪಾವು, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲತಂಗಡಿ || ಶೇರು, ನೆಲಗೊರಿಮಿಡಿ ೩ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೮ ತೊಲೆ, ಬೆಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದರ ಸಮ ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೀಳೆ

ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಸಮೃದ್ಧದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ನಂಜು, ಜ್ವರ, ತಪನ, ಕ್ಷಯ, ಕಾಲುಚಳುಕು ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೮. ಕರ್ಪೂರಾದಿ ಚೂರ್ಣ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅರಶಿಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಮುತ್ತುಕದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಕ್ಕೋಲ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಇದರ ಸಮ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಅರೋಚಕ, ಕೆಮ್ಮಲು, ಉಬ್ಬಸ, ಗುಲ್ಮ ಇವುಗುಣವಾಗುವವು.

೯. ಗಸಗಸೆ ||| ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೧| ತೊಲೆ, ಗೋಣಿಬೀಜ ೧| ತೊಲೆ, ಸೋರೇಬೀಜದ ಪಪ್ಪು ೨|| ತೊಲೆ, ಹತ್ತಿಬೀಜದ ಪಪ್ಪು ೬| ತೊಲೆ, ತಾವರೆ ಬೀಜದ ಪಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ, ನಿಷಾಷ್ಟಾ ೧| ತೊಲೆ, ಖಿತ್ತಮಿ ೩ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧| ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ ೨||| ತೊಲೆ, ಜಾಲೀಬಂಕೆ ||| ತೊಲೆ, ಕತ್ತಿರಾ ||| ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಹುವ್ವ ೧|| ತೊಲೆ, ಕಾಹುಬೀಜ ೧| ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ತಪನ, ಅತಿವುಷ್ಣ ದಬಾಬತು ಜ್ವರ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಬರಿಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಇರುವದು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೦. ಬಿದರುಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧ ಶೇರು, ಗುಲಾಬಿ ಮೊಗ್ಗು ೧ ಶೇರು, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಗಾವುಜರ್ವಾ ಧೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕೈಕಾಲುವುರಿ, ಜ್ವರ, ಪುಡಿಕೆಮ್ಮು, ಸಂತಾಪ, ತಪನ, ಅತಿವುಷ್ಣ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೧. ಲವಂಗಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ || ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಕೃಷ್ಣಾಗರು || ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ || ತೊಲೆ, ಕರಿನೈದಿಲೆಹುವು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೊಲೆ, ಮುಡಿವಾಳ || ತೊಲೆ, ತಕ್ಕೋಲ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಇದರಸಮ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಖಾಸ, ತಮಕಶ್ವಾಸ, ಅರುಚಿ, ಗುಲ್ಮ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ವಾತಪಿತ್ತ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗಿ ಅಗ್ನಿದೀಪನವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತೆ.

೧೨. ಹಿಪ್ಪಲಿ ಲೇಹ :—ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨೦ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಶ್ತ್ರಿ ೫ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೫ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೫ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೫ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೫ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇ ಗಡ್ಡೆ ೫ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೫ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೫ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೫ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ೫ ತೊಲೆ, ಮುಳ್ಳುಸೊಂಡೇಕಾಯಿ ೫ ತೊಲೆ, ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪು ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೮ ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ಚೂರ್ಣ :—ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೪೦ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೬ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೯ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಯಾಲಕ್ಕಿ

೩ ತೊಲೆ, ಚಿಕ್ಕಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೩ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಶ್ಮಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಪೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿಪೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮುಳ್ಳುಸೊಂಡೇ ಹಣ್ಣು ೩ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಗೋರೋಜನ ಕಾಲುತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಸಕ್ಕರೆ ೪೦ ತೊಲೆ ಇವು ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸೇ ಶೊಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸ ಶ್ವಾಸ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಅರುಚಿ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗಿ ಅಗ್ನಿದೀಪನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವದು. ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಮಾದವಾಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು.

೧೪. ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲ ಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೧೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಶ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ, ಹಸೇಶೊಂಟಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸಶ್ವಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫ ವಾಸಾದಿ ಲೇಹ :—ಆಡುಸೋಗೆ ಸೊವ್ವು ೩೦೦ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩೦೦ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೊಡಲೇ ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೮ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೩ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪಾಕಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ

ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಕ್ಷತಕ್ಷಯ, ಖಾಸ, ಶ್ವಾಸ, ಯಕ್ಷ್ಮ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬ ಅಮೃತಾರಣವರಸ:—ನಾಗಭಸ್ಮ, ವಂಗಭಸ್ಮ, ಕಾಂತಭಸ್ಮ, ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ, ರಸಸಿಂಧೂರ ಇವು ಒಂದೊಂದು ಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುತ್ತುಕದಹುವಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು, ಬಿಲ್ವತ್ರೀಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ, ಅಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ, ಕಬ್ಬಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇನ್ನು ಇತರ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಾತ, ಪೈತ್ಯ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಗುಲ್ಮ, ಮೇಹ, ಅಸ್ತಿಗತಜ್ವರ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಚವ್ಯನಪ್ರಾಶ್ಯವ ಲೇಹ:—ಪಾದರಿ, ನರುವಲು, ಶಿವನೆ, ಬಿಲ್ವ, ದೊಡ್ಡಮರ ಇವುಗಳ ಚಕ್ಕೆ, ನೆಗ್ಗಲು, ಶಾಲಿವರ್ಣ, ಪೃಶ್ನಿಪರ್ಣ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ದೊಡ್ಡಹಿಪ್ಪಲಿ, ಸಣ್ಣಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಕಳ್ಳಂಗಡ್ಲೆ, ಕಿರುನೆಲ್ಲ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಋದ್ಧಿ ಎಂಬ ಮೂಲಿಕೆ, ಜೀವಂತಿಕಾ ಎಂದರೆ ಹಾಲೇಬಳ್ಳಿ, ಕಜೋರ, ಜೀವಕ, ಋಷಭಕ, ಭದ್ರಮುಸ್ಟೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಕಾಕನಾಸಿಕಾ ಎಂದರೆ ಗಣಿಕೆಯ ಗಿಡದಲ್ಲಿ ಭೇದ, ಕಾಡು ಉದ್ದು, ಕಾಡು ಹೆಸರು, ಹಂದಿಗಡ್ಡೆ, ಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಕಾಕೋಲಿ, ಪ್ಲೀರಕಾಕೋಲಿ, ತಾವರೆ, ಮೇದಾ, ಮಹಾ ಮೇದ, ಸಣ್ಣಯಾಲಕ್ಕಿ, ಅಗಿಲುಗಂಧ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ಪಲದಷ್ಟು ಕೂಡಿಸಿ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ದೊಡ್ಡ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಐದುನೂರು ನೆಲ್ಲಯಕಾಯಿ ಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಒಂದು ದ್ರೋಣಪರಿಮಾಣ ನೀರನ್ನು ಸುರಿದು ಬೇಯಿಸುತ್ತ ಎಂಟನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಷಾಯವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಂದ ನೆಲ್ಲಿಯ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಿಂಡಿ ಬೇರೆಯಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಷಾಯ ವನ್ನು ತೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು, ಬೇರೊಂದು ಪಾತ್ರೆಗೆ ಏಳು ಪಲ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನೆಲ್ಲಿಯಕಾಯಿ

ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಕಿ ದೀಪಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹುರಿದು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಷಾಯವನ್ನು ಆ ಹುರಿದ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿನ ಜೊತೆಗೆ ಸುರಿದು ಅದಕ್ಕೆ ಐವತ್ತುಪಲ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಕ್ವ ಮಾಡುತ್ತಾ ಲೇಹಪಾಕಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಎರಡುಪಲ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನಾಲ್ಕುಪಲ ಬಿದರುಪು ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ, ಲವಂಗಪಟ್ಟಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ತಾಳೇಸ ಪತ್ರೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ಈ ವಸ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಮೂರು ಮೂರು ಶಾಣ (ಅಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೂವರೆ ತೊಲ) ಸೇರಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಆ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಪಕ್ವಮಾಡಿ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಆರಿದಮೇಲೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆರುಪಲ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧ ವಾದ ಲೇಹಕ್ಕೆ ಚೈವನಪ್ರಾಶವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಲೇಹವನ್ನು ಸೇವಿಸ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ ಜಠರಾಗ್ನಿ ಪಾಟವವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಪರಿಮಾಣವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕ್ಷಯಿಸಿ ಹೋದವರು ಅಂದರೆ ಕೃಶರಾದವರು, ಹುಡು ಗರು, ಮುದುಕರು, ಅಭಿಘಾತಾದಿಗಳಿಂದ ಕ್ಷೀಣರಾದವರು, ಮಿತಿಮೀರಿ ಸ್ತ್ರೀಸಂಪರ್ಕಮಾಡಿ ಕ್ಷಯಿಸಿಹೋದವರು, ಕ್ಷಯರೋಗಿಗಳು, ಹೃದಯರೋಗ ವುಳ್ಳವರು (ಹೃದಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯ) ಸ್ವರಕ್ಷೀಣರು ಅಂದರೆ ಶಕ್ತಿಹೀನರಾಗಿ ಧ್ವನಿ ಕುಗ್ಗಿಹೋದವರು ಇಂತವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇವಿಸಬಹುದು. ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಅಕಾರಣವಾದ ಬಾಯಾರಿಕೆ, ವಾತರಕ್ತ, ಉರೋಗ್ರಹ, ವಾತ ಪಿತ್ತ, ಶುಕ್ರದೋಷ, ಮೂತ್ರದೋಷಗಳು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡು ತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ, ಹೆಂಗಸರ ಸಮಾಗಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಾಸ, ಶರೀರದಕಾಂತಿ, ದೇಹವರ್ಣ, ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಇವುಗಳನ್ನೆ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಬಂದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಅಜೀರ್ಣ ರೋಗವು ಹತ್ತರ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ.

೧೭. ಕ್ಷಯಸಂಜೀವನೀ ಲೇಹ :—ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಆಡು ನೋಗೆಸೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಶೀತೊಂಡೇಸೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ಕಾಕಿತೊಂಡೇಸೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ಬಾಗೇಬೀರು ೨ ತೊಲೆ, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ ೨ ತೊಲೆ, ಪಾದರಿಬೀರು ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲನೆಲ್ಲಿಬೀರು ೪ ತೊಲೆ, ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಲ್ವತ್ರೀಬೀರು ೪ ತೊಲೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ ೪ ತೊಲೆ, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆ ತುಳಸಿಸೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀರು ೪ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೀರು ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳ ೪ ತೊಲೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ೪ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಮರದಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ,

ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧೬ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೮ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಆನೇನೈಗ್ಗಲು ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೈಗ್ಗಲು ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೪ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈ ೧ ತೊಲೆ, ಅಗರುಚಕ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ರಕ್ತಚಂದನ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ೨ ತೊಲೆ, ಸೇರಾಮುಟ್ಟು ೨ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ೨ ಶೇರು ಹಸೇನೈಲೇಕಾಯಿ ತಂದು ಒಂದುಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಗಂಟನ್ನು ಇಟ್ಟು ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಿವಚಿ ಬೀಜಬಿಸಾಡಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಿವಚಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ ರಸವನ್ನು ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಬಿಡುವದು. ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆಯನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೩|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣದಂತೆ ಉರಿದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಕಷಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧೪ ಶೇರುಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಪಕ್ವಮಾಡಿದನಂತರ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೩|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರೆ ೧|| ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧|| ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧|| ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೇರ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಲೇಹ್ಯಕ್ಕೆ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಸ್ತಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಉಬ್ಬಸ, ರಕ್ತಸಿತ್ತ, ಶರೀರ ಕೃಶತ್ವ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಧಾತುವೃದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು.

೧೮. ಶತಾವರಿಪೇಹ : - ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೧೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿ ಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ

ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೪ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಆನೇ ನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇ ಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಶೃಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ನೇರಾ ಮುಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೮ ತೊಲೆ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದುಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೭ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಶೋಧಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರುಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಸೇವನೆಮಾಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಆಮ್ಲಪಿತ್ತ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಕ್ಷಯ, ಶ್ವೇತಪ್ರದರ, ಶುಕ್ಲನಷ್ಟ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ದ್ರಾಕ್ಷಾದಿಲೇಹ:—ಶೊಂಟ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರೆ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರೆ || ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂ ಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿ ಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೪ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವೆಹುವ್ವ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಳಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೩ ತೊಲೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ ೨ ತೊಲೆ, ಆನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ನಾಯಿತೋಕಸಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆ ಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧|| ಶೇರು ತಂದು ವರಳಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದು. ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ, ೮ ಶೇರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರುಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಸೇವನೆಮಾಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ

ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಅಮ್ಲ ಪಿತ್ತ, ಕ್ಷಯ, ಶ್ವೇತಪ್ರದರ, ಶುಕ್ಲನಷ್ಟ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಲಾಕ್ಷಾದಿತ್ಯಲಿ:—ಅವಲಕ್ಕಿ ಅರಗು ೬೦ ತೊಲೆ ತಂದು ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ೧ ಶೇರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ || ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ || ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ಮೂರಿಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ತಕ್ಕೋಲ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಶೃಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ರೇಣುಕಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೊಸರು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ತೈಲ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಅಭ್ಯಂಗನವಂ ಮಾಡಿಸಲು ಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಶೋಭೆ, ಅಸ್ಥಿಗತಜ್ವರ, ಕ್ಷಯ ಗುಣವಾಗುವದು. ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಅಥವಾ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೨೧. ಮಾತುಲುಂಗ ರಸಾಯನ:—ಮಾದವಾಳದ ಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನಿಂಬೇಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸೇಶೊಂಟಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ದಾಳಿಂಬರೆಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳೆಹೆಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸಕ್ಕರೆ ೪|| ಶೇರು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವದು. ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ || ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮುಡಿವಾಳ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರ ಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿ ೪ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೪ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸು ಗಳನ್ನು ಅರದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ |||| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು

ತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿನದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದ ರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಉರಿವೈತ್ಯ, ಪಿತ್ತ, ವಾಂತಿ, ಅರೋಚಕ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು. ಗರ್ಭಿಣಿಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವ ವಾಂತಿ, ಒಲಹೀನತೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಗ ಲಾಡಿಸಿ ಗರ್ಭಾಶಯಕ್ಕೆ ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು.

೨೨. ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಘೃತಃ—ಬೂದಕುಂಬಕಾಯಿ ರಸ ೪ ಶೇರು, ಅಡು ಸೋಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನೆಲಕುಂಬಕ ಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೪ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೪ ಶೇರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಘೃತವಕ್ಕವಾದ ಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕುವದು. ಶೋಂಟಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೩ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಹುನ್ನು ೩ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೀರು ೩ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೩ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೬ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧೨ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿನದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ ಇದ ರಿಂದ ಮೂಳೆವಳಗಳ ಜ್ವರ, ಕ್ಷಯಸಮೃದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗ, ಹೆಂಗಸರ ಯೋನಿಸಮೃದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗ, ಮುಟ್ಟಿನದೋಷ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಬಂಜೆಯು ಗರ್ಭಧರಿಸುವಳು.

೨೩. ಅಶ್ವಗಂಧಿಲೇಹಃ—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೬೦ ತೊಲೆ, ಚಾತು ರ್ಜಾತಕ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಖರ್ಜೂರ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಮುಡಿ ವಾಳ, ಲವಂಗ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು, ತ್ರಿಕಟುಕ ಇವುಗಳು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧ ವರಹ ತೂಕ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧೫೦ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೪ ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪು ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪು ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು.

ಪ್ರಯೋಗ || ತೊಲೆಯಿಂದ || ತೊಲೆನರಿವಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೪೦ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಪತ್ಯ ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರ, ದೌರ್ಬಲ್ಯ, ಶೋಷೆ ಗುಣವಾಗುವದು. ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ದೇಹಧಾತುಗಳು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವವು.

೨೪. ಅಡುಸೋಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜಿ || ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಕೃಷ್ಣಾಗರು || ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ || ತೊಲೆ, ತಾವರೇ ಹುವ್ವ || ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೊಲೆ, ಮುಡಿವಾಳ || ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳ ೧ ತೊಲೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಲೇಹ ಪಕ್ವಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರಿತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ, ಹುಳಿ ಚಲದಿ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಬಾಣಂತಿಕ್ಷಯ, ಪುರಾಣಜ್ವರ, ಅಸ್ತಿಗತಜ್ವರ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸರಂಗಿಚಕ್ಕೆ || ಶೇರು, ಶೋಂಟಿ || ಶೇರು, ಮೆಣಸು ೧ ಪಾವು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೨ ತೊಲೆ. ವಾಯುವಿಳಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲತಂಗಡಿ || ಶೇರು, ನೆಲಗೊರಿಮಿಡಿ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲಜೇವು ೩ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರವಲಣ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೮ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಕಾರಕದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ನಂಜು, ಜ್ವರ, ತಪನ, ಕ್ಷಯ, ಕಾಲುಚಳುಕು ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

ಇವುತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಕಾಸರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಕಾಸರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಹೃದಯ (ಉರಃ) ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಹೃದಯರೂಪಕವಾಗಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಾತಕಾಸ, ಪಿತ್ತಕಾಸ, ಕಫಕಾಸ, ಉರಃಕ್ಷತಕಾಸ, ಹೃದಯಕಾಸಗಳೆಂದು ೫ ವಿಧಗಳಾದ ಕಾಸಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಕ್ರಮೇಣ ಒಂದಕ್ಕಿಂತಲು ಒಂದು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಾಸಕ್ಷಯರೋಗಂಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು.

ವಾತಕಾಸದಲ್ಲಿ ಹೃದಯವು, ಕಣ್ಣುಗಳ ಪಕ್ಕಗಳು, ಶಿರಸ್ಸು, ಉದರವು, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಧೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಮುಖವು ಕ್ಷೇಣಿಸಿರುವಿಕೆ; ಬಲವು, ಕಂಠಸ್ವರವು, ಹಿಜಸ್ಸು ಇವು ಹೃದಯವಿಕೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಸವೇಗವು ಅನುಸರಿಸಿರುವಿಕೆ, ಕಫವು ಅಥವಾ ಪುಡಿಹೆಮ್ಮಲುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಕಂಠಧ್ವನಿ ಬದಲಾಯಿಸಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಂಗಳು ಕಾಣುವುದು.

ಪಿತ್ತಕಾಸದಲ್ಲಿ ಉದರದಲ್ಲಿ ತಾಪ, ಜ್ವರ, ಬಾಯಿ ಒಣಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಕಹಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ದಾಹ, ಹಳದೀವಾಂತಿಗಳು, ಕಫವು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬೀಳುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು.

ಕಫಕಾಸದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ ಜಿಗುಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ತಲೆನೋವು, ಶರೀರವೆಲ್ಲವೂ ಕಫದಿಂದ ತುಂಬಿರುವಿಕೆ, ಅನ್ನದಲ್ಲಿಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರ ಭಾರ, ಕೆಮ್ಮಲಿನಲ್ಲಿ ಕಠಿನವಾಗಿ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿರುವ ಕಫವು ಬೀಳುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುದು.

ಉರಃಕ್ಷತ ಕಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಬಾಧೆ, ಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಬೆರಳುಗಿಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಸ್ವರವು ಬದಲಾಯಿಸುವಿಕೆ, ದಾಹ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇರುವುದು. ಅಂತಹ ರೋಗಿಯ ಧ್ವನಿಯು ಪಾರಿವಾಹದ ಮರಿಯ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಹೋಲುವುದು.

ಹೃದಯಕಾಸದಲ್ಲಿ ಶರೀರವೆಲ್ಲಾ ನೋವು, ಜ್ವರ, ತಾಪ, ಮೂರೈ, ಬಲಹೃದಯವು, ದ್ರವವಿಲ್ಲದ ಕಫವು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬೀಳುವಿಕೆ, ಮಾಂಸವು ನಶಿಸುವಿಕೆ, ಕೀವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ರಕ್ತವನ್ನು ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಡಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗಿರುವುದು.

ಕಾಸರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಬಲ, ಮಾಂಸಗಳು ಕಮ್ಮಿಯಾಗುವ ಕೆಮ್ಮು, ಉಂಟಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಕಾಸಶ್ವಾಸರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಕೆಮ್ಮು, ಶೋಭೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ಅತಿಸಾರಗಳಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಕಾಸರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಹಿಪ್ಪಲ್ಯಾದಿ ಲೇಹ:—ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಕೆ ಮೂತ್ರ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ, ರಾಮಗುಳ್ಳ ಸಮೂಲ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೩ ಶೇರು ಇವು ಮೂರು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ೧ ಶೇರು ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ, ಶೊಂಟಿ || ಶೇರು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹಳದಿನದ ಕೆಮ್ಮು, ಗೂರು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿಬೀಜ ೧ ಶೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ಶೇರು, ಶೊಂಟಿ ೧ ಪಾವು, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೪ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೪ ತೊಲೆ, ದುಂಪ ರಾಶ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ೧ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೪ ಶೇರು ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅಥವಾ ಮೇಕೆಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೪ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ೮ ತೊಲೆ, ಅಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಯಕ್ಕದಹುವ್ವು ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇನುತುಪ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ಅರದು ಅಪರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೪ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಡುಸೋಗೆ ಯಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಸೈಂಧ್ರಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಸಾವರ್ಚಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಪಾದರಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರಲವಣ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮುಳ್ಳುಸೊಂಡೆಹಣ್ಣು ೧ ಶೇರು ತಂದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨ ಶೇರು ಹಸುವಿನಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಲವಣಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ತುಂಗೀಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಳಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಎಡಮುರಿಕಾಯಿ. ೪ ತೊಲೆ

ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಪಾಕ :—ಗಸಗಸೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ॥ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಪೊವ್ವು ॥ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ॥ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಲು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧ ಕಾಲುತೊಲೆ ಈ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಖಾಸಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಸಮುದ್ರಪಾಲಕಾಯಿ ಮೇಕಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೆಗೆದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಆಣೆ ತೂಕದಂತೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಲವಂಗಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಅರೋಚಕ, ಗುಲ್ಮ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ವಿಳಂಗಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೈ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕನ್ನಾರ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಶೃಂಗಾದಿಚೂರ್ಣ :—ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂ

ಕಾಲ ೭ ದಿನನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಆಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮಲಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಬೀಳುವದು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಮುಂಡಗಲ್ಲಿಬೇರು ವಣಗಿದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಗುಲ್ಮ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ನೆಗ್ಗಿಲುಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನತಿಗಡು, ಆಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು, ಇಂಗಳದ ಬೇರಿನ ತಿಗಡು, ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ, ಲವಂಗ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲೇ ಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಸಮ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ಆಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಮೇಕೇಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ೧|| ಶೇರು ಇವು ಮೂರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೊಡಲೇ ಕನ್ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಗರಿಕೇ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೇ ಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲಕುಂಬಳದ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರವಾಗಿ ಘೃತವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಕಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ತೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಮ್ಮುಗಳಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ಗರುಗದಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ಅಂತರಗಂಗೆ (ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿಯುದ್ದು) ೧ ತೊಲೆ, ಮುಳ್ಳು ಸೊಂಡೇಹಣ್ಣು ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ || ಶೇರು ತಂದು ಒಂದುಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನುಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಉಬ್ಬುವ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಯರಡು ಯಮೈಸಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಏಳಾವರ್ತಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆ ತೊಳೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ೨ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದಮೇಲೆ ಇಟ್ಟರೆ ನೀರು ಹೀರಿ ಅರಳಾಗುವದು. ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆತಂದು ಬೀಜತೆಗೆದು ಒಂದು ದಿನ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಅಫೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ತೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸ್ತಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ, ವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ಕಾಡುಮೆಣಸಿನಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಮುಳ್ಳು ಸೊಂಡೇಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಳೇಬೆಲ್ಲ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ರಾಮಗುಳ್ಳ ಸಮೂಲದ ರಸ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದ

ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಉಬ್ಬ ಸುಣವಾಗುವದು.

೨೦ ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿಗ ವಾವು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ವಾವು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಕಾಕಳಾಸಿಂಗಿ(ಇದು ಯುನಾನಿ ಹೆಸರು)ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಒಂದೇಮಾತ್ರ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದ ನೀರು ನುಂಗುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಮ್ಮು ಶೀತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಅಗಸೇಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಕರೇಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ರುಮ್ಮಿಮಸ್ತಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ * ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರದು ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಹೆಸನು ಮುಸಾಂಬ್ರ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸೆಕ್ಮುನಿಯಾ ೧ ಮಾಷ, ತರಬೂತ್ ೩|| ಮಾಷ, ರೇವಲಚಿನ್ನಿ ೧ ದಿರಂ, ಬನಪಾಷಾ ೧ ದಿರಂ, ಗುಲೇಸುರಕ್ ೧ ದಿರಂ, ಮುಲ್ತೀ ೧ ದಿರಂ, ರುಬ್ಬೇರೇವನ್ ೧ ಮಾಷ ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ೧ ಗುಟುಕು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮುಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

* ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಮೇಲೆ ಬರುವ ನೋರೆಯನ್ನು ಕಾಲುಘಂಟೆ ಹೊತ್ತು ತೆಗೆದುಹಾಕುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವದು.

೨೪. ನಿಷಾಪತ್ತಾ, ಕರೇಜಾಲಿ ಬಂಕೆ, ರುಬ್ಬಿಸೂಸು, ಗಸಗಸೆ, ಅಫೀಂ ಇವು ಸಮತೂಕ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕುವದು. ಬೇದಾನ ನೀರಿನಿಂದ ಕಿವಿಚಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಒಂದ ನೀರು ನುಂಗುತ್ತಾ ಬರುವದು ಹೀಗೆ ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣಸಮ್ಮಂಧವಾದ ಕೆಮ್ಮುಲು ಗುಣ ವಾಗುತ್ತೆ. ಎಂಧಾದ್ದೇ ಆಗಲಿ ಕೆಮ್ಮು ಕೆಮ್ಮುನಿಂದ ವಾಂತಿ ಆಗುತ್ತಾ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುತ್ತೆ.

೨೫. ವಾಸಾದಿಲೇಹ :—ಆಡುಸೋಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೧ ಶೇರು, ಹಿವ್ವಲಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಪ್ರೇಣದೇಹ, ಬಹು ಆಯಾಸ, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ಹೃದಯಶೂಲೆ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಜ್ವರ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

ಇವುತ್ಪತ್ತಿದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಶ್ವಾಸರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಶ್ವಾಸ ಲಕ್ಷಣ.

ಶ್ವಾಸರೋಗವು :—ಕ್ಷುದ್ರಶ್ವಾಸವು, ತಮಕಶ್ವಾಸವು, ಊರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸವು, ಮಹಾಶ್ವಾಸವು, ಛಿನ್ನಶ್ವಾಸವು ಎಂಬದಾಗಿ ಐದು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ಕ್ಷುದ್ರಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಶ್ವಾಸವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಬಾಧೆಯೂ ಉಂಟಾಗಲಾರದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ತಮಕಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಪ್ರತಿಲೋಮವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಕಫವನ್ನು ಪ್ರಕೋಪಗೊಳಿಸುವುದು. ಆ ಕಫವು ಕಂಠಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಬೀಳುವುದರಿಂದ ಘುರಘುರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಶ್ವಾಸವು ಬರುತ್ತಿರುವುದು. ಅಂತಹ ಶ್ವಾಸದಿಂದ ಮೋಹವು, ದಾಹ, ಅಡಿಗಡಿಗೆ ಕೆಮ್ಮು, ಕೆಮ್ಮಿದಾಗ ಕಂಠದಿಂದ ಕಫವು

ಹೊರಟರೆ ಸುಖವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬಿರುವಿಕೆ, ವರ್ಷ ಕಾಲವು ಶೀತಕಾಲವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದು.

ಉರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ದೀರ್ಘವಾದ ನಿಶ್ವಾಸ ವಾತವು ಉರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಹೊರಡಿಸಿ ಆ ನಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಪುನಹ ಒಳಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸದಿರುವಿಕೆ, ಕಫವು ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಬೀಳುವಿಕೆ, ಉರ್ಧ್ವ ದೃಷ್ಟಿ, ಹೇಳಲಾರದ ಬಾಧೆ, ಬಾಯಿ ಬಿಳುಪಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಮಹಾಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಾತವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಮದಿಸಿದ ಎತ್ತನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ಕೋಸದಿಂದ ಕೂಗುವ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ, ನೇತ್ರಗಳು ಚಂಚಲವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಾಯನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡಿರುವಿಕೆ, ಮಲ ಮೂತ್ರಗಳು ಬಂಧಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಛಿನ್ನಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ :—ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ, ಒಂದಾ ನೊಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಾಗುವ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಿಡದಿರುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯು ಬ್ಬರ, ಬೆವರುವುದು, ವಸ್ತಿ ದಹಿಸಿದಂತಿರುವುದು, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನು ಆಹಾರವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾಧಿಕ್ಯವು, ನಿಟ್ಟುಸುರು, ಶ್ವಾಸ ಒಳಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸಣ್ಣನಾಗುವ ರೀತಿ, ಗಂಟೆನಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಮತ್ತು ತಾಪ ಇವುಗಳಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಯಾವನಿಗೆ ಶ್ವಾಸವು ಕಿರಿದಾಗಿ ಬರುವದೋ, ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ನಡುಗುವದೋ, ತಲೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವದೋ ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಮೂರುದೋಷ ವೈಷಮ್ಯಗಳಿಂದ ಉರ್ಧ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶ್ವಾಸವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಶ್ವಾಸಖಾಸಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಎಳೆಬಂದರಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಮೇಕೆಹಾಲು ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೫ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ದಾಹವಾದರೆ ಮೇಕೆಹಾಲು ಕುಡಿಯುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಮೇಕೆಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಯಕ್ಕದಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ

ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಉತ್ತರೇಣಿಸಮೂಲ ಸುಟ್ಟಬೂದಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ಇವು ಐದು ಸಮಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಭಾಗ ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಹಸೀ ಶೊಂಟೆಯಲ್ಲಿ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಶ್ತ್ರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ಹಸೇದು ೮ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೇಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೫. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಅದರಮೇಲೆ ರಾಮಗುಳ್ಳಸಮೂಲ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ವಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಡುಸೋಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕುವದು. ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಶ್ತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ

ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಮೆಣಸು ಅರ್ಧ ಪಾವು, ಲವಂಗ ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬತ್ತಾಸಿನಂತೆ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ತಿನ್ನುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿನವೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಅನಂತರ ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು ರಾಮಗುಳ್ಳದಕಾಯಿ ಬಲಿತರುವದನ್ನು ೧ ಸೇರು ತಂದು ಇದರ ಮೂತಿ ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧, ಲವಂಗ ೧ ಇಟ್ಟು ಎಷ್ಟುಕಾಯಿ ಇದೆಯೋ ಅಷ್ಟಕ್ಕು ಇದೇಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇಟ್ಟು ೧ ಸೇರು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ತಂದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಪದರ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹಾಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಾಯಿ ಹಾಸಿ ಇದರಂತೆಯೇ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ೧ ವರಸೆ, ಕಾಯಿ ೧ ವರಸೆ ಹಾಕಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಆದಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ನಶ್ಯದ ಚುಟಕಿಯಷ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನವೆ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭ ಬ್ರಂಹದಂಡೀಬೇರು ತಿಗಡು ತಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ನಶ್ಯದ ಚುಟಕಿಯಷ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ಸಲ ಯಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಲ ವಾದಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರದ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಉಷ್ಣ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿ ಚಕ್ಕೆ ಚೂರ್ಣ, ಬಿಳೇ ಮುಳ್ಳುಶಾವಂತಿಗೆಹುವ್ವಿನ ಚೂರ್ಣ, ಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳ ಅನುಪಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ರೋಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಇನ್ಯಾವ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದಾದರು ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಖಾಸಶ್ವಾಸ, ರಕ್ತಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಹೊಮ್ಮುಗಳೆಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ನಾಲಿಗೆಮೇಲೆ ಬರುವದೋಷ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಮೆಣಸು ೧ ಶೇರು ತಂದು ಮುಂಡೆಗಳ್ಳಿ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಮುಂಡೆಗಳ್ಳಿ ತುಂಡುಗಳಿಗೆ ರಂಧ್ರಮಾಡಿ ಮೆಣಸನ್ನು ಅದರಲ್ಲಟ್ಟು ಬಾಯಿಗೆ ಅದೇ ತುಂಡನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕುವದು. ಅನಂತರ ಮೆಣಸನ್ನು ತೆಗೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆ ತುಳಸೀನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸುರಸುರಿಕೆನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ॥ ಶೇರು, ಆಡುನೋಗೇನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೫ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವದು. ಶೊಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವ

೨ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ॥ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ॥ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೀಜ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರದದ್ದು ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಅಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಾಡುಮೆಣಸಿಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಒಳ್ಳೇತುಲಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೋಡತರಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಂಸಪಾದಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ರಾಮಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಳೇ ಬೆಲ್ಲ ೫ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವದು. ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ॥ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ॥ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ॥ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ॥ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಎಕ್ಕದಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ, ಶೋಂಟಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ಕಟುಕರೋಹಿಡೆ, ಎಕ್ಕದಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಆಡು ಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶೋಂಟಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ತಾಳೇಸಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ತಾಳೇಸವತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೫ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೬ ಆಣೆ ತೂಕ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೬ ಆಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರಸಮ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸ ಕಾಸ, ಜ್ವರ, ವಾಂತಿ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಪ್ಲೀಹ, ಪಾಂಡು, ಬಾಯಿ ರುಚಿಕೆಟ್ಟಿರುವದು, ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಅತಿಸಾರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ತಾಳೇಸಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ತಾಳೇಸವತ್ರೈ ೮ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶೋಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈ ೨ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಸಮ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪು, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಅರೋಚಕ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ನಚ್ಚುಜ್ವರ, ದಾಹ, ಅಜೀರ್ಣವಾಯು, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೯. ಗೋದಿಹಿಟ್ಟು ೧ ಪಾವು ತಂದು ನೀರುಹಾಕಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಲಸಿ ಯರಡು ಚಿಪ್ಪುಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಳೇ ಯಕ್ಕದಹುವ್ವ ರೇಕು ಬಿಡಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ

ಇಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಲವಂಗ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಯಕ್ಕದಹುವಿನ ರೇಕುಹಾಕಿ ಯರಡುಚಿವ್ವು ಹೊಂದಿಸಿ ಉಸುರುಹೋಗದಂತೆ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯಿಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಲವಂಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಲವಂಗ ತಿನ್ನುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಕಾಸ, ಉಬ್ಬಸ, ಗೂರ್ಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿ ಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಅಫೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಮೂರನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಸಾರಾಯಿಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಉದ್ದಿನಕಾಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಜೂಫಾ ೩ ತೊಲೆ, ಪರ್ಶಿಯಾವುಷಾ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ರುಬ್ಬೀಸೂಸು || ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ || ತೊಲೆ, ಶೊಂಟ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ || ತೊಲೆ, ಬಡಗೊನ್ನಿ ೧೫ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಕಾಡುಈರುಳ್ಳಿ ೧ ಶೇರು ತಂದು ಬಿದರುದಬೈಯಿಂದ ಸಣ್ಣಗೆ ಕುಯಿದು ಒಂದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನು ತಿರಿಗಿ ಒಂದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨|| ಶೇರುಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತು ಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧| ಶೇರುಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಳುಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೧೫-೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮುಲು, ಕಾಸಶ್ವಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಯಕ್ಕದ ಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಹುವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ಉತ್ತರೇಣಿಸಮೂಲ ಸುಟ್ಟ ಬೂದಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅಫೀಂ ೧ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಂಗರ ವಳ್ಳಿ ತಂದು ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ರಸ ತೆಗೆದು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೇಲ್ಕಂಡ

ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಮಂಗಳರವಳ್ಳಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹ ಕೆಮ್ಮಲು ಮತ್ತು ಕಾಸಶ್ವಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು, ಸುನಾಮುಕಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಆರ್ತಿಕವೂರ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸ್ವರ್ಣಕಾವಿ, ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಈ ಜನಸು ೧-೧ ತೊಲೆ ಪ್ರಕಾರ ತಂದು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊಮ್ಮುಗಳಿಹುವು, ಅಂತರಗಂಗೆ, ಗರುಗದಹುವು ಇವು ಮೂರನ್ನು ೧೧-೧೧ ತೊಲೆ ಪ್ರಕಾರ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರದು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಕಾಸ, ಗೂರ್ಲು, ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೪. ಹಣ್ಣಾದ ಬಾಳೇಯಲೇ ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಅವರೇ ಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ತಕ್ಷಣ ಶ್ವಾಸಕಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ಗಾಜುಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅನ್ನಬೇದಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮುಣ್ಣುಬಟ್ಟಿ ಚೆಲುವಾಡಿ ಕ.ಕ್ಕುಟಿ ಪುಟಿ ಹಾಕುವದು. ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣ ತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶ್ವಾಸಕಾಸ, ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಡ್ಡೆ ಕರಗಹೋಗುವದು.

೨೬. ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಗೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ || ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ || ತೊಲೆ,

ತಾಳೇಸಸತ್ರೈ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮಲು, ಶ್ವಾಸಕಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ಒಳ್ಳೇ ಅರಸಿನ ೬ ತೊಲೆ ತಂದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಅರಸಿನ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಸುಣ್ಣ ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿ ಕತ್ತೀಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ೧ ಘಳಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ಅರಸಿನವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಅರಸಿನ ಇವು ಮೂರು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಸಪ್ತದ ಚುಟಕಿ ಯಷ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮಲು, ಉಬ್ಬಸ, ಶ್ವಾಸಕಾಸ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಹಿಕ್ಕಾರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಹಿಕ್ಕಾರೋಗ (ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ) ಲಕ್ಷಣ.

ಹಿಕ್ಕಾ (ಬಿಕ್ಕು) ರೋಗವು ಕ್ಷುದ್ರ, ಅನ್ನಜ, ಗಂಭೀರ, ಯಮಲ, ಮಹತಿ ಎಂಬದಾಗಿ ಐದು ವಿಧಗಳಾಗಿರುತ್ತದೆ

ವಾತವು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಗುಂಡಿಗೆಯ ಮೇಲಕ್ಕೆನೋಕಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದನ್ನು ಕ್ಷುದ್ರಹಿಕ್ಕ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಅನ್ನವು, ನೀರು ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ವಾತಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಗುಂಡಿಗೆಗೆ ಮೇಲ್ಬಾಗಕ್ಕೆ ತಗಲಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೊರಹೊರಡಿಸುವುದು ಅನ್ನಜಹಿಕ್ಕ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ನಾಭಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಶಬ್ದವು ಹೊರಹೊರಟು ಅದು ಅವಯವ ಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಂಭೀರಹಿಕ್ಕ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ವಾತವು ಉದ್ಭವಗಾಮಿಯಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಎರಡು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಗಳು ಬರುವುದನ್ನು ಯಮಲಹಿಕ್ಕಾ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ವಾತವು ಉದ್ಭವಾಗಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನೊದ್ದು ತ್ತಾ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಂಪನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾ ಎಡಬಿಡದೆ ಬರುವ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಯನ್ನು ಮಹತೀಹಿಕ್ಕಾ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ನಿಟ್ಟುಸುರು, ನೀರಡಿಕೆ, ಬುದ್ಧಿವಿಕಾರ, ಕಣ್ಣುತಿರುಗುವಿಕೆ, ಶರೀರ ಕಾರ್ಶ್ಯ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಗಳೆದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಹಿಕ್ಕಾರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಬ್ಯಾಲದಯಲೆ ಎಳೆದಾಗಿರುವದು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ರಸ ತೆಗೆದದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಇವು ಮೂರು ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಹಳೇ ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣು ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ತುಪ್ಪದ ದೀವಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ರಾಗುವಂತೆ ಸುಟ್ಟು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೨ ಹಣ ತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಅಲದಹಣ್ಣು ತಂದು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರದು ನಾಲಿಗೆಗೆ ಸವರುವದು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ನೆಲ್ಲು (ಭತ್ತ) ಉರಿದು ಅರಳುವುದಿದ್ದು ೩ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೧ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಅರಗು ಪುಡಿನಾಡಿ ಬೆಂಕಿಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಕಂಬಳಿಹೊದ್ದು ಕೊಂಡು ಕುಂಭಶಾಕ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಮಾಡಿದರೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಾದ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಕರೀಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ದೀಪಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಆರಿಸಿ ಆ ಬತ್ತಿ ಹೊಗೆಯನ್ನು ಮೂಗಿಗೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಮಾಡಿದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಹುಣಿಸೇನಾರು, ನವಲುಗರಿ, ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಇವು ಮೂರು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ನೆಕ್ಕಿಸುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ಸಲ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಬ್ಯಾಲದಚಿವ್ವು (ಕರಟೆ) ಗಂಧಾ ತೆಯಿದು ಸಕ್ಕರೆ ಆಗಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪವಾಗಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ಸಲ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೧|| ತೊಲೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಕಾರೆಗಿಡದಬೇರು, ಬೇವಿನಸೊವ್ವು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಗೋಮೂತ್ರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಅರದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೩ ಸಲ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ನೋಡಿ || ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಬೆಲ್ಲ ೨ ತೊಲೆ, ಅಲದಮರದಚಕ್ಕೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದದ್ದು ಇವು ನಾಲ್ಕು ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೩ ಸಲ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ರಾತ್ರಿತಂದ ತಣ್ಣೀರು ೧ ಸಾವು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕಾಲುಪಾವು ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿಕೊಡುವದರಿಂದ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಚಲುವೆಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟೆ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿಸಿ ಅದರ ಹೊಗೆಯನ್ನು ನುಂಗಿದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ಉತ್ತರೇಣಿಅಕ್ಕಿ, ಹಣ್ಣು ಆಲದಯಲೆ ಇವು ಎರಡು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮ ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಹುರಳೆ, ತವಸಿಚಕ್ಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಷಾಯಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ಉತ್ತರೇಣಿಅಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಯಲುವಸಂಧಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿಬೇರೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಸಾಯಿತುಲಸಿ, ಶೊಂಟಿ, ಮರದರಿಸಿನ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಿವ್ವಲಿಚೂರ್ಣ, ಜೇನುತುಪ್ಪಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಹಿವ್ವಲಿ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲಾವಂಜ, ಚವ್ವ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬಿಲ್ವತ್ರೀಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಹಿವ್ವಲಿ, ಲಾವಂಜ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಬಿಲ್ವತ್ರೀಬೇರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಮಾದವಾಳದ ಬೇರಿನತಿರುಳು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರ ಲವಣ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಸೇರಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ೫ ಸಲ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಬೂಂದಿತಂದು ಬಾಳೇಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿಂದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ನಿಲ್ಲುವದು.

೨೨. ಹಿವ್ವಲಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಶೊಂಟಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳುಕಾಮಂತಿಗೆಹುವಿನ ಚೂರ್ಣ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಪಂಚವಿಧ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೪. ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕಿ, ಮಹಿಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಳ, ಎತ್ತಿನಕೊಂಬು, ಹಾವಿನ ಪೊರೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಅರಸಿನ, ನವಿಲುಗರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಧೂಪ ಹಾಕಲು ಪಂಚವಿಧ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ನವಿಲುಗರಿ ಸುಟ್ಟಕರುಕು, ಸಣ್ಣಹಿವ್ವಲಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಇವು ಮೂರು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸಾಲಿಗೆಗೆ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೬. ಸಾಂಬ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಅರದು ಬಟ್ಟಿಗೆ ಸವರಿ ಒಣಗಿಸಿ ಬತ್ತಿನಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬತ್ತಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಸಿ ಹೊಗೆಯನ್ನು

ಮೂಗಿನ ಒಂದು ನೊಕ್ಕಿಹಿಡಿದು ಒಂದು ನೊಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಸೇರುವದು. ಈರೀತಿ ಮಾಡಿದರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ದುನಟಿ ಗುಬರುಹಾಕಿ ಹೊಗೆ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೮. ಅತಿಮಧುರ, ಶೊಂಟೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಇವು ಮೂರು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ನೆಕ್ಕಿಸುವದು. ಹೀಗೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ನಿಲ್ಲುವವರಿಗು ಕೊಡುವದು.

೨೯. ಲವಂಗಳ, ಹಿಪ್ಪಲಿಳ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ೧ ಚಿಟಿಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಈರುಳ್ಳಿ ೨ ರಸತೆಗೆದು ತಾಟೆಬಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು

೩೦. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನವಿಲುಗರಿ ಇವುಮೂರು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨-೩ ಣಿತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ನಿಲ್ಲುವ ವರಿಗು ಕೊಡುವದು.

೩೧. ನವಿಲಿನಗರಿ ಸುಟ್ಟಕರುಕು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಂದು ಯೇಡಿಕಾಯಿತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪಹಾಕಿ ಗಂಡಾಷಧ (ನಾಲಿಗೆಗೆ ಲೇಪನಮಾಡುವ ಔಷಧ) ಮಾಡಿ ಕೊಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೨. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸುವಿನ ಸಗಣೆಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ಮಂದವಾಗಿ ಕಲಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲುಬತ್ತ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಒಂದುರಾತ್ರಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ನೆಲ್ಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಸುಮಾರಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹುರದು ಅವಲಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೇಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ನಿಲ್ಲುವ ವರಿಗು ಕೊಡಬೇಕು.

೩೩. ಗಂಡಾಷಧ :—ನವಿಲಗರಿ ಸುಟ್ಟಕರುಕು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಗಂಡಾಷಧ ಮಾಡಲು ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಇವೃತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಮೂರ್ಛಾರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಮೂರ್ಛಾ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೂರ್ಛಾರೋಗವು:—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತಗಳಿಂದುತ್ತನ್ನಾಗಿ ಸಾಲ್ಪ್ಯ ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಮೂರ್ಛಾರೋಗದಲ್ಲಿ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜ್ಞಾನವಹ ಸ್ತೋತಸ್ಸುಗಳನ್ನಕಸ್ಮಾತ್ಮಾಗಿ (ಸರಕ್ಕನೆ) ಆವರಿಸುವುದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ತನೋಗುಣವು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನವು ಅಳಿದು ಮುರಿದುಬಿದ್ದ ಮರದಂತೆ ರೋಗಿಯು ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವನು.

ವಾತಮೂರ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಶತ್ವವು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೋವು, ಆಕಾಶವು ಕಪ್ಪು, ಕೆಂಪು, ಬಿಳುಪಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವುದು, ವರ್ಣವೈಕಲ್ಯವು, ಎದೆನೋವು ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಪಿತ್ತಮೂರ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ಕೆಂಪು, ಹಸುರು, ಹಳದಿ ವರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುವಿಕೆ, ಮೂರ್ದೆಯು ಇಳಿದಾಗ ಬೆವರುವಿಕೆ, ತಾಪ, ದಾಹ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಹಸುರಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮಲವು ಹಸುರಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಮೂರ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವು ಮೇಘಾವೃತವಾಗಿಯೂ, ಅಂಧಕಾರಾವೃತವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವಿಕೆ, ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೂ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರದಮೇಲೆ ಒದ್ದೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿನೊರೆ ಬರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತಮೂರ್ದೆಯಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಣುವುವು ಮತ್ತು ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯನು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತನಾಗಿ ಮರದಂತೆ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬೀಳುವನು.

ಮೂರ್ಛೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಅಜಾನೊದ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕರೇಎಳ್ಳು || ತೊಲೆ, ಕೃಷ್ಣತುಲಸೀಯಲೆ ೧ ಹಿಡಿ, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ||| ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೧೧ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಹತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು,

ಪಕ್ಷಗತವಾಯು, ವಾತಪಿತ್ತ, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೂರ್ಛೆ, ಕಲವರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೩ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ || ತೊಲೆ, ಮರಾಟಮೊಗ್ಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ವೋಮ || ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ೧ ಅಡ್ಡ ತೂಕ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುವುತ್ತುರೇಣಿಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಟೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಯಲಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಜೀನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ೭ ದಿನ ಹುಳಯಿಲ್ಲದ ಹುರಳೀಕಟ್ಟು ಅನ್ನ. ೭ ದಿನ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ೭ ದಿನ ಹುರಳೀಕಟ್ಟು ಅನ್ನ. ೭ ದಿನ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಈರೀತಿ ಒಂದು ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ೭ ವಾರ ೪೯ ದಿನ ಆಗುತ್ತೆ. ಹೀಗೆ ೪೮ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೩. ಬಿಳೀ ಆಮೆ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಂದು ಮೆಣಸು, ಜೀರಿಗೆ, ಉಪ್ಪುಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರದು ೧-೨ ತೊಲೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಆಮೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪಿತ್ತ ತೆಗೆದು ಮೆಣಸು ನೆನೆಹಾಕಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದು ಮೆಣಸು ತಿನ್ನುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಮೂರ್ಛೆ ಗುಣವಾಗುವದು. ಪತ್ಯ ವಾಯುಸದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ.

೪ ಗಂಡ್ರಕೊತ್ತಿ ಅಂದರೆ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಗೂಡುಕಟ್ಟುವ ಕೆಂಪಗೆಯಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಗೊದ್ದ ಇದರ ನೊಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಗಾಳದಹುಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧ ಘಳಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ಅನಂತರ ಖಲ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಕತ್ತಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಧವಾ ಕರೇಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಅರದು ಕಡಲೇ ಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಕತ್ತಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಧವಾ ಕರೇಮೇಕೇ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫-೭-೧೧ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಸನ್ನಿಪಾತಕಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತ್ರೈ ಕತ್ತಿಲದ್ದೀ ತಂದು ರಸ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೫. ಕಕ್ಕೆಮೇಣ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೇರು || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಸೇಶೊಂಟೇ ರಸ ೧೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಹಳೇಬಿಲ್ಲ ೧೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಕಂಬು ಅಕ್ಕಿ (ಸಜ್ಜೆ) ತವುಡು ತೆಗದು ಬೀಸಿ ಹಸಿಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಹಸಿಟ್ಟು ಅರಪಾವು, ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ನೀರುಕಾದು ಕುದಿಯುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಹಸಿಟ್ಟು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕೀರು ಕಾಯಿಸಿದಂತೆ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅರಿಸಿ ಕುದಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೬ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಾಯಂಕಾಲ ರಾಗಿ ಅಂಬಲಿ ಅಧವಾ ಹುರಿದ ರಾಗಿಹಿಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿನ್ನುವದು. ಇದರಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಚಿಟ್ಟಹರಳುಯಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು, ಚಿಟ್ಟುಂಡೆಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ ಕೈಯಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಿಕಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೬ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂರ್ಛೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಇವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಉನ್ಮಾದರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಉನ್ಮಾದರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಉನ್ಮಾದರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ವಿಷ, ದುಃಖಂಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಅರು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುದು. ಅಧಿಕ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ

ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಉರ್ಧ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ವಾತಾದಿದೋಷಗಳು ಮನೋವಹಂಗಳಾದ ಧಮನಿಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಉನ್ನಾದವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಉನ್ನಾದವೆಂದು ಭಾವವು.

ವಾತೋನ್ನಾದದಲ್ಲಿ:—ಹಾಸ್ಯವು, ಕಿರುನಗೆ, ನೃತ್ಯವು, ಗಾನವು, ಮಾತುಗಳು, ಅವಯವವಿನ್ಯಾಸವು, ರೋದನವು, ದೇಹವು ಪರುಷವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕೃಶತೆ ಹೊಂದುವಿಕೆ, ಅರುಣವರ್ಣವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಆಹಾರವು ಜೀರ್ಣವಾದಾಗ ಬಾಧೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಪಿತ್ತೋನ್ನಾದದಲ್ಲಿ:—ತಾಳ್ಮೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಆರಾಭಟವನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ, ದಿಗಂಬರವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಇತರರನ್ನು ಭಯಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಓಡುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಉಷ್ಣವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕೋಪವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ನೀರನಲ್ಲಿ ಶೀತಲಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆ, ಮುಖವು ಹಳದಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಕಫೋನ್ನಾದದಲ್ಲಿ:—ಮಾತಾಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳು ಮಂದವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅರೋಚಕವು, ಅತಿನಿದ್ರೆ, ವಾಂತಿ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲು, ಅನ್ನವು ತಿಂದರೆ ರೋಗವು ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಿಕೆ, ಉಗುರು, ಚರ್ಮವು ಬಿಳುಪಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಸನ್ನಿವಾತೋನ್ನಾದದಲ್ಲಿ:—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಣುವುವು.

ವಿಷೋನ್ನಾದದಲ್ಲಿ:—ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗುವಿಕೆ, ದೇಹಬಲವು, ಇಂದ್ರಿಯ ಬಲವು, ಕಾಂತಿ ಇವು ನಶಿಸುವಿಕೆ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಕಲೆತ ವರ್ಣವಾಗಿ ಕಾಣುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ದುಃಖೋನ್ನಾದದಲ್ಲಿ:—ಅಸಂಬಂಧವಾಗಿ, ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವಿಕೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ರಹಸ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಿಕೆ, ವಿರುದ್ಧ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಗಾನಮಾಡುವಿಕೆ, ನಗುವಿಕೆ, ಅಳುವಿಕೆ, ಮೂಢಚಿತ್ತನಾಗುವಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಉನ್ನಾದರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಕಣ್ಣು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಬಿಡುವದು, ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ನಡಿಯುವದು, ತುಟಿಯನ್ನು ಸಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಸರ್ವದಾ ನೆಕ್ಕುವದು, ಸರ್ವದಾ ನಿದ್ರೆಮಾಡುವದು, ಭಾರಿಭಾರಿಗೂ ಬೀಳೋಣ, ಅತಿಕಂಪನ, ಮತ್ತು ಸರ್ವತದಿಂದಲೂ ಅನಿಮೇಲಿ ನಿಂದಲೂ ಯೆತ್ತರದಿಂದಲೂ ಬೀಳೋಣ, ಇಂಥಾದ್ದು ರೋಗಹುಟ್ಟಿ ಹದಿಮೂರು ವರುಷವಾಗಿದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಉನ್ನಾದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಏಲಾದಿ ರಸಾಯನ:—ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮಜ್ಜೆಗೆ ಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೂದಿಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೪ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೆಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವದು. ಅತಿ ಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ರಸಾಯನಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಶಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ಉನ್ನಾದ, ಅನಸ್ಮಾರ, ರಕ್ತಪೈತ್ಯ, ಶಿರೋಭ್ರಮಣೆ, ಮೂಛೆ, ವಾತ, ಅರೋಚಕ, ಕ್ಷಯ, ಜ್ವರ, ದೇಹ ನಿಶ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಇರುವದು, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೨. ಬ್ರಾಹ್ಮೀಘೃತ:—ಒಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಹೆಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು, ಶೊಂಟೆ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡು, ಬಜೆ, ಕಕ್ಕೇಬೇರಿನ ತ್ವಕ್ಕು, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಮರದರಿಸಿನ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಘೃತಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉನ್ನಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳು.

ವದು. ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಘೃತವಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉನ್ನಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸ, ಕತ್ತಿಹಾಲು ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿ ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ಬೊಟ್ಟುಹಾಕುವದು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೆ ಹಾಕುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಉನ್ನಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಕತ್ತಿಹಾಲು, ಮಾವಿನಮರದಮೇಲೆ ಇರುವ ಇರುವೆ ೧ ಹಿಡಿ, ಸಕ್ಕರೆ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಕುಡಿಯಲು ಸಕಲ ಉನ್ನಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಬ್ರಾಹ್ಮಾದಿ ಸ್ವರಸ :— ಒಂದೆಲಗದ ರಸ, ಬೂದಿಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸ, ಬಜಿ ರಸ, ಈಶ್ವರಿ ರಸ ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಸ್ವರಸ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ತೊಲೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿದರೆ ಉನ್ನಾದ ಗುಣ ವಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಶಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ.

೭. ಅಶ್ವಗಂಧಾದಿ ತೈಲ :— ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ, ನಾರಂಬೇಳೆಬೇರು, ಬಜಿ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬಿಳೇಸಾಸುವೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಟ್ರಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಬಿಳೇಗರಿಕೆ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨೦ ತೊಲೆ, ಗೋಮೂತ್ರ ೨೦ ತೊಲೆ, ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆಹಾಕಿ ಅಭ್ಯಂಗನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಒಂದರೆ ಸಕಲ ಉನ್ನಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಘೃತ :— ಬೂದಿಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಅತಿ ಮಧುರ ಚೂರ್ಣ ೩ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಘೃತವಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೧ ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ೧೪ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ ಶಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜಿತ. ಇದ ರಿಂದ ಸಕಲ ಉನ್ನಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಬಿಳೇಸಾಸುವೆ, ಬಜಿ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಹೊಂಗೇಬೀಜ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ಚಕ್ಕೆ, ಮಂಜಿಷ್ಟಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಪಟಿಕೆ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಮಾಲಕಂಗಧಿಬೀಜ, ದಾಲ

ಚೆನ್ನಿ, ಶೊಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಬಾಗೇಬೀಜ, ಅರಸಿನ, ಮರದರಸಿನ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಗಂಡುಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಉಷ್ಮಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಇಂಗಳದಬೇರು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವದನ್ನು ತಂದು ಕತ್ತಿಹಾಲಿ ನಲ್ಲಿ ಅರದು ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟುಹಾಕುವದು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೆ ಹಾಕಿ ದರೆ ಉಷ್ಮಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಇವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗ--ಚಿಕಿತ್ಸಾಧಗಳು.

ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತಗಳಿಂದುತ್ತನ್ನ ವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುವು. ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯತೆಯಿಂದ ಶರೀರದಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪತಪ್ಪಿ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ ಜ್ಞಾನ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ, ಕಣ್ಣುಗಳಂ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾ ಕೈಕಾಲುಗಳನ್ನೊದರುತ್ತಿರುವುದು ಅಪಸ್ಮಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ವಾತಾಪಸ್ಮಾರದಲ್ಲಿ ಚಳಿ, ಹಲ್ಲುಕಡಿಯುವಿಕೆ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೊರೆ ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ಶ್ವಾಸವನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ, ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಪರುಷವಾಗಿಯೂ, ಅರುಣವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುವಿಕೆ ನೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಪಿತ್ತಾಪಸ್ಮಾರದಲ್ಲಿ:—ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಳದಿನೊರೆ ಬರುವಿಕೆ; ಶರೀರವು, ಮುಖವು, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಹಸುರಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮನುಷ್ಯರ ರೂಪಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವಿಕೆ; ದಾಹ, ಉಷ್ಣವು ಮುಂತಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಕಫಾಪಸ್ಮಾರದಲ್ಲಿ:—ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯನೊರೆ ಬರುವಿಕೆ, ಮುಖವು, ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಿಳುಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ತಣ್ಣಗಿರುವಿಕೆ, ಭಾರ, ಯಾರನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಕಾಣಿಸುವಿಕೆ, ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವಿಕೆ ನೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತಾಪಸ್ಮಾರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಬಹಳವಾಗಿ ಕಂಪ, ಸ್ವೇಣಬಲತ್ವ, ಹುಬ್ಬುಗಳು ಅಲ್ಲಾಡಿ ಕಣ್ಣು ತಿರುಗುತ್ತಿರುವದು ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಅನ್ನದ್ವೇಷ ಬಲನಾಶಗಳಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಅಪಸ್ಮಾರರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧ ಸೈಂಧ್ರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧೬ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಮೂತ್ರ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಠಾಯಿಸಿ ಮೂತ್ರ ಇಂಗುವವರಿವಿಗು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಅಪಸ್ಮಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಒಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಪಸ್ಮಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩ ಬಜೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಪಸ್ಮಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಲಕ್ಕಲಿನೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಡುಮೇಕೆ ಮೂತ್ರ ೧೬ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಟೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಎರಡು ಮೂಗಿಗು ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಾಬರುವದು ಇದರಿಂದ ಅಪಸ್ಮಾರ, ಉನ್ಮಾದ ಗುಣವಾಗುವದು

೫. ಬಜೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಇವೈಬಂಕೆ, ರುದ್ರಾಕ್ಷ, ಸೈಂಧ್ರಲವಣ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ರಾಮಗುಳ್ಳಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಅಪಸ್ಮಾರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೆಹವ್ವ, ಬಜೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ, ವಂದೆಲಗದ ರಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಘೃತಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಅಥವಾ ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಪಸ್ವಾರ, ಉನ್ಮಾದ ಗುಣವಾಗುವದು.

ಮುವ್ವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಾತರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ವಾತರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ವಾತರೋಗವು ಆಕ್ಷೇಪಕ, ಹನುಸ್ತಂಭಾದಿ ಭೇದಗಳಿಂದ ೮೦ (ಎಂಭತ್ತು) ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಈ ವಿಧವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ವಾತವು ಕಫ ಪಿತ್ತಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಯಾಗಲಿ, ಕೇವಲ ವಾತದಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಶರೀರವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಡುಗಿಸತೊಡಗಿದರೆ ಆ ರೋಗವು ಆಕ್ಷೇಪಕವೆನ್ನಲ್ಪಡುವದು.

ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕೆರೆಯುವಿಕೆ, ದ್ರವವಿಲ್ಲದ ಕರಿನವದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಊಟಮಾಡುವಿಕೆ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ದವಡೆಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾತವು ಸೇರಿ ದವಡೆಗಳ ಕೀಲುಗಳು ಸಡಲಿ ಬಾಯಿ ತೆರೆದರೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆಯು, ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ತೆರೆಯುವುದಕ್ಕಾಗದೆಯು ಇರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುವಿಕೆ, ಅಗಿಯುವಿಕೆ ಇವುಗಳು ಅಧಿಕ ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು ಈ ರೋಗವು ಹನುಸ್ತಂಭವೆನ್ನಲ್ಪಡುವದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ತೊಡೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ, ತೊಡೆಗಳನ್ನು ಸ್ತಂಭಿಸಿ ಕದಲದಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ರೋಗವು ಊರುಸ್ತಂಭವೆನ್ನಲ್ಪಡುವದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಿರೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ, ಸಿರೆಗಳನ್ನು ವೇದನಾಯುಕ್ತವಾಗಿಯೂ, ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿದರೆ ಆ ರೋಗವು ಶಿರೋಗ್ರಹವೆನ್ನಲ್ಪಡುವದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಬೆನ್ನು, ಕತ್ತಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಸ್ನಾಯು ಸಿರಾ ಕಂಡರಂಗಗಳನ್ನಾಶ್ರ

ಯಿಸಿ ಶೋಷಿಸಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಶರೀರವನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿದರೆ ಆ ವಾತವು ಬಾಹ್ಯಾಯಾಮ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಬೆರಳುಗಳು ಮೊಳಕಾಲು ಜಠರವು, ಹೃದಯವು, ಎದೆ, ಕಂಠ ಇವುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ವೇಗದಿಂದ ಕೂಡಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನಾಯು, ಸಿರಾ, ಕಂಡರಂಗಳಂ ಕೆಡಿಸಿ ಶರೀರ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿನಂತೆ ಒಳ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಗ್ಗಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಗಳು ಸ್ತಂಭಿಸಿರುವುದು. ಪಾರ್ಶ್ವ ಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ನೋರೆ ವಾಂತಿಯಾಗುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವ ರೋಗವು ಅಂತ ರಾಯಾಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕೋಷ್ಠಗತವಾಗಿರುವ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಯ ನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಈ ರೋಗವು ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಕಟಿ (ನಡು) ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಸ್ತಂಭಿಸಿದರೆ ಆ ರೋಗವು ಕಟಿಗ್ರಹವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪ್ರಕುಪಿತವಾದ ವಾತವು ಕಫದಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಿರೆಗಳಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದೇಹ ವನ್ನು ದಂಡದಂತೆ ಸ್ತಂಭಿಸಿದರೆ ಅದು ದಂಡಾಪತಾನಕವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಮೊಣಕಾಲು, ತೊಡೆಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಈ ರೋಗವು ಖಿಲ್ಲೀವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ವಾಕ್ಯನ್ನು ಮಹಿಸಿರುವ ಸಿರೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕದಲದಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನ್ನು ಊಟಮಾಡುವಿಕೆ, ನೀರು ಕುಡಿಯುವಿಕೆ ಇವು ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವುವು ಈ ರೋಗವು ಜಿಹ್ವಾಸ್ತಂಭ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಾತಾಡುವಿಕೆ, ಕರಿನವದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಗಿಯುವಿಕೆ, ಅಧಿಕ ವಾಗಿ ನಗುವಿಕೆ, ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವಿಕೆ, ನಿಮ್ಮೋನ್ನತ ಸ್ಥಲಗಳಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುವಿಕೆ, ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶಿರಸ್ಸು, ಮೂಗು, ತುಟಿಗಳು, ಗಡ್ಡೆವು, ಹಣೆ, ನೇತ್ರಮ ಧ್ಯವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೋವುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಬಾಯಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಕ್ರವಾಗಿಯು, ಕಂಠವು ಡೊಂಕಾಗಿಯು ಇರುವಿಕೆ, ತಲೆ ನಡುಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಮಾತು ಬರದಿರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಕಣ್ಣು ಪಾಪೆ ಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಕೂಡ ಡೊಂಕಾಗಿರುವುವು. ಈ ರೋಗವು ಅರ್ದಿತವಾತ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಅರ್ಧಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಿರಾ ಸ್ನಾಯುಗಳನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಶಿಥಿಲಮಾಡಿ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕ್ಷಯಗೊಳಿಸಿ ಚಲನಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವುದು.

ಇದು ಎಡ, ಬಲ ಪಕ್ಕಗಳೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಇದು ಸಕ್ಕಾಘಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತರಕ್ತ ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಮೊಣಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನರಿಯ ತಲೆಯಂತೆ ಉ ತವು ಹುಟ್ಟಿ ಅಧಿಕ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕ್ರೋಷ್ಯಕಶೀರ್ಷವೆನ್ನ ಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಕಫದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಶಿರಸ್ಸನ್ನೂ ಹಿಂದುಗಡೆ ಇರುವ ದೊಡ್ಡ ನರವನ್ನು ಸ್ತಂಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಟಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ತೊಡೆಗಳೆಲ್ಲರವ ಕಂಡರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕಾಲುಗಳೆರಡೂ ಕುಂಟುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಪಂಗು ವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಅದರುವಿಕೆ, ಕುಂಟುತ್ತಾ ನಡೆಯು ವಿಕೆ, ಸಂಧಿಗಳೆಲ್ಲವು ಶಿಥಿಲವಾಗುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಲಾಯಿಖಂಜ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಮಲಮೂತ್ರಾಶಯಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ಗುದೋಪಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿ ಸಿದಹಾಗೆ ಅಧೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದರೆ ಅದು ತೂನೀವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಗುದೋಪಸ್ಥಂಗಳಲ್ಲಿ ನೋವುಹುಟ್ಟಿ ವಾತವೇಗದಿಂದ ಉರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಸಕ್ಕಾಶಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾದರೆ ಅದು ಪ್ರತಿತೂನೀವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡು ವುದು.

ಕಟಪ್ರದೇಶವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಒಂದು ತೊಡೆಯ ಕಂಡರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಒಂದು ಕಾಲನ್ನು ಕುಂಟುವಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಖಂಜವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಬಹಳಕಾಲ ಕುಳಿತಿದ್ದು ಎದ್ದು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಇಡುವಾಗ ಕಾಲು ಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಗಳು ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ನೋವುಂಟಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಪಾದಹರ್ಷವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು ಅಂಟುಗಳಮೇಲೆ ನಡುವು ಪೃಷ್ಠಭಾಗವು, ತೊಡೆಗಳು, ಮೊಣಕಾಲುಗಳು (ಮಿಾನಖಂಡಗಳು) ಪಾದಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ತಂಭವನ್ನು, ನೋವನ್ನು, ಭಳುಕುಗಳನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿ ಕಂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿದರೆ ಅದು ಗೃಧ್ರಸೀವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಹೆಗಲುಗಳ ಮೇಲ್ಭಾಗ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮೊಣಕೈವರೆಮಿಗೆ ಮೇಲ್ವುಕ್ಕ ದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಬೆರಳುಗಳಿಗೆ ಸಂಕೋಚವಿಕಾಸಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕಂಡರ

ಗಳಲ್ಲಿ ವಾತವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಹಸ್ತಗಳಿಗೆ ಮುದುರುವಿಕೆ, ಚಾಚುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ವಿಶ್ವಾಚೀವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಹೆಗಲು, ಶಿರಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಬಾಹುಮೂಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಿರಿಗಳನ್ನು ಮುದುರುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಅಪಬಾಹುಕವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸ್ತಂಭಿಸುವಂತೆಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನವು ನಶಿಸಿ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅಂತಹ ವಾತವು ಹೃದಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಸ್ಥತೆಹೊಂದುವುದು ಮತ್ತೆ ಆ ವಾತವು ಹೃದಯವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದಾಗ ಮೂರೈಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದು ಅಪತಾನಕವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪ್ರಕುಪಿತವಾದ ವಾತವು ವ್ರಣವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ವ್ರಣಾಯಾಮವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಿಷಮಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಿಕೆಯಿಂದಲಾದರು, ಶ್ರಮದಿಂದಲಾದರು ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಕಾಲಹಿಮ್ಮಡಿಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಇದು ವಾತಕಂಟಕವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಕಣ್ಣುಗಳ ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲಾವಯವಗಳನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿನಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಪವು ಮೂರೈಗಳುಂಟಾಗುವವು. ಅಂತವನ್ನು ನಿಶ್ಚಲಂಗಳಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರನ್ನು ಬಿಡುವನು. ಇದು ಅಪತಂತ್ರಕವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಶರೀರದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಅಂಗಭೇದವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಶೋಷಿಸಿದರೆ ಅದು ಅಂಗಶೋಷವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪ್ರಕುಪಿತವಾದ ವಾತವು ಕಫದಿಂದಯುಕ್ತವಾಗಿ ಶಬ್ದವಾಹಿನಿಗಳಾದ ದಮನಿಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಗಿಸಿದರೆ ಮನುಷ್ಯರು, ಮೂಕರು, ಬಿಕ್ಕರು, ಗದ್ದಗದ ಕಂಠದಂತೆ ಮಾತಾಡುವವರೂ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂಕವಾತವು, ಮಿಮ್ರಿಣವಾತವು, ಗದ್ದದವಾತವು ಎನ್ನಲ್ಪಡುವವು.

ನಾಭಿಗೆ ಕೆಳಗಡೆ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಯ ಕಬ್ಬಿಣದ ಅಡಿಗೆಲ್ಲಿನಂತೆ ಕರಿಣವೂ, ಉನ್ನತವೂ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣವೂ, ವರ್ತುಲವೂ ಆದ ಗ್ರಂಥಿಯು ಹುಟ್ಟಿ, ಚಲಿಸುತ್ತ

ಲಾಗಲೀ, ನಿತ್ಯಲವಾಗಿಯಾಗಲೀ ಇದ್ದರೆ ಅದು ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದುತ್ಪನ್ನವಾದ ಅಷ್ಟೀಲವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗ್ರಂಥಿಯೇ ಜರರದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ವಾತ ಮೂತ್ರಪುರೀಷಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಪ್ರತ್ಯಷ್ಟೀಲವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಕುಳ್ಳನಾದರೆ ಅದು ವಾಮನವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಶರೀರದ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗೂನುಂಟಾದರೆ ಅದು ಕುಬ್ಜವಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಹೀಗೆಯೇ ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸೀಡೆಯುಂಟಾದರೆ ಅಂಗ ಸೀಡೆಯೆಂತಲೂ, ಶೂಲೆಯುಂಟಾದರೆ ಅಂಗಶೂಲವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಅವಯವಸಂಕೋಚವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆ ಸಂಕೋಚವಾತವೆಂತಲೂ, ಅವಯವವು ಸ್ತಂಭಿಸಿ ಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನಳಿದರೆ ಸ್ತಂಭವಾತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವು ನಶಿಸಿ ರೂಕ್ಷವಾಗಿದ್ದರೆ ರೂಕ್ಷವಾತವೆಂತಲೂ, ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂಗಭಂಗವಾತವೆಂತಲೂ, ಅವಯವಗಳು ಚೇತನಾರಹಿತಂಗಳಾದರೆ ಅಂಗವಿಭ್ರಂಶವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಪೆಕ್ಕಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮಲವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರೆ ಅದು ವಿಡ್ಗ್ವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಮಲವು ಗಟ್ಟಿಬಿದ್ದು ಮುಕ್ತಿದರೂ ಹೊರಬೀಳದಿದ್ದರೆ ಅದು ಬದ್ಧವಿಟ್ಟವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಯಾವ ರೋಗದಲ್ಲಾದರೂ ಆಕಳಿಕೆಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಅತಿಜ್ವಂಭವಾತವೆಂತಲೂ, ಆಮಾಶಯದಲ್ಲಿ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತೇಗುಗಳು ಉಂಟಾದರೆ ಅದು ಅತ್ಯುದ್ಗಾರವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕರುಳುಗಳು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಅಂತ್ರಕೂಜನವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಅವಾನವಾತವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ವಾತಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂತಲೂ, ಅವಯವಗಳನ್ನು ಆದರುಂಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸ್ಫುರಣವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತವು ಸಿರೆಗಳನ್ನು ಉಬ್ಬುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಸಿರಾಪೂರಣವಾತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕಂಪನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕಂಪನವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಶರೀರವು ಸಣ್ಣನಾದರೆ (ಸನೇದರೆ) ಅದು ಕಾರ್ಶ್ಯವಾತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಕವ್ಪುವರ್ಣವಾದರೆ ಶ್ಯಾಮವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಸನ್ನಿವಾತಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯವಾಗಿ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಪ್ರಲಾಸವಾತವೆಂತಲೂ, ಮೂತ್ರವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅನೇಕಸಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಕ್ಷೀಪ್ರಮೂತ್ರ

ವಾತವೆಂತಲೂ, ನಿದ್ರೆಬಾರದಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ನಿದ್ರಾಸಾಶವಾತವೆಂತಲೂ, ಬೆವರನ್ನು ನಶಿಸಿದರೆ ಅದು ಸ್ವೇದಸಾಶವಾತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದ ಬಲವನ್ನು ನಶಿಸಿದರೆ ಅದು ದೌರ್ಬಲ್ಯೋತ್ಪಾದಕವಾತವೆಂತಲೂ, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಶ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಬಲಕ್ಷಯವಾತವೆಂತಲೂ, ಶುಕ್ರವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತನೆಮಾಡಿಸಿದರೆ ಅದು ಶುಕ್ರಾತಿಪ್ರವರ್ತಕವಾತವೆಂತಲೂ, ಶುಕ್ರ ಧಾತುವು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದರೆ ಅದು ಶುಕ್ರಕಾರ್ಶ್ಯವಾತವೆಂತಲೂ, ಶುಕ್ರಧಾತುವು ನಶಿಸಿದರೆ ಅದು ಶುಕ್ರಕ್ಷಯವಾತವೆಂತಲೂ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ಥೈರ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಅನನಸ್ಥಿತಚಿತ್ತವಾತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಕಠಿನವಾದರೆ ಅದು ಕಾಠಿನ್ಯ ವಾತವೆಂತಲೂ, ಸಾಲಿಗೆ ರುಚಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ವಿರಸಾಸ್ಯವಾತವೆಂತಲೂ, ಬಾಯಿ ಕಷಾಯ (ಒಗರು) ರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾದರೆ ಅದು ಕಷಾಯ ವಕ್ರತಾ ವಾತವೆಂತಲೂ, ಪಕ್ಷಾಶಯದಲ್ಲಿ ಗುಡೆಗುಡೆವೆಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಅಧಿಕ ತೀವ್ರ ವಾದ ನೋವೂ ಉಂಟಾಗಿ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ತೊಗಲುಚೀಲದಂತೆ ವಾತ ವೂರಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಆಧ್ಮಾನವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತವು ಕಫದಿಂದ ಕೂಡಿ ಆಮಾ ಶಯದಲ್ಲಿ ಆಟೋಸಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಪ್ರತ್ಯಾಧ್ಮಾನ ವಾತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಶೀತಲವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಶೀತವಾತವೆಂತಲೂ, ಕೂದಲುಗಳಿಗೆ ರೋಮಾಂಚನವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ರೋಮಹರ್ಷ ವಾತವೆಂತಲೂ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭಯವುಂಟಾದರೆ ಅದು ಭೀರುವಾತವೆಂತಲೂ, ಅವಯವಗಳು ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ತೋದವಾತವೆಂತಲೂ, ಅವಯವ ಗಳಲ್ಲಿ ತುರಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಂಡೂವಾತವೆಂತಲೂ, ಸಾಲಿಗೆಗೆ ರಸಜ್ಞಾನವು ನಶಿಸಿದ್ದರೆ ಅದು ರಸಾಜ್ಞಾತವೆಂತಲೂ, ಮಾತು ಕೇಳಿಸದಿದ್ದಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಅದು ಶಬ್ದಾಜ್ಞಾತವೆಂತಲೂ, ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವು ನಶಿಸಿದರೆ ಅದು ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾತ ವಾತವೆಂತಲೂ, ವಾಸನೆ ತಿಳಿಯಬರದಿದ್ದರೆ ಅದು ಗಂಧಾಜ್ಞಾತವೆಂತಲೂ, ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ದೃಷ್ಟಿ ನಶಿಸಿದರೆ ಅದು ದೃಕ್‌ಕ್ಷಯವೆಂತಲೂ ಹೇಳ ಲ್ಪಡುವುವು.

ಈ ಎಂಭತ್ತರೋಗಗಳು ಪ್ರಕೋಪವಾದ ವಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು.

ವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಗರ್ಭಜನ್ಯವಾದ ರಕ್ತಸಾಶಪಡಿಸಿದ ಅಭಿಘಾತಜನ್ಯ ವಾಯುವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಶರೀರ ಕೃಶವಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮೊಳಸರಿಯುವದು, ಅತಿಮಾತಾಡುವದು, ಮೂರುವರುಷಗಳಿಂದ ಕಫ ಕೂಡಿರುವದು ಈ ವಾಯುವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಮೈಯಲ್ಲಿ ಚಟ್ಟು, ದಾಹ, ಮಲಮೂತ್ರ ಅಪಾನವಾಯುಗಳ ಸ್ತಂಭ, ಮೂರ್ಛೆ, ಅರುಚಿ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಬಲಕ್ಷಯ, ಎಳುಚ್ಚುರ್ದ

ವರಿಗೂ ಭೇದಿಸಿರುವದು, ಕಿವಡು, ಮೈನಡಗುವದು, ನೆಲಕ್ಕೆಬೀಳುವದು, ಕಫದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ ಮತ್ತು ನೋವು, ಭಳಕುಗಳುಳ್ಳ ವಾಯುವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಅಮವಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶೋಭೆಯುಳ್ಳ, ಸನ್ನಿವಾತಾತ್ಮಕ ವಾದ ಅಮವಾತವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವಾತಪ್ರಕೋಪರೋಗಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಚರ್ಮಸೃಗ್ನಾಶ, ಕಂಪನ, ಕೃಶತ್ವ, ಮಮತಾಶೂನ್ಯತ್ವ, ಮೂರ್ಛೆ, ವಾತದಿಂದ ಅನೇಕ ರೋಗೋತ್ಪತ್ತಿ ಇವುಗಳಿದ್ದು ಮೊದಲು ನೋಡಿದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಬೇರೆ ವಿಧವಾಗಿ ತಿಳಿಯೋಣವು ಇದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಉರಸ್ತಂಭರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ದಾಹಕಂಪನ ಉಳ್ಳದ್ದಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಉದಾವರ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಒಲಕ್ಷಯ, ಶೂಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಮಲವು ಬಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಸಿಂಡಿಕಾವಾಯುರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ಮೂಗು ಸಾಲಿಗೆಗಳು ಉಸರು ಬಿಡುವಾಗಲೂ ಮಾತನಾಡುವಾಗಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಶೋರಿದರೆ ಅಂತಸ್ಥವಾಯುವು ಬರುವಾಗ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬಂದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವಾತರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಚೆಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಯಮ್ಮೆಸಗಣಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು || ಶೇರು ಇವು ಮೂರು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬಿಳೀಈರುಳ್ಳ ರಸ ೧ ಪಾವು, ೩ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ :—ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಖುರಾಸಾನಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣದುಂಪರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಸ್ತುತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೬-೭ ತೊಟ್ಟು ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರಿತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ

ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಮುಗಳಿಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಗಂಡುಹುವ್ವರಸಿ ಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಹಾಲುವಾಣದಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಜಜ್ಜಿ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹವಾಯುವು, ಕೀಲುವಾಯು, ಚಳುಕು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೩. ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೧|| ಶೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೊಬ್ಬಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಸತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಉಷ್ಣವಾಯು, ಮೇಹವಾಯು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೪. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಹಾಲು ೩ ಶೇರು, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಗಾಜುಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಚವುಳು ವುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ತೊಲೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರೆಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಟೀಯಲ್ಲಿ ೫-೬ ತೊಟ್ಟುಗಳು ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೫-೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಮಸ್ತ ಮೇಹವಾಯುವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೫. ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಬುಡ್ಡಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಅರದದ್ದು ೧ ಪಾವು, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣಮಾಡು

ವದು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರಬೇಕೆ ಸಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು, ಕೀಲುವಾಯು, ಮೇಹವಾಯು, ಮೇಹಪೊಡೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನಪಟ್ಟಿ ೬ ತೊಲೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಬೇರು ೬ ತೊಲೆ, ಹಾವುತೊಂಡೇಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ವೋಮ ೪ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೬ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ಬಜಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರಬೇಕೆ ಸಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದೇ ಯಣ್ಣೆ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೧|| ಶೇರು, ಬುಡ್ಡೆಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನವ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರಬೇಕೆ ಸಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹವಾಯು, ಮಲಬದ್ಧವಾಯು, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಶೂಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೮. ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಕತ್ತಿಕಿರುಬನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ (ಈ ಮೂರು ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಾಕುವದು.) ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಯಣ್ಣೆ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಯಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಪತ್ಯ ತೊಗರಬೇಕೆ ಸಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ವಾರಾಹಿ ಚೂರ್ಣ :— ನೆಲತಾಟೆಗಡ್ಡೆ ೩ ಪಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ || ಪಲ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ಪಲ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೨ ಪಲ, ಚಿತ್ರಮೂಲ || ಪಲ,

ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ || ಪಲ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೨ ಪಲ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ಪಲ, ಅನೇನೈಗ್ಗುಲ || ಪಲ, ಅರಸಿನ || ಪಲ, ಶೋಂಟಿ ೧ ಪಲ, ಜಾಕಾಯಿ ಕಾಲುಪಲ, ಜಾಪತ್ರೈ ಕಾಲುಪಲ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುಪಲ, ತುತ್ತಿಬೀಜ ೨ ಪಲ, ನೀರುಗೊಬ್ಬ ಬೀಜ ೧ ಪಲ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ, ಲವಂಗಪತ್ರೈ, ದಾಲ್ ಚೆನ್ನಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಮೋಮ, ಶೋಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೈ, ಮೆಣಸು, ತುಷ್ಟದ ದೇವದಾರು, ಬಿಳೀಜೇರಿಗೆ, ಕರೇ ಜೇರಿಗೆ, ತಾಳೀಸಪತ್ರೈ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ಜಿನಸು ೧ ಕೈ ೩ ವರಹತೂಕ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ವಸ್ತ್ರಗಳಿತಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೩ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹ ವಾಯು, ಅಮ್ಲ ಪಿತ್ತ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು

೧೧. ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ, ಪೇರಾಮುಟ್ಟಿ, ದಶಮೂಲಗಳು, ಯಲಚಿಹಣ್ಣು, ಸಣ್ಣರಾಸೈ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳಗೈ ೨ ತೊಲೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಅಗುಳುಶೋಂಟಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ, ಮೋಮ, ಶೋಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ

ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಧೂವ ೧ ದಿವಸ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಟ್ಪು ವಣಗಿಸಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನಾಯುವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೧೪. ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಶೊಂಟೆ, ಚಿಟ್ಟರಳು ಬೇರು ಇವುಗಳು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಪ್ತಧಾತುಗತವಾಯು, ಅಮನಾಯು, ಸರ್ವಾಂಗವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫ ಮಹಾರಾಸ್ನಾದಿ ಪಂಚಕ ಕಷಾಯ:—ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೩ ಭಾಗ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಬೇರು, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ತಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಬಜೆ, ಅಡು ಸೋಗೆ, ಶೊಂಟೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೆ, ಚವ್ಯ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ, ಸೋಪುಬೀಜ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ಬೇರು, ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಕಕ್ಕೆಚಕ್ಕೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ಇವೆಲ್ಲವು ೧-೧ ಭಾಗದಂತೆ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಶೋರಿಚೂರ್ಣ, ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಳ, ವೋಮದಚೂರ್ಣ, ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರು ವಂದನ್ನು ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ ಯಷ್ಟು ಕಷಾಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಾಂಗ ಕಂಪವಾಯು, ಕುಬ್ಜವಾಯು, ಪಕ್ಷಗತವಾಯು, ಅಪಬಾಹು ವಾಯು, ಗೃಧ್ರಾಸಿವಾಯು, ಅಮನಾಯು, ಶ್ಲೇಷದ (ಅನಿಕಾಲುರೋಗ), ಅಪತಾನಕವಾಯು, ಅಂತ್ರವೃದ್ಧಿ, ಆಧ್ಮಾನವಾಯು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಮೋಣಕಾಲು ವಾಯು, ಶುಕ್ರಗತದೋಷ, ಅಂಡವಾಯು, ಮೇಢ್ರನಾಯು, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಯೋನಿ ರೋಗ, ವಂಧ್ಯತ್ವ ಪರಿಹಾರವಾಗುವದಲ್ಲದೆ ಗರ್ಭೋತ್ಪತ್ತಿ ಸಹಾ ಉಂಟಾಗುವದು.

೧೬. ಏ ರಂ ಡಾ ದಿ ಕಷಾಯ:—ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರು, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಪಾದರೇಲವಣ, ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಂಗು,

ದಾಳಿಂಬರೆಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಧನುರ್ವಾತ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಚಿಟ್ಟರಳು ಪವ್ವನ್ನು ೩ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಗೃಧ್ರಸಿವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೮. ವಾತಗಜಸಿಹ್ಮ ರಸ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ತಕ್ಕ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಕುಷ್ಠ, ಪ್ರಮೇಹ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗ, ವಾತಪ್ರಕೋಪ, ಕ್ಷಯರೋಗ ಮೊದಲಾದ ವಾತರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೧೯. ರಸೋನಕಲ್ಪ:—ಹೊಟ್ಟಿಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಎರಡೆರಡಾಗಿ ಶೀಳ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ವೋಮ, ಸುಟ್ಟಹಿಂಗು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಜೀರಿಗೆ ಇವುಗಳು ಸಮಭಾಗದ ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರೆ ಸರ್ವಾಂಗವಾತ, ಏಕಾಂಗವಾತ, ಅರ್ದಿತವಾತ, ಅಪತಂತ್ರಕವಾತ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಉನ್ಮಾದ, ಉರುಸ್ತಂಭವಾತ, ಗೃಧ್ರಸೀವಾತ, ಬೆನ್ನು, ಎದೆ, ಸೊಂಟ, ಪಕ್ಕಗಳು, ಹೊಟ್ಟೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಚಳುಕು, ಜಂತುಹುಳುಗಳ ಬಾಧೆ, ಅಜೀರ್ಣ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ:—ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಡಬಾರದು, ಅಧಿಕವಾಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಬಾರದು, ಹಾಲು ಕುಡಿಯ ಬಾರದು, ಬೆಲ್ಲ ತಿನ್ನಬಾರದು ಈರೀತಿ ಇರಬೇಕು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೨೦. ಯೋಗರಾಜ ಗುಗ್ಗುಲ :—ಶೋಂಟ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಚವ್ಯ, ಮೋಡಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಅಜಾಮೋದ, ಸಾಸುವೆ, ಸೋಮಪುಬೀಜ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ರೇಣುಕೆ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ, ವಿಷಬೊದ್ದಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಗಜ ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ಬಜೆ, ಗೊಡ್ಡುಮಂಜೆ ಇವು ದಿನಸು ಗಕ್ಕೆ ೫ ಅಣೆ ತೂಕ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ಮೂರು ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಬಿಳೇಧೂಪ ಅರದು ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಂಗಭಸ್ಮ, ರಾಪ್ಯಭಸ್ಮ, ನಾಗಭಸ್ಮ, ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ, ಮಂಡೂರಭಸ್ಮ, ರಸಸಿಂಧೂರ ಇವುಗಳು ಪ್ರತಿವಂದು ೩ ತೊಲೆ ಪ್ರಕಾರ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಬೆರಸಿ ೪ ಗುರುಗಂಜೆ ತೂಕ ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಪಳಗಿದ ತುಪ್ಪದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧-೧ ಮಾತ್ರೆ ಸೇವಿಸುತ್ತಾಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ತ್ರಿದೋಷ, ಸಮಸ್ತ ವಾತರೋಗಗಳು, ಕುಷ್ಠಗಳು, ಮೂಲರೋಗ, ಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಪ್ರಮೇಹ, ವಾತರಕ್ತ, ನಾಭಿಶೂಲೆ, ಭಗಂದರ, ಉದಾವರ್ತ, ಕ್ಷಯರೋಗ, ಗುಲ್ಮ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಅರುಚಿ, ಶುಕ್ರದೋಷ, ಆರ್ದ್ರವದೋಷ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೧. ಮಹಾತಿಕ್ತಘೃತ :—ಹಾಲೆಚಕ್ಕೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಕಕ್ಕೆಬಂಕೆ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ವಿಷಬೊದ್ದಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಲಾವಂಜ, ತ್ರಿಫಲೆ, ನರ್ಪಾಟಕ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಮಂಜಿಷ್ಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತಾವರೆಹುಪ್ಪು, ಕಚೋರ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ, ದಾಸಮೆಕ್ಕೆ, ಅರಸಿನ, ಮರದರಸಿನ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಮಂಜಿನಾರು, ಆಡುಸೋಗೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಹೊಂಗೇಬೇರಿನಬೊಬ್ಬಡೆ, ಕೊಡಸಿಗಿಬೀಜ, ಅತಿಮಧುರ, ನೆಲಬೇವು ಇವು ಜಿನಸು ಗಕ್ಕೆ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ತೆಗದುಕೊಂಡು ಕಲ್ಕವಂಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಲ್ಕು ರಷ್ಟು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ, ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ, ತುಪ್ಪಕ್ಕೆ ೮ ಭಾಗ ಅಧಿಕವಾಗಿ ನೀರು ಹುಯಿದು ತುಪ್ಪಮಿಗುವಹಾಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆರ್ಧತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನಸ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತರಕ್ತ, ಕುಷ್ಮರೋಗ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ. ರಕ್ತಾರ್ಕಸ್ಸು, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಹೈದ್ರೋಗ, ಗುಲ್ಮ, ವಿಸರ್ಪ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರದರರೋಗ, ಗಂಡಾಮಾಲೆ, ಕ್ಷುದ್ರರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಸ್ವಚ್ಛಂದಭೈರವ ರಸ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವದು.

ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ, ಲೋಹಭಸ್ಮ, ಸುವರ್ಣಮಾಕ್ಷಿಕಭಸ್ಮ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲನೆಲ್ಲಿ, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲಕ್ಕಲಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಬೋಳದರಗದ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದಿಸಿ ೨ ಗುರುಗಂಜೆ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾಡುವದು. ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರ ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ದೇವದಾರು, ಶೋಂಟಿ, ಚಿಟ್ಟಿರಳುಬೇರು ಇವುಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗಲ ಕೀರಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಚ್ಚಗೆಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ವಾತರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಇಂಗಲೀಕದ ಮೈಣಿ:—ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆಯನ್ನು ೩ ದಿನ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ನಂತರ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅರದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨೪ ತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ರಸಹಾಕಿ ಕಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುವುತ್ತಾ ಮೈಣದಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರಯೋಗ:— ೧ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೇಹರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು. ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ.

೨೪. ಸವ್ವೀರ ಮೈಣಿ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸವ್ವೀರ ೧ ತೊಲೆ, ಪಟೆಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೊಸಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ನುಗ್ಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಅನಂತರ ಮೊಲೆಹಾಲು ೩ ತೊಲೆ, ನಾಯಿನಾಲಿಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೇಹುವಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ನಂದಿಬಟ್ಟಲು ಹುವಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸದಲ್ಲಿಯು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಾ ಚುರುಕು ಕೊಡುವದು. ಇದು ಮೈಣದಂತೆ ಆದಮೇಲೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೆಸರುಕಾಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ತಾಟೆ ಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಡುವದು. ಬೆಳಗ್ಯೆ ೧ ಮಾತ್ರ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಪತ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಮೇಹವಾಯು ರೋಗಗಳು, ವಾತಶೂಲೆ, ಮೇಹಚಳುಕು, ಅಂಡವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿನ ತಿಳಲು ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಅಳಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೀರಿಸಿ ಖಲ್ವ

ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಜೇನುತುಪ್ಪಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೂಗಟಿಕೆ ಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು (ಲಘ್ವ) ವ್ಯಗ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸಣ್ಣ ನರಗಳಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಕೆಟ್ಟ ಕಲ್ಮಷ ಹೋಗಿ ಅದರಿಂದಾದ ವಾಯುರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೬. ಯೋಗರಾಜ ಗುಗ್ಗುಳವಟಿಕ:—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಶೊಂಟೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಲವಂಗ, ನೋಡಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ದೇವದಾರು, ಅಡುಸೋಗೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಮರದರಿಸಿನ, ರೇಣುಕೆಬೀಜ, ತೂಸರಚಕ್ಕ, ಚಿಟ್ಟು ರಳುಬೇರು, ನೆಲಬೇವು, ಅಗುಳುಶೊಂಟೆ, ಕುರಟೆಗೆಬೀಜ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆಬೇರು, ಚಿಟ್ಟುಮುಟ್ಟು, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸುವೆ, ಅಜಾನೊದ, ಅನೆನೆಗಿಲು, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಬಜೆ ಬಿಡಾಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಸೈಂಧರ ಲವಣ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಕ್ಷಿ ಗುಗ್ಗುಳ ೩ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ವಸ್ತ್ರಗಳತಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ರಕ್ತವಾಯು, ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು, ಯದೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡವಾಯು, ಕುತ್ತಿಗೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡವಾಯು, ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ಮೂಲರೋಗ, ಭಗಂದರ, ಎದೆಶೂಲೆ, ಮಹೋದರ, ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಅಜೀರ್ಣ, ಕ್ರಿಮಿರೋಗ, ವಣಗಿದಮೈ, ನಿತ್ರಾಣ, ನಿಶ್ಯಕ್ತಿ, ನಾಡಿಹುಣ್ಣು, ಲಂ ವಿಧ ವಾಯು, ಕುಷ್ವ್ಯಾಧಿ ಇವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೨೭. ಇಂಗಲೀಕ ಮೈಣ:—ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ೩ ದಿನ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ನಂತರ ಮಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಅರದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ಶೇರು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೌಟು ಇಟ್ಟು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ರಸ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕುತ್ತಾ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಿರವುತ್ತಾ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ರಸ ಮುಗಿಯುವವರಿವಿಗು ಮೈಣದಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನರವಾಯುಗಳು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಯು, ಮೇಹಚಳುಕು, ಕೀಲುವಾಯು, ಕೀಲುನೋವು, ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೨೮. ಶೀಗೇಕಾಯಿನಸೊಪ್ಪು ದೊಡ್ಡ ಹೇರಳೇಕಾಯಿನಸಪ್ಪು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲ ವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಒಂದೇಸಲ ಕುಡಿಯುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕುಡಿಯುವದು. ಪತ್ರ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ವಾಯು, ಕೀಲುನೋವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೯. ಸವ್ವೀರಮೈಣಿ:—ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಸವ್ವೀರಂ ವಾವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಪಳಗಿದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ನುಗ್ಗೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸಂ ಪಾವು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ರಸ ಹಾಕಿ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಅನಂತರ ಮಲೆಹಾಲುಂ ಪಾವು, ಹಸುವಿನಹಾಲುಂ ಪಾವು, ಯಲೆಕಳ್ಳಿ ರಸಂ ಪಾವು, ಶೊಂಟಿ ರಸಂ ಪಾವು, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ರಸಂ ಪಾವು, ನುಗ್ಗೇ ಹುವಿನ ರಸಂ ವಾವು ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ರಸಹಾಕಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ತಿರುವುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದು ಮೈಣಿದಂತೆ ಆದಮೇಲೆ ಇಳಿಸಿ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ತಾಟಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನುಂಗುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೩-೫-೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳು ಮೇಹವಾಯು, ಸವಾಯಿ, ಮೇಹಕಾರಕಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೦. ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ:—ಶೊಂಟಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಲವಂಗ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಅಜಾನೊದ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ, ಮೆಣಸು, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ವಾಯುವಿಕಂಗೆ ಇವು ಜನಸುಂಗೆಕ್ಕೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು ಈರೀತಿ ೧೨ ದಿನಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುಗಳು, ಮೇಹವ್ರಣಗಳು, ಪೊಡೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೧. ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಲೇಹ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧ ಶೇರು ತಂದು ಅಪರೇಕಾಳಷ್ಟು ತುಂಡುಗಳು ಮಾಡಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಅಚ್ಚೀರು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಟುಯಿಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಅಚ್ಚೀರು ಸುಣ್ಣಕಲ್ಲು ಹಾಕಿ ನೀರು ಹುಯಿದು ವಲೆಯಮೇಲೆ ಯಿಟ್ಟುಂ ಜಾವ ಬೇಯಿಸುವದು. ಅನಂತರ ಬಟ್ಟಿಗಂಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಟ್ಟಿ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳು

ವದು. ಮುಂಡಕಳ್ಳೆ ತಂದು ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಕೆಗೆ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಗೋಮೂತ್ರ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆಯಿಟ್ಟು ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ವಲೆಯಮೇಲೆಯಿಟ್ಟು ಮೂತ್ರ ಹಿಂಗುವವರಿಗು ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದೇರೀತಿ ಶ್ರೀತುಳಸಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ, ಗರುಗಡಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ, ಅಡಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಅನಂತರ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಈ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಶ್ರೀಕಟುಕ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ವಾಯವಿಳಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡು, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆ, ಭದ್ರಮುಸೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ವೋಮ, ಮೋಡಿ, ಮರದರಿಸಿನ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ತಾಳೇಸ ಪತ್ರ, ಗ್ರಂಧಿಕತಗರ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಕಷಾಯದ ಜಿನಸು :—ಕರೇವುಪ್ಪಿ, ಬಿಳೇವುಪ್ಪಿ, ಚಿಕ್ಕನೆಗ್ಗಿಲುಬೇರು, ಬಿಲ್ವತೃಬೇರು, ನೆಲಕುಂಬಳದಗಡ್ಡೆ, ಒಂದೆಲಗದಬೇರು, ಪಾದ್ರಿಬೇರು, ಶ್ರೀತುಳಸಿಬೇರು ಇದು ಸಮಾಂಶ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಎರಡರಷ್ಟು ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಷಾಯ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆಯಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಅಚ್ಚೇರುಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ ತಯಾರುಮಾಡಿ ೧೧ ದಿವಸ ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಲಚೀಬೀಜದಷ್ಟು ಬೆಳೆಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಶೀತಿನಾಯುಗಳು, ಕಾಸ, ಉಬ್ಬಸ, ವಿಂತಶಿಮೇಹ, ಸಕಲ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೨. ಶೊಂಟೆ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಫೂಸ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧೫ ತೊಲೆ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲೆಯಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬರುತ್ತಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಲೇಹದಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಯಂತೆ ಬೆಳೆಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೯ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೩. ಹೊಂಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಸಾವು, ಮೆಣಸು ೧ ಸಾವು, ಬೆಲ್ಲ ೧ ಸಾವು, ಒಳ್ಳೆಯಳ್ಳು ೧ ಸಾವು, ಒಣಕೊಬರಿ ೧ ಸಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ವರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಲೇಹದಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೯ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೪ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟೆ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಯಲಚೀಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿನವ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೈಕಾಲು ಚಳುಕು, ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೫. ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಸಾದರಿಲವಣ, ಜಾಳುವು, ಯವ ಕ್ಷಾರ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ, ತವಕ್ಷೀರ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಮೋಡಿ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಂಡಗಳ್ಳಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಣಗಿಸಿ ಮೇಲೆ ಹಣತೆ ಮುಚ್ಚಿ ಕಮ್ಮಣ್ಣುಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟಿ ಪುಟಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಡುವದು ಈರೀತಿ ೭ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ವಾಯುಗಳು, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಅಜೀರ್ಣ, ಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೬. ಯೋಗರಾಜ ಗುಗ್ಗುಲ :—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶೊಂಟೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ, ಬಜೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಸಾಸುವೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಅತಿಬಜೆ, ರೇಣುಕೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಖುರಾಸಾನಿವೋಮ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ದ್ವಿಗುಣ ತ್ರಿಪಲೆಚೂರ್ಣ, ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಸಮ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಪ್ಪೆಗುಗ್ಗುಲ ಶೇರಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ

ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹವಾಯು, ಮೂಲರೋಗ, ಗುಲ್ಮರೋಗ, ಮೇಹವ್ರಣ, ಕುಷ್ಠ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೭. ಗುಗ್ಗುಲ ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯದಿಂದ ಡೋಲಾಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ೪ ಗಳಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ೧೦ ಸಲ ತೊಳದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಪಾವು, ತ್ರಿಫಲ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಈ ಜಿನಸಿಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ೧-೧ ಪಾವು, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೧ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ, ಮೇಹವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೮. ವೋಮ ೧ ಶೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ಪಾವು, ಮೆಣಸು ೧ ಪಾವು, ಉಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೨ ಶೇರು ತಂದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುವು, ಕೈಕಾಲು ನೋವು, ಹೊಟ್ಟೆಕುಟ್ಟು, ಹೊಟ್ಟೆವೂತ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩೯. ವಾ ತ ರಾ ಕ್ಷ ಸಿ ಕ ಷಾ ಯ :—ಯಕ್ಕದಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಇಂಗಳದಬೇರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು, ನುಗ್ಗೇಬೇರು, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆ, ಬೋಳದರಗ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ತಸಶಿಚಕ್ಕ, ಬಜೆ, ಶೊಂಟ, ಮೆಣಸು, ವೋಮ, ಸಣ್ಣರಾಸೈ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ರ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೦. ಶೊಂಟ ೨ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೨ ತೊಲೆ, ವೋಮ ೨ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸೈ ೪ ತೊಲೆ, ತಸಶಿಚಕ್ಕ ೫ ತೊಲೆ,

ಇಂಗಳದಚಕ್ಕೆ ೫ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡೆ ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯುವು ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೪೧. ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ವೋಮ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ, ಗೇರುಬೀಜದ ಸಮ ಎಳ್ಳು, ಎಳ್ಳಿಗೆ ಸಮ ಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಯಲಚೀಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಈರಿತಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದ ರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೨. ಯೋಗರಾಜ ಗುಗ್ಗುಲ :—ಶೊಂಟೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಮೆಣಸು, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಗ್ರಂಥಿಕತಗರ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ರೇಣುಕೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಮೋಡಿ, ಬಜೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಅರಸಿನ, ಮರದರಿ ಸಿನ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ, ಮಂಜಿನಾರುಬೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಬೇರು, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿಬೇರು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಸಾಸುವೆ, ಅಜಾಮೊದ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಕೋಲುಮುರುಕುಚಕ್ಕೆ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಲ ಚೂರ್ಣ ಶೇರಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೩. ಮಹಾಲಶುನಸಿಪ್ಪ :—ಪಂಚಕೋಲ, ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಪಂಚಲವಣ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಮೆಣಸು, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ವೋಮ, ಅರಸಿನ, ಹಾವುನಂಜನ ಸೊಪ್ಪು, ಚಂಗಲಕೋಪ್ಪ, ಅಗಿಲುಶುಂರಿ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ತಪಸಿಚಕ್ಕೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧| ಶೇರು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ

೧| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲಾ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕಲಸಿ ಒಂದು ಪಳಗಿದ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಧಾನ್ಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ೧೦ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಗದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಶೀತವಾತ, ಧನುರ್ವಾತ, ಪಕ್ಷಾಘಾತ, ಸೂಚಿಕಾವಾತ, ಸರ್ವಾಂಗಸನ್ನಿವಾತ, ಶಿರೋವಾತ, ವಾತಗುಲ್ಮ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೪. ವೃದ್ಧದಾರುಕ ಚೂರ್ಣ :—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ, ಶೋಂಟಿ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಪತ್ರಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರಿ, ಮೆಣಸು, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ದುಂಪರಾಸ್ತ್ರ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ವೋಮ, ಬಿಳೇಬೇರಿಗೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ತಾಳೇಸ ಪತ್ರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉರುಸ್ತಂಭವಾತ, ಅಮವಾತ, ಧನುರ್ವಾತ, ಸುಪ್ತ ವಾತ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೫. ವಾತರಾಕ್ಷಸ ಚೂರ್ಣ :—ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಇಂಗಳದಹೆಣ್ಣು, ಕೋಲು ಮುರಕನಚಕ್ಕೆ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪು, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪು, ಬಲರಾಕ್ಷಸಿಗಡ್ಡೆ, ಕಾಡುಚೂರ್ಣದಗಡ್ಡೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ ಕಾಯಿ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅಜಾನೋದ, ಖುರಾಸಾನಿವೋಮ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರಿ, ಲವಂಗ, ಲವಂಗಪತ್ರಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರಿ ಅಗಿಲುಶೋಂಟಿ, ದುಂಪರಾಸ್ತ್ರ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಅತಿಮಧುರ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ರೇಣುಕೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದಹಿಂಗು, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ, ನೋಡಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೨-೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೧೪ ದಿವಸ ಸೇವನೆಮಾಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೀಲುವಾಯು, ಡಮರುಕವಾಯು, ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು, ಶಿರೋವಾಯು ಮೊದಲಾದ ವಾತರೋಗಗಳೆಲ್ಲಾ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೬. ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಪಾದರಸ ಭಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ || ತೊಲೆ, ಸುಟ್ಟಕೊಬರಿ ೧|| ತೊಲೆ, ತಾಟೆಬಿಲ್ಲ ೪|| ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಕಡಲೆಕಾಳಿನಷ್ಟು ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೭. ಶೊಂಟೆ, ಮೆಣಸು, ನಾಗಕೇಸರಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಲವಂಗ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಬೆತ್ತದಗಡ್ಡೆ, ಹಾಲು ವಾಣದಬೇರುಬೊಬ್ಬಡೆ, ತೊಟ್ಟ ಬೇರುಬೊಬ್ಬಡೆ, ಮುರಾಸಾನಿವೋಮ, ನೆಲ ತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ, ಸೈಂಧ್ರಲವಣ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೧-೧ ತೊಲೆಯಂತೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹವಾಯು, ಬಿನ್ನುನೋವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೮. ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲು ತಂದು ದವ್ವವಾದ ಬಟ್ಟಿಗೆ ೧ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ಭಾವನೆ ಮಾಡುವದು. ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಸಿನ ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ೭ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ದೊಡ್ಡ ತಂಗಡಿಕಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಈ ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ನೆನಸಿ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲು ಇಡುವದು. ತೈಲಬರುತ್ತದೆ. ಈ ತೈಲವನ್ನು ವೀಳದೆಲೆಯಲ್ಲಿ ೨ ಬೊಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಮಡಚಿ ಅಗಿದು ತಿನ್ನುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವತ್ಸ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೀಲುವಾಯು, ಚಳುಕು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪೯. ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರ, ಲವಂಗ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಅತಿಮಧುರ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಕರೇ ಜೀರಿಗೆ, ಶುಂರಿ, ಅಗಿಲುಶೊಂಟೆ, ವೋಮ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಚಿರಾಯಿತ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುವಾಡಿದ್ದು, ಬಜೆ, ದುಂಪರಾಸ್ಮೆ, ಮರದರಿಸಿನ, ಮೆಣಸು ಇವು ಸಮಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ

ಒಣಗಿಸುವದು. ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಜುಟ್ಟುವೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಸಕ್ಕರೆ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೦. ಚೇಕೊಡತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಬುಡ್ಡಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಕಾಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಗಜ್ಜುಗದಸೊಪ್ಪಿನಕುಡಿ ೧ ಹಿಡಿ ರಸ ತೆಗದದ್ದು, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ಅರ್ಧಸೊಲಿಗೆ, ಹಸು ವಿನತುಪ್ಪ ೪ ಸೊಲಿಗೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಘೃತಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೀಲುವಾಯು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫೧. ಗುಗ್ಗುಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಶೋಂಟೆ, ಮೆಣಸು, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಸಣ್ಣಹಿಪ್ಪಲಿ, ವೋಮ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಚಂಗಲಕೋಪ್ಪ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲುತಿಗಡು, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಅರಸಿನ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲವಂಗ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ತಕ್ಕೋಲ, ಜಾವತ್ರಿ, ಬಿಳೇಸಾಸುವೆ, ರೇಣುಕೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿಮೂಲ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ, ಕೋಲುಮುಕ್ಕನಬೀಜ, ಚವ್ಯ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಕ್ಷಿ ಗುಗ್ಗುಲ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ, ಮೇಕೆಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೀಲುವಾಯು, ಕಾಲುಜೋಮು, ಉತ, ಶೋಭೆ, ಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮ, ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೫೨. ಪರಂಗ್ಯಾದಿಲೇಹ:—ಕಹಿವಡವಲ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ತಪಸಿಚಕ್ಕೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿಬೇರು, ಇಂಗಳದಗಿಡದ ಬೇರು, ಬಿಳೇವುಪ್ಪೆಚಕ್ಕೆ, ಕರೇವುಪ್ಪೆಚಕ್ಕೆ ಇವು ಜೆನಸಿಗೆ ೧-೧ ಪಾವು ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾ ವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ತುಪ್ಪದದೇವ ದಾರು, ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಲವಂಗ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಅರಸಿನ, ಮರದರಸಿನ, ಜಾಕಾಯಿ, ಬಿಳೇಯಕ್ಕದ

ಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ, ಶೂಂಟಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿವ್ವಲಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ, ಅಗಿಲುಶೂಂಟಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆಬೇರು, ಬಿಳಿಹಿಂಡಿಬೇರು, ಆನೇನೆಗ್ಗಿಲು ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ || ತೊಲೆಯಂತೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮೈಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಲ ೧ ಶೇರು ಇದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಲ್ಲ ೨ ಶೇರು ತಂದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಷಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ ತಯಾರಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫೩. ವಾರುಣ್ಯಾದಿ ತೈಲ :— ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಿರುವ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ ಕಾಯಿ ಬೇರು ೯ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟುವದು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ನೀರು ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ವಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ತೈಲವನ್ನು ೧|| ತೊಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸೇವಿಸುವದರಿಂದ ಕೈ ನಡುಗುವಿಕೆ, ತಲೆ ನಡುಗುವಿಕೆ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು. ಹೀಗೆ ರೋಗ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೆ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೫೪. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗ್ಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಇದಕ್ಕೆ ಕರೇಕಾಚಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದನೆ, ಕೆಂಪುಕಾಚಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದನೆ, ಗರಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದನೆ, ಹಾಗಲದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದನೆ, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದನೆ, ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಉದ್ದಿನ ಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಾದಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ವಾರಿವಾಳದ ಹಕ್ಕಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ರಾತ್ರಿ ತಿನ್ನಿಸುವದು. ಬೆಳಗೈ ಕುಯಿದು ಮಸಾಲೆ ಹಾಕಿ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಬೇಯಿಸಿ ಗೋಧಿರೊಟ್ಟಿ ತುಪ್ಪ ಇದು ಉಟಮಾಡುವದು. ಈ ರೀತಿ ೯ ದಿನವೆ ೯ ಹಕ್ಕಿ ತಿನ್ನುವದು, ಅಥವಾ ಮೇಕೆ ಮಾಂಸವನ್ನು ಕುಯಿದು ವಣಗಾಕಿ ಮಸಾಲೆ ಹಾಕಿ ತಿನ್ನಬಹುದು. ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಿನ್ನಬಹುದು. ನೀರುಕುಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಬಿಸಿನೀರು ಅರ್ಧ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು, ರಾಗಿರೊಟ್ಟಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ತುಪ್ಪ ರೊಟ್ಟಿ ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವದು. ನೆಲ್ಲುಹುಲ್ಲು ಹಾಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮಲಗಬೇಕು. ಇದ

ರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು (ಲಕ್ಷಾ), ಧನುರ್ವಾಯು, ಚಚ್ಚುವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

ವಾಯುರೋಗಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಖಿಸುವ ತೈಲಗಳು.

೧. ಎಕ್ಕದಗಿಡದಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮೇಕೆಹಾಲು ಅರಸಾವು, ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಸಾವು, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಸಾವು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದು ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರಿನ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಎಕ್ಕದಹಣ್ಣೆಲೆ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಕೋಲುಕಳ್ಳಿಹಣ್ಣಾಗಿರುವ ಕಡ್ಡಿಗಳ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ ಬರಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಹಿಂಗು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಸೋಪುಬೀಜ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಬಜೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಜುಟ್ಟುವೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಅಸ್ಥಿಗತ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಸೋಪುಬೀಜ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ವತ್ಸನಾಭಿ, ಹಿಂಗು, ಸೈಂಧರಲವಣ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸ್ಥಿಗತವಾಯು, ಕಟಿಗತವಾಯು, ಸಂಧಿಗತವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ತೆಂಗಿನಚಿವ್ವು ಸಣ್ಣಗೆ ತುಂಡುಗಳುಮಾಡಿ ಸುಮಾರು ೧೦ ಶೇರು ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಗಡಿಗೆಗೆ ತುಂಬಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬಿಳೇ ಧೂಪ ೫ ತೊಲೆ, ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೫ ತೊಲೆ, ಕವಡೆಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೫ ತೊಲೆ, ಮಾಲಕಂಗನಿಬೀಜ ೫ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ತುಂಬಿ ಇರುವ ಚಿಪ್ಪಿನಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಪುನಃ ತೆಂಗಿನಚಿವ್ವು ತುಂಡುಗಳು ಗಡಿಗೆಯ ಕಂಠದವರಿಗು ತುಂಬಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಿಲ್ಲೆಯಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲಮಾಡಿ ಗಡಿಗೆಗೆ ಕೆಳಗೆ ೫ ರಂಧ್ರ ಹಾಕಿ ಗುಂಡಿತೆಗದು ಕೆಳಗೆ

ಮೊಗೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಸದರೀ ಗಡಿಗೆಯು ಇಟ್ಟು ಸುತ್ತು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುಮಾಡಿ ಬೆರಣಿಯಿಟ್ಟು ಪಾತಾಳ ಯಂತ್ರದಂತೆ ತೈಲ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಘಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಗಡ್ಡೆ ಕರುಗುತ್ತಿ ಮತ್ತು ವಡಿಯುತ್ತಿ. ಕೀಲುನೋವಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಇರುವದಕ್ಕೆ ನೋವು ತೆಗಿಯುತ್ತಿ ನೂತಿ ಮೊದಲಾದ ಹುಣ್ಣನ್ನು ಮಾಯಿಸುತ್ತಿ. ಹುಳ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಡವುತ್ತಿ.

೬. ವಿಷಮುಷ್ಣಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸುವದು. ಅಫೀಂ ೨ ತೊಲೆ ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ತುಂಡುಮಾಡಬೇಕು. ಹಸುವಿನಹಾಲು ೬ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ವಾಯುನೋವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿ ದಿನ ಎರಡಾವರ್ತಿ ಲೇಪಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೀಲುವಾಯು, ಅದರುವಾಯು, ನರವಾಯು, ಶೇಯವವಾಯು, ವಾಯುನೋವು, ಉತ್ತ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತಿ.

೭. ಒಂದು ಶೀಸೆಗೆ ಸಾಸುವೆತುಂಬಿ ಬಾಯಿಗೆ ಜಲ್ಲಡಿಕಂಬೀ ಬಿಗಿದು ನೆಲದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆ ಹೊತು ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದುಮಡಕೆ ಬೋರಲಾಕಿ ಆ ಮಡಕೆಗೆ ಮಧ್ಯೆ ಸೀಸಾಯಿ ಮೂತಿ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ರಂಧ್ರಮಾಡಿ ಆ ರಂಧ್ರದೊಳಗೆ ಸೀಸಾಯಿಮೂತಿಯಿಟ್ಟು ಶೀಸೆಗೆ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಮೂರುವರೆ ಸುತ್ತಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಬೆರಣಿಮುಚ್ಚಿ ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ತೈಲಬರುತ್ತದೆ. ಈ ತೈಲವನ್ನು ವಾಯುನೋವುಗಳಿಗೆ ಮಿತವಾಗಿ ಮೇಲೆ ಸವರುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಕೀಲುವಾಯು, ಕೀಲುನೋವು ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ಪೊಪ್ಪಳಚಕ್ಕೆ, ಲವಂಗ, ವೋಮ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶೊಂಟಿ, ಮರದರಿಸಿನ, ವಿಷಮುಷ್ಣಿಬೀಜ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಮೆಣಸು, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಪ್ಪೆ, ತುಂಗ ಮುಸೈ, ನಂಜಿನಚಕ್ಕೆ, ಕಜೋರ, ಜಾಕಾಯಿ, ಮೋಡಿ, ರಕ್ತಬೋಳ, ಮುಸಾಂಬರ, ಬಜೆ, ಮುಡಿವಾಳ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಅಗುಳುಶೊಂಟಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸೈ, ಕವಡೆಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ || ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಅಜ್ಜಿಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಕೊಬರಿಯಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು, ಬೇನುಮೈಣ ೧ ಪಾವು, ಅಫೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಶೇರಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನು ವಾಯುಗಳಿಗೆ, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಉತ್ತವಿರುವದಕ್ಕೆ, ಕೀಲುವಾಯು, ನಡುವುನೋವು ಇವುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಕೋಳಿನೊಟ್ಟು ೨೦ ತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿ ಒಳಗಿರುವ ಅರಸಿನಬಣ್ಣದ್ದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕುವದು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿದನಂತರ ಬಾಂಡ್ಲಿ ಪೋರೆಮಾಡಿ ಸಾಟಿನಿಂದ ಒತ್ತುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ತೈಲಬರುವದು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ಬೇರೆ ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ ನವಿಲುತುಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಸದರಿ ತೈಲ ನೋವು ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಲುನೋವು, ವಾಯುನೋವು, ಕೀಲುನಾಯು ಇವು ಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೦. ಯಕ್ಕದಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಮೇಕೆಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ತೈಲಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಸದರಿ ತೈಲ ನೋವು ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಕೈಕಾಲು ನೋವು, ವಾಯುನೋವು, ಕೀಲುನಾಯು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಉಪ್ಪೀಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಕ್ಕದಬೇರಿನ ರಸ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ತೈಲಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಸದರಿತೈಲ ನೋವು ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಕೈಕಾಲುನೋವು, ವಾಯುನೋವು, ಕೀಲುನಾಯು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಎಳೆಬಂದರಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚಿಟ್ಟಿರಳಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೋವಿರುವ ಊತವಿರುವ ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬಿಚ್ಚುಗೆಮಾಡಿ ಕಟ್ಟುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುನೋವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ತೆಂಗಿನಚಿಪ್ಪು ೧೦೦ ಸಣ್ಣಗೆ ತುಂಡುಗಳು ಮಾಡುವದು ವೋಮ ೧ ಶೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ಶೇರು ಇವು ಒಂದು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಿಲ್ಲಿಕೊಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲಮಾಡಿ ಗಡಿಗೆಗೆ ಕೆಳಗೆ ೫ ರಂಧ್ರಹಾಕಿ ಗುಂಡಿತೆಗದು ಕೆಳಗೆ ನೊಗೆಯಿಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಗಡಿಗೆಯಿಟ್ಟು ಸುತ್ತು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲಮಾಡಿ ಗಡಿಗೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದವರಿಗೆ ಬೆರಣೆಯಿಟ್ಟು ಪಾತಾಳಯಂತ್ರದಂತೆ ತೈಲ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ವಾಯುನೋವುಗಳಿಗೆ ಈ ತೈಲವನ್ನು ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಯಕ್ಕದಯಲೆಗೆ ತೈಲವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಬೆಂಕಿಶಾಕ ತೋರಿಸಿ ನೋವು ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೪. ವಿಷಮುಷ್ಣಿ ತೈಲ :—ವಿಷಮುಷ್ಣಿಬೀಜ ೧| ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು, ಅಫೀಂ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಶೊಂಟಿ ೩ ತೊಲೆ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ವಿಷಮುಷ್ಣಿಬೀಜ ಕರ್ರಗೆ ಆಗುವಹಾಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ವಾಯುನೋವುಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಕೀಲುವಾಯು, ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು ನೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹದ ವಾಯುಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ನಾರಸಿಂಹ ತೈಲ :—ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮುಂಡ ಕಳ್ಳೆಯಲೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳುಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಣ್ಣು ಯಕ್ಕದಯಲೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹುಚ್ಚುಕತ್ತಾಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚೌಂಡಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಜೇಗೊಡತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೀವುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಾಲುವಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕರೇವುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೋಡತರದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಿಷಮದಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಾತನಾರಾಯಣಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :—ವಾಯುವಿಳಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ವೋಮ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೨ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಶೊಂಟಿ ೨ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ವರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೇವಿನಯಣ್ಣೆ ೬ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡನಂತರ ತಿರಿಗಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ೨೪ ತಂದು ಬೇಯಿಸಿ ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದು ಮೇಲಿನ ಬಿಳುವು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಒಳಗಿರುವ ಹಳದಿಬಂಡಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿ ಕಲಸಿ ಯಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನು ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವದು, ಸಾಯಂಕಾಲ ಲೇಪನಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಾಂಗವಾಯು, ಧನುರ್ವಾಯು, ಕೀಲುವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ನಾರಾಯಣ ತೈಲ :—ಅಶ್ವಗಂಧಿಬೇರು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು, ಬಿಲ್ವತೈ ಬೇರು, ಪಾದರಿಬೇರು, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಲು, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ,

ಆತಿಬಲಾ ಎಂದರೆ ಕಳ್ಳಂಗಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದುವಿಧ, ಶಿವನೆಯಚಕ್ಕೆ, ಬಿಳೀ ಕೊಮ್ಮೆಯಬೀರು, ಸಾರಣಿಯಗಿಡ, ನರುವಲಸೊಪ್ಪು (ನೈಲ್ಯಯಲ್ಲಿ ಭೇದ) ಇವುಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಹತ್ತು ಪಲದಷ್ಟು ಸೇರಿಸಿ (ಒಂದು ಸಾವಿರದ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ತೊಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ದ್ರೋಣವೆಂದು ಹೆಸರ.) ನಾಲ್ಕುದ್ರೋಣ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಒಂದು ದ್ರೋಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಬೊತೆಗೆ ಒಂದು ಆಧಕ (ಇನ್ನೂರೈವತ್ತಾರು ತೊಲ) ಎಳ್ಳಿನೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಆಷ್ಟೇ ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ರಸವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಹಸುವಿನಹಾಲನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಕಾಯುವುದಕ್ಕಿರಿಸಬೇಕು. ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಕಳ್ಳಂಗಡ್ಲೆ, ಬಜೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಸೈಂಧರಲವಣ, ಸಣ್ಣರಾಸೈ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪು, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಕಾಡುಹೆಸರು, ಕಾಡುಉದ್ದು, ಗ್ರಂಧಿಕತಗರ, ಇವುಗಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಎರಡೆರಡು ಪಲದಷ್ಟು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕಲ್ಕಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಕಲ್ಕವನ್ನೂ ಕಾಯಿಸುತ್ತಿರುವದರೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಮಂದಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತೈಲಪಾಕಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ತೈಲವು ಅಭ್ಯಂಗಕ್ಕೂ ನಸ್ಯದಂತೆ ಮೂಗಿನಿಂದ ಸೇರುವುದಕ್ಕೂ, ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದಕ್ಕೂ ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ಬಸ್ತಿ (ಎನಿಮಾ)ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ತೈಲದಿಂದ ಪಕ್ಷವಾಯು, ಹೆನುಸ್ತಂಭ, ಮನ್ಯಾಸ್ತಂಭ,ಗಳಗ್ರಹ, ಖಲ್ಲತ್ವಗಳೆಂಬ ರೋಗಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಾತರೋಗಗಳು, ಕಿವಿಕೇಳದೆ ಹೋಗುವಣ, ನಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗದಿರೋಣ, ಕಟಗ್ರಹವೆಂದರೆ ಸೊಂಟ ಹಿಡಿಯೋಣ, ದೇಹವೆಲ್ಲಾ ಒಣಗಿ ಸಣ್ಣನಾಗುತ್ತ ಬರುವದು, ಇಂದ್ರಿಯ ಧ್ವಂಸವೆಂದರೆ ವಾಯುರೋಗದಿಂದಂಟಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಕೆಡೋಣ, ರಕ್ತವು ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತಿರೋಣ, ಶುಕ್ರವು ಕ್ಷಯಿಸೋಣ, ಜ್ವರ, ಕ್ಷಯರೋಗ, ಅಂತ್ರವೃದ್ಧಿ ಎಂಬ ವೃಷಣವಾಯು, ಹಲ್ಲಿನರೋಗಗಳು, ತಲೆ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವದು, ವಕ್ರಶೂಲೆ, ವಾಯುಹಿಡಿದು ಕುಂಟಿನಾಗುವುದು, ಬುದ್ಧಿ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗುವುದು, ಗೃಧ್ರಸಿ ಎಂಬ ವಾತರೋಗ, ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಭವಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಾತರೋಗಗಳೂ ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ.

೧೭. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ತೂಕದ ೨ ಶೇರು, ನಾರಂಬೇಳೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೂಕದ ೧ ಶೇರು ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಜೇನುಮೈಣ ೬ ತೊಲೆ, ಅರತಿಕರ್ಪೂರ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ವಾಯುನೋವುಗಳಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ತಪಸಿಚಕ್ರ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :- ಪೇರಾಮುಟ್ಟು, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಸಣ್ಣರಾಸೈ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅರಶಿನ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟಿಬೇರು, ಕಲ್ಲುವು, ಬಜೆ, ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಮಂಜಿಷ್ಟೆ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರು, ಲಕ್ಕಲಿಬೇರು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಲವಂಗವಟ್ಟಿ, ಲವಂಗ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೪ ವರಹತೂಕ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣವಂಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಆರ್ತಿಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಈ ತೈಲ ವನ್ನು ತಲೆಗೆ, ಶರೀರಕ್ಕೆ ಲೇಪನಮಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಬಾಯಿ ಸೊಟ್ಟಿ ಬರುವ ವಾಯು, ಕೈಕಾಲು ಅದುರುವವಾಯು, ವಕ್ಷಗತವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯. ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ಶೇರು, ಕರೇಫೂಸ ೧ ಶೇರು ಇವು ಎರಡು ಪುಡಿಪುಡಿ ಯಾಗಿನಾಡಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚುಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲುವಾಡಿ ಮಡಿಕೆ ತಳಕ್ಕೆ ೫ ರಂಧ್ರಹಾಕಿ ಗುಂಡಿತೆಗದು ಕೆಳಗೆ ಮೊಗೆಯಿಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಮಡಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಸುತ್ತು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಚೀಲುವಾಡಿ ಮಡಿಕೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದವರೆಗೆ ಬೆರಣಿಯಿಟ್ಟು ಪಾತಾಳ ಯಂತ್ರದಂತೆ ತೈಲ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದನ್ನು ವಾಯುನೋವುಗಳಿಗೆ, ತಲೇನೋವಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರಲು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ಹೊಟ್ಟುತೆಗದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ವಿಷ ಬೊದ್ದಿಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಈಶ್ವರಿಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಚೇಗೊಡತಿಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಬೆಪ್ಪಾಲದಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕ ಕಾಯಿಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಹಂಸನಾದಿಬೇರು ೨ ತೊಲೆ ಈ ಬೇರುಗಳು ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಜ್ಜಿ ಕುಟ್ಟಿಹಾಕುವದು. ಈ ಬೇರುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಯಣ್ಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ರಸ ಮತ್ತು ಕಷಾಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಇದರಿಂದ ಪಕ್ಷಾಂತವಾಯು, ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು, ಬಾಯಿ ವಾರೆಯಾಗಿ ಹೋಗುವದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

ಮುನ್ಯತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಶಾಲೆರೋಗ—ಬೆಷಧಗಳು.

ಶಾಲೆ ಲಕ್ಷಣ.

ಹೃದಯವು, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು, ಅಂಡುಗಳು, ಬೆನ್ನು, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕೆಳಭಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಯು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಶಾಲೆಯು ಹುಟ್ಟಿದನಂತರ ನೋವು, ದಾಹವು, ಮೂರ್ಛೆ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಧ, ಕಾಸಶ್ವಾಸವು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಶರೀರಭಾರ, ಅರುಚಿ ಈ ಉಪದ್ರವಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಭುಜಿಸಿದ ಅನ್ನವು ಜೀರ್ಣವಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶಾಲೆಯು ಸರಿಣಾವಶಾಲೆಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಉದರವು ಉಬ್ಬಿ ಪ್ರಾಣೋಪದ್ರವವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಬಂಧಿಸಿರುವಿಕೆ, ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೇದನೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ ಇಂತಹ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಪಿತ್ತ ಶಾಲೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶಾಲೆರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿಯಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಶಾಲೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಚಿಟ್ಟರಳಿಣ್ಣು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಗಜ್ಜಿಕಾಯಿವವು ೨ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ತೆಗೆದ ಬಿಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಯಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಯಣ್ಣೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೋಹಶಾಲೆ ಸಹ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಗುಳ್ಳ (ನೆಲಗುಳ್ಳ) ಗಿಡಸಮೂಲ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುವದು. ಅಡುಮುಟ್ಟಿದಗಿಡ ಸಮೂಲ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಅರ್ಧಶೇರು ಹಾಕಿ ಪುನಹ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಿಡಗಳು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲುವಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕುವದು. ಆ ಉಪ್ಪು ಕರಗುತ್ತೆ. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಅಣೆತೂಕ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಸಹ ಕೊಡಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಶಾಲೆ, ಪಾರ್ಶ್ವಶಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಗದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದ ರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಕ್ರಿಮಿಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಗದಬೀಜ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಉತ್ತರೇಣಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೩-೫ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಗ್ಗಿ ಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೩-೫ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಶೂಲೆ ಗಳು ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಪಂಚಲವಣ ೫ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಚಬುಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರದ ನೊರೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಶೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೪ ಜಾಮ ಅರದು, ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೪ ಜಾಮ ಅರದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೨ ಮಾತ್ರ ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ, ಹಶೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ, ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವದಾದರು ಒಂದರ ಅನುಪಾನದಿಂದ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಮೊದಲು ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ತಿಂದು ಅನಂತರ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಊಟ ಮಾಡುವದು. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಶೂಲೆ, ಪರಿಣಾಮಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೭. ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ತಪಸಿಚಕ್ಕೆ, ಪಂಚಲವಣ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಚವ್ಯ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ತ್ರಿಫಲ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಬಿಳೇಬೇರಿಗೆ, ಅರಸಿನ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೆ, ಲವಂಗ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಕೋಲುಮುರಕನಚಕ್ಕೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಮೋಡಿ, ಗುರುಗದಸೊಪ್ಪು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧ, ಸುಂಗಮುಸ್ತೆ, ಈಶ್ವರಿಬೇರು, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಬಜೆ, ಗಜಹಿವ್ವಲಿ, ಅಗಿಲು ಶುಂಠಿ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆಬೇರು, ಆನೇನೆಗ್ಗಿಲು, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಮಾದವಾಕದಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಹಶೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ವಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೂಲೆ, ಕಂಪವಾತ, ಶೀತಜ್ವರ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಹೃದಯಶೂಲೆ, ದಂತ ವಾತ, ತ್ರಯೋದಶಸನ್ನಿ ಸಹಾ ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ತ್ರಯೋದಶಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ :—ಗಜ್ಜುಗದಪಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕಲೇಕಾಯಿಸಿವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಕಾಲತೊಲೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಚಿಟ್ಟುರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮ, ಶೋಭೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಸಹಾ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ರಾಜೋಪಚಾರ ಚೂರ್ಣ :—ಪಂಚಕೋಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ, ಶುಂಠಿ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಪೋಮ, ಅಗಿಲುಶುಂಠಿ, ಈಶ್ವರಿ ಬೇರು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆ, ಗಜಹಿವ್ವಲಿ, ಚೌಳುಪ್ಪು, ಹೊಂಗೇಬೇರು, ಕರೇ ಜೀರಿಗೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಸೂರಣದಗಡ್ಡೆ, ಬಲರಾಕ್ಷಸಿಗಡ್ಡೆ, ಅರಸಿನ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನವಾಸಾಗರ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಪಂಚಲವಣ, ಸಾಸುವೆ ಇವು ಜಿನಿಸಿಗೆ

೧ ತೋಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಗಡೆ ೧೬ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೋಲೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೋಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಕ್ಷಶೂಲೆ, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ವಾಂಡು, ಶಿರೋರೋಗ, ಪುರಾಣಜ್ವರ, ಕಾಮಾಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೦. ಹಿಂಗ್ವಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ, ಅರಿಸಿನ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ, ಮೋಡಿ, ಈಶ್ವರಿಬೇರು, ವೋಮ, ನೆಲ್ಲ ಕಾಯಿ, ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತಿ, ಮೆಣಸು, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ, ಲವಂಗ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಕಾರ, ಪಂಚಲವಣ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೋಲೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೋಲೆ ಚೂರ್ಣ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಕ್ಷಯ, ವಾಂಡು, ಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧. ಸೈಂಧವಲವಣ ೩ ತೋಲೆ, ಗಾಜುಲವಣ ೬ ತೋಲೆ, ಕಲ್ಲುಪು ೬ ತೋಲೆ, ಕರೇವುಪು ೧೨ ತೋಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪು ೨೪ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಗಡಿಗೆ ತಂದು ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ೫೦ ಎಕ್ಕದಯಲೆ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಒಂದು ಪದರ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ೫೦ ಎಕ್ಕದಯಲೆ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಚೂರ್ಣ ಒಂದು ಪದರ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ೫೦ ಎಕ್ಕದಯಲೆ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಚೂರ್ಣ ಒಂದು ಪದರ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ೫೦ ಎಕ್ಕದಯಲೆ ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಚೀಲು ಮಾಡಿ ೧೦೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಕಾಕಿದರೆ ಸುಣ್ಣ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಹಣ ತೂಕ ಸುಣ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪು, ಜೀರಿಗೆಕಷಾಯ, ಸೋಸಿನಕಷಾಯ ಈ ಅನುಪಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨ ಗಜ್ಜುಗದಪಪು ೧ ತೋಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೋಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೋಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೋಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೋಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೋಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರಿದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಕೊಡುವದು.

ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩-೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಶೂಲೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೩. ನಿಂಬೇಕಾಯಿಬೀಜದವಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಉಗನಿಯಲೆಯನ್ನು ಅರದು ಹಸೀ ಅಡಿಕೆಗಾಯಿಗಾತ್ರ ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಬೆರಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಸಲು ಮೇಹಧಳಕು, ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು ಈರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೩ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೪. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೩|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇವ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಕ್ವಶೂಲೆ ಸಹಾ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಬೆಲ್ಲ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕನ್ನಾರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೧ ಹಣತೂಕ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೃದಯಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೬. ೨ ತೊಲೆ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಮರಿಮಾಡಿದ ಚಿಪ್ಪು, ೨ ತೊಲೆ ಲವಂಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೫ ಗುರು ಗಂಜಿತೂಕ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಉಕ್ಕುಬರುತ್ತೆ ಇದನ್ನು ಕೊಡುವದು. ಒಂದೇಹೊತ್ತಿಗೆ ನಿಲ್ಲದೆಯಿದ್ದರೆ ೨-೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಪರಿಣಾಮಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು. ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಕುಡಿಯುವ ಕ್ರಮ:—ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ೫ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಬೆರಸಿ ದಿನಕ್ಕೆ ಎರಡಾವರ್ತಿ ೩ ದಿವಸ ಕುಡಿಯಲು

ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ, ಪರಿಣಾಮಶೂಲೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣವಾಗುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೭. ತುಂಬೇಹುವು ೬ ತೋಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೋಲೆ, ಶುಂಠಿ ೩ ತೋಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೬ ತೋಲೆ, ಬಜೆ ೨ ತೋಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೬ ತೋಲೆ, ತಾಟೆಬೆಲ್ಲ ೧೨ ತೋಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಬೋಕಿ ಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬೆಂಕಿಯಮೇಲೆ ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಸಹಾ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೋಲೆ, ಶುಂಠಿ ೪ ತೋಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೭ ತೋಲೆ, ಬಜೆ ೨ ತೋಲೆ, ಮೋಮ ೫ ತೋಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೮ ತೋಲೆ, ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೩ ತೋಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೋಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೩ ತೋಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ ೬ ತೋಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್ ತಿಗಡು ೧೦ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕಾಲುತೋಲೆ, ಅರ್ಧತೋಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಶೂಲೆ ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೧೯. ಉತ್ತರೇಣಿಸಮೂಲ ಸುಟ್ಟಭಸ್ಮ ೩ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಹುಣಿಸೇ ಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟಭಸ್ಮ ೩ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೩ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಇವು ಮೂರನ್ನು ಎಕ್ಕದಹಣ್ಣೆಲೆ ರಸ ೧ ತೋಲೆ, ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ತೋಲೆ ಈ ಎರಡು ರಸಗಳನ್ನು ಬೆರಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಭಸ್ಮಗಳನ್ನು ಲವಣವನ್ನು ಬೆರಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು || ತೋಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಗಜ್ಜುಗದಪವು ೧ ತೋಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೋಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೨ ತೋಲೆ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೩|| ತೋಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡು ವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ

ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವ ವಿಧ ಶೂಲೇಗಲೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೧. ೨೫ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಚಿಪ್ಪು ಮತ್ತು ಬಿಳುಪಾಗಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಿಸಾಡಿ ಅರಸಿನ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊಟ್ಟೆತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳು ೨೫ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ರೊಟ್ಟಿಯಂತೆ ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ವಾರೆಯಾಗಿಯಿಟ್ಟು ಒಲೆಯಮೇಲೆಯಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಬೇಕು. ಈ ತೈಲ ಇಳಿ ಯುತ್ತಾಬರುತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಸೌಟಿನಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬರುವದು. ಈ ತೈಲಕ್ಕೆ ಕಸ್ತೂರಿ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ದೊಡ್ಡವರು ೬ ಬೊಟ್ಟು ತೈಲ ವೀಳಯದೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತಿನ್ನುವದು. ಒೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಕ್ಕಶೂಲೆ, ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯು, (ಲಕ್ಷಾ) ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಫೀಂ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ವಕ್ಕಶೂಲೆಗೆ ಮೇಲೆ ಸವರುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ತೊಲೆ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಾಲುಹಿಂಗು ೧ ಉದ್ದಿನ ಕಾಳಷ್ಟು ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಆ ತುಪ್ಪ ವನ್ನು ಕುಡಿಯುವದು. ಇದರಿಂದ ಎಂಧಾ ಅಸಾಧ್ಯ ಶೂಲೆಯಾದರೂ ಗುಣವಾಗು ವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೨೪. ಶೂಲೆಗಳಿಗೆ ಶಂಖವಟಕ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಶಂಖಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಇದಕ್ಕೆ ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ, ಹತೀಶುಂರಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ೧ ಭಾವನೆ ಮಾಡಿ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಶುಂರಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಲ ವಿಧ ಗುಲ್ಮ, ೭ ವಿಧ ಶೂಲೆ ಗುಣ ವಾಗುವದು.

೨೫. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಹುಣಸೇಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟ ಭಸ್ಮ ೩ ತೊಲೆ, ಶಂಖಭಸ್ಮ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಈ ಮಾತ್ರ ಹಶೀಶುರಿ ರಸದಲ್ಲಿ, ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಈ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗೈ ೧ ಮಾತ್ರ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಆಷ್ವಾದಶಶೂಲೆ, ಮೇಹಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೬. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಸಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾಲತುತ್ತು ೨ ತೊಲೆ, ಸುಣ್ಣ ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲು ಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟ ಪುಟಹಾಕಿ ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಳಿಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ತೊಗರೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೩-೫ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಶೂಲೆ, ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ನಾಗರಸ ಗಜಾಂಕುಶಂ :— ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೪ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ಯಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರಿಯುವದು. ಮುತ್ತುಗದ ಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಎಳ್ಳುಕಡ್ಡಿ ಸುಟ್ಟಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಹುಣಸೇಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕಾರ ೨ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ತಾಂಬ್ರಭಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಶೀಶುರಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಶೂಲೆಗಳು, ಪಂಚಗುಲ್ಮಗಳು, ವಾಯುವು, ಮೇಹಗ್ರಂಥಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

ಮುವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಗುಲ್ಮ ರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಗುಲ್ಮ ಲಕ್ಷಣ.

ಮಿತ್ರಾಹಾರ ವಿಹಾರಗಳಿಂದ ವಾತಾದಿಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹೃದಯಕ್ಕೂ, ನಾಭಿಗೂ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಚಲಿಸುತ್ತಲೂ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಚಲಿಸದೆಯೂ ಇರುವ ಗ್ರಂಥಿಯು ಉಂಟಾಗುವುದು ಇದು ಗುಲ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಗುಲ್ಮರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ವಾತಪಿತ್ತ, ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತ, ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಗುಲ್ಮದಲ್ಲಿ:—ಗ್ರಂಥಿಯು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಲ್ಲದೆ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ನಾಭಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ವಸ್ತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುವಿಕೆ, ಚಿಕ್ಕದು ದೊಡ್ಡದಾಗುವಿಕೆ, ಮಲಬಂಧವು, ಅಪಾನಬಂಧವು, ಛೇಜ್ವರವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಹೃದಯವು, ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು, ಹೆಗಲುಗಳು, ಶಿರಸ್ಸು, ಕುಕ್ಷಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಅನ್ನವು ಜೀರ್ಣವಾಗುವಾಗ ಬಹಳ ಬಾಧೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಅನ್ನವು ತಿಂದಮೇಲೆ ವಾಂತಿಯಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಪಿತ್ತಗುಲ್ಮದಲ್ಲಿ:—ಜ್ವರವು, ದಾಹವು, ಮುಖವು ಶರೀರವು ಇವು ಕಪ್ಪಾಗುವಿಕೆ, ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವಾಗಲೂ, ಜೀರ್ಣವಾಗುವಾಗಲೂ ಅಧಿಕವಾದ ಶೂಲೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಮೈ ಬೆವರುವಿಕೆ, ಅಧಿಕ ಸಂತಾಪವಾಗುವಿಕೆ, ಮ್ರಣದಂತೆ ಸ್ವರ್ಶವನ್ನು ತಾಳದಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಕಫಗುಲ್ಮದಲ್ಲಿ:—ಶರೀರವು ಮರದ ತುಂಡಿನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿರುವಿಕೆ, ಛೇಜ್ವರವು, ಶರೀರವು ಕೃಶತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆ, ಕೆಮ್ಮು, ಅರುಚಿ, ಗುರುತ್ವವು, ಶೀತಲತ್ವವು, ಬಾಧೆ ಕೊಂಚವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಠಿಣವಾಗಿ ಬಹಳ ಉನ್ನತವಾಗಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ದ್ವಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಗುಲ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷದ್ವಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ, ತ್ರಿದೋಷ ಗುಲ್ಮದಲ್ಲಿ ದೋಷತ್ರಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೂ ಉಂಟಾಗಿರುವುವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಪ್ರಥಮ ಗರ್ಭ ಪ್ರಸವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗದಿರುವ ಗರ್ಭವು ಸ್ರವಿಸಿದಾಗಲೂ, ಯತಿಮತಿಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಘ್ನ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ

ಉಟಿಮಾಡುವುದರಿಂದ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ರಕ್ತವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ, ಪಿತ್ತಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಳ್ಳ ರಕ್ತಗುಲ್ಮವು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸಂಭವಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸದಿರುವಿಕೆ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹೊರಡುವಿಕೆ, ಮೊಲೆಯ ತೊಟ್ಟುಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಗರ್ಭಚಿಹ್ನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಣುವುವು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಂಥಿಯು ಪಿಂಡಾಕಾರವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಆ ರಕ್ತಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ೧೦ ಮಾಸಗಳ ನಂತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಗುಲ್ಮರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಬಹಳ ದಿನ ಸಂಚಿತವಾದ ಉದರಶೂಲೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ತಲೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಕೂರ್ಮದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ದವ್ವನಾಗಿರುವಿಕೆ, ದುರ್ಬಲತ್ವ, ಅರುಚಿ, ಲಾಲಾ, ಛೇದಿ, ಓಕರಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ನೆಗಡಿ, ತಂದ್ರ ಇವುಗಳುಳ್ಳ ಗುಲ್ಮರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಜ್ವರ, ಶ್ವಾಸ, ಛೇದಿ, ಅತಿಸಾರ ಇವುಗಳಿಂದ ಪೀಡಿತವಾಗುವುದು, ಹೃದಯ, ನಾಭಿ, ವಸ್ತಿ, ನಾದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭೆಯು, ಶೂಲೆಯುಳ್ಳ ಮನುಷ್ಯನ ಗುಲ್ಮರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ದಮ್ಮ, ಶೂಲೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಅನ್ನನೀರುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ, ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಗುಲ್ಮಗ್ರಂಥಿ ಚಲಿಸುವುದು, ದುರ್ಬಲತ್ವ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಲ್ಮರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಜ್ವರ, ದಮ್ಮ, ಕೆಮ್ಮು, ನೆಗಡಿ, ಅಲಸ್ಯ, ವಾಂತಿ, ಭ್ರಾಂತಿ; ಗುದ, ನಾಭಿ, ಹೃದಯ, ಕೈಕಾಲು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭೆ; ಕೃಶತ್ವ, ಅತಿಸಾರ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಶೂಲೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗುಲ್ಮರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ಬೇರೆಬೇರೆ ಗಂಟುಗಂಟಾಗಿರುವುದು, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದು, ಕೂರ್ಮದಂತೆ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾಬರುವ ನರಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು, ಜ್ವರ, ವಮನ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ನೆಗಡಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಗುಲ್ಮರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಪಂಚಲವಣ ೫ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಲರಾಕ್ಷಸಿಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಡುಸೂರಣದಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ

ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊಟ್ಟೆಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯಂತೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ವಂಚಗುಲ್ಮ, ಪಿತ್ತಗುಲ್ಮ, ವಾತಗುಲ್ಮ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗುಲ್ಮ, ಹುಟ್ಟುಗುಲ್ಮ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಶ್ವಾಸ ಖಾಸ, ಪಾಂಡು, ಮಹೋದರ, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨. ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹುಣಸೇಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟುಬೂದಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶಂಖಭಸ್ಮ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೮ ದಿನ ಅರೆದು ಕಡಲೇಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯುಳಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ, ಹಶೀಶುಂರಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಗುಲ್ಮ, ಸಕಲ ಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೩. ಗಂಧಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೬ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಂಕಗ ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಲತರಹ ಗುಲ್ಮ, ಪಾಂಡು, ವಾಯು ಇವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೪. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಹಶೀಶುಂರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಅರಪಾವು ನೀರು, ಮೇಲ್ಕಂಡ ೨ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ವಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೫. ಕರಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಶುಂರಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಬೇರು ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ || ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ || ತೊಲೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕೊಡಬೇಕು.

ಈರೀತಿ ಬೆಳಗಿನಹೊತ್ತು ೨ ದಿವಸ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೬. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿಸಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಆಮಾದಿಗುಲ್ಮ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೭ ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಗೋದಾವಲ್ಲ ಬಲರಾಕ್ಷಸಿಗಡ್ಡೆ, ಪಂಚಲವಣ, ಸೂರಣದಗಡ್ಡೆ, ಲಕ್ಕಲಿಸೊವ್ವು, ಒಳ್ಳೆಬೇವಿನಸೊವ್ವು, ಕರಬೇವಿನ ಸೊವ್ವು, ನೆಲಗೊರಮಿಡಿ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆಬೇರು, ರಾಮಗುಳ್ಳಿ, ವೋಮ, ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರ್ಧಶೇರು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಅರಸುವು ಹಾಕಿ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಪಂಚಗುಲ್ಮ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೮. ದೊಡ್ಡ ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವ ಬೇರು ಭಾನುವಾರದ ದಿವಸ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೨|| ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ || ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ || ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಪಂಚಲವಣ ೨|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ, ಬೆಲ್ಲ ೧೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒರಳಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗಜ್ಜುಗದಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ೬ ವಿಧ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೯. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

* ಇದನ್ನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಲ್ಲಬಜ್ಜಲಿಗಡ್ಡೆ ಎಂತಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಣಕ, ಅಮ್ಲಕ ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

೧೦ ಬಜೆ ಹಾಗಲಬೇರು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ || ತೊಲೆ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೧ ದಿವ್ಯಾಮೃತ ಚೂರ್ಣ:—ವೋಮ ೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೩ ವರಹತೂಕ, ವಂಚಲವಣ ೩ ವರಹತೂಕ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಷಾರ ೩ ವರಹತೂಕ, ಯವಕ್ಷಾರ ೩ ವರಹತೂಕ, ಚಬುಕಾರ ೩ ವರಹತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೩ ವರಹತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಂಚಗುಲ್ಮಗಳು, ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೨. ಕಲ್ಲುಪ್ಪುಗ್ನಿ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಹುರಿಯುವದು. ಅನಂತರ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡನ್ನು ಹುರಿಯದೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಹುರಿದ ಎರಡು ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಶೇರಿಸಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಹೊಯಿದು ರುಬ್ಬಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಬೆಚ್ಚಗೆಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧ ಪಾವಿನಷ್ಟು ಮಜ್ಜೆಗೆ ಕುಡಿಯುವದು. ಈರೀತಿ ೩-೫ ದಿವಸ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕೊಡುವದು. ಪಧ್ಯ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಂಚಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೩. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ತಂದು ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಿ ನಾಲ್ಕುನಾಲ್ಕು ಭಾಗವಾಗಿ ಕುಯಿದು ಇದರ ಸಮಭಾಗ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಇವು ಎರಡೂ ಕಲಸಿ ಒಂದು ಮಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲುಮಾಡಿ ೨೦ ದಿನ ಮೇಕೆ ಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಡುವದು. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಂಚಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೪. ತೊಟ್ಟೆ ಬೇರು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೫. ಚಂದ್ರಿಕಾದಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಲವಂಗವತ್ತಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಲಾವಂಚ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿವ್ವಲಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರಸಮ ಬೆಲ್ಲ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ವೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಕಚೇಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅರುಚಿ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಸಾಂಡು, ಖಾಸಶ್ವಾಸ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೧೬. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ೧ ಹಿಡಿ ಕೋಲುಕಳ್ಳಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಜಿಚೂರ್ಣ ೨ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಘೃತಪಕ್ವ ವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ವರಹತೂಕ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಷ್ಟಾದಶ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೭. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುವು ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಂಚಗುಲ್ಮ, ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೮. ಅಡವಿಸೂರಣದಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಬಲರಾಕ್ಷಸಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲ ಕುಂಬಳದಬೇರು ೩ ತೊಲೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೩ ತೊಲೆ, ಮುಂಡಗಳ್ಳಿಚಿಗರು ೩ ತೊಲೆ, ಎಕ್ಕದಯಲೆಚಿಗರು ೩ ತೊಲೆ, ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ರಸ ||| ಶೇರು, ಉಪ್ಪೇಬೇರು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ತೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟ ಹಾಕು ವದು. ಆ ಸುಟ್ಟ ಕರುಕನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಪಂಚಲವಣ || ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅತಿಬಜಿ || ಶೇರು, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ಶೇರು, ಶುಂಠಿ || ಶೇರು, ಹಿವ್ವಲಿ || ಶೇರು, ಮೆಣಸು || ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧|| ತೊಲೆ ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ಶೇರು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ

ಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಕೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಮಹೋದರ ಗುಣವಾಗುವದು.

೧೯ ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೬ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜಿರಿಗೆ ೬ ತೊಲೆ, ಪೋನು ೬ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊಟ್ಟೆಸುಲಿದ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೬ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ದ್ವಿ ಬೆರಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೩ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಕೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ವಂಚಗುಲ್ಮ, ವಾಯುವು ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೦. ಕಳಿಂಗಾದಿ ಲೇಹ್ಯ :—ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ೩೦ ರಸ ತೆಗೆದದ್ದು, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಎಕ್ಕದಯಲೆ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ರಾಮಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಮುಳ್ಳುಸೊಂಡೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತ್ರಸಾಕ ಬಂದಕೊಡಲೇ, ಲವಂಗ ಅರಸಾವು, ಪೋಮ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜಿರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೬ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಹುವ್ವ ೬ ತೊಲೆ, ನಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧ ಶೇರು, ಕತ್ತಿಕಿರುಬನಸೊಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳೇ ಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಕೊಡುವದು ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ವೈತ್ಯಕ್ಕೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ವಾತಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಗರುಗದ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ರಕ್ತಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಡ್ಡೆ ಸಹ ಕರಗುವದು.

೨೧. ವಂಚಕೋಲಾಗ್ನಿ ಚೂರ್ಣ :— ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ವಿಷಮದಾರಿಬೇರು, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಗೋದಾ ವಲ್ಲಿ, ಇವು ಸಮಭಾಗತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು

ತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವ ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೨. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರ ಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಟ್ಟುವು ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಬೇವಿನಯಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೩. ಪಂಚಲವಣ ಅರಸಾವು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧|| ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ ೧|| ತೊಲೆ, ಪೂಡಪತ್ರೆ ೧|| ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮುಂಡಕಳ್ಳಿತುಂಡಿನ ವಳಗೆ ಯಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವದು. ಮುಂಡಕಳ್ಳಿತುಂಡಿನ ವಳಗೆಯಿರುವ ಭಸ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಂಚಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೪. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅರಿದಳ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾಲತುತ್ತ ೨ ತೊಲೆ, ಸುಣ್ಣ ೫ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆನಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲುಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಲೋಕೇಸರದ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ತೊಗರೀಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೀರಿಗೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಸಪ್ಪೆಗಂಜೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೫. ಪಂಚಕೋಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ :- ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ, ಶುಂಠಿ, ಕಲ್ಲುವು, ಗಾಜುಲವಣ, ಸೈಂಧವಲಣವ, ಬಿಡಾಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಪೋಮ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಮೆಣಸು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಾದವಾಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು, ಹೇರಳೆ

ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲತೊಲೆ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ, ಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗಿ ಹಸಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವದು.

೨೬ ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಪೋಮ, ಬಿಳೇಬೇರಿಗೆ ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ತೊಲೆ ತಂದು ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವದು. ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಈ ಚೂರ್ಣ ೩ ಬೆರಳಿಗೆ ಬಂದಷ್ಟು ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತುಪ್ಪಹಾಕಿ ಸೇವಿಸುವದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೭. ಲವಣಸಿಂಧೂರ:—ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಚೌಳುಪ್ಪು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅನ್ನ ಬೇದಿ, ಸಟಕೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ಇವು ಸಮತೂಕ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು, ಕುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು, ಅಡು ಮುಟ್ಟಿದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು, ಕರೇಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಜಾವ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲಮಾಡಿ ಒಂದುಮೊಳ ಪುಟವಿಟ್ಟರೆ ಸಿಂಧೂರವಾಗುತ್ತೆ. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಗುರುಗಂಜಿತೂಕ ಬೇನುತುಪ್ಪ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ, ತಾಟೆಬೆಲ್ಲ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು ಈ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಉಬ್ಬಸ, ಹುಳತೇಗು, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ವತ್ತಿದಂತಾ ಗುವದು. ವಾಂತಿಯಾಗುವದು, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅಜೀರ್ಣದ ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿದಹಾಗೆ ಆಗುವದು, ಗುಲ್ಮವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆ ಯಲ್ಲಿ ಗಡ್ಡೆ ಬೆಳದಿರುವದು. ಮಹೋದರ, ಮೈಕ್ಕೆ ಊತ ಇವುಗಳು ಗುಣ ವಾಗುವವು.

೨೮. ಪಟಿಕಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನವಾಸಾಗರ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು, ಚೌಳುಪ್ಪು, ಬಿದರುಪ್ಪು, ಗಾಜುಲವಣ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಇವು ಜಿನಸಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಟೆಬೆಲ್ಲ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೦ ದಿವಸ

ಕೊಡುವದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಅಷ್ಟಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವದು.

೨೯. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಗ್ಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಾಗಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೧ ಮಾತ್ರೆಯ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಲ್ಮ ಹೊಟ್ಟೇನೋವು, ಹೊಟ್ಟೆಹಿಡಿತ ಇವು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೦. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಪಂಚಲವಣ ೫ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಯಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದು ಹೊಟ್ಟೆಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೭ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಕಲಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಲೇಹದಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನವೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ವಾತ, ಸಕಲ ಗುಲ್ಮ ಗುಣವಾಗುವವು.

ಮುವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಮೂತ್ರರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಲಕ್ಷಣ.

ಸ್ವಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೋಪಿಸಿದ ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಯಾದರೂ, ದ್ವಂದ್ವವಾಗಿಯಾದರೂ ನಿಜಮಲಗಳನ್ನು ನಾಭಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮೂತ್ರದ್ವಾರವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಮೂತ್ರವು ಅತಿಕ್ರಾಂತವಾಗಿ ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವದು. ಈ ರೋಗವು ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವದು.

ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಶುಕ್ರ, ಘಾತಜ, ಅಶ್ಮರೀ, ಕೃಚ್ಛ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿರುವದು.

ವಾತಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ನಾಭಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ, ಮೇಧ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ನೋವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ಮಾತುಮಾತಿಗೂ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ರಕ್ತವು, ನೋವು, ಉರಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಹಳದಿಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಮೂತ್ರವು ಅತಿಕಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊರಡುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಮೇಧ್ರದಲ್ಲಿಯೂ, ಗುರುತ್ವವೂ, ಉತವು ಉಂಟಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದವಾಗಿರುವ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ದ್ವಂದ್ವಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ದೋಷದ್ವಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ, ಸನ್ನಿಪಾತಿಕ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣುವುವು.

ಶುಕ್ರಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ಶುಕ್ರವು ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಶುಕ್ರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂತ್ರವು ಅಧಿಕ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹೊರಹೊರಡುವುದು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಮೇಧ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕ ನೋವುಂಟಾಗುವುದು.

ಪುರೀಷಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ಮಲವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ವಾತಶೂಲೆ ಇವುಗಳಂಟಾಗಿ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವುಂಟಾಗುವುದು.

ಘಾತಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದಲ್ಲಿ:—ಮೂತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುವ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳ್ಳು ಮೊದಲಾದ ಶಲ್ಯಗಳಿಂದ ಗಾಯವುಂಟಾದರೂ, ಅಭ್ಯಾತವುಂಟಾದರೂ, ಮೂತ್ರವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಅತಿಕಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವುಂಟಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ವಾತಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಅಶ್ಮರೀಜ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವು:—ಅಶ್ಮರೀವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಅಶ್ಮರೀಯೆಂಬ ಕಲ್ಲು ಮೊದಲು ಹೊರಟು ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಿಸಿ ನಂತರ ನೋವಿನಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮೂತ್ರವು ಬರುವುದು.

ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಗೋಕ್ಷರಾದಿ ಗುಗ್ಗುಳ:—ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಪಲ ಪರಿಮಾಣ ಆನೆನೆಗ್ಗಲು ಮುಳ್ಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದು ಅದರ ಆರರಷ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅರ್ಧಭಾಗ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವಷ್ಟು ಕಷಾಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಳಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು

ಅದರಲ್ಲಿ ಏಳು ಪಲ ಶುದ್ಧವಾದ ಗುಗ್ಗುಳವನ್ನು ಹಾಕಿ ಮತ್ತೆ ಒಲೆಯಮೇಲಿರಿಸಿ ಕಾಯಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮಿಸಿ ವಾಕವು ಬೆಲ್ಲದಪಾಕದ ಹದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟುಕ (ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು), ತ್ರಿಫಲ (ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ), ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ ಈ ಏಳು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಪಲದಷ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿಮಾಡಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಜೀರ್ಣಬಲವನ್ನು ಪರ್ಮಾಣೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾಬಂದಲ್ಲಿ ಮೇಹರೋಗ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಅಸೃಗ್ಧರ, ಮೂತ್ರಾಘಾತ, ವಾತರಕ್ತ, ವಾತರೋಗಗಳು, ಶುಕ್ರದೋಷ, ಅಶ್ಮರಿ ಎಂದರೆ ಮೂತ್ರದೋಷಗಳಿಗೆನ ಕಲ್ಲು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

೨. ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾಕರ ಮಾತ್ರೈ.—ಕಚೋರ, ಬಜೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಬೇವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಅರಸಿನ, ಅತಿಬಜೆ, ಮರದರಸಿನ, ಮೋಡಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ, ಚವ್ಯ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ ಇದು ಜಿನಸು ಗಕ್ಕೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲಾತಿಗಡೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ತವಕ್ಷೇರ ಇದು ಜಿನಸು ಗಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಧೂಪ ೮ ತೊಲೆ, ಬೂರಾಸಕ್ಕರೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರದು ಕಡಲೆಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಕಟ್ಟುವದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಗುಟುಕು ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವದು. ಹೀಗೆ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—೨೦ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮೂತ್ರಾಘಾತ, ಅಶ್ಮರೋಗ, ಮಲಬದ್ಧ, ಶೂಲೆ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಕಾಮಾಲೆ, ನಡುವುನೋವು, ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಮೂಲರೋಗ, ಪಿೀಹರೋಗ, ಹೊಟ್ಟೇನೋವು, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರದರರೋಗ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವವು.

೩. ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೌತೇಕಾಯಿ ಬೀಜದಪವ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೧ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಕುಸುಮ ೧ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಆರಿಯುವ ಜಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಸುವಿನ

ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ವಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಬಹುಮೂತ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೪. ಚಿಲ್ಲದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಯಳಚಿಮರದತಿಗುಡು ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸತ್ತು ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಗಡದಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಅರಿಶಿನ ೧ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಳೇಹುವಿನ ರಸದಿಂದ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವದು. ಪ್ರತಿ ದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ || ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:— ಸಮಸ್ತಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪ್ರದರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವದು.

೫. ರಾಮಬಾಣ ಚೂರ್ಣ :—ಯಾಲಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಇವ್ವೇಹುವು ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಬುಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧೪ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೨೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಯಿವುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೪೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ವಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ವಿಂಶತಿಮೇಹಗಳು, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವವು.

ಮೂತ್ರಾಘಾತ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗ ಅಡ್ಡಗಿಸಲ್ಪಡುವುದರ ದೆಸೆಯಿಂದ ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ತೊಟ್ಟುತೊಟ್ಟಾಗಿ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಮೂತ್ರಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಹೊರಡುವಾಗ ಅದು ದುಷ್ಟ ಶುಕ್ರದಿಂದ ಕಲೆತು ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯಾದರೂ, ನಂತರವಾದರೂ (ಭಸ್ಮದಿಂದ ಕಲಿತ ನೀರಿನಂತೆ) ಹೊರಹೊರಡುವುದು. ಇಂಥ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾದರೆ ಮೂತ್ರಾಘಾತವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮೂತ್ರಾಘಾತರೋಗವು ವಾತಕುಂಡಲಿಕೆ, ವಾತಾಪ್ಪೀಲ, ವಾತವಸ್ತಿ, ಮೂತ್ರಾತೀತ, ಮೂತ್ರಜಠರ, ಮೂತ್ರಕ್ಷಯ, ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗ, ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿ, ಮೂತ್ರಶುಕ್ರ, ವಿಡ್ಫಾತ, ಮೂತ್ರಸಾದ, ಉಷ್ಣವಾತ, ವಸ್ತಿಕುಂಡಲಿಕೆ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಂದ ಹದಿಮೂರು ತೆರನಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಕುಂಡಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ :—ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮೂತ್ರಾಶಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸುಳಿಗಾಳಿಯಂತೆ ಮೂತ್ರಕೋಶದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂತ್ರವು ಅತಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನೋವಿನಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದು.

ವಾತಾಸ್ತ್ರೀಲದಲ್ಲಿ :—ವಾತವು ವಸ್ತಿಯನ್ನು ಪೂರಿಸಿ, ಗುದವನ್ನಡ್ಡಗಿಸಿ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಲಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಕಠಿನವಾದ ಅಸ್ತ್ರೀಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ವಾತವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ :—ಮೂತ್ರದ ವೇಗವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ ವಸ್ತಿಮುಖವನ್ನು ವಸ್ತಿಗತವಾದ ವಾತವು ಅಡ್ಡಗಿಸುವುದು ಆದ್ದರಿಂದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಹೊರಡದೆ ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯು, ಕುಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿಯು ನೋವುಂಟಾಗುವುದು. ಈ ವ್ಯಾಧಿಯು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು.

ಮೂತ್ರಾತೀತದಲ್ಲಿ :—ಮೂತ್ರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿಸರ್ಜಿಸದೆ ನಿರೋಧಿಸುವವರಿಗೆ ಮೂತ್ರವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹೊರಡದೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದು.

ಮೂತ್ರಜಠರದಲ್ಲಿ :—ಮೂತ್ರವೇಗವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದ ಅಪಾನವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಉದರವನ್ನು ತುಂಬಿಸಿ ನಾಭಿಯ ಕೆಳಗಡೆ ಅಧಿಕವಾದ ಉಬ್ಬರವನ್ನೂ, ಅತೀವ್ರವಾದ ನೋವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಮೂತ್ರಕ್ಷಯದಲ್ಲಿ :—ವಾತಪಿತ್ತಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಉರಿಯನ್ನೂ ನೋವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಕಮ್ಮಿಮಾಡುತ್ತಾ ಬರುವುದು.

ಮೂತ್ರೋತ್ಸಂಗದಲ್ಲಿ :—ಮೂತ್ರವು ಹೊರಹೊರಡದೆ ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಮೂತ್ರನಾಳಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಮೇಢಾಗ್ರದಷ್ಟಿರುವ ಮಣಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ನಿಂತಿರುವುದು. ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಮುಕ್ತಿದರೆ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲಂಟಾಗುವ ಅಭಿಘಾತದಿಂದ ರಕ್ತದೊಡಗೂಡಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ಮೂತ್ರಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ :—ವಸ್ತಿಮುಖದ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವರುಲಾಕಾರವೂ, ಕರಿಣವೂ, ಬಹಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾಕಾರವೂ, ಅಶ್ಮರಿಗೆ ಸಮಾನವೂ ಆದ ಗ್ರಂಥಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದುದರಿಂದ ಮೂತ್ರವು ರಕ್ತದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಧಿಕ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದು.

ಮೂತ್ರಶುಕ್ರದಲ್ಲಿ :—ಮೂತ್ರವು ಬರುವಾಗ ಅದನ್ನು ನಿರೋಧಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ರತಿಸುಖವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಶುಕ್ರವು ವಾತದಿಂದ ಸ್ಥಾನವಲ್ಲಟವಾಗಿ

ಉರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂದಾದರೂ, ಹಿಂದಾ ಸರೂ ಬೂದಿ ಬೆರೆತ ನೀರಿನಂತೆ ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ವಿಡ್ವಿಘಾತದಲ್ಲಿ:—ವಾತದಿಂದ ಮಲವು ಉರ್ಧ್ವವಾಗಿ ಪ್ರಸರಿಸಿ ಮೂತ್ರ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾದರೆ ಅಂತಹ ಮಲದಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಲದಂತೆ ದುರ್ಗಂಧ ವಾಗಿ, ಮೂತ್ರವು ಅತಿ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವುದು

ಮೂತ್ರಸಾದದಲ್ಲಿ:—ಪಿತ್ತವಾಗಲಿ, ಕಫವಾಗಲಿ, ಎರಡೂ ಸೇರಿಯಾಗಲಿ ವಾತದಿಂದ ಘನೀಭಾವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಹಳದಿಯಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಕೆಂಪಾಗಿಯಾಗಲಿ ಬಿಳುಪಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಮಂದವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಮೂತ್ರವು ಅತಿ ಕಷ್ಟವಾಗಿ ಉರಿಯಿಂದ ಹೊರಡುವುದು.

ಉಷ್ಣವಾತದಲ್ಲಿ:—ಪಿತ್ತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ವಾತ ದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ವಸ್ತಿ, ಮೇಧ್ರ, ಗುದಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು, ರಕ್ತ ಈ ವರ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಮಾತುಮಾತಿಗೂ ಹೊರಡಿಸುವುದು.

ವಸ್ತಿ ಕುಂಡಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ:—ಕ್ರೂರಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮೂತ್ರಾಶಯವು ಸ್ವಸ್ಥಾನ ದಿಂದ ಹೊರಹೊರಟು ಗರ್ಭದಂತೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿರುವುದು. ಆದಕಾರಣ ಭಳಕು, ನೋವು, ಕಂಪವು, ಉರಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಮೂತ್ರವು ಒಂದೊಂದು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಸ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದರೆ ಮೂತ್ರವು ಧಾರೆಯಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಮೂತ್ರಾಘಾತರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಕಫದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮೂತ್ರಾಘಾತವು ಜ್ವರ, ಶೋಷ, ಜಡತ್ವ ಇವು ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಿದ್ದು ಬಿಳುಪಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವೆ ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಗಂಟಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಾಧಿಕ್ಯವಾಗಿ ರುವ ಮೂತ್ರಾಘಾತವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಾಕಾರವು, ತೋರಿ ತೃಟ್, ನೋಹ, ಶ್ವಾಸ ಇವು ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂತ್ರಾಘಾತವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಮೂತ್ರಾಘಾತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಕರೀಹುರಳೀ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಮುಳ್ಳು ಮುತ್ತುಗದಬೇರು, ಇವನ್ನಾದರೂ ಹುರಳೀ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಶುಂಠಿ ಇವನ್ನಾದರೂ ಕಷಾಯ ಮಾಡಿ ಹಿಂಗು ಸಹಿತ ಕೊಡಿಸಲು ಶರ್ಕರೆಯೆಂಬ ಮೂತ್ರಾಘಾತ ಶರ್ಕರೆ ಸಹಿತ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೨. ಲಕ್ಷಲಿಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಮೆಣಸು, ಚವ್ಯ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬಿಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಅಡಕೆಪುಟ್ಟನಬೇರು, ಬಿಲ್ಲವತ್ತದಬೇರು, ನಾರುಂಬೇಳೆಬೇರು, ಹುರಳಿ, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಗಜ್ಜುಗದಬೇರು, ದೇವದಾರು, ಸಣ್ಣಗೋರಂಟಿಬೇರು, ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗದಬೇರು, ಮಟಮಾಲಂಗಿಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಲು ಉದರಶೂಲೆ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು, ಶರ್ಕರಾ ಮೇಹ, ಮೂತ್ರಾಘಾತ ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಹರವು. ಕಷಾಯವನ್ನು ಕೊಡಿಸುವಾಗ ಹಿಂಗು ಸೈಂಧವಲವಣವೆರಸಿ ಕೊಡಿಸುವುದು.

ಅಶ್ಮರೀ ಲಕ್ಷಣ.

ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ವಸ್ತಿಗತವಾದ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಶುಕ್ರವನ್ನು ಪಿತ್ತವನ್ನು ಕಫವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶೋಷಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಆಕಳಿನಲ್ಲಿ ಗೋರೋಜನವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವಂತೆ ಅಶ್ಮರಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ಅದರಲ್ಲಿ ವಾತಜಾಶ್ಮರಿಯಲ್ಲಿ :—ಬಹಳಬಾಧೆ, ಹಲ್ಲುಕಡಿಯುವಿಕೆ, ನಡುಗುವಿಕೆ, ಬಾಧೆಗೆ ತಾಳಲಾರದೆ ಮೇಧ್ರವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹಿಸಿಕಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಯಾವಾಗಲೂ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಅರಚುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಅಪಾನವಾತದಿಂದ ಕೂಡಿ ಪುರೀಷವು ವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವಿಕೆ, ತೊಟ್ಟು ತೊಟ್ಟಾಗಿ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ, ಅಶ್ಮರಿಯು ಅರುಣವರ್ಣವಾಗಿಯಾದರೂ, ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿಯಾದರೂ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದಂತಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತಜಾಶ್ಮರಿಯಲ್ಲಿ :—ನಾಭಿಯ ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆಯು ಉರಿಯುವಿಕೆ, ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆಯು ಬೇಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಬಿಸಿಯುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅಶ್ಮರಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿಯಾಗಲಿ, ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಗೇರುಬೀಜದಂತೆ ಕಠಿನವಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಕಫಜಾಶ್ಮರಿಯಲ್ಲಿ :—ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಗಳು ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ಭಳುಕು ತಣ್ಣಗೂ, ಗುರುತ್ವವಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ, ಅಶ್ಮರಿಯು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನುಣುಪುಂಟಾಗಿ ಬೇನುತುವ್ವದ ವರ್ಣವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಶುಕ್ರಾಶ್ಮರಿಯಲ್ಲಿ :—ಯೌವನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ರತಿಸುಖ ಮಾಡದೆ ಶುಕ್ರವನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಚಲಿಸಿದ ಶುಕ್ರವು ಮೇಧ್ರವೃಷಣಗಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತಿಮುಖದಲ್ಲಿ ವಾತದಿಂದ ಶುಷ್ಕವಾಗಿ ಮೂತ್ರವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು. ಅದರಿಂದ ವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಭಳುಕು, ಮೂತ್ರವು

ಕಷ್ಟದಿಂದ ಹೊರಡುವಿಕೆ, ವೃಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಉತ ನೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಅಶ್ಮರೀರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧ ನಾಭಿ, ವೃಷಣ ಇವುಗಳು ದಪ್ಪವಾಗಿ ಮತ್ತು ನೋವು, ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟುವಿಕೆ, ಬಿಳುಪಾಗಿರುವರೀತಿ ಇವುಗಳಿರುವ ಅಶ್ಮರೀರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಅಂಡದಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವಿಕೆ, ಅಂಡವು ಒತ್ತುವುದು, ಮೂತ್ರಬಂಧ ಇವುಗಳಮೇಲೆ ಉಪರೋಗಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದ ಅಶ್ಮರೀರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಅಶ್ಮರೀ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಚಿಲಕೀರೆಸೊಪ್ಪು ಸಮೂಲವಾಗಿ ಕಷಾಯವಮಾಡಿ ಹಿಂಗುವರೆಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟುಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೨. ಚಿಲ್ಲದಬೀಜ, ಆದಿತ್ಯಭಕ್ತ, ಆಷಾಧಿ, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವಮಾಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂಗುಸಹಿತ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಸಕಲ ವಾತದಿಂದಂಟಾದ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೩. ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ಕಕ್ಕೆಮರದಚಕ್ಕೆ, ಹಿಟ್ಟುಳುಕನಬೇರು ತುರುಚನಬೇರು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಕಲ್ಲುನಾರು ಚೂರ್ಣವಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಿಸಲು ಶರ್ಕರಾಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು ಇವುಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೪. ಲಕ್ಕಲಿಬೇರು, ಚೆಟ್ಟರಳುಬೇರು, ಕೊರಟೆಗೆಬೇರು, ನೆಗ್ಗಿಲು, ಕೊಮ್ಮೆ, ಅಡಿಕೆಪುಟ್ಟಿನಬೇರು, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ನುಗ್ಗೆಲಬೇರು, ಮಟಮಾಲಂಗಿ ಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹಿಟ್ಟುಳುಕನಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಕಷಾಯವಂ ಮಾಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಶರ್ಕರಾಮೇಹ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು, ಶೂಲೆಕಲ್ಲು, ವಿಪ್ರತಿ, ಪ್ಲೀಹ, ಮತ್ತೆ ಮಿಕ್ಕಾದ ಉದರರೋಗಂಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೫. ಕರಿಬೇವಿನಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅರೆದು ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಕೊಡಿಸಲು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ನೋವು, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ವ್ಯಾಧಿ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೬. ನುಗ್ಗೆಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಅರಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ಅಶ್ಮರೀ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೭. ಲಕ್ಕಲಿಯ ಬೇರನ್ನೂ, ಅರಿಸಿನವನ್ನೂ, ಕಷಾಯವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಿದರೂ, ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಿದರೂ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟಿನವ್ಯಾಧಿ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೮. ಕರೀಲಕ್ಕಲಿಯ ಬೇರನ್ನು ಎಳನೀರಿಂದರದು ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಶರ್ಕರಾಮೇಹ, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು ಇವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

ಬಹುಮೂತ್ರ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೇಹರೋಗದಲ್ಲಿ ಶೀತಲದಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ರೋಗವು ವಾತಜ, ಪಿತ್ತಜ, ಕಫಜ, ತ್ರಿದೋಷಗಳೆಂಬದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಜ ಬಹುಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ:—ಮೂತ್ರವು ಅಧಿಕವಾಗುವುದು ಬಹಳ ನೋವಿನಿಂದ ಸ್ರವಿಸುವುದು, ಶರೀರವು ಬಲಹೀನವಾಗಿರುವುದು, ಆನಾಹವು, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಪಿತ್ತಜ ಬಹುಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ:—ಮೂತ್ರದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯವು ಬೀಳುವುದು, ಶರೀರ ಬಲಹೀನವಾಗುವಿಕೆ, ಸ್ವರಕ್ಕುಗ್ಗುವಿಕೆ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ನಾಭಿಯೊಳಗೆ ಸದಾ ಶೂಲೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಕಫಜ ಬಹುಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ:—ಮೂತ್ರದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಳುಪಾಗಿರುವುದು; ಶೂಲೆಯೂ, ತಾಸವೂ ಉಂಟಾಗುವುದು; ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಮದ, ಆಲಸ್ಯ, ಮೂತ್ರವೇದನೆಯು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗುವವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತ್ರಿದೋಷಜ ಬಹುಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ:—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಗಳ ಬಹುಮೂತ್ರಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ನಾಭಿಯೊಳಗೆ ಗ್ರಂಥಿರೂಪವಾಗಿರುವುದು, ಮಹಾ ಶೂಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂತ್ರವೇಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದು; ಉರಿ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಕೈಕಾಲುಗಳು ಸತ್ಪಹೀನ, ದುರ್ಬಲತ್ವ, ವೀರ್ಯನಾಶ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಆನಾಹ, ಮಲಬದ್ಧತೆ, ಮೈಯುರಿ, ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಮೂತ್ರವಾಗುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಶರೀರವನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಆಯಾಸಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಅತಿಯಾದ ಮನೋಶ್ರಮೆಯಿಂದಲೂ, ಮದ್ಯಪಾನವನ್ನು ಮಿತಮಿಾರಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಮೇಹ, ಕೊರಕು (ಟಾಕಿ)ರೋಗಗಳಕಾರಣಗಳಿಂದಲೂ ಮೆದಳು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿಯಾದ ವದಾರ್ಥವು ಏರ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬಹುಮೂತ್ರ ರೋಗವು ಏರ್ಪಡುವುದು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾಹವಾಗುತ್ತಾ ಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆಯು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದು. ಈ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದೂ ಉಂಟು. ಬಹುಮೂತ್ರದ ಮೇಲೆ ನೋಣಗಳು ಇರುವೆಗಳೂ ಮುತ್ತುವುವು. ಮೂತ್ರರೋಗಿಯ ಮೂತ್ರವು ಬಟ್ಟೆಗೆ ತಗಲುವುದರಿಂದ ಅದು ಆರಿದನಂತರ ಬಿಳುಪಾದ ಪದಾರ್ಥವಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ದಿನೇದಿನೇ ರೋಗವು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಧಾತುವು ಹೊರಡುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸುವುದು. ರೋಗವು ಪ್ರಕೋಪಾವಸ್ಥೆ

ಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಮೇಲೆ ಕುರು, ರಾಜಹುಣ್ಣು, ಅಂಗವಿಕೃತಿರೋಗಗಳುಂಟಾಗಬಹುದು. ಒಂದುಸಾರಿ ಹಸಿವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ಮತ್ತೊಂದುಸಾರಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ ಆಗುವುದುಂಟು. ದೀರ್ಘವ್ಯಾಪಕವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲಿನ ಒಸಡು ಬಾತುಕೊಂಡು ನಾಲಿಗೆ ಕೆಂಪು, ಅರಿಶಿನ ಮಿಶ್ರವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗುವುದು. ಈ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂತ್ರವು ಅಧಿಕವಾಗುವಿಕೆಯೇ ಅಲ್ಲದೆ ಶೋಷೆ, ತಾಪವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ (ತಲೆಮತ್ತು) ಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಸರ್ವಾವಯವಗಳು ಸತ್ವವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಬಹುಮೂತ್ರಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಶಂಖುಸಾಷಾಣ ೨|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುರುದಾರಸಿಂಗಿ 1|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಾಯಿಗಳು ಶೇರುವ ೨ ಮಡಿಕೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಕೆಳಗಡೆಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಬೋರಲಾಗಿ ಮಡಿಕೆಮುಚ್ಚಿ ಗೋಧಿವೆಹಸಿಟ್ಟು ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಬೇಯಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಚಂದ್ರ ಇವು ಎರಡು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೀಲಮಾಡಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ೨ ಜಾವ ಉರಿಯನ್ನು ಸಣ್ಣನಾಗಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಅದಿನ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಮಾರನೇದಿನ ಮೇಲೆಗಲ ಮಡಿಕೆಗೆ ವತಂಗಿಸಿರತಕ್ಕ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಕರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಳ್ಳುಕಾಳವನ್ನು ಭಸ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇನಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ಎರಡು ಭುಜಗಳಲ್ಲಿ ಬರತಕ್ಕ ನೋವು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ.

೨. ನೆಲತಂಗಡಿ ಹಸೇದು ೨ ಹಿಡಿ ತಂದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ತವಸಿಚಕ್ಕೆ ೧ ಹಿಡಿ ತಂದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎರಡು ರಸಗಳೂ ಶೇರಿ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಜಾಕಾಯಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗ ಇವು ಮೂರೂ ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಹರಿವೇಸೊಪ್ಪು ಬದನೇಕಾಯಿ, ಕೋಳಿಮಾಂಸ, ಮೇಕೇಮಾಂಸ ಮೊದಲಾದ ಉಷ್ಣವದಾರ್ಥಗಳು ೨ ತಿಂಗಳು ಸೇವಿಸಕೂಡದು. ಮೂತ್ರ ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಬೆಲ್ಲದಂತೆ ಆದರೆ ಬಹುಮೂತ್ರ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಕಿರುಗಡಿಸಿ ಅಂದರೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನಿಯಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಪಿಕ್ವೇಕಿ ಬೂಟಿ ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಬೆಲ್ಲದರುಚಿ ಕೆಡಿಸುವುದು. ಕಿರುಗಡಿಸಿಸೊವ್ವು ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ ೧ ತೊಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಡುವುದು. ಬಿಳೀಗುರುಗಂಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಇವುಮೂರೂ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಆವರೇಕಾಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರೈಗಳು ಮಾಡುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ರವೆ ಉಪ್ಪಿಟ್ಟಿನ ಮಧ್ಯೆ ಇಟ್ಟು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಉರಳಿಸಿ ನುಂಗುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ರವೆಅನ್ನ ರೊಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಆಗಬಹುದು. ಬೆಲ್ಲ ಸಕ್ಕರೆ ಕೂಡದು. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಬಾಯಾರಿಕೆ ಇದ್ದರೆ ಬಹುಮೂತ್ರಯನ್ನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಾಯಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಬಹುಮೂತ್ರವಲ್ಲ. ಬಾಯಾರಿಕೆ ಯಿಲ್ಲದೆ ಮೂತ್ರ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆದರೆ ಮೂತ್ರಕೋಶ ಬಿಗಿಪ್ಪಿಹೋಯಿತು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವಲಕ್ಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ, ಹುರಿಕಡಲೆ, ಒಣಕೊಬರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆಣಸು, ಬೆಲ್ಲಾಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಲೇಹದಂತೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತೆ.

೪. ಬಿಲ್ವತ್ರೈಕಾಯಿ ವಣಗಿದ್ದನ್ನು ತಂದು ಮೇಲಿನಿಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಒಳಗಿನದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ.

೫. ಒಳ್ಳೆ ಬಿಳೀಗುರುಗಂಜಿಬೀಜ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೭ ಆಣೆ ತೂಕ ಇದನ್ನು ೨ ಆಣೆ ತೂಕದಂತೆ ಮೂರುಪೊಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುರಿ ತೊಡೆಗಳಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ೨ ನಲ್ಲಿ ತಂದು ಈ ನಲ್ಲಿಪೊಳಗಿರುವುದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಮೊಳೆಯಿಂದ ತೋಡಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಒಂದು ಗಾಜಿನಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಇವು ಎರಡು ಚನ್ನಾಗಿ ಕಲಿಸಿ ಅದೇ ಒಂದು ನಷ್ಟಗೆ ತುಂಬುವುದು. ಗೋಧಿ ರವೆ ಅರಪಾವು ತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗೆ ಕಲಿಸಿ ಇದೇ ಗೋಧಿ ಹಸಿಟ್ಟಿ ನಲ್ಲಿ ಕಡಬಿನಹಾಕಿ ಮಾಡಿ ಆ ನಲ್ಲಿ ಮುಚ್ಚಿಬಿಡುವುದು. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಆ ಒಟ್ಟಮೇಲೆ ಕಡುಬು ಇಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಬೇಯಿಸುವುದು. ರಾತ್ರಿ ಉಟವಾದನಂತರ ಆ ನಲ್ಲಿ ಪೊಳಗಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ತಿಂದು ಕಡಬನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು. ಇದೇರೀತಿ ೩ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹೆಸರುಬೇಳೆ ಕಿಚ್ಚಡಿ (ಹುಗ್ಗಿ) ತುಪ್ಪ ಅನ್ನವನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು. ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವವರಿಗೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿ ಕೊಡುವುದು. ಮಾಂಸತಿನ್ನುದೇ ಇರುವವರಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಮೇಲ್ಕಂಡ

ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಗೋಧಿರವೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕಡಬಿನಹಾಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ಒಳಗಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ತಿಂದು ಕಡಬನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಬಹುಮೂತ್ರ ರೋಗವಿರುವವರಿಗೆ ನಡುವು ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತೆ, ಸವದು ಇರುತ್ತಾರೆ, ಕೈಕಾಲು ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತೆ, ಮೂತ್ರದ್ವಾರ ಅಗಲವಾಗಿ ಆಗುತ್ತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧ ಕೊಟ್ಟರೆ ಆ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕೊಬ್ಬು ಹೆಚ್ಚುತ್ತೆ.

೬. ತಂಗಡಿಬೇರು ಚೂರ್ಣ ೧ ಪಾವು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧ ಪಾವು, ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ವಂಗಭಸ್ಮ || ತೊಲೆ, ಶೀಸಭಸ್ಮ || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ಒನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ತಾಟ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಹಸನು ಕಲ್ಲುನಾರು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಮೊಸರು ಅರಪಾವು, ಉಗಿನಿಹೆಂಬಿನಹಾಲು ಅರಪಾವು ಈ ನಾಲ್ಕುಜನಸು ಕಲಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ.

೮. ಹಳೇಉಪ್ಪು ೭ ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೭ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಕಾಸಿಗೆ ಇವು ಮೂರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ೧೪ ಪೊಟ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ೧ ಪೊಟ್ಟಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಎಳ್ಳುಕಷಾಯ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಗೊರಮಿಡಿಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಉಪ್ಪೇಬೇರು || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಕರು ಹಾಕಿರುವ ಎಮ್ಮೆಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಕೊಡುವುದು. ಗಂಡುಕರು ಹಾಕಿರುವ ಎಮ್ಮೆಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೧೦. ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಖರ್ಜೂರ, ಬಾಳೇಹಣ್ಣು, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನಸು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಅರ್ಧಾರ್ಧ ತೊಲೆ ತಂದು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ

ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ೩ ತೊಲೆ ಕಲ್ಲುಹುವು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ತಾಟಬಿಲ್ಲ ೩ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಇವು ಎರಡು ಅರದು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ಗಜ್ಜು ಗದಷ್ಟು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿ ಚಕ್ಕೆ ೫ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ || ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ || ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ತಂಗಡಿಸಮೂಲ, ಗೋಮೂತ್ರಶಿಲಾಜಿತು, ಮರದರಿಸಿನ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ತಂದು ತಂಗಡಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಆ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ಬಾಳೆಯ ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟಿ ಶೀಲಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಒಳಗಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರದು ಹಸೀ ಅಡಿಕೆ ಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಅತ್ತಿಹಣ್ಣು ತಂದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ವಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ದೊಡ್ಡ ಬೂರುಗದ ಮರದಬೇರು ತಂದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಟ್ಟೆಯಲ್ಲ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಅರಸಾವು ಇದನ್ನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಬೇಲದಯಲೆ ಕುಟ್ಟಿದ ರಸ ೧ ಚಟಾಕು, ಅಡಿಕೆ ೧, ಬೆಳೆಬೇರಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ

ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಹಣ್ಣು ಯಕ್ಕದಯಲೆ, ಬೋಳತರಗದಯಲೆ, ಲಕ್ಕಲೀಸೊವು, ತಗ್ಗಿಸೊವು, ಅಳಲೀಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ೫ ದಿನಸು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬೂದಿ ಮೇಕೆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ತಾಳಕೇಶ್ವರ ರಸ :—ಪಾದರಸದ ಭಸ್ಮ, ವಂಗಭಸ್ಮ, ಲೋಹಭಸ್ಮ, ಅಭ್ರಕಶಿಂಧೂರ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಮರ್ಧಿಸಿ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೆಯಾದುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ, ಅತ್ತಿ ಹಣ್ಣಿನ ಚೂರ್ಣ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡನ್ನೂ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ತಂಗಡಿಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ನಿಂಬೇಕಾಯಿನಷ್ಟು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನಸು ಕೊಡುವುದು. ಅನೇನೆಗ್ಗಲು ಸಮೂಲ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನಸು ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೦. ಮರದರಿಸಿನ ೪ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೪ ತೊಲೆ, ಬೇಲದಬಂಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಂಗಡಿಹುವಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ವಂಗಭಸ್ಮ ೨ ತೊಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬೇನುತುಪ್ಪ ೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಗುರು ಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಹೊತ್ತು

೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹು ಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨. ಕಿಡಗರಸಿಯಲೆ ಸಮೂಲ ತಂದು ಒಣಗಿಸಿ ವಸ್ತ್ರಗಳತಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ೩ ಹಣತೂಕ ಚೂರ್ಣ ರಾಯಿವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬಾಯಿ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೩. ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಅಕ್ಕಿಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಒಂದು ಕುದಿ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಚಿಟ್ಟರಳುವೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಗಿಣ್ಣು ಮಾಡಿದಂತೆ ಮಾಡಿ ಇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಗಜ್ಜುಗದಷ್ಟು ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೫ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ದಾಹ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ಗೊರಮಿಡಿಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ, ಗರಿಕೆಬೇರು ಕಾಲುತೊಲೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಇವು ಮೂರೂ ಶೇರಿಸಿ ಗಂಡಸರಿಗೆ ಗಂಡುಕರುಹಾಕಿದ ಎಮ್ಮೆಯ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿ ಸುವುದು. ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಹೆಣ್ಣುಕರುಹಾಕಿದ ಎಮ್ಮೆಯ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಎಮ್ಮೆಯ ಮೊಸರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೫. ಕತಕಾದಿ ರಸಾಯನ :—ಚಿಲ್ಲದಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಯಳನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಮರುದಿನ ತೆಗೆದು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೧೪ ತೊಲೆ ಸಕ್ಕರೆಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಚಿಲ್ಲದ ಬೀಜ ಅರದದ್ದನ್ನು ಹಾಕಿ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳಚೇಬೀಜದಷ್ಟು ಕೊಡುವುದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ಚುರುಕು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೬. ತಂಗಡಿಬೀಜ ತಂದು ಅತ್ತಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅತ್ತಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಯಳಚೇಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರೆಮಾಡಿ

ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೭. ಮುರಾಸಾನಿಪೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಿ ಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಂಗಭಸ್ಮ || ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಿರೇ ಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೇಹ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೮. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೯. ನೆಲತಾಟಿಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೦. ತಂಗಡಿಯಲೆ ಚಿಗುರು, ತಂಗಡಿಹುವಿನ ಮೊಗ್ಗು ಇವು ಎರಡು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಉಂಡೆಮಾಡಿ ಬಾಳೆವಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟವುಟಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಗಜ್ಜು ಗದಸು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗಂಡುಕರುಹಾಕಿದ ಎಮ್ಮೆಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೧. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸತ್ತು ೨ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಿ ಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆ || ತೊಲೆ

ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೨. ನೆಲತಂಗಡಿಸಮೂಲ ೩ ತೊಲೆ, ಶೀತೊಂಡೆಸಮೂಲ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ ದುಸ್ಸಾರಿಸೊಪ್ಪಿನಸಮೂಲ ೩ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅತ್ತಿಬೇರು ಕಡಿದು ಹಾಲುತಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೩. ತಂಗಡಿಸಮೂಲ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೨ ಶೇರು, ಮೆಣಸು ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ಪಾವು, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಈ ಎರಡು ಕಷಾಯ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ಪಾವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು. ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ವಕ್ರವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರನಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ಮಧುಮೇಹ, ವಿಂಶತಿಮೇಹ ಗುಣ ವಾಗುವುದು.

೩೪. ಲವಂಗ ೧ ಪಾವು, ಹುಣಿಸೇಬೀಜದವೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಳೇತೆಂಗಿನಕಾಯಿಗೆ ತುಂಬಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲು ಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳ ಪುಟಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ಮೇಲಿನ ಚೆಪ್ಪು ಕೆರೆದು ಹಾಕಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಲೇಹ್ಯದಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು

೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೫. ಪ್ರಮೇಹ ಗಜಕೇಸರಿ:—ಬೆಳ್ಳಿಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಪಾದರಸಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ವಂಗಭಸ್ಮ ೨|| ತೊಲೆ, ಶೀಸಭಸ್ಮ ೨|| ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೨|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹಸುವಿನತುಪ್ಪು, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ, ಖರ್ಜೂರದ ಕಷಾಯ, ತಂಗಡಿ ಕಷಾಯ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ಕಷಾಯ, ನೆಗ್ಗಿಲ ರಸ, ಬಿಳೇ ಹಿಂದಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರಲ್ಲಾದರೂ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ, ಪ್ರಮೇಹ, ವಿಂಶತಿ ಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೩೬. ಜಾಕಾಯಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿ ಚಕ್ಕೆ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಖರ್ಜೂರ ಇವು ಜಿನಸು ೧ ಕೈ ಕಾಲುತೊಲೆ ತಂದು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ತಂಗಡಿಪಂಚಾಂಗ ೨|| ತೊಲೆ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨ ಪಡಿ ಮಜ್ಜೆಗೆ, ೨ ಪಡಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಖಲ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಈ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಜ್ಜುಗದಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಹುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಮುವ್ವತ್ತ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಪ್ರಮೇಹರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಪ್ರಮೇಹ ಲಕ್ಷಣ.

ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಕಫದಿಂದ ಮೇದಸ್ಸು, ಮಾಂಸ, ಶುಕ್ಲ ಇವು ದುಷ್ಕಗಳಾಗಿ ಇಷ್ಟು, ಸುರಾ, ಪಿಷ್ಟ, ಸಾಂದ್ರ, ಶುಕ್ರ, ಉದಕ, ಲಾಲಾ, ಶೀತ, ಸಿಕತಾ, ಶನೈಃ ಎಂಬ ಹತ್ತು ಮೇಹಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು.

ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಪಿತ್ತದಿಂದ ಮೇದಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕೆಟ್ಟು ಮಂಜಿಷ್ಠಾ, ಹಾರಿದ್ರಾ, ನೀಲ, ರಕ್ತ, ಕೃಷ್ಣ, ಕ್ಷಾರಗಳೆಂಬ ಆರುವಿಧವಾದ ಮೇಹರೋಗಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು.

ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ವಾತದಿಂದ ಮೇದಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ದುಷ್ಟಗಳಾಗಿ ಹಸ್ತಿ, ವಸಾ, ಮಜ್ಜಾ, ಮಧುಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕುವಿಧವಾದ ಮೇಹರೋಗಗಳು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುವು.

ಇಕ್ಷುಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಕಬ್ಬಿನ ರಸದಂತೆ ಅಧಿಕ ಮಧುರವಾದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಸುರಾಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಹೆಂಡದಂತೆ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಾಗಿಯೂ ಅಧೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಂದವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಪಿಷ್ಠಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಹಿಟ್ಟು ಬೆರೆದಂತೆ ಬಿಳ್ಳಿಗಿರುವ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಸಾಂದ್ರಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಮೂತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೂತ್ರವು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು.

ಶುಕ್ರಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಶುಕ್ರದಂತಹ ಮೂತ್ರವಾದರೂ ಶುಕ್ರದಿಂದ ಬೆರೆತ ಮೂತ್ರವಾದರೂ ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ಉದಕಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಯೂ, ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿಯೂ, ಬಿಳುವು ವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ತಣ್ಣಗಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ಗಂಧರಹಿತವಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಕದಡಿಕ್ಕೊಂಡು ಪಿಚ್ಚಿಲವಾದ ಮೂತ್ರವು ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ಲಾಲಾಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಚೊಲ್ಲು ನೊರೆಯಂತೆ ಜಿಗಟಾಗಿ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಶೀತಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಅಧಿಕ ಶೀತಲವೂ, ಮಧುರವೂ, ಅದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಶಿಕತಾ ಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಮರಳಿನಂತೆ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕಠಿಣವಾಗಿರುವ ಕಫದ ಖಂಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಶನ್ಯಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಮಂದಗತಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಮೂತ್ರ ಹೊರಡುವುದು.

ಮಂಜಿಷ್ಠಾಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಮಂಜಿಷ್ಠೆಯ ಕಷಾಯದಂತಹ ವರ್ಣವುಂಟಾಗಿ ದುರ್ಗಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂತ್ರವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಹಾರಿದ್ರ ಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಕಾರವಾಗಿ ಹಳದಿ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಮೂತ್ರವು ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ನೀಲ ಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಕವ್ವುಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಮೂತ್ರವು ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ರಕ್ತ ಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ದುರ್ಗಂಧವಾಗಿಯೂ, ಉಷ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಉಪ್ಪುಗಿದ್ದು ರಕ್ತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಮೂತ್ರವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಕೃಷ್ಣಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಇದ್ದಲಿನಂತೆ ಕಪ್ಪಾದ ಮೂತ್ರವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಪ್ಲೂರ ಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಗಂಧವು, ವರ್ಣವು, ರಸವು, ಸ್ಪರ್ಶವು, ಈ ಫಲಗುರ ಕ್ಷಾರೋದಕಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುವುದು.

ಹೆಸಿಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಮೂತ್ರವು ವೇಗವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಂಸಕ್ಕೂ ಚರ್ಮಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನಂತೆ ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಿಂತು ಮದಿಸಿದ ಆನೆಯಿಂದ ಸ್ರವಿಸುವಂತೆಯಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ವಸಾಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ವಸೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಯಾಗಲಿ, ವಸೆಗೆಸಮಾನವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯಾಗಲಿ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದು.

ಮಜ್ಜಾಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಮಜ್ಜೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಯಾಗಲಿ, ಮಜ್ಜೆಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯಾಗಲಿ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮೂತ್ರವು ಹೊರಡುತ್ತಿರುವುದು.

ಮಧುಮೇಹದಲ್ಲಿ:—ಕಷಾಯವೂ, ಮಧುರವೂ, ರೂಕ್ಷವೂ ಆದ ಮೂತ್ರವು ವಿಕೀಷವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಪ್ರಮೇಹರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಕಂಠ, ಹೃದಯ ಇವುಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥದ ಮೇಲೆಯೂ ಆಪೇಕ್ಷೆ, ಶೂಲೆ, ನಿದ್ರಾಭಂಗ, ಶೋಷ, ಕೆಮ್ಮು, ಶ್ವಾಸ, ಕಡ್ಡಿಯಹಾಗೆ ಮೂತ್ರಸ್ರಾವ ಇವುಗಳುಳ್ಳ ವಾತಮೇಹವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಪಿತ್ತ ಪ್ರಮೇಹವು ಗರ್ಭದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಮೇಹದಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲೆ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಎದ್ದು ಮರ್ಮಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುಹಿಡಿದು ಅಂಡ, ಸ್ತನ, ಭುಜ, ಗುದದ್ವಾರ, ತಲೆ, ಕಣ್ಣು, ಕೈಕಾಲು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆಗಳು ಏಳುವುದು, ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದ ಸಂತೋಷವು ನಷ್ಟವಾಗುವಿಕೆ, ದಾಹ, ಜ್ವರ, ಮತ್ತಿನಹಾಗೆ ಮಲಗಿರುವುದು ಇಂಥಾ ಪ್ರಮೇಹವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ನೀರಡಿಕೆ, ಮೈಯುರಿ, ಗುಳ್ಳೆಗಳು, ವ್ರಣಗಳು, ಮಾಂಸಕರಗುವುದು, ಅತಿಸಾರ ಇವುಗಳುಳ್ಳ ಮೇಹವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಪ್ರಮೇಹ ಪಿಟಿಕಾ ಲಕ್ಷಣ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಮೇಹಗಳನ್ನು ತೀಘ್ರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡದೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾದರೆ ಪಿಟಿಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು.

ಇದರಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೂ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುವಾಗಿದ್ದು ಮುಚ್ಚಳದಂತೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಶರಾವಿಕೆಯೆಂತಲೂ, ಅಮೆಯ ಬೆನ್ನಿನಂತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಚ್ಚುಪಿಕವೆಂತಲೂ, ಸಣ್ಣಬೊಬ್ಬೆ (ಗುಳ್ಳೆ-ಮರಿ) ಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಪುತ್ರಿಣಿಯೆಂತಲೂ, ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಾದರೂ ಉದರದಲ್ಲಾದರೂ ಬಹಳ ಛೇದಕಗಳುಂಟಾಗಿ ಆರ್ದ್ರವಾಗಿಯೂ, ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿನತವೆಂತಲೂ, ರಕ್ತವರ್ಣವೂ ಶ್ವೇತವರ್ಣವೂ ಉಂಟಾಗಿ ಬೊಬ್ಬೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಬಹುಕ್ರೂರವಾದುದಕ್ಕೆ ಅಲಜಿಯೆಂತಲೂ, ಕಿರುಗಡಲೆಯಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕೆ ಮಸೂರಿಕೆಯೆಂತಲೂ, ಕೆಂಪಗೆ ಸಾಸುವೆಯಾಕಾರವಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸರ್ಪಪಿಕವೆಂತಲೂ, ಅಧಿಕವಾದ ಉರಿಯುಂಟಾಗಿ ದುರ್ಮಾಸದಿಂದಾವೃತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಜಾಲಿನಿಯೆಂತಲೂ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆಯಂತಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿದಾರಿಕೆಯೆಂತಲೂ, ವಿದ್ರಧಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಿದ್ರಧಿ (ಬಾವು) ಯೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಪ್ರಮೇಹ ಪಿಟಿಕಾರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಪೃಷ್ಠದಲ್ಲಿ ಸಹ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವ ಪ್ರಮೇಹಪಿಟಿಕ, ಅಗ್ನಿಬಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದೇ ಆದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಮೇಹರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. * ಇಂದ್ರಜುಲಾಬು :—ಕಲ್ಲುಕಾವಿ || ತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ || ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟು ಪುಳ ತೊಲೆ, ಚಿಲ್ಲೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಳಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅರಪಾವು, ತಣ್ಣೀರು ಅರಪಾವು ಇವು ಮೂರು ಕಲಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಕುಡಿಯಬೇಕು.

೨. ಸೌತೇಬೀಜದಪಪ್ಪು || ತೊಲೆ, ಬಿರಬೂಜಬೀಜದಪಪ್ಪು || ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲುಮುಳ್ಳು ಚೂರ್ಣ || ತೊಲೆ ಇವುಮೂರು ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಸಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ರಕ್ತಮೇಹ, ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟಿಯಿರುವುದು ಮತ್ತು ಉರಿಯುವುದು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುತ್ತೆ.

೩. ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ | ತೊಲೆ, ಬಾಲವೆಣಸು | ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ | ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ | ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪು ೧ ತೊಲೆ, ರೇವಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಸೌತೇ

* ಮೇಹರೋಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂತ್ರಕೋಶವು ಶುದ್ಧವಾದಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಥಮಶಃ ಒಂದು ಹೊತ್ತು ಇಂದ್ರಜುಲಾಬು (ಮೂತ್ರಜುಲಾಬು) ಮಾಡಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ.

ಬೀಜದಪಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಪಾವು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು, ೧ ಪಾವು ತಣ್ಣೀರು ಇವೆರಡು ಕಲಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಕಾಲು ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಬೆರಸಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಈಮೇರೆಗೆ ೨-೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು, ಮೂತ್ರಗುರಿ, ಮೂತ್ರಕೋಶ ಶುದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

೪. ರೇವಲಚನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹತ್ತಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಮೂತ್ರ ಜಾಸ್ತಿಆದರೆ ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣು ಸಕ್ಕರೆ ಪಾನಕಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದು. ರಾತ್ರಿಗೆ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಭೇದಿ ಜಲಬಾಧೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಗಿ ಮೂತ್ರಕೋಶ ಶುದ್ಧ ಆಗುವುದು.

೫. ಹಸುವಿನಹಾಲು ೩ ಶೇರು, ನೀರು ೩ ಶೇರು ಇವೆರಡು ಒಂದು ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಪಾನ :—ಸೋವುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ರೇವಲಚನ್ನಿ || ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು || ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ೫ ಪೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ೧ ಪೊಟ್ಟೆ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಿಸಾಡುವುದು. ಬಾಕಿ ನಾಲ್ಕು ಪೊಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ ೧ ಪೊಟ್ಟೆ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಹಾಲು ನೀರು ೧ ಪಾವು ಕುಡಿಯುವುದು. ಮೂತ್ರ ಸರಾಗವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಇನ್ನೂ ಮೂತ್ರ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಪುನಃ ಕುಡಿಯುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಹಾಲು ಕುಡಿದಷ್ಟು ಮೂತ್ರ ಹೋಗುವುದು. ಸಾಕಾದರೆ ಔಷಧವನ್ನೂ ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು. ಮೂತ್ರನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪು ಬೆರಸಿ ತಿನ್ನುವುದು. ಮೂತ್ರವಾಗುವಾಗ ಒಂದು ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮೂತ್ರ ಮಾಡಿದರೆ ಕೀವು, ರಕ್ತ, ಕಷ್ಕಲ ಎಲ್ಲ ಈಚೆಗೆ ಬರುವುದು.

೬. ನೆಲತಂಗಡಿ ಸಮೂಲ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅರ್ಧಶೇರು ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿ ರಾತ್ರಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತಿಳಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೪-೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂತ್ರಕೋಶದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೧. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೧೦ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿನ ರಸ ತೂಕದ ೧ ಶೇರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೂಕದ ೧ ಪಾವು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೂಕದ

೧ ಪಾವು, ತಾವರೇಹುವಿನ ರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಬಿಳೇಹಾಲವಾಣದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೂಕದ ೧ ಪಾವು, ಅಡುಸೋಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಹಸಿ ಅರಿಸಿನದರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ತೂಕದ ೧ ಶೇರು, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆಯ ರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಕಾಚೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನರಸ ತೂಕದ || ಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ತೂಕದ ೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕಿ ತೂಕದ || ಶೇರು, ಬಾಲಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ರೇವಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇವುತ್ರಾಣೆಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಂಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಗದಬೀಜ || ತೊಲೆ, ನೆಲತಂಗಡಿ ತೂಕದ || ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಎಣ್ಣೆ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪಧ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹದ ಪೊಡೆಗಳು, (ಚಟ್ಟಿಗಳು), ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಡ್ಡೆ, ಜಂತು ಹುಳುಗಳು ಬೀಳುವುದು, ಮತ್ತು ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಮೇಹ ನಿವಾರಣೆ ಎಣ್ಣೆ.

೨. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಹೂವರಸಿಚಕ್ಕಿರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೂವರಸಿಕಾಯಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೀ ಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಎಲ್ಲತರಹೆಯ ಪ್ರಮೇಹರೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ, (ಚಟ್ಟಿ), ವ್ರಣ, ಹುಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಒಣಗಿಸುವುದು.

ಅಮೃತಸಂಜೀವನೀ ಎಣ್ಣೆ.

೩ ಎಳನೀರಿನಿಂದ ಬೆಯಿಸಿದ ಚಿಟ್ಟಿರಳು ಎಣ್ಣೆ ಅಳೆಯುವ ೩|| ಶೇರು, ಸುನಾಮುಖಿ ಕಪಾಯ ಅಳತೆ ೧ ಪಾವು, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ರಸ ಅಳತೆ ೧ ಪಾವು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅಳತೆ ೧ ಪಾವು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅಳತೆ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅಳತೆ ೧ ಪಾವು, ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ

ಅಳತೆ ಗ ಪಾವು, ಕಾಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅಳತೆ ಗ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುವ ದಿನಸುಗಳು:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಗ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಗ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಗ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ಗ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಗ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ಗ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ಗ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಗ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಗ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ಗ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ಗ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ರಸಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ವಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಅರ್ಧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹಳೆಯ ಮೇಹರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ

ಮೇಹರಕ್ಷಾಮೃತ ಎಣ್ಣೆ.

೪. ಜಾಕಾಯಿ ಗ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ಗ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಗ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಗ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ಗ ತೊಲೆ, ಕುರಾಸಾನಿ ಓಮ ಗ ತೊಲೆ, ಓಮ ಗ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ಗ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಗ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಗ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ಮರದಚಕ್ಕೆ ಗ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಗ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಗ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಗ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ಗ ತೊಲೆ, ಕರೇಬೇರಿಗೆ ಗ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ಗ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೬ ತೊಲೆ, ಇಂಗಳದಹಣ್ಣು ಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು ಹಾಕಿ ವಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅಡ್ಡತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಿಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಆರೆದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ, ಉರಿಮೂತ್ರ ಇವು ನಿವಾರಣೆ ಯಾಗುವುದು.

ಪ್ರಮೇಹ ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಣ್ಣೆ.

೫. ಉತ್ತರೇಣಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಗ ಸೊಲಿಗೆ, ಸಿಹಿತೊಂಡೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಗ ಸೊಲಿಗೆ, ವಿಷಮದಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಗ ಸೊಲಿಗೆ, ದೇವದಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಗ ಸೊಲಿಗೆ, ಜಾಜಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಗ ಸೊಲಿಗೆ, ಬೂರುಗಚಕ್ಕೆ ರಸ ಗ ಸೊಲಿಗೆ,

ಗಂಡುಹೂವರಸಿಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಿರೇಮದ್ದಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಚೇಕೊಡತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ತೇಟಗರತಿಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಹುಳಿ ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಾಲೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಚೇಳು ಕೊಂಡಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩|| ಶೇರು ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ದಿನಸು :—ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ನೂತನ ಪುರಾತನ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ, ಬಿಳಿಕುಸುಮ. ರಕ್ತಕುಸುಮ ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೭. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲೋಳಿಸರದ ಹಳಕು ೯ ತೊಲೆ, ಸುಣ್ಣ ತೆಗದ ಹಶೀ ಶುಂಠಿ ರಸ ೯ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಹಾಲುನಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಎಳನೀರು ಅರ್ಧಶೇರು, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅರ್ಧಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ದಿನಸುಗಳು :—ಸಣ್ಣಹಿವ್ವಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮಾಲಕಂಗನಿ ಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಕಕ್ಕೆಬಂಕೆ ೯ ತೊಲೆ, ಸೋಪು ಬೀಜ ೯ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ರ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ೨ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶರೀರದಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ, (ಮಚ್ಚಿ), ಮುಸುಕು, ಪೀನಸ, ಅಂಗಳನೂತಿ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೮. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಅಳತೆ ೫ ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಎಳನೀರು ೧ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ೮ ರಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ನೆಲತಂಗಡಿ ಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ದೊಡ್ಡ ತಂಗಡಿಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ಸುನಾಮುಖಿ ೪ ಹಿಡಿ,

ಮೆಂತ್ಯ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಆರು ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹಗಳೂ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಲ. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಹಸೀಶುಂರಿ ರಸ ೨೪ ತೊಲೆ, ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೨೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨೪ ತೊಲೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ ೨೪ ತೊಲೆ, (ಮೆಂತ್ಯ ೩ ಕಾಸುತೂಕ, ಪಾಜೀರಿಗೆ ೩ ಕಾಸುತೂಕ, ಕಲ್ಮಿದಾಲಾ ಚಿನ್ನಿ ೩ ಕಾಸುತೂಕ ಇವು ಮೂರು ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯುತ್ತಿರುವಾಗ ಮಧ್ಯ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದು). ಎಣ್ಣೆ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಕಿಚಡಿ (ಹುಗ್ಗಿ) ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಕುನಾರಿ ಎಣ್ಣೆ.

೯. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧೧ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೧೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸತ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಲೋಳಿಸರದ ತಿರುಳು ೧೦ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೀ ಎಣ್ಣೆ.

೧೦. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ದತ್ತೂರಿ ಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಮೆಂತ್ಯ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೩ ತೊಲೆ, ಕಸತ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿ

ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೧. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧|| ಶೇರು, ಶೀತೋಂಡೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧|| ಶೇರು, ಕರೀಕಾಚಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧|| ಶೇರು, ಬಿಳೀ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೨ ಶೇರು, ಲೋಳಿಸರದ ತಿರಳು ರಸ ೨ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಖುರಾಸಾನಿ ಪೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಂತೈ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:— ಸಕಲಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ, ಶರೀರದಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ, (ಮಚ್ಚೆ) ಇವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು.

ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೧೨. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿನ ರಸ ಅರ್ಧಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಅರ್ಧಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಶೇರಿಸಬೇಕು. ಈ ಎಣ್ಣೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ, ಮೇಹಪೊಡೆ, ಮೇಹವಾಯು, ಮೇಹವ್ರಣ ಇವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು.

ಮೇಹಕುಲಾಂತಕೆ ಎಣ್ಣೆ.

೧೩. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಸೊಲಿಗೆ, ವಿಷಮದಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಗಬ್ಬುಗಾಂಧಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಮಾಚಿಪತ್ರೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ,

ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಲೋಳಿಸರದ ತೊಳೆಯನ್ನು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ತೊಳೆದದ್ದು ಇದರ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಗಜ್ಜಿ ಕಾಯಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಸೊಲಿಗೆ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಸೊಲಿಗೆ, ನೀರುಬೊಮ್ಮೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಸೊಲಿಗೆ, ವಂದೆಲ ಗದ ರಸ ಕಾಲುಸೊಲಿಗೆ, ಹೊಮ್ಮುಗಳ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಸೊಲಿಗೆ, ಸೊಗದೇ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಕರೇಕಾಚಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಂಸಪಾದಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :—ಜಾಕಾಯಿ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ಜಾಪತ್ರೈ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ತ್ರಿಫಲೆ ೩ ವರಹಾತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೨ ಹಣತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ವರಹಾತೂಕ ಹಾಕಿ ವಕ್ಷವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡನಂತರ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹಾತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದು ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ೮ ನೆಯ ದಿವಸ ೨ ತೊಲೆ ಓಮ ತಡ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲಮೇಹಗಳು, ಸಕಲವಿಧ ಮೇಹವಾಯುಗಳು, ಕುಷ್ಠ, ಭಗಂಧರ, ಶರೀರದಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ (ಮಚ್ಚೆ), ಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೧೪. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ವಿಷಮದಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :—ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರೆಯುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ವಕ್ಷವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಸಕಲಪ್ರಮೇಹ, ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ, ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಗಳ ಪ್ರಣ, ಹುಣ್ಣು, ಯೋನಿ ಹುಣ್ಣು, ಗಂಡಮಾಲೆ, ತೊಡೆಬಾಳೆ, ೬ ತರಹ ಪೀನಸ ಇವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಸಿದ್ಧಿಕ್ರಿಯೆಯಾದ ಎಣ್ಣೆ.

೧೫. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆ ಬಲತಿರುವ ಹೊಂಗೆಯಬೇರಿನ ತಿಗಡು ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು ಇವೆರಡನ್ನೂ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧ ಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಣ್ಣೆಗೆ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ ಕಿಚಡಿ ಅನ್ನ (ಹುಗ್ಗಿ) ಸೇವಿಸಬೇಕು. ನೂತಿಗು, ಅಂಗಗಳನೂತಿಗು, ಮುಸುಕು ಹುಣ್ಣಿಗು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಲೇಪನಮಾಡುವುದು. ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದ ಹುಣ್ಣಿಗು, ಯೋನಿಹುಣ್ಣಿಗು ಸಹ ಲೇಪನಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣಃ— ಸಕಲಪ್ರಮೇಹ, ಕೀಲುವಾಯು, ಶರೀರದಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ, (ಮಜ್ಜೆ), ತುರಿ, ಕಜ್ಜಿ ಇವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು

೧೬. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧೦ ಸೊಲಿಗೆ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಶೀತೊಂಡೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ವರಹಾ ತೂಕ, ಮೆಂತೈ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ಲವಂಗ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ವರಹಾತೂಕ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಹೊಂಗೆಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅತ್ತಿಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಆಲದಬಿಳಲಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೂವರಸಿಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮಾವಿನಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯಃ—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾರೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿಅರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವ ವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದು

ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಶರೀರದಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ (ಮಚ್ಚೆ), ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದ ವ್ರಣ, ಯೋನಿ ವ್ರಣ ಇವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೧೮. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಕಾಚೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚಿಟ್ಟರಳು ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಜುಟ್ಟುವೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೆಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೀಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೆರೆ ಹಿಪ್ಪಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ :—ಮೆಂತ್ಯ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟ ಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿಪೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದುಹಾಕುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಕೀಲು ವಾಯು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೧೯. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಕರೇಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೆರೆ ಹಿಪ್ಪಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಾಚೀ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೂವರಸಿಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ :—ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ

ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿ ಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೨೦. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪|| ಶೇರು, ನೆಲತಂಗಡಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಲ್ವತ್ರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅತ್ತಿಮರದ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚೇಳುಕೊಂಡಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತಾವರಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲೋಳಿಸರದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೊಳೆಯನ್ನು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ತೊಳೆದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇಕುರುಳ್ಳಿ ರಸ || ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :—ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರ ಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ, ಕೈಕಾಲ್ಗ ಳಸೆಳೆತ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

ಮೇಹರತ್ನಾಕರ ಎಣ್ಣೆ.

೨೧. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೬ ಶೇರು, ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅತ್ತಿಮರದ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೧ ಶೇರು, ವಂದೆಲಗದ ರಸ || ಶೇರು, ಹೊಮ್ಮುಗಳರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಾಂಧಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೆರೆಹಿಪ್ಪಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚಂದ್ರಕಾಂತಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ತೀತೊಂಡೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಾಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :—ತಾವರೇಹುವಿನ ಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿ

ದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಕೀಲುವಾಯು, ಗರ್ಭದಯಟ್ಟಿ, ಮೇಹ ಶೂಲೆ, ಶರೀರದಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ (ಮಜ್ಜೆ), ಕರ್ಣಶೂಲೆ, ತಲೆಶೂಲೆ, ಕೈಕಾಲು ಭಳುಕು, ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದ ಹುಣ್ಣು, ಯೋನಿಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೨೨. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೫ ಶೇರು, ಅಂಕೋಲದಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಚೇಗೊಡತಿ ಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕಾಡುಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲತಂಗಡಿಸಮೂಲ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲಗೊರಮಿಡಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಬೇಲದಗಿಡದಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಯಲುವಸಂಧಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಹಂಸಪಾದಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಆಕಾಶಗರುಡನಗಡ್ಡೆ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಲೋಳಿಸರದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೊಳೆಯನ್ನು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ತೊಳೆದ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೇಹಗಳೂ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು.

ತಂಪಿನ ಎಣ್ಣೆ.

೨೩. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹೊನ್ನಗೊನೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೆರೇಹಿಪ್ಪಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲೋಳಿಸರದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೊಳೆಯನ್ನು ಶುಭ್ರವಾಗಿ ತೊಳೆದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲತಂಗಡಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಜಟಾವಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲವೇಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ವೇ ಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆ

ಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೨೪. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೮ ಶೇರು, ನೀರುಮುಳ್ಳಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮುಲ್ಲಂಗಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ || ಶೇರು, ಬುಡ್ಡಹಾಗಲ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೨ ಶೇರು, ನೆಲತಂಗಡಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ತಾಳೇನೊಲೆ ರಸ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಲೋಳಸರದ ರಸ || ಶೇರು, ಶೀತೊಂಡೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೨೫. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಹೊಂಗೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೇವಿನ ಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೂವರಸಿಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅರಳೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತೀಟೆಗಡ್ಡೆ (ಇದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಂತೆ ಇರುತ್ತದೆ ಮುಂಗಾರು ಮಳೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ) ಇದರ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚುರಚುರಕಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮಾದವಾಳದಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೬ ತೊಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಮಸ್ತ ಮೇಹಗಳೂ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುವು.

೨೬. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೭ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೪, ಬುಡ್ಡಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ತೊಟ್ಟಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ತಾಟಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ,

ಸೊಗದೇಬೇರು ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದು ಪಚ್ಚುಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೨೩. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೭ ಶೇರು, ಕರೇಹತ್ತಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ತಾಟಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೬ ತೊಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಹಸಿ ತಂಗಡಿಗಡದ ಬೊಬ್ಬಡೆ ೪ ಶೇರು, ಕಲ್ಲುನಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲ ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ಪೊಪ್ಪಳಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಪ್ರಮೇಹ, ಕೀಲುವಾಯು, ಮೇಹವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೨೪. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು, ಹೂವರಸಿಕಾಯಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಬಾವಂಚಿಬೀಜ || ಶೇರು, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿ ಎಣ್ಣೆ.

೨೫. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ,

ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ ೧ ಪಾವು, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ತೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರ ಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಕೀಲುವಾಯು, ಮೈಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ (ಮಚ್ಚೆ) ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೩೦. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಎಳನೀರು ೨, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಕೆರೆಹಿಪ್ಪಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಖುರಾಸಾನಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೩-೫-೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹಪೊಡೆಗಳು, ಮೇಹಛೇರುಕು, ಕೀಲುವಾಯುನೋವು, ತಲೆಶೂಲೆ, ತಲೆಹುಣ್ಣು, ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದ ಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಕೇಸರಿ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೩೧. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೧ ಶೇರು, ಮೆಂತ್ಯ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೩-೫-೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಹಳೇಕೀಲು ವಾಯು, ಮೇಹ ಛೇರುಕು, ಪೊಡೆಗಳು, ಕುರುಗಳು, ಮೇಹಗಂಟು, ಕಜ್ಜಿ, ಮೇಹ

ಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹದ ರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆಯಾಗಿ ರಕ್ತಶುದ್ಧಿ ಆಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

ಮೂಲಿಕಾ ಎಣ್ಣೆ.

೨೨. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಮುಳ್ಳುದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಹಾಲುವಾಣದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇವುಗನಿಹಂಬುಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇ ಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕರೇಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಾಡು ಮೆಣಸಿಗೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಯಳಚಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಜ್ಜುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತೊಟ್ಟಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕ ದ್ರವ್ಯ:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇ ಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವ ಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೫-೭ ದಿನ ಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೂತ್ರಕಟ್ಟಿಯಿರುವುದು, ಮಲಕಟ್ಟಿಯಿರುವುದು, ಮೈ ಮೇಲಿನ ಚಟ್ಟಿಗಳು, ಕುರುಗಳೂ ರಕ್ತ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿರುವುದು, ಮೈತುರಿ, ಉರಿ ಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮೈಮೇಲೆಯೇಳುವ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು, ಕೀಲುವಾಯು, ಛಳುಕು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಅರಿಸಿನದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಣ್ಣೆ.

೨೩. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೫ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹಸೀಅರಿಸಿನದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ ೨ ತೊಲೆ, ಪೇರಾಮುಟ್ಟಿ ೨ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು.

ಹೀಗೆ ೩-೫-೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:-ಕೀಲುವಾಯು, ಕೀಲುನೋವು, ಮೂತ್ರಕೋಶದರೋಗ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಚರ್ಮಗತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುವು.

೩೪. ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೨೦ ಶೇರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇ ಹಾಲುಪಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಶೀತೋದೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಜ್ಜುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತೊಟ್ಟಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚುರ ಚುರಿಕಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಾಡುಮೆಣಸಿಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇವುಗನಿಹಂಬು ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮುಳ್ಳು ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಶೀಗೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಯಳಚೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಉಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧|| ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಲೋಳಿಸರದ ತಿರಳು ನೀರು ೧ ಶೇರು, ಹೂವರಸಿಮರದ ಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರುಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:-ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಹುಣ್ಣು, ಕೀಲುವಾಯು, ಮೇಹವಾಯು, ಕುಷ್ಠ, ಕುರು, ಕಜ್ಜಿ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಮೇಘನಾದ ಎಣ್ಣೆ.

೩೫. ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಸಣ್ಣ ಕಡ್ಡಿ ೧|| ತೊಲೆ ಇದು ಕುಟ್ಟಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಿವಚಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧|| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ||| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ||| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಸಿಲೆ ||| ತೊಲೆ, (ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ||| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ||| ತೊಲೆ, ಮೊದಲು ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಅನಂತರ ಪಾದರಸವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು), ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸವ್ವೀರ ||| ತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ||| ತೊಲೆ, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ||| ತೊಲೆ, ಪಟಕೆ ||| ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ||| ತೊಲೆ, ಬಿಡಾ ಲವಣ ||| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ||| ತೊಲೆ, ಮೇಲ್ಕಂಡ ಜಿನಸು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುಂರಿ ೧|| ತೊಲೆ ಮೆಣಸು ೧|| ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ

೧|| ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ತೊಗಟೆಸಹಿತ ೬ ತೊಲೆ, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ದಿನಸುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರಿಯುವುದು. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ೧ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿರಟೆಹಾಕಿ ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿ ೧೦ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಕಾಲುತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಸಪ್ತಮಾಸ ಪಥ್ಯ ನಂತರ ೩ ದಿನ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಅನ್ನ ಪಥ್ಯ ೭ನೇ ದಿನ ಮೈಗೆ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಪಥ್ಯ ಬಿಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಿಕತಾಮೇಹ, ಟಾಕಿ, ಮೈಪೊಡೆಗಳು, ಕೃ ಕವ್ವಗೆ ಇರುವುದು, ಕಾಲು ಕವ್ವಗೆ ಇರುವುದು, ಹುಣ್ಣು, ಕುರು, ಕುಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಕೆಟ್ಟರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುವು. ಕುಷ್ಠ ಮತ್ತು ಪೊಡೆಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಹಚ್ಚಬಹುದು.

೩೬. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಕರೀಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೀ ಹಾಲುಮಾಡಿದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲೋಳೇಸರದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ರಸ ಸಿಂಧೂರ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, (ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ || ತೊಲೆ, ಮೊದಲು ಹವಳಸರಿಗಂಧಕವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅನಂತರ ಪಾದರಸವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು.) ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದಿನಸು ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧|| ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಅನಂತರ ಮೈಗೆ ತುಪ್ಪ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಇದೇರೀತಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು, ೩ ದಿನ ಬಿಡುವುದು, ಈರೀತಿ ೨ ಸಲ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹ, ಟಾಕಿ, ತೊಡೆಬಾಳೆ, ಫರಂಗಿಚಟ್ಟಿಗಳು, ಭಗಂದ್ರ, ಕುಷ್ಠ ಮೊದಲಾದ ಕೆಟ್ಟ ರೋಗಗಳು, ಹೆಂಗಸರ ಕುಸುಮರೋಗ ಕೆಂಪದೇ ಆಗಲಿ ಬಿಳಿದೇ ಆಗಲಿ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೩೭. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಜಗಳಗಂಟಿಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೀಉಪ್ಪಿ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚಿಟ್ಟಿಯಿಂಗಳದ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚೇಗೊಡತಿ

ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಿಷಮದಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೆಂಸಪಾದಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಜ್ಜಿಕಾಯಿಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತಾಟೆಬಿಲ್ಲ ೧ ಪಾವು, ನೆಲತಂಗಡಿ ೧ ಪಾವು, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿ ದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಮೈಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ (ಮಚ್ಚಿ), ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂಲ ರೋಗ, ಗುಲ್ಮರೋಗ, ಮಲಬಂಧ, ವಾಯುನೋವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಲೋಳಿಸರದ ತಂಪಿನ ಎಣ್ಣೆ.

೩೮. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಲೋಳಿಸರದ ತಿರಳು ೨ ಶೇರು, ತಾಟೆ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೬ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲು ನಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೩-೫-೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಚಟ್ಟಿಗಳು, ಸಿಕತಾಮೇಹ, ಮೇಹಸಂಬಂಧ ಉಷ್ಣಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಮೇಹಪಂಚಾಮೃತ ಎಣ್ಣೆ.

೩೯. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಗಂಡುಹೂವರಸಿಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಂಡುಹೂವರಸಿಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೇವಿನಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೇಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲತಂಗಡಿ ಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಂಡುತಗಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪ ದ್ರವ್ಯ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧ ಶೇರು, ಶುಂಠಿ ೧ ಪಾವು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲ ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಕಹಿಪಡವಲ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವ ಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಪ್ರಮೇಹ, ಕೀಲುವಾಯು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೦. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲೋಳಸರದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ || ಶೇರು, ಬುಡ್ಡೆಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಅಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಂದೆಲಗಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ರೇವಲ ಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರ ಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೧. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಈಚಲಮರದಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ರಾಮ ಗುಳ್ಳಸಮೂಲ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ||| ಶೇರು, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ ಇವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೨. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ರೇವಲಚಿನ್ನಿ ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿ ಪೊವ್ವು ೩ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೬ ತೊಲೆ, ಶುರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೩ ತೊಲೆ, ದುಂಪ ರಾಸ್ಮಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ

ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕುಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೩. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಗಂಡುಹೂವರಸಿಬೇರಿನಚಕ್ಕೆ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೪, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುದ್ರವ್ಯ:—ಶುರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ || ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ತೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯವಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸೌವರ್ಣಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಧೂಪ ೬ ತೊಲೆ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ ೩ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲು ನಾರು ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಬಿಳೀ ಎಣ್ಣೆ.

೪೪. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆಯಿಂದ ಅರೆಯುವುದು. ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಬೈರೆನೆಲ್ಲ ಅಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಮೇಹಕಾರಕ, ಪೊಡೆ, ವ್ರಣ ಇವುಗಳೂ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು.

೪೫. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೇಈರುಳ್ಳಿ ರಸ || ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೨, ದೊಡ್ಡನಿಂಬೇಹಣ್ಣೆ ನ ರಸ ೨, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಧೂಪ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೨ ತೊಲೆ, ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ಕ

ವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ || ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿವೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೬. ದೊಡ್ಡ ಹಳೇತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ೧೨ ತಂದು ತುರುಬಿ ಬಿಸಿನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೀಸೋರೆಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೪ ತೊಲೆ, ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ನಿಂಬೇಹೋಳಿನಲ್ಲಿ ೩-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರೀತಿ ೫-೭ ದಿನಗಳು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ವಾಯುವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಚಿಂತಾದ್ರಿ ಎಣ್ಣೆ.

೪೭. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩|| ಶೇರು, ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಯಮ್ಮೆ ಸಗಣಿ ರಸ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು || ಶೇರು ಇವು ಮೂರು ಕಾಯಿಸಿ, ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಬಿಳೀ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಬಲಿತ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಹಾಲು ೪ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ :—ಸೂರ್ತಬೆಳಗಾರ ಅರಳುವಾದಿದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಶುರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ವಾಯುವು ಪೊಡೆ, ವ್ರಣ, ಹುಣ್ಣು ಸಹ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೮. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ದುಸ್ಸಾರೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಪಾವು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ಅರಪಾವು, ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಪಾವು, ಎಳನೀರು ೨, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಶ್ರೀಗಂಧ ೩ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಷ್ಕೂರಿ ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಿಕ್ಕು ಮೂತ್ರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೪೯. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಬುಡ್ಡಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಕಷ್ಕೂರಿ ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿ ದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದ ರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ, ವಾಯುವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೫೦. ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು, ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇ ಉಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧|| ಶೇರು, ಬಾಗೇಗಿಡದ ಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಗ್ಗಲಿಚಕ್ಕೆ ರಸ (ಜಾಲೀಚಕ್ಕೆ ರಸ) ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಗುಂಡುತಗಸಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ

ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ ಕುಟ್ಟಿ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಕಲ ಪ್ರಮೇಹ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಮಹಾಶಿಂಧೂರದ ಮಾತ್ರೈ.

೫೧. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಸಿಂಧೂರ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಳೀಕ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಸಮದಾರಿಮೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಉದ್ದು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ:—೧ ಮಾತ್ರೈಯಿಂದ ೩-೪ ಮಾತ್ರೈಗಳವರಿವಿಗೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಯೆಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಹೆಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ತುಪ್ಪ ಜಾಸ್ತಿ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಸಪ್ಪೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಂಗಕನೂತಿ, ಆಸನನೂತಿ, ಮೇಹಪೊಡೆಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಮೇಹಾಂತಕ ಮಾತ್ರೈ.

೫೨. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ೧೦೦ ವೀಳೆದೆಲೆಗಳ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರತಿಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ೧ ಗುಟುಕು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೫ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹಫಳಕುಕು, ಕೀಲುವಾಯು, ಟಾಕಿ, ಮುಸುಕುಹುಣ್ಣು, ಕೆಟ್ಟನೂತಿಗಳು, ಕೆಟ್ಟಹುಣ್ಣುಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುವು.

ರಸಕರ್ಪೂರ ಮಾತ್ರೈ.

೫೩. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಬೇರೆಬೇರೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪಟಿಕೆ ಚೂರ್ಣ ಅರ್ಧಹಾಕಿ ಅವರಮೇಲೆ ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ ಅರೆದದ್ದು ಹಾಕಿ ಅವರಮೇಲೆ ಪಟಿಕೆ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ನೀರು ಇಂಗುವವರಿವಿಗೂ ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆಮೇಲೆ ತಿರುವುತ್ತಾ ಭಸ್ಮ ಆದನಂತರ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಓಮದಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎರಡನ್ನೂ ಬೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕೃಷ್ಣತುಳಸೀಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೀ

ಹೆಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಡಲೀಕಾಳುಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ತಾಟಿಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿ ೧ ಮಾತ್ರೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಚಲದಿಹುಣ್ಣು, ಮುಸುಕು ಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫೪. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧೦೦ ವೀಳೆದೆಲೆರಸದಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಡಲೀಕಾಳನ್ನು ಮಾತ್ರಮಾಡುವುದು. ಪ್ರತಿಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರೆ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿನಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮುಸುಕುಹುಣ್ಣು, ವೈಮೇಲೆ ಏಳುವ ವೊಡೆಗಳು, ಮೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವ್ರಣ, ಘಾಯ, ಊತ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಭಲ್ಲಾತಕಿ ಲೇಹ್ಯ.

೫೫. ೧|| ಶೇರು ಗೇರುಬೀಜ ತಂದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಮೈಸಗಣೆ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜ ಹಾಕಿ ೧ ಕುದಿ ಬರುವಂತೆ ಬೇಯಿಸುವುದು. ಅದನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವುದು. ತೂವರ ಚಕ್ಕೆ ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗೇರುಬೀಜ ಹಾಕಿ ೧ ಕುದಿ ಬರುವಂತೆ ಬೇಯಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವುದು. ಈ ಗೇರುಬೀಜ ಒಂದೊಂದು ೨ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಉರಿಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿದರೆ ತೈಲ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೆ. ಅದನ್ನು ಬಿಳೇಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಗೇರುಬೀಜದ ಹಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಬಿಸಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತೆ, ಲವಂಗ, ಲವಂಗಸತ್ರೆ, ದಾಲ ಚಿನ್ನಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಶುಂರಿ, ಓಮ, ಅತಿ ಮಧುರ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ, ನೆಲಬೇವು, ಮೆಣಸು, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಬಾಲಮೆಣಸು ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಂತೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಳ್ಳೇ ಎಳ್ಳು ೧ ಪಾವು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ಪಾವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ೧|| ಶೇರು ಹಸುವಿನಹಾಲು, ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಸಾಕ ಬಂದನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗೇರುಬೀಜದ ತೈಲ ಚೂರ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ

ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗೈಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ತುಪ್ಪ ಹಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—೨೦ ವಿಧವಾದ ಮೇಹ, ೮೦ ವಿಧವಾದ ವಾಯು, ೪೦ ವಿಧವಾದ ಪೈತ್ಯ, ೨೦ ವಿಧವಾದ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಮೇಹರಣಕ್ಕೆ ಭಲ್ಲಾತಕಿ.

೫೬. ಕಾಡುಕುಂಬಳದ ಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೋದ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ ೯, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಒಣಕೊಬರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುನಾರು ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಮುಕ್ಕಾಲು ಶೇರು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಲೇಹ್ಯದಂತೆ ತಯಾರಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳು, ಮೈಮೇಲೆ ಹರಡುವ ಪೊಡೆ (ಮಜ್ಜೆ), ಕೀಲುವಾಯುವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೫೭. ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತುಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ವಂಗಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶೃಂಗಿ ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ರಸಸಿಂಧೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಕುಸುಮ ೧ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಪು ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸತ್ತು ೯ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಚೆಲಕೀರೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಯಳಚೀ ಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಇದು ಕೊಡುವ ಅನುಪಾನ:—ನೇರಳೆ ಚಕ್ಕೆ, ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ, ನೆಲ್ಲಿಚಕ್ಕೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ದುಸ್ಸಾರಿಸೊಪ್ಪು, ತಾವರೆ ಹೂವು ಇವು ದಿನಸು ಗಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದು ಹಿಡಿಯಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಅಷ್ಟಾವರೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಅರ್ಧಭಾಗ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗೈ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಅಧವಾ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೇಹಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಪರಂಗ್ಯಾದಿ ಚೂರ್ಣ.

೫೮. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೋಲುಮುಕ್ಕುನಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲೆಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡು ೩ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಸುವಿನ ತುಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ವಿಂಶತಿಮೇಹಗಳು, ಲಂ ವಾಯುಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುವು.

೫೯. ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಯಸ್ಮಿಮಧುಕ, ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆ, ಜಾಕಾಯಿ, ಗೊರಮಿಡಿಬೀಜ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ಮ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು, ಭೂಸಕ್ಕರೆ ಗಡ್ಡೆ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸತ್ತು, ತಕ್ಕೋಲ, ಮೋಡಿ, ಲವಂಗ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಕಕ್ಕೇಬೇರು, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಕಿರಿನೆಲ್ಲಿಬೇರು, ಲಾವಂಜ, ಪದ್ಮಕೇಸರಿ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಹಿಮ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಇವು ದಿನಸು ೧ ಕೈ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ೨ ಭಾಗ ರಾಯಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಕಲಸಿ ಮೂರುಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಷ್ಟು ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಚಲದಿವದಾರ್ಧ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಸಕಲಪ್ರಮೇಹ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ಸ್ತ್ರೀಯರ ಯೋನಿಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

* ಪ್ರಮೇಹ ಹರಣ ಧೂಪ.

೬೦. ಇಂಗಲೇಕ ||| ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ||| ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೋದ ||| ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ ||| ತೊಲೆ, ಉತ್ತರೇಣಿಬೇರು ||| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು

* ಕಟ್ಟಿ ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಧೂಪಹಾಕುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಔಷಧದ ಹೊಗೆಯು ವ್ರಣಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತಗಲುವಂತೆ ಬಿಂಕಿಯಮೇಲೆ ಔಷಧವನ್ನಾಗಲೀ, ಬತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಹಾಕಿ ಹೊಗೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ವ್ರಣಗಳಿರುವ ಭಾಗಗಳ ವಿನಹಾ ಉಳಿದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಕಂಟಕಿಯನ್ನು ಹೊದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಔಷಧದ ಹೊಗೆಯು ಮುಖಕ್ಕೆ ತಗಲಬಾರದು,

ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೧೪ ಪೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹುಣಸೇಬೊಬ್ಬಡೆಯ ಬೆಂಕಿಮಾಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಪೊಟ್ಟಿವನ್ನು ಹಾಕಿ ಹೊಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಹಾಕುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಪಧ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕೆಟ್ಟ ವ್ರಣಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ವ್ರಣಧೂಪ.

೬೧. ಸೀಸ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಓಮದ ಹೊಟ್ಟು || ತೊಲೆ, ಕವಡೆ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ || ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ನವುರಾದ ಬಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಈ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಬತ್ತಿ ಸುತ್ತ ಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೬ ಬತ್ತಿಗಳು ಮಾಡುವುದು. ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಒಂದೊಂದು ಬತ್ತಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಹೊಗೆ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಮಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಗಂಡಮಾಲೆ, ಆಸನ ನೂತಿ, ಆಸನಪವಿತ್ರ ವ್ರಣದ ಹುಣ್ಣುಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಭಗಂದರಾದಿಗಳಿಗೆ ಧೂಪ.

೬೨. ಇಂಗಲೇಕ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ನೀಲಿಬಟ್ಟೆ ೩ ಬೆರಳು ಉದ್ದ ೫ ಬಟ್ಟೆ ಹರಿದು ಅದರಮೇಲೆ ೧ ತೊಲೆ ಜೇನುಮೇಣ ಲೇಪಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಇಂಗಲೇಕದ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ೫ ಬತ್ತಿಗಳನ್ನು ತಯಾರ್ಪಡುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ೧ ಬತ್ತಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಹೊಗೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೫ ದಿನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಅಥವಾ ತೊಗರೀಬೇಕೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಪಧ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹದಗಡ್ಡೆ, ವ್ರಣದಹುಣ್ಣು, ಮುಸುಕು ಹುಣ್ಣು, ಮೇಹಪೊಡೆ, ಭಗಂದರ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಪ್ರಮೇಹ ವ್ರಣಾಂತಕ ಧೂಪ.

೬೩. ಸೀಸ ೧ ತೊಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟುಕರಗಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸಾಲುತುತ್ತ ೧ ತೊಲೆ, ಸತ್ತು ರಾವುಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಬ್ಬಿಣದ ರಾವುಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲುಪಚ್ಚಿ ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಳೇಹುಣಸೇಹುಣ್ಣು

೧ ಶೇರು ತಂದು ಬೀಜ ನಾರು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎಲ್ಲ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಯಳಚೀಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರೆಗಳು ಮಾಡುವುದು. ಹುಣಸೇಬೊಬ್ಬಡಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಹೊಗೆ ಹಾಕುವುದು. ಹೀಗೆ ಹುಣ್ಣು ಮಾಯುವವರಿಗೂ ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದೇಸಲ ಹೊಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಪರಂಗಿ ಹುಣ್ಣು, ನೂತಿಹುಣ್ಣು, ಆಸನ ನೂತಿ, ರಾಜಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಧೂಪದ ಚೂರ್ಣ.

೬೪. ಹಸೀಕಡಲೇಬೀಳೆ ೧ ಪಾವು ತಂದು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ವಸ್ತ್ರಗಾಳಿತ ಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ರಗೆ ಆಗುವವರಿಗೂ ಮರ್ಧಸಿ ಇದನ್ನು ೯ ಪೊಟ್ಟಿಗಳು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮುಚ್ಚಳದಲ್ಲಿ ಹುಣಸೇಬೊಬ್ಬಡಿ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಒಂದು ಪೊಟ್ಟಿ ಪುಡಿಹಾಕಿ ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಹೊಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ದಿನ ಹಾಕುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹವೊಡೆ, ಗಜಚರ್ಮ, ಚರ್ಮಕುಷ್ಠ, ಖಡ್ಜೆ, ಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೬೫. ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ವಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡೂ ಖಲ್ವ ದಲ್ಲಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇಂಗಲೀಕ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಕವಡೆ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೨ ತೊಲೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಹೊಟ್ಟು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಧೂಪ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹುಣಸೇಬೊಬ್ಬಡಿ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹೊಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೊಗೆ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿತವ್ವಡು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಹಾಕುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತವಾದ ಕೆಟ್ಟಹುಣ್ಣುಗಳೂ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು. ಬಾಯಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಹರೋಗಕ್ಕೆ ಧೂಪ.

೬೬. ಇಂಗಲೀಕ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹುಳದಾಳಿಂಬರೇ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ೧ ಅಡಿ ಉದ್ದ ಚೌಕ ಬಟ್ಟೆ ನೆನೆಯಿಸಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ:—೪ ಅಂಗುಲದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬತ್ತಿ ಹೊಸೆದುಕೊಂಡು ಟಾಕಿ ಮತ್ತು ಪುರುಷ ದಪ್ಪನಾಗಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬತ್ತಿಗೆ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿಸಿ ಹೊಗೆ ಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩-೫ ದಿನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

ಭಗಂದರ ಲಕ್ಷಣ.

ಗುದಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಎರಡಂಗುಲಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಿಟಿಕೆ (ಬೊಬ್ಬೆ) ಯು ಜನಿಸಿ ಅದು ಒಡೆದರೆ ಆಗ ಭಗಂದರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಭಗಂದರ ರೋಗವು ಶತಪೋನಕ, ಉಷ್ಣಗ್ರೀವ, ಪರಿಸ್ರಾವಿ, ಋಜು, ಪರಿಕ್ಷೇಪಿ, ಆರೋಜ, ಉನ್ಮಾರ್ಗ, ಶಂಖಾವರ್ತ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಂದ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುದು.

ಶತಪೋನಕ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ಕಷಾಯ ರೂಕ್ಷಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ವಾತವು ಅಧಿಕ ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬೊಬ್ಬೆಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಒಡೆದು ಕ್ರೂರವಾದ ಬಾಧೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಅರುಣ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ನೊರೆಯನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಜಲ್ಲಡಿಯಂತೆ ಅನೇಕ ರಂಧ್ರಗಳುಂಟಾಗಿ ಆ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಮಲಮೂತ್ರ ಶುಕ್ರಗಳು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಉಷ್ಣಗ್ರೀವ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾದ ಬೊಬ್ಬೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅದು ಹುಟ್ಟಿದ ಕೂಡಲೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪಾಕವಾಗಿ ಉಷ್ಣವಾದ ಕೀವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಇದು ಒಂಟಿಯ ಮುಖದಂತೆ ವಕ್ರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣಮುಖವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪರಿಸ್ರಾವಿ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ಕಫವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಬೊಬ್ಬೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ತುರಿ, ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಕೀವು ಸೋರುವಿಕೆ, ಕರಿನವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವಲ್ಪಬಾಧೆ, ಬಿಳುಪಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶಂಖಾವರ್ತ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಬೊಬ್ಬೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ನೋವುಂಟಾಗಿ ಬೊಬ್ಬೆಯು ಮೇಕೆಯ ಕಣ್ಣಿನಂತಿರುವಿಕೆ, ಶಂಖದಲ್ಲಿರುವ ಸುಳಿಯಂತೆ ಅವರ್ತವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮತ್ತು ತ್ರಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಋಜು ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಪರಿಕ್ಷೇಪಿ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ವಾತಪಿತ್ತ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಆರೋಜ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಉನ್ಮಾರ್ಗ ಭಗಂದರದಲ್ಲಿ ಕಂಟಕಾದಿಗಳಿಂದ ಗುದಸ್ಥಾನದಲ್ಲುಂಟಾದ ಗಾಯವು ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡದೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಹುಳುಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು. ಆ ಹುಳುಗಳು ಅನೇಕ ದ್ವಾರಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಭಗಂದರಗಳೆಲ್ಲವೂ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಶಂಖಾವರ್ತ ಭಗಂದರವು, ಉನ್ಮಾರ್ಗ ಭಗಂದರವು ಅತಿ ಅಸಾಧ್ಯಗಳೆಂಬದಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಭಗಂದರ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಬಹಳ ಗಾಯವಾಗಿ ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಭಗಂದರವು ಧ್ವಜಾಕಾರವಾಗಿ ಕ್ರಿಮಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಮಲಮೂತ್ರ ನಾಯಸಹಿತ ವಹಿಸಿರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಉಂಟಾದ ವಾಯು, ಮೂತ್ರ, ಕ್ರಿಮಿ, ಮಲ, ಶುಕ್ಲ ಉಳ್ಳ ಭಗಂದರವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಭಗಂದರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗುಳ ೫ ಪಲ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ಪಲ, ತ್ರಿಫಲೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೧ ಪಲ, ಲವಂಗತೊಕ್ಕು ಯಾಲಕ್ಕಿ ಎರಡೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪಬೆರೆಸಿ ದೇಹದವೊಳಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಂತೆ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಿಸಲು ಕುಷ್ಠ, ಭಗಂದರ, ಗುಲ್ಮ, ಈ ಮೂರೂ ಶಮನವಹುದು. ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೨. ಅಮೃತಒಳ್ಳೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಕೊಡಸಿಗೇಬೀಜ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲೀಚೆಟ್ಟು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗುಳ ಇವುಗಳಂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಏಕೋತ್ತರವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ವಸ್ತ್ರಗಳಿತವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ಕಲಸಿ ಪ್ರತಿ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು, ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಂತೆ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಒಳಕ್ಕೆ ಕೊಡಲು ಪಿಟಿಕಾ, ಸ್ಥೂಲತ್ವ, ಭಗಂದರ ಇವು ಪರಿಹರ. ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೩. ಲಕ್ಕಲಿಬೇರು, ಮಟಮಾಲಂಗಿಬೇರು ಇವೆರಡನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹತೂಕಗಳನ್ನು ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅರಮಾನ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ವರಹತೂಕ ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಲತೈಲವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಭಗಂದರ ಶಮನವಹುದು.

೪. ಕಗ್ಗಲೀಚಕ್ಕೆ, ತ್ರಿಫಲ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ಎಮ್ಮೆಯ ತುಪ್ಪ, ವಾಯುವಿಳಂಗದ ಚೂರ್ಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಿದರೆ ಭಗಂದರ ವ್ರಣವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ.

೫. ತ್ರಿಫಲಾಗುಗ್ಗುಲ :—ತ್ರಿಫಲ ಚೂರ್ಣ ಮೂರುಪಲ, ಹಿಪ್ಪಲಿಯ ಚೂರ್ಣ ಒಂದುಪಲ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗುಳ ಐದುಪಲ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಸೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಜೀರ್ಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಸೇವಿಸುತ್ತ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಭಗಂದರ, ಗುಲ್ಮ, ಶೋಭೆ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮುನ್ಯತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಶೋಭಿರೋಗ—ಶೇಷಧಗಳು.

ಶೋಭಿ ಲಕ್ಷಣ.

ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಸ್ವಕಾರಣಗಳಿಂದ ದುಷ್ಟಗಳಾದ ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳನ್ನು ಬಾಹ್ಯನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳಿಂದ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರ್ಗವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಚರ್ಮವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಶೋಭೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ಉತವು ಅತಿ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಮರದಂತಿರುವಿಕೆ, ಉಷ್ಣವು, ಸಿರೆಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ವರಟಾಗಿ ವಿವರ್ಣವಾಗುವಿಕೆ ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿರುವುವು.

ಶೋಭಿರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಪಿತ್ತ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಅಭಿಘಾತ, ವಿಷಮಗಳೆಂದು ಒಂಭತ್ತು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ಉತವು ಚಂಚಲವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಚರ್ಮವು ತೆಳುವಾಗಿ ಅತಿ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವಿಕೆ, ಸ್ಪರ್ಶವು ತಿಳಿಯದೆ ತುರಿಯುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ರೋಗವು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ಉತವು ಮೃದುವಾಗಿಯೂ, ವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ; ಕಪ್ಪು, ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಈ ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವಿಕೆ; ಭ್ರಮೆ, ಜ್ವರ, ನೀರಡಿಕೆ, ಬೆವರು, ಉರಿ, ನೋವು ಉಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿರುವಿಕೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ಉತವು ಭಾರವಾಗಿ ಕಠಿಣವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪಾಂಡು ವರ್ಣವು, ಅರೋಚಕವು, ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಯುವಿಕೆ, ಅತಿನಿದ್ರೆ, ವಾಂತಿ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವು, ಕೈಯಿಂದೊತ್ತಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಳುವಿಕೆ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಉತವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ದ್ವಿದೋಷ ಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ, ತ್ರಿದೋಷ ಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿರುವುವು.

ದಂಡಪ್ರಹಾರ, ಶಸ್ತ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಛೇದ, ಹಿಮಗಾಳಿ, ಸಮುದ್ರಗಾಳಿ, ಗೇರು ಬೀಜಗಳ ರಸ, ನಸುಗುನ್ನಿ ರಸ, ಮುಳ್ಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉತವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅಂತಹ ಉತವು ಅಧಿಕ ಉಷ್ಣವಾಗಿ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣವುಂಟಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಿತ್ತಶೋಭೆ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಅಭಿಘಾತಜಶೋಭೆಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಿಷಾದಿ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ವಿಷಶೋಭಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದು ; ಅದರಲ್ಲಿ ಮೃದುತ್ವವು, ಚಲಿಸುವಿಕೆಯು, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸುವಿಕೆ, ಉರಿಯೂ ನೋವೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವಿಕೆ ನೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶೋಭಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಂದದವರಿಗೂ ಏರುವ ಶೋಭಿಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಶ್ವಾಸ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ವಾಂತಿ, ದುರ್ಬಲತ್ವ, ಜ್ವರ, ಅರುಚಿ ಇವುಗಳಿರುವ ಶೋಭಿಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಇತರ ಉಪದ್ರವಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶೋಭಿ ಪುರುಷನಿಗೆ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ಮುಖ ಗುಹ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ಬಹುದಿನದಿಂದ ಸಂಚಿತವಾದ ಶೋಭಿಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಕಾಲು ಮಾತ್ರ ಊದಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತೆಳ್ಳಗೆ ಇರೋಣ ಮತ್ತು ಶಕ್ತಿಹೀನವಾಗಿರುವ ಶೋಭಿಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಶೋಭಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ತಪಸಿಚಕ್ರೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಸಿನ, ಮೆಣಸು ಇವು ಮೂರೂ ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭಿ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪು, ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು, ಶುಂಠಿ, ನೀರುಮುಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಬೇರು, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಬಿಳೇಉಪ್ಪೆಸೊಪ್ಪು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಬೇರು, ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯು

ವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಚಪ್ಪ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಬಿಳೀ ಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಮೂತ್ರ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಪಾಂಡು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಗೊರಮಿಡಿ, ಮುಳ್ಳುಹರಿವೇಸೊಪ್ಪಿನ ಬೇರು, ಕೆಂಪು ಉತ್ತರೇಣಿ, ಹುಣಿಸೇಬೊಬ್ಬಡಿ, ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಕರುಕು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಕೇ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭ ರಾಮಗುಳ್ಳ ಸಮೂಲ ತೂಕದ ೧೨ ಶೇರು ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ೧೦೦ ತಂದು ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಟ್ಟಿ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಲವಂಗವತ್ರಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಸುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳಚೀ ಬೀಜದಪ್ರಮಾಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ಉಬ್ಬಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಗಜ್ಜುಗದಸೊಪ್ಪಿನಕುಡಿ ೧ ಹಿಡಿ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮೇಕೆಹಿಕ್ಕೆ ೧೦ ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಕೇಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೭ ದಿವಸ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಕಿರುನೆಲ್ಲಬೇರು, ರೇವಲಚಿನ್ನಿ, ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಠ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು ಅಥವಾ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಪಸರಿಕೆ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಕಿರುನೆಲ್ಲಿಬೇರು ೧ ಹಿಡಿ, ಚಿಕ್ಕೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗಂಟುಶೀಗೇಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಠ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು ಅಥವಾ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಶೋಭಿ, ಕಾಮಾಲೆ, ಪಸರಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಅರಿಸಿನಬಣ್ಣ, ಮೂತ್ರ ಅರಿಸಿನಬಣ್ಣ ಆಗುವುದು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೦. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ||| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ||| ತೊಲೆ, ಇವೆರಡೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆಯುವುದು. ಮಂಡೂರ ||| ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಎರಡೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸಿ ಶುಂಠೀರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೆಣಸಿನಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೆಯಂತೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಈ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಚಿಲಕೀರೇಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಬಿಳೇ ಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಮೆಣಸು, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೇರು, ಶೀಸೋರೆಬಳ್ಳಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅದರಮೇಲೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಕಷಾಯ ಕುಡಿಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಠ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಶೋಭಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ಶುಂಠಿ ೧ ಪಾವು, ಮೆಣಸು ೧ ಪಾವು, ಮೋಡಿ ೧ ಪಾವು, ಓಮ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ಪಾವು, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ಪಾವು, ಅತಿಬಜೆ ೧ ಪಾವು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಶಿವೆ ೮ ಪಾವು ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಠ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಶೋಭಿ, ಮೈನೋವು ಗುಣವಾಗಿ ಜಲಮಲ ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗಿ ದೀಪನ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೧೨. ಸೌವರ್ಚಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ೫ ತೊಲೆ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಬೇರು, ಕಕ್ಕೇಸೊವು, ನೀರುಬೊಮ್ಮೆಸೊವು, ಗರುಗದಸೊವು, ಮುಳ್ಳುಗೊರಮಿಡಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಮೋಡಿ, ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವೈ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಅಳಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ಮುಳ್ಳುಸೊಂಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೨ ತೊಲೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುವಾದಿದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೫ ತೊಲೆ, ಗರುಗದಸೊವು ಒಣಗಿದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೮ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೯ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧೦ ತೊಲೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳದ ಬೀಜ ೧೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧೩ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧೪ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗ್ರಂಧಿಕ ತಗರ ೧ ತೊಲೆ, ಚಾತುರ್ಜಾತ ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆಯಿಂದ ಅರ್ಧತೊಲೆವರಿಗೂ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಶೋಭೆ, ವಿಂಶತಿಮೇಹ, ಕ್ಷಯ, ವಾಯು, ಪಾಂಡು, ಗುಲ್ಮ, ಶೂಲೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಶ್ವಾಸಮಾಸ, ಪಿಶ್ತ, ಧನುರ್ವಾಯು, ಎದೆನೋವು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಪುನರ್ನವಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವೈ, ಶುಂಠಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವ

ವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗಿಲ ಚೂರ್ಣ, ಗೋಮೂತ್ರವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಉದರಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಪುನರ್ನವಾದಿ ಕಷಾಯ :—ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೆ, ಮರದರಿಸಿನ, ಅರಸಿನ, ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕೈಕಾಲು, ಉದರ, ಮುಖ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಉತ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೭ ಕಕ್ಕೆ ತೊಕ್ಕನ್ನೂ ಅಳಲೇಕಾಯನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಶೋಭೆ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದು.

೧೮ ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಿಗಡೆ, ಹುರಳಿ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೋಮೂತ್ರ, ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಎರಡನ್ನೂ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯ ಕೊಡೆ ಶೋಭೆ, ಅನಾಹ, ಮಹೋದರ ಇವಿಷ್ಟು ಪರಿಹಾರವಹವು.

೨೦. ಪಂಚಕೋಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ದೇವದಾರು, ದಶಮೂಲ, ಕೊಮ್ಮೆಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಮಾಡಿಕೊಡಿಸಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಲೂ, ವಾತದಿಂದಲೂ, ಸನ್ನಿ ಪಾತದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾಗುವ ಶೋಭೆ ಶಮನವಾಗುವುದು.

೨೧. ಜೀರಿಗೆ, ಅಗಿಲುಶುಂಠಿ, ಹೊನ್ನೇಬೇರು, ಪಂಚಕೋಲ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ಅರಸಿನ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಲು ತ್ರಿದೋಷದಿಂದಂ ಟಾದ ಶೋಭೆ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೆಲಬೇವು, ಶುಂಠಿ ಈ ೨ ಕಷಾ ಯವ ಮಾಡಿಕೊಡಿಸಲು ತ್ರಿದೋಷದಿಂದಂಟಾಗಿ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಬೆಳೆದ ಶೋಭೆ ಪರಿಹಾರವಹುದು.

೨೨. ಕೊಮ್ಮೆಬೇರು, ಲಡಕೆಪುಟ್ಟಿನಬೇರು, ದೇವದಾರು, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ನುಗ್ಗೆ ಬೇರಿನ ತೊಕ್ಕು, ಕಿರುನೆಲ್ಲೇಬೇರು, ಕೊರಟೆಗೆಬೇರು, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೇರು, ಕೊನ್ನಾರೀಗಡ್ಡೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಬಳ್ಳಸುಂಡೆಬೇರು, ಮುರು ಮುರಿಯಸೊಪ್ಪು, ಹೀರೇಬೇರು, ಕಕ್ಕೆಬೇರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೆ ಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಿಗಡೆ, ಒಂದೆಲಗ, ಕರಿಬೇವು, ಮೋಡಿ ಇವಿಷ್ಟು ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಶೋಭೆ ವಾಶಿಯಾಗುವುದು.

೨೩. ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ದೇವದಾರು ಇವಿಷ್ಟು ಹಾಕಿ ಕಷಾಯವಮಾಡಿ, ಗೋಘೃತ ಮಿಶ್ರಿತವಾಗಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಪಿತ್ತ ದಿಂದಂಟಾದ ಶೋಭೆ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೨೪. ಕಹಿವಡವಲದಬೇರು, ಕಟ್ಟಿವತ್ತಿಗೆಬೇರು, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ದೇವದಾರು, ಮರದರಿಸಿನ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಎಕ್ಕೆ ಬೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಬೇರು, ಹಬ್ಬೇಬೇರು, ಹಿವ್ವಲಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ತುಪ್ಪ ಬೆರೆಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ತಾಪ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ, ದೋಷತ್ರಯದಿಂದಂಟಾದ ವಿಸರ್ವ, ಶೋಭೆ, ಅರ್ಶವ್ಯಾಧಿ ಇವಿಷ್ಟೂ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುವು.

೨೫ ಶೋಭೆಗೆ ಲೇಪ :— ಬಳ್ಳಿಸುಂಡೆ ಸಮೂಲ, ಕೊಳವಳಿಕೆ ಸಮೂಲ, ಹತ್ತಿಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಭಸ್ಮ ಇವಿಷ್ಟೂ ನೀರಿನಿಂದ ಕಲೆಸಿ ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲೂ ಲೇಪವ ಮಾಡಿಸಲು ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ಶೋಭೆ ತಿರುಗುವುದು.

೨೬. ರಾಶ್ಮಿ, ಅತಿಬಜೆ, ಎಕ್ಕೇಬೇರು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲೀಚಟ್ಟು, ತಾರೆಕಾಯಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನ ತೊಕ್ಕು, ಆಡುಸೋಗೇಬೇರು, ಲೋಳಸರದಬೇರು, ತೊಂಡೇಬೇರು, ತಗ್ಗೇಬೇರು, ವ್ಯಾಘ್ರನಖ, ಕುರಟೆಗೆ ಬೇರು, ಸೌವರ್ಣಲವಣ, ನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಬೆಲ್ಲಗಣಿಕೆಬೇರು, ಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಶುಂಠಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಲೇಪ ವಂಮಾಡಲು ಶೋಭೆ ಪರಿಹಾರವಹುದು. ಈ ಔಷಧಗಳನ್ನೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಆ ನೀರಿನಿಂದ ಶೇಕವ ಮಾಡಿಸಲು ಶೋಭೆ ಪರಿಹಾರ.

೨೭. ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನ ತೊಕ್ಕುನ್ನು ಹಳೇದಾದ ಎಳ್ಳು ಹಿಂಡಿಯನ್ನೂ ಕೂಡಾ ಇಡಿದು ಉಮ್ಮತ್ತದ ರಸದಲ್ಲಿಯೂ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಡಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಲು ಶೋಭೆ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೨೮ ಪುಟವ ಹಾಕಿದ ಶಂಖಭಸ್ಮ ಛ ಭಾಗ, ಮುತ್ತುಗದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಭಸ್ಮ ೧೨ ಭಾಗ, ಇಲ್ಲಣ ೧೧ ಭಾಗವನ್ನು ನೇರಿಸಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ೪ ತೂಕ ಚೂರ್ಣವ ಸೇವಿಸಲು ಶೋಭೆ ಪರಿಹಾರ.

ಮುವ್ವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಅಂಡವೃದ್ಧಿ ರೋಗ— ಔಷಧಗಳು.

ಅಂಡವೃದ್ಧಿ ಲಕ್ಷಣ.

ಅನ್ನಪಾನಾದಿ ವೈಷಮ್ಯಗಳಿಂದ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ವಾಯುವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಯನ್ನೂ ಉತ

ವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿ ನಂತರ ತೊಡೆಯ ಮಡುಪಿನ ಕೆಳಭಾಗದ ಮೂಲಕ ವೃಷಣಕೋಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ನರಗಳಿಗೆ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ವೃಷಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನಾದರೂ ಎರಡನ್ನಾದರೂ ವೃದ್ಧಿಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಇದೇ ಅಂಡವೃದ್ಧಿಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಅಂಡರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಅಂಡದಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವಿಕೆ, ದಪ್ಪವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಅಂಡವಾಯುವಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಕಾಚೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೆರ ಮರದ ಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಜ್ಜುಗದಬೇರಿನ ಬೊಬ್ಬಡೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸಿ ಶುಂರಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬುಡ್ಡೆಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲಗೊರಮಿಡಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಮೆಂತ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೬ ತೊಲೆ, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟಿ ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮೇಹ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಂಡ ವಾಯು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

ಸಂಜೀವನ ಎಣ್ಣೆ.

೨. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಹಸಿಶುಂರಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಚಿಟ್ಟರಳುಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಆಡುಸೋಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೬ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜುಗದ ಪೊವ್ವು ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ, ಸಾವರ್ವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೬ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಧೂಪ ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ

ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಮೋಹಸಂಬಂಧದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಂಡವಾಯು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೩. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ನೀಲೀಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಲಾಲ್‌ತಿಗಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಅಡುಸೋಗಿಸೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೆಬೇರು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೧ ಶೇರು ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರಿತಿ ೭ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಣಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೪ ಜಾವ ಅರೆದು ಉದ್ದಿನ ಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಒಳ್ಳೆ ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೭-೧೪ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ||| ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ||| ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ||| ತೊಲೆ, ಹಸೀ ಕೊಬರಿ ೪|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ೧೪ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವುದು. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗೋಧಿರವೆ ತಂದು ಗಂಜಿ ಕಾಯಿಸಿ ಈ ಗಂಜಿಯಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರಿತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ

೫-೭ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ತಿನ್ನುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೭. ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಮೇಕೆಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ಯಳಜೇಬೀಜದಷ್ಟು ಮಾತ್ರಗಳು ಮಾಡಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮೇಕೆಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನವೆ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಬೆಳೇಕುರುಳ್ಳ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತಾಟೆಬೆಲ್ಲ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಇವು ಮೂರೂ ಕಲಸಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಪಾವು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನವೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಅಂಡವಾಯುವಿಗೆ ಗಜ್ಜುಗದಸೊಪ್ಪು, ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪು, ಹುಚ್ಚುಸೋರೇ ಕಾಯಿಸೊಪ್ಪು ಇವು ಮೂರೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಲಸಿ ಅಂಡಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಮೊಲದರಕ್ತ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಗೋರೋಜನ, ಕಸ್ತೂರಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕತ್ತಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಕತ್ತಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಸಾಸುವೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬಜೆ, ಹಿಂಗು, ಶುಂಠಿ ಇವು ನಾಲ್ಕೂ ಸಮ ಭಾಗ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಟು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಆದ್ದಿ ಅಂಡಕ್ಕೆ ಶಾಖ ಕೊಡುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧ ಚಿಟ್ಟರಳುಪೊಪ್ಪು ಮೇಕೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಅಂಡವಾಯು ವಿಗೆ ಕಟ್ಟಲು ಉರಿ, ಛೇಳುಕು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಚಿಟ್ಟರಳುಪೊಪ್ಪು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨ ಎತ್ತಿನ ನಾಲಿಗೆ ಎಲೆ ತಂದು ಚಿಟ್ಟರಳು ಎಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಅದರಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಗಾತ್ರ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಿಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಎತ್ತಿನ ನಾಲಿಗೆ ಎಲೆ ಇಟ್ಟು ಅದರ ಮೇಲೆ ಚಿಟ್ಟರಳುಯಲೆ ಹಾಕಿ ಪೊಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬೀಜಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಉರಿ ಛೇಳುಕು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಅಥೋಮುಖಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎತ್ತಿನ ನಾಲಿಗೆಯಂತೆಯೇ ತಯಾರಾಡ್ಡಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜುಗದ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ
|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಉಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ,
ಚೀಗೊಡತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಚ್ಚಗೆ
ಅದಮೇಲೆ ಅಂಡಕ್ಕೆ ಲೇಪಮಾಡಲು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೧೪. ಸುರಹೊನ್ನೆ ಕಾಯಿ ಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು, ಗಜ್ಜುಗದ ಪೊಪ್ಪು, ಚಿಟ್ಟರಳು
ಪೊಪ್ಪು ಇವು ಮೂರೂ ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು
ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಟು
ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಅಂಡಕ್ಕೆ ಶಾಖ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಬೇವಿನಬೀಜದಪೊಪ್ಪು, ಮುತ್ತುಗದಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು, ಅಗಸೇಬೀಜ
ಇವು ಮೂರೂ ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಸಾಟಿ
ನಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಟು ಎಣ್ಣೆ
ಯಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ಅಂಡಕ್ಕೆ ಶಾಖ ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಗಜ್ಜುಗದ ಪೊಪ್ಪು, ಪಾದರಲವಣ, ಉಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ
ರಸ, ಚೀಗೊಡತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು
ಅಂಡಕ್ಕೆ ಲೇಪಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಮುವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಕುರಂಡರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಕುರಂಡ (ತೊಡೆಬಾಳೆ) ಲಕ್ಷಣ.

ಅಧಿಕ ಜಿಗಟಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ರೋಗಾಸ್ಪದವಾದ ಶಾಕಪಾಕಗಳು ಹುಳಿ
ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ವಾತವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ತೊಡೆಯ
ಮಡುಪಿನ ಕೆಳಗೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳಂತಹ ಉತವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ವಾತಪ್ರಕೋಪಕಾರಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವಿಕೆ, ಶೀತಲೋದಕ
ದಲ್ಲ ಸ್ನಾನಮಾಡುವಿಕೆ, ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವಿಕೆ, ಗದೆ ಮೊದಲಾದ ಆಯುಧ
ಗಳನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಿಕೆ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ, ಬಹುದೂರ ನಡೆಯು
ವಿಕೆ, ರತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರಗಳಾದ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ
ಕ್ಷೋಭಕರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ವಾತವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ
ಕರುಳು, ನರಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಾಡಿಗಳಿಗೆ ವೈಕಲ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ
ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಆ ನರಗಳನ್ನು ಅಥೋ

ಮುಖವಾಗಿ ಮಾಡಿ ತೊಡೆಯ ಮಡುಸಿನ ಕೆಳಗೆ ಗ್ರಂಥಿಗಳಂತಹ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಶೋಭೆ ಹುಟ್ಟಿದಮೇಲೆ ಜ್ವರವು, ಶೂಲೆ, ಕೃಶತ್ವವು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಹಾ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದೇ ವರ್ಧ್ಯರೋಗವು.

ಕುರಂಡ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಗಂಡುಹೀರೇಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿಸೀರು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ೭ ದಿನ ಸೇವಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ತೊಡೆಬಾಳೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ, ಇಂಗಳದಹಣ್ಣಿನ ಮೇಣ ಇವು ಎರಡನ್ನು ಸಾರಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಹಚ್ಚಿ ಅದರಮೇಲೆ ತುರುಕಳ್ಳಿ ಎಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೩. ಮಹಿಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಳ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಧಫೇರೋಜಾ ೧ ತೊಲೆ, ಜೇನು ಮೇಣ ೨ ತೊಲೆ, ಮೇಲ್ಕುಂಡ ಮಹಿಸಾಕ್ಷಿ ಗುಗ್ಗುಳವನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಮೇಣವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಗಂಧಫೇರೋಜಾ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ತೊಡೆಬಾಳೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದಮೇಲೆ ಮೂತಿಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಚ್ಚಿ ಪಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಒಳಗಿನ ಕೀವು, ಕೆಟ್ಟ ರಕ್ತ, ಮೊಳೆ ಈಚಿಗೆ ತೆಗೆದುಹಾಕುತ್ತದೆ.

೪. ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೫ ತೊಲೆ, ಸುಣ್ಣ ೨|| ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ತೊಡೆಬಾಳೆ ಗಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತೆ.

೫. ಮುಳ್ಳುಹರಿವೇಸೊಪ್ಪು, ಕರೇಲುಮೃತ್ತಿಸೊಪ್ಪು, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಸೊಪ್ಪು ಇವು ಮೂರು ೩ ತೊಲೆ, ಬೆಲ್ಲ ೩ ತೊಲೆ, ಸುಣ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲ ಮಾಡಿ ತೊಡೆಬಾಳೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಒಡೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ.

೬. ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆಗೆ ಮೊದಲು ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ಬೆಣಚಿಕಲ್ಲು ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ೨ ಪಟ್ಟುಹಾಕಿದರೆ ಮೆತುವು ಆಗುತ್ತೆ ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕತಕ್ಕ ಔಷಧ:—ಎಲೆಕಳ್ಳಿ ಮೇಲಿನ ತಿಗಡಿ ತೆಗೆದು ಒಳಗಿನ ಖಂಡವನ್ನು ಒರಳಲ್ಲ ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿ ಬಿಟ್ಟು ಆ ಹಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಒಂದು ಗುಂಡುಬದನೆಕಾಯಿ ತಂದು ಮಧ್ಯೆ ಕುಯಿದು ಒಳಗಿನ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕುಂಡ ಕಳ್ಳಿಯ ಹಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ಗಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಟ್ಟುವುದು. ಒಂದು ಕಟ್ಟಿಗೆ ಕರಗದೆಹೋದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿದರೆ ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತೆ.

೭. ಕರೇಳುಮೃತ್ತಿಕಾಯನ್ನು ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಅದೇ ಉಮೃತ್ತಿಯಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಗಡ್ಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ಸಲ ಕಟ್ಟಲು ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೮. ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪುತಂದು ಚಿಟ್ಟರಳೆ ಎಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಉಂಡೆಯಂತೆ ಮಾಡಿ ದಾರ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಬೆಚ್ಚಗೆಮಾಡಿ ತೆಗೆದು ಗಡ್ಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ಸಲ ಕಟ್ಟಲು ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೯. ಕೋಳಿನೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳೇಜನಿ, ಬೆಣಚಿಕಲ್ಲು, ರಕ್ತಬೋಳ, ಸುಣ್ಣ, ಅರಸಿನ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆಯುವವರಿಗೂ ಕಟ್ಟುವುದು.

೧೦. ಮುಳ್ಳುಹರವೇಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ಸುಣ್ಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಲ್ಲ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಕರೇಳುಮೃತ್ತಿ ಎಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೧೧. ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ಮುಸಾಂಬರ || ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟಿಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ ಈ ಮೂರು ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಮುತ್ತುಗದ ಎಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೧೨. ಗುಳ್ಳೆಶಂಖ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲೆ ಚೌಳು ಇವೆರಡನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ಎಕ್ಕದ ಹಣ್ಣೆಲೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೧೩. ಎಕ್ಕದಹೂವು ತಂದು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿ ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆಗೆ ಕಟ್ಟುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೧೪. ತಗರ ೨ ತೊಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪಾದರಸ ೧|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಮೈದಾಲಕಡಿ ಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೋಳಿನೊಟ್ಟಿ ಬಿಳೇಜನಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಹಾಕುವುದು. ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೧೫. ಶೀಸ ೧ ತೊಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕೆಂಪು ಗುರುಗಂಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಿಷಮುಷ್ಕಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ರಕ್ತಬೋಳ

೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಬಿಳೇಜನಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಹಾಕಿದರೆ ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೧೬. ಗುಂಡಗಿರುವ ಕರೇ ಹಣ್ಣು ಬದನೇಕಾಯಿ ತಂದು ಎರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ಶೀಳ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಬಿಳೇ ಹಿಂಗು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಬದನೇಕಾಯಿ ಶೀಳದ ಮಧ್ಯ ದಲ್ಲಟ್ಟು ಎರಡೂ ಶೀರಿಸಿ ದಾರಸುತ್ತಿ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಬೆಂದನಂತರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬೆಚ್ಚುಗೆ ಇರುವಾಗ ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆಗೆ ಒಂದು ಹೋಳು ಕಟ್ಟುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕಟ್ಟಿದರೆ ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗುತ್ತೆ ಅಥವಾ ಒಡೆಯುತ್ತೆ. ಅನಂತರ ಮುಲಾಮು ಹಾಕುವುದು.

೧೭. ಚಿತ್ರಮೂಲ ೨ ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಹಾಕುವುದು. ತೊಡೆ ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೧೮. ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಸಾಸುವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ನವಾಸಾಗರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಹಾಕುವುದು. ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೧೯. ಹಸೀ ಎಕ್ಕದ ಹೂವು ೪ ತೊಲೆ, ನವಾಸಾಗರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಗಡ್ಡೆಗೆ ಕಟ್ಟುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಕಟ್ಟುವುದು. ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೨೦. ಕರೇಬೋಳ ೧ ಪಾವು, ಬಿಲ್ಲೆ ಚೌಳು ಅರಪಾವು, ಚಬುಕಾರ ಅರ ಪಾವು, ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಅಫೀಂ || ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒರಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಟ್ಟಿರಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಕರ್ರಗೆ ಆದಕೂಡಲೇ ಇಳಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಹಾಕುವುದು. ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೨೧. ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬಿಳೇಜನೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಸುಣ್ಣ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಹಿಂಗು, ಹೊಸ ಇಟ್ಟಿಗೆಪುಡಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗೆ ಪಟ್ಟುಹಾಕುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿವಸ ಹಾಕುವುದು. ತೊಡೆಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು.

೨೨. ಹೇರಳೇಕಾಯಂ ಸುಲಿದು ಮೇಲಣ ಶಿಪ್ಪೆಯ ಮೇಲಣ ಪ್ರದೇಶ ವಳಕ್ಕಾಗಿ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ಹಾಕಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿಸಲು ತೊಡೆವಾಳೆ ಗ್ರಂಥಿ ಕರಗುವುದು.

೨೩. ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗದ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೀಸವಂತೇದು ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಗ್ರಂಥಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಸೀಸದ ಬಟ್ಟಲಂ ಹಾಕಿ ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಲು ತೊಡೆ ವಾಳೆ ಬತ್ತುವುದು.

ಮುವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಗಂಡಮಾಲಾರೋಗ--ಔಷಧಗಳು.

ಗಂಡಮಾಲಾ, ಅಪಚೀ, ಗ್ರಂಥಿ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೇದಃಕಫಗಳಿಂದ ಕಂಕುಳು, ಹೆಗಲು, ಶಿರಸ್ಸು, ಹಿಂತಲೆಯ ನರಗಳು, ಕತ್ತು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಳಚೆಹಣ್ಣು, ಮೆಣಸು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವ ಚಿರಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಂದವಾಗಿ ಪಾಕವಾಗುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು. ಇದೇ ಗಂಡ ಮಾಲೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗಂಡಮಾಲಾರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥಿಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ವರೆಗೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಒಡೆದು ಸ್ರವಿಸಿ ಕೆಲವು ನಶಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅಪಚಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾಡುವುದು.

ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ದುಷ್ಟಗಳಾಗಿ ರಕ್ತ, ಮೇದಸ್ಸು, ಸಿರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ದುಷ್ಟಗಳಾಗಿಸಿ ಮಾಡಿ ವರುಲವೂ, ಉನ್ನತವೂ, ಕರಿಣವೂ ಆದ ಉತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಇದು ಗ್ರಂಥಿಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಇದರಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಕ್ತ, ಮೇದಸ್ಸು, ಸಿರಾ, ವ್ರಣ, ಅಸ್ಥಿ ಮಾಂಸಗಳೆಂಬದಾಗಿ ಒಂಭತ್ತು ತೆರನಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಎಳೆದಂತಿರುವಿಕೆ, ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಪೆಟ್ಟುತಾಕಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಶೀಳಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಕವುರಂಗುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವಿಕೆ, ಒಡೆ ದಾಗ ನಿರ್ಮಲವಾದ ರಕ್ತವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುವು.

ಪಿತ್ತ ಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಒಳಗಿನಿಂದ ಹೊಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವಂತಿರುವಿಕೆ, ಕ್ಷಾರಾದಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟಂತಿರುವಿಕೆ, ಜ್ವಲಿಸಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಕೆಂಪಗೂ ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ, ಒಡೆದಾಗ ಉಷ್ಣವಾದ ರಕ್ತವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಕಫಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ತಣ್ಣಗಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ವರ್ಣವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ನೋವು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿರುವಿಕೆ, ತುರಿಯುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಠಿನವಾಗಿರುವಿಕೆ,

ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೂ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಒಡೆದಾಗ ಬಿಳುಪಾದ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಮೇದೋಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವು ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದಾಗ ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಾ, ಶರೀರವು ಪ್ರೇಣಿಸಿದಾಗ ಪ್ರೇಣಿಸುತ್ತಾ, ನುಣುಪಾಗಿದ್ದು ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವುದು. ಒಡೆದಾಗ ಮಂದವಾಗಿರುವ ತುಷ್ಟದಂತಹ ಕೀವು ಸ್ರವಿಸುವುದು.

ರಕ್ತಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಗ್ರಂಥಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಸಿರಾಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ಪೀಡೆ, ಚಲನವು, ಔನ್ನತ್ಯವು ಉಂಟಾಗಿ ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವ್ರಣಗ್ರಂಥಿಯು ವಸ್ತ್ರಘಾತಾದಿಗಳಿಂದ ವ್ರಣವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಲಕ್ಷಣಗಳೂ ವಾತಲಕ್ಷಣಗಳೂ ತಲೆದೋರಿರುವುದು.

ಅಸ್ಥಿಗ್ರಂಥಿಯಲ್ಲಿ ವಾತಾದಿಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಸ್ಥಿಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಅಸ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು

ಮಾಂಸವು ಕೆಡುವುದರಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಗ್ರಂಥಿಯು ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಗಂಡಮಾಲಾ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಕಾಸ, ಜ್ವರ, ಪೀನಸ, ಭರ್ದಿ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಶೂಲೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಗಂಡಮಾಲಾ ಸರಮಾಲಾ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಮೊದಲು ಕರೀ ಉಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಟ್ಟುವುದು. ಹೀಗೆ ಒಳಗಿರುವ ಬೀಜ, ಕೀವು ಹೋಗುವವರಿಗೂ ಕಟ್ಟುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಅನಂತರ ಬೆಪ್ಪಾಲೆಹಾಲು ೧ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟರಳಣ್ಣೆ ೧ ತೊಲೆ ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಹದವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಮೇಲೆ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗಂಡಮಾಲೆ, ಸರಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಸಾಸುವೆ, ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೆಬೀರು, ಗೇರುಬೀಜ ಇವುಗಳು ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೇಕೆಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಂಡಮಾಲೆಗೆ ಲೇಪನಮಾಡಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ, ಪಾದರಸ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬೆಪ್ಪಾಲೆಹಾಲು, ಉಮ್ಮತ್ತಿಬೇರಿನ ರಸ ಇವು ಎರಡು ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಗಂಡಮಾಲೆಗೆ ಲೇಪನಮಾಡಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಬ್ರಹ್ಮದಂಡೆ ಬೇರನ್ನು ಅಕ್ಕಿ ತೊಳದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಇದನ್ನೇ ಗಂಡಮಾಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಮೈಲತುತ್ತ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು, ತಾಳಕ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ, ಇಂಗಲೇಕ, ಸಿಂಧೂರ (ಗಂಗಳೆಂದ್ರ) ಇವುಗಳು ಸಮಭಾಗ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ೩ ದಿವಸ ಅರೆದು ಗಂಡಮಾಲಿಗೆ ಲೇಪನಮಾಡಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆಸುವುದು.

೬. ಅರಸಿನಕೊಂಬು ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಎಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸವರಿ ಗಡ್ಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕುವುದು ಹುಣ್ಣಾದಮೇಲೆ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇ ಕಾಯಿಯ ಎಲೆ ಕುಟ್ಟಿದ ರಸಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೇನುಮೇಣ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆ ಅದ್ದಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಸಿ ಆ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಗೆ ತೋರಿಸಿದರೆ ಹುಳುಗಳು ಸತ್ತು ಬೀಳುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಎಲೆ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತಿ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದು || ತೊಲೆ, ಬೇನುಮೇಣ || ತೊಲೆ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ನಾಲ್ಕುನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಅದ್ದಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗಂಡಮಾಲೆ, ಸರಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಉಮ್ಮತ್ತದಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರು ಇವೆರಡನ್ನೂ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಏಳುದಿನ ಲೇಪನ ಮಾಡಿಸಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ಶಮನ.

೮. ಗಂಡಮಾಲೆ ಒಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಅವಶ್ಯ ಬೋಳದರಗನಬೇರಂ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸುವುದು, ಅದೇ ರಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಲ ದೇಹದ ಒಳಕ್ಕೆ ಕೊಡಿಸುವುದು.

೯. ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಿಯ ಬೇರನ್ನು ಅಕ್ಕಿಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಂಡಮಾಲೆಗೆ ಲೇಪಿಸಲು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಒಡೆದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಗುಣವಹುದು.

೧೦. ಕುಮಾರೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಲೇಪನ ಮಾಡಿಸಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ಶಮನವಹುದು.

೧೧. ಔಡಲದಬೇರು, ಸೊಪ್ಪು, ಕಾಯಿ, ಲವಣ, ಬಿಳೇಸಾಸುವೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಕಲ್ಲುವಮಾಡಿ, ಕಲ್ಲದ ಚತುರ್ಗುಣ ಎಣ್ಣೆಯಂ ಹನಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯ ಚತುರ್ಗುಣ ಮುಂಡಗಳೆಹಾಲಂ ಹನಿಸಿ ಎಣ್ಣೆ ವುಳಿಯ ಕಾಯಿಸಿ ಲೇಪನ ಮಾಡಿಸಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ಒಡೆದು ಗುಣವಹುದು.

೧೨. ಮುಂಡಗಳೇಹಾಲು, ಎಕ್ಕದಹಾಲು, ಅರಸಿನ, ಬೆಲ್ಲ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಲೇಪನ ಮಾಡಿಸಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ಶಮನವಹುದು, ಮತ್ತು ಗಂಡಕೀಲ ಅರ್ಬುದವು ಸಹ ಶಮನವಹವು.

೧೩. ಬಿಳೇಸಟ್ಟೆಗದ ಬೇರನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಪಾನನ ಮಾಡಿ ಸಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ಪರಿಹರವಹುದು.

೧೪. ಅದಿತ್ಯವಾರ ಮೌನದಲ್ಲಿ ಸಹದೇವೀ ಬೇರಂ ತಂದು ಧೂಪದೀಪ ನೈವೇದ್ಯಗಳನ್ನಾಡಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗಿ ಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು.

೧೫. ತ್ರಿಕಟುಕ ೬ ಹಲ, ತ್ರಿಫಲೆ ೬ ಹಲ, ಕಂಚಿವಾಳದ ಬೀಜ ೧೨ ಹಲ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗುಲ ೨೪ ಹಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಾ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ೬೦ ಹಲ ಜೇನುತುಪ್ಪವಂ ಹನಿಸಿ ಕಲಿಸಿ, ೪ ವರಹ ತೂಕ ಗುಳಿಗೆಯನ್ನಾಡಿ ನಿತ್ಯವೂ ಸೇವಿಸಲು ಅರ್ಧ ಮಂಡಲಕ್ಕೆ ಗಂಡಮಾಲೆ, ಗಳಗ್ರಂಥಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶಮನವಹವು.

ಗಂಡಮಾಲೆಗೆ ಪಥ್ಯ:—ಹುರಳೇಕಟ್ಟನ್ನೂ ಅನ್ನವನ್ನೂ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಭೋಜನವನ್ನಾಡಲು ಗಂಡಮಾಲೆ ಶಮನವಹುದು.

ಮುನಿಶ್ವಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವ್ರಣರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ವ್ರಣ ಲಕ್ಷಣ.

ವ್ರಣರೋಗವು ಆಗಂತುಕ ವ್ರಣವು, ಶಾರೀರ ವ್ರಣವು, ಶುದ್ಧ ವ್ರಣವು, ದುಷ್ಟ ವ್ರಣವು ಎಂಬದಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತಾದಿಪ್ರಕೋಪದಿಂದಂಟಾದುದಾದರೆ ಶಾರೀರ ವ್ರಣವೆಂತಲೂ, ಶಸ್ತ್ರಾದಿ ಪ್ರಹಾರಗಳಿಂದುತ್ತನ್ನವಾದುದಾದರೆ ಆಗಂತುಕ ವ್ರಣವೆಂತಲೂ, ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತ ಕೀವನ್ನೂ, ದುಷ್ಟರಕ್ತವನ್ನೂ ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ಅಧಿಕ ಉನ್ನತ ವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಬಹಳ ಕಾಲದಿಂದ ಅನುವರಿಸಿರುವಿಕೆ, ಗಂಧವು, ವರ್ಣವು ಇವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಡಿಸಿದರೆ ಅದು ದುಷ್ಟ ವ್ರಣ ವೆಂತಲೂ, ನಾಲಿಗೆಯಂತೆ ಅತಿ ಮೃದುವಾಗಿ, ನುಣುಪೂ, ಸ್ನಿಗ್ಧವೂ ಆಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಾದ ನೋವುಂಟಾಗಿ ಅತಿ ಉನ್ನತವೂ, ಅತಿ ನಿಮ್ಮವೂ ಆಗದೆ ಸಮವಾಗಿದ್ದು ಕೀವು ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸ್ರವಿಸದಿದ್ದರೆ ಶುದ್ಧ ವ್ರಣವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಇಂತಹ ವ್ರಣವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಕ್ತ, ವಾತಪಿತ್ತ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ವಾತರಕ್ತ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರಕ್ತ, ವಾತಪಿತ್ತ ರಕ್ತ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮರಕ್ತ, ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮರಕ್ತ, ಸನ್ನಿಪಾತರಕ್ತಗಳಿಂದುತ್ತನ್ನವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹದಿನೈದು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುವು.

ವಾತವ್ರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭಿಸಿರುವಿಕೆ, ಸ್ಪೃಶಿಸಿದಾಗ ಕರಿನವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕೀವು ನಿದಾನವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ಅಧಿಕವಾದ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಭಳುಕು ಗಳುಂಟಾಗಿ ನಡುಗುತ್ತಿರುವಿಕೆ, ಶ್ಯಾಮವರ್ಣವುಂಟಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತವ್ರಣದಲ್ಲಿ ನೀರಡಿಕೆ, ಮೂರ್ಛೆ, ಜ್ವರವು, ಕ್ಷೇದವು, ತಾಪವು, ಒಳಗಡೆ ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಒಡೆಯುವಂತಿರುವಿಕೆ, ದುರ್ಗಂಧದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕೀವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮವ್ರಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಜಿಗಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ, ನುಣುಪುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ನೋವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಪಾಂಡು ವರ್ಣವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕೀವು ಕೊಂಚವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ದೀರ್ಘಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾಕವಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುವು.

ರಕ್ತವ್ರಣದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದ್ವಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ತ್ರಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡು ಬಂದಲ್ಲಿ ಉಳಿದವುಗಳ ಭೇದಗಳನ್ನು ಸಹ ಅರಿಯುವುದು.

ವ್ರಣರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಚರ್ಮ ಮಾಂಸಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಇತರ ಉಪದ್ರವವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದು, ಬಾಲಕನಿಗಾಗಲಿ ಜ್ಞಾನವಂತನಿಗಾಗಲಿ ಆಗಿರುವ, ಹೇಮಂತ ಶಿಶಿರ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಗುಣಗಳು ಇದ್ದರೆ ಆ ವ್ರಣವು ಸುಖಸಾಧ್ಯವಾದುದು.

೨. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ವಸೆ, ಮೇದಸ್ಸು, ಮಜ್ಜಾ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಮದ್ಯ, ಆಗರು, ತುಪ್ಪ, ಕಮಲ, ಚಂದನ, ಸಂಪಿಗೆ, ಪಾರಿಜಾತಗಳ ವಾಸನೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಮರ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಅತಿವೇದನೆ, ಒಳಗೆ ತಾಪ, ಹೊರಗೆ ಸೀತ ಮತ್ತು ಹೊರಗೆ ತಾಪ, ಒಳಗೆ ಸೀತ, ಬಲಮಾಂಸಗಳ ಕ್ಷಯ, ಶ್ವಾಸ, ಕಾಸ, ಅರೋಚಕಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ರಕ್ತಸ್ರಾವದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ಒಳಗೆ ರಕ್ತವಿರುವುದು, ಹೊರಗೆ ಬಿಳುಪಾಗಿ ಕಾಣುವುದು, ಕೈಕಾಲು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯ, ಮತ್ತು ಶ್ವಾಸ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪುಗಳುಳ್ಳ ಆಗಂತುಕ ವ್ರಣವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೬. ಕಪಾಲ ಒಡೆಯುವುದು, ಕಟಿಭಾಗದ ಕೀಲು, ಜಘನ, ಪೃಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಯುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಭಗ್ನ ವ್ರಣವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ಹಣತೂಕ, ರೂಮಿಮಸ್ತುಕಿ ೧ ಹಣತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ೭ ಸಲ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಸುಟ್ಟ ಮೈಲತುತ್ತು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಾಲತುತ್ತು ಕಾಲುತೊಲೆ, ರಸ ಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಾಚು ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಗೋಟಿಡಿಕೆ ಕರುಕು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಒಳ್ಳೆ ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ಗೇರುಬೀಜದ ಎಣ್ಣೆ ಲೇಪಿಸಿ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುವಾಡಿ ಆರು ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಿದರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ವ್ರಯೋಗ :—೧ ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ನೂತಿಗೂ ವ್ರಣಕ್ಕೂ ಸಹಾ ಮೇಲ್ಗಡೆ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒತ್ತು ವುದು ಮತ್ತು ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ವ್ರಣ, ನೂತಿ, ಬೆನ್ನುಫಣಿ, ಬಹಳ ದಿನದ ಘಾಯ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೩. ಬಿಳೇಧೂಪ ೨ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೨ ತೊಲೆ, ಸುಟ್ಟಮೈಲತುತ್ತು ೧ ತೊಲೆ, ತಗರ ೧ ತೊಲೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಬಿಲ್ಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ವಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಘಾಯಗಳು, ಕುರುಗಳು, ಟಾಕಿಹುಣ್ಣು, ಮಕ್ಕಳ ತಲೆಹುಣ್ಣು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೪. ಸುಟ್ಟ ಮೈಲತುತ್ತು ೧ ವರಹತೂಕ, ಪಾಲುತುತ್ತು ೧ ವರಹತೂಕ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹತೂಕ, ಪಾದರಸ ೧ ವರಹತೂಕ, ಮುರದಾರಶಿಂಗಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೫ ವರಹತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಸುಕು ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಹಳೇತುಪ್ಪ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಧೂಪ ೧|| ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ||| ತೊಲೆ, ರಸಸಿಂಧೂರ ||| ತೊಲೆ, ಅಲದಹಣ್ಣೆಲೆ ಸುಟ್ಟಕರಕು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಟಾಕಿ ವ್ರಣಗಳಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಹೂವುಬಿಡುವ ಗಣಗಲು ಎಲೆ ಹೆಂಚಿನಮೇಲೆ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಗೋಟು ಅಡಿಕೆ ಸುಟ್ಟಕರುಕು ೧ ತೊಲೆ, ಮುರ ದಾರಶಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಕಾಚು ೧ ತೊಲೆ ಇದನ್ನು

ಹುರಳಿಕಾಳಷ್ಟು ತುಂಡುಗಳುಮಾಡಿ ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡರೆ ಅವಲುನಂತೆ ಆಗುತ್ತೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಂಡು ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ೩-೫ ದಿನಗಳು ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಒತ್ತಿದರೆ ಟಾಕಿ ಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೭. ನೀರುಮುಳ್ಳಿಸೊಸ್ಪಿನ ರಸ ೧೦ ತೊಲೆ, ಸಂಗೆಸಿಲಾಜಿತು ಚೂರ್ಣ ೩ ತೊಲೆ, ಹಳೇತುಪ್ಪ ೧೫ ತೊಲೆ, ತಗರದಸುಫೇದಾ ೧ ತೊಲೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಅರೆದು ಮುಲಾಮನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದು ಇದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೈಲತುತ್ತಿ ಚೂರ್ಣ, ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಲಾಮು ಕಲಸಿ ೨ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿನ ಹಾಕಿ ನಂತರ ಬರೇ ಮುಲಾಮು ಹಚ್ಚಿಸುತ್ತಾಬರಬೇಕು. ೮ ದಿನ ದಲ್ಲೇ ಗುಣವಾದೀತು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಮೊಲೆನೂತಿ, ಭಗಂದರ, ನೂತಿಗಳು, ತೊಡೆಬಾಳೆ, ಕುರು, ಹುಣ್ಣುಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೮. ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲುಪಚ್ಚೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮಣಿಸಿಲೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಾಲುತುತ್ತ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮುರದಾರಶಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬೆಳೇ ಕಾಚು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮುತ್ತುಗದಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬೇವಿನಬೀಜ || ತೊಲೆ, ಕಾಕಮಾರಿಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸುಟ್ಟಮೈಲತುತ್ತ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ :—ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಬೆಣ್ಣೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವೆ ಕಲಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. (೧) ಬೆಣ್ಣೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಹಾಕಿ ಕಲಸಿಹಾಕಿದರೆ ಹುಣ್ಣು ಹೆಣ್ಣಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಒಡಿಯುವುದು. (೨) ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಕಲಸಿದರೆ ಕಶ್ಠಲ ತೆಗೆಯುವುದು. (೩) ಇನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಹಾಕಿದರೆ ಮಾಯಿಸುವದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ :—ಬೆನ್ನುಫಣಿ, ನೂತಿ, ಹೆಡತಲೆಮೃತ್ಯು, ತಲೆಕೋವೆ, ಕುರುಗಳು, ಗಂಡಮಾಲೆ ಮೊದಲಾದ ಹುಣ್ಣು, ಭಗಂದರ, ಟಾಕಿ ಮೊದಲಾದ ಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೯. ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಇಂಗಲೀಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೪|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆಯುವುದು. ಮುಸುಕುಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಪಾದರಸ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ಆಣೆ ಸೂಕ, ಮೈಲ ತುತ್ತ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೪ ಆಣೆ ತೂಕ ಇವು ನಾಲ್ಕು ದಿನಸು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕರೇ ಉಮ್ಮತ್ತಿಕಾಯಿ ವಳಗೆ ತುಂಬಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲು ೭ ಸಲ ಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತು ವಕ್ರವಾಗಿ ಬೆಂದನಂತರ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನತುವ್ವದಿಂದ ಮರ್ದನೆಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಟಾಕಿ, ಮುಸುಕುಹುಣ್ಣು, ಗಂಡಮಾಲೆಗೆ ಬಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ಹಾಕುವುದು.

ಭಗಂದರ ನೂತಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಟ್ಟಿಗೆ ಸವರಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಹುಣ್ಣಿನ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧ ಬಿಳೇಧೂಪ ೨ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹತ್ತಿ ಪಂಚವಾತ್ರೆಯಿಂದ ಅರೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ೯ ಸಲ ತೊಳೆದು ಇದಕ್ಕೆ ಮುರುದಾರಶಿಂಗಿ ೧|| ವರಹತೂಕ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧|| ವರಹತೂಕ, ಮೈಲತುತ್ತು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೩ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮುಸುಕು ಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಆರ್ತಿಕರ್ಪೂರ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಕಾಚೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಇಟ್ಟರೆ ಕಟ್ಟುತ್ತೆ. ೩ ತೊಲೆ ಪಟಿಕ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೧|| ತೊಲೆ ಪಟಿಕ ಚೂರ್ಣ ೧ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಆರ್ತಿಕರ್ಪೂರ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ೧|| ತೊಲೆ ಪಟಿಕದ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಮೇಲೊಂದು ಹಣತೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ೫ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುತ್ತೆ. ಈ ಭಸ್ಮ ಟಾಕಿಗಳಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೧೩. ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಮುರುದಾರಶಿಂಗಿ || ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಜಂಗಲಿಬಾದಾಮಿಪೊಪ್ಪು || ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೬|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹುಣ್ಣು ತೊಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಚಾಡಂಗಿಸೊಪ್ಪು, ಪಪ್ಪಳೇಚಕ್ಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಹುಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಟಾಕಿ, ಮುಸುಕು, ಭಗಂದರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಸತ್ತು ಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂಚಿನತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚವಾತ್ರೆಯಿಂದ ೪ ಜಾಮ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ನೂತಿ, ಸರಮಾಲೆಗಂಟು, ರಾಜಹುಣ್ಣು, ಹೆರಡುವಹುಣ್ಣು, ಕೆಟ್ಟಹುಣ್ಣು, ವಾಸಿಯಾಗದೆ ಇರುವ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಈ ಮುಲಾಮನ್ನು ಲೇಪಿಸುವುದರಿಂದ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಬೇಲದಮರದಚಕ್ಕೆ, ಗಜ್ಜುಗದಪೊಪ್ಪು, ದೇವದಾರಿಚಕ್ಕೆ, ತೆಂಗಿನ ಚಿಪ್ಪು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ಗಡಿಗೆಗೆ ೫ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಭೂಪುಟ (ಪಾತಾಳತೈಲ) ದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಬಜಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹುಳಬಿದ್ದಿರುವ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೨ ತೊಟ್ಟು ತೈಲವನ್ನು ಒಳಗೆ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಇದೇ ತೈಲದ ಬತ್ತಿ ಮಾಡಿ ಹಾಕಲು ಎಂಥಾ ಹುಳಗಳು ಇದ್ದರೂ ಸತ್ತು ಬೀಳುವುವು.

೧೬. ಮುಂಡಕಳ್ಳಿ ಸುಟ್ಟಕರುಕು ೧ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತಿ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಹೆಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಈ ಮುಲಾ ಮಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುವುದು. ಹೊಟ್ಟೆಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಸಾಸುವೆ ಇವು ಎರಡೂ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಒಡೆಯುವುದು. ಅನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬತ್ತಿ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೂತಿ ಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಹುಚ್ಚುಹೀರೇಬೀಜ ಒಂದು ಹಿಡಿ ತಂದು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೆಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ವಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹುಳ ಇರುವ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಕೆಂಪು ಉತ್ತರೇಣಿಬೇರಿನ ತಿಗಡು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿತೋಳದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಜ್ಜುಗದಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಅಕ್ಕಿತೋಳದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನೂತಿಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ಕರೇ ಗುಗ್ಗುಳ ೧ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೊಗದೇ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮಯೂರಶಿಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಹಿವಡವಲ ೧ ತೊಲೆ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಆರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಬೀಜದವೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಾಜೀನೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡುವುದು. ಒಳ್ಳೇಬೇವಿನನೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆ ಮಾಡುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ೨ ಸೊಲಿಗೆ ಹೆಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸುವಾಗ್ಯೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ೨ ಬಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುಟ್ಟು ಕರುಕು ಆದಮೇಲೆ ಕರುಕನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು. ಅನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವ್ರಣಗಳಿಗೆ ಈ ತೈಲವನ್ನು ಹಚ್ಚುವುದು ಮತ್ತು ಇದೇ ತೈಲವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬತ್ತಿಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಜಲ್ಲಡಿಹುಣ್ಣು, ದಂತನೂತಿ, ಚರ್ಮನೂತಿ, ಎಮಕೆನೂತಿ, ಸರಮಾಲೆಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೦. ರಾಜಹುಣ್ಣು, ದಂತಿಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಈ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಬಿನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪಕ್ಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರುವುದುಂಟು. ಬಲಭಾಗದಲ್ಲೇಳುವ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ರಾಜಹುಣ್ಣೆಂತಲೂ, ಎಡಭಾಗದಲ್ಲೇಳುವ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ದಂತಿಹುಣ್ಣೆಂ

ತಲೂ ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಗೋಧುವೆಹಸಿಟ್ಟನ್ನು ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ಹಿಸಿಕಿ ಎರಡು ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರ್ಪಡುವುದು. ನಂತರ ಮತ್ತೊಂದು ರೊಟ್ಟಿಗೆ ವತ್ಸನಾಭಿ ಕಾಲುತೊಲೆಯನ್ನು ಅರೆದು ಗೋದೀಹಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಯಾರ್ಪಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಬೆಳಗೈ ಬೇನುತುಪ್ಪದ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಬತ್ತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಹಾಲುಬೆರಸಿ ಸುಟ್ಟ ರೊಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಹುಣ್ಣಿನಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ವತ್ಸನಾಭಿ ಬೆರಸಿದ ಸುಟ್ಟ ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಹಾಲುಬೆರಸಿ ಸುಟ್ಟ ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಾಪಟಿಸೊಪ್ಪನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರೊಟ್ಟಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಟ್ಟುವುದು. ಬೆಳಗೈಹೊತ್ತು ಆ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸುರಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಕಲು ಹುಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಳಗಳು ತೇಲಾಡುವುವು. ಇದೇರೀತಿ ೫ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಕಟ್ಟುತ್ತಾಬರುವುದು. ಅನಂತರ ಕೆಳಗೆ ಬರೆದಿರುವ ಮುಲಾಮನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೧ ಪಾವು ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಹಸನು ಬಿಳೇಧೂಪ ೩ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತಲೇ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಗೆ ತಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿರುವ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಸುರಿದುಬಿಡುವುದು. ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಬಿದಿರುಕಡ್ಡಿಯಿಂದ ಕಲಸಿ ಸ್ವಲ್ಪತಣ್ಣೀರು ಹಾಕುತ್ತಾ ಗೋಟಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ ಮುಲಾಮು ಆಗುವುದು. ಈ ಮುಲಾಮು ಒಂದು ಬಿಳೇ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುವುದು.

೨೧. ಹಾಲುವಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಉಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಇಂಗ್ಲೀಕ ೧ ವರಹತೂಕ, ಮೈಲ ತುತ್ತ ೧ ವರಹತೂಕ, ಪಾಲತುತ್ತ ೧ ವರಹತೂಕ, ಮುರುದಾರಶಿಂಗಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಜಂಗಾಲುಪಚ್ಚಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಮಣಿಸಿಲೆ ೧ ವರಹತೂಕ, ಆರತಿ ಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹತೂಕ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೧ ವರಹತೂಕ, ರಸಸಿಂಧೂರ ೧ ವರಹತೂಕ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹತೂಕ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಮುಸಾಂ ಬರ ೧ ವರಹತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೮ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇ ಎಣ್ಣೆ ೮ ತೊಲೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ರಸ ಇಂಗಿದಕೂಡಲೇ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಿಷಪುರಿ, ಕರ್ವಾಣಿ, ಹಳೇಪ್ರಣಗಳು, ಗಂಡಮಾಲೆ, ಸರಮಾಲೆ, ತಲೇಹುಣ್ಣು ಇವುಗಳಿಗೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ

ಗುಣವಾಗುವುದು. ರಾಜಹುಣ್ಣು, ಭಗಂದರ, ನೂತಿಗಳಿಗೆ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ತೈಲದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಹಾಕುವುದು.

೨೨. ತಗರ ೨ ತೊಲೆ ತಂದು ಒಂದು ಬೋಕಿಹೆಂಚಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕರಗಿಸುವುದು. ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರಗಿ ನೀರಾದಮೇಲೆ ಇಳಿಸಿ ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ ಪಾದರಸ ಹಾಕಿದರೆ ಎರಡೂ ನೇರಿಹೋಗುತ್ತೆ. ಅದನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನುಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಅದಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಗಂಧಕ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಅನಂತರ ಬೇವಿನಯಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಮುಲಾಮು ನೂತಿ, ಬೆನ್ನುಫಣಿ, ವ್ರಣ ಅಥವಾ ಹುಳುಸಂಬಂಧವಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಾಕಲು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ. ನೂತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಔಷಧವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬತ್ತಿಹಾಕುವುದು.

೨೩. ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲು ತೆಳುವಾದ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಎರಡುಕಡೆ ಲೇಪಿಸಿ ಒಣಗಿಸುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೯ ಸಲ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ಆ ಹಾಲಿನ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹೊಸ ಬೋಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊನೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ದೀಪದಲ್ಲಿವರಿಸಿ ಇಡುವುದು. ಇದೆಲ್ಲಾ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಆದಮೇಲೆ ಆ ಬೂದಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಂಚಿನತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ವಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ರಾಜಹುಣ್ಣಿಗೆ ಈ ಮುಲಾಮು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಹಾಕುವುದು. ಎರಡುದಿನ ಅಥವಾ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ತಂಗಡಿಸೊಪ್ಪಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯುವುದು. ಈ ಮುಲಾಮನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಸಮಸ್ತವಾದ ವ್ರಣಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು. ಹುಣ್ಣು ಆರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಗಿತಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಕರಗಿ ಆದಮೇಲೆ ಆ ಕರಕನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಹುಣ್ಣಿನಮೇಲೆ ಹಾಕುವುದು.

೨೪. ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತು ಸುಟ್ಟದ್ದು || ತೊಲೆ, ಮುರದಾರಶಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಶಿಂಧೂರ (ಚಂದ್ರ) || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಧೂಪ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಾಚು || ತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲ್‌ಪಚ್ಚೆ || ತೊಲೆ, ಪಾಲತುತ್ತು || ತೊಲೆ, ಕ್ಯಾಲಮಲ್ (ಇದು ಇಂಗ್ಲೀಷು ಔಷಧಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು) || ತೊಲೆ, ತಗರದಸುಣ್ಣು ಅಥವಾ ಸುಫೇದಾ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಮೊದಲು ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ನಲವತ್ತುಸಲ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರದ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ವಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ೨ ಜಾವ ಗೋಟಾಯಿಸಿ ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮುಸುಕು

ಹುಣ್ಣು, ವಿಷಪುರಿಹುಣ್ಣು, ತಲೆಹುಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೫. ತಗರ ೧ ತೊಲೆ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ಈಚೆಗೆ ಇಳಿಸಿ ೨ ನಿಮಿಷಗಳ ತರುವಾಯ ವಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ ಶೇರಿಸಿ ಆರಿದನಂತರ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆಯುವುದು. ಮುರದಾರಶಿಂಗು ೨ ತೊಲೆ, ಆರತಿ ಕರ್ಪೂರ ೨ ತೊಲೆ, ಸುಟ್ಟ ಮೈಲತುತ್ತು ೧ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಸಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಟಾಕಿಹುಣ್ಣು, ಮಕ್ಕಳ ತಲೆಹುಣ್ಣು, ಘಾಯಗಳು ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೬. ಹಳೇತುಪ್ಪ ೬ ತೊಲೆ, ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೨೭. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ಬಿಳೇಧೂಪ ೬ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಅನಂತರ ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ತೊಲೆ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಂಧಾದ್ದೇ ಆಗಲಿ ಹುಣ್ಣು, ರಾಜಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೮. ವಾದರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲ್‌ಪಚ್ಚಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಾಲತುತ್ತು || ತೊಲೆ, ಮುರದಾರಶಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತು || ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೇಣ ೨ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತಿಯನ್ನು ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪುಟ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮೇಣ, ಎಣ್ಣೆ ಕರಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಬಾಕಿ ದಿನಸುಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಂಧಾದ್ದೇ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿದರೂ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೯. ರೂಮಿನುಸ್ತುಕಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಕವಡೇಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಸುಟ್ಟಮೈಲತುತ್ತು ೧ ವರಹತೂಕ, ಕರೇಶೀಸ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಣೆಕಲ್ಲುಮೇಲೆ ಅರೆದದ್ದು ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೫ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಸಾತ್ರೆಯಿಂದ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಟಾಕಿ ವ್ರಣಗಳಮೇಲೆ ಹಾಕಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೦. ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತು ಸುಟ್ಟದ್ದು || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಧೂಪ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಕಾಚು || ತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲ್‌ಪಚ್ಚಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಸಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟು

ಕೊಂಡು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಮುಸುಕುಹುಣ್ಣು, ವಿಷ ಪುರಿಹುಣ್ಣು, ಮಕ್ಕಳ ತಲೆಹುಣ್ಣು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೩೧. ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆಯನ್ನು ವೀಳೇದೆಲೆಯ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಮುರ ದಾರುಶಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಗೋಟಿಡಿಕೆ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಕಾಚು ೧ ತೊಲೆ ಇದನ್ನು ಹುರಳಿಕಾಳಷ್ಟು ತುಂಡುಗಳುಮಾಡಿ ಬೋಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹುರಿದುಕೊಂಡರೆ ಅವಲುನಂತೆ ಆಗುತ್ತೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಸಾತ್ವೆಯಿಂದ ೨ ಜಾವಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಟಾಕಿ, ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ಹುಣ್ಣು, ಮಕ್ಕಳ ತಲೆಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೨. ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮುರದಾರಶಿಂಗಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಚಂದ್ರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಟಾಕಿಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೩೩. ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ೬ ತೊಲೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೇಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಧೂಪ ೧ ತೊಲೆ, ರೋಜ್ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಗಚಂದ್ರ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಸಕಲವಾದ ಹುಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೩೪. ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ರಸಸಿಂಧೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇಂಗಲೀಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸವ್ವೀರ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ೫ ತೊಲೆ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅರೆಯುವುದು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ತಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸುರಿದುಬಿಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಪುನಃ ಹೊಸನೀರು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸುರಿದುಬಿಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಮಾಡಿ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಸುಕು, ಭಗಂದರಕ್ಕೆ ಹಾಕಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ನಲವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಕುಷ್ಠರೋಗ—ಚಿಕಿತ್ಸಾಧಿಕಗಳು.

ಕುಷ್ಠರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ನಿರ್ದಾಹಾರಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಲಮೂತ್ರಗಳನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ದೇವ, ಗುರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ವೃದ್ಧ, ಮಾತಾಪಿತೃ

ಇವರುಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ವಾತಾದಿರೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪಹೊಂದಿ ತ್ವಚ್ಛ್ರಮಿಸ ರಕ್ತಲಸೀಕೆಗಳನ್ನು ದುಷ್ಪವನ್ನಾಗಿಸುವುದು ಕುಷ್ಠವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ಕುಷ್ಠರೋಗವು:—ಕಸಾಲಿಕ, ಉದುಂಬರ, ಮಂಡಲ, ಚರ್ಮಿಕ, ಋಷ್ಯ, ಜಿಹ್ವೆ, ವಿಸಾದಿಕ, ಸಿಧ್ಧ, ಕಿಟಿಭ, ಅಲಸ, ದದ್ರು, ಪಾಮಾ, ವಿಸ್ಪೋಟಿಕ, ಮಹಾಕುಷ್ಠ, ಚರ್ಮದಳ, ಪುಂಡರೀಕ, ಶತಾರುಕ, ಕಾಕಣ, ಚಿತ್ರ ಎಂಬದಾಗಿ ಹದಿನೆಂಟು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುದು.

ವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ದ್ದಾಗ ಮಡಕೆಯತುಂಡಿನಂತೆ ಇದ್ದು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಉದುರುತ್ತಿರುವ ಪೊರೆಗಳು ಪೊರೆಗಳಾಗಿ ಚರ್ಮವು ಅತಿಮೃದುವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಸಾಲಿಕ ಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ತಾಪವು, ನೋವೂ, ತುರಿಯೂ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ರೋಮಗಳು ಹೆಳದೀಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಉದುಂಬರಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ಬಿಳುವು ಒಣ್ಣುವುಂಟಾಗಿ ಜಿಂಕೆಯಂತೆಯೂ, ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಮಂಡಲಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ವಾದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತುರಿಯಿಂದೊಡಗೊಂಡ ಕಷ್ಟಾದ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ನೀರನ್ನು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಾ ವಾದಗಳು ಒಡೆದಿದ್ದರೆ ಅದು ವಿಚರ್ಚಿಕ ಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದನ್ನು ಇಸುಬು ಎನ್ನುವರು.

ವಾತಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ಕಠಿಣವಾಗಿಯೂ, ಒರಟಾಗಿಯೂ, ತರಕಲಾಗಿಯೂ, ಮಂಡಲಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಗೂ, ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಗೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಋಷ್ಯಜಿಹ್ವೆವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಅಂಗಾಲು, ಅಂಗೈಗಳು ಒಡೆಪು ಅಧಿಕ ನೋವುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ವಿಸಾದಿಕ ಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ಬಿಳುವು ವರ್ಣವುಂಟಾಗಿ ತೆಳುವಾಗಿದ್ದು ಸೋರೇಕಾಯಿಯ ಹೂವಿನಂತಿದ್ದು ಉಜ್ಜಿದರೆ ಹೊಟ್ಟು ಉದುರುವುದಾದರೆ ಸಿಧ್ಧಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಮತ್ತು ಇದು ಬಹಳವಾಗಿ ಎದೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಚಿಬ್ಬು ಎಂತ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ, ಅಲ್ಲಿಯ ವ್ರಣವು ಕಠಿಣವಾಗಿಯೂ, ತರಕಲಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಕಿಟಿಭಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ತುರಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಅಲಸಕುಷ್ಠವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಸಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ತುರಿಯಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತಾಪವುಂಟಾದರೆ ಅದು ದದ್ರುಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಗಜಕರ್ಣ, ಹುಳಕಡ್ಡಿಯೆನ್ನುವರು.

ಸಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ತುರಿಯುಂಟಾಗಿ ಒಡೆದು ಅದರಿಂದ ನೀರು ಸೋರುತ್ತಾ ನಡು, ಕೈಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಪಾಮಾಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಖಜ್ಜಿ, ಕರ ಪಾಣಿ ಎನ್ನುವರು.

ಸಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾಮಾರುಣವರ್ಣಗಳುಂಟಾಗಿ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಚರ್ಮವು ತೆಳುವಾಗಿದ್ದರೆ ಸ್ಫೋಟಕಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಪೊಡೆಗಳೆಂತ ಕರೆಯುವರು.

ಸಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಬೆವರನ್ನು ಸ್ರವಿಸದೆ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ವ.ಚ್ಚೈಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದು ಮಹಾಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಚರ್ಮಕುಷ್ಮವೆಂತಲೂ, ಗಜಚರ್ಮಕುಷ್ಮವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಸಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ತುರಿಯಾಗಿಯೂ, ಭಳುಕು ಇರುವುದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕುರುಗಳು ಮುಟ್ಟಿದರೆ ನೋವಾಗುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಚರ್ಮದಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಸಿತ್ಥಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶವು ಬೆಳ್ಳಗೂ, ತಾವರೆ ಎಲೆಯಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ಕೆಂಪಗೂ ಉನ್ನತವಾಗಿಯೂ ಇದ್ದರೆ ಪುಂಡರೀಕಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವ್ರಣಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ನೋವೂ, ತಾಪವೂ ಉಂಟಾಗಿರಲು ಶತಾರುಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಚರ್ಮವು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಗುಲಗಂಜಿಗಳಂತೆ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಪಾಕವಾಗುವಾಗ ಅತಿನೋವುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಕಾಕಣಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ನಾತಾದಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಚರ್ಮವು ಕೆಂಪಾಗಾಲಿ, ಬಿಳ್ಳಗಾಗಲಿ ಇದ್ದರೆ ಅದು ಚಿತ್ರಕುಷ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕುಷ್ಮರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ವೇದಸ್ಸು ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ ಆಸ್ಥಿ ಶುಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಾದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಕುಷ್ಮ ಒಡೆದು ಕೆಂಪು ಕಣ್ಣಾಗಿ ಸ್ವರಹೀನವಾಗುವುದು, ವಮನ, ವಿರೇಚನವೇ ಮೊದಲಾದ ಪಂಚಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಪರಿಹಾರವಾಗದೆ ಇರುವ ಕುಷ್ಮವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಬಿಳೀಕೂದಲು ಹುಟ್ಟಿ ಚರ್ಮವು ನೂತನವಾಗದೆಯಿರುವ ಅಗ್ನಿದಗ್ಧ ವಾದ ಕುಷ್ಠವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪ ಗುಡ್ಡೆ, ಹಸ್ತ, ತುಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದೂ, ಬಹುಕಾಲ ದಿಂದ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದೂ ಆದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೫. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು, ಸ್ವರಣಾಶ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಕ್ರಿಮಿ, ಕೃಷ್ಣಾತಿ ಸಾರಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಕುಷ್ಠಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಬೇವಿನಸಮೂಲ ೧೨ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗಮುಸೈ ೧ ತೊಲೆ, ಆನೆನೆಗ್ಗಿಲುಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಗೇರುಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ನಂಣ್ಣಿಗೆ ಕುಟ್ಟಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆಯಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಕಕ್ಕೆಚಕ್ಕೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕುಷ್ಠ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲಬೇವು ೪ ತೊಲೆ, ಕಹಿವಡವಲ ೨ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೨ ತೊಲೆ, ಬಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮುತ್ತಗದಕಣ್ಣು ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕುಷ್ಠ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ರಾತ್ರಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ನೀರುಹಾಕಿಡುವುದು. ೩ ದಿನ ಆದಮೇಲೆ ಈ ಅನ್ನದ ನೀರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಷಮುಷ್ಠಿಬೀಜ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕುವುದು. ಅನಂತರ ವಿಷ ಮುಷ್ಠಿಬೀಜದ ಮೇಲಿನಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಕತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆದು ಚಿಕ್ಕಚಿಕ್ಕ ತುಂಡು ಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿ ನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೧ ಪಾವು, ಕೊಡಸಿಗಬೀಜ || ಪಾವು, ಚಿತ್ರ ಮೂಲದ ಬೇರಿನತಿಗುಡು ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ಚೂರ್ಣ ೧ ಪಾವು,

ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಕಿಚಡಿ (ಹುಗ್ಗಿ) ಅನ್ನ ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಕುಷ್ಠಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಗಂಧಕ ರಸಾಯನ :—ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ಶೇರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡಕಬ್ಬಿಣದ ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದಮೇಲಿಟ್ಟು ಗಂಧಕ ಕರುಗುತ್ತಲೇ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಬಿಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರಗಿಸಿಹಾಕುವುದು. ಹಸುವಿನಹಾಲು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಹಳೇಹಾಲು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟು ಹೊಸ ಹಾಲು ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಸಲ ಶುದ್ಧಿ, ಅನಂತರ ಕಬ್ಬಿನ ರಸ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ, ಯಸ್ಮಿಮಧುಕದ ಕಷಾಯ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಕಷಾಯ, ಗರುಗದಗೋಪ್ಪಿನ ರಸ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಕಷಾಯ, ನೆಗ್ಗಿಲುಮುಳ್ಳಿನ ಕಷಾಯ, ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಲೋಳೀ ಸರದ ರಸ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಇವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ರಸ ಮತ್ತು ಕಷಾಯ ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಏಳಾವರ್ತಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಶುದ್ಧಿಯಾದ ಗಂಧಕದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ತಾಟೇಜಿಲ್ಲ ೩ ಶೇರುಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಇಳಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ರಸಾಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೩೦-೪೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ, ಸಕ್ಕರೆ, ಗೋಧುವೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ತುಪ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ೨೦ ವಿಧ ಪ್ರಮೇಹ, ೧೬ ವಿಧ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ೮೦ ವಿಧ ವಾಯು, ೧೮ ವಿಧ ಕುಷ್ಠ, ಗಂಡಮಾಲೆ, ಸರಮಾಲೆ, ಭಗಂದರ, ಲಿಂಗವ್ರಣ, ಯೋನಿವ್ರಣ, ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಕೊಂಕಣನವರ ಗಂಧಕತೈಲ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧೫ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನವಾಸಾಗರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸವ್ವೀರ

ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ೧೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೬ ಅಣೆ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೬ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹಸು ವಿನತುಪ್ಪು ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಹೊಸಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಹದವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೫ ತೊಟ್ಟು ತೈಲವನ್ನು ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬೂರಾಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ೧೮ ತರಹ ಕುಷ್ಠ, ಮೇಹಚಟ್ಟಿ, ಗಂಡಮಾಲೆ, ಪವಿತ್ರ, ತಂತಿಮೇಹ, ಕೀಲುಪಾಯು, ಭಗಂದರ, ಲಿಂಗವಣ, ಯೋನಿವ್ರಣ, ೨೦ ವಿಧ ಪ್ರಮೇಹ, ೧೬ ವಿಧ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಚಿಟ್ಟರಣೆಣ್ಣೆ ೧೩ ಶೇರು, ಬೇವಿನ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಮೃತ ಬಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೇಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊವರಸಿಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಗ್ಗಲಿಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸೊಗಡೇಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಂಕೋಲೆಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತಗಜೇಷಮೂಲದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲೋಳೇಸರದಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೇಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಹಿಸೋರೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಹಿತೊಂಡೇಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸೊಂಡೇಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ತುರುಕಬೇವಿನ ಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೬ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಸಿನ ೩ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೩ ತೊಲೆ, ಕೋಷ್ಠ ೩ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಜಿಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಪರ್ಪಾಟಕ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಅಗರುಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠ ೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಿಳೇಧೂಪ ೧೨ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು ಈ ರೀತಿ ೭ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಕುಷ್ಠ, ಪ್ರಮೇಹ, ಪರಂಗಿಚಟ್ಟಿಗಳು, ಚರ್ಮ ಗತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುವು.

೭. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಇಪ್ಪೇಮರದಚಕ್ಕೆ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಕಕ್ಕೇ ಮರದಚಕ್ಕೆ ರಸ || ಶೇರು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲು ದ್ರವ್ಯ:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೨ ತೊಲೆ, ನೆತ್ತೇ ಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿ ಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಆನೆನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗುಡು ೫ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೀಧೂಪ ೬ ತೊಲೆ, ಕರ್ಪೂರ ಶಿಲಾಜಿತುಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇವಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ೧ ತೊಲೆ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಕುಷ್ಠ, ಚರ್ತುಗತವಾದ ರೋಗಗಳು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೮. ಕಹಿವಡವಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಎರಡೆಲೆ ಹೊನ್ನೆ, ಅತಿಬಜೆ, ಹೊಂಗೇಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಷಾಯವ ಮಾಡಿಕೊಡಿಸಲು ಕುಷ್ಠಹರವಹದು. ಇದು ವಜ್ರಯೋಗವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

೯. ಕಹಿವಡಲವದಬೇರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಬೇರು ಇವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೨ ವರಹಾತೂಕ. ಕಹಿದರಸಿನ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಇವು ೨ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೧ ವರಹಾತೂಕ, ಶುಂಠಿ ೧ ಹೊನ್ನುತೂಕ ಈ ೮ ಔಷಧಿಗಳೂ ಕೂಡಿಸಿ ೧೨ ವರಹಾತೂಕ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಕಷಾಯವಂ ಕೊಡಿಸಲು ಕುಷ್ಠ, ಶೋಭೆ, ಗ್ರಹಣೆ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಹಲೀಮಕ, ಉದರಶೂಲೆ, ವಿಷಮಜ್ಜರ ಇವುಗಳು ಶಮನವಹವು. ಆರು ರಾತ್ರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು. ಈ ಔಷಧಿ ಬೇರ್ಚಿಸಿದಮೇಲೆ ಜಾಂಗಲವೃಗ, ಜಾಂಗಲಪಕ್ಷಿ, ಹಳೇ ಅಕ್ಕಿ ಓಗರ ಸಧ್ಯ, ತುರಚನಬೇರು ಕಷಾಯವಂ ಕೊಡಿಸುವುದು.

೧೦. ಅರಸಿನ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಬೇವು, ಕಹಿವಡವಲ, ದಶಮೂಲ, ಕಟುಕ ರೋಹಿಣಿ, ಬಜೆ, ಉಪ್ಪೆಸಗನಬೇರು, ಯಸ್ತಿಮಧುಕ ಈ ೧೦ ನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೨ ವರಹಾತೂಕವಂ ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಕುಷ್ಠವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೧೧. ಮರದರಿಸಿನ, ಕಗ್ಗಲಿಚಕ್ಕೆ, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು ಈ ಮೂರನ್ನೂ, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೧೦ ವರಹಾತೂಕವನ್ನು ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ಕುಷ್ಠ ಶಮನವಹುದು.

೧೨ ಮರದರಿಸಿನ, ಕಗ್ಗಲಿಚಕ್ಕೆ, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ಕಕ್ಕೆ ತೊಕ್ಕು, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ ಈ ೬ ಔಷಧಗಳನ್ನು ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವ ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಕುಷ್ಠ ಶಮನವಹುದು.

೧೩. ತಿಕ್ತಕ ಘೃತಃ—ಕಹಿವಡವಲ, ಬೇವಿನವೊಳನಾರು, ಕಟುಕರೋ ಹಿಣಿ, ಮರದರಿಸಿನ ಅಗಿಲುಶುಂರಿ, ಹೆದ್ದುರಿಚಿನಬೇರು, ಕಹಿದರಿಶಿನ ಈ ೮ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಒಂದೂವರೆ ವರಹಾತೂಕದ ಮೇರೆ ೧೨ ಹಲವನ್ನೂ ೪ ಕೊಳಗ ನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ೧೨ ಹಲ ತುಪ್ಪವ ಹನಿಸಿ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ—ಮರ ದರಿಸಿನ, ಭದ್ರಮುಸೈ, ನೆಲಬೇವು, ಕೌಡೆಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ ಇವು ಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕವಂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಮೃದ್ವಗ್ನಿಯಿಂದ ಪಾಕ ಮಾಡಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿಕೊಂಡು ದಿನಂಪ್ರತಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಪಿತ್ತಕುಷ್ಠ, ವಿಸರ್ಪ, ಪೀಳಕ, ತಾಪ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ, ಪಾಂಡು, ತೀಟೆ, ಗಂಡಮಾಲೆ, ದುಷ್ಕವಾದ ನಾಡೀವ್ರಣ, ಉಪಜೇತ, ಸ್ಥೋಟಕ, ವಿದ್ರುಧಿ, ಗುಲ್ಮ, ಶೋಭೆ, ಉನ್ನಾದ, ಹೃದ್ರೋಗ, ಮೈತಿಮರ, ಅಂಗಕ್ಷಯ, ಗ್ರಹಣಿ, ಬಿಳೇಕುಷ್ಠ, ಕಾಮಾಲೆ, ಭಗಂದರ, ಅಪಸ್ಮಾರ, ಉದರವ್ಯಾಧಿ, ಪ್ರದರ, ವಿಷ, ವೂಲವ್ಯಾಧಿ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಇವು ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ವ್ಯಾಧಿಗಳೂ, ಮೂತ್ರ ಕೃಚ್ಛ್ರ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಹವು.

೧೪. ಭೂನಿಂಬಾದಿ ಚೂರ್ಣಃ—ನೆಲಬೇವು, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ಪದ್ಮಕ, ಐತಿಬಜಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕುರಟೆಗೆಬೇರು, ಕಹಿವಡವಲ, ಅರಿಸಿನ, ಮರ ದರಿಸಿನ, ಅಗಿಲುಶುಂರಿ, ಹಾವುನುಕ್ಕೇಬೇರು, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಬಜಿ, ಇವಿಷ್ಟ ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ವಸ್ತ್ರಗಳಿತವಮಾಡಿ ಈ ಚೂರ್ಣದ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದೆ ಲಗ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಿಗಡೆ ಈ ೨ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬೆರಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಿಂದಲಾದರೂ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಿಂದಲಾದರೂ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿ ಸಲು ಕುಷ್ಠ, ಮೇಹ, ಸುಪ್ತವಾತ ಇವಿಷ್ಟೂ ಶಮನವಹವು.

೧೫. ಅಂಕೋಲಾದಿ ಚೂರ್ಣಃ—ಅಂಕೋಲೆಬೇರು, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅಭ್ರಕಭಸ್ಮ, ಕಾಂತಭಸ್ಮ, ಹೇಮಮಾಕ್ಷಿಕಭಸ್ಮ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತುಭಸ್ಮ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ತ್ರಿಫಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾನಗಿ ನೆಲ

ದಾಳು ಚೂರ್ಣವಂ ಬೆರಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಕುಷ್ಠವ್ಯಾಧಿ ಪರಿಹಾರವಹುದು.

೧೬. ನಿರ್ಗುಂಡೀ ಚೂರ್ಣ :—ಲಕ್ಕೀ ಬೇರಂತಂದು ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣವಂ ಮಾಡಿಸಿ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ೧ ತಿಂಗಳಕಾಲ ಸೇವಿಸಲು ಕುಷ್ಠ ಶಮನವಹುದು.

೧೭. ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ನೆಲಬಾಗೇಬೇರು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಕೋಳಿ ಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಮರ್ದಿಸಿ ಲೇಪನವಂಗೈಯಲು ತ್ವಗ್ಗ ತವಾದ ಕುಷ್ಠ ಶಮನವಹುದು.

೧೮. ಮಣಿಸಿಲೆ, ತಾಳಕ, ಅರಸಿನ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಕೋಳಿಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಬಾವಂಚೇಬೀಜ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗೋಮೂತ್ರದಿಂದ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಲು ಕುಷ್ಠ, ವಿಸ್ಪೋಟಕಗಳು ಶಮನವಹವು.

೧೯. ತಗಜೇಬೀಜ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅರಸಿನ, ನೆಲ್ಲೀಚಟ್ಟು, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ, ಕಕ್ಕೇತ್ವಕ್ಕು, ಹೊಂಗೇತ್ವಕ್ಕು, ಕೋಳಿಕುಟುಮನಗಡ್ಡೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಬಜೆ, ಬಾವಂಚೇಬೀಜ ಇವುಗಳನ್ನು ಗೋಮೂತ್ರದಿಂದ ಅರೆದು ಮೂರುದಿನ ಲೇಪಿಸಲು ಕುಷ್ಠ, ಗಜಚರ್ಮ, ತೀಪ್ತಿ, ದದ್ದು, ವಿಸರ್ಪ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಹವು.

೨೦. ಮುತ್ತುಗದಬೀಜ, ಕಂಗೊಂದಿಬೀಜ, ಹೊಂಗೇಬೀಜ, ವಿಷಮುಷ್ಠಿ ಬೀಜ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ, ಕಹಿಹೀರೇಬೀಜ, ಜಂಗ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಬೀಜ, ಕಾಕಮಾರಿ ಬೀಜ, ಇಲೀಕಿವಿ ಬೀಜ, ಗಜ್ಜುಗದ ಪೊವ್ವು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಬೀಜ, ಉಮ್ಮತ್ತಿಬೀಜ, ಬೇವಿನಬೀಜ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಬೇಲದಚಕ್ಕೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಚಕ್ಕೆ, ಎಕ್ಕದಚಕ್ಕೆ, ಗಣಗಲುಚಕ್ಕೆ, ತಗಸೇಬೀಜ ಇವುಗಳು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಒಂದು ಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲು ಮಾಡಿ ಗಡಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ೫ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಾತಾಳಯಂತ್ರದಲ್ಲಿ ತೈಲ ಇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ದದ್ದುಗಳು, ತಿಮಿರ ನಾಯು, ಗಂಡಮಾಲೆ, ಸರಗಂಡಮಾಲೆ, ಕಜ್ಜಿ, ಪೀನಸ, ಕುಷ್ಠ, ಹಳೇವ್ರಣಗಳು, ವಾಯು, ತಲೆಹುಣ್ಣು, ವಿಷಪುರಿ, ಕರ್ಪಾಣಿ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಸಧ್ಯ ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ.

೨೧. ಕುಷ್ಠ ಗಜಾಂಕುಶ ತೈಲ :—ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾನಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ತಗಜೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ವಿಷಮುಷ್ಠಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಕಹಿ ಸದವಲ ೪ ತೊಲೆ, ಕಹಿಹೀರೇಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೨ ತೊಲೆ,

ವಾಯುವಿಳಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಹುಚ್ಚುಬೇವಿನಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ತಾಳಕ ॥ ತೊಲೆ, ಮಣಿಸಿಲೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ಶರೀರದ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ೨ ಘಂಟೆ ತರುವಾಯ ಬಿಸಿ ನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕುಷ್ಠ, ಗಜಚರ್ಮ, ತೀಟೆ, ದದ್ದು, ವಿಸರ್ಪ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ಶ್ವಿತ್ರಕುಷ್ಠ (ಬಿಳೀ ತೊನ್ನು) ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಕುಷ್ಠ ಬಲಿತು ಬಹಳ ದಿನ ಮೀರಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಶ್ವಿತ್ರತೀಲಾಸವೆಂತಲೂ, ಅರುಣವೆಂತಲೂ ಎರಡು ತೆರನಾಗುವುದು, ಇದು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ರಸಿಕೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿಹುದು, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇಧಸ್ಸುಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಧಾತುಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಿಸಿಹುದು.

ವಾತದಿಂದಂಟಾದ ಶ್ವಿತ್ರ, ರೂಕ್ಷದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಕೆಂಪಾಗಿಹುದು, ಪಿತ್ತ ದಿಂದಂಟಾದ ಶ್ವಿತ್ರ ಕೆಂಪಾವರೆಯ ತಳದ ಯಸಳಿನ ಹಾಗೆ ಕೆಂಪಾಗಿ ತಾಪವುಂಟಾಗಿಹುದು. ಈ ಕುಷ್ಠ ಉಂಟಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರೋಮಂಗಳುದುರಿಹೋಗುವುವು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಶ್ವಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತವರ್ಣವುಂಟಾಗಿ ಮೈಭಾರವಾಗಿ ತಿಮಿರವುಂಟಾಗಿಹುದು. ಈ ಮೂರು ತೆರದ ಶ್ವಿತ್ರಗಳೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ರಕ್ತಧಾತು ವನ್ನೂ ಮಾಂಸಧಾತುವನ್ನೂ ಆಶ್ರಿಸಿಹವು. ವಾತಪಿತ್ತ ದ್ವಂದ್ವದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶ್ವಿತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಲಕ್ಷಣವೂ ಕೂಡಿಹುದು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವು.

ಅಸಾಧ್ಯ ಕುಷ್ಠ ಲಕ್ಷಣ:—ಕುಷ್ಠದಮೇಲಿದ್ದ ರೋಮಂಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿ ಬಿಳುಪಿಲ್ಲದೆ ಬಹಳವಾಗಿದ್ದರೂ, ರೋಮಂಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಕೂಡದಿದ್ದರೂ, ಶ್ವಿತ್ರ ಹೊಸದಾಗಿದ್ದರೂ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಬೇಯದೆಯಿದ್ದರೂ ಇವು ಸಾಧ್ಯವಹವು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತಗಳಾಗಿರುವ ಶ್ವಿತ್ರಂಗಳು ಅಸಾಧ್ಯವು. ಗುಹ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿಯೂ, ತುಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಇದ್ದರೆ ಸಾಧ್ಯವಹುದು.

ಕುಷ್ಠಕ್ಕೆ ಕಾರಣ:—ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ್ರೋಹದಿಂದಲೂ, ವರದ್ರವ್ಯಾಪಹಾರದಿಂದಲೂ, ವರಸ್ತ್ರೀಸಂಗಮದಿಂದಲೂ ಉಂಟಾದ ಪಾಪವೇ ಕುಷ್ಠರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುವುದು.

ಕುಷ್ಠ ವಿಮೋಚನ:—ಯಮ, ನಿಯಮ, ದಮಗಳು ಅಚರಿಸುವದರಿಂದಲೂ, ದಾನಧರ್ಮಗಳು ಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ, ದ್ವಿಜರುಗಳು, ದೇವತೆಗಳು, ಗುರುಗಳು ಇವರುಗಳಂ ಪೂಜಿಸುವದರಿಂದಲೂ, ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದಯಾಳುವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ, ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞೇತ್ಸರನಂ ಪೂಜಿಸುವದರಿಂದಲೂ, ಸೂರ್ಯಪ್ರಾರ್ಥನಾ, ಪೂಜಾ, ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಂ ಮಾಡುವದರಿಂದಲೂ ಕುಷ್ಠವ್ಯಾಧಿ ಶಮನವಹುದು.

ನೊದಲು ಹೇಳಿದ ಕುಷ್ಠ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಂ ಈ ಶ್ವಿತ್ರವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು.

ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶುಂರಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿಗಳಂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಬೆರೆಸಿ ಪಾಕವಮಾಡಿ ಸೇವಿಸಲು ಕುಷ್ಠದ ಬಿಳುಪು ಪರಿಹರಿಸಿ ಕೃಷ್ಣವಾಗಿರುವುದು.

ಗರಗದಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಶೋಧಿಸಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯಂ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಿದು ಪ್ರತಿದಿನ ಸೇವಿಸಲು ಕುಷ್ಠ, ಶ್ವಿತ್ರ ಇವು ಶಮನವಹವು.

ಗಂಧಕ, ಇಲ್ಲಣ, ಅರಿಸಿನ, ಸೈಂಧವಲಣ, ಕಹಿಹೀರೇಬೀಜ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಬಿಳೀ ಕುಷ್ಠಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಲು ಬಿಳುಪು ಶಮನವಹುದು.

ಗೇರುಹರಳು, ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರು, ಮುಂಡಗಳ್ಳೆಯ ಬೇರು, ಯಕ್ಕದ ಬೇರು, ಗುರುಗಂಜಿಯ ಬೀಜ, ಶುಂರಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶಂಖಭಸ್ಮ, ಮೈಲುತುತ್ಥ, ಪಂಚಲವಣ, ಸುಣ್ಣು, ಸದ್ಯಕ್ಷಾರ, ಯವಕ್ಷಾರ, ಕೋಳಿಕುಟು ಮನಗಡ್ಡೆ ಇನ್ನಷ್ಟನ್ನೂ ಎಕ್ಕದಹಾಲು, ಮುಂಡಗಳ್ಳೆಯಹಾಲುಗಳಿಂದ ಮದನೆ ಮಾಡಿ ಆ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕದಡಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಲೇಪಮಾಡಿಸಲು ಕುಷ್ಠ, ಕಿಲಾಸ, ಬಹುಕಾಲದ ಕುಷ್ಠ, ಗಜಚರ್ಮ ಇವು ಮುಂತಾದ ಸಕಲ ವ್ರಣಗಳೂ ಶಮನವಹವು.

ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಪಿತ್ತ ರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಪಿತ್ತ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪಿತ್ತದಿಂದ ಧೂಮೋದ್ಗಾರವೇ ನೊದಲಾದ ನಲವತ್ತು ರೋಗಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು.

ಹೊಗೆಯಿಂದೊಡಗೊಂಡ ತೇಗುಗಳು ಬಂದರೆ ಧೂನೋದ್ಗಾರವೆಂತಲೂ, ಶರೀರಕ್ಕೆ ತಾಪವುಂಟಾದರೆ ವಿದಾಹವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವೆಲ್ಲಾ ಬಿಸಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಉಷ್ಣಾಂತಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಬುದ್ಧಿ ಭ್ರಮೆಯುಂಟಾದರೆ ಮತಿಭ್ರಮಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ಕಾಂತಿಹೀನಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಕಂಠವು ಒಣಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಕಂಠಶೋಷವೆಂತಲೂ, ಮುಖವು ಶೋಷಿಸಿದರೆ ಮುಖಶೋಷವೆಂತಲೂ, ಶುಕ್ರಧಾತುವು ಅಲ್ಪವಾದರೆ ಅಲ್ಪಶುಕ್ರಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಬಾಯಿ ಕಹಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ತಿಕ್ತಾಸ್ವವೆಂತಲೂ, ಬಾಯಿ ಹುಳಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಆಮ್ಲವಕ್ರತವೆಂತಲೂ, ಬೆವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸ್ವೇದಸ್ರಾವವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಒಡೆದರೆ ಅಂಗದರಣವೆಂತಲೂ, ಪಾಚಕಪಿತ್ತದಿಂದ ಶರೀರವು ಸಾಕವಾದರೆ ಅಂಗಸಾಕವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಒಣಗಿಹೋದರೆ ಕ್ಷಮಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಹಳದಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಹರಿತಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅತ್ಯಪ್ತಿಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರವು ಪೀತವರ್ಣವುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀತಕಾಯಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತವು ಉರ್ಧ್ವಾಧೋಮುಖಗಳದ್ದಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ರಕ್ತಸ್ರಾವಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಮುಖವು ಕಬ್ಬಿಣದವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಲೋಹಗಂಧಾಸ್ಯಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ದುರ್ವಾಸನೆಯುಂಟಾದರೆ ದೌರ್ಗಂಧ್ಯಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಮೂತ್ರವು ಹಳದಿಯಾಗಿ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪೀತಮೂತ್ರಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅರಶಿಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ನೇತ್ರಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀತನೇತ್ರಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಮಲವು ಹಳದಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀತವಿಟ್ಟಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಅದು ಪೀತಾವಲೋಕಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ದಂತಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀತದಂತವೆಂತಲೂ, ತಣ್ಣಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಚ್ಛೆಯುಂಟಾದರೆ ಶೀತೇಚ್ಛೆಯೆಂಬದಾಗಿಯೂ, ಉಗುರುಗಳು ಹಳದಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀತನಖಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಉಷ್ಣ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತೇಜೋದ್ವೇಷವೆಂತಲೂ, ನಿದ್ರೆಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಪನಿದ್ರೆಯೆಂತಲೂ, ಕೋಪವು ಅಧಿಕವಾದರೆ ಕೋಪಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಅವಯವಗಳು ಕೃಶಿಸಿದರೆ ಗಾತ್ರಸಾಧವೆಂತಲೂ, ಮಲವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಭಿನ್ನವಿಟ್ಟವೆಂತಲೂ, ದೃಷ್ಟಿನಶಿಸಿದರೆ ಅಂಧತವೆಂತಲೂ, ನಿಟ್ಟುಸುರು ಬೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದರೆ ಉಷ್ಣೋಚ್ಛಾಸವೆಂತಲೂ, ಮೂತ್ರವು ಉಷ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಉಷ್ಣಮೂತ್ರಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಮಲವು ಉಷ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಉಷ್ಣಮಲವೆಂತಲೂ, ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದರೆ ತಮೋದರ್ಶನವೆಂತಲೂ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಹಳದಿಯ ಮಚ್ಚೆಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಪೀತಮಂಡಲಪಿತ್ತವೆಂತಲೂ, ಪಿತ್ತವು ಉರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಅಧೋಮುಖವಾಗಿಯಾಗಲಿ ಪ್ರಕೋಪಹೊಂದಿದರೆ ನಿಸ್ಸರ

ಪ್ರಿತ್ವ ವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಪಿತ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಗಗಳು.

ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಧಾತ್ರಾದಿ ರಸಾಯನ :—ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ ೧|| ಶೇರು, ರಾಯಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೬ ಶೇರು ಇವೆರಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯನ್ನೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಕೆಳಗಿರುವ ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿ ಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೪ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲತಂಗಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕಕ್ಕೆಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೈ ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಿ ಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪು ||| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾವಧ್ಯ. ಚಲದಿವದಾರ್ಥವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲವಾದ ಪಿತ್ತಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೨. ಬೇಲದಹಣ್ಣು ಒಳಗಿರುವ ಗುಜ್ಜು ೨ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಅಷ್ಟವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧|| ಶೇರು, ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೩|| ಶೇರು, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವು ಮೂರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯನ್ನೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು :—ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೩ ತೊಲೆ, ಓನು ೩ ತೊಲೆ, ಅಜಾನೋದ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ವೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪು || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳು.

ವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಸಧ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸ್ವೇತ್ಯ, ವಾಂತಿ, ದಾಹ, ಅರುಚಿ, ಪಿತ್ತ, ಕ್ಷಯ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಸೋಪುಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ (ಹುರಿಯುವುದು), ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ (ಹುರಿಯುವುದು), ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ (ಹುರಿಯುವುದು), ಕೊತ್ತಂಬರಿಬೀಜ ೮ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ (ಹುರಿಯುವುದು), ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ತಾಟಬೆಲ್ಲ ೨ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಕೊಡುವುದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಸಧ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ವಾಂತಿ, ದಾಹ, ಅರುಚಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಹುಳಿದಾಳಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮಾದವಾಳದಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಬ್ಬಿನ ಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೪ ಶೇರು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೨೦ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೪ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು :—ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕಿ ೪ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕ್ಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿನೊಗ್ಗು ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾ

ಪದ್ಯ. ಚಲದಿಸದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ವಾಂತಿ, ದಾಹ, ಅರುಚಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಜೀರಿಗೆ ರಸಾಯನ :— ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨|| ಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೧| ಶೇರು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸೊಗದೇ ಬೇರು ೧ ಪಾವು, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೪ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೪ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧೦ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು.ತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬಿಳಿಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪದ್ಯ ಚಲದಿಸದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಪಿತ್ತ, ಜ್ವರ, ಬಾಯಿ ಅರೋಚಕ, ತೇಗು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ಶೇರು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಇಟ್ಟು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲಕುಂಬಳದಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ತುಳೇಸಪತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ಪಾವು, ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆ, ಇವೆರಡು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೪ ಶೇರು, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು.ತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬಿಳಿಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇಚ್ಛಾಪದ್ಯ ಚಲದಿಸದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಪಿತ್ತ, ಅರೋಚಕ, ತೇಗು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಕಮೂನೆ ಅಕಬರ್:—ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧೨|| ತೊಲೆ, ವಿನಿಗರದಲ್ಲಿ (ಇದಕ್ಕೆ ಸಿರಾ-ಕಾಡಿ ಎಂತಲೂ ಹೆಸರು) ೪ ಸಲ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೆಣಸು ೧|| ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಮೆಣಸು ೧|| ತೊಲೆ, ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪು ೩|| ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಹಪ್ಪಳದಕಾರ ೧|| ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧೦ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುಂಠಿಮುರಬ್ಬ ೧೦ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಮುರಬ್ಬ ಬಿಜ ತೆಗೆದದ್ದು ೧೫ ತೊಲೆ, ಗುಲ್ಮಖ ೧ ಶೇರು, ಇವು ಮೂರು ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ದೊಂದಿಗೆ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ, ಚಲದಿವದಾರ್ಧ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ಅಜೀರ್ಣ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಅನ್ನ ಕೋಶದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು, ಕರಳಿನ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೮. ಜವಾರಿಪೆ ತುರ. ಷ:—ನಿಂಬೇಹಣ್ಣು ೨೫ ತಂದು ರಸ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೩ ತೊಲೆ ಸೋಡಾ (ತೆನ್ನುವ ಸೋಡಾ) ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟರೆ ಉಕ್ಕುಗಳು ಬರುತ್ತೆ ಉಕ್ಕು ನಿಂತಮೇಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಭಾಗ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಪರಬತ್ತು ಪಾಕನೋಡಿ ಇಳಿಸಿ ಈ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನು ಹಾಕುವುದು:—ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೋಟಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ ಚಲದಿವದಾರ್ಧ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ ಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು, ಅನ್ನ ಕೋಶದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೯. ಮಾಜೂನೆ ಇಕಮಾನಿ:—ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧೨ ತೊಲೆ ತಂದು ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಹಸಿ ಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಚುಕ್ಕೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಪುದೀನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ವಿನಿಗರನಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ ಈ ರೀತಿ ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಒಂದು ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬೇರಿಗೆಯನ್ನು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪು ಒಣಗಿದ್ದು ೧|| ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧|| ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬೇರಿಗೆಯನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ

ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗುಲ್ಮಾರ್ ೧೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಮುರಬ್ಬ ಬೀಜ ತೆಗೆದದ್ದು ೧೨ ತೊಲೆ, ಹಸಿ ಶುಂಠಿಮುರಬ್ಬ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೂರಾ ಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ನೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿರುವದನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಿಕ್ಕ, ಅಜೇರ್ಣ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦ ಆಮಲಕ ರಸಾಯನ:—ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ರಾಯಿಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಇವೆರಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು:—ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ತೊಗಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ನೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ವಾತಪಿತ್ತ, ಅರೋಚಕ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ಜವಾರಿಷೆ ಜಂಜಬಿಲ್:—ಹಸಿಶುಂಠಿ ೧ ಶೇರು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಿಳೇ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ೧ ಶೇರು ಇವೆರಡನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು:—ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೇರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ನೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಿಕ್ಕ, ಅಜೇರ್ಣ, ಅನ್ನಕೋಶದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಜವಾರಿಷೆ ಸಾತ್ರಿಯಾರ :—ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೫ ತೊಲೆ, ಸಖಮುನಿಯಾ ೩|| ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧| ತೊಲೆ, ಸಿಹರಜ್ ೧| ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಕಾಬುಲ್ ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ ಸಿನ್ನೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧೮ ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗಿನಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಮಲಬದ್ಧ, ವಾಯು, ಪಿತ್ತ, ಅಜೀರ್ಣ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸಿ ಶುಂಠಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಪುದೀನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚುಕ್ಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೬ ತೊಲೆ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೪ ಶೇರು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು :—ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ದೇಶಾವರದ ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇ ಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನವನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಪಿತ್ತಗಳು, ಅಜೀರ್ಣ, ಅರೋಚಕ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಜವಾರಿಷೆ ಉದೇತುರುಷ್ :—ಹುಳಿದಾಳೆಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಅರ್ಧ ಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಅರ್ಧಶೇರು, ಮಾದವಾಳದಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಅರ್ಧಶೇರು, ಆಬೆಜರೆಷುಕ್, ಆಬೆಸಮಾಖ್ ಇದು ದಿನಸು ೧ ಕೈ ಕಾಲುಶೇರು, ರೂಮಿ ಮಸ್ತಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಕರಫಲ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸುಂಖು ಲೇತಿಬ್ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದರಂಜ್‌ಬೋಯ್ ೨ ತೊಲೆ, ಉದೆಹಿಂದಿ ೨ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೇರ ೩ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಪುಡಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮುರಬ್ಬಸೇಬ್ ೪ ತೊಲೆ, ಮುರಬ್ಬಬಿಹಿ ೪ ತೊಲೆ, ಆಬೆಹಮ್ಮಾಜ್ ಅರ್ಧಶೇರು, ಗುಲಾಬ್ ಅರ್ಧಶೇರು,

ಬಿಳೇಸಕ್ಕರೆ ೩ ಪಲಾಲ್ ಇವುಗಳನ್ನು ಜವಾರಿಷ್‌ನಂತೆ ತಯಾರ್ ಮಾಡುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪದ್ಯ ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ಪಿತ್ತಜ್ವರ, ಅಜೀರ್ಣ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ದೇಶಾವರದ ಶುರಿ ೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲಾತಿಗಡು ೬ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೭ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಅನಂತರ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತವಾಯು, ಶೂಲೆ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಶುರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೬ ತೊಲೆ, ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಹುರಿಯುವುದು. ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ದಾಲ್ ಚನ್ನಿ || ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ || ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧ ಶೇರು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ, ವಿಶತಿಪಿತ್ತ, ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಶುರಿ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ಪಾವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩ ಪಾವು ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ

ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾವಧ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವಜ್ರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಪಿತ್ತಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಉಷ್ಣಪಿತ್ತಗಳಿಗೆ ಚಂದ್ರಿಕಾದಿ ಚೂರ್ಣ.

೧೯. ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲ್ಕಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಆನೆನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇದರ ಸಮಭಾಗ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾವಧ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವಜ್ರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೦. ಬೆಟ್ಟದ ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಡಲು ಪೈತ್ಯ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಎಂದಿಗೂ ಬಾರದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾವಧ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವಜ್ರ್ಯ. ಬೆಟ್ಟದ ಮಾವಿನಸೊಪ್ಪು ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಲು ಪೈತ್ಯ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಲಾವಂಚ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ಮೋಡಿ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ರೇಣುಕೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ತಾವರೆ ಗಡ್ಡೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ, ಶ್ರೀಗಂಧಚಕ್ಕೆ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಯಷ್ಟಿ ಮಧುಕ, ಭತ್ತದ ಅರಳು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ಆನೆ ನೆಗ್ಗಿಲು, ಸೌತೇಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿಸಕ್ಕರೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಾಡಿದ ವರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ಸಕ್ಕರೆ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ವಕ್ಷವಾಗಿ ಲೇಹಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳಚೀಕಾಯಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾವಧ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವಜ್ರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪೈತ್ಯ, ಕೈಕಾಲು ಉರಿ, ಬಹುಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು, ಮೇಹಭಳುಕು, ಮೇಹವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨. ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಲವಂಗ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ತುಂಗೇ ಗಡ್ಡೆ, ಪಚ್ಚುಕವೂರ, ಕೊತ್ತುಂಬರೀಬೀಜ, ಖರ್ಜೂರ, ಒಣಗಿದ ತುಲಸೀ ಸೊಪ್ಪು, ಅತಿಮಧುರ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆ, ಆನೇನೈಗ್ಗಿಲು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಶುಂರಿ, ಜಾಕಾಯಿ, ನೆಲಗೊರಮಿಡಿ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಭತ್ತದ ಅರಳು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವ ಗಂಧಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ರಾಯವುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿವದಾರ್ಧ ವರ್ಷ. ಇದರಿಂದ ೨೪ ವೈತ್ಯ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೩. ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಾವೀಕಲ್ಲು ಗಂಧ ತೆಗೆದುಕೊಡುವುದು. ರಾಗಿ ಹಿಟ್ಟು ಮಾಡಿದ ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿನೀರು ಕಾಯಿಸಿ ಮೈಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅನಂತರ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ಹೊಗೆಕೊಟ್ಟರೆ ಗಜಪಿತ್ಥ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಬೆಂಕಿಕೆಂಡದಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಬಿಸಿಮಾಡಿ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ನುಂಗಿಸುವುದು. ಈರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೨ ದಿನ ಕೊಟ್ಟರೆ ಗಜಪಿತ್ಥ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಅಮ್ಲಪಿತ್ಥ ಲಕ್ಷಣ.

ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವದಾರ್ಧಗಳು, ಹಳಸಿದ ಅನ್ನವು, ಹುಳಿಪದಾರ್ಥಗಳು, ತಾಪಕರಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವುಗಳಿಂದ ಪಿತ್ಥವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿದರೆ ಅದು ಅಮ್ಲಪಿತ್ಥ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಧೋಗತವೆಂತಲೂ, ಉರ್ಧ್ವಗತವೆಂತಲೂ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಅಧೋಗತಾಮ್ಲ ಪಿತ್ಥದಲ್ಲಿ ದಾಹ, ತಾಪ, ಮೂರ್ಛೆ, ಭ್ರಮೆ, ಮನೋ ವಿಕಾರ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರೂರುವಿಕೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬೆಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವು, ಮೈಬೆವರುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಹಳದಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮಲವು ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಹೋಗುವಿಕೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಉರ್ಧ್ವಗತಾಮ್ಲ ಪಿತ್ಥದಲ್ಲಿ ಹಸುರಾಗಿಯೂ, ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ, ನೀಲ ವಾಗಿಯೂ, ಕಪ್ಪಾಗಿಯೂ, ರಕ್ತವು ಕಲೆತಂತೆಯೂ, ಮಾಂಸದ ನೀರಿನಂತೆಯೂ, ಅಮ್ಲ ರಸದಂತೆಯೂ ವಾಂತಿಯಾಗುವುದು. ಕಹಿಯಾಗಿಯೂ, ಹುಳಿಯಾಗಿ ಯೂ ತೇಗುಗಳು ಬರುವುವು. ಕಂಠವು ಹೃದಯವು, ಕುಕ್ಷಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಪವು, ಉರಿಯು, ಜ್ವರವು, ಅರೋಚಕವು, ಬೊಬ್ಬೆಗಳು, ಪಡೆಗಳು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಈ ಎರಡುವಿಧ ಆಮ್ಲ ಪಿತ್ತಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವಾತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂದುತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ವಾತಜಾಮ್ಲ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಛೇದ, ಪ್ರಲಾಪ, ಮೂರ್ಛೆ, ಶರೀರವು ಕೃಶಿಸುವುದು, ನೋವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವಂತಿರುವಿಕೆ, ತಲೆತಿರುಗು, ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ತಿನಿಸು, ಓಕರಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಕಫಜಾಮ್ಲ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಕಫವು, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವುದು, ಶರೀರವು ಭಾರವಾಗಿ ಮರದಂತಿರುವಿಕೆ, ಅರೋಚಕವು, ಶರೀರವು ತಣ್ಣಗಿರುವಿಕೆ, ಕೃಶತ್ವವು, ವಾಂತಿ, ಕಂಠವನ್ನು ಕಫವು ನಿರೋಧಿಸುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವು, ತುರಿ, ನಿದ್ರೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜಾಮ್ಲ ಪಿತ್ತದಲ್ಲಿ—ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡೂ ಕಾಣುವುವು.

ಆಮ್ಲ ಪಿತ್ತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಬಹಳ ದಿವಸದಿಂದ ಸಂಚಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಆಮ್ಲ ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಸೈಂಧವಲವಣ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗಾಜುಲವಣ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಡಾ ಲವಣ ಕಾಲುತೊಲೆ, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಷಾರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು || ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಆಮ್ಲ ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಸಬ್ಬಕ್ಷಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಅರಿಶಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಆಮ್ಲ ಪಿತ್ತ, ಕರುಳು ಕೂಗುವ ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ೬-ಮು ||| ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ||| ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ||| ತೊಲೆ, ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೩| ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೬|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಊಟಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ

ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಆಮ್ಲಪಿತ್ತ, ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಹುಳಿಯಾಗಿ ತೇಗು ಬರುವುದು, ಗುಲ್ಮ, ವಾತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಅವಿನತ್ತಿ ಚೂರ್ಣ:—ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯು ವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೪೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆ ೬೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ, ೧ ತೊಲೆ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ವಾರಕ್ಕೆ ೩ ಸಲ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಆಮ್ಲಪಿತ್ತ, ಮಲಬಂಧ, ಮೂತ್ರಬಂಧನ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯದಿಂದಂಟಾದ ರೋಗಗಳು, ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂಲ ವ್ಯಾಧಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಜವಾರಿಷೆ ಜರನಬ:—ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೮ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೮ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಪುಡಿಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೭|| ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಯೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೋಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಆಮ್ಲಪಿತ್ತ, ಅಜೀರ್ಣದ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಭೇದಿಗಳು ಆಗುವುದು, ಮೂಳೆ ಒಳಗಡೆ ಜ್ವರ (ಅಸ್ಥಿಜ್ವರ), ಹಸಿವು ಆಗದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಹೊಟ್ಟೆಕೋಸಿನ ಎಲ್ಲಾ ತರಹದ ರೋಗಗಳು, ವಾಯುಸಂಬಂಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ. ಅಜೀರ್ಣದಿಂದಂಟಾದ ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿಗೆ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ಪಾನಕದೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು.

ವಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಧೂವ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ, ನವಿಲುಗರಿ ಸುಟ್ಟಕರುಕು || ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ ೨ ಆಣತೂಕ, ಕುರಿಯಕೂದಲು

ಸುಟ್ಟುಕರುಕು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬಟ್ಟೆಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ತುಪ್ಪದದೀಪ ಉರಿಸಿ ಈ ಬಟ್ಟೆ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ದೀಪದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಾಂತಿ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ಬೀಜದ ಮೊಪ್ಪು, ಸಕ್ಕರೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೩. ಯಾಲಕ್ಕಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಲವಂಗ, ಕಮಲದಗಡ್ಡೆ, ಸಕ್ಕರೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಾಲು ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೪. ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಬಿಳೇಗರಿಕೆ, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ವಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಕಬ್ಬುತಂದು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ರಸಹಿಂಡಿ ಕೊಂಡು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ, ಲಾವಂಜ, ಶುಂಠಿ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ತಂದು ಕರೇಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅದ್ದಿ ದೀಪ ಉರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಇದರ ಸಮ ರಾಯಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕಾಲುತೊಲೆಯಷ್ಟು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಬ್ಬಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೬. ಕರೇಬಟ್ಟೆ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕು ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಸುವಿನ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಯಾಲಕ್ಕಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೭. ಮಾದವಾಳದಕಾಯಿ ಒಳಗಿನ ಕುಸುಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೮. ಆನಂದಬೈರವಿ ಮಾತ್ರ ೧, ಶ್ರೀಗಂಧ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೧ ವರಹ ತೂಕ ಇವು ಎರಡು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೯. ಶುಂಠಿ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡಲು ವಾಂತಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೧೦. ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಇದರ ಎರಡರಷ್ಟು ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಧಾನ್ಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ೧೫ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವುದು. ರಾತ್ರಿ ಊಟಮಾಡಿದ್ದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ವಾಂತಿಯಾಗುವುದು, ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಊಟಮಾಡಿದ್ದು ರಾತ್ರಿ ವಾಂತಿಯಾಗುವುದು, ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ ಮೊದಲಾದ ವಿಂಶತಿಪಿತ್ತಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ವಾಂತಿಗೆ ಗಂಡೌಷಧಿ:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಶುಂಠಿ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು, ಸಟಿಕೆ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು, ಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ನಿಂಬೇಹೆಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ (ಗಂಡೌಷಧಿ) ನಾಲಿಗೆಗೆ ಲೇಪನಮಾಡಲು ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಪ್ಲೀಹರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

* ಪ್ಲೀಹರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ.

ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜ್ವರಾದಿ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಳೇನಚ್ಚಿಗೆತಿರುಗಿ ಆಹಾರವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಅವಧ್ಯ ನಡೆಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಮಲೇರಿಯಾ ಜ್ವರದಿಂದಲೂ, ಮತ್ತು ಬಲಹೀನತೆಯಿಂದಲೂ ಇದರ ಉಪಸರ್ಗವಾಗಿರುತ್ತೆ.

* ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಗರ್ಭಿಣಿಯರಿಗೆ ಈಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು.

ಅತ್ಯಂತ ವೇಗವಾಗಿ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆಯಾಸವಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಅತಿಯಾಗಿ ದಾರಿನಡೆಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರಳನಿಕ್ಕಿ ವಾಂತಿಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಶ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಾಹನವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಏರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆ ವಾಹನಗಳು ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನಡೆಯದೆ ವಿಷಮವಾಗಿ ನಡೆಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಸಂಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಅತ್ಯಂತ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರುವುದರಿಂದಲೂ, ಮನುಷ್ಯನ ಎಡದ ಪಾರ್ಶ್ವದ ಅಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೀಹವೆಂದು ಒಂದು ಮಾಂಸಖಂಡವಿಹುದು, ಆ ಅಳ್ಳೆಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನತಪ್ಪಿ ಬೆಳೆವುದು, ತಾನು ಬೆಳೆಯದಿದ್ದರೂ ರಕ್ತವನ್ನು ಗ್ರಂಥಿರೂಪವಾಗಿ ರಸಾದಿ ಧಾತುಗಳಿಂದ ವೇಗವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿಸುವುದು, ಆ ಪ್ಲೀಹದೊಡನೆ ಅಸ್ಥಿಲವ್ಯಾಧಿಯೂ ಕೂಡಿದರೆ ಅತಿ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಆಮೆಯಬಿನ್ನಿನ ಹಾಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು. ಆ ಪ್ಲೀಹವ್ಯಾಧಿಯು ಮುಷ್ಟಿ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದಿದ್ದಾಗಲೇ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು. ಮುಷ್ಟಿ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವಹುದು, ಚಿಕಿತ್ಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗಲಾರದು.

ಜಲಕೂರ್ಮ ಲಕ್ಷಣ.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ವಾಯುವಿನಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ ಎಡದ ಅಳ್ಳೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬಲದ ಅಳ್ಳೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲಿರುವುದು. ನೀಳವಾಗಿಯೂ, ಕಠಿಣವಾಗಿಯೂ, ವೇದನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲುಗೆಟ್ಟು ತೊಡೆಗಳಿಗೆ ತ್ರಾಣವಿಲ್ಲದೆ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬಲಹಾನಿಯನ್ನೂ ಪಾಂಡುರವರ್ಣವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಲಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಜಲಕೂರ್ಮವೆಂದು ವೈದ್ಯರು ಹೇಳುವರು. ಶ್ಲೇಷ್ಮ ವಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಆ ವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪ್ಲೀಹಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ ಸಾಕಲ್ಪವಾಗಿ ಗುಲ್ಮಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಯಕೃದ್ವಾಲ್ಯದರವೆನ್ನುವರು.

ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಸೂರಣಗಡ್ಡೆ ತುರುವಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ಸಾಂಬರಿ ಉಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲಾಹೋರಿ ಉಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕರೇ ಉಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಜವುಖಾರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗಾಜು ಉಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೨. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇರಾಯಿ ಒಣಗಿದ್ದು ೪ ಸುಲಿದು ಬೀಜ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು. ಯವಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜಕ್ಕಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಗಾಜುಲವಣ ೧ ತೊಲೆ,

ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಚೌಳುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸಾವರ್ಚಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಇಂದ್ರಜವ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಾಲುಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿದರುಲುಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧|| ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅರ್ಧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪು ||| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ೧೨ ದಿನ ರಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟವನ್ನು ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳಚೇಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗೆ ೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಒಳಗಿನ ಗಡ್ಡೆ, ಮಹೋದರ, ಜಲೋದರ, ಗುಲ್ಮ, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩ ಓಮ ೧೨ ತೊಲೆ, ಕಾಬೂಲಿ ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಹಳೇ ಕಿಟ್ಟಿ ೯ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ತುಪ್ಪದ ಹಳೇಗಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೂಕದ ೧೨ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಮುಚ್ಚುಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ದನಗಳ ಗೊಬ್ಬರದ ತಿಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ೨೧ ದಿನ ಹೊತ್ತಿಟ್ಟು ನಂತರ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಿವಿಚಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ ಧೃತಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೦-೧೫-೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹಳೇಜ್ವರ, ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಸೈಂಧವಲವಣ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೩ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರಲವಣ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೊಳವಳಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೬ ತೊಲೆ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಘಟ್ಟ ಆಗುತ್ತಲೆ ಬಿಲ್ಲೆನಾಡಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಬಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ೨ ಹಣತೆಗಳಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ೧ ಮೊಳಪುಟವನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಶಿಂಧೂರವಾಗುತ್ತೆ. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಸಿಂಧೂರವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆನೋವು,

ಅರ್ಜೇಣ, ಮೈ ಕೈ ಬೆಚ್ಚುಗಿರುವುದು, ಹಸಿವಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಕೋಶದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೫. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಬೀಜತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿದ್ದು ೩ ತೊಲೆ, ಚೌಳುಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರೇಕಾಳಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುದಿಯುವದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ, ಮಹೋದರ, ಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ದುಂಪರಾಶ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ || ತೊಲೆ, ಭದ್ರಾಕ್ಷಿಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ತಂದು ಒಳಗಿರುವ ಬೀಜ ತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡ ರಸ ೧೧ ಶೇರು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೧೧ ಶೇರು, ಸೈಂಧವಲವಣ || ಶೇರು ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ರಸ ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಅದರೆ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೧ ಶೇರು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎಕ್ಕದ ಹೂವು || ಶೇರು, ನೀರು ೩ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ನೀರು ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಅಜಗಂದೆನಾಗೂರಿ ೧ ಶೇರು, ಗುಲಾಬಾಷ್‌ಗಡ್ಡೆ (ಸಂಜೆಮಲ್ಲಿಗೆಗಡ್ಡೆ) ೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಚೋಪುಚಿನ್ನಿ ೧ ಶೇರು ಇವು ಮೂರು ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಇದರಲ್ಲಿ ೨ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಒರಳಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ

ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಂಚಲವಣ ೫ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಬೀಜ ತೆಗೆದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹೆಸೀಶುಂಠಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ೧ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ರಸ ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದ ಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ಬಲಿತ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಂದು ತಂದು ಜುಟ್ಟು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ಕಣ್ಣಿನ ರಂಧ್ರ ತೆಗೆದು ಒಳಗಿರುವ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೈಂಧವಲವಣ ೩ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಕಲ್ಲುವು ೩ ತೊಲೆ, ನಮ್ಮಖೆ ಮುರಾಸಾನಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲಾಹೂರಿನಮ್ಮಕ್ ೩ ತೊಲೆ, ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲು ೩ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಮರದ ಬಿರಟೆಹಾಕಿ ಕಾಯಿ ಸುಡದಂತೆ ೧೫ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟೆಹಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಸಿನ್ನೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಒಳಗಿರುವ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡಿ ಭತ್ತದ ಸಣ್ಣ ತಾಡಿನಲ್ಲಿ ಉರುಳಿಸಿ ನುಂಗಿಸುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಸಪೂಢೆವಾಸ್ತೆ ತಾಪತಿಲ್ಲಿ (ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆಗೆ) :—ಸೋಂಟ್ ೧ ತೊಲೆ, ಅಜವಾನಿ ಕಿರ್ರಾನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜೆ ಕಾರ್ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಲೀಮಿರ್ಚಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜ್ ೧ ತೊಲೆ, ಜೀರಾ ೧ ತೊಲೆ, ಅಜರ್ವಾ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿ ಅಜರ್ವಾ ೧ ತೊಲೆ, ಜೋರಿಅಜರ್ವಾ ೧ ತೊಲೆ, ಹಲೀಲೆಸಿಸಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಲೀಲೆ ಕಾಬೂಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ದುಮ್ಮಿಕಾಲೀಮಿರ್ಚಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಟ್ಟಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಂತಾ ಖಾರ್ ೧ ತೊಲೆ, ಪೊನ್ನಡ್ಕಾರ್ ೧ ತೊಲೆ, ನಮ್ಮಖೆಸಂಗ್ ೧ ತೊಲೆ, ಬಂಗ ಡೀಕಾನಮ್ಮಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಲಾನಮ್ಮಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂದಾನಮ್ಮಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ಖಾತಾನಮ್ಮಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ಹಲ್ದಿ ೧ ತೊಲೆ, ನೊಗಜೆಗಜ್‌ಗಾ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಯಿ ಬಡಂಗ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸಿಪ್ಪಲಾವೋಡ್ ೧ ತೊಲೆ, ಧನಿಯಾ ೧ ತೊಲೆ, ಪೋಸ್ತೆ

ತುರಂಜಾ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವುದು, ಅನಂತರ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ತಾಟೆಬೆಲ್ಲ ೨ ಶೇರು, ಉಪ್ಪು ೨ ಶೇರು, ರಕ್ತಬೋಳ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಕರಗುವವರಿಗೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ನೆಲತಂಗಡಿ ೧ ಪಾವು, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧೧ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಅಪ್ಪಟೆ ಒಳ್ಳೆ ಎಳ್ಳು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಗಟೆಕೆಗಿಡದ ಬೊಬ್ಬಡೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಶರೀರಪ್ರಕೃತಿ ಅನುಸರಿಸಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಎರಡಾಣತೂಕ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿವಸ ಕೊಟ್ಟರೆ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿಹೋಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೬. ೭ ಕವಡೆ (ಮೊಡ್ಡೆದು) ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದು ಮುಣುಗುವಷ್ಟು ಶೀಮೆಕಾಡಿ (ವಿನ್ರಿಗರ್) ಹಾಕಿ ಸೂರ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿಟ್ಟರೆ ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು. ಇದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೪ ಗುರುಗಂಜಿಯಷ್ಟು ಭಸ್ಮವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಬೀಜತೆಗೆದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ || ಶೇರು, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಪಾವು ಇವು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಸವೆಲ್ಲ ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಕರೀಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅಳತೆ ಅರ

ಪಾವು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಕರಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ೬ ತೊಲೆ, ಸೇಂದಾನಮ್ಮಕ್ ೪ ತೊಲೆ, ಬಂಗಡಿ ನಮ್ಮಕ್ ೪ ತೊಲೆ, ಪಾದರಾನಮ್ಮಕ್ ೪ ತೊಲೆ, ಕಾಚುನಮ್ಮಕ್ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವುದು. ಇದರ ಎರಡರಡರಷ್ಟು ಬೀಜ ತೆಗೆದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ತೂಕ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಸವೆಲ್ಲ ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ ಕರೇಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಅಳತೆ ಅರಸಾವು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೫-೬ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ಬಲಿತ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಂದು ತಂದು ಜುಟ್ಟು ಕಿತ್ತುಹಾಕಿ ಕಣ್ಣಿನ ರಂಧ್ರತೆಗೆದು ಒಳಗಿರುವ ನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಪಂಚಲವಣ ೫ ತೊಲೆ, ಗುಬುಚೆ ಮುಳ್ಳಿನ ಗಿಡದಹುವು ೯ ತೊಲೆ, ಮುಂಡಕಳ್ಳಿ ಹಾಲು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತೆಂಗಿನಕಾಯಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಮರದ ಬಿರಟೆಹಾಕಿ ದನವಿನಗೊಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ೧೨ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ೫ ದಿನ ಹೊಳೆಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಮೇಲಿನ ಸಿವ್ವೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಒಳಗಿರುವ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿಯನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೦. ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ||| ಶೇರು, ಮುಂಡಕಳ್ಳಿಹಾಲು ಅರಸಾವು, ಹೇರಳೆ ಕಾಯಿನ ರಸ ಅರಸಾವು, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ಅರಸಾವು, ಸೈಂಧವಲವಣ ಅರಸಾವು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಅರಸಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಲೇಹ್ಯ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಾಗಲಿ, ತುಪ್ಪದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮೊಸರಿ ನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ

ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ, ಉದರಗಡ್ಡೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಕುಟ್ಟು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಚಿಟ್ಟರಳಿಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ಬಿಳೀ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ಅರಸಾವು, ಬೀಜ ತೆಗೆದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ರಸ ಅರಸಾವು, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡುವುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨. ಕಾಡುಮೆಣಸಿನಸೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಮಂಗರವಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ ಬೆಂಕಿ ಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹೊಟ್ಟೆ ತೆಗೆದ ಈರುಳ್ಳಿ ೪, ಹೊಟ್ಟೆ ತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೪, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು || ತೊಲೆ, ಹುಣಿನೇ ಹಣ್ಣು || ತೊಲೆ ಇವು ನಾಲ್ಕು ದಿನಸು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಯಳಚೀಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಕೊಡುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೩. ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ೧ ಶೇರು, ಕೆಸವೇದಂಟಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು ಇವೆರಡೂ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ರಸ ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ಸಂಜೆಮಲ್ಲಿಗೆ ಗಡ್ಡೆ ತಂದು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ತೊಗರೀಬೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಉಪ್ಪು ಕಾರ ಮುಂತಾದ್ದು ಹಾಕಿ ಸಾರುಮಾಡಿಸಿ ದಿನ ತಪ್ಪಿ ದಿನ ೫ ದಿನ ಊಟಮಾಡಿದರೆ ಜ್ವರದಗಡ್ಡೆ ಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು.

ನಲವತ್ತಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಹೃದಯರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

೧. ಹೃದ್ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಉಷ್ಣವೆದಾರ್ಥಗಳು, ಗುರುದ್ರವ್ಯಗಳು, ಹುಳಿ, ಕಾರ, ವಗರು, ಕಹಿ ಈ ವೆದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಉಟಮಾಡುವಿಕೆ, ಬಹಳ ಶ್ರಮೆಯು, ಅಭಿಘಾತವು ಇವುಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆ, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಟಮಾಡುವಿಕೆ, ಅತಿ ಮೈಧುನವನ್ನಾಚರಿಸುವಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವಿಕೆ, ವೇಗವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವಿಕೆ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳು ಕೆಟ್ಟು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬಾಧೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವು. ಇದು ಹೃದ್ರೋಗವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಹೃದ್ರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಕ್ರಿಮಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಐದು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ವಾತ ಹೃದ್ರೋಗದಲ್ಲಿ :—ಹೃದಯವನ್ನೆಳೆದಂತೆಯೂ, ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆಯೂ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದಂತೆಯೂ, ಕೊಡಲಿಯಿಂದ ಭೇದಿಸಿದಂತೆಯೂ ಇರುವುದು.

ಪಿತ್ತ ಹೃದ್ರೋಗದಲ್ಲಿ :—ದಾಹ, ಕಂಠಶೋಷವು, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉರಿ, ತಾಪವು, ಆಯಾಸವು, ಮೂರೈ, ಹುಳಿತೇಗು, ಬೆವರು, ಮುಖಶೋಷವು ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಕಫ ಹೃದ್ರೋಗದಲ್ಲಿ :—ಶರೀರಭಾರವು, ಕೆಮ್ಮು, ಅರುಚಿ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯವು, ಮೈಮುರಿಯುವಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಸಿಹಿಯಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ಹೃದ್ರೋಗದಲ್ಲಿ :—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಣಬರುವುವು.

ಕ್ರಿಮಿಜ ಹೃದ್ರೋಗದಲ್ಲಿ :—ಓಕರಿಕೆ, ಅರೋಚಕವು, ಶೂಲೆ, ಬಾಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲು, ಶೋಷವು ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಹೃದಯರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ರೋಮಾಂಚವು, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು, ಹೃದಯಶೂಲೆ, ನಿಟ್ಟುಸುರು ಇವುಗಳು ಇರುವ ಹೃದಯರೋಗ ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ವಾಯುವು ಸಾಫಿ, ಗುದಗಳ ಒಳಹೊಕ್ಕು ವಂಕ್ಷಣಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಗುದ, ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮಲ, ವಸ್ತ್ರ, ಸಿರಸ್ಸು,

ನಾಭಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ರೋಗಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ ವಂಕ್ಷಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶೂಲೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ನೀರಡಿಕೆ, ಮಲ, ಭೇದ, ಶ್ವಾಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಗುಡ್ಡೆಗಳು ಅಲ್ಲಾಡದಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರೇಣದೇ ಹಿಗ್ಗೇ ಆಗಲಿ, ಬಲಿಷ್ಠನಿಗೇ ಆಗಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇದ್ದ ಹೃದಯರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಹೃದ್ರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ದಶಮೂಲ, ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಶುಂಠಿ ಇವುಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಾರು, ಶಿಲಾಜಿತು, ಅರಗುಗಳ ಎರಡೆರಡು ಅಣೆ ತೂಕವಂ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ವಾಯುವಿನಿಂದಂಟಾದ ಹೃದ್ರೋಗ, ಎದೆಶೂಲೆ, ಅಕ್ಕಿಶೂಲೆ, ಗುಲ್ಮರೋಗ, ಗುಲ್ಮಶೂಲೆ, ಎಡಬಿಡದಿರುವ ನೋವು ಇವು ಪರಿಹಾರವಹವು.

೨. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಶುಂಠಿಗಳ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನು, ಶುಂಠಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಹೃದಯಶೂಲೆ, ಪಾರ್ಶ್ವಶೂಲೆ, ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ಗುಲ್ಮ, ಉದರ ರೋಗ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹಾರವಹವು.

೩. ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನೂ ಯವಕ್ಕಾರವನ್ನೂ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಿಸಿಯ ತುಪ್ಪದಿಂದ ನಾಲ್ಕು ವರಹ ತೂಕದಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಎದೆನೋವು, ಎದೆ ಒಡೆತ, ನೋವು, ಶ್ವಾಸ, ಗುಲ್ಮ, ಕಾಸಗಳು ಪರಿಹಾರವಹವು.

೪. ಸೈಂಧವಲವಣ ಹುರಿದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಎದೆಗೆ ಲೇಪಿಸಲು ಎದೆ ನೋವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೫. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಿಗಡೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಬಜೆ, ನೆಲಸಿಂದ, ಬೋಳ ದರಗ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ವಾಯುವಿಕಂಠ ಇವುಗಳಂ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಕದಡಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕ್ರಿಮಿಹರ, ವಿರೇಚನವಹುದು.

೬. ದಶಮೂಲವೆಂದರೆ—ಬಿಲ್ವ, ನರುವಲ, ಹೆಮ್ಮರ, ಶಿವನಿ, ಪಾದರಿ ಇವುಗಳು ಐದು, ಒಂದೆಲೆಹೊನ್ನೆ, ಮೂರಲೆಹೊನ್ನೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ನೆಲಗುಳ್ಳ, ನೆಗ್ಗಲು ಇವು ಐದು, ಹತ್ತು ನೇರಿದರೆ ದಶಮೂಲವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇವುಗಳ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಯವಕ್ಕಾರ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿ ಸುವುದರಿಂದ ಹೃದಯರೋಗ, ಗುಲ್ಮ, ಶೂಲೆ, ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ ಇವುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ.

೨. ಉದರರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ, ನಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಬಲಹೀನತೆ, ಅಗ್ನಿನಾಂದ್ರವು, ಊತವು, ಅವಯವಗಳು ಕೃಶಿಸಿರುವಿಕೆ, ವಾತವುರೀಷಗಳು

ಬಂಧಿಸಿರುವಿಕೆ, ತಾಪವು, ಮಂಕಾಗಿರುವಿಕೆ ಇವು ಉದರರೋಗದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಉದರರೋಗಗಳು-ವಾತೋದರ, ಪಿತ್ತೋದರ, ಕಫೋದರ, ಸನ್ನಿಪಾತೋದರ, ಜಲೋದರ, ಪ್ಲೀಹೋದರ, ಕ್ಷತೋದರ, ಬದ್ಧಗುದಗಳೆಂದು ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಾತೋದರದಲ್ಲಿ:—ಹಸ್ತಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಾಭಿಕುಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಊತವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಕುಕ್ಷಿ, ಪಾಶ್ವರ್ಥಗಳು, ಉದರವು, ಬೆನ್ನುಮೂಳೆ, ಬೆನ್ನು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಕಾಲುನೋವು, ಪುಡಿಕೆಮೃಲು, ಅಧೋಭಾಗವು ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಮಲಬದ್ಧವು, ಚರ್ಮವು, ಮೂಗು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾಮಾರುಣವರ್ಣವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಉದರವು ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆಯೇ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವಿಕೆ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಕೆಮ್ಮುವಿಕೆ, ಉದರದಲ್ಲಿ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಇರಿದಂತೆ ಬಾಧೆಯು, ಉದರವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಕವುಪ್ಪು ಸಿರೆಯಿಂದಾವರಿಸಿರುವಿಕೆ, ಉದರವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದರೆ ಗಾಳಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಚೀಲದಂತಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಪಿತ್ತೋದರದಲ್ಲಿ:—ಜ್ವರವು, ಮೂರೈ, ತಾಪವು, ನೀರಡಿಕೆ, ಬಾಯಿ ಕಹಿ, ಭ್ರಮೆ, ಅತಿಸಾರ, ಚರ್ಮವು, ಮೂಗು, ಮುಖವು ಇವು ಕಪ್ಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹೆಳದಿ ಬಣ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಸಿರೆಗಳು ಉದರದಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವಿಕೆ, ಉದರವು ಹಸ್ತದಿಂದ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮೃದುವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪಕ್ವವಾಗುವಿಕೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುವು.

ಕಫೋದರದಲ್ಲಿ:—ಶರೀರವು ಕೃಶಿಸಿರುವಿಕೆ, ಸ್ಪರ್ಶಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಊತವು, ಭಾರವು, ಅತಿನಿದ್ರೆ, ವಾಂತಿ, ಅರುಚಿ, ಶ್ವಾಸವು, ಕಾಸವು, ಉದರವು ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ಹೊಳೆಹೊಳೆದು ಬಿಳಿಯ ರೇಖೆಗಳುಂಟಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತೋದರದಲ್ಲಿ:—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಾಣುವು ವಲ್ಲದೆ ಮೂರೈ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಕಾಶ್ಯವು, ನೀರಡಿಕೆ, ಬಾಯೊಣಗುವಿಕೆ; ಚಳಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ವರ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಕ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ತಾಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಪ್ಲೀಹೋದರದಲ್ಲಿ:—ಅಧಿಕ ಸಂ ತಾ ಪ ಕ ರ ವಾ ದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ರಕ್ತವೂ, ಕಫವೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಪ್ಲೀಹವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸುವುದು. ಈ ವ್ಯಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಎಡಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ಲೀಹವು ಅಧಿಕ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಶರೀರ ತಿಥಿಲವಾಗುವಿಕೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಬಲಹೀನತೆ, ಪಾಂಡುವು ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಯಕೃತ್ತು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಯಕೃದುದರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಜಲೋದರದಲ್ಲಿ:—ಸ್ನೇಹಪಾನವು, ಅನುವಾಸನವಸ್ತಿ, ವಮನ, ವಿರೇಚನವು ಈ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪಾನಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಜಲವಹಂಗಳಾದ ಸ್ತೋತಸ್ಸುಗಳೆಲ್ಲವು ದುಷ್ಪ್ರಕಾಶಿ ಉಪಸ್ನೇಹನ್ಯಾಯವನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಸ್ವವಿಸುವ ಅನ್ನರಸದಿಂದ ಕೂಡಿ ಉದರವು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದು. ಅಂತಹ ಜಲೋದರದಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಳಿದಂತೆ ಹೊಳೆಹೊಳೆದು ಹೊಕ್ಕುಳಸುತ್ತಲೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಆವರಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದಂತಿರುವುದು. ಉದಕವೂರಿತವಾದ ಚೀಲದಂತೆ ಗುಳಗುಳ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕದಲುತ್ತಿರುವುದು.

ಕ್ಷತೋದರದಲ್ಲಿ:—ಮುಳ್ಳುಗಳು, ಕಲ್ಲುಗಳು ಮೊದಲಾದ ಶಲ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಜಿಸಿದ್ದಾದರೆ ಆ ಶಲ್ಯವು ಪಕ್ವಾಶಯದಿಂದ ವಿಲೋಮವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದು ಅಂತ್ರವನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದು. ನಂತರ ಒಡೆದ ಅಂತ್ರದಿಂದ ಜಲಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಕೀವು ಸ್ರವಿಸಿ ಗುದದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಹೊರಡುವುದು. ಅದರಿಂದ ನಾಭಿ ಕೆಳಗಡೆ ಉದರವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವುದು. ಆ ಉದರವು ಸೂಜಿಗಳು ಚುಚ್ಚಿದಂತೆಯು, ಶೀಳದಂತೆಯು ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದು ಕ್ಷತೋದರವೆಂತಲೂ, ಪರಿಸ್ರಾವ್ಯದರವೆಂತಲೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ಜಿಗಟಾ (ಅಂಟಾ) ಗಿರುವ ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಜಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಕೂದಲುಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ, ಚಿಕ್ಕಕಲ್ಲುಗಳಿಂದಲಾಗಲಿ ಕಲಿತ ಅನ್ನವನ್ನು ಭುಜಿಸಿದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕರಳುಗಳಲ್ಲಡ್ಡವಾದದ್ದಾದರೂ ಮತ್ತು ಕರುಳು ಮಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದಲೂ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಮಲವನ್ನು ವಹಿಸುವ ನಾಡಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಗುದದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಪುರೇಷವನ್ನಡ್ಡಗಿಸುವುದು ಅಥವಾ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿಯಾದರೂ ಹೊರಡಿಸುವುದು. ಇದು ಬದ್ಧಗುದೋದರವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಉದರರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಕಣ್ಣಿನ ತೇಜಸ್ಸು ಕಮ್ಮಿಯಾಗಿ ಶಿಶ್ನವು ವಕ್ರವಾಗಿ ಚರ್ಮವು ತೆಳುವಾಗಿ ಬಲ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಅಗ್ನಿ ಇವುಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾದರೆ ಆ ಉದರರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಚರ್ಮ ತೆಳುವಾಗಿ ನೇತ್ರವು ಶೀತಳವಾಗಿ ಹುಬ್ಬು, ಕಿವಿ ಸಹ ವಕ್ರವಾಗಿ ಬಲ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಅಗ್ನಿ ಇವುಗಳು ಕ್ಷೀಣವಾಗಿ ಶೋಭೆ, ಅತಿಸಾರ, ಸಾರ್ವಶೂಲೆ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ಪ್ರವರ್ತಿ, ಹೊಟ್ಟೆಯುಬ್ಬರ ಇವುಗಳಿರುವ ಉದರರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೩. ಕೆಮ್ಮು, ಪೀನಸ, ಹೃಲ್ಲಾಸ, ಉರ್ಧ್ವಶ್ವಾಸ, ಅತಿಸಾರ, ಶೋಭೆ ಇವುಗಳಿದ್ದ ಉದರರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೪. ಮಲಮೂತ್ರಗಳು ಕಟ್ಟಿ ಶ್ವಾಸ, ಶೋಭೆ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ, ಜ್ವರ, ಮೂರ್ಛೆ, ಪಾಂತಿ, ಅತಿಸಾರ ಇವುಗಳಿದ್ದ ಉದರರೋಗವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಉದರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಮುಂಡಗನ್ನೆಯ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಏಳುಬಾರಿ ಭಾವನೆಯಂ ಮಾಡಿ ಒಂದೊಂದು ಹಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಜೇನಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಮಹೋದರ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಸುಖವುಂಟಾಗುವುದು.

೨. ಕೈ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಮೂತ್ರ ಬೆರಸಿಯಾದರೂ, ಹಾಲಂ ಬೆರೆಯಿಸಿ ಯಾದರೂ ಕೊಡಿಸಲು ಮಹೋದರ ಪರಿಹಾರವಹುದು.

೩. ದಶಮೂಲ, ಪಂಚಕೋಲ, ತ್ರಿಫಲೆ, ದಂತಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಿಗಡೆ ಇವಿಷ್ಟೂ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತವಾದ ಮಹೋದರ, ಜಲಕೂರ್ಮ ಇವು ಪರಿಹಾರವಹವು.

೪. ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ದಂತಿ ಈ ಮೂರು ಸಮಭಾಗ ಅಕಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಇಮ್ಮಡಿ, ಅದರ ಅರ್ಧಭಾಗ ಸೈಂಧವಲವಣ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಕೊಡಿಸಲು ಮಹೋದರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೫. ಗೋಮೂತ್ರ, ಹೆಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ, ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ, ಹೆಸುವಿನಹಾಲು, ಹೆಸುವಿನಸಗಣೇ ರಸ ಈ ಖ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೧ ಬಳ್ಳು, ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕಾಸು ವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಿಗಡೆ, ದಂತಿ, ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೇಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಹಾಲಿಂದರದು ಕದಡಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಂಡಗಲ್ಕಿ ಹಾಲು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಅತ್ತೀಹಾಲು ೧ ಸೊಲಿಗೆ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕಾಸಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ಶೋಭೆ, ಮಹೋದರ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಂಗಳು ಪರಿಹಾರವಹವು

೬. ಬರೀಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಲು ಮಹೋದರ ಪರಿಹಾರ, ಹಾಲು ಅನ್ನ ಪಧ್ಯ ಇರುವುದು.

೭. ಮಹೋದರವುಳ್ಳಂತಗೆ ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ತ್ರಿಲವಣಾದಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನಾದರೂ ಕ್ಷಾರಗಳನ್ನಾದರೂ ದೀಪನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಡಿಸುವುದು. ಗುಡಾರಿಷ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಅರಿಷ್ಟಗಳನ್ನಾದರೂ ದೀಪನಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಡಿಸುವುದು.

೮. ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ ಸೈಂಧವಲವಣಸಹಿತ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಕ್ಷತೋದರ ಶಮನವಹುದು.

೯. ಮಹೋದರಕ್ಕೆ ವಿರೇಚನ:—ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಕಲೇ ಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ತಾರೇಕಾಯಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಾದರಸ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಭಾಗ, ಇಷ್ಟರ ಸಮಭಾಗ ಶುದ್ಧಿ

ಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಗುಂಜಾ ಪ್ರಮಾಣ ದಷ್ಟು ಗುಳಿಗೆಯೆಂಮಾಡಿ ಅನುಪಾನವರಿತು ಕೊಡಲು ವಿರೇಚನವಹುದು.

೧೦. ರಸಭೂಷತಿ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವಾದರಸ ೧ ವರಹತೂಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ವರಹತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ವರಹತೂಕ, ಶುಂಠಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಮೆಣಸು ೧ ವರಹತೂಕ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ವರಹತೂಕ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿವೈ ೧ ವರಹತೂಕ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ವರಹತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೫|| ವರಹತೂಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಮುತ್ತುಗದಚಕ್ಕೆ ರಸದಿಂದ ೧ ಜಾವ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಹಸೀ ಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಶುಂಠಿಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಅನುಪಾನಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರೈಕೊಟ್ಟರೆ ವುದಾವರ್ತ ಅಂದರೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು ಗುಣ ವಾಗುವುದು. ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಕಾಯಿಸಿ ಅರಳೆಣ್ಣೆ ಸ್ವಲ್ಪಹಾಕಿ ಮಾತ್ರೈ ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ ಮಲಬದ್ಧ, ಶ್ವಾಸಕಾಸ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೫-೭ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೧. ಹುಚ್ಚುಹೀರೆಬೀಜ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮುಂಡಕಳ್ಳಿ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೆಣಸು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಮಾತ್ರೈ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಡ್ಡಗಡ್ಡೆ, ಜಲೋದರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಸಲವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಿಸರ್ಪರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ವಿಸರ್ಪರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ.

ಉಪ್ಪು, ಹುಳಿ, ಕಾರ, ಉಷ್ಣವದಾರ್ಥಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕ ವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ವಾತಾದಿ ಡೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ

ವಿಸರ್ವರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಶರೀರದ ಅನೇಕ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಿಸರ್ವವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಅಂದರೆ ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ತ್ವಕ್, ಮಾಂಸ, ರಕ್ತಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ, ದೇಹದಲ್ಲೊಂದು ಕಡೆಯೂ ನಿಲ್ಲದೆ ಸಕಲಾವಯವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುವುದಾಗಿಯೂ, ವಾತಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದಾಗಿಯೂ, ವಿಸ್ತೀರ್ಣವೂ, ಉನ್ನತವೂ ಆದ ಉತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

ವಿಸರ್ವರೋಗವು—ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಪಿತ್ತ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ವಹ್ನಿದಾಹ, ಅಭಿಘಾತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಒಂಭತ್ತು ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು.

ವಾತವಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ:—ವಾತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಉತವು, ಅದರುವಿಕೆಯು, ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಶೀಳಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ನೋವು, ಆಯಾಸವು, ರೋಮಾಂಚವು ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಪಿತ್ತವಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ:—ಉತವು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವಿಕೆ, ಪಿತ್ತಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಉತವು ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮವಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ:—ತುರಿ, ನುಣುಪು, ಕಫಜ್ವರ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ವಾತಪಿತ್ತ ವಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ:—ಜ್ವರವು, ವಾಂತಿ, ಮೂರ್ಛೆ, ಅತಿಸಾರವು, ನೀರಡಿಕೆ, ಭ್ರಮೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅರೋಚಕವು ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳುಂಟಾಗಿ, ಶರೀರವೆಲ್ಲಾ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟಂತೆ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಈ ಉತವು ಎಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೋ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಕರ್ರಗಾಗಿ ಇದ್ದಲಿನಂತಿರುವುದು. ಅದು ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದುದರಿಂದ ತಕ್ಷಣವೇ ಹೃದಯಾದಿ ಮರ್ಮಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನೇರುವುದು. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಾತವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದು. ಆಗ ಶ್ವಾಸವು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ರೋಗಿಯು ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದೆ ಇತ್ತ ಅತ್ತ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಇಂತಹ ಉಪದ್ರವವುಂಟಾಗಿ ಶೀಘ್ರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದುವನು. ಇದೇ ಅಗ್ನಿ ವಿಸರ್ವವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಫವಾತವಿಸರ್ವದಲ್ಲಿ:—ಪ್ರಕೋಪವಾದ ಕಫದಿಂದ ವಾತಮಾರ್ಗವು ನಿರೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಆ ವಾತವು ಪ್ರಕೋಪ ಹೊಂದುವುದು. ಅಂತಹ ಕಫವು ರಕ್ತವೃದ್ಧಿಯಿರುವ ಮನುಷ್ಯನ ಚರ್ಮ, ಸಿರಾ, ಸ್ನಾಯುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ರಕ್ತವನ್ನು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾಡಿ ದೀರ್ಘಗಳಾಗಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಕಾರಗಳಾಗಿಯೂ,

ವರುಲಗಳಾಗಿಯೂ ಕಠಿಣವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಆ ಗ್ರಂಥಿಮಾಲೆಯು ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ತೀವ್ರವೇದನಾಯುತವಾದ ಜ್ವರವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಆಗ ಶ್ವಾಸವು, ಕಾಸವು, ಅತಿಸಾರವು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ವಾಂತಿ, ಭ್ರಮೆ, ಇಂದ್ರಿಯಸಮೋಹ, ಶರೀರವರ್ಣವು ಬದಲಾಯಿಸುವಿಕೆ, ಮೂರೈ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣಬರುವುವು. ಇದು ಗ್ರಂಥಿ ವಿಸರ್ಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಫಪಿತ್ತವಿಸರ್ಪದಲ್ಲಿ:—ಕಫ ಪಿತ್ತಗಳು ಸ್ವಸ್ಥಾನವಾದ ಆಮಾಶಯದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ, ಹೆಳದಿಬಣ್ಣವುಂಟಾಗಿ, ಪಾಂಡುರವರ್ಣವಾಗಿ, ಸ್ನಿಗ್ಧಗಳಾಗಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ವೇದನಾಸಹಿತವಾದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಆ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ಒಳಗೆ ವಕ್ರವಾಗಿ ಕೈಗಳಿಂದ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಗ್ರಂಥಿಶುಂತೆ ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಮಾಂಸವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ, ಮಾಂಸದೋಷದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವ ಸಿರಾಸ್ನಾಯು ಸಂಘಾತವುಂಟಾಗಿ, ಹೆಣದಂತೆ ದುರ್ಗಂಧವುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜ್ವರವು, ನಿದ್ರೆ, ತಲೆನೋವು, ಶರೀರ ಕೃಶತ್ವವು, ಶರೀರವು ಅಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅರುಚಿ, ಭ್ರಮೆ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅಸ್ಥಿಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ, ಭುಜಿಸಿದ ಆಹಾರವು ವಕ್ರವಾಗದಿರುವಿಕೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಇದು ಕರ್ದಮವಿಸರ್ಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ತ್ರಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಂಗಳು ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅದು ಸನ್ನಿಪಾತವಿಸರ್ಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಅಗ್ನಿ ದಾಹದಿಂದಂಟಾದ ವಿಸರ್ಪವು ಅಗ್ನಿ ದಾಹ ವಿಸರ್ಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತವಿಸರ್ಪ ಲಕ್ಷಣಂಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶಸ್ತ್ರ ಪ್ರಹಾರಾದಿಗಳಿಂದ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ರಕ್ತಪಿತ್ತಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿ ಹುರುಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಜ್ವರವು, ನೋವು, ಉರಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಂಗಳಿಂದ ಶ್ಯಾಮಾರುಣವರ್ಣಂಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಇದು ಅಭಿಘಾತ ವಿಸರ್ಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಿಸರ್ಪಿರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

೧. ಸನ್ನಿಪಾತ ಮತ್ತು ಕ್ಷತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ವಿಸರ್ಪವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

೨. ಕಾಸ, ಅಂಗಕಾಂತಿನ್ಯೂನತೆ, ಜ್ವರ, ಮೂರ್ಛೆ, ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು, ಭ್ರಮೆ, ಮುಖಶೋಷೆ, ಹಂಮೈಸುವಿಕೆ, ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಉರಿ, ಅತಿಸಾರಗಳುಳ್ಳ ವಿಸರ್ಪವು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವಿಸರ್ಪಿರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ತುರಿಚಿನಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಶುಂಠಿ ಇವಿಷ್ಟೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕವನ್ನು ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೨. ಮರದರಿಶಿನ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಚಾಣಂಗಿ, ತ್ರಿಫಲ, ಬೇವಿನಕಡ್ಡಿ, ಯಸ್ಥಿಮಧುಕ, ಕಹಿದರಸಿನ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಕಾಸಿ ತುಪ್ಪವೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೩. ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ಕಹಿಪಡವಲ, ಹೆಸರು ಇವಿಷ್ಟೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕವನ್ನು ೧ ಬಳ್ಳಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಸಕ್ಕರೆವೆರೆಸಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ ಪರಿಹಾರವಹುದು.

೪. ನೆಲಮಾಗಳಿ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ಲಾವಂಚ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶುಂಠಿ, ತುರಿಚಿನಬೇರು, ಭದ್ರಮುಸೈ ಇವಿಷ್ಟೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೨ ವರಹಾ ತೂಕವನ್ನು ಒಂದು ಬಳ್ಳಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು. ಅತಿಸಾರ ಜ್ವರಗಳೂ ಶಮನವಹವು.

೫. ಭದ್ರಮುಸೈ, ಬೇವು, ಕಹಿಪಡವಲ, ಮರದರಿಶಿನ, ಅರಿಸಿನ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ಹೆಣ್ಣು, ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆ, ಶುಂಠಿ, ಚೇತರಾಶಿ, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ತುರಿಚಿನಬೇರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ, ನೆಲಬೇವು, ಲಾವಂಚ, ಮುಡಿವಾಳ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಹೆಮ್ಮರದ ತೊಕ್ಕು, ದೊಡ್ಡ ಪಡವಲ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳೆಂದುಂಟಾದ ವಿಸರ್ಪವಂ ಕೆಡಿಸುವುದು. ಈ ಕಷಾಯ ಅಮೃತಕ್ಕೆ ಸರಿಯೆಂಬರು.

೬. ಅಡುಸೋಗಿ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬೇವಿನ ಕಡ್ಡಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಕಾಚಿನ ಚೂರ್ಣವೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೭. ಬಾಗೇಬೀಜ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಶಿನ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಕ, ಯಸ್ಥಿಮಧುಕ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸರಳದೇವದಾರು, ಏಲಾವಾಲುಕ, ರಕ್ತಚಂದನ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ನೀರಲ್ಲರೆದು ಲೇಪನಮಾಡಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೮. ನೀಲೀಬೇರನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲರದು ಲೇಪನಮಾಡುವಣ, ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀಲೀಬೇರನ್ನು ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯ ಕೊಡುವಣ ಇವುಗಳಿಂದ ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೯. ಬಹುಕಾಲದ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಅತ್ತಿಹಾಲನ್ನೂ ಅರಳೀಮರದ ಚಕ್ಕೆಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪನ ಮಾಡಿಸಲು ವಿಸರ್ಪವಂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು. ಉರಿ, ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳು ಶಮನವಹವು.

೧೦. ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಅರಿಸಿನ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಮುಡಿವಾಳ, ಶಾಬರ ಲೋಧ್ರ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ನೀರಲ್ಲರೆದು ಲೇಪನ ಮಾಡಲು ವಾತಜವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೧. ಸಬ್ಬಸೀಗೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ನೆಲದಾಳೆಗೆಣಸು, ಬಿದರಿನಬೇರು, ಕರೀಗೋರಟೆಬೇರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ದೇವದಾರು, ಕಾಡನುಗ್ಗೇಬೇರು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ನೀರಿನಿಂದರೆದು ಲೇಪನ ಮಾಡಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೨. ಅಲದಬೀಳಿನ ಯಳೇಮೊಗರು, ಬಾಳೇಗಡ್ಡೆ, ತಾವರೆಗೆಣಸಿನ ದಂಟು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ನೀರಲ್ಲರೆದು ಶತಧಾತುಘೃತದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಲೇಪನ ಮಾಡಲು ಪಿತ್ತ ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೩. ಶಂಖವನ್ನಾದರೂ, ಹವಳವನ್ನಾದರೂ, ಮುತ್ತಿನಚೆಪ್ಪುವನ್ನಾದರೂ, ಕಾವೀಕಲ್ಲನ್ನಾದರೂ ಅರೆದು ತುಪ್ಪದಿಂದ ಲೇಪನ ಮಾಡಲು ಪಿತ್ತ ದಿಂದುಂಟಾದ ವಿಸರ್ಪ ಪರಿಹಾರವಹುದು.

೧೪. ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಜೂರ್ಣವನ್ನು ಲೋಳೀಸರದ ರಸದಲ್ಲರೆದು ಸೇಕಲೇ ಪಂಗಳಂ ಮಾಡಿಸಲು ಪಿತ್ತವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೫. ತ್ರಿಫಲೆ, ಪದ್ಮಕ, ಲಾವಂಜ, ಮುಟ್ಟಿದರೆಮುನಿನ, ಕಣಗಿಲ ಬೇರು ಇವನ್ನಾದರೂ ನೀರಲ್ಲರೆದು ಲೇಪನಮಾಡಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದುಂಟಾದ ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೬. ದೂರ್ವಾದಿಘೃತಃ—ಗರಿಕೆಯ ಸಮೂಲದ ರಸ ೨ ಬಳ್ಳ, ಅಲದ ಚಕ್ಕೆಯ ಕಷಾಯ ೨ ಬಳ್ಳ, ಹಾಲು ೧ ಬಳ್ಳ ಇವೆಲ್ಲವಂ ಕೂಡಿಸಿದ್ದು ೫ ಬಳ್ಳ, ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಬಳ್ಳ ತುಪ್ಪವ ಹನಿಸಿ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯವು:— ನೆಲಮಾಗಳೇಬೇರು, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಶೀಪಿಯಗಡ್ಡೆ, ಪದ್ಮಕ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅಷಾಢಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಲಾವಂಜ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ, ನೆಲಗುಂಬಳದಗಡ್ಡೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಅರಿಸಿನ, ಲೋಧ್ರ, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ಮುಡಿವಾಳ, ತಾವರೆಗೆಣಸು, ಈ ೧೮ ಔಷಧಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡೆರಡು ತೊಲೆಹಾಕಿ ಕಾಸಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿಕೊಂಡು ದಿನಂವೃತಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಸೇವಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು. ಈ ತುಪ್ಪದಿಂದ ಲೇಪನ ಮಾಡಿಸಲು ಶಮನವಹುದು,

೧೭. ಪ್ರೇರವೃಕ್ಷಾದಿ ಘೃತಃ—ಗರಿಕೆಯ ಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಕೊಳಗ, ಇದರಲ್ಲಿ ೧ ಬಳ್ಳ ತುಪ್ಪ, ತುಪ್ಪದ ೪ ಮಡಿ ಹಸುವಿನಹಾಲನ್ನು ಹನಿಸಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯಃ—ಆಲದಮುಗುಳು, ಯಷ್ಟಿ ಮಧುಕ, ಲಾವಂಜಿ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡೆರಡು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣಿಸಿಹಾಕಿ ಒಂದು ದಿನ ಕಾಯಿ ಸಲು ಪಕ್ವವಾಗುವುದು. ಅದನ್ನು ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿಕೊಂಡು ದಿನಂಪ್ರತಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಸೇವಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೮. ಗೋಪಾಂಗನಾದಿ ಘೃತಃ—ಗರಿಕೆಯ ಸಮೂಲ ರಸ ೧ ಕೊಳಗದಲ್ಲಿ ೧ ಬಳ್ಳ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ೧ ಬಳ್ಳ ಹಾಲನ್ನೂ ಹನಿಸಿ ಪಾಕಮಾಡುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯಃ—ಸೊಗದೇಬೇರು, ಯಷ್ಟಿ ಮಧುಕ, ಲಾವಂಜಿ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಆಲದಮುಗುಳು, ತಾವರೆಗೆಣಸು, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ ಇವಿಷ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಎರಡೆರಡುತೊಲೆ ಮೇರೆ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ, ಕದಡಿ ಕಾಸಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿಕೊಂಡು ದಿನಂಪ್ರತಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಸೇವಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ ಶಮನವಹುದು.

೧೯. ದೂರ್ವಾದಿ ತೈಲಃ—ಗರಿಕೆಯ ಸಮೂಲ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಶ್ರೀತುಳಸಿ, ಲೋಳಿಸರ, ನೀಲಿ, ಚೀಳುಬಾಲದಸೊಪ್ಪು, ಅಗಸೆಸೊಪ್ಪು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪು, ಇವುಗಳ ರಸ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೨ ಮಾನ ತೆಗೆದು, ಒಂದೊಂದು ಕೊಳಗ ಸ್ವರಸದ ಲ್ಲೊಂದೊಂದು ಬಳ್ಳ ಎಣ್ಣೆ ಹನಿಸಿ, ಆ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಸಮಾನ ಹಸುವಿನಹಾಲನ್ನೂ, ೧ ಬಳ್ಳ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಹನಿಸಿ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯಃ—ಸೊಗದೇಬೇರು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ತುಪ್ಪದಬೇವದಾರು, ಕಚೋರ, ಗ್ರಂಧಿಕತಗರ, ಹಿರೇಮದ್ದಿನಬೇರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗತ್ವಕ್ಕು, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ಲಾವಂಜಿ, ಆಗಿಲುಶುಂಠಿ, ಕಸೂರಿ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ಕರೀಜೀರಿಗೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ, ಮುಡಿವಾಳ, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ತಾವರೆ ಗೆಣಸು, ಕುರಟೆಗೆಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಎರಡೆರಡುತೊಲೆ, ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಕದಡಿ ಕಾಸಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿ ದಿನಂಪ್ರತಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧತೊಲೆಮೇರೆ ಸೇವಿಸಲು ವಿಸರ್ಪ, ಮಸೂರಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವ್ರಣ, ಲೂಕಾದಿ ವಿಷ ದೋಷ, ಖುಜ್ಜಿ, ತಿನಿರ, ಸ್ಫೋಟಕ ಇವಿಷ್ಟು ಪರಿಹಾರವಹವು.

ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಮಸೂರಿಕೆ, ಖಜ್ಜಿ, ವಿಷಪುರಿ—ಔಷಧಗಳು.

೧. ಮಸೂರಿಕಾ ಲಕ್ಷಣ.

ಕಹಿ, ಹುಳಿ, ಉಪ್ಪು, ಕಾರ ಈ ರಸಗಳುಳ್ಳ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವಿಕೆ, ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧಗಳಾದ ಪ್ರೇರಮತ್ಸ್ಯಾದ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವಿಕೆ, ಜೀರ್ಣವಾಗದಿರುವಾಗ ಮತ್ತೆ ಭುಜಿಸುವಿಕೆ, ವಿಷಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಪುಷ್ಟಗಳಿಂದ ಬರುವ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವಿಕೆ, ಶನೈಶ್ವರಾದಿ ಕ್ರೂರಗ್ರಹಗಳಿಂದ ದೇಶಗಳಿಗೆ ವೀಕ್ಷಣೆಯುಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ, ವಂತಾದಿ ದೋಷಗಳು ಪ್ರಕುಪಿತಗಳಾಗಿ ದುಷ್ಟವಾದ ರಕ್ತದೊಡಗೂಡಿ ಕಿರುಗಡಲೆ ಆಕಾರವಿರುವ (ಬೊಬ್ಬಿಗಳು) ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸುವುವು. ಇದೇ ಮಸೂರಿಕೆಯು.

ಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ವಾತಪಿತ್ತ, ಪಿತ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ಚರ್ಮ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇದೋ, ಅಸ್ಥಿ, ಮಜ್ಜಾ, ಶುಕ್ರಗಳೆಂದುತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬಿಗಳು ಶ್ಯಾಮಾರುಣವರ್ಣವಾಗಿ, ರೂಕ್ಷಗಳಾಗಿ, ಅತಿನೋವುಂಟಾಗಿ, ಕಠಿಣವಾಗಿ, ಬಹಳಕಾಲದವರೆಗೆ ವಾಕಹೊಂದದೆ ಇರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಯವ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಮೂಳೆಗಳ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ನೋವು, ಕೆಮ್ಮು, ಛೇದ, ಮಾಂದ್ಯ, ಬಳಲಿಕೆ ; ಕಾಲುಗಳು, ತುಟಿಗಳು, ನಾಲಿಗೆ ಇವು ಒಣಗುವಿಕೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ಅರುಚಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬಿಗಳು ರಕ್ತವರ್ಣಗಳಾಗಿಯೂ, ಪೀತಗಳಾಗಿಯೂ, ಉರಿಯಿಂದಲೂ, ಅತಿ ನೋವಿನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪಾಕವನ್ನು ಹೊಂದುವುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅತಿಸಾರವು, ಮೈನೋವು, ಅರುಚಿ, ತಾಪ, ನೀರಡಿಕೆ, ಬಾಯಿಹುಣ್ಣಾಗುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗುವಿಕೆ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಜ್ವರವು ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿರುವುವು.

ಕಫಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬಿಗಳು ಶ್ವೇತವರ್ಣಗಳಾಗಿ ನುಣುಪುಂಟಾಗಿ, ಸ್ಥೂಲಗಳಾಗಿ, ತುರಿಯುಂಟಾಗಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ನೋವಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಚಿರಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾಕ ಹೊಂದುವವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬುಯೊಳಗೆ ಕಫವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ತಲೆನೋವು, ಶರೀರವು ಭಾರವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಅರುಚಿ, ನಿದ್ರೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿ ಅವಲಕ್ಕಿ ಯಂತೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಚರಕಾಲಕ್ಕೆ ವಾಕವುಂಟಾಗಿ ದುರ್ಗಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೀವುಸೋರುತ್ತಿರುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕಂಠವು ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗುವಿಕೆ, ಅರುಚಿ, ಶರೀರವು ಸ್ತಂಭಿಸುವಿಕೆ, ಅನರ್ಥವಾಗಿ ಮಾತಾಡುವಿಕೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ರಕ್ತಜ ಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತ ಮಸೂರಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು. ದ್ವಿದೋಷಗಳ ಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿದೋಷಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಲೆತಿರುವುವು.

ಮಿಕ್ಕಹಾಗೆಯೇ ಸಪ್ತಧಾತುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಆಯಾ ಧಾತುಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಸೂರಿಕಾರೋಗವು ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಕುಷ್ಠ ನೊದಲಾದ ತ್ವಗ್ರೋಗ, ಕಣ್ಣುಬೇನೆ, ಅವಸ್ಥಾರ, ಕ್ಷಯರೋಗ, ಮಸೂರಿಕೆ ಈ ಐದು ರೋಗಗಳುಳ್ಳವರನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಮುಟ್ಟಿದರೂ ದಾನ ಶೂಷವಾಗಿ ಇವರುಗಳಿಂದ ಏನಾದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಮುಟ್ಟಿದವರೂ, ಮುಟ್ಟಿದ ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅಂಟುವುದು.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಉಷ್ಣ, ತ್ವಕ್ಪಿನ್ನಲ್ಲಿ ತಾಪ, ಜ್ವರ, ಕ್ಷೀಣಿಸುವಿಕೆ, ಇವುಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ, ಪಿತ್ತದ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲೂ ಗಾತ್ರವಾಗಿ ಸ್ಫೋಟಕಗಳು ಏಳುವುವು, ಕೆಲವು ಚಾಣಂಗಿಯ ಬೇಳೆಯ ಆಕಾರವಾಗಿಹವು, ಕೆಲವು ಹವಳದ ಮಣಿಯ ಆಕಾರವಾಗಿಹವು, ಅದರ ನಡುವೆ ಕುಳಿಬಿದ್ದು ಸೀದಹಾಗೆಯಿದ್ದರೂ ಗಂಟಾಗಿದ್ದರೂ ದೇಹವಂ ನಾಶಮಾಡುವುವು.

ಸ್ಫೋಟಕದಲ್ಲಿಯೂ, ಮಸೂರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ವಿರೇಚನ ಮಾಡಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಮಸೂರಿಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಮಸೂರಿಕೆಯ ಪೂರ್ವಚಿಹ್ನೆ ಕಂಡಕೂಡಲೇ ಲಂಘನವನ್ನೂ ವಮನವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುವುದು. ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರುಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಿರೇಚನವಹುದು. ಬಹಳವಾಗಿ ತಾಪವುಂಟಾದರೆ ಶಸ್ತ್ರವಹಾಕಿ ರಕ್ತವ ತೆಗೆಯಿಸುವುದು.

೨. ಹಂಸಪಾದಿ ರಸವನ್ನೂ ಎಳ್ಳಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಟ್ಟರೂ ಸರಿ, ಲೋಳಿಸರದ ರಸವನ್ನೂ ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಟ್ಟರೂ ಸರಿಯೇ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ರಸವನ್ನೂ ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರವನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೂ ಮಸೂರಿಕೆ ಆಗಲಾರದು.

೩. ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಜಾಜೀಬೇರು ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿಕೊಡಿಸುವುದು, ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶಾರಿಬಾದಿ ಗಣದ ಕಷಾಯ ವನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಿಸುವುದು. ಶಾರಿಬಾ ಎಂದರೆ ಸೊಗಡೆಬೇರು.

೪. ಬೇವಿನ ಒಳನಾರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನು ಹಿಪ್ಪಲಿಚೂರ್ಣ, ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ ಸಹಿತ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಸಕಲವಾದ ಮಸೂರಿಕೆಗಳೂ ಶಮನವಹವು. ವಿಸರ್ಪ ವ್ಯಾಧಿಯೂ ಶಮನವಹುದು.

೫. ಶುಂಠಿ, ಕಳ್ಳಂಗಡಲೆಬೇರು, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ಕಹಿವಡವಲ, ಚಂಗಲಕೋಸು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ನೆಲ್ಲೀಚಟ್ಟು, ಭದ್ರಮುಸ್ತಿ ಇವನ್ನು ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಉತ್ತರದ ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೬. ಸೊಗದೇಬೇರು, ಯಕ್ಷಿಮಧುಕ, ಲಾವಂಚ, ತುರಿಚನಬೇರು, ಶ್ರೀ ಗಂಧ, ತಾವರೆಕೇಸರ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆಯ ಕಷಾಯ ವನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೭. ಆಡುಸೋಗೆ ಸೊವ್ವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಮರದರಿಸಿನ, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ನೆಲಗುಳ್ಳದ ಬೇರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ಕಹಿವಡವಲ, ಶುಂಠಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಂ ಮಾಡಿ ಗುಗ್ಗುಲದ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಕಲೆಯಿಸಿಕೊಡಲು ಸ್ಫೋಟಕ, ವಿಸರ್ಪ, ಮಸೂರಿಕೆಗಳು ಶಮನವಹವು. ಈ ಕಷಾಯ ವೃದ್ಧರುಗಳಾದ ವೈದ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದದ್ದು.

೮. ಸೀಹಾಲೆ, ತ್ರಿಫಲೆ, ಕಹಿವಡವಲ, ಅರಿಸಿನ, ಆಡುಸೋಗೆ, ಅಗಿಲು ಶುಂಠಿ, ತುರಿಚನಬೇರು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಹಂಸಪಾದಿ, ನೆಲಬೇವು, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಲಾವಂಚ, ಮುಡಿವಾಳ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಯಕ್ಷಿಮಧುಕ ಇವಿಷ್ಟು ನ್ನಾದರೂ ಕೊಡಿಸಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿಕೊಡಲು ಸ್ಫೋಟಕ, ಮಸೂರಿಕೆ, ಜ್ವರ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ವಿಸರ್ಪ ಇವಿಷ್ಟೂ ಶಮನವಹುದು.

೯. ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ತುರಿಚನಬೇರು, ಲಾವಂಚ, ಮರದರಿಸಿನ, ರಾಸೈ, ಶುಂಠಿ, ದಶಮೂಲ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ವಾತದಿಂದುಂಟಾದ ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೧೦. ನೆಲಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಗುಳ್ಳದಬೇರು, ಕಿರುನೆಗ್ಗಿಲು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವಿಷ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೩ ತೂಕವನ್ನು ಒಂದುಬಳ್ಳಿ ನೀರಿ ನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯವ ಕಾಯಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯ ಕೊಡಿಸಲು ಉತ್ತರದ ಮಸೂರಿಕೆಯೂ ಶಮನವಹವು.

೧೧. ನೆಲ್ಲೀಚಟ್ಟಿನ ಕಷಾಯವನ್ನಾದರೂ, ಅಮೃತಬಳ್ಳೀ ಕಷಾಯವ ನ್ನಾದರೂ, ಸೊಗದೇಬೇರಿನ ಕಷಾಯವನ್ನಾದರೂ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಉದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೧೨. ಒಂದೆಲಗದ ರಸವನ್ನು ಸಕ್ಕರೆಸಹಿತ ವಾನಮಾಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕಾ ವ್ಯಾಧಿ ಹೊರಟುಹೋಗುವುದು. ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಗಲ್ಲಗೊಂದೊಂದು ತೋರಿ ಹೋಗುವುದು.

೧೩. ಲಾವಂಚವಂ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೈಗೆ ಲೇಪವಂ ಮಾಡಿಸಿ ಶ್ರೀಗಂಧವಂ ಅರೆದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಆ ನೀರಿನಿಂದ ಸ್ನಾನವಂ ಮಾಡಿಸಿ ತಂಗಾಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಶಯನವಂ ಮಾಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೧೪. ಒಂದೆಲಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ರಸ ಅರ್ಧ ಸೊಲಿಗೆ ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೋಣ, ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೌತೇಕಾಯಿ ಬೀಜವನ್ನೂ ಯಸ್ತಿಮಧುಕವನ್ನೂ ಅಕ್ಕೀಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಲು ಸಮಸ್ತವಾದ ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೧೫. ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಲಾವಂಚ ಈ ಮೂರನ್ನೂ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯವ ಮಾಡಿ ನಾಳಿಕಾತಿಗಡೆ ಚೂರ್ಣ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು.

೧೬. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಅಂಜನ:—ತೊಗರಿಯನ್ನಾದರೂ ಹುಣಿಸೇಬೀಜವನ್ನಾದರೂ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಕ್ಕಿ ಆ ಹಾಲನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆಯರಚಲೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಲೂ ಮಸೂರಿಕೆ ಏಳದು, ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಉಗುಳ ನೀರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಯರ ಚಲೂ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಸೂರಿಕೆ ಏಳದು, ಬೇವಿನಹಗಿನು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಏಳದು, ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಸ್ತಿಮಧುಕವನ್ನೂ ಅಟ್ಟಿದ ಮಡಿಕೆಯ ಮಸಿಯನ್ನೂ ಉಗುಳ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿದರೂ ಸರಿಯೆ, ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಂಜನದ ಶಿಲೆಯನ್ನು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ತೇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಮಸೂರಿಕೆ ಏಳದು.

೧೭. ಮಸೂರಿಕೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಕೀವು ತುಂಬಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಒಡೆದು ನೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೆರಣೇಬೂದಿ ಸಣ್ಣ ನಾಗಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಮಲಗುವಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣ ನಾಗಿ ಹಾಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ಮಲಗಿಸಿ ಮೈಗೂ ಧೂಳಿತವ ಮಾಡಿಸೋಣ, ಅದರಿಂದ ತಮಿರ ಶಮನವಹುದು. ನೀರು ಸುರಿವುದು. ಸದ್ಯ ತಾಪಶಮನ.

೧೮. ಆನೆಯ ದಂತವನ್ನಾದರೂ, ಅಸ್ಥಿಯನ್ನಾದರೂ, ಕಾವೀಕಲ್ಲು ಅರಿಸಿನ ಸಹೆ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಲೇಪಿಸಲು ಕಲೆನಿಲ್ಲದು.

೧೯. ಹೂರದಚಕ್ಕೆ, ಗರಿಕೇಬೇರು, ನೆಲಗುಂಬಳ, ನಾಗಕೇಸರ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕವನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ೧ ಬಳ್ಳ ಹಾಲು, ೧ ಬಳ್ಳ ತುಪ್ಪ ಸಹಿತ ಪಾಕವಮಾಡಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಲು ವಿಸ್ಕೋಟಿಕ, ಮಸೂರಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶಮನವಹುವು.

೨೦. ಕ್ಷೀರವೃಕ್ಷಾದಿ ತೈಲ :- ಅಲದಮರದ ಚಕ್ಕೆ, ಅರಳೀಮರದ ಚಕ್ಕೆ, ಅತ್ತೀಚಕ್ಕೆ ಇವನ್ನು ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ಬಳ್ಳ ಲೋಳೀಸರದ ರಸ, ೧ ಬಳ್ಳ ಗರಿಕೆಯ ರಸ, ಕಷಾಯಸಹ, ೩ ಬಳ್ಳ ರಸಕ್ಕೆ ೩ ಬಳ್ಳಹಾಲು ಹನಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ೧ ಬಳ್ಳ ಎಣ್ಣೆಯ ಹನಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪ ದ್ರವ್ಯ:-ಯಸ್ತಿಮಧುಕ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಚಂಗಲಕೋವೃ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಸೊಗದೇ ಬೇರು, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ಮುಡಿವಾಳ, ಲಾವಂಜ, ಹೊಂಗೇವೃಕ್ಷದ ಬೇರು, ಕಚೋರ, ನೀಲಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗತ್ವಕ್ಕು, ಲವಂಗಪತ್ರಿ, ಇವು ಹೂವು, ಈಶ್ವರಿ, ಅಲದಮೊಗಗಳು, ಅತ್ತೀಚಿಗರು, ಅರಳೀಮೊಗಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೨ ವರಹಾ ತೂಕವಂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿಹಾಕಿ ಪಾಕವಮಾಡಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿ ಈ ತೈಲದಿಂದ ಅಭ್ಯಂಗವಮಾಡಿಸಲು ಸ್ಪೋಟಕ, ಮಸೂರಿಕೆ, ವಿಸರ್ಪ, ಖಜ್ಜೆ, ತ್ವಕ್ಕಿನ ಉರಿ ಮೊದಲಾದ ಉಷ್ಣವ್ಯಾಧಿಗಳು ಶಾಂತವಹವು.

೨೧. ಹಂಸಪಾದಿ ರಸವನ್ನೂ ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಸಮವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಮೈಗೆ ಲೇಪವ ಮಾಡಿಸಿ, ಶ್ರೀಗಂಧವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ, ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಶಮನವಹುದು. ಅಮೇಲೆ ಈಶ್ವರ ಸನ್ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ರಕ್ಷರಕ್ಷೆಯೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು.

೨೨. ಶ್ರೀಗಂಧ, ಪರ್ಪಾಷ್ಟಕ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಲಾವಂಜ, ಮುಡಿವಾಳ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕ ಒಂದು ಬಳ್ಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಉಗ್ರವಾದ ತಾಪ, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಸಹಿತವಾದ ವಿಸ್ಫೋಟಕಗಳು ಶಮನವಹವು.

೨೩. ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ನೆಲ್ಲಿಚಟ್ಟು, ಜಾಜೀಬೇರು ಇವಿಷ್ಟೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕವನ್ನೂ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಸ್ಪೋಟಕ ಶಮನವಹುದು. ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ತ್ರಿಫಲೆ, ಬೇವಿನ ಒಳನಾರು ಇವನ್ನ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕ ಕಷಾಯವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸಲು ಸ್ಪೋಟಕ ಶಮನವಹುದು.

೨೪. ಕಹಿದರಿಸಿನ, ತ್ರಿಫಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷಿಹಣ್ಣು, ಚಿಕ್ಕೇಬೀಜ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹಾ ತೂಕವಂ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಸ್ಪೋಟಕ ಶಮನವಹವು.

೨೫. ಜೀರಿಗೆ, ದವನದತೊಕ್ಕು, ಚಂಗಲಕೋವೃ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಗರಿಕೆಯಮೊಳೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೨ ವರಹಾ ತೂಕ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡೆ ಮಸೂರಿಕೆ, ಸ್ಪೋಟಕಗಳು ಶಮನವಹವು.

೨೬. ಮಸೂರಿಕೆ ತೊಡಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಲದ ಪಾನಕವಮಾಡಿ ಕೊಡಿಸುವುದು. ಅದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹಸುವಿನ ಹಸೀಹಾಲಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ತೇದು ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಮಸೂರಿಕೆ ಏಳಲಾರದು, ಅದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ತೋರಿಹೋಗುವುದು.

೨. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ಜಂಗಲಿಬಾದಾಮಿ ಬೀಜದ ಪೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿ ಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಬೀಜದ ಪೊವ್ವು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿ ನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಕೊಬರಿಎಣ್ಣೆ ೧ ಸಾವು, ಶಿಲಾರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಾಲುಹಿಂಗು ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಶಿಲಾರಸ ಕರಗಿದಕೂಡಲೇ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಖಜ್ಜಿಗೆ ಲೇಪನ ಮಾಡಿ ಬಿಸಿ ನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ ೩ ತೊಲೆ, ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕೊಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ೧೦ ತೊಲೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ೩-೪-೫ ದಿನ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿ ನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಅರಿದಳ || ತೊಲೆ, ಮಣಿಶಿಲೆ || ತೊಲೆ, ಮುರುದಾರಶಿಂಗು || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧ ಸೊಲಿಗೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಒಂದು ಗೇರುಬೀಜ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿ ಹದವಾಗಿ ಕೆಂಪಗೆ ಆಗುವಾಗ ಗೇರು ಬೀಜ ತೆಗೆದುಬಿಸಾಡಿ ಬಾಯಿ ಆಗಲವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಔಷಧವನ್ನು ಸುರಿಯುವುದು. ಬಿಸಿ ಆದನಂತರ ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಎತ್ತಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ:—ಖಜ್ಜಿಯಾಗಿ ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿ ೨-೩ ಜಾವದವರೆಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದು ಬಿಸಿ ನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟೇದಿನದ ಖಜ್ಜಿಯಾಗಲಿ ೧-೨-೩ ದಿನ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಸುಟ್ಟುಹೋಗಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೩ ತೊಲೆ, ಹಾಲುವಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಪಾಲುತುತ್ತು ೨ ತೊಲೆ, ಆರತಿ

ಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ದಿನಸು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ೩-೫-೭ ದಿನ ಹಚ್ಚಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುವುದು.

೬. ಶ್ರೀಗಂಧದಬೀಜ ತಂದು ಪೊಪ್ಪುತೆಗೆದು ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಇಪ್ಪೇಹಿಂಡಿಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಮೈಗೆ ಉಜ್ಜಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಖಜ್ಜಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಗಂಧಕ || ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಕೋಲುಕಳ್ಳಿ ಒಂದು ಹಿಡಿತಂದು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಚ್ಚುಗೆಮಾಡಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿ ಆ ರಸವನ್ನು ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಖಜ್ಜಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೨-೩ ದಿವಸ ಹಚ್ಚಲು ಖಜ್ಜಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಗಂಧಕ ೬ ತೊಲೆ, ಸಾದರಸ ೬ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಅನಂತರ ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ ೬ ತೊಲೆ, ಮಣಿಶಿಲೆ ೬ ತೊಲೆ, ಸಿಂಧೂರ (ಗಂಗಚಂದ್ರ) ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೬ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೬ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೬ ತೊಲೆ, ಕಬಾಬ್‌ಚಿನ್ನಿ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಕೊಬರೆ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು.

೧೦. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಗಂಧಕ || ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಹೊಂಗೆಯಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು.

೧೧. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಅಚ್ಚೆಳ್ಳು ೧ ಪಾವು, ರಾಯಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧ ಪಾವು ಇವು ಮೂರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಖಜ್ಜಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಮೈಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೪-೫ ಸಲ ಮಾಡಿದರೆ ಖಜ್ಜಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಂಧಕ ೧|| ತೊಲೆ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹೊಂಗೆಯಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಖಜ್ಜಿಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಪಧ್ಯ ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ.

೧೩. ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಡಿಕ್ಕೆಮಲ್ಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಚಂದ್ರ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ಅರಸಾವು, ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಅರಸಾವುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು.

೧೪. ರಸಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಇಂಗಲೇಕ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರದಾರಸಿಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಪಾಲತುತ್ತ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ರಸಸಿಂಧೂರ ೧ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಅರಸಾವು, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ಅರಸಾವು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ.

೧೫. ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಾಲತುತ್ತ ೧|| ತೊಲೆ, ಜಂಗಲಿಬಾದಾಮಿ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಕಮಾರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ೧|| ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ನೀಳೆದೆಲೆರಸ ಅರಸಾವು, ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ೧|| ಶೇರು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ.

೧೬. ಕಾಕಮಾರಿಬೀಜ ೧|| ತೊಲೆ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧|| ತೊಲೆ, ಜಂಗಲಿಬಾದಾಮಿ ಪೊಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೆಬೀಜ ೧|| ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿ ಪೊಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ, ಅರತಿ ಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹೊಂಗೆ ಎಣ್ಣೆ ೧|| ಶೇರು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖಜ್ಜಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು.

೧೭. ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿಗಡ್ಡೆ ೧ ಶೇರು ತಂದು ಸಣ್ಣಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕುಯಿದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಹುರಿದು ಕಿರುನೆಲ್ಲಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ನೊಲಿಗೆ, ಆಕಳತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ರಸ ಹೀರುವ ವರಿವಿಗೂ ಬೇಯಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿ ಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಅನಂತರ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಹುಣ್ಣು, ಖಜ್ಜಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಪಾದರಸ || ತೊಲೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆಯುವುದು ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಕಮಾರಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹುಚ್ಚೆಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಅರೆದುಕೊಂಡು ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಖಜ್ಜಿ, ವಿಷಪುರಿ ಹುಣ್ಣು, ಮೈಮೇಲೆ ಏಳುವ ಹುಣ್ಣುಗಳು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೩. ವಿಷಪುರಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೇ ಎಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ಮೈಲ ತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮುದಾರುಸಿಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಿಷಪುರಿ, ಕರ್ಪಾಣಿ, ನಸುರು ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕೋಳಿರೆಕ್ಕೆ ಯಿಂದ ಸವರಬೇಕು. ಹುಣ್ಣನ್ನು ಸೀಗೇಕಾಯಿ ನೀರಿನಿಂದ ತೊಳೆಯಬೇಕು.

೨. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಯಲವುಸಂದಿಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ತೊಟ್ಟಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ಹಾಲವಾಣದಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ ಇವು ಮೂರು ಸೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗೆದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇದನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ತರಹದ ಹುಣ್ಣು, ವಿಷಪುರಿ, ಖಜ್ಜಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಕೋಲುಕಳ್ಳಿ ಕುಡಿತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗೆದದ್ದು ೬ ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಿಷ ಪುರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಹೀಗೆ ೭-೧೧ ದಿನ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ವಿಷ ಪುರಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಜಂಗ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಕಾಕಮಾರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಪೊಪ್ಪಳಚಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಾಲತುತ್ತ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರದಾರುಸಿಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಂಗಾಲುಪಚ್ಚೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇ ಎಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ವಿಷಪುರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಗಂಟುಶೀಗೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿ ಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮುರದಾರುಸಿಂಗಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಾಲವಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೧೮ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸು ಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಿಷಪುರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಗೌರಿಮುಡಿ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡೂ ಕಲಸಿ ವಿಷಪುರಿಗೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬರಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟರಳಿಣ್ಣೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಎರಡೂ ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ವಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಿಷಪುರಿಗೆ ಹುಚ್ಚು ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮುಲಾಮನ್ನು ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಿಷಪುರಿ ಗುಣ ವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹಸುವಿನ ಮೊಸರು ಅನ್ನ.

೮. ಹೊಂಗೇ ಎಣ್ಣೆ || ಶೇರು, ಕಾಕಮಾರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಡಿಕ್ಕೆಮಲ್ಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಆರತಿ ಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸು ಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ

ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಿಷಪುರಿಗೆ ಮೇಲೆ ಲೇಪಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಹಳೇಹೊಂಗೆಮರದ ಬುಡದ ಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಯಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನಷಪುರಿ ಮೊದಲಾದ ಎಂಥಾ ಹುಣ್ಣೀ ಆಗಲಿ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ೩ ತೊಲೆ ಮೈಲತುತ್ತಿ ಒಂದೇಗಡ್ಡೆ ತಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಮೈಲತುತ್ತಿಗೆ ಚೆಂಡುಸುತ್ತಿದಂತೆ ಸುತ್ತಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕರಿದಾರವನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಹರಳಿಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಚೆಂಡು ಮುಳುಗುವಂತೆ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಇಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತೆಗೆದು ಅದನ್ನು ದೀಪದ ಹಣತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಹಚ್ಚಿ ಚಿಮಟದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ಹುರುಡುಹೋಗುವ ವರಿವಿಗೂ ಸುಟ್ಟರೆ ಒಳಗಿನಗಡ್ಡೆ ಬೆಳ್ಳಗಾಗುತ್ತೆ. ಈ ಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ೬ ತೊಲೆ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಗಜಚರ್ಮ, ಸಿಬ್ಬು, ವಿಷಪುರಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಿದ್ಯಾಧಿ, ಉಪದಂಶ ರೋಗಗಳು—ಔಷಧಗಳು.

ಉಪದಂಶ ಲಕ್ಷಣ.

ಹಸ್ತಗಳಿಂದ ಮರ್ದನಾದ್ಯಭಿಘಾತಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ, ರತಿಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗಾತಿಶಯದಿಂದ ನಖದಂತೆ ಕ್ಷತಗಳನ್ನು ಮಾಡುವಿಕೆ, ಸಂಭೋಗಾನಂತರ ತೋಳಿಯದಿರುವಿಕೆ, ಅತಿಸಂಭೋಗಮಾಡುವಿಕೆ, ಭಗದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳು ಸಂಕ್ರಮಿಸುವಿಕೆ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪುರುಷರ ಮೇಢ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪದಂಶ ವ್ಯಾಧಿಯು ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಉಪದಂಶ (ಟಾಕಿ) ರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಸನ್ನಿಪಾತ, ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಐದು ತೆರನಾಗಿರುವುದು.

ವಾತೋಪದಂಶದಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಗಳಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ಬಾಧೆಯಾಗುವಿಕೆ, ಒಡೆಯುವಿಕೆ, ಅದರುವಿಕೆ ಈ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಮೇಢ್ರದಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಾದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು.

ಪಿತೋಷದಂಶದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಉರಿಯುಂಟಾಗಿ ಒದ್ದೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಹಳದಿ ಯಾಗಿರುವ ಜೊಬ್ಬೆಗಳು ಕಾಣಿಸುವುದು.

ಕಫೋಷದಂಶದಲ್ಲಿ ತುರಿ, ಊತ ವುಂಟಾಗಿರುವುದು.

ಸನ್ನಿಪಾತೋಷದಂಶದಲ್ಲಿ ನಾನಾ ವಿಧಗಳಾದ ಸ್ರಾವಗಳು, ಭಳುಕು, ನೀರಡಿಕೆ ಇವುಗಳುಂಟಾಗಿ ತ್ರಿದೋಷ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ರಕ್ತೋಷದಂಶದಲ್ಲಿ ರಕ್ತದಂತಹ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಾ ಪಿತ್ತಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಧ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸವು ಪಿಂಡಗಳಂತಿದ್ದರೂ, ಮೇಧ್ರೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹುಳಗಳು ತಿಂದು ವೃಷಣಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳದಿದ್ದರೂ ಉಪದಂಶವು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು. ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಉಪದಂಶ ವಾದರೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ (ಊತವು)ಯೂ, ಹುಳುಗಳೂ, ಉರಿಯೂ ಉಂಟಾಗಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಮೇಧ್ರವು ತುಂಡುತುಂಡುಗಳಾಗಿ ರೋಗಿಯು ಮರಣ ಹೊಂದುವನು.

ಉಪದಂಶ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಉಪದಂಶ ಪಕ್ವವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಜಿಗಳೆಯ ಬಿಟ್ಟಾದರೂ ರಕ್ತವಂ ತೆಗೆಯಿಸುವುದು.

೨. ಕಕ್ಕೇಚಕ್ಕೆ, ಅರಿಸಿನ ಕಲ್ಕವನ್ನು ಲೇಪವಂಗೈಯ್ಯುವುದು, ಅದರ ಕಷಾಯದಿಂ ತೊಳೆಯಿಸುವುದು.

೩. ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಕಿರುತಿವನಿಬೇರು ಈ ಮೂರನ್ನೂ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪವಂಗೈಯಲು ಉಪದಂಶ ಶಮನವಹುದು.

೪. ಪ್ರಸೌಂಡರೀಕ, ಯಷ್ಟಿಮಧುಕ, ರಾಶ್ಮಿ, ದೇವದಾರು, ಜೇಳಬಾಲದ ಸೊಪ್ಪು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪವಂಗೈಯಲು ವಾತದಿಂದಂಟಾದ ಉಪದಂಶ ಶಮನವಹುದು.

೫. ರಸಾಂಜನ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ನೈದಿಲಗಡ್ಡೆ, ಪದ್ಮಕ, ಯಷ್ಟಿ ಮಧುಕ, ಲಾವಂಜ, ಕಾವೀಕಲ್ಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಮಾಡಲು ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಉಪದಂಶ ಶಮನವಹುದು.

೬. ಕೋಳಿಕುಟುಮನ ಗೆಣಸು, ಇಲೀಕಿವಿಯ ಬೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇ ಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಲೇಪಿಸಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಉಪದಂಶ ಶಮನವಹುದು.

೭. ಸಾದರಸ ಭಸ್ಮ ೨ ವರಹಾತೂಕ, ತ್ರಿಕಟುಕ ೯ ವರಹಾತೂಕ, ತ್ರಿಫಲೆ ೯ ವರಹಾತೂಕ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೫ ಹಲ, ಬೆಲ್ಲ ೭ ಹಲ, ಕಾಚು ೨ ಹಲ, ಓದಕ್ಕಿ ಅರ್ಧಹಲ, ಜೀರಿಗೆ ೧ ಹಲ, ಅಲದ ಬೀಳು ಅರ್ಧಹಲ, ಬಜಿ ೨ ಹಲ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ ೩ ವರಹಾತೂಕ, ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ವಿಳೈದೆಲಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನ ಬಿಡದೆ

ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು, ಅಕ್ಷಪ್ರಮಾಣ ಗುಳಿಗೆಯಂ ಮಾಡಿ, ಉದಯ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಗುಳಿಗೆಯಂ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಬೆರಸಿ ಏಳು ದಿನ ಕೊಡಿಸಲು ಸಮಸ್ತವಾದ ಉಪದಂಶ, ಪರಂಗಿಹುಣ್ಣು, ತುರುಕಹುಣ್ಣು, ಅದ ರಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಹುಣ್ಣು, ಗಂಡು ಹುಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ಸಮಸ್ತವಾದ ಉಪದಂಶಗಳೂ ಶಮನವಹವು.

ವಿದ್ರಧಿ ಲಕ್ಷಣ.

ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಚರ್ಮ, ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇದಸ್ಸು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ ಎಲುಬುಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಬಲವಾದ ಮೂಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ, ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಾಗಿಯೂ, ಗುಂಡಾ ಗಿಯಾದರೂ, ಉದ್ದವಾಗಿಯಾದರೂ, ಕ್ರೂರವಾದ ಶೋಭೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು ವುದು. ಇದು ವಿದ್ರಧಿಯೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವುದು.

ವಿದ್ರಧಿರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಕ್ತ, ಪ್ಲೇತ, ಸನ್ನಿಪಾತಗಳೆಂ ದುತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಆರು ತೆರನಾಗಿರುವುದು.

ವಾತವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಕವ್ವು, ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣಗಳುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿಯೂ, ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೂ ಇರುವಿಕೆ, ಅಧಿಕ ನೋವಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿರುವಿಕೆ, ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆ, ಪರಿಸಾಕ ವಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವು.

ಪಿತ್ತವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾದ ಮಾಂಸ ಹಣ್ಣಿನ ವರ್ಣವನ್ನಾಗಲಿ, ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣವನ್ನಾಗಲಿ ಉಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಹುಟ್ಟಿದಕೂಡಲೆ ಜ್ವರ, ಉರಿ, ಪರಿಸಾಕವುಂಟಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಕೆಯ ಮುಚ್ಚಳದಂತೆ ವರ್ತುಲವಾಗಿ ಪಾಂಡು ವರ್ಣವನ್ನುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ತಣ್ಣಗಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ದೀರ್ಘಕಾಲಕ್ಕೆ ಪಾಕವಾಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇರುವುವು.

ಈ ಮೂರುತೆರನಾದ ವಿದ್ರಧಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಾತ ವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ತೆಳುವಾಗಿಯೂ, ಪಿತ್ತ ವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗೂ ಕೀವು ಸೋರುವುದು.

ರಕ್ತವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಾದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣವುಳ್ಳ ದ್ದಾಗಿ ಅತಿ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವು, ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತವಿದ್ರಧಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುವು.

ಕ್ಷತವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಭಿಘಾತವಾದಾಗ ಅವಧ್ಯಾಹಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ದ್ದಾದರೆ ಗಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಉಷ್ಣವು ವಾತದಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ರಕ್ತ ದೊಡಗೂಡಿದ ಪಿತ್ತವನ್ನು ಪ್ರಕೋಪಗೊಳಿಸಿ ಜ್ವರ, ನೀರಡಿಕೆ, ತಾಪ ಇವು

ಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿದ್ರಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಿತ್ಥ ವಿದ್ರಧಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣುವುವು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ವಿದ್ರಧಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಣಗಳೂ, ನಾನಾ ವಿಧಂಗಳಾದ ನೋವೂ, ಆಸ್ರಾವವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಹಿಂತಲೆಯಂತೆ ಉನ್ನತವಾಗಿರುವಿಕೆ, ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಪಾಕವನ್ನು ಹೊಂದುವಿಕೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪಾಕ ವಾಗದಿರುವಿಕೆ ವೊದಲಾದ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಕಾಣುವುವು ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವಿದ್ರಧಿ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೂತ್ರಬಂಧ, ನೆಗಡಿ, ವಾಂತಿ, ಬಳಲಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಮೈನೋವು, ಶ್ವಾಸ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸನ್ನಿಪಾತವಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ವಿದ್ರಧಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ತಾರೇಕಾಯಿ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗುಳ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಸೇವಿಸಿದರೂ, ಇಲ್ಲವೆ ತ್ರಿಫಲಫೃತವನ್ನು ಸೇವಿಸಿದಾಗ್ಯೂ, ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕೀವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ರಧಿ ಗಳೂ, ನಾಡಿವ್ರಣಗಳು, ವ್ರಣಗಳು, ಭಗಂದರಗಳು, ಗಂಡಮಾಲೆಗಳು ಇವು ಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗುಣವಾಗುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಲಘುವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆ ದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕದ್ದು.

೨. ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಗುಗ್ಗುಲವು:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ಇವು ದಿನಸು ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪಲ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಎರಡು ಪಲ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಗುಗ್ಗುಳ ಐದು ಪಲ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ, ಪಕ್ವವಾದ ಮತ್ತು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕೀವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ರಧಿ, ನಾಡಿವ್ರಣ ಗಳು, ವ್ರಣಗಳು, ಭಗಂದರಗಳು, ಗಂಡಮಾಲೆಗಳು ಇವು ಎಲ್ಲವೂ ನಿವೃತ್ತಿ ಯಾಗುವುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ.

೩. ದಶಮೂಲಾದಿ ಕಷಾಯ:—ದಶಮೂಲಗಳು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿ, ದೇವದಾರು, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿ, ನುಗ್ಗೇಬೇರು, ಶುಂಠಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕುಟ್ಟಿ, ಕಷಾಯವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ, ಜ್ವರಸಹಿತವಾದ ವಿದ್ರಧಿ, ಶೋಭೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೪. ನುಗ್ಗು ಬಂಕೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು, ಸ್ಯಂಧವಲವಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವ ನ್ನೂ, ಸಮಭಾಗ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸು ತಿದ್ದರೆ, ಅತಿ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ವಿದ್ರಧಿರೋಗವು ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೫. ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧತೊಲೆ ವತ್ಸನಾಭಿಯ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನು ಕಲಸಿ ಹೊಟ್ಟೆಯಮೇಲೆ ಲೇಪಮಾಡಿದರೂ, ಇಲ್ಲವೇ ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನ

ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ನೀರಿನೊಂದಿಗೆ ಅರೆದು ರಸವನ್ನು ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಜೇನುತುಪ್ಪು ದೊಂದಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದರೂ ಅಂತರ್ದ್ರಾಧಿಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಶುಕ್ರದೋಷ ರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಶುಕ್ರದೋಷ ಲಕ್ಷಣ.

ಸ್ತ್ರೀಸಂಭೋಗೇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗಿರುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಮನರಂಜಿಸದ ಆಯಾ ಭಾವಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವ್ಯಥೆಯುಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ, ದೋಷಯುಕ್ತಳಾದ ವನಿತಾಸಂಭೋಗದಿಂದಲೂ ; ಕಾರ, ಹುಳಿ, ಉಪ್ಪು, ಉಷ್ಣವಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸೇವಿಸುವುದರಿಂದ ಸೌಮ್ಯವೆಂಬ ಧಾತುವು ಕ್ಷಯಿಸುವುದರಿಂದಲೂ, ಸದಾ ಮೈಧುನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶಿಶ್ನಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ, ಸುಖಸಂಕಟವು ಮೊದಲಾದ ಮೇಢ್ರರೋಗಗಳಿಂದಲೂ, ಮರ್ಮಚ್ಛೇದನದಿಂದಲೂ, ಬಲವಂತನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಂತಾಪವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತವನ್ನು ಹಿಡಿದು ವೀರ್ಯವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಶುಕ್ರದೋಷವುಂಟಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಜನ್ಮಪ್ರಭೃತಿ ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಹಜವಾದ ವೀರ್ಯನಷ್ಟವು. ಆದರೂ ಮರ್ಮಚ್ಛೇದದಿಂದಂಟಾಗುವ ವೀರ್ಯನಷ್ಟವೂ, ಜನ್ಮಪ್ರಭೃತಿ ನಪುಂಸಕತ್ವಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿರುವ ವೀರ್ಯನಷ್ಟವೂ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಉಳಿದವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಧ್ಯಗಳೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯುವುದು.

ಶುಕ್ರದೋಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಪುರುಷ ರತ್ನಾಕರ ಲೇಹ್ಯ :—ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸ ಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ,

ಲೇಹ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಕ್ಕರೆಯು ಸೇರಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ಕಡೆ ಚೂರ್ಣದ ನಾಲ್ಕುಭಾಗ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಚೂರ್ಣದೊಡರದಷ್ಟು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಹಾಲು ನೀರು ರಸ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣದ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಲೇಹ್ಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಇದೇ ನಿರ್ಣಯವು.

ಮುಳ್ಳುಶಾವಂತಿಹೂವು ೪ ತೊಲೆ, ಸಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೈದಾಲಕಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲ.ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ೬ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೨ ತೊಲೆ, ತಿಪ್ಪಸತ್ತು ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿರೇಮುದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಕಾಮ ಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಲಿಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿಕ್ಕೇಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತುತ್ತಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಬೀಜ ಬಂದು ೨ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ತುಳಸೀಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಸಾಯಿತುಳಸಿ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಇಸಬಾಗೋಲುಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂದ್ರಕಾಂತಿನೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ರತ್ನಪುರುಷ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಾದಾಮಿ ೧೨ ತೊಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಸಿಪ್ಪೆ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು. ಖರ್ಜೂರ ೧೨ ತೊಲೆ, ದತ್ತಿ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರೂ ಒಳಕ್ಕೆ ನೀರುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ೧೧೧ ಶೇರು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟುಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಜೇನ ತುಪ್ಪ ೧೧ ಶೇರು, ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು, ಕಾರೋಬಾ ಪನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಅಂಜಿರ್ ೨ ಆಣೆತೂಕ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಕಸ್ತೂರಿ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಚಿನ್ನದರೆಕು ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ೧ ತೊಲೆ ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ ಆಕಳತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ಸೊಪ್ಪು ಬಿಸಾಡಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲೇಹ್ಯಕ್ಕೆ ಶೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಅಥವಾ ಅರ್ಧತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೀಗೆ ಬೇಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ೧ ಸಾವು ಆಕಳಕಾಲು ಕಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭೋಗೇಚ್ಛೆಯೇ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸಂಭೋಗೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಧಾತುಪುಷ್ಟಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ; ಸಂಯೋಗಾನಂತರ ಆಗುವ ಆಯಾಸವನ್ನು ವರಿಹರಿಸಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದು.

೨. ಮದನ ಕಾಮೇಶ್ವರಿ ಲೇಹ್ಯ:—ತಂಗಡೀಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಕೊಳ ವಳಿಕೆಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೬ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಮರ್ದಮಸ್ತುಹೂವು ೨ ತೊಲೆ ಇದನ್ನು ೧ ಸಾವು

ಅಕಳಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಇಷ್ಟೇಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮರಾಟೆಮೊಗ್ಗು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಮೊವ್ವು ೬ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಮೊವ್ವು ೩ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ಮೊವ್ವು ೬ ತೊಲೆ ಇದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕು. ಪಿಸ್ತಾ ಮೊವ್ವು ೬ ತೊಲೆ ಅಕ್ರೋಟಾ ಮೊವ್ವು ೬ ತೊಲೆ, ಚೂರಮೊವ್ವು ೬ ತೊಲೆ, ಈ ಮೊವ್ವುಗಳನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೭ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ, ೧ ತೊಲೆ ಭಂಗೀಸೊವ್ವು ೩ ತೊಲೆ ಅಕಳತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ಸೊಪ್ಪು ಬಿಸಾಡಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲೇಹ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಜೇನು ತುಪ್ಪ ೧|| ಶೇರು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಾಕಿ ವಕ್ರವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಸಾವು ಅಕಳಹಾಲು ಕುದಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯ ಸ್ತಂಭನವಾಗುವುದು; ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಯೂ, ಧಾತು ಪುಷ್ಟಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೩. ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಸಾಲಾಮಿಸರಿ, ಸಫೇದಮಿಸ್ರಿ, ರೂಮಿ ಮಸ್ತಕಿ, ಖೂರುಗದಬಂಕೆ, ತುಂಬೇಬಂಕೆ, ಕನ್ಯಾಕಮಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ನೆಲಕುಂಬಳದಗಡ್ಡೆ, ನೆಲತಾಟಿಗಡ್ಡೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ, ರರ್ತವುಸುಷ, ಅತಿಮಧುರ, ಆನೇನೆಗ್ಗಿಲು, ಅಲದ ಬೀಜ, ತಂಗಡಿ ಬೀಜ, ನುಗ್ಗೇಬೀಜ, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೀಜ, ಲವಂಗ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಬಾಲಮೊಣಸು, ಚವ್ಯ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ, ಪಕಾಕುಲಾಮಿಸ್ರಿ, ಬೋಜದಾಮಿಸ್ರಿ, ಬಹಮನೇಸಫೇದ್, ಬಹಮನೇಸುರುಕ್, ತೂದರಿಸುಫೇದ್, ತೂದರಿ ಸುರುಕ್, ನೆಲ್ಲೇಮೊವ್ವು, ಜಾಕಾಯಿ, ಜುಸತ್ರಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲಾಕೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗಸಗಸೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಮೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಗೇರುಮೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ರೋಟಾಮೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಪಿಸ್ತಾಮೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಚಾರು ಮೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೬ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದ

ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ವಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆತೂಕ, ಕಸ್ತೂರಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ, ಕಾಲುತೊಲೆ ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ ಆಕಳತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ನೊಪ್ಪು ಬಿಸಾಡಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲೇಹ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ವಕ್ರವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨೦ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭೋಗಶಕ್ತಿ, ಶರೀರಬಲ, ಕಾಮೋತ್ಪತ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು; ಗುಂಡಿಗೆ, ಸೊಂಟಗಳಲ್ಲಿ ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಮೆದುಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಶ್ವೇತಪ್ರದರ, ರಕ್ತಪ್ರದರ ಇವುಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೪. ಮಹಸುನೆಪುಸೂರಿ (ಇಂದ್ರಿಯಾನಂದ):—ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಸುಫೇದಮಿಸ್ರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಸಿಯಾಮಿಸ್ರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಪಕಾಕುಲಾಮಿಸ್ರಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಹಮನೆಸುಫೇದ ೩ ತೊಲೆ, ಬಾದರಂಜಬೋಯ್ ೩ ತೊಲೆ, ಸಲಗಮ್ ಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಉಟ್ಟಂಗುಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೬ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಮೊಗ್ಗ ೧೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ವಕ್ರವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಧಾತುವೃದ್ಧಿ, ಧಾತು ಪುಷ್ಟಿ ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೫. ಕಾಮೋತ್ತೇಜಕಪಾಕ :—ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕ್ಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸುಸಾಮುಖಿ ೧೨ ತೊಲೆ,

ನುಗ್ಗೇಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ಇವ್ವೇಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿಹೂವು ೨ ತೊಲೆ ೧ ಸಾವು ಅಕಳಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು, ನುಗ್ಗೇಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಕೆಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೇ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಸುರಜಾರಾಮಿಸ್ತಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬೋಜದಾರಾಮಿಸ್ತಿ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೫ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕುವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಸಾವು ಅಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭೋಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಖ; ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ; ದುರ್ಬಲವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಬಲ; ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ, ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಗುಣಕಾರಿ.

೬. ರತೀವಲ್ಲಭ ಭೋಗಸಾಮ್ರಾಂಜ್ಯ:—ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ || ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬೇದಾನ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಆನೆನೆಗ್ಗಲು ೨ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೆಬಂಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿನೊಗ್ಗು ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಣಕೊಬರಿ ೧ ಸಾವು ತಂದು ತುರುಬಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖರ್ಜೂರ ೧ ಸಾವು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೮ ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಬೇಯಿಸಿದ್ದು ಹಳದಿಬಂಡಾರ ೪೦, ಹುರಿದ ಸಾಮೆಹಸಿಟ್ಟು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೋಟಾ ಯಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಸಾವು ಅಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಂಭೋಗೇಚ್ಛೆಯೂ ಶಕ್ತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು; ಇಂದ್ರಿಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದು; ಸಂಯೋಗಾನಂತರ ಆಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು, ರಕ್ತಪುಷ್ಟಿ—ಧಾತು ಪುಷ್ಟಿಯುಂಟಾಗುವುದು.

೭. ಅತಿಭೋಗ ರೋಗಾಂತಕ :—ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅನಿಸ್ಕೇ ೧ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ || ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜಾರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಸೋಪು ಬೀಜ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ತೊಲೆ ಭಂಗೀ ಸೊಪ್ಪು ೩ ತೊಲೆ ಆಕಳತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ಸೊಪ್ಪು ಬಿಸಾಡಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲೇಹ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೌತೇಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಖರಬೂಜಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಬೀಜ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದದ್ದು ೮ ತೊಲೆ, ಗಸಗಸೆ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒರಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಗುಲ್‌ಕರ್ ೮ ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಷ. ಇದರಿಂದ ವೀರೈವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು; ಧಾತುವು ಸ್ವಿಯಾಗುವುದು; ಸಂಭೋಗ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೮. ಅಮೋದಾನಂದ :—ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ ತಾಟಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದ್ರಾಕ್ಷೆ || ಶೇರು, ಖರ್ಜೂರ ೧ ಪಾವು, ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಫೀಂ ಕಾಲುತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಸಕ್ಕರೆ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣಿತೂಕ, ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಷ. ಇದರಿಂದ ಸಂಯೋಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹು

ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಚಲನೆಯಾಗುವಿಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದು ; ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು ವೀರ್ಯಸ್ಥಂಭನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

೯. ಸಾರ ಸಂಹ ಲೇಹ್ಯ :—ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ ಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೊಗದೇಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿ ಕಾಯಿ ೮ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೇ ಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮಿ ೨ ತೊಲೆ, ತುತ್ತೀಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ೪ ತೊಲೆ, ಸೇರಾಮುಟ್ಟು ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೪ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಕೆ ಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೮ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೮ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಹೊಟ್ಟೆತೆಗದದ್ದು ೮ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಒರಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧೦ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಅತಿಭೋಗದಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೇಹಗಡ್ಡೆ, ಪ್ರಮೇಹದಿಂದಂಟಾದ ಮೈತುರಿ, ನಿರ್ಬಲ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು. ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ, ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು, ಧಾತುಪುಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು, ಸಂಭೋಗಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೧೦. ಸುಖವಲ್ಲಭ ಲೇಹ್ಯ :—ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೊಗದೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ನಸು ಗುನ್ನಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಉಟ್ಟುಂಗುಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಸಲ್‌ಗಮ್‌ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಬೀಜಬಂದ್ ೨ ತೊಲೆ, ಕಾಸನಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು

ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಮಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲಿ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ||| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲಿ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಹೃದಯ, ಅನ್ನಕೋಶ, ಜೀರ್ಣಕೋಶಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು; ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ, ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು; ಸಂಯೋಗಾನಂತರ ಆಗುವ ಆಯಾಸವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ದುರ್ಬಲವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದೃಢಪಡಿಸುವುದು.

೧೧. ಶುಕ್ಲವೃದ್ಧಿ ಲೇಹ್ಯ:— ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲಿ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲಿ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲಿ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲಿ, ಜಾಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲಿ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲಿ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲು ತೊಲಿ, ಬೇದಾನ ೨ ತೊಲಿ, ಬಾದರಂಜಬೋಯ್ ೨ ತೊಲಿ, ಬಹಮನೇ ಸುರಕ್ ೨ ತೊಲಿ, ಬಹಮನೇಸುಫೇದ್ ೨ ತೊಲಿ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲಿ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲಿ, ತಾವರೇಬೀಜ ೬ ತೊಲಿ, ನುಗ್ಗೆ ಬೀಜ ೩ ತೊಲಿ, ಭೂ ಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲಿ, ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ೬ ತೊಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ೪ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಮಂಡ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲಿ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ, ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿ, ಭೋಗವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು; ಶರೀರವುಷ್ಟಿ, ಶರೀರಕಾಂತಿಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು; ರಕ್ತದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೧೨. ಭೋಗವೃದ್ಧಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲಿ, ಓಮ ೧ ತೊಲಿ, ಸೋಪುಬೀಜ ೧ ತೊಲಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧ ತೊಲಿ, ತವಕ್ಷೀರ ೧ ತೊಲಿ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲಿ, ಅತಿವಧುರ ೧ ತೊಲಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲಿ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲಿ, ಸುರೇರ್ಜಾ ಮಿಸ್ರಿ ೨ ತೊಲಿ, ಅಸಾರೂ ೨ ತೊಲಿ, ಬೋಜದಾಮಿಸ್ರಿ ೨ ತೊಲಿ, ತೂದರಿಸುಫೇದ್ ೨ ತೊಲಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವ ಗಂಧಿ ೬ ತೊಲಿ, ಸುಫೇದಾಮಿಸ್ರಿ ೬ ತೊಲಿ, ಸಿಯಾಮಿಸ್ರಿ ೬ ತೊಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖರ್ಜೂರ ೬ ತೊಲಿ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ

೧೨ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ೧೨ ತೊಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆರೆದು ಇವು ಮೂರೂ ಒರಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೫|| ಶೇರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ 11|| ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಪ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಪ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಅಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ ಇದರಿಂದ ಗುಣ:—ಸಂಭೋಗಶಕ್ತಿ, ಇಂದ್ರಿಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಸಂಭೋಗಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಇಂದ್ರಿಯೋತ್ಪತ್ತಿ ಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು; ಸ್ವಪ್ನಸ್ಥಲನ, ತ್ವರಿತಸ್ಥಲನಗಳನ್ನು ತಡೆಯುವುದು; ಒಡೆದು ನೀರಾಗಿರುವ ರೇತಸ್ಸು ಘಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು; ಸಂಭೋಗಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುವುದು; ವೀರ್ಯಸ್ಥಂಭನವಾಗುವುದು.

೧೩. ಭೋಗಭಾಗ್ಯಾನಂದ ಲೇಪ್ಯ:—ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೋದ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಕಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೨ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲು ಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಕೆ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಈರುಳ್ಳಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಮುಲ್ಲಂಗಿ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಎಳೇಜಾಲೀಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ತೊದರಿಸುರುಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ತೊದರಿಸುಫೇದ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸೀಮೆತುತ್ತಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೪ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಕುಂಕುಮಕೊಸರಿ || ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಕಸೂರಿ ೧ ಅಡ್ಡೆ ತೂಕ, ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಪ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಲೇಪ್ಯ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಅಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ಹುಳಿವರ್ಜ್ಯ. ಇದು ನೀರಾಗಿರುವ ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಗಟ್ಟಿಪಡಿಸುವುದು; ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಭೋಗೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು; ಹಲವುತರಹೆಯ ಧಾತುನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು; ಜನನಾವಯವ ಗಳನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವುದು; ಲಿಂಗವುಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು.

೧೪. ಮಕರದ್ವಜ ರಸಾಯನ :—ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಝಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಮುಡಿವಾಳ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಸು ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಆನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿ ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರಿ ೨ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲು ಅರಳು ೬ ತೊಲೆ, ಇವ್ವೇಷೂವು ೨ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೮ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಗಸಗಸೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸಾಲಾ ಮಿಸ್ತಿ ೨ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೧೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿಕಾಲು ತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧೦ ಶೇರು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೮ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೮ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಒರಳಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು, ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ರಸ ತೂಕದ ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಗೋರೋಜನ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲ ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಸಾಯಂಕಾಲ ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ರಸಾಯನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಪಾವು ಅಕ್ಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಈ ರೀತಿ ೨೦-೪೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಂಭನ ಉಂಟಾಗುವುದು, ವೀರೈವೃದ್ಧಿಯೂ, ಧಾತುಪುಷ್ಕಿಯೂ ಸಹ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೧೫. ಮದನುಸ್ಮಿ ಲೇಹೈ :—ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಅಗಿಲುಶುಂಠಿ, ಅಜಾನೋದ, ನೋಡಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಅತಿಮಧುರ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ, ಚವ್ಯ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ರೇವಲಚಿನ್ನಿ, ಓಮ, ಮುರಾಸಾನಿ ಓಮ, ತಾಳೇಸಪತ್ರಿ, ಚಂಗಲಕೋಸು, ನಾಗಕೇಸರಿ,

ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಲವಂಗ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಬಿಳೀಜೇರಿಗೆ, ಸೋಪುಬೀಜ, ಮರಾಟೆನೊಗ್ಗು ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೪ ತೊಲೆ, ಚಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ೪ ತೊಲೆ, ವೇರಾಮುಟ್ಟು ೪ ತೊಲೆ, ಅನೆನೆಗ್ಗಿಲು ೮ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೪ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೪ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೆಹೂವು ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಹೂವು ೪ ತೊಲೆ, ಇಪ್ಪೆಹೂವು ೪ ತೊಲೆ, ಮದಕಮುಸು ಹೂವು ೪ ತೊಲೆ ಆಕಳಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿದ್ದು. ರೂಮಿಮುಸ್ತಕಿ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ಬೇಲದಬಂಕೆ, ಜಾಲಿಬಂಕೆ, ಬಾದಾಮಿಬಂಕೆ, ನುಗ್ಗೆಬಂಕೆ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೆಬೀಜ, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೀಜ, ತಂಗಡಿ ಬೀಜ, ತಾವರೇಬೀಜ, ಸಮುದ್ರನೋಗೆಬೀಜ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೪ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತಂಬರಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಈರುಳ್ಳಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಮುಲ್ಲಂಗಿಬೀಜ ೪ ತೊಲೆ, ನುಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ, ನೆಲ ತಾಟಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೮ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ, ನೆಲರಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ, ತಾವರೇ ಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ, ಸಾಲಾನಿಸರಿ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಾದಾಮಿ ೧೨ ತೊಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಘನೀಕಾಕಿ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಚಾರುಪೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕೋಟುಪೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಪಿಸ್ತಾಪೊಪ್ಪು ೪ ತೊಲೆ, ಗಸಗಸೆ ೪ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒರಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨೦ ಶೇರು, ಅಫೀಂ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲೆಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ, ಭಂಗೀಸೊಪ್ಪು || ತೊಲೆ ಯಳನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಆಕಳತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ಸೊಪ್ಪು ಬಿಸಾಕಿ ಆ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಅರ್ಧತೊಲೆ, ಸಾಯಂಕಾಲ ಅರ್ಧತೊಲೆಯಂತೆ ಲೇಹ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೧ ಸಾವು ಆಕಳಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೨೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವಜ್ರ. ಇದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಥಂಭನ ವಾಗುವುದು ; ವೀರೈವೃದ್ಧಿಯೂ, ಧಾತುವುಷ್ಣಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೧೬. ಖರ್ಜೂರ ಮುರಬ್ಬ. —ಶುಂರಿ, ಮೈಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಮೋಡಿ, ಬಿಳೀಜೇರಿಗೆ, ಲವಂಗ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ, ವಾಯು ವಿಕಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಕರೀಹತ್ತಿಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು, ಬೇಲದಹಣ್ಣಿನ

ಬೀಜ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಶೇರು ಖರ್ಜೂರ ತಂದು ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೊಯಿದು ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಖರ್ಜೂರಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಬೇಕು. ಬಾಯಿಗೆ ಗೋಧಿಹಿಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮೆತ್ತಬೇಕು. ಆಕಳತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹದವಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ೨ ಶೇರು ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಖರ್ಜೂರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಒಂದು ಖರ್ಜೂರ, ಸಾಯಂಕಾಲ ಒಂದು ಖರ್ಜೂರ ತಿಂದು ಒಂದು ಪಾವು ಆಕಳಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನಗಳು ಪ್ರಾತಸ್ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ವೀರ್ಯ ವೃದ್ಧಿಯೂ, ಧಾತುಪುಷ್ಟಿಯೂ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ಹುಳಿ ವಜ್ರ.

೧೭. ಖರ್ಜೂರದ ಮುರಬ್ಬ:—ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಚಾರಪೊಪ್ಪು, ಗೇರುಪೊಪ್ಪು, ಬಾದಾಮಿಪೊಪ್ಪು, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ, ಮದನಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ, ಕಾಮಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ, ಇಸಬ್‌ಗೋಲ್, ಗೋರಮಿಡಿಬೀಜ, ನಾಯಿತುಳಸಿಬೀಜ, ನೆಲತಾಟೆಗಡ್ಡೆ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಸಕ್ಕರೆ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಖರ್ಜೂರ ೮೦ ತಂದು ಬೀಜತೆಗೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ತುಂಬಿ ಬಾಯಿಗೆ ಉದ್ದಿನಹಿಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಮುಚ್ಚಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಒಂದೊಂದು ಕಾಯಿ ತಿಂದು ಹಸುವಿನಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ೨೦ ದಿನವ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ಹುಳಿ ವಜ್ರ. ಇದರಿಂದ ವೀರ್ಯಸ್ಥಂಭನ, ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿ, ದೇಹಪುಷ್ಟಿ, ರಕ್ತಶುದ್ಧಿ, ರಕ್ತವೃದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೧೮. ಉಡವಿನ ಲೇಹ್ಯ:—ಗಂಡು ಉಡ ಒಂದು ತಂದು ಚರ್ಮಸುಲಿದು ತಲೆ ಮತ್ತು ಒಳಗಿನ ಸಾಮಾನು ಬಿಸಾಡಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಹಚ್ಚಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತೊಳೆದು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಮೂಳೆಸಹಿತ ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪುನಹಾ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಹಾರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪುಡಿಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಗುಬಚಕ್ಕೆ ಒಣಗಿದಮಾಂಸ ಕಾಲುಶೇರು, ಸಾಲಾಮಿಸರಿ ೬ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೬ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಸತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಪೊಪ್ಪು ೬ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ,

ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೬ ತೊಲೆ, ಚಾರುಪೊಪ್ಪು ೬ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಕೆಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ರತ್ನಪುರುಷ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೬ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ, ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಈರೀತಿ ಬೆಳೆಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ ಇದರಿಂದ ವೀರೈವೃದ್ಧಿ ವೀರೈಸ್ಥಂಬನ, ಅಗ್ನಿವಟುತ್ವ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತೆ.

೧೯. ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಲೇಹ್ಯ:—ಪಂಜಾಬ್ ಸಾಲಾಮಿಸ್ತಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಲ ಮಖಾನಸೀಮೇದು ೨ ತೊಲೆ, ಷಕಾಕುಲಾಮಿಸ್ತಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬೀಜಬಂದು ೧ ತೊಲೆ, ಸಿಯಾಮೂಸಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬೇದಾನ (ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಿವಿಚಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ೧ ತೊಲೆ, ಸಫೇದಾಮೂಸಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಆಕರೋಟು ೧ ತೊಲೆ, ಪಿಸ್ತಾ ೧ ತೊಲೆ, ಚಲ್‌ಗೋಜಾ ೧ ತೊಲೆ, ಚಾರುಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಖರ್ಬೂಜದ ಬೀಜದಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸೌತೇ ಬೀಜದಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಕಲಂಗರೆ ಬೀಜದಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸೋರೇ ಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, (ಈ ಪೊಪ್ಪುಗಳನ್ನು ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಹಾಲು ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು) ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ರತ್ನಪುರುಷ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲ ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಬಹಮನೆಸುರುಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ಬಹಮನೆಸುಫೇದಾ ೧ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಂದಲಾ (ಶ್ರೀಗಂಧವುಡಿ) ೧ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಬಾಷಿರ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೧ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಬಂಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮುತ್ತುಗದ ಬಂಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಸತ್ತು ೧ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ತೂದರಿಸುರುಕ್ ೧ ತೊಲೆ, ತೂದರಿಸುಫೇದಾ ೧ ತೊಲೆ, ಸಲ್‌ಗಂ ೧ ತೊಲೆ, ಗಸಗನೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇಸಬ್‌ಗೋಲ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸೋಪು ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿ ಹೂವು ೧ ತೊಲೆ ಅರಪಾವು ಆ ಕಳಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು, ನುಗ್ಗೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಮುಳ್ಳುಶಾವಂತಿಗೆ ಹೂವು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದುಕುಂಬಕದಕಾಯಿ ಒಂದು ತಂದು ಒಳಗಿನ ದುದ್ದೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಸುಲಿದು ಸಣ್ಣಗೆ ತುರುಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರಸವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಿಂಡಿ ರಸ ತೆಗೆಯಬೇಕು. ಹಿಪ್ಪೆ ಬೇರೆ

ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿವೈಯನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣದಹಾಗೆ ಹೊರಿದು ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚುಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವೆ ರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬೂದುಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸವನ್ನು ಪೊಪ್ಪುಗಳ ಹಾಲನ್ನು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬೂದುಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಹೊರಿದ ಹಿವೈಯನ್ನು, ದಿನಸಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನು, ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದ ದಿನಸನ್ನು ಹಾಕಿ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೋಟಾ ಯಿಸಿ, ಚಿನ್ನದರೇಕು ೨೫, ಬೆಳ್ಳಿರೇಕು ೨೫ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವಜ್ರ. ಇದರಿಂದ ವೀರೈ ವೃದ್ಧಿ, ಧಾತುವೃದ್ಧಿ ಉಂಟಾಗುವುದು.

೨೦ ಕಾಮಕಾಮೇಶ್ವರೀ ರಸಾಯನ:—ನುಗ್ಗೇಬೀಜ, ಸಾಲಾಮಿಸರಿ, ಅನೇನೈಗ್ಗಲು, ಗೊರಮಿಡಿಬೀಜ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ, ಕಂಗೊಂದಿಬೀಜ, ನಾಯಿ ತುಳಸೀಬೀಜ, ತಂಗಡಿಬೀಜ, ಸಮುದ್ರನೋಗೆಬೀಜ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಕರೇ ಜಾಲೀಬೀಜ, ಅಶ್ವತ್ಥದಬೀಜ, ಗೋಣಿಬೀಜ, ಬಂದರೀಬೀಜ, ಗರುಗದಬೀಜ, ಕೆಂಪುಮುಲ್ಲಂಗಿಬೀಜ, ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೀಜ, ಖರ್ಜೂರ, ಭಂಗೀಬೀಜ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಮದನಕಾಮೇಶ್ವರಿ ಹೂವು, ಚಿಕ್ಕೇಬೀಜ, ತಾರೇಕಾಯಿಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು, ನಾಗಕೇಸರಿ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಮರದರಿಸಿನ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ, ತಾವರೆಬೀಜ, ಬೂರುಗದಬಂಕೆ, ಉದ್ದು, ಗಸಗಸೆ, ಮೆಂತ್ಯ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರ, ಶುಂರಿ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಬಾದಾಮಿ, ಪಿಸ್ತಾ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ೨ ಭಾಗ ಸಕ್ಕರೆ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಕಪ್ಪೂರಿ ೨ ಗುರುಗಂಜೆ ತೂಕ, ಗೋರೋಜನ ೨ ಗುರುಗಂಜೆ ತೂಕ, ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡ ಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹುಳಿ ವಜ್ರ. ಇದರಿಂದ ಬಲ, ಧಾತುವೃದ್ಧಿಯುಂಟಾಗಿ, ರಕ್ತಶುದ್ಧಿ ಯಾಗುವುದು.

೨೦. ಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಲೇಹ್ಯ:—ಬೂದಕುಂಬಳಕಾಯಿ ತಂದು ಮೇಲಿನ ಸಿವ್ವೆ ಮತ್ತು ಬೀಜ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ತುರುಬಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ತುರುಬಿದ ಹಿವ್ವೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸುವುದು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಬೇರೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿವ್ವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತುಪ್ಪ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಹುರಿಯುವುದು. ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣದಂತೆ ಆಗುವಹಾಗೆ ಹುರಿದು ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೂದಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸ ೧೨ ಶೇರು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧೨ ಶೇರು ಇವೆರಡೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕುವುದು. ಶುಂಠಿ ೬ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೬ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೬ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧೧ ತೊಲೆ, ಅಶಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೂದಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಹಿವ್ವೆಯನ್ನೂ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ, ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಆಯಾಸ, ರಕ್ತಸಿತ್ಥ, ಕ್ಷತಕ್ಷಯ, ಉರಃಕ್ಷತ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಬುದ್ಧಿ ಕುಶಲತೆ, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿ, ಬಲ, ಜೈದಯಕ್ಕೆ ಮೇಲನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೧. ಮಹಾಕೂಷ್ಮಾಂಡ ಲೇಹ್ಯ:—ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬೂದಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಮೇಲಿನ ಸಿವ್ವೆ ಮತ್ತು ಬೀಜ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಅದನ್ನು ತುರುಬಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ತುರುಬಿದ ಹಿವ್ವೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸುವುದು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಬೇರೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿವ್ವೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತುಪ್ಪಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಬಣ್ಣದಂತೆ ಆಗುವಹಾಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬೂದಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧೦ ಶೇರು, ಬಾದಾಮಿಬೀಜ ೮ ತೊಲೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೮ ತೊಲೆ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ

ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕೇಸರಿ ಗತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿನ್ನೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿನ್ನೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೂದ ಕುಂಬಳಕಾಯಿ ಹಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪದ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕಾಗ, ಬಿಕ್ಕಳಕ, ಅರೋಚಕ, ಶ್ವಾಸ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅಗ್ನಿಬಲ ಉಂಟಾದವನು ಸೇವಿಕಲು ದೇಹಪುಷ್ಟಿಯಹುದು. ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯವಿದ್ದವನಿಗೆ ದೀವನ ವಾಚನ ವುಂಟಾಗುವುದು

೨೩. ಶಿಗ್ರುವುಷ್ಟ ರಸಾಯನ :—ನುಗ್ಗೇಹೂವು ೨೦ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಿ ಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೪ ತೊಲೆ, ದಾಲ ಚೆನ್ನಿ ೪ ತೊಲೆ, ಪ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಖರ್ಜೂರ ೬ ತೊಲೆ ಒರಳಲ್ಲ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಗತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಇವೆರಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು ೩ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿನಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹುಳಿ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಧಾತುಪುಷ್ಟಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುವುದು.

ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಷರಬತ್ತುಗಳು—ಮುರಬ್ಬಗಳು.

ಷರಬತ್ತುಗಳು.

೧. ನೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ನೇರಳೆಹಣ್ಣು ತಂದು ನೀರುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಿಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಶೇರಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧|| ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತಭೇದಿ, ಅಮಸಂಕೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ನಿಂಬೆಹಣ್ಣು ರಸತೆಗದು ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಶೇರಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೨ ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಪಿತ್ತ, ಶೂಲೆ, ಕಫ, ವಾತ, ಅರುಚಿ, ಹೃದ್ರೋಗ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹಸಿರು ಶುಂಟೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸಕ್ಕರೆ ೨|| ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧|| ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ, ಸಕಲ ಪಿತ್ತವೂ ಗುಣವಾಗಿ ಹಸಿವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೪. ಮಾದವಾಳದಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಮಾದವಾಳದ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಗಾವುಜಬಾ (ಎತ್ತಿನ ನಾಲಿಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ಧೃತಿ) ಧೃತಿ ೧|| ಶೇರು, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೨ ಅಣೆಕೂಳೆ, ಸಕ್ಕರೆ ೪|| ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧|| ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಅಮ್ಲಶಯವನ್ನು ಹೃದಯ ವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವುದು, ಪಿತ್ತವನ್ನು ಉಷ್ಣವನ್ನು ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದು.

ಶೂಲೆ, ಅಜೀರ್ಣ, ಮಲಬದ್ಧ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಕಫ, ವಾತ, ಅರುಚಿ, ಶ್ವಾಸ, ಖಾಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ದಾಳಿಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಸಿಹಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ತವ್ವೇರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣೆತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೨ ಆಣೆತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಪನ್ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಸಿಹಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸಕ್ಕೆ ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದ ಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೧|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಪಿತ್ತವಿಕಾರಗಳು, ತಾಸ, ಉಷ್ಣ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೧|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಅನ್ನಾಶಯಕ್ಕೆ ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು, ವಾಂತಿಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದು, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಮಲವಿಸರ್ಜನೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡುವುದು. ಈ ಷರಬತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಹಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಕರೇಗುಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಷ್ಣವನ್ನು ಅಜೀರ್ಣವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಮೂತ್ರಕಟ್ಟು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು.

೭. ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಷರಬತ್ತು :—ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿಗಳನ್ನು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ೪ ಭಾಗ ನೀರುಹಾಕಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಷಾಯ ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೧|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತ ಪಿತ್ತ, ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಶುಕ್ರವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು.

೮. ಬೇಲದಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಣ್ಣಾಗಿರುವ ಬೇಲದ ಹಣ್ಣಿನ ಗುಜ್ಜನ್ನು ತೆಗೆದು ೮ ಭಾಗ ನೀರುಹಾಕಿ ಹಿಸಿಕಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಷಾಯ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೨ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು

ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ದಾಹ, ಪಿತ್ತ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ಶ್ವಾಸ, ವಾಂತಿ, ವಾತ ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದು.

೯. ಬಿಲ್ವತ್ರೀಬೇರಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಬಿಲ್ವ ತ್ರೀಬೇರು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ೮ ಭಾಗ ನೀರುಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿದ ಕಷಾಯ ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ತ್ರಿದೋಷ, ವಾಂತಿ, ಶೂಲೆ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ವಾತ, ಕಫ, ಪಿತ್ತ ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದು.

೧೦. ಚೇನೇಹಣ್ಣು ಷರಬತ್ತು :—ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಣ್ಣಾಗಿರುವ ಚೇನೇಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನೀರುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಿಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೧|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ರಕ್ತಭೇದಿ ಗುಣವಾಗಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೧೧. ಗಾವುಜುರ್ಬಾ ಷರಬತ್ತು :—ಗಾವುಜುರ್ಬಾ ೯ ತೊಲೆ, ಬನಫಸಾ ೪|| ತೊಲೆ, ಒಣಗಿದ ತುಳಸಿ ಎಲೆ ೩ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೩ ತೊಲೆ, ಅಫ್‌ತಿಮೂಫ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಸ್‌ಫಾಯಿಸ್ ೩ ತೊಲೆ, ಉಸ್ತುಖುದ್ದೂಸ್ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ನಾಲ್ಕುಭಾಗ ನೀರುಹಾಕಿ ೧ ಭಾಗ ಇಳಿಯುವಹಾಗೆ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೧|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ವೈತ್ಯ, ಗುಂಡಿಗೆ ನೋವು, ಜಲಹೀನ, ಉಷ್ಮಾದ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೧೨. ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಹಳೇಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣು ನೀರುಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಿವಿಚಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಕಲಾಯಿಸಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ೨ ಕುದಿ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ವಾತ ಮತ್ತು ಪಿತ್ತ ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೧೩. ಬಿಳೇದಾಸನಾಳದಹೊವಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಬಿಳೇದಾಸನಾಳದಹೊವು ೧ ಶೇರು ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ದ್ರಾವಕ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಚುರುಕುಜಾಡ್ಯ, ರಕ್ತಭೇದಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಗುಲಾಬಿಹೊವಿನ ಷರಬತ್ತು :—ಗುಲಾಬಿಹೊವು ೧ ಶೇರು ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ದ್ರಾವಕ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ನಿರ್ಬಲತ್ವ, ಬಳಲಿಕೆ, ವಮನ, ಮುಖರೋಗ, ಖಾಸ, ಪಿಶ್ತ, ಅರುಚಿ, ಉಷ್ಣ, ಉರಿಮೂತ್ರ ಕಣ್ಣುಮುರಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

೧೫. ದವನದ ಷರಬತ್ತು :—ಒಣಗಿದ ದವನ ೧ ಶೇರು, ಒಣಗಿದ ಚಾತರಾಶಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಟಕ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಸಡವಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವಗಂಧಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೪ ಶೇರು ನೀರು ಹಾಕಿ ೧೨ ಘಂಟೆ ಹೊತ್ತು ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಶೋಧಿಸಿ ೧ ಶೇರಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ||-|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂ ಕಾಲ ಸೇವಿಸಲು ಮೇಹಗಳು, ಉಷ್ಣ ಕಾರಕ, ಪಿಶ್ತ ಕಾರಕ, ಚುರುಕು, ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಅನ್ನ ಅಧವಾ ತೊಗರೇ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೬. ಸಕಲರೋಗಕ್ಕೆ ಷರಬತ್ತು :—ಒಣಗಿದ ಪೊಂಡೇನೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ಗರುಗದನೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ಚುರುಚುರಿಕೆ ಸೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ತಿನ್ನುವ ಆಲೆಗೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ಹೊನ ಗೊನೆನೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ಹೊಪ್ಪುಗಳೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ಕರೇಕಾಚಿನೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ ಕಿರುನಲ್ಲಸೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಒಣಗಿದ

ಅಚ್ಚಿಸೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ || ತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ || ತೊಲೆ, ಬೆಳೇಬೇರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬೇಬೀಜ || ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರಿ || ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಪ್ಪಂ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೧೦ ಶೇರು ನೀರು ಹಾಕಿ ೧೨ ಘಂಟೆ ಹೊತ್ತು ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ಶೋಧಿಸಿ ೨|| ಶೇರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು, ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು ಬೆರೆಸಿ ಬೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ||-|| ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಸೇವಿಸಲು ಪಾಂಡು ರೋಗ, ಒಣಕಾಮಾಲೆ, ಕುಮಾಲೆ, ಚುರುಕು, ಮೇಹ, ವಾತಪಿತ್ತ, ವಾತ ಗುಲ್ಮ, ಕೈಕಾಲು ಹೊಡೆತ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೊಗರೇ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೭. ಅನಾನಸುಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು:—ಅನಾನಸುಹಣ್ಣು ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಹಿಸಿಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಬೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಪೃಥುಯಕ್ಕೆ ಹಿತವಾಗಿ ರಕ್ತ ಶುದ್ಧಿಯಾಗಿ ರಕ್ತ ವೃದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೧೮. ಸೊಗದೇಬೇರಿನ ಷರಬತ್ತು:—ಸೊಗದೇಬೇರು ೩ ಶೇರು, ಗುಲಾಬಿ ಹೂವು ೧ ಪಾವು, ನಾಗಕೇಸರಿ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗವತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜಿಗೆಗಡ್ಡೆ ೧ ಪಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೧೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ೧೨ ಘಂಟೆ ಹೊತ್ತು ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಕಷಾಯವಿಟ್ಟು ೩|| ಶೇರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆ ೭ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಬೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯೆಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಸೇವಿಸಲು ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅರುಚಿ, ಪಾಂತಿ, ಕಾಸ, ದಾಹ, ತ್ರಿದೋಷ, ರಕ್ತದೋಷ, ಪ್ರದರರೋಗ, ಅಪ್ಯುಷ್ಣ, ತಾಪ, ಮೇಹ, ವ್ರಣ, ನವೆ, ಪಿತ್ತ ವಿಕಾರ, ಚರ್ಮರೋಗ ಇವು ನಿವಾರಣೆ ಆಗುವುದು.

೧೯. ತಾವರೇಹೂವಿನ ಷರಬತ್ತು:—ಒಣಗಿದ ತಾವರೇಹೂವು ೧ ಶೇರು ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ದ್ರಾವಕ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ

೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ತಂಪನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ರಕ್ತದೋಷ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆಮಾಡಿ ಬಲವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೦ ಪುದೀನ ಷರಬತ್ತು:—ಪುದೀನಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನಿಂಬೇ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಎದೆ, ವಕ್ರದ ಗುಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕೆಟ್ಟನೀರನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿ ಶರೀರವನ್ನು ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದು. ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬರುವ ತೇಗನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದು, ವಾಯುವನ್ನು ಹಿತಮಾಡುವುದು, ಮೂತ್ರವನ್ನು ಬೆಸರನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಮಾಡುವುದು. ಪಿತ್ತ, ಎದೆವುರಿ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದು. ಗರ್ಭಿಣಿಯರು ಇದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬಾರದು.

೨೧. ಕಾಸಿನಿ ಷರಬತ್ತು:—ಕಾಸಿನಿಬೇರು || ಶೇರು, ಕಾಸಿನಿಬೀಜ || ಶೇರು, ಖರಬೂಜಬೀಜದ ಪೊವ್ವು || ಶೇರು, ಕುಷೂಸ್‌ಬೀಜ (ಅರಬಿಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಬಜ್‌ರುಲ್ ಕುಷೂಸ್, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿಯಲ್ಲಿ ಅರಾತಾಕೀಪೀರಿಜ್ ಎಂದು ಹೇಳುವರು) ೧ ಪಾವು, ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ೩ ಶೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೨ ಶೇರು, ಸೀಮೆ ದ್ರಾಕ್ಷೆಕಾಡಿ (ಅಂದರೆ ವಿನಿಗರ್) ೩ ತೊಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಗುಂಡಿಗೆ ಅದರುವುದು, ಪಾಂಡುರೋಗ, ತಲೆ ತಿರುಗುವಿಕೆ, ಕರೇಗುಂಡಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಷ್ಣ, ವಿದಾಹ, ಜ್ವರ, ಗುಂಡಿಕಾಯಗಳ ದೌರ್ಬಲ್ಯವು, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತಬರುವುದನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವುದು.

೨೨. ದ್ರಾಕ್ಷೆಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು:—ಒಣಗಿದ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೨|| ಸೇರಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬೆಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಪನ್ನೀರು ೧ ಪಾವು, ಸಕ್ಕರೆ ೨|| ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಜೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೧|| ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಪಿತ್ತವುಷ್ಣ, ಕೈಕಾಲು ಉರಿ ಗುಣಪಡಿಸಿ ಹೊಸ ರಕ್ತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೩. ಹಶೀಶುಂಠಿ ಷರಬತ್ತು:—೨|| ಶೇರು ಹಶೀಶುಂಠಿ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ಕೆರೆದು ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಂದು ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಶೋಧಿಸಿ ೧ ಘಂಟೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ತಿಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅರುಚಿ, ಶ್ವಾಸಖಾಸ, ವಾಂತಿ, ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆ, ವಾತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಮಲಬದ್ಧ ನಿವಾರಣೆಮಾಡುವುದು.

೨೪. ಶ್ರೀಗಂಧದ ಷರಬತ್ತು:—ಶ್ರೀಗಂಧದವುಡಿ ೧ ಶೇರು, ಜಾಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ೩ ಶೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ವನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ದಾಹ, ಪಿತ್ತ, ರಕ್ತದೋಷ, ಮೈವುರಿ, ಎದೆನೋವು, ಪ್ರಮೇಹ, ಉರಿಮೂತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೇ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆರೋಗ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೫. ಅಷಾಡಿಬೇರಿನ ಷರಬತ್ತು:—೨|| ಶೇರು ಮಜ್ಜೆಗೆ ಗಡ್ಡೆ ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆತೆಗೆದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗೆ ಅದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ರಕ್ತದೋಷ, ಉತ, ಧಾತು ಕ್ಷೀಣತೆ, ಮೊಲೆಹಾಲು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು ಇವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆಮಾಡಿ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು.

೨೬. ಅಂಜೂರಹಣ್ಣಿನ ಷರಬತ್ತು:—ಒಳ್ಳೇ ಪಕ್ವವಾದ ಅಂಜೂರದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿವಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತುನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ

ಸೇವಿಸಲು ಉಷ್ಣ, ಅರುಚಿ, ಪಿತ್ತ, ರಕ್ತ, ವಾತ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ರಕ್ತ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೭. ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ಷರಬತ್ತು :—ಎಳೇ ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ರಸ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಮೂತ್ರದೋಷ, ಮೂಲವ್ಯಾಧಿ, ಗುಲ್ಮ, ನೇತ್ರರೋಗ, ನಾಭಿಶೂಲೆ, ಕಂಠರೋಗ, ತ್ರಿದೋಷ, ಪೀನಸ, ವ್ರಣ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೨೮. ಸಾಜೇರಾ ಷರಬತ್ತು :—ಸಾಜೇರ ೧ ಶೇರು, ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟಿಯಿಂದ ದ್ರಾವಕ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆ ವುಬ್ಬರ, ಅಜೀರ್ಣ, ಅಜೀರ್ಣದಿಂದಂಟಾಗ ವ ಭೇದಿ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು. ಸೂತಕ ಕಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಒಡಿಯುವುದು. ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ವಿಸರ್ಜನೆಮಾಡಿಸುವುದು.

೨೯. ಅಜಮೋದದ ಷರಬತ್ತು :—ಅಜಮೋದ ೧ ಶೇರು, ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಬಟ್ಟಿಯಿಂದ ದ್ರಾವಕ ಇಳಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ಪುಡಿ ಕೆಮ್ಮು, ವಾಯು, ಉಬ್ಬಸ, ಅಶ್ಮರಿ, ಮಂದಾಗ್ನಿ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು.

೩೦. ಬಾದಾಮಿ ಷರಬತ್ತು :—ಒಳ್ಳೆ ಬಾದಾಮಿಬೀಜ ೧ ಶೇರು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆದು ೧|| ಶೇರು ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಬೆರೆಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಪಾಕ ಬರುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಷ್ಟು ಷರಬತ್ತನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಬೆರೆಸಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸಲು ವಾತವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಬಲವನ್ನೂ, ಶುಕ್ರವೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಮಾಡುವುದು.

ಮುರಬ್ಬಗಳು.

೧. ಮಾದವಾಳದಕಾಯಿ ಮುರಬ್ಬ:—ಮಾದವಾಳದ ಕಾಯಿಯಮೇಲೆ ಇರುವ ಸಿನ್ನೆಯನ್ನು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕುಯಿದಮ್ದು ೧ ಶೇರು ತುಂಡುಗಳನ್ನು ೧ ಶೇರು ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಷಾಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಎಳೆಸಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ತುಂಡುಗಳನ್ನೂ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಅರ್ಧಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ವಾಂತಿ, ಪಿತ್ತಖಾಸ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಅಮ್ಲಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಮುರಬ್ಬ:—ಒಂದು ಶೇರು ಹಸೀ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಈಚಲಮುಳ್ಳಿನಿಂದ ಚುಚ್ಚಿ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕುವುದು. (ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹೊಸ ಹೊಸ ಮಜ್ಜೆಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಬೇಕು) ಸಾಲ್ಮನೇ ದಿನ ೨ ತೊಲೆ ಪನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿಯನ್ನು ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರ್ಧಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧ ಶೇರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಎಳೆಸಾಕ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಒಂದು ಕುದಿ ಬರುವವರೆಗೂ ಬೇಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ತಲೆತಿರುಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ನೀರುವೂರುವುದು, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಗ್ರಹಣಿ, ರಕ್ತಭೇದಿ, ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಮೂರ್ಛೆ, ನೇತ್ರರೋಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ನಲವತ್ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಿರೇಚನಾಷಧಗಳು.

ವಿರೇಚನಾಷಧವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಬಲವೂ, ಬುದ್ಧಿಗೆ ತಿಳಿವೂ, ಅಗ್ನಿ ಬಲವೂ, ಧಾತುಸ್ಥೈರ್ಯವೂ, ವಯೋದಾರ್ಢ್ಯವೂ ಸಹ ಉಂಟಾಗುವುದು.

ಜೀರ್ಣಜ್ವರದವರು, ವಿಷತಗುಲಿದವರು, ವಾತರಕ್ತ, ಭಗಂದರ, ಮೂಲ ವ್ಯಾಧಿ, ಪಾಂಡುರೋಗ, ಉದರಜಾಡ್ಯ, ಗ್ರಂಥಿಜಾಡ್ಯ, ಹೃದ್ರೋಗ, ಅರುಚಿ, ಯೋನಿರೋಗ, ಪ್ರಮೇಹ, ಗುಲ್ಮ, ಪಿಲ್ಲೆಹ, ವ್ರಣ, ವಿದ್ರಧಿ, ಛರ್ದಿ, ವಿಸ್ಪೋಟ, ವಿಷೂಚಿ, ಕುಷ್ಠ, ಕರ್ಣರೋಗ, ನಾಸಾರೋಗ, ಶಿರೋರೋಗ, ಮುಖರೋಗ, ಗುದರೋಗ, ಮೇಧ್ರರೋಗ, ಯಕೃದ್ರೋಗ, ಶೋಭೆ, ನೇತ್ರ ಜಾಡ್ಯ, ಕ್ರಿಮಿಜಾಡ್ಯ ಈ ರೋಗಗಳನ್ನುಳ್ಳವರು, ಕ್ಷಾರಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಂಕಿಯಿಂದಲೂ ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವರು, ಶೂಲೆಯವರು, ಮೂತ್ರದ ತಡೆಯುಳ್ಳವರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ವಿರೇಚನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರು.

ವಿರೇಚನವನ್ನು ಮಾಡಿಸತಕ್ಕ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಅವನಂದರೆ:—ಸಿತ್ತೋದ್ರೇಕ, ಅಮದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ರೋಗಗಳು ಉದರಜಾಡ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬೃದ್ಧಿ ಇವುಗಳಲ್ಲೂ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಠರವು ಅಶುದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗಲೂ ವಿರೇಚನವನ್ನು ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.

ವಿರೇಚನೌಷಧಗಳು.

೧. ವರ್ಷಾಕಾಲದಲ್ಲಿ:—ತಿಗಡೆ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ ಇವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಚೂರ್ಣವನ್ನು ದ್ರಾಕ್ಷೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು ತಕ್ಕ ವಿರೇಚನೌಷಧವು.

೨. ಶರತ್ಕಾಲಕ್ಕೆ:—ತಿಗಡೆ, ತುರುಚಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಯಗಡ್ಡೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ಅತಿಮಧುರ ಇವನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ದ್ರಾಕ್ಷೆಯ ಪಾನಕದಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಯುವುದು, ತಕ್ಕ ತಂಪಾದ ವಿರೇಚನವು.

೩. ಹೇಮಂತ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ:—ತಿಗಡೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಅಗಲುಶುಂಠಿ, ಜೀರಿಗೆ, ಸರಳದೇವದಾರು, ಬಜಿ, ಹೇಮಕ್ಷೇರಿ (ಮುಳ್ಳುದತ್ತೂರಿ ಬೇರು) ಇವುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಯುವುದು ತಕ್ಕ ವಿರೇಚನೌಷಧವು.

೪. ಶಿಶಿರಋತು ವಸಂತಋತುಗಳಲ್ಲಿ:— ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುಂಠಿ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ, ಸೊಗದೆಯಬೇರು, ತಿಗಡೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ನೆಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತಕ್ಕ ವಿರೇಚನೌಷಧವು.

೫. ಗ್ರೀಷ್ಮ ಋತುವಿನಲ್ಲಿ:—ತಿಗಡೆಯನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ ಸಮಭಾಗ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬೆರೆಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿರೇಚನೌಷಧವು.

೬. ವಿರೇಚನೌಷಧಗಳು:—ಹೆರಳೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ದ್ವಿಗುಣವಾದ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯದೊಡನೆಯಾಗಲಿ, ಹಾಲಿನೊಡನೆಯಾಗಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿದರೆ ಬೇಗನೆ ವಿರೇಚನವಾಗುವುದು.

೭. ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೋಡಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಕ್ರಮವಿಡಿದು ದ್ವಿಗುಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು (ಅಂದರೆ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ಭಾಗ, ಮೋಡಿ ೨ ಭಾಗ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ೪ ಭಾಗ ಈರೀತಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ) ಚೂರ್ಣಿಸಿ, ಆ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಮಿತವರಿತು ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಯಲು ಆರೋಗ್ಯ ವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ವಿರೇಚನವಾಗುವುದು.

೮. ವಾತವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆಯೂ, ಪಿತ್ತವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಕ್ಷೆಯ ಪಾನಕ ಮುಡಿಮಾಳ ಆಕಳತುಪ್ಪ ಇವುಗಳೂ, ಕಫವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಫಲೆಯ ಕಷಾಯಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಲ್ಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕುಡಿಯುವುದು, ಮಲಬಂಧದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಅಳಲೆಯ ಕಾಯಿ ಇವುಗಳು ಉತ್ತಮವಾದ ವಿರೇಚನೌಷಧಗಳು.

೯. ಅಳಲೆಯಕಾಯಿ ಕಾಲುಭಾಗ, ತಿಗಡೆಯಬೇರು ೮ ಭಾಗ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೨ ಭಾಗ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಷಾಯವು ರಾಜಯೋಗ್ಯವಾದ ವಿರೇಚನೌಷಧವು.

೧೦. ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ನಾರಾಚಕವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇದು ಹಿತವಾದ ವಿರೇಚನೌಷಧವು.

೧೧. ಮೇಘನಾದ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬೆಳಗಾರ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ತ್ರಿಫಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ, ಹಿಂಗು, ಓಮ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮತೂಕವಾಗಿ ಹಾಕಿ, ಈ ಸಮುದಾಯದ ಅರ್ಧಾಂಶ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ನಿಂಬೆಯಹುಳಿಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು, ಕಡಲೆಯಕಾಳಿನಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದರಂತೆ ಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನ ಅನುವಾನದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಕ್ರಿಮಿ ಅನು ಸಹ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ವಿರೇಚನವಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಿರೇಚನವಾದರೆ ಆ ಬಳಿಕ ಮೊಸರನ್ನುವನ್ನು ಪಧ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು ಈ ಮೇಘ ನಾದರಸವು—ಶುದ್ರಜಾಡ್ಯ, ಪಾಂಡು, ಶೋಭಿ, ಶೋಮೋದರ, ಜಲೋದರ, ಸಕಲವಿಧವಾದ ವಿಷಮಜ್ಜರಗಳು ಈ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲ ಬಹಳ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದು.

೧೨. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೭|| ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೇಸಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡ ವರಿಗೆ ೨-೩ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ.

ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ, ಗಂಜೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಫ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೩. ಸ್ವಂಧವಲವಣ ೨ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೨ ವರಹ ತೂಕ, ಚಿಟ್ಟೆಹರಳು ಪೂವು ೪ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ವರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨ ಜಾಮ ಮದನೆಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸದಲ್ಲಿ, ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ, ಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಕುಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಬಿಸಿನೀರು ಕೊಡುವುದು ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆಯುವುದು. ಪಥ್ಯ. ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆಗಬೇಕಾದರೆ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಬಿಸಿಬಿಸಿ ಉಟಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೪. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೨ ತೊಲೆ, ಸುನ್ನಾಮುಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸ್ವಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ || ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ || ತೊಲೆ ಇದನ್ನು ಒಳ್ಳೆ ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ನಾಯಿತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹೊನ್ನಮುಗಳ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ನೀಳೆಯದೆಲೆ ರಸ, ದೊಡ್ಡ ಪತ್ರೆ ರಸ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಅವರೇಕಾಳು ಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ, ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಪಥ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೇಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ವೆಟ್ಟುಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೮ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧-೨ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ,

ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಸಿನೀರು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು. ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿ ಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆಬೆಳಗಾರ ಕುಪ್ಪೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಿಲ್ಲೆಮಾಡಿ ಕುಕ್ಕುಟಪುಟ ೨-೩ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಇವು ಮೂರು ದಿನಸು ತ್ರಿಫಲೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮರ್ದಿಸಿ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧-೨ ಮಾತ್ರ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಬಿಲ್ಲದ ಪಾನಕದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ, ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಬೇವಿನಬೀಜದ ಪೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜುಗದ ಪೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಬೀಜ ೨ ಇದನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಸಿಪ್ಪೆತೆಗೆದು ಬಿಳಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಬೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬಾಳೇಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ, ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅಂಡವಾಯು, ಮೇಹವಾಯು, ಮೇಹಭಳುಕು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ (ಬೀಜ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದ ಒಳಗಿನ ತಿರಳು) ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಖಮುನಿಯಾ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿ ಹೂವು ೧ ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಾದಾಮಿ ಎಣ್ಣೆ ೧ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗುರು ಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ಊಟವಾದ ಅರ್ಧಘಂಟೆ ನಂತರ ೨-೩ ಮಾತ್ರಗಳು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ತುಖ್ಮೆಜಿರಾಕಿ ಕೆಂಪಗೆ ಹುರಿದು ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೧-|| ತೊಲೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸುಖವಾಗಿ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ, ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು.

೨೦. ಮೇಘಸಾದ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಓಸು ೧ ತೊಲೆ, ಖುರಾಸಾನಿವೋಮ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಗಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಸ್ತಂಧವಲವಣ ೪ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧ ಶೇರು ಇವೆರಡೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸಿನ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನಾಯು ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಲವಂಗಾದಿ ಮಾತ್ರೈ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಇಂಗಲೀಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಎಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಜ್ವರ, ನಾಯು ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨. ನೀಲಕಂಠ ಭೇದಿಮಾತ್ರೈ:—ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದುಂಪರಾಸ್ಮಿ ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟೆ ಹರಳು ಪೂವು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರೈಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರೈ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ

ಪದ್ಯ. ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು ಪಿತ್ತ ಗುಣ ವಾಗುವುದು.

೨೩. ಚಂದ್ರವ್ರಭಾಕರ ಭೇದಿಮಾತ್ರ. — ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಂಪರಾಸೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲೋಧ್ರದ ಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೊಲೆ, ಜಾವತ್ರಿ || ತೊಲೆ, ಅಜಾ ಮೋದ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ದೇವದಾರುಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ || ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಕಸ್ತೂರಿ ೨ ಗುರುಗಂಜಿ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರೆ ಜೇನುತಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರ, ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು

೨೪. ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋವ್ವ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಂಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಂಪರಾಸೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಡಿ || ತೊಲೆ, ಆಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಹೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿಹೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ರಸಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ೩ ಮಾತ್ರೆ ಜೇನುತಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೫. ವಿರೇಚನ ಕುರಾರ :— ಆಳಲೇಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ತೊಟ್ಟಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಡು ಮುಟ್ಟದ ಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಅಕ್ಷಗಂಧಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಗಡು ೧ ತೊಲೆ, ಸುನಾ ಮುಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮರಾಟೆಮೊಗ್ಗು || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೬ || ತೊಲೆ, ೨೬ ತೊಲೆ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ಒಂದ, ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣ ವನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಹಸೀ

ಅವರೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಲೇಹ್ಯಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೬. ಭೇದಿಗೆ ತಿರಬೂತ್ತು ಲೇಹ್ಯ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೧೦೦ ಮಿಸ್ತಾ, ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೧೦೦ ಮಿಸ್ತಾ, ಷಕ್‌ಮೂನಿಯ ಮಷವ್ವಿ ೧೦ ದಿರಂ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೫ ದಿರಂ, ಬಡಿ ಇಲಾಚಿ ೫ ದಿರಂ, ಶುಂಠಿ ೫ ದಿರಂ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೫ ದಿರಂ, ಖುರ್ಫಾ ೫ ದಿರಂ, ನಾರಮುತುಲಸೀಷಕಾಕೆ ಬೀಂಜಾ ೫ ದಿರಂ, ಲವಂಗ ೫ ದಿರಂ, ಮಸ್ತಕಿ ೫ ದಿರಂ, ಕಾಲೀಮಿರ್ಚಿ ೫ ದಿರಂ, ಅಸಲ್ ಸಾಫ್ ಖರೀರೆ ಪಾಕಾಕರಾಹುನಾ ಷಹತ್, ಮೇಲ್ಕುಂಡೆ ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಬಾಕಿ ದಿನಸುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧-|| ತೊಲೆ ಲೇಹ್ಯ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೭. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ದೇಶಾವರೆ ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಯುವಿಳಂಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೬ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೧ ಹಣತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ತಣ್ಣೀರು ಯಷ್ಟಾವರ್ತಿ ಕುಡಿದರೆ ಅಷ್ಟಾವರ್ತಿ ಭೇದಿಗಳು ಆಗುತ್ತೆ. ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಭೇದಿ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ನಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೮. ಯೋಗಿನೀ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ತಾಳಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೦ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಗರುಗಸಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಅರೆದು ಹೆಸರುಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ನಾಯುಗಳು ಮತ್ತು ಭಳಿ ಜ್ವರಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೯. ಇಚ್ಛಾಭೇದಿ ರಸ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೧೦ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸುಖವಾಗಿ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಎಷ್ಟುಸಲ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಅಷ್ಟುಸಲ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು.

೩೦. ಭೇದಿನೀ ರಸಾಯನ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾವಾಳ ೧೦ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೨ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೧. ಸಂಚಸಮ ಚೂರ್ಣ:—ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲಾತಿಗಡೆ, ಸೌವರ್ಯಲವಣ ಇವು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಷ್ಟು ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಒಂದರೆ ಶೂಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಅಮವಾತ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ.

೩೨. ಮಲಬದ್ಧಕ್ಕೆ ನಾರಾಚ ಚೂರ್ಣ:—ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಲಾಲಾತಿಗಡೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ೪ ತೊಲೆ ಸಕ್ಕರೆ ಬೆರೆಸಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧-೨ ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಮಲಬದ್ಧ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ಕಫರೋಗ, ಪಿತ್ತಶೂಲೆ ಇವು ಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ.

೩೩. ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ದುಂಪರಾಸೈ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಕಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಕಷ್ಠೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಖುರಾಸಾನಿ ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ತವ್ವೇರ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ

ಶೋಧಿಸಿ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೨೪ ತೊಲೆ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬೂರಾಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆಯಿಂದ ಅರ್ಧತೊಲೆವರಿವಿಗೆ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೀಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೪. ವಿರೇಚನ ಕುರಾರ :—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹವಳಸರಿಗಂಧಕ ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳು ಮಾಡಿದ್ದು ೮ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧೬ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೩೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೬೦ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಗಿರಿಕರ್ಣಕೆದೇರಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ೧ ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತಾ ಇದ್ದರೆ ಭೇದಿಗಳಾಗುವುದು. ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಅಧವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ತಿನ್ನುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಜ್ವರ, ಗುಲ್ಮ, ವಾತ, ಶೂಲೆ ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೫. ಇತ್ರಿಫಲ್ (ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಲೇಹ್ಯ) ೧ನೇ ವಿಧ :—ಹಲೀಲೆ ಕಾಬುಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಹಲೀಲೆ ಶಿಯಾ ೩ ತೊಲೆ, ಆಮಿಲಾ ೩ ತೊಲೆ, ಬಲೀಲಾ ೩ ತೊಲೆ, ಗುಲೇಸುರುಖ್ ೩ ತೊಲೆ, ಅಫಾತಿಮೂ ೧ ತೊಲೆ, ಅನಿಸೂ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದ್ ರಂಜ್ ಬೋಯ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಮಾರಿಲಕಡಿ ೬ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ ೬ ತೊಲೆ, ಸುರಂಜಾಳ ೪ ತೊಲೆ, ಅಸಾರೂ ೪ ತೊಲೆ, ಉಸ್ತೆ ಮುದೂಸ್ ೨ ತೊಲೆ ಈ ದಿನಸುಗಳು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದರ ಸಮತೂಕ ಬೂರಾಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ರಾತ್ರಿ ಊಟವಾದನಂತರ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಇದು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮೇದಸ್ಸಿಗೆ ಬಹಳ ಗುಣಕಾರಿಯಾದದ್ದು.

೩೬. ಇತ್ರಿಫಲ್ (ತ್ರಿಫಲಾದಿ ಲೇಹ್ಯ) ೨ನೇ ವಿಧ :—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕಾಬುಲಿಹಲ್ಲ ೩ ತೊಲೆ, ಬಾಲ್‌ಹಲ್ಲ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ೩ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಗಡು ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಸ್‌ಫಾಯಿಸ್ ೩ ತೊಲೆ, ಉಸ್ತೆ ಬುದ್ದೂಸ್ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಾದಾಮಿ ಎಣ್ಣೆ ೯ ತೊಲೆ ಅಧವಾ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ೯ ತೊಲೆ, ಕಲಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೮೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಜೆನ್ನಾಗಿ

ಕಲಸಿ ೩೦ ದಿನಗಳನಂತರ ಉಪಯೋಗಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ರಾತ್ರಿ ಊಟವಾದ ಒಂದು ಘಂಟೆಯ ನಂತರ ಅವರವರ ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ೧ ತೊಲೆಯವರಿಗೆ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಇದು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮೇದಸ್ಸಿಗೆ ಬಹಳ ಗುಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೩೨. ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿ ಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟ ರಳು ಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೇಚಕ್ಕ ೨ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೪ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಬಿಳೇಧೂಪ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೨೦ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತು ಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧|| ಶೇರು ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಕಡಲೇಗಾತ್ರ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ವಾಯುರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೩೩. ಭೇದಿ ಎಣ್ಣೆ :—ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೫ ಶೇರು, ಗೌರೀಬೀಜ (ಪಕ್ವವಾಗಿ ಹುರಿದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೇರಿ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಬೀಜ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು) ೩ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಶೀನೇ ಭೇದಿವುಪ್ಪ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೩ ತೊಲೆ, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇ ಕಾಯಿ ಒಣಗಿ ಬೀಜ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದ್ದು ೧ ಕೆಂಪಗೆ ಹುರಿದು ಹಾಕುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮುತ್ತುಕದಬೀಜ ೪ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವುದು. ಇವುಗಳ ನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ || ತೊಲೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಥವಾ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ವಾಯು ಗುಣವಾಗಿ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ನಾಶನವಾಗುವುದು.

೩೯. ಭೇದಿ ಎಣ್ಣೆ ೨ನೇ ವಿಧ:—ಬಲಿತ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತುರುಬಿ ಬಿಸಿನೀರು ಹಾಕಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಾಲು ತೆಗದುಕೊಂಡದ್ದು ೪ ಶೇರು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹತ್ತಿರಶುರಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ.ನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ || ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಎಣ್ಣೆ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ೫-೬ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಕೊಡುವುದು. ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಧವಾ ಗಂಜೆ ಅನ್ನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಾಯು, ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೦. ಭೇದಿ ಎಣ್ಣೆ ೩ನೇ ವಿಧ:—ಬಲಿತ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ೨ ತಂದು ತುರದು ಬಿಸಿನೀರು ಹಾಕಿ ಹಾಲುಹಿಂಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳಲ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಂಗೆಮರದ ಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಎಣ್ಣೆ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ೬-೭ ತೊಟ್ಟು ಬತ್ತಾಸಿ ನಲ್ಲಾಗಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾಫಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಆದರೆ ಬಜೆ ಸುಟ್ಟುಕೊಡುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೧. ಭೇದಿ ಎಣ್ಣೆ ೪ನೇ ವಿಧ:—ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೨ ಶೇರು, ಶುರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ ೩ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಉತ್ತರೇಣಿಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ ಈ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಎಣ್ಣೆ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಧವಾ ಕಾಫಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ೩ ಕಾಸಿನ ಅಗಲ ಎಣ್ಣೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀ ಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ದೊಡ್ಡವರಿಗೆ ಭೇದಿ ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಅಧವಾ ಗಂಜೆ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು.

೪೨. ಯುನಾನಿ ಭೇದಿಕೊಳಂಬು:—ಹಲ್ಲಾ ೧ ಹುಣ್ಣ ತೂಕ, ರಾಯ್ ೧ ಹುಣ್ಣ ತೂಕ, ನಮ್ಮಕ್ಕ ಬಂಗಡಿ ೧ ಹುಣ್ಣ ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮನಾಸಿಲಾ, ಫರಾರ್, ನಮ್ಮಕ್ಕೆ ಅಫ್ಕರ್, ಪಿನ್ನಲಿ, ಜೇರಾ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಸರ್ರಿಹಡತಾಲಾ, ಕುಟ್ಟಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿರಾಹಿಂಗ್, ಸುಂಬುಲಾಖಾರ್ಸಿಯ ಇವು ದಿನಸು

೧ಕ್ಕೆ ೧ ಹುಣ್ಣು ತೂಕ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೨ ಹುಣ್ಣು ತೂಕ, ಈ ಜಾಪಾಳ ವನ್ನು ಅರೆಯುವ ವಿಧ :- ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ತೆಂಗಿನಚಿವ್ವು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೫ ಹುಣ್ಣು ತೂಕ ಶೇರಿಸಿಕೊಂಡು ೧ ದಿನವ ಅರೆಯುವುದು. ಅನಂತರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ೧ ದಿನವ ಅರೆಯುವುದು. ಅನಂತರ ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧ ಹುಣ್ಣು ತೂಕ ಶೇರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಅದಮೇಲೆ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ತಿರಿಗಿ ೧ ಹುಣ್ಣು ತೂಕ ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಶೇರಿಸಿ ಅರೆದು ತೊಗರೇಕಾಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಅನುಪಾನ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಭೇದಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ರೋಗಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೪೩. ಅಭಯಾದಿ ಮೋದಕ :- ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಕಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಸತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಿಗಡು ೮ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ೧೦ ತೊಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಇವು ಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಅರೆದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ಅವರವರ ಶರೀರ ಪ್ರಕೃತಿ ಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ೧-೨ ಮಾತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ತಣ್ಣೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ವಿಷಮಜ್ಜರ, ಅಗ್ನಿ ಮಾಂದ್ಯ, ಪಾಂಡು, ಕೆಮ್ಮು, ಗುಲ್ಮ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು, ದಾಹ, ಪ್ಲೀಹ, ವಾಯು, ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಾರು ಅನ್ನ.

ಜಾಪಾಳ ಶೇರಿದ ಔಷಧಗಳಿಂದ ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿಯಾದರೆ

ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ವಿಧಾನ :-

೧. ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿವೊಪ್ಪು ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಅವರೇಕಾಳಿನಷ್ಟು ಹೆಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೨. ಎಮ್ಮೆಸಗಣಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೩. ಬಜೆ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕನ್ನು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು.

೪. ಒಂದು ಹಿಡಿ ಎಳೆ ಸುಗ್ಗೇಕಡ್ಡಿಗಳನ್ನು ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೫. ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಅಥವಾ ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ಕುಡಿದರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೬. ಹುಳಿ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಕುಡಿದರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.
೭. ಖರ್ಜೂರ ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬೆಂದಮೇಲೆ ಬೀಜತೆಗೆದು ಅರೆದು ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಭೇದಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತೆ.
೮. ಬಿಳಿನಾಮವನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದರಿ ಕುಡಿಸುವುದು. ಹೀಗೆಯೆ ಕೆಂಪುಕಾವಿಯನ್ನು ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಕದರಿ ಕುಡಿಸುವುದು.

ಐವತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಶಿರೋರೋಗ--ಔಷಧಗಳು.

ಶಿರೋರೋಗದ ಲಕ್ಷಣ.

ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಶಿರೋರೋಗಗಳು ೧. ಅರ್ಧಾವಭೇದಕ, ೨. ವಾತಜ ಶಿರಸ್ತಾಪ, ೩. ಪಿತ್ತಜಶಿರಸ್ತಾಪ, ೪. ಶ್ಲೆಷ್ಮಜಶಿರಸ್ತಾಪ, ೫. ರಕ್ತಜ ಶಿರಸ್ತಾಪ, ೬. ಸನ್ನಿಪಾತಜಶಿರಸ್ತಾಪ, ೭. ಸೂರ್ಯಾವರ್ತ, ೮. ಶಿರಃಕಂಪ, ೯. ಕ್ರಿಮಿಜಶಿರಸ್ತಾಪ, ೧೦. ಶಂಖಶಿರಸ್ತಾಪ ಎಂದು ಹತ್ತು ವಿಧಗಳಾಗಿರುವುವು. ರೂಕ್ಷವದಾರ್ಧಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವುದು, ಜೀರ್ಣವಾಗದೆ ಇರುವಾಗ ಊಟಮಾಡುವುದು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಊಟಮಾಡುವುದು, ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸುವುದು, ಮಂಜಿನಲ್ಲಿತುರುವುದು ಅಥವಾ ಹಿಮದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುವುದು, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಭೋಗಮಾಡುವುದು, ಮಲಮೂತ್ರಗಳ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆಯುವುದು, ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕೇವಲ ವಾಯುವಾಗಲಿ, ಕಫ ಸಹಿತವಾದ ವಾಯುವಾಗಲಿ, ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ತಲೆಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನ್ಯುಗಳು, ಸಿರೆಗಳು, ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆ, ಕಣ್ಣುಕುಣಿಕೆ, ಕಿವಿ, ಕಣ್ಣುಗಳು, ಹಣೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕಡಿದಹಾಗೆ ತೀವ್ರವಾದ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಅರ್ಧಾವಭೇದಕವೆಂಬುದು. ಇದನ್ನು ಉವೇಕ್ಷಿಸಿಮಾಡಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದರಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಲಿ ಕಿವಿಯಾಗಲಿ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋಗುವುದು. ವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ತಲೆನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಿಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೂ ಸ್ನೇಹಸ್ಪೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಶಾಂತವಾಗದೆ ಇರುವುದು ವಾತಜಶಿರಸ್ತಾಪವು. ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ತಲೆನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಡವನ್ನು ಸುರಿದಂತೆ ಇರುವುದು, ಕಣ್ಣುಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ತುಂಬಿದಹಾಗಾಗುವುದು, ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರು ಔಷಧಗಳಿಂದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಿದರೂ ಶಮನವಾಗದೆ ಇರುವುದು ಈ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದುದೇ ಪಿತ್ತಜಶಿರಸ್ತಾಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಫ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ತಲೆಶೂಲೆಯುಂಟಾಗಿ ತಲೆಯು ಕಫವೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರವಾಗಿರುವುದು, ತಣ್ಣಗಿರುವುದು, ಮೂಗಿನ ಹೊಳ್ಳೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ ಶಿರಸ್ತಾಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ರಕ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ತಲೆನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ಪಿತ್ತಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತ ಮುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ಯವಾಗಿರುವ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು ರಕ್ತಜಶಿರಸ್ತಾಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ತ್ರಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ತಲೆನೋವು ವಾತಾದಿ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸನ್ನಿಪಾತಜ ಶಿರಸ್ತಾಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಸೂರ್ಯೋದಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಗುಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ಸೂರ್ಯನು ಏರುತ್ತ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾಗುತ್ತ ಸೂರ್ಯನು ಇಳಿಯುತ್ತ ಬಂದಹಾಗೆಲ್ಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಸಾಯಂಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಾವಸ್ತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ತ್ರಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಕಾರಣ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದುದು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಫವೂ ರಕ್ತವೂ ಹ್ವಯಿಸಿಹೋಗಿ ದಾರುಣವಾಗಿ ತಲೆ ಭಾರವಾಗಿರುವುದು. ಶೀನ ಬರುವ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದುದೇ ಶಿರಃಕಂಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದಂತೆ ನೋವು, ಕ್ರಿಮಿಗಳಿಂದ ತಿನ್ನಲ್ಪಟ್ಟಿಹಾಗಿರುವುದು, ಶಿರಸ್ಸಿನ ಒಳಗಡೆ ಓಡಾಡಿದಂತೆ ಇರುವುದು, ಮೂಗಿನಿಂದ ಕೀವು ಸಹಿತವಾಗಿ ನೀರು ಸೋರುವುದು ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಕ್ರಿಮಿಜ ಶಿರಸ್ತಾಪವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ರಕ್ತಪಿತ್ತವಾತಗಳು ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಹಿಂದಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ಉರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ಉದಿಕ್ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ರೋಗವು ವಿಷದಂತೆ ತಲೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕಂಠದ್ವಾರವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಆಹುತಿಯಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಶಂಖಕನೆಂದು ಹೆಸರು.

ಶಿರೋರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ತಲೆಶೂಲೆಗೆ ತೈಲ:—ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಅಡುಸೋಗೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಸೊಗದೇಬೇರಿನ ರಸ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಕುಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಒಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ತೊಟ್ಟಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ಪಾವು ರಸ ತೆಗೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಅರಿಸಿನ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ, ಲವಂಗ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ಮೋಡಿ, ಕರೇಮೆಣಸು, ಬಿಳೀಮೆಣಸು, ಓಮ, ಅತಿಮಧುರ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಅಗರು, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಪೀತರೋಹಿಣಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಗೌಲ, ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ

ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ಶೇರು ಕಷಾಯ ಇಳಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೦ ಶೇರು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನನ್ನಾನ್ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಅತಲೆನೋವು, ಪೂರಾತಲೆನೋವು, ಉಷ್ಣದಿಂದಂಟಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧ ರೋಗಗಳು, ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧ ರೋಗಗಳು, ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಕುಮಾರಿ ತೈಲ:—ಲೋಳಸರದ ರಸ, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ತಾವರೆಯಲೆ ರಸ, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಒಂದೆಲಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಅಡುಸೋಗೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಕಾಕಿತೊಂಡೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಲಕ್ಕಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹೊಂಗೇಬೇರಿನ ರಸ, ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ತೊಟ್ಟೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ಪಾವು ರಸ ತೆಗೆದು ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮಂಜಿಷ್ಠಿ, ಅತಿಮಧುರ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ಮೋಡಿ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸಾಗಕೇಸರಿ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ, ತಕ್ಕೋಲ, ಜಾಕಾಯಿ, ಶುಂಠಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ವಾಯುವಿಳಿಂಗ, ಮರದರಿಸಿನ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಇಪ್ಪೇಹೂವು, ಅಗರು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಬಿಳೀಮೆಣಸು, ಮರದರಿಸಿನ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ಕಚೋರ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ಶೇರು ಕಷಾಯ ಇಳಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೦ ಶೇರು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನನ್ನಾನ್ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ತಲೆನೋವು, ಉಷ್ಣಾದ, ನೇತ್ರವಾಯು, ಪೀನಸ, ಅಶೀತಿ ವಾಯುಗಳು ವೈಶ್ಯರೋಗ ವೊದಲಾದವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೩. ಯೋಗರಾಜ ತೈಲ:—ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊನ್ನ ಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಶೀತೊಂಡೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಂತರಗಂಗೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೫ ಶೇರು, ಹಳೇತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ತಂದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹರಿವೇಸೊಪ್ಪಿನ ಬೀಜ ತೂಕದ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಅನಂತರ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಒಳಗಿನ ಕೊಬರಿ ಮತ್ತು ಹರಿವೇಸೊಪ್ಪಿನ ಬೀಜ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬೇರೆ ನೀರು ಹಾಕಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಹಾಲು ಹಿಂಡಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ

ಈ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಒರಳಲ್ಲಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸ, ಎಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಹಾಲು ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಕ್ವವಾಗಿ ತೈಲ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿರೋರೋಗಗಳು, ಮೂಗು ಒಣಗುವುದು ಇವು ಗುಣವಾಗಿ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೇಜಸ್ಸುಂಟಾಗಿ, ತಲೆಕೂದಲಿಗೆ ಮೆರಗು ಬರುವುದು.

೪. ಭೃಂಗಾಮಲಕ ತೈಲ:—ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ಶೇರು, ಹೊನ್ನೆಗೊನೆನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನೀಲಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಶೀತೊಂಡೇನೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೫ ಶೇರು, ಅತಿಮಧುರ ೩ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೩ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೩ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೩ ತೊಲೆ, ಕಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೩ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಕಂಠ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕಚ್ಚೀರ ೩ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಸಂಪಿಗೆವೆಂಗಳು ೩ ತೊಲೆ, ಪುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸಗಳನ್ನೂ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ತೈಲ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ತಲೆಶೂಲೆ, ತಲೆನೋವು, ಕಣ್ಣು ಉರಿ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಮಹಾಭೃಂಗಾಮಲಕ ತೈಲ:—ಹೊನ್ನೆಗೊನೆನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೪ ಶೇರು, ಗರುಗದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೪ ಶೇರು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ ೨ ಶೇರು, ಹೇರಳಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಸುರಸುರಕೆನೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು, ಶೀತೊಂಡೇನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಎಳನೀರು ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೩೦ ಶೇರು, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಪುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೨ ತೊಲೆ, ಗಾಲ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಅಗರುಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಕಚ್ಚೀರ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ಶೇರು ಕಷಾಯ ಇಳಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ತೈಲ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನ

ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಕಣ್ಣುರಿ, ತಲೆಶೂಲೆ, ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಚಂದನಾದಿ ತೈಲ:—ಸುರಸುರಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಒಂದೆಲಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ದೊಡ್ಡ ಪತ್ರೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮಾಚಿಸುತ್ರೇ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವಿಷ್ಣು ಕ್ರಾಂತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೀಲಿಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಂಗೆಬೇರಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೨ ಶೇರು, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕ ॥ ಶೇರು, ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ರೇಣಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೪ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ಹಾವುವೆಕ್ಕೆ ಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲಗುಳ್ಳ ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಗರುಚಕ್ಕ ೪ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಕಜೋರ ೨ ತೊಲೆ, ಹಸೀ ಅರಗು ೪ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟು ೨ ತೊಲೆ, ಪೆರಾ ಮುಟ್ಟು ೨ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮುಡಿವಾಳ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿ ಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಕಂಕ.ವ.ಕೇಸರಿ ॥ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೨ ತೊಲೆ, ನೈದಿಲೆ ಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣ ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸರ್ವಾಷ್ಟಕ ೪ ತೊಲೆ, ಕಹಿಪಡೆ ವಲ ೪ ತೊಲೆ, ಆಶ್ವಗಂಧಿ ೪ ತೊಲೆ, ಗೌಲ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೮ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ೨ ಶೇರು ಕಷಾಯ ಇಳಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ಕಷಾಯ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕನಾಗಿ ತೈಲ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಅಪಸ್ಮಾರ, ಉನ್ಮಾದ, ಶೋಣಿತವಾತ, ಕರಚರಣಾದ್ಯಂಗ ತಾಪ, ಶಿರಸ್ತಾಪ, ಮೈಯುರಿ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಶರೀರಕಾಂತಿಯಾಗುವುದು, ಮಿದುಳಿಗೆ ತಂಪುಮಾಡಿ ಶಿರೋವ್ಯಾಧಿ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುದು.

೭. ಬಿಲ್ವಾದಿ ತೈಲ:—೫೦ ಬಿಲ್ವತ್ರೇಕಾಯಿ ಅರ್ಧ ಸಕ್ಕನಾಗಿರುವುದು ಒಳಗಿನ ಗುಜ್ಜು ತೆಗೆದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨೪ ಶೇರು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ೬ ಶೇರು ಕಷಾಯ ಬರುವಷ್ಟು ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಿರಿನೆಪ್ಪಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕರೇಜಾಲಿಸೊಪ್ಪಿನಕುಡಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨೦ ಶೇರು, ಅತಿಮಧುರ

೩ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೩ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಪರ್ಪಾಷ್ಪಕ ೩ ತೊಲೆ, ಮರುಗ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇ ಬೇರು ೬ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಗರಿಕೇಬೇರು ೩ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೩ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೪ ಶೇರು ನೀರುಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ಶೇರು ಕಷಾಯ ಇಳಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಷಾಯ, ರಸ, ಎಣ್ಣೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ವೆಕ್ಸುವಾಗಿ ತೈಲ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನನ್ನಾ ನಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಉಷ್ಣ ಪಿತ್ತಕಾರಕಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಶಿರೋವ್ಯಾಧಿಗಳು, ನೇತ್ರರೋಗಗಳು, ತಲೆನೋವು, ಅರ್ಧತಲೆನೋವು, ತಲೆ ಸುತ್ತುವುದು, ಕಣ್ಣು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಚಂದ್ರಕೇಸರಿ ತೈಲ:—ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹೊನ್ನಗೊನೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಲೋಳಸರದ ರಸ, ಕಿರುನೆಲ್ಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನರಸ, ಯಳನೀರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ಶೇರು, ಹಸಿ ಪಚ್ಚೆತೆನೆ, ಹಸಿ ಮರುಗ, ಹಸಿ ದವನ, ಹಸಿ ಸಂಪಿಗೆ ಹೊವು, ಹಸಿ ಗುಲಾಬಿ ಹೊವು, ಹಸಿ ಸೊಗದೇಬೇರು ಇವು ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ೧ ಪಾವು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಲಾವಂಜ, ಬಾವಂಚಿಬೀಜ, ಕೃಷ್ಣಾಗರು, ತುಷ್ಪದದೇವದಾರು, ಸಾಗಕೇಸರಿ, ಗೌಲ, ಕಚೋರ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ, ಕಿನ್ನೀರವಟ್ಟಿ, ಮುಡಿವಾಳ, ಅನಾರಸುಹೊವು, ವಲಾಗರು ಚಕ್ಕೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಬಿಳೇಮೆಣಸು ಇವು ದಿನ ಸಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ಪಾವು, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ಪಾವು ಈ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೨೦ ಶೇರು ತಣ್ಣೀರುಹಾಕಿ ೩ ದಿವಸ ನೆನೆಯಿಟ್ಟು ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨೦ ಶೇರು, ಮೇಲ್ಕಂಡ ರಸ, ಹಸಿ ದಿನಸು, ಚೂರ್ಣ ನೆನೆಯಿಸಿಟ್ಟ ದಿನಸು ನೀರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಕಲಾಯಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಾಯಿಮುಚ್ಚಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲುಮಾಡಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಭಾರವಾದ ಕಲ್ಲನ್ನು ಇಟ್ಟು ೩ ಜಾವ ಕಾಯಿಸಿ ಶೀಲು ತೆಗೆದು ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತಿರುವ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆನಸಿ ಹಿಂಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನನ್ನಾ ನಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ತಲೆನೋವು, ಅರ್ಧತಲೆನೋವು, ತಲೆ ಸುತ್ತುವುದು, ಕಣ್ಣು ಗುಣ ವಾಗುವುದು. ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿ ಬಾಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕೇಶ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು.

೯. ಭೃಂಗಾಮಲಕ ತೈಲ:—ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ಜೆಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೩ ಶೇರು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರ ಪಾವು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಕಹೋರ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೂರ್ಣಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ವಾರಕ್ಕೆ ೧ ಸಲ ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನನ್ನಾ ನ ಮಾಡುತ್ತಾಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ತಲೆ ನೋವು, ಅರತಲೆನೋವು, ತಲೆಶೂಲೆ, ಕಣ್ಣು ಮಂಜಾಗುವುದು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು ಮೊದಲಾದ ಉಷ್ಣ ಪಿತ್ತ ಕಾರಕಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಪಿತ್ತರಕ್ಷಾಮೃತ ತೈಲ:—ಕಹಿಹೀರೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಾಚೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹುಚ್ಚು ಸೋರೇಕಾಯಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲೋಳಿಸರದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲೀ ಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮೇಕೇಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಜೆಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು, ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೫ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಕದ್ರವ್ಯ:—ಲವಂಗ ಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಸು ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ಯಕ್ಷಿಮಧುಕ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕೃಷ್ಣಾಗುರು ೨ ತೊಲೆ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಜೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹಾಕುವುದು. ಸಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದ್ರವ್ಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ವಾರಕ್ಕೆ ರಡುಸಾರ ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನನ್ನಾ ನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶಿರೋಭ್ರಮಣ, ನೇತ್ರರೋಗ, ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ಬಜೆ, ಶುಂರಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ಒಂದು ಟೊಗರೀ ಕಾಳಿನಷ್ಟು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೆ ಎರಡೆರಡು ಬೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ ಅರ್ಧ ತಲೆನೋವು, ಪೂರಾ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ತೊಟ್ಟೆಬೇರು ೧೦ ಫಲ, ಲಕ್ಕಲಿಬೇರು ೧೦ ಫಲ, ಬಿಳೇ ಉಪ್ಪೇ ಬೇರು ೧೦ ಫಲ, ಬಿಳೇ ಎಕ್ಕದಬೇರು ೧೦ ಫಲ, ಚಿಟ್ಟಾಮುಟ್ಟೆಬೇರು ೧೦ ಫಲ ಈ ಹಸಿವೇರುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಜಜ್ಜಿ ಕುಟ್ಟಿ ವಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಚತುರ್ಥಾಂಶ ಕಷಾಯ ಬರುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಿ ೧ ಶೇರು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳು

ವುದು. ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದಯಲೆ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಎಕ್ಕದಹೊವಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೨ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಶುಂಠಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧|| ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಓಮ ೧|| ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಬಜೆ ೧|| ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವುದು. ಇವುಗಳ ನೈಲಾ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ೧ ಘಂಟೆ ತರುವಾಯ ಇನ್ನೇ ಹಿಂಡಿ ಉಜ್ಜಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ೪೮ ವಿಧ ಶಿರಶ್ಯೂಲೆ, ನೇತ್ರಶ್ಯೂಲೆ, ಖಡ್ಜೆ, ಕರ್ಪಾಣಿ, ಕೈಕಾಲು ಭಳುಕು, ತಿಮಿರ ವಾಯು, ವಾತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ಅಫೀಂ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೨ ವರಹ ತೂಕ, ಎರೆ ಹುಳ ೧ ಪಾವು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು ಶೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ತಲೆಗೆ ಉಜ್ಜಿ ಬಿಸಿನೀರು ಹಾಕಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಲು ೧೨ ಸಂವತ್ಸರದ ಶಿರೋಭಾರ, ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎಡಗಡೆ ತಲೆನೋವಿದ್ದರೆ ಬಲಗಡೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಲಗಡೆ ನೋವಿದ್ದರೆ ಎಡಗಡೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಟ್ಟರೆ ಪಾರ್ಶ್ವ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ, ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು ಇವು ಸಮಭಾಗ ಒರಳಲ್ಲ ಹಾಕಿ ಜೆಸ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ರೊಟ್ಟಿಯಂತೆ ಮಾಡಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ತಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ತಕ್ಷಣವೇ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲು ತಲೆಶ್ಯೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೩ ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಹಾವು ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ತಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಕೂಡಲೇ ಉಟಮಾಡಿ ಮಲಗಿದರೆ ತಲೆಶ್ಯೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಕುಸವಲಕ್ಕಿ ಅನ್ನ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಾರು.

೧೭. ಒಳ್ಳೆ ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಮೇಕೇಕಾಲು ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಕಲಸಿ ಒಂದೇಹೊತ್ತು ಕುಡಿಯು

ವುದು. ಪದ್ಯ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ಶ್ವ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಗಾಂಧಾರಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ಸಮಭಾಗ ಹಸುವಿನ ತುಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೬ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಅರತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ಬಿಳೇಗರಿಕೆ, ಗಿರಿಕರ್ಣಿಕೆಬೇರು ಅದರ ಬೀಜಸಹ ನೀರಿನಲ್ಲರೆದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಮೂರುಮೂರು ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಅರತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೦. ಕೆಂಪುಜಾಜಿಹೂವು ೧ ಹಿಡಿ, ಲವಂಗ ೪ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ಮೂಗಿಗೆ ಮೂರುಮೂರು ತೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಹಾವುತೊಂಡೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ತಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡರೆ ತಲೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨ ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹುಚ್ಚುಹೀರೆಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ತಲೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೩. ಸುರಸುರಕೆಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಶೋಧಿಸಿ ಎಡಗಡೆ ತಲೆನೋವಿದ್ದರೆ ಬಲಕಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಲಗಡೆ ತಲೆನೋವಿದ್ದರೆ ಎಡಕಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ರಸ ಹಿಂಡಿದರೆ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪ ಕರೇಹೂವಿನ ಕೋಲುತಗಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಗಸೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕರೇಹತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಜೊನಗೊನೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೨|| ಶೇರು, ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೧|| ಶೇರು ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಂಗನಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ತಲೆನೋವು, ತಲೆಶೂಲೆ, ಅರತಲೆನೋವು, ಪೂರಾ ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೫. ತೊಟ್ಟೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಲಕ್ಕಲಿನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಪಾವು, ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಪಾವು, ಹಸೀ ಅರಸಿನದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಚಿಟ್ಟರಳೆಣ್ಣೆ ೪ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಸಣ್ಣರಾಸೈ ೨ ತೊಲೆ, ಹಾವುನಂಜಿನ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಮರದಚಕ್ಕ ೬ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೪ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಕಂಗ ೨ ತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿ

ಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ತಲೆಶೂಲೆ, ತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೬. ಕರೀಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ತೆಗೆದು ಬಲಪಾರ್ಶ್ವನೊಂದರೆ ಎಡ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಎಡಪಾರ್ಶ್ವನೊಂದರೆ ಬಲಮೂಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದು ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಮಾಡಿದರೆ ಅರತಲೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೭. ಜಾಸತ್ರೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕರೇಶಾಮಂತಿಗೆ ಹೂವಿನ ರಸ || ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿ ಪೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೪ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಒಟ್ಟಿ ಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಅರತಲೆ ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೮. ಕರೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿ ಪೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಶಾಮಂತಿಗೆ ಹೂವು ೪ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೧|| ಶೇರು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಒಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ತಲೆನೋವು ಇರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲೇಪಿಸಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಈರೀತಿ ೯ ದಿವಸ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದರೆ ಅರತಲೆ ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ವಿವತ್ತೊಂದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಕರ್ಣರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ಕರ್ಣರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಕರ್ಣ (ಕಿವಿ) ಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಜ, ಪಿತ್ತಜ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ, ರಕ್ತಜ, ಸನ್ನಿವಾತಜ, ವಿದ್ರಧಿ, ಕರ್ಣಶೋಧ, ಅರ್ದಭ, ಪೂತಿ ಕರ್ಣ, ಕರ್ಣಾರ್ಶಃ, ಕರ್ಣಹಲ್ಲಿಕ, ಬಾಧಿರ್ಯ, ತಂತ್ರಿಕ, ಕಂಡು, ಸಷ್ಕಲಿ, ಕೈಮಿಕರ್ಣ, ಕರ್ಣನಾದ, ಪ್ರತೀನಾಹ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ವಾತಜ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಿ ಬರುವಿಕೆ, ಅಧಿಕವಾದ ಛೇಳುಕು, ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಲವು ಶುಷ್ಕಿಸಿರುವಿಕೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಾದ ಸ್ವಾಸ ಉಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತಜ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಉತವು ಕೆಂಪಗಿರುವಿಕೆ, ಒಡೆಯುವಿಕೆ, ಅಧಿಕವಾದ ಉರಿ, ದುರ್ಗಂಧದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಹಳದಿಯಾದ ಕೀವು ಸುರಿಯುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವವು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಕಿವಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಕೇಳಿಸುವಿಕೆ, ತುರಿತು, ಕರಿಣವಾದ ಉತ, ಸ್ನಿಗ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಕೀವು ಬರುವಿಕೆ, ಬಾಧೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿರುವಿಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವವು.

ರಕ್ತಜ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಪಿತ್ತಜ ಕರ್ಣರೋಗದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿದ್ದು ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಸನ್ನಿಪಾತ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ವಾತ ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಕರ್ಣವಿದ್ರವ್ಯರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಘಾತಾದಿಗಳಿಂದ ವಿದ್ರವ್ಯ ದುಟ್ಟಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ರಾವವುಂಟಾಗುವುದು.

ಕರ್ಣಶೋಧರೋಗದಲ್ಲಿ:—ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತವು ಮಾತ್ರ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ಅರ್ಬುಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಬುವು ಜನಿಸಿ ಮುಖರೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿರುವುದು.

ಪೂತಿಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಕಿವಿಗಳ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಪಿತ್ತದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ತಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನೋವುಂಟಾಗಿಯಾಗಲಿ, ನೋವಿಲ್ಲದೆಯಾಗಲಿ ಅಧಿಕ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ದುರ್ಗಂಧದಿಂದ ಕೂಡಿ ಕೀವು ಸೋರುವುದು.

ಕರ್ಣಾರ್ಶರೋಗದಲ್ಲಿ:—ವಾತಾದಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಾಂಕುರಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಶೂಲೆ, ಉರಿ, ತುರಿ, ಸುಸ್ರಾವ ಇವುಗಳುಂಟಾಗುವುದು.

ಕರ್ಣಹಲ್ಲಿಕರೋಗದಲ್ಲಿ:—ತೊಣಚಿ, ಜರಿಗಳು ಮೊದಲಾದವು ಕಿವಿಯ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರೆ ಮನೋವ್ಯಾಕುಲತೆ, ಅತಿನೋವುಂಟಾಗುವುದು. ಇಂತಹ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವಾಗ ಭಳುಕು, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರದಂತಾಗುವಿಕೆ, ತೀವ್ರವಾದ ನೋವು ಸಂಭವಿಸುವುದು.

ಬಾಧರ್ಯ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ಕೇವಲ ವಾತವಾಗಲಿ, ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಾತವಾಗಲಿ ಪ್ರಕೋಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಹ ಸ್ತೋತಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅವರಿಸಿ ಕಿವಿ ಕೇಳಿಸದಿರುವುದು.

ತಂತ್ರಿಕ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ:—ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಕಫ, ರಕ್ತ, ಪಿತ್ತಗಳಂ ಕಲೆತು ವೇಣುನಾದ (ಬಿದುರು ಮೆಳೆಯ ಶಬ್ದ)ಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಕರ್ಣಕಂಡುವಿನಲ್ಲಿ :—ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ತುರಿಸುಂಟಾಗುವುದು.

ಕರ್ಣಶುಷ್ಕಲಿರೋಗದಲ್ಲಿ :—ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಿಘಾತವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಜಲದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುವಿಕೆ, ವಿದ್ರಧಿಹುಟ್ಟು ಒಡೆಯುವಿಕೆ ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಕರ್ಣವು ವಾತ ಪೀಡಿತವಾಗಿ ಕೀವನ್ನು ಸುರಿಸುವುದು.

ಕೃಮಿಕರ್ಣದಲ್ಲಿ :—ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸವು, ರಕ್ತವು ಹಳಸಿ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ನೋವುಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಕರ್ಣನಾದದಲ್ಲಿ :—ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಕಿವಿಯ ರಂಧ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಭೇರಿ, ಮೃದಂಗ, ಶಂಖ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾದ ಧ್ವನಿಯು ಕೇಳಬರುವುದು.

ಪ್ರತೀನಾಹ ಕರ್ಣರೋಗದಲ್ಲಿ :—ವಾತವು ಕಫದಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ತುರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಪಿತ್ತೋಷ್ಣದಿಂದ ಕಫವು ಶೋಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಣಗೂಧವೆಂಬ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಆ ಮೂಲವು ಕರಗಿ ನಾಸಾರಂಧ್ರವನ್ನು ಮುಖವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಪಾಲು ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುವುದು.

ಕರ್ಣತೂಲಿ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೂರ್ಛೆ, ದಾಹ, ಜ್ವರ, ಕೆಮ್ಮು, ಬಳಲಿಕೆ, ವಾಂತಿಗಳಿದ್ದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವು.

ಕರ್ಣಪಾಲೀ ರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಕರ್ಣಪಾಲೀ (ಕಿವಿತಟ್ಟು) ಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು ಉತ್ಪಾತ, ಪಾಲಿಶೋಷ, ವಿದಾರಿ, ದುಃಖವರ್ಧನ. ಪರಿವೋಟಿ, ಲೇಹಿ, ಪಿಪ್ಪಲಿ ಎಂಬ ಏಳು ಭೇದಗಳುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಭಾರವಾದ ಅಭರಣಗಳನ್ನಿಡುವುದರಿಂದಲೂ ಹೊಡೆಯುವುದರಿಂದಲೂ, ಅಧಿಕವಾಗಿ ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದಲೂ, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಯುಂಟಾಗಿ ಹುಣ್ಣಾಗಿರುವುದು. ಇದು ಉತ್ಪಾತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು, ಇದು ರಕ್ತಪಿತ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು.

ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಿವಿತಟ್ಟುಗಳು ಶೋಷಿಸಿ ಸುರುಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಪಾಲಿ ಶೋಷವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕರ್ಣಪಾಲಿಗಳು ಒಡೆದು ತುರಿಯುಂಟಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ವಿದಾರಿಯೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳಸಿದ್ದಾದರೆ ವಾತವು ಪ್ರಕುಪಿತವಾಗಿ ಕಫದೊಡಗೂಡಿ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿ ನೋವಿಲ್ಲದ ತುರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಊತವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು. ಇದು ಪಿಪ್ಪಲಿಯನ್ನೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಿವಿಗಳನ್ನು ವಿರುದ್ಧ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಚುಚ್ಚುವುದರಿಂದ ತುರಿಯೂ ಉರಿಯೂ ಉಳ್ಳ ಊತವು ಹುಟ್ಟುವುದು. ಇದು ದುಃಖಸರ್ಧನವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಶರೀರವು ಸುಕುಮಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚುಚ್ಚಿದ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸದೆ ಬಹಳಕಾಲವಿದ್ದು ನಂತರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಯ ತಟ್ಟುಗಳು ಒಡೆದು ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಅರಣವರ್ಣವಾಗಿಯೂ ಉಳ್ಳ ಊತವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. ಇದು ಪರಿಪೂರ್ಣವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕರ್ಣವಾಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಫವು ರಕ್ತವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ತುರಿಯೂ, ಉರಿಯೂ ನೋವೂ ಕೂಡಿ ಸಾಸುವೆಯಂತಹ ಹೊಕ್ಕುಗಳಿದ್ದು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು ಇದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುವುವು. ಇದು ಪರಿಲೇಹಿಯನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕರ್ಣರೋಗಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಗುಳ್ಳೆ ಶಂಖದಲ್ಲಿರುವ ಮಾಂಸ ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಕಿವಿಗೆ ಬಿಡಲು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹುಣ್ಣು, ಕೀವು ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೇಕೇಮೂತ್ರ ಅರಸಾವು ಇನೆಯಡು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಕಿವಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ೨-೩ ದಿವಸ ಹಾಕಿದರೆ ಕರ್ಣವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಕೆಂಪುಜಾಜೀನೊಪ್ಪಿನ ಚಿಗರಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಕಿವಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೀವು ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ತೊಟ್ಟೆಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗೆದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೊಣಚಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗುವುದು.

೫. ನಿರ್ಗಂಡಿ ತೈಲ :—ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಜಾಜೀನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಣ್ಣುಯಕ್ಕದೆಲೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಾಳೇಪಟ್ಟಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನುಗ್ಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೀ ಉವ್ವೆಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೇದಿಗೆ ಮೊಳೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ತಾಟಸಪ್ಪೀ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸೀಶುಂಠೀ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಾಗಲಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸೀ ಅರಿಸಿನದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ವೀಳೆದೆಲೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೪ ಶೇರು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೮ ಶೇರು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲುದ್ರವ್ಯ :—ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ದುಂಪ ರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೧ ತೊಲೆ,

ವಾಯುವಿಳಂಗೆ ಗ ತೋಲೆ, ಅರಿಸಿನ ಗ ತೋಲೆ, ಅತಿಮಧುರ || ತೋಲೆ, ಚಂಗಲ ಕೋಷ್ಠ ಗ ತೋಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ || ತೋಲೆ, ಶುಂಠಿ ಗ ತೋಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗ ತೋಲೆ, ಮೆಣಸು ಗ ತೋಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೋಲೆ, ಬಜಿ ೨ ತೋಲೆ, ಹಿಂಗು || ತೋಲೆ, ಸಾಸುವೆ || ತೋಲೆ, ಪುನಗುಚಿಟ್ಟು || ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿ ೧೫ ದಿನ ಇಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲ ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಕಿವಿಗೂ ಹಾಕುವುದು, ಮೈಗೂ ಲೇಪಿಸುವುದು. ೩ ದಿನಕ್ಕೊಂದಾವರ್ತಿ ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೇಹಿಂಡಿಯಿಂದ ಉಜ್ಜಿ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಾನಾವಿಧ ಕಿವುಡು, ಸಕಲ ವಿಧ ವಾದ ಶಿರೋರೋಗ, ವಿವಿಧ ಪೀನಸ, ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಮುಲ್ಲಂಗಿಗಡ್ಡೆ ರಸ ಕಾಲುತೋಲೆ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸ ಕಾಲುತೋಲೆ, ಮೇಕೆಮೂತ್ರ ಗ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಮಾರಾಗಿ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೨-೩ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಲು ಕಿವಿನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ರಸಸಿಂಧೂರ ಕಾಲುತೋಲೆ, ಮೇಕೆಮೂತ್ರ ಗ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಶೂಲೆ, ಕೀವು, ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ತಂಗಡಿಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿರುವ ತೊಣಚಿ ಸತ್ತುಹೋಗುವುದು.

೯. ಶುಂಠಿ ಗ ತೋಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಗ ತೋಲೆ, ಭದ್ರಮುಸ್ತೆ ಗ ತೋಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗ ತೋಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಗ ತೋಲೆ, ಬಜಿ ಗ ತೋಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ, ಹೆಣ್ಣುಯಕ್ಕದ ಎಲೆ ರಸ ಗ ತೋಲೆ, ನೀರು ೧೬ ತೋಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೬ ತೋಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೂ ನೀರು ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಿವಿಯಹುಣ್ಣು, ತಿನಿಸು, ಕಿವುಡು, ಕರ್ನಶೂಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಹೆಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಹೊಂಗೆ ಎಲೆ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಗ ಶೇರು, ಶುಂಠಿ ಗ ತೋಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗ ತೋಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಗ ತೋಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಗ ತೋಲೆ, ಬಜಿ ಗ ತೋಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗ ತೋಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಗ ತೋಲೆ ಇವುಗಳ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ತಣ್ಣಗಾದಮೇಲೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ

೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಯ ಹುಣ್ಣು, ತಿನಿಸು, ಕಿವುಡು, ಕರ್ನಶೂಲೆ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ಉತ್ತರೇಣಿ ಸಮೂಲ ಸುಟ್ಟಬೂದಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದು ಎರಡನೇ ದಿವಸ ತಿಳಿನೀರನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಸಮ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ತಣ್ಣಗಾದ ಮೇಲೆ ಕಿವಿಗೆ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಕಿವುಡು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದು.

೧೨. ಕರೇ ಉಮ್ಮತ್ತಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಿವಿಗೆ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ತೊಣಚಿ ಸತ್ತು ಹೋಗುವುದು.

೧೩. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ತಸಸಿಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟು ಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿದ ತೈಲವನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತವಾದ ಕರ್ನರೋಗಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೪. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೪|| ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ರಸ || ತೊಲೆ, ತುಳಸಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಟಕ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕರೀಜೇರಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಬಲಮುರಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ತೈಲವನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೀವು ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ತುಳಸಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ನುಗ್ಗೆ ಬೇರಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಜೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟುತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿದ ತೈಲವನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಯ ಶಬ್ದ, ಕೀವು ಸುರಿಯುವುದು, ಕಿವುಡು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಜೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧೦ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿದ ತೈಲ

ವನ್ನು ಕಿವಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಕರ್ನಶೂಲೆ, ಕಿವಿನೋವು, ಕಿವುಡು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಜಾಜೇಸೊಪ್ಪಿನಚಿಗರು ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಿವಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೀವು ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಬೇವಿನಯಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು, ಹಾಲುವಾಣದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಿಂಗು ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಬಲಮುರಿಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹುಲಿಚರ್ಮ ಕಾಲು ತೊಲೆ ತಂದು ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಬೆಚ್ಚುಗೆಮಾಡಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಇವುಗಳನ್ನು ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಕಿವಿಗೆ ೨ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುವುದರಿಂದ ಕರ್ನವಾಯು, ಕಿವುಡು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ಕನಡೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಟಿಕೆಯೆಷ್ಟುಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೨-೩ ತೊಟ್ಟು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗುಳ್ಳೆ ಒಡೆಯುವವರಿನಿಗೂ ಹಾಕುವುದು.

೨೦. ಶುಂಠಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಜೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸ್ವೆಂಧವಲವಣ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕರೇ ಆಡಿನ ಮೂತ್ರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ ರಸ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಈ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವ ವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಕರ್ನವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ವಜ್ರನೀಲಿಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಸಾರುಂಬೇಳೆಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ವಾಯುವಿಳಂಗ || ತೊಲೆ, ಹೊಟ್ಟೆ ತೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ || ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ೮ ತೊಲೆ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಕರ್ನವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಐವತ್ತೆರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ನೇತ್ರರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ನೇತ್ರರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ನೇತ್ರರೋಗಗಳು ತೊಂಭತ್ತುಸಾಲು ವಿಧಗಳಾಗಿರು ವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ರೆವೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು:—೧. ಕೃಚ್ಛೋ

ನಿಲನ, ೨. ಪಕ್ಷ್ಮಘಾತ, ೩. ಕಫೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣ, ೪. ಲೋಹಿತ, ೫. ಅರುಬ್ಬಿ
ಮೇಷ, ೬. ರಕ್ತೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣ, ೭. ಕುಕೂನಕ, ೮. ಪಕ್ಷ್ಮಾರ್ತ, ೯. ಪಕ್ಷ್ಮ
ರೋಧ, ೧೦. ಪಿತ್ತೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣ, ೧೧. ಪೋಧಕಿ, ೧೨. ಶ್ಲಿಷ್ಣವರ್ತು,
೧೩. ಬಹುಳ, ೧೪. ಪಕ್ಷ್ಮೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣ, ೧೫. ಅರ್ಬುದ, ೧೬. ಕುಂಬಿಕ,
೧೭. ಸಿಕತಾವರ್ತು, ೧೮. ಲಗಣ, ೧೯. ಅಂಜನನಾಮಿಕ, ೨೦. ಕರ್ದಮ,
೨೧ ಶ್ಯಾವವರ್ತು, ೨೨. ಬಿಸವರ್ತು, ೨೩. ಅಲಜಿ, ೨೪. ಉತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣ
ವರ್ತು ಎಂದು ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವಿಧಗಳು.

ನೇತ್ರರೋಗ ವಿವರಣೆ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಾದಿರೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆಗಳು ಮಡಿಸಿ
ಕೊಂಡು ಕಣ್ಣು ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದಂತೆ ಮಾಡುವ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದು ಕೃಘ್ರೋ
ನ್ವಿಲನವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪವಾಗಿ ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಗಳ ಕೂದಲು
ಉದುರಿಹೋಗಿ ನವೆಯನ್ನು ಉರಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದೇ ಪಕ್ಷ್ಮಘಾತವೆನ್ನ
ಲ್ಪಡುವುದು. ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಗಳ ಒಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಸಿಯ ಬಾವು
ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಕಫೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ರೆಪ್ಪೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿ
ಮೃದುವಾದ ಮಾಂಸವು ಬೆಳೆದು ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡಿದರೂ ಮರಳಿ ಮರಳಿ
ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಲೋಹಿತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಪ್ರಕೋಪವಾದ ವಾತವು
ರೆಪ್ಪೆಗಳ ಒಳಭಾಗವನ್ನೂ ಗುಡ್ಡೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನೂ ಅಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡು
ಶಿರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ವದೇಸದೆ ಬಡಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಮಾಡು
ವುದೇ ಅರುಬ್ಬಿಮೇಷವು. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ಕರಿನವಾಗಿ ಕರ್ಕಶವಾಗಿರುವ
ಹುಣ್ಣಿನಂತೆ ಮಾಂಸವು ರೆಪ್ಪೆಯ ಒಳಗಡೆ ಹುಟ್ಟಿ ವೇದನೆಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು
ರಕ್ತೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ದೋಷಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ರೆಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ನವೆ,
ತೀಟೆ, ಉರಿಯುಂಟಾಗಿ ನೀರು ಸೋರುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕುಕೂನಕವೆಂದು
ಹೆಸರು. ತ್ರಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಯ ಒಳಗಡೆ ಸವತೇಬೀಜ
ದಂತೆ ಅಕಾರವುಳ್ಳ ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ವೇದನೆಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಕರಿನವಾಗಿ ಶ್ಲಷ್ಣ
ವಾಗಿರುವ ಬೊಕ್ಕೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷ್ಮಾರ್ತವೆಂದು ಹೆಸರು. ರೆಪ್ಪೆ
ಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನೋವು ನವೆಯುಂಟಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬಿಡುವುದಕ್ಕಾಗ
ದಂತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪಕ್ಷ್ಮರೋಧವೆಂದು ಹೆಸರು. ವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ
ರೆಪ್ಪೆಯ ಕೂದಲುಗಳು ಚದರಿಹೋಗಿ ಕಣ್ಣಿನೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರಿಂದ
ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆ ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಗಳು ಬಾತುಕೊಳ್ಳುವುವು ಇಂಥ ರೋಗಕ್ಕೆ
ಪಿತ್ತೋತ್ಕ್ಲಿಷ್ಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ರೆಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೀವು ಸುರಿಯುತ್ತ
ನವೆಯುಂಟಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೆಂಪಗೆ ಸಾಸುವೆಯ ಆಕಾರದ ಹಾಗಿರುವ ಬೊಕ್ಕೆ

ಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೋಧಃ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆಯೊಳಗೆ ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಹಸಿಯದಾಗಿ ಊದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ಲಿಷ್ಠವರ್ತ್ತಮೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಚಮದ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕಠಿನವಾಗಿರುವ ಬೊಬ್ಬೆಗಳಿಂದ ರೆಪ್ಪೆಯು ವ್ಯಾಸಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುಕವರ್ತ್ತಮೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಯ ಒಳಗಡೆ ಅಂತರ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮುಖವಾಗಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿರುವ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಬೊಬ್ಬೆಯುಂಟಾಗಿದ್ದಪ್ಪವಾಗಿ ನವೆಯುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕ್ಷೋತ್ತಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು ತ್ರಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ವಿಷಮಯವಾದ ಗಂಟಿನಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ನೋವುಂಟಾಗಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗಿ ಊದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಅರಬ್ಬದವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಸನ್ನಿವಾತದಿಂದ ರೆಪ್ಪೆಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಸಾಕದ ಬೀಜದಂತೆ ಆಕಾರವುಳ್ಳ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಒಡೆದು ಕೀವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವುದು, ಮತ್ತು ತನಗೆ ತಾನೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಉಬ್ಬುವುದು ಈ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದಕ್ಕೆ ಕುಂಭೀಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿವಾತದಿಂದ ಕರ್ಕಶವಾಗಿ ಕಠಿನವಾಗಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿರುವ ಹುಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಸುತ್ತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿಕತಾವರ್ತ್ತಮೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಫ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಠಿನವಾಗಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿರುವ ಬೊಕ್ಕಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂಧೆಯುಂಟಾಗದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಲಗಣವೆಂದು ಹೆಸರು. ರಕ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಉರಿಯೂ, ಇರಿತವೂ ಹುಟ್ಟಿ ಕೆಂಪಗೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವೇದನೆಯುಳ್ಳ ಬೊಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಜನಶಾಮಿಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ರಕ್ತವು ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿ ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೊಬ್ಬೆಯುಂಟಾಗುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಕರ್ದಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದ ರೆಪ್ಪೆಯ ಒಳಭಾಗವೂ ಹೊರಭಾಗವೂ ನೀಲವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ನೋವು ವೇದನೆ ಸಹಿತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶಾಮವರ್ತ್ತಮೆಂದು ಹೆಸರು. ತ್ರಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ರೆಪ್ಪೆಯ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಊದಿಕೊಂಡು ಒಳಗಡೆಗೆ ರಂಧ್ರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಆ ರಂಧ್ರವು ತಾಪರಿದಂಟಿನ ರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಸೋರುವಂತೆ ನೀರನ್ನು ಸುರಿವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಬಿಸವರ್ತ್ತಮೆಂದು ಹೆಸರು. ರೆಪ್ಪೆಗಳ ಮೇಲುಭಾಗ ಕೆಳಭಾಗಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಮೃದುವಾಗುವುದು. ಸ್ವಲ್ಪ ವೇದನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕೆಂಪಗೆ ರಕ್ತವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಉತ್ಕಿಷ್ಟವರ್ತ್ತಮೆಂದು ಹೆಸರು ಇವೆಲ್ಲ ವರ್ತ್ತಗತರೋಗಗಳು.

ನೇತ್ರಸಂಧಿ ರೋಗ ವಿವರಣೆ.

ಇನ್ನು ನೇತ್ರಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು:—೧. ಜಲಸ್ರಾವ, ೨. ಕಫ

ಸ್ತ್ರಾವ, ೩. ರಕ್ತಸ್ತ್ರಾವ, ೪. ಪರ್ವಣಿ, ೫. ಪೂಯಸ್ತ್ರಾವ, ೬. ಕ್ರಿಮಿಗ್ರಂಧಿ, ೭. ಉಪನಾಹ, ೮. ಅಲಜಿ, ೯. ಪೂಯಾಲಸವೆಂದು ಒಂಭತ್ತು ವಿಧ.

ಅವುಗಳ ವಿವರಣೆ ಹೇಗೆಂದರೆ :—ನೇತ್ರಗಳ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಹೆಸರಿಗಾಗಲಿ ನೀರಿನಹಾಗಾಗಲಿ ಉಷ್ಣವಾದನೀರು ಸೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಪಿತ್ತಜನ್ಯವಾದ ಜಲಸ್ತ್ರಾವವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳ್ಳಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಕೀವು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಸ್ತ್ರಾವವೆಂದು ಹೆಸರು. ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ನೇತ್ರ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ರಕ್ತಸ್ತ್ರಾವವೆಂದು ಹೆಸರು. ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ಣುಗಳ ಬಿಳಿಯ ಮತ್ತು ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡೆಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ರಕ್ತವರ್ಣವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಗುಂಡೆ ಗಿರುವ ಬಾವು ಹುಟ್ಟಿ ಉರಿ ನೋವು ನನೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪರ್ವಣಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಹುಟ್ಟಿ ಕೀವು ಸೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಯಸ್ತ್ರಾವವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯ ಕರವಾದುದು. ವಾತಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಬೊಂಬೆಗೂ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡೆಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಅಕಾರವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವಾದ ಬೊಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿ ದೇಚ್ಚು ನವೆಯುಂಟಾಗಿ ಅಲ್ಪವೇದನೆಯುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥಿಯುಂಟಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಉಪನಾಹವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಕಣ್ಣು ರೆಪ್ಪೆಗಳ ಒಳ ಗಡೆಗೂ ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಮಿಗಳು ಹುಳುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ರೆಪ್ಪೆಯ ಒಳಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನವೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ದಿನೇದಿನೇ ಕಣ್ಣನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಬರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಮಿಗ್ರಂಥಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದು. ನೇತ್ರ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರ್ವಣಿ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ, ಬೊಬ್ಬೆಯುಂಟಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಲಜಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ನಾಸಿಕಾ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾಗಿರುವ ನೇತ್ರ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಬಾವು ಹುಟ್ಟಿ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ಇರಿತದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾದ ಕೀವು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಯಾಲಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದು ಸನ್ನಿಪಾತ ಜನ್ಯವಾದರೂ ಸಾಧ್ಯಕರವಾದುದು. ಇವೆಲ್ಲ ನೇತ್ರ ಸಂಧಿಗತರೋಗಗಳು.

ಕಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು.

ಕಣ್ಣಿನ ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು:—೧. ಸಿರೋತ್ಪಾತ, ೨. ಸಿರಾಹರ್ಷ, ೩. ಸಿರಾಜಾಲ, ೪. ಶುಕ್ತಿಕ, ೫. ಶುಕ್ಲಾಮ್, ೬. ಅಧಿ ಮಾಂಸಾರ್ಮ, ೭. ಪ್ರಸ್ತಾರ್ಮ, ೮. ಪಿಷ್ಟಕ, ೯. ಸಿರಾಜಪಿಟಕ, ೧೦. ಕಫ ಗ್ರಂಥಿಕ, ೧೧. ಅರ್ಜುನ, ೧೨. ಸ್ನಾಯ್ವರ್ಮ, ೧೩. ಶೋಣಿತಾರ್ಮ ಎಂದು ಹದಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿರುವುವು.

ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ರೇಖೆ ಹುಟ್ಟು ವೇದನೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಆಗಲಿ, ವೇದನೆ ಇಲ್ಲದ್ದಾಗಿ ಆಗಲಿ ಇದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರೋತ್ಪಾತವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಿರೋತ್ಪಾತಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಮಾಡದೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಕೆಂಪಾದ ದ್ರವವು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಸುರಿದು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಶಕ್ಯವಾಗಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಿರಾಹರ್ಷವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ತೆರನಾದ ಸಿರೆಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಗವಾಕ್ಷಿಯಂತೆ ಕಠಿಣವಾಗಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರಾಜಾಲವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಇದು ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಪಿತ್ತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಶ್ಯಾಮವರ್ಣವಾದ ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆಯಂತೆ ಆಕಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಮೀನಿನ ಚಿಪ್ಪಿನಂತೆ ಬಣ್ಣವುಳ್ಳ ಬೊಕ್ಕೆಗಳು ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶುಕ್ತಿ ಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಿಳುಪಾಗಿ ಮೃದುವಾದ ಮಾಂಸದ ಪರೆಯಿಂದ ಕೂಡಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಶುಕ್ಲಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಅಗಲವಾಗಿ ಮೃದುವಾಗಿಯುಳ್ಳ ಶುಕ್ತಿಯಂತೆ ಆಕಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಮಾಂಸವು ಬೆಳೆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧಿಮಾಂಸಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾಗಿ ಕೆಂಪಾಗಲಿ, ಕಪ್ಪಾಗಲಿ ಇರುವ ಪೂರೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ಥಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಫವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಬಿಳಿಯ ಗುಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಟ್ಟಿನಹಾಗೆ ಬಿಳುಪಾಗಿ ಉನ್ನತವಾಗಿರುವ ಜಾರುಕಟ್ಟೆ ಕನ್ನಡಿಯ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪಿಷ್ಪಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿಪಾತ ದೋಷದಿಂದ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಬೊಬ್ಬೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಸಿರೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರಾಜಪಿಟಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಫವಾತ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಚಿನಂತೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಳದಿಯಾಗಿ ಕಠಿಣವಾಗಿ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳಂತೆ ಗುಂಡಾದ ಬೊಬ್ಬೆಗಳು ಎದ್ದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಫಗ್ರಂಥಿಕವೆಂದು ಹೆಸರು. ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತವರ್ಣದಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ಒಂದು ಚುಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಜುನವೆಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿಪಾತ ದೋಷದಿಂದ ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ ಮಾಂಸದಿಂದ ಕೂಡಿ ಒಣಗಿ ಸ್ವಾವಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದೇ ಸ್ವಾಯ್ವರ್ಮವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ರಕ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಕೆಂಪುತಾನರೆ ಎಸಳಿನಂತೆ ಕೆಂಪಾದ ಮೃದುವಾಗಿರುವ ಮಾಂಸವು ಬಿಳಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತಬಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶೋಣಿತಾರ್ಥವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳ ವಿವರಣೆ.

ಕಣ್ಣಿನ ಕರಿಯ ಗುಡ್ಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು:—೧. ಶುದ್ಧ ಶುಕ್ಲ,

೨. ಸಿರಾಶುಕ್ಲ, ೩. ಕ್ಷತಶುಕ್ಲ, ೪. ಅಂಜನ, ೫. ಸಿರಾಸಂಗ ಎಂದು ಐದು ವಿಧಗಳು.

ಅಭಿಷ್ಯಂದ ವ್ಯಾಧಿಯಿಂದ ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಂದ್ರ, ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಗ್ಗುಗಳಂತೆ ಬಿಳಿಯಬಣ್ಣದ ಆ ಗುಡ್ಡೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಚಹ್ನೆ ಯಂತೆ ಬಿಳ್ಳಿಗಿರುವ ಬೊಬ್ಬೆಯುಂಟಾಗಿ ದೋಷಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಶುದ್ಧಶುಕ್ಲವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾದ ಜವೆ ಕಾಳಿನಂತೆ ಗುಂಡಾಗಿ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚಚ್ಚಿದಹಾಗೆ ವ್ರಣವಾಗಿ ನೀರು ಸೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ಷತಶುಕ್ಲವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆಯ ತುಂಬ ಸಿರೆಗಳು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರಾಶುಕ್ಲವೆಂದು ಹೆಸರು. ಒಣಗಿದ ಅಡಿನ ಹಿಕ್ಕೆಯಂತೆ ಇದು ಪಿಚ್ಚಲವಾಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಯುತ್ತಿರುವ ಬೊಬ್ಬೆಗೆ ಆಚೆಕೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸನ್ನಿವಾತ ದೋಷದಿಂದ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಿಳುವು ಹುಟ್ಟಿ ಕರಿಯಗುಡ್ಡೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಿರಾಸಂಗವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಕಾಚಬಿಂದು ರೋಗ ವಿವರಣೆ.

ಕಾಚಬಿಂದು ರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಕ್ತ, ಸನ್ನಿವಾತ ಸಂಸರ್ಗ ದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಐದು ವಿಧವಾಗಿ ನೇತ್ರಗಳ ಮೂಲನೆಯ ಪಟಲವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾಚಬಿಂದು ರೋಗವೆಂದು ಹೆಸರು. ರೂಪಸಹಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಹಾಗೂ, ವಲಿನವಾಗಿ ಕೆಂಪಗೆ ಓರಿಕೋರೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ವಾತಜ ಕಾಚಬಿಂದುವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸೂರ್ಯನಹಾಗೆ, ಮಿಣುಕು ಹುಳಗಳಹಾಗೆ, ನಾಟ್ಯವಾಡುತ್ತಿರುವ ನವಿಲಿನ ಹಾಗೆ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ರೂಪಗಳು ಕಾಣಬರುವುವು. ಉಳಿದ ವಸ್ತ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಕರ್ರಗೆ ಕಾಣಬರುವುದು. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಪಿತ್ತಜ ಕಾಚಬಿಂದುವೆಂದು ಹೆಸರು. ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ನಿಗ್ಧವಾಗಿ ಬಿಳ್ಳಗೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನಸಿದಂತೆ ಕಾಣಬರುವುದು. ಮತ್ತು ಆಕಾಶವು ಮೇಘರಹಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಮೋಡಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದು ಇದು ಕಫಜ ಕಾಚಬಿಂದುವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕತ್ತಲೆಯು ಕೂಡ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ, ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳೂ ಕೆಂಪಗೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ರಕ್ತಜ ಕಾಚಬಿಂದುವೆಂದು ಹೆಸರು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳೂ, ಒಂದೆರಡಾಗಿಯೂ, ಅನೇಕ ಭೇದದಿಂದ ಕಾಣಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸನ್ನಿವಾತಜ ಕಾಚಬಿಂದುವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಿತ್ತವು ರಕ್ತದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಗೆ ಹಳದಿಯಾಗಿಯೂ, ಸೂರ್ಯನು ಹಳದಿ ವರ್ಣವಾಗಿರುವಂತೆಯೂ, ಗಿಡಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಿಣುಕುಹುಳಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವಂತೆ ಕಾಣಬರುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಸರ್ಗಜ ಕಾಚಬಿಂದುವೆಂದು ಹೆಸರು.

ತಿಮಿರ ರೋಗ ವಿವರಣೆ.

ತಿಮಿರ ರೋಗವು ವಾತ, ಪಿತ್ತ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ರಕ್ತಸಂಸರ್ಗ, ಸನ್ನಿಪಾತಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ ಆರು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು. ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ದೋಷಾನುಸಾರವಾಗಿ ಕಾಚಬಿಂದು ಲಕ್ಷಣಗಳಂತೆಯೇ ಕಂಡುಬರುವುದು.

ನೇತ್ರರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಒಂದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ೧ ಪಾವು ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಕೊಡಿಯಾಲ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧ ಶೇರು, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುನರಹ ತೂಕ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುನರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂಗಡಿಸಿದೆಯಿಂದ ಉರಿಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಪಾಕದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೀಷಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ೨-೩ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದರಿಂದ ರೆವ್ವೆವುದುವುದು, ನವೆ, ಮೇಹಕಾರಕದ ಕಣ್ಣು, ಕಣ್ಣುಕೆಂಪು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು, ಕಣ್ಣು ಸುಂಜು, ಅಂಬರಗಳು, ತಲೆ ತಿರುಗುವುದು, ತಲೆ ನೋವು, ಜ್ವರದ ತಲೆನೋವು, ಮೈ ಕೈ ಕತ್ತರಿಸುವುದು, ಭೇದಭೇದವಾಗುವುದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಬಾಣಂತಿಯರ ಕಣ್ಣು ಗೂ ಸಹಾ ಹಾಕಬಹುದು.

೨. ಪಟಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಬೆಂಕಿ ಕೆಂಡದಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಅರಳುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆ ಬಿಳೇಜನಿ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಸಂಚ ಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಿಲುಬು ಬರುವಹಾಗೆ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುವುದು. ೩ ದಿನ ಮಾಡಲು ಕಣ್ಣು ನೋವು, ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಸುರಮಾ :—ಖುರಾಸಾನಿ ಓನು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇಸುರಮಾಕಲ್ಲು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪನ್ನೀರು ಕಾಲುತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು, ಕಣ್ಣಿನಸರೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆಯುವುದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಸದ್ಯ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ, ಮಾಂಸ ವರ್ಜ್ಯ.

೪. ಚಾಕಸೂಬೀಜ (ಅಮರದ ಬೀಜ) ಒಳ್ಳೇ ಬಿಳೇಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು ನೀರು ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಗಂಟು ಅದರಲ್ಲಿಟ್ಟು ಬೇಯಿಸಿ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅರಿಸಿ ಬೀಜಸುಲಿದು ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಸಮಭಾಗ ಕೊಡಿಯಾಲ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ :—೧ ಹೆಸರುಬೇಳೆ ಯೆಷ್ಟು ಕಣ್ಣಿಗೆ ೨-೩ ದಿನ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ನೋವು, ಅಮರಕಣ್ಣು, ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಪಟಕೆ ೧ ತೊಲೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಅರಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಪನ್ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ನೀರನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಪಟಕೆ ೩ ತೊಲೆ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಅರಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕುಂಕುಮದಂತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಅನಂತರ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೋಳಿವೊಟ್ಟೆ ಬಿಳೇಜನಿ ಹಾಕಿ ಮರದ ಕಡ್ಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಕಡೆದಂತೆ ಕಡೆದರೆ ಬುರುಗು ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಬುರುಗನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೆಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಕಣ್ಣು, ಮಕ್ಕಳ ಕಣ್ಣು ನೋವು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಬಾಡುಬಕ್ಕಾ (ಯುನಾನಿ ಹೆಸರು) ಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಸುಮಾರಾಗಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡು ಕಲಾಯಿ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ತೆಂಗಿನಚೆಪ್ಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ರಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ಇಡುವುದು. ಅನಂತರ ಬಟ್ಟೆ ತೆಗೆದುನೋಡಿದರೆ ನಾವು ಹಾಕಿದ ನೀರು ಸುತ್ತು ಇದ್ದು ಮಧ್ಯೆ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಗಡ್ಡೆಯಹಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸದರಿ ಆ ಗಡ್ಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಮೆಣಸಿನಗಾತ್ರ ಒಂದೊಂದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅಂಗತ್ತಲಾಗಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದುಬಿಡುವುದು. ಹೀಗೆ ೨-೩ ದಿವಸ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಚುರುಕಿನ ಕಣ್ಣಾಗಲಿ, ಎಳೇಪರೇ ಇರಲಿ, ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಸೈಂಧವಲವಣ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಪೀತರೋಹಣಿ ಇವು ಸಮತೂಕ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನಂದಿಬಟ್ಟಲು ಹೂವಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕೋಸಿನಂತೆ ಮಾತ್ರೆ ಮಾಡುವುದು. ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ನಂದಿಬಟ್ಟಲು ಹೂವಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕೋಷನ್ನು ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಿದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಪರೆ ಮೊದಲಾದ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗಗಳೆಲ್ಲ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು, ಮಂದದೃಷ್ಟಿ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದು.

೯. ಕುಚ್ಚುಮಾನು ತಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಲನ್ನು ಗುಂಡೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೧೧-೧೫-೨೦ ದಿನ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಇರಳುಕಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ಹಸೀದು ಒಂದು ಹೊಸಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲಿನಿಂದ ಬೇಯಿಸಿ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿ ಹೊವು ಕಮ್ಮಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಈ ರೀತಿ ೩ ದಿನ ಮಾಡುವುದು.

೧೧. ಚಿಟ್ಟೆರಳುಪೊಪ್ಪನ್ನು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೇದು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ೩ ದಿನಮೊಳಗೆ ಬೆಳ್ಳಗಾಗುತ್ತೆ. ಇದೇರೀತಿ ೩ ದಿನ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ದಿನವಹಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಗಂಧ ತೇದು ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕಣ್ಣಿನ ಹೊವು ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು ತಂದು ಬಿಳೇಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ದೊಡ್ಡದಾಗಿರುವ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣು ತಂದು ಅದರಮೇಲೆ ಈ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹುಯಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಉಂಡೆ ಇಟ್ಟು ಹೊಸ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹೊಸಹೊಸ ನೀರು ಹಾಕುತ್ತಾ ಹಳೇನೀರು ಬಿಸಾಡುತ್ತಾ ಈರೀತಿ ೨೧ ದಿನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅನಂತರ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ಮೇಲಿರುವ ಬೆಣ್ಣೆ ಇದೇ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭರಣಿಗೆ ತಗಲಿರುವ ಕಿಲುಬುಸಹಿತವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಇಟ್ಟರೆ ಮೇಹಸಂ ಬಂಧದಿಂದ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿರುವುದು, ಕಣ್ಣಿನ ಪರೆಗಳು, ಕಣ್ಣುಮಂಜು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು. ಈ ಔಷಧವನ್ನು ರಾತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡಬೇಕು.

೧೩. ಪಟಿಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದದ್ದು ಒಂದುಗಡ್ಡೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಮೊಳಕೆ ತೆಗೆದು ಇವೆರಡೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಂದಮೇಲೆ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶೀತೊಂಡೇ ಹೊವು ೨ ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಸಾತ್ರೆಯಿಂದ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಾಯು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರಿನ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪು ಕಲಸಿ ಹಚ್ಚುವುದು. ರೆಪ್ಪೆಕೂದಲು ಉದುರುವುದಕ್ಕೆ ತಾರೇಕಾಯಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಹಚ್ಚುವುದು. ಸಧ್ಯ ಬದನೇಕಾಯಿ, ಶಿಹಿಪದಾರ್ಥಗಳು ತಿನ್ನು ಕೂಡದು.

೧೪. ಚಂದ್ರೋದಯಾಂಜನ ಮಾತ್ರೈ:—ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ರಸಾಂಜನ (ಅಂದರೆ ಮರದರಿಸಿನ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಕೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿದ್ದು) ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಮೈಲತುತ್ತ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗವೆ (ಕವಡೆ) ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಶುಂಠಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮಾದವಾಳದಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮಾತ್ರೈಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮಾತ್ರೈಯನ್ನು ಗಂಧ ತೇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಲ್ಪ

ಹಾಕುವುದರಿಂದ ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ಕಣ್ಣು ಕಾಣದಿರುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣು ತಿಮಿರ, ಮೊರೆ ಮೊದಲಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೫. ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವೆರಡೂ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಕಾಡಿಗೆಯ ಹಾಗೆ ಅರೆದು ೧ ಉದ್ದಿನಕಾಕು ಪ್ರಮಾಣ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಇಡುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಹುಳುಕು ಕಣ್ಣು, ಕೂದಲು ಉದರುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಕೊಡಿಯಾಲ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಕಾವೀಕಲ್ಲು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೨ ತೊಲೆ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಕಣ್ಣುರೆವ್ವೆಯ ಕೂದಲು ಹುಳು ತಿನ್ನುತ್ತಿರುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಹುಣಿಸೇ ಎಲೆ ರಸ ಅರಸಾವು, ೨ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ, ಮರದರಿಸಿನ ೫ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ ೪ ತೊಲೆ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಕೊಡಿಯಾಲದ ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರದ ಬೀಜ ೪ ಹುಳಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಹಾಕುವುದು, ಲವಂಗದ ಮೊಗ್ಗು ತೆಗೆದದ್ದು || ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾಬಂದರೆ ಕಾಯಿಕಣ್ಣು, ಮೊರೆಕಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಪಟಿಕೆ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲೆ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಹಸನ್ಯ ಯಾಲಕ್ಕಿ ದೊಡ್ಡಕಾಯಿ ೫ ತಂದು ಒಂದೊಂದುಕಾಯಿ ಸೂಜಿಯಿಂದ ಚುಚ್ಚಿ ದೀಪದಿಂದ ಉರಿಸಿ ಕರಕುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ಅರಸಾವು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಡಬ್ಬೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಪ್ರಮಾಣ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮಂಜು, ಕಣ್ಣಿನಮೊರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೨ ತೊಲೆ ಗೋಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಮೂರುದಿನ ಬಿಟ್ಟು ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ಕಡ್ಡಿ ಕಸಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನೋಡಿ ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಗೆ ಹಾಕಿ ಪಟಿಕೆ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಕೃಷ್ಣ ತುಳಸೀರಸ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಎರಡು ಘಳಿಗೆ ಮರ್ದಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಮೇಹಕಾರಕದ ಕಣ್ಣಿ ಗಾಗಲಿ ಇತರ ಕಣ್ಣಿನರೋಗಗಳಿಗಾಗಲಿ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಧ್ಯ. ಶಲದಿವದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ.

೨೦. ಒಂದು ಶೀಸೆಯಲ್ಲಿ ಅರಸಾವು ನೀರು ಒಂದು ಕೋಳಿಮೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ರ ತಕ್ಕ ಬಿಳೇಜನಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಪಟಿಕೆ ಅರಳು ಅರೆದು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿಯುವ ವರೆಗೂ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದಿನಕ್ಕೆ ೩ ಸಲ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂ ಕಾಲ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಮೇರೆಗೆ ೭ ದಿನ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತ ಕಣ್ಣು, ಕೆಂಪಾಗಿ ನೀರುಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಶೀತೋಂಡೇಹೂವು ೪, ನಂದಿವರ್ಧನದ ಹೂವಿನ ಗರಿಗಳು ೪-೫, ಮೊದಲು ಹೂವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತೇವಾ ಹೋಗುವ ವರಿಯಂತರ ಬೆಂಕಿಕೆಂಡದಿಂದ ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಗಾತ್ರ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಕಣ್ಣುಮಂಜು ಗುಣವಾಗಿ ನೇತ್ರದೃಷ್ಟಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗುವುದು.

೨೨. ಹಸುವಿನಹಾಲು ೪ ಶೇರು ಒಂದು ವಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹೊನ್ನಗೊನೆ ಸೊಪ್ಪು ನಾಲ್ಕು ಹಿಡಿ ಹಾಕಿ ಎಂಟು ಘಳಿಗೆ ಬೇಯಿಸಿ ಇಳಿಸಿ ಹೆಪ್ಪುಹಾಕಿ ಬೆಣ್ಣೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಬೇವಿನಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು || ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ || ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಚಿಕ್ಕೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಹೊನ್ನಗೊನೆ ಸೊಪ್ಪಿನರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೇದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳು ಮತ್ತು ಬೆಣ್ಣೆ ಸಹಾ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತ ಕಣ್ಣು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹೂವು, ಕಣ್ಣಿನವೊರೆ, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರುಬರುವುದು, ನೇತ್ರವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೩. ನಾರಿಕೇಳಂಜನ :—ಎಳನೀರು ೪ ಶೇರು ಒಂದು ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮರದರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿದ ಚೂರ್ಣವನ್ನೂ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಯಿಸಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಒಂದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು

ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತೈಲ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೨-೩ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೇತ್ರವಾಯು, ಕಣ್ಣುಕೆಂಪು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವುದು ಕಣ್ಣುನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ಪುಷ್ಪಾಂಜನ:—ನಂದಿ ಬಟ್ಟು ಹೂವಿನ ರಸ ೪ ತೊಲೆ, ಸಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೂರು ದಿವಸ ಭಾವನೆಮಾಡುವುದು. ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ ಗೋಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ದಿನಸುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಂಚಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ೧ ಗುರು ಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಣ್ಣುಕೆಂಪು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು, ಕಣ್ಣುನೋವು, ನೇತ್ರವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೫. ಕರ್ಪೂರಾಂಜನ:—ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ತುಂಬೇಹೂವು || ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಮೆಣಸು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆ ೧|| ತೊಲೆ, ಸೇರಿಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೬. ಅಳಲೇಕಾಯಿಬೀಜದಲ್ಲಿರುವ ಮೊಪ್ಪು ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಸಮುದ್ರ ಸಾಲಕಾಯಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆಬೇರು ೧ ವರಹ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಹೆಪ್ಪುಹಾಕಿ ಬೆಣ್ಣೆ ತೆಗೆದು ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಸಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ೧ ಜಾವ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ನೇತ್ರವಾಯು, ಶಿರೋಭಾರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೭. ನಯನಾಮೃತ:—ಹೂವುತೆಗೆದ ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ || ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಹುಳಿದಾಳೆಂಬರೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹುಳಿದಾಳೆಂಬರೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೬ ತೊಲೆ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧೨ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸಚ್ಚ ಕರ್ಪೂರ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಕಣ್ಣಿಗೆ ೨-೩ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮಂಜು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು, ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪು, ಕಣ್ಣಿನ ಅಂಬರಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೮. ಪುಷ್ಪಾಂಜನ :—ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಸಮತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆಂಡುಮಲ್ಲಿಗೆನೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೨ ದಿನ ಅರೆದು ಒಣಗಿಸಿ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿ ಗಾತ್ರ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ತಣ್ಣಗೆ ಆಗಿ ನೇತ್ರರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೯. ಅಳಲೇಕಾಯಿ ತಂದು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇಜು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿ ಕೊಳ್ಳುವಾಗ್ಗೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ೧-೨ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿನ ಉರಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೦. ಪಟಿಕೆ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಒಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಾ ಒಂದರೆ ಕಣ್ಣು ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೧. ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರ ಅಳತೆ ೧ ಶೇರು, ಪುರಾತನ ಬೇವಿನಮರದ ನೊವು ೧ ಹಿಡಿ ಒಂದು ಕಲಾಯಿಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧ ವಾವು ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರ ಉಳೆಯುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಿ ಚೆನಾಗಿ ಕಿವಿಚಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಕಾಸಿದರೆ ಘಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಅದನ್ನು ಭರಣಿಗೆ ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ರೆವೈ ಉದುರಿಹೋಗುವುದು, ಸುಳುಕುಕಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೨. ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ವುನಗು ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಶೀ ತೊಂಡೇಹೂವು ೫ ಹಣ ತೂಕ, ಒಂದು ಕರೇಕೋಳಿ ಕಲೀಜಾದಲ್ಲಿರುವ ಪಿತ್ತ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ತಾಂಬ್ರದ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿಡುವುದು. ಇದನ್ನು ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮಂಜು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೩. ಚಂದ್ರಾಂಜನ :—ಶುಂರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಕಾಲುತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಲೋಧ್ರದಚಕ್ಕೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕವಡೆ (ಗವೆ) ಕಾಲುತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೪ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಗುರುಗಂಜಿ

ಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಇರಳುಕಣ್ಣು, ಕಣ್ಣಿನ ಅಮರಗಳು, ಕಣ್ಣಿನ ಹೊವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೪. ಹಾಗಲನೊವು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಭಾಗ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಭಾಗ ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಇಟ್ಟರೆ ಇರಳುಕಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೫. ದಿವ್ಯಾಂಜನ (ಕಪ್ಪು):—ಹೊನ್ನಗೊನೆಬೇರು ೬ ತೊಲೆ ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಹೊಸಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಕಾಲು ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸುವುದು. ಆ ಹಾಲಿಗೆ ಹೆವ್ವುಹಾಕಿ ಬೆಣ್ಣೆ ತೆಗೆದು, ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮೆತ್ತಿ ಒಂದು ಹೊಸಮಡಿಕೆಗೆ ತಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಮೆತ್ತಿರುವ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹೊಸಹೊಸ ನೀರು ಹಾಕುತ್ತಾ ಹಳೇನೀರು ಬಿಸಾಡುತ್ತಾ ಈ ರೀತಿ ೫ ದಿನ ಇಟ್ಟು ಅನಂತರ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಮೆತ್ತಿರುವ ಬೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಪೀತರೋಹಿಣಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಸಟಕೆ ಅರಳು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ೧ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಅರೆದು ಮಲ್ಲುಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ತೊಳೆದು ಈ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶೋಧಿಸಿ ಗಾಜಿನ ಭರಣಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ನಿಧನಾದ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಹುಳಿ ಚಲದಿ ಕೂಡದು. ಹಾಲು ತುಪ್ಪ ಸಾರು ಅನ್ನ ಊಟಮಾಡುವುದು.

೩೬. ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣಿನ ಗೋಡೆಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹೀರಿದನಂತರ ತೆಗೆದು ಬೆಳ್ಳಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಆ ಬೆಣ್ಣೆ ಆಲದಮರದ ಹತ್ತರ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಸುಮಾರು ೧ ತೊಲೆ ಆಲದಹಾಲು ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಲಸಿ ತಾಂಬ್ರದತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ೧ ಜಾವ ಅರೆದಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗಗಳು, ಉಷ್ಣ ಪಿತ್ತ ಕಾರಕದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಣ್ಣಿನ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೩೭. ಸಟಕೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವುದು, ಹುಳಿದಾಳೆಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಿಮಾಡುವುದು, ಸಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಶೀತೋಂಡೇಹೂವು ೪ ಆಣೆ ತೂಕ, ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾಂಬ್ರದ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಾಂಬ್ರದ ಪಂಚಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ

ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಕಣ್ಣು ಮಂಜು, ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವವು.

೩೮. ಒಳ್ಳೆ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪಿನ ಕುಡಿ, ಯಕಚಿ ಸೊಪ್ಪು ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವೆರಡೂ ಸಮಭಾಗ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ೧ ಗುರುಗಂಜಿಗಾತ್ರ ಹಾಕುವುದರಿಂದ ಹುಳುಕು ಕಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೯. ತಾರೆಕಾಯಿ ಬೀಜದಲ್ಲಿರುವ ಪೊಪ್ಪು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಇರಳು ಕಣ್ಣು, ರಾತ್ರಿ ಕಾಣದೆ ಇರುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೦. ಹೂವಿರುವ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು. ನೀರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನವೆ ಆಗುವದಕ್ಕೆ ಬಿಳೀ ಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು. ಇರಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ಹಾಗಲ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು. ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು, ಅಥವಾ ಹಸೀ ಅರಿಸಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು. ಸನ್ನಿ ಸಾತಕಗಳಿಗೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ವಿಳೇದಲೆಯ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೇದು ಹಾಕುವುದು. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರು ನೇತ್ರರೋಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗುಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೪೧. ಹುಣಿಸೇ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪಿನೊಳಗಿರುವ ಕರೀ ಮಣ್ಣನ್ನು ಮಣ್ಣಿಗೆ ಅರೆದು ಕುಡುಹುಮಾಡಿ ಮೊಸರು ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ವ್ರಣ, ತಿನ್ನಿಳು, ಮಂಜು, ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗುಣವಾಗುವವು.

ಐವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ನಾಸಾರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ನಾಸಾರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ನಾಸಾರೋಗದಲ್ಲಿ ವಾತಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ, ಪಿತ್ತಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ, ರಕ್ತಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ, ಸನ್ನಿ ಸಾತಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ, ಅಹೀನಸ, ಪೂತಿನಾಸ,

ನಾಸಾರ್ಶ, ಭ್ರಂಶಧು, ಕ್ಷವಧು, ನಾಸಾನಾಹ, ಪೂತಿರಕ್ತ, ಅರ್ಬುಧ, ದುಷ್ಟ, ಪೀನಸ, ನಾಸಾಶೋಷ, ಘ್ರಾಣಪಾಕ, ಪೂಯಸ್ರಾವ, ದೀಪ್ತಕಗಳೆಂದು ಹದಿನೆಂಟು ವಿಧವಾಗಿರುವುದು.

ನಾಸಾರಂಧ್ರಗಳು ಬಿಗಿದು ಮುಚ್ಚಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ತೆಳ್ಳನೆಯ ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ಕಂಠವು, ತಾಲುಗಳು, ತುಟೆಗಳು ಒಣಗುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಭಳುಕು, ಅಧಿಕವಾದ ಶೀನುಗಳು, ಕಂಠಸ್ವರವು ಹೀನವಾಗುವಿಕೆ, ಇವು ವಾತ ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನಾಸಾರಂಧ್ರದಿಂದ ಉಷ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹಳದಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ಲೇಷ್ಮವು ಹೊರಡುವಿಕೆ, ಶರೀರವು ಸವೆದು ಪಾಂಡುರವರ್ಣವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಸಂತಾಪವುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ವಾಂತಿಮಾಡಿದಂತಿರುವಿಕೆ, ಇವು ಪಿತ್ತಜಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನಾಸಾರಂಧ್ರದಿಂದ ಶೀತಲವೂ, ಬಿಳುಪುವರ್ಣವೂ ಉಳ್ಳ ಕಫವು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ದೇಹವು ಬಿಳುಪಾಗುವಿಕೆ, ಶಿರೋಭಾರ, ಕಂಠ ತಾಲು, ಶಿರಸ್ಸು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಶೀನಸು (ಕೆರೆತ) ಇವು ಕಫಜಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ನಾಸಾರಂಧ್ರದಿಂದ ರಕ್ತವು ಸ್ರವಿಸುವಿಕೆ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗುವಿಕೆ, ಉರಃಕ್ಷತವು, ಶ್ವಾಸವು ದುರ್ಗಂಧವಾಗಿರುವಿಕೆ, ವಾಸನೆ ತೀಯದಿರುವಿಕೆ, ಇವು ರಕ್ತಜಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯವು ಪಕ್ವವಾಗಿಯಾದರೂ, ಪಕ್ವವಾಗದಿದ್ದರೂ ಮಾತು ಮಾತಿಗೂ ಹುಟ್ಟಿ, ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ನಶಿಸಿ ಮತ್ತು ಜನಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ಸನ್ನಿ ಪಾತಜಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇದು ಅನಾಧ್ಯವು.

ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಪ್ರಕೋಪಿಸಿ ಕಫವನ್ನು ಶೋಷಿಸಿ ಶ್ವಾಸವು ಹೊರಡದೆ ಇರುವಿಕೆ, ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ದ್ರವವುಂಟಾಗಿರುವಿಕೆ, ಉರಿಯುಂಟಾಗುವಿಕೆ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿಷಯಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಇದು ಪೀನಸ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಉಷ್ಣದಿಂದ ಪಾಕವಾಗಿ ಪಿತ್ತ, ಕಫ, ರಕ್ತಗಳು ಮೂರರಿಂದಲೂ ಕಂಠವು, ತಾಲುಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತವು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ನಾಸಾರಂಧ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖದಿಂದಲೂ, ದುರ್ಗಂಧದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸ್ರಾವವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಇದು ಪೂತಿನಾಸವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ನಾಸಾರಂಧ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಾಂಶುರಗಳು ಹುಟ್ಟಿ, ದೋಷಭೇದಗಳಿಂದ ಮೂಲ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿರುವುದು. ಇದು ನಾಸಾರ್ಶ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಫವು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿ ಘನೀಭೂತವಾಗಿ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ಲವಣರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಾಸಾದ್ವಾರದಿಂದ ಹೊರಡುವುದು. ಇದು ಭ್ರಂಶಧು ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ನಾಸಿಕಾಮರ್ಮದಲ್ಲಿ ವಾತವು ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಕಫದೊಡಗೂಡಿ ನಾಸಾರಂಧ್ರ ದಿಂದ ಅತಿ ತೀವ್ರವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕ್ಷವಧುವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು. ಇದೆ ದೋಷಜಕ್ಷವಧುವೆಂತಲೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಾರ ವೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಶೀನುಗಳು, ಆಗಂತುಕ ಕ್ಷವಧುವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಕಫವು ವಾತದೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವಾಸಮಾರ್ಗವನ್ನಡ್ಡೆಗಿಸಿದರೆ ಅದು ನಾಸಾನಾಹವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಿತ್ತ ರಕ್ತಗಳು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಯಾದರೂ, ನೊಸಲಿಗೆ ಏಟುಬಿದ್ದಾಗಲಿ, ವಾತಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸಿ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಹೊಂದಿ ನಾಸಾರಂಧ್ರ ದಿಂದ ರಕ್ತದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಕೀವು ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸ್ರವಿಸುವುದು. ಇದು ಪೂತಿರಕ್ತವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ವಾತಾದಿದೋಷ ಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಕುರುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅರಬ್ಬದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ನಾಸಾರ್ಬುಧವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯವ್ಯಾಧಿ ಜನಿಸಿದಾಗ ನಾಸಾರಂಧ್ರಗಳೊಂದೊಂದುವೇಳೆ ಅದ್ರ್ವಗಳಾಗಿಯೂ, ಒಂದೊಂದುವೇಳೆ ಶುಷ್ಕಗಳಾಗಿಯೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಅಡ್ಡೆಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದುರ್ಗಂಧದೊಡಗೂಡಿದ ಶ್ವಾಸವು ಹೊರಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದು, ಗಂಧಾಧಿಗಳು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಪ್ರತಿಶ್ಯಾಯವೇ ದುಷ್ಟಪೀನವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ನಾಸಿಕವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೋತಸ್ಸುಗಳು ವಾತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಶೋಷಿಸಿ ಪಿತ್ತದಿಂದ ತಪಿಸಿದ್ದಾದರೆ ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿರುವ ಕಫವು ಶೋಷಿಸುವುದು. ಅದ ರಿಂದ ಉಚ್ಛ್ವಾಸನಿಶ್ವಾಸಗಳು ಕಷ್ಟದಿಂದಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಇದು ನಾಸಾ ಶೋಷವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪಿತ್ತಪ್ರಕೋಪದಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ವ್ರಣಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಅಂತಹ ವ್ರಣಗಳು ಅದ್ರ್ವಗಳಾಗಿ ದುರ್ಗಂಧದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಘ್ರಾಣಪಾಕ ವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ನಾಸಾದ್ವಾರದಿಂದ ಅತಿಮಂದವಾಗಿ ಹೆಳದಿ, ಬಿಳವು, ವರ್ಣಗಳುಳ್ಳ ಕಫವು ಸ್ರವಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ನಾಸಾಸ್ರಾವವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾದ ಉರಿಯು ಹುಟ್ಟಿ ಹೊಗೆ ಹೊರಡುವಂತೆ ಮೇಲುಸುರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮೂಗು ಅಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳಂತೆ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ದೀಪ್ತಕವೆನ್ನಲ್ಪಡುವುದು.

ಪೀನಸರೋಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಹಾವುನಂಜಿನಸೊಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಹಸುರುಹುಳ ೩, ಬಾದಾಮಿ ಎಣ್ಣೆ ಅರಸಾವು ಇವೆರಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ೨-೩ ತೊಟ್ಟು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಪೀನಸ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಪೀನಸಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೧ ಪಾವು ತಂದು ತುಪ್ಪಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಂಗಲಿಬಾದಾಮಿ ೧೦ ಬಿಳೇದಾಗಿರುವ ಪೊಪ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧವನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಬಿಸಿಮಾಡಿ ಐದು ತೊಟ್ಟು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಹಾಕುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧವನ್ನು ಮೂಗಿನಮೇಲೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಸವರುತ್ತಿರುವುದು. ಇಚ್ಛಾಪತ್ಯ. ಚಲದಿವದಾರ್ಧ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲವಿಧ ಪೀನಸ, ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ರಂಧ್ರ ವಾಗಿರುವುದು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಎಳೇ ಆಳಲೇಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಮುತ್ತುಗದಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೭|| ತೊಲೆ, ಎಣ್ಣೆಗೆ ಸಮನೀರು ಹಾಕಿ ನೀರು ಇಂಗುವವರಿಗೂ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಹೆಂಚೀಕಡ್ಡಿಗೆ ಅರಳಿ ಸುತ್ತಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ತೈಲವನ್ನು ತೆಗೆದು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಸವರುತ್ತಲೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಮೂಗಿಗೆ ಹಾಕುತ್ತಲೂ ಇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ದುರ್ಮಾಂಸ ಬೆಳೆಯುವ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಕೆಂಪುಗಣಗಲಹೂವಿನ ರಸ, ತುಂಬೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಲಕ್ಕಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವು ಮೂರೂ ಸಮಭಾಗ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲವಿಧ ವಾದ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಹುಣಿಸೇಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟು ರಸ ತೆಗೆದು ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಹುಣಿಸೇ ಎಲೆಯ ರಸ ಹರಳಣ್ಣೆ ಇವೆರಡು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ತಲೆಗೆ ೭ ದಿನ ಹಚ್ಚಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಎಕ್ಕದಹೂವು ಸುಟ್ಟ ಕರುಕು, ಕಸೂರಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ, ದಾಳಿಂಬೆಹೂವಿನ ರಸ, ಹಸೀಅರಿಸಿನದ ರಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ಮತ್ತು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿ ೨ ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲವಿಧ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಅಫೀಂ ತಂದು ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ವಾಸನೆ ನೋಡಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಅಶ್ವತ್ಥದ ಎಲೆ ರಾತ್ರಿಹೊತ್ತು ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟುವುದು. ಬಂದರಿಸೊಪ್ಪು ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಚಿಟಿಕೆ ನಸ್ಯ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಈ ರೀತಿ ೪೦ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರಲು ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗಿ ಹುಳು ಸತ್ತುಹೋಗುವುದು.

೮. ಬಾದಾಮಿವೊಪ್ಪು ೧ ಪಾವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಗೋರೋಜನ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಕೆಂಪು ಅಗಸೇಹೂವಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಆರತಿ ಕರ್ಪೂರ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ಹಾಲು ಅಥವಾ ಜುಟ್ಟುವೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವಾದರೂ ಸರಿಯೆ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಷಡ್ಭಿಂದು ಘೃತ:—ಮರದರಿಸಿನ ಕಾಲುತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವ ದಾರು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅಗರುಚಕ್ಕೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ

ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಫೀಂ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ, ಅರತಿ ಕವೂರ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧೨ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಘೃತಪಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಈ ಘೃತವನ್ನು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಸವರುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಪೀನಸಗಳೂ ನಿವಾರಣೆಯಾಗುವುವು.

೧೧. ಕುಪ್ಪೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಹೊಟ್ಟುಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಹಿಲಕು ೧, ಮೆಣಸು ೧ ಇವು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೧ ದಿನ ಹಾಕಿದರೆ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಪಾಪಟಬೇರು, ಮೆಣಸು ಇವೆರಡು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ತಪಸಿಚಕ್ಕೆ ಒಳಗಿನ ಕಂಡೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರಿನ ತಿಗಡು ಇವು ಎರಡೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ಹಾಕಿ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅರಳಿ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ವೇಲ್ಕಂಡತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬತ್ತಿಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ದಾಳಿಂಬೆಹೂವಿನ ರಸ, ಗರಿಕೆಬೇರಿನ ರಸ, ಯಕ್ಷಿಮದುಕ, ಮಾವಿನ ಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ಇವು ನಾಲ್ಕು ಸಮಭಾಗ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಕ್ಕಿ ತೊಳೆದ ನೀರಿ ನಿಂದ ಅರೆದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ.

೧೫. ಲಾವಂಜದಬೇರು ತಂದು ನೀರುಹಾಕಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಂಡದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಕಾವೀಕಲ್ಲು ಕಾಲುತೊಲೆ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ವೇಲ್ಕಂಡ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಆಡುಸೋಗೇಸೊಪ್ಪು ಕುಟ್ಟಿ ರಸತೆಗೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿನ ಕುಡಿಯಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ.

ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸುರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಕುವೈಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಎರಡು ಮೂಗಿಗೆ ೪-೫ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಹುಳ ಸತ್ತು ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇ ಕಾಯಿಸಿವೈ ೪ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೪ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೪ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಸಿನ ೪ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮಂಜೆಷ್ಟೆ ೪ ತೊಲೆ, ದೊಡ್ಡಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸ್ತೂರಿ ಅರಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಬೆಲ್ಲ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಪೀನಸಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೯. ಬಿಳೇಹಾಲುಮಾಡದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ೧ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕೋಳಿಗರಿಯಿಂದ ಮೂಗಿಗೆ ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಗುಣ:— ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕುಕಟ್ಟುವುದು, ಪೀನಸ, ಮೂಗಿನಹುಣ್ಣು ಗುಣವಾಗುವುದು. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಳುಗಳಿದ್ದರೂ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತೆ.

೨೦. ಕುಹೀರೆಬೀಜ ದವ್ವವಾಗಿರುವುದು ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ, ಜಾಪತ್ರೆ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧೬ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೆ ವಿಗು ಹಾಕುತ್ತಾಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ನಾಸಾರ್ಶಸ್ಸೆಲ್ಲಾ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ಹೊಕ್ಕುಕಟ್ಟುವುದೂ ಗುಣವಾಗುವುದು. ತೊಟ್ಟ ಕಾಯಿ ಒಳಗಿನ

ತಿರಳು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸವರಿ ಮೂಗಿನಹತ್ತಿರ ಹಿಡಿದು ೨-೩ ಸಲ ಮೂಸಿನೋಡಿದರೆ ಹುಳವು ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿ ಪುನಃ ಹೊಕ್ಕುಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

೨೧. ಜಿಂಕೆಚರ್ಮ ೧ ವರಹ ತೂಕ, ನವಿಲುಗರಿಕಣ್ಣು ೧ ವರಹ ತೂಕ, ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ವರಹ ತೂಕ ಇವು ಮೂರು ಸೌಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿವಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ರಕ್ತಪೀನಸ, ಮೂಗು ಕಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೨ ರಾಮಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪು, ಚೌಡಂಗಿಸೊಪ್ಪು, ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಬಿಳೇ ಹಾಲುಮಾಣದಸೊಪ್ಪು ಇವು ಸಾಲ್ಕು ಒಣಗಿಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ೨ ಮೂಗಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ನಸ್ಯದ ಚುಟಕೆಯಷ್ಟು ನಸ್ಯ ಹಾಕುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ಗುಣವಾಗುವವರಿವಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ನೀರು ಪೀನಸ, ಹೊಕ್ಕು ಪೀನಸ, ರಕ್ತ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೩. ಚೌಡಂಗಿಸೊಪ್ಪು ಹೆಸುವಿನ ಹಾಲಿನೊಂದಿಗೆ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ೫ ತೊಟ್ಟು ರಸ ಹಾಕುವುದು. ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ೨ ತೊಲೆ ರಸ ಕುಡಿಸುವುದು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಮೂಗಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೩ ದಿವಸ ಹಾಕಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹೆಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಮೂಗಿನಲ್ಲಿರುವ ಹುಳು ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಬಜಿ, ಶುಂಠಿ ಸಮ ತೂಕ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ನಸ್ಯದ ಚುಟಕೆಯಷ್ಟು ನಸ್ಯ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಗುಣವಾಗುವವರಿವಿಗೂ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನವಾಸನೆ ದಿಂಡುನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೫. ಕರೇಲಕ್ಕು ಶಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ನಾರುಂಬೇಳೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಇವೆರಡು ನೇರಿಸಿ ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ೨ ದಿನ ಹಾಕಿ ೩ನೇ ದಿನ ಚೀಳು ಕೊಂಡಿಸೊಪ್ಪುಹೊವು ಸಮೇತ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ತೆಗೆದು ಎರಡು ಮೂಗಿಗೂ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೬. ಶೊಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಗ್ಗುಳ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಜಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ನಸ್ಯ ಹಾಕುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೭. ಮಂಜಿಷ್ಠೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಹಸುವಿನಬೆಣ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಗಾಜಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ತುಪ್ಪ ಅದಮೇಲೆ ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೮. ಓಮ || ತೊಲೆ, ಆರಿಸಿನ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆ ೧|| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಹಾಕುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೯. ಮೆಣಸುಚೂರ್ಣ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮೂಗಿಗೆ ೩-೪ ತೊಟ್ಟು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗು ಹಾಕುತ್ತಾಬರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಮೂಗಿನಲ್ಲಿ ನೀರುಸುರಿಯುವ ಪೀನಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಐವತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ದಂತರೋಗ—ಔಷಧಗಳು.

ದಂತರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ದಂತರೋಗಗಳು:—ದಂತಚಲನ, ಕ್ರಿಮಿದಂತ, ದಂತಹರ್ಷ, ವಾತ ದಂತ, ಶರ್ಕರಾದಂತ, ಶ್ಯಾವದಂತ, ಹನುದಂತ, ಕಪಾಲದಂತವೆಂದು ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರವು.

ದಂತಚಲನವೆಂಬ ದಂತರೋಗದಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳು ಅಲ್ಲಾಡುವುವು, ನಾಯುವಿ ನಿಂದ ಮಹಾ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿಹುದು. ಕ್ರಿಮಿದಂತವೆಂಬ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿ ರಂಧ್ರಗಳುಂಟಾಗಿ ಆ ರಂಧ್ರಗಳಿಂದ ಕೀವೂ ರಕ್ತವೂ ಸುರಿವುದು. ದಂತಹರ್ಷವೆಂಬ ದಂತರೋಗದಲ್ಲಿ ಹಲ್ಲುಗಳು ತಣ್ಣೀರು ಸಹಿಸದು, ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೂ ಮುಖದಲ್ಲಿಯೂ ಜುಮ್ಮುಹತ್ತಿ ಮಹಾ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿಹುದು. ವಾತ ದಂತವೆಂಬ ದಂತರೋಗದಲ್ಲಿ ದಂತಗಳು ಸಡಲಿಬೀಳುವುದು, ಮಹಾ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿಹುದು, ಇದ್ದ ಹಲ್ಲುಗಳೂ ಡೊಂಕಾಗಿಹವು, ಇದು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ವಾತ

ಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಶುಷ್ಕವಾದ ಶ್ಲೇಷ್ಮದೋಷಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಶರ್ಕರಾದಂತವೆಂಬ ದಂತರೋಗದಲ್ಲಿ ಸುಣ್ಣದಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಕಠಿನವಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ದಂತಗಳು ತುಮುರುತುಮುರಾಗಿ ಉದುರುವುದು. ಶ್ಯಾವದಂತವೆಂಬ ದಂತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಹೆಲ್ಲುಗಳು ಪಿತ್ತ ರಕ್ತದೋಷಗಳಿಂದ ಬಿಂದು ಕಂದುವಕಾರಣ ಕಂಟಾಗಿಹವು, ಅದಕಾರಣ ಶ್ಯಾವದಂತವೆಂಬ ಹೆಸರು. ಹನುದಂತವೆಂಬ ದಂತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಹೆಲ್ಲುಗಳು ಕಟಿವಾಯಿ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ನಾತದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ವಕ್ರವಾಗಿ ಮುಖವನ್ನು ವಕ್ರವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ದಂತಕನಾಲಿಕೆ ಎಂಬ ದಂತ ರೋಗದಲ್ಲಿ ಹೆಲ್ಲುಗಳು ತನಗಿತಾನೆ ಒಡೆದು ದಂತಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿ ಹೋಗುವುವು, ಈ ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರವಾದ ದಂತರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ದಂತಹರ್ಷವೆಂಬ ದಂತರೋಗ ಯಾಸ್ಯ, ಶ್ಯಾವದಂತವೆಂಬ ದಂತರೋಗವೂ, ನಾತದಂತವೆಂಬ ದಂತರೋಗವೂ ಅಸಾಧ್ಯಂಗಳು.

ದಂತಮೂಲ ರೋಗಂಗಳು ಹದಿನೈದು ಪ್ರಕಾರ ಅದೆಂತೆನೆ:—ಶೀತದಂತ, ದಂತವೇಷ್ಯ, ಚಲದಂತ, ಪುಪ್ಪುಟ, ಸೌಷಿರ, ಮಹಾಸೌಷಿರ, ವಿವರ್ಧನ, ವೈದರ್ಭ, ಉಪಕುಶ, ಪ್ರವಿಧಾನ, ಅಧಿಮಾಂಸ ಎಂದು ಇವು ೧೧ ಪ್ರಕಾರವು. ದಂತಗಳ ವ್ರಣ ನಾಲ್ಕುತೆರ, ಅಂತೂ ದಂತಮೂಲರೋಗಗಳು ಹದಿನೈದು. ದಂತಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮಾಂಸ ಕೆಟ್ಟು, ಕಸ್ತೂರಿ, ಮೃದುವಾಗಿ, ದುರ್ಗಂಧ ಸಹಿತವಾಗಿ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದರೆ ಶೀತದಂತವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರಕ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ದಂತಗಳಿಂದ ರಕ್ತ ಸುರಿಯುತ್ತ ನಾತವುಂಟಾಗಿ ದಂತ ಗಳು ಅಲ್ಲಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ದಂತವೇಷ್ಯವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಈ ರೋಗ ರಕ್ತದೋಷದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು ಉಯ್ಯಾಲದಂತೆ ದಂತಗಳು ತೂಗಲಾಡುತ್ತ, ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಮುಟ್ಟಿಸಲೀಯದೆ ಬಹಳನೋವು ಕೂಡಿದ್ದರೆ ಚಲದಂತವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಇದು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಯಳಚೀಬೀಜದ ಆಕಾರದೊಳು ಯಣರುಗಳಲ್ಲ ಗಂಟುಗಳು ಕಟ್ಟಿ ಬಾತುಕೊಂಡು ಮಹಾ ವೇದನೆ ಯುಂಟಾಗಿ ಎರಡುಹೆಲ್ಲು ಮೂರುಹೆಲ್ಲುಗಳಾದರೂ ಬಿಂದಹಾಗೆ ಕಂದಿಕೊಂಡು ವಿವರ್ಧನವಾಗಿದ್ದರೆ ದಂತಪುಪ್ಪುಟವೆನಿಸುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಯಣರು ಬಾತುಕೊಂಡು ಅಪ್ರವಾದ ನೋವಿನೊಡನೆ ತಿಪಿರುಂಟಾಗಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಜೋಲುಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸೌಷಿರವೆನ್ನಿಸುವುದು. ಮಹಾಸೌಷಿರವೆಂಬ ದಂತ ಮೂಲರೋಗದಲ್ಲಿ ಹೆಲ್ಲುಗಳು ಅಲ್ಲಾಡುವುದು, ಕಟಿವಾಯಿಗಳೊಡೆಯುವವು, ಕೀವೂ ರಕ್ತವೂ ಸುರಿಯುವುದು ಈ ರೋಗದೋಷತ್ರಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ವಿವರ್ಧನವೆಂಬ ದಂತ ಮೂಲರೋಗ ವಾತಾಧಿಕ್ಯದಿಂದಂಟಾಗಿ ದಂತ ಗಳು ಬಹಳ ನೀಟವಾಗಿ ವೇದನೆಯೊಡನೆ ಯಣರುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವುಂಟಾಗುವುದು.

ವೈದರ್ಭವೆಂಬ ದಂತ ಮೂಲರೋಗ ರಕ್ತವಾತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು, ಯಣರುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾ ವೇದನೆ ಉಂಟಾಗಿಹುದು, ದಂತಗಳು ಸಡಲಿ ಅಲ್ಲಾಡುವುವು, ಹಲ್ಲುಗಳು ಬೀಳುವುವು, ಯಣರುಗಳು ಬೆಂದಹಾಗೆ ಕಂದಿಕೊಂಡು ವಿವರ್ಣವಾಗಿ ಉರಿತವುಂಟಾಗಿಹವು. ಉಪಕುಶವೆಂಬ ದಂತ ಮೂಲರೋಗದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಸುರುಹೋದರೂ ಬಾವು ತಗ್ಗದು, ಬಾಯಿ ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾಗಿಹುದು, ಇದು ರಕ್ತಪಿತ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಪರಿಧರವೆಂಬ ದಂತ ಮೂಲರೋಗದಲ್ಲಿ ಯಣರುಗಳು ಒಡೆದು ಯಾವಾಗಲೂ ರಕ್ತಸುರಿವುದು ಈ ರೋಗವು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಪಿತ್ತ ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಅಧಿಸಾಂಸವೆಂಬ ದಂತ ಮೂಲರೋಗ ದೊಳು ದಾಡೆಗಳ ಮೂಲೆಗಳ ಸಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾತುಕೊಂಡು ವೆಗ್ಗಳವಾಗಿ ನೋವು ಉಂಟಾಗಿ ಜೊಲ್ಲುಸುರಿವುದು ಈ ರೋಗ ಶ್ಲೇಷ್ಮದೋಷಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವುದು. ಸಿತದಂತ ಮೊದಲಾದ ದಂತ ಮೂಲರೋಗಗಳನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯಮಾಡಬೇಕು, ಉವೇಕ್ಷೆಮಾಡಿದರೆ ನಾಳೆ ಬಿದ್ದು ನೂತಿಯಹವು. ಆ ನೂತಿಗಳು ವಾತದಿಂದಲೂ, ಪಿತ್ತದಿಂದಲೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಲೂ, ದೋಷತ್ರಯದಿಂದಲೂ ಈ ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿ ನಾಳೇ ಪ್ರವಹಿಸುವುದು. ನಾಳೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೂತಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ಆಸ್ಯಪಾಕವೆಂಬ ರೋಗ ವಾತಜನ್ಯ, ಪಿತ್ತಜನ್ಯ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜನ್ಯ, ರಕ್ತಜನ್ಯ, ತ್ರಿದೋಷಜನ್ಯವೆಂದು ಖ ಪ್ರಕಾರ. ಬಾಯಿತುಂಬ ಬೊಕ್ಕೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಬೆವರುತ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಬಿರುಸಾಗಿರುವುದು ಇದು ವಾತದಿಂದಂಟಾಗುವುದು. ನಾಲಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ತುಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪೋಟಕಗಳುಂಟಾಗಿ, ರಕ್ತಕೂಡಿ ಉರಿಯುಂಟಾಗಿ ಶೀತದ್ರವ್ಯದಮೇಲೆ ಇಚ್ಛೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಪಿತ್ತಜನ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಸ್ಯಪಾಕದಲ್ಲಿ ಬಾಯೊಳು ಬೊಕ್ಕೆ ತಿಮಿರಸಹಿತವಾಗಿ ನೋವಿಲ್ಲದೆಯಿಹುದು. ರಕ್ತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಸ್ಯಪಾಕದಲ್ಲಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೊಕ್ಕೆವುಂಟಾಗಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಯುತಲಿಹುದು. ಸನ್ನಿಪಾತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಸ್ಯಪಾಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕೂಡಿ ಬಾಯೊಳಗೆ ಬೊಕ್ಕೆಗಳು ತುಂಬಿಕೊಂಡಿಹವು.

ಕೆಲವರು ಆಚಾರ್ಯರುಗಳು ಐದುತೆರನಾದ ಆಸ್ಯಪಾಕಪಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೂ ಮೂರು ವ್ಯಾಧಿಗಳು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದೆಂತೆನೆ :—ಅರ್ಶಗುಲ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಯು ಅಪಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಡೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಊರ್ಧ್ವಮುಖವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಏದಿಮುಖದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅದು ಊರ್ಧ್ವಗದವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ದವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷ್ಮದೋಷದಿಂದ ತಿಮಿರಸಹಿತ ಬೊಕ್ಕೆವುಂಟಾಗಿ ಅದು ಕವೋಲಾರ್ಬುಧವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಆ ಕವೋಲಾರ್ಬುಧವೆಂಬ ರೋಗವು ಛೇದನಾದಿಗಳಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿ

ಅಸಾಧ್ಯ ರೋಗಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮುಖವಂ ಕೆಡಿಸುವುದು, ರಕ್ತದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ದೋಷತ್ರಯಗಳಿಂದ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದುರ್ಗಂಧವುಂಟಾಗಿ ಪೂತಿಗಂಧವೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಬುದು. ದಂತಕಾಷ್ಠ ವೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷವುಂಟಾಗುವುದು, ಈ ೩ ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಗುದವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗವೂ, ಕಪೋಲಾರ್ಬುದ ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೋಗವೂ ಅಸಾಧ್ಯಗಳಾಗಿಹವು. ಓಷ್ಠರೋಗ ವೊದಲಾದ ಈ ನಾಲ್ಕು ರೋಗಗಳೊಳಗಾಗಿಯೂ ಸಾಧಾರಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯೆಂಬಾಡುವುದು.

ದಂತರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಕೂಗಟೀಕಾಯಿ ಒಳಗಿನವೊಪ್ಪು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕೆಂಪಾಗಿ ಹುರಿದು ಇದಕ್ಕೆ ಸಮತೂಕ ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಹೆಲ್ಲುಗಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು.

೨. ಮಾಯಿಫಳದಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಕಾಚು ೨ ತೊಲೆ, ಸೂರ್ಯಬೆಳ ಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು || ಪಾವು, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಗೇರುಬೀಜ ೧ ಪಾವು ತಂದು ಬೆಂಕಿಯಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಜಾಲೀಚಕ್ಕೆ ವಣಗಿದ್ದು ೧|| ಶೇರು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜಿ ಬಿಸಿನೀರಿನಿಂದ ಬಾಯಿ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹೆಲ್ಲುನೋವು ಗುಣವಾಗಿ ಹೆಲ್ಲು ಗಟ್ಟಿ ಯಾಗುತ್ತೆ.

೩. ಹಾವುತೊಂಡೆಗಡ್ಡೆ, ಓಮ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹುರದದ್ದು ಇವೆರಡು ಸಮ ಭಾಗ ಶೇರಿಸಿ ಅರೆದು ಹೆಲ್ಲುನೋವಿಗೆ ಇಡಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಗೋಟು ಅಡಿಕೆ ಸುಟ್ಟಕರುಕು ೨ ತೊಲೆ, ಕರೇಜಾಲೀಚಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟ ಕರುಕು ೨ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಪಟಿಕೆ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಕೆಂಪುಕಾಚು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಪ್ಪು ೨ ಆಣೆ ತೂಕ, ಎಕ್ಕದಹೊವು ಸುಟ್ಟ ಕರುಕು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಹೆಲ್ಲು ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಹಣ್ಣು ಬಿಲ್ವತ್ರೈ ತಂದು ಎರಡುಭಾಗಮಾಡಿ ಒಳಗಿರುವ ಗುಚ್ಚು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಇದರಲ್ಲಿ ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪುತುಂಬಿ ಯಕ್ಕದಹಾಲು ಹುಯಿದು ಎರಡು ಒಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಶೇರಿಸಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ

ಚನ್ನಾಗಿ ಒಣಗಿಸಿ ೬ ಅಧವಾ ೧೦ ಬೆರಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಹಾಕಿ ವಳಗಿರುವ ಉಪ್ಪನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅರೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಭಸ್ಮವನ್ನು ಒಂದು ಚಿಟಿಕೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಹಲ್ಲು ನೋವು, ಹಲ್ಲು ವೂತ ಗುಣವಾಗುವುದು. ಒಂದೇ ದಿನ ಹಚ್ಚಬೇಕು.

೬. ಮುಳ್ಳುಮುತ್ತುಗದ ಚಿಗರು ಎಲೆ ರಸ, ರಾಮಗುಳ್ಳದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ, ಬೇವಿನ ಚಿಗರು ಎಲೆ ರಸ, ಇವು ಮೂರು ಸಮಭಾಗ ಶೇರಿಸಿ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹುಳುಕು ಮತ್ತು ಹುಳುಯಿರತಕ್ಕ ಹಲ್ಲಿನಕಡೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾಲು ಘಂಟೆ ಆದಮೇಲೆ ಉಗಿದು ನೋಡಿದರೆ ಹಲ್ಲಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಳುಗಳು ಬೀಳುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರತಿದಿನವು ಒಂದು ಸಲ ೨-೩ ದಿವಸ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹುಳುಕುಹಲ್ಲು ಮುಂತಾದ ಹಲ್ಲಿನ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ಕಬಾಬ್‌ಯೆಕಂದಾ ೩ ಶೇರು, ಲವಂಗ ೪|| ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೪|| ತೊಲೆ, ಕಾಡುಯಾಲಕ್ಕಿ ೪|| ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧|| ತೊಲೆ, ಇದರ ಸಮ ಸಂಗೀಜರಾತ್ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬಂದರೆ ಹಲ್ಲಿನ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಹಸೀಅಡಿಕೆ ೨ ತೊಲೆ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹವಳದಬಳ್ಳಿ ೨ ತೊಲೆ ಲೋಳಿಸರದಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಶೀಲುಮಾಡಿ ಅರ್ಧಗಜ ಪುಟ ಹಾಕಲು ಭಸ್ಮವಾಗುವುದು ಇದು ೨ ತೊಲೆ, ಗುಲೆಅನಾರ್ ೨ ತೊಲೆ, ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗರವೋಧ ೨ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರನೊರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸಮಾಕ್ ೨ ತೊಲೆ, ಕುಂದರ್ ॥ ತೊಲೆ, ಬೀಕೆಅಂಜೆಬಾರ್ ೪|| ತೊಲೆ, ಊದೆಗರ್ಕಿ ೪|| ಮಾಸ, ಅಜ್‌ಗರ್ ॥ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೇರ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಿಹೂವು ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಪಟಕಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮಾರ್ಯಿ ೪|| ಮಾಸ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೪|| ಮಾಸ, ಸಂದಲ್‌ಸುಫೇದ್ ೪|| ಮಾಸ, ಅಕಾಕಿಯಾ ೪|| ಮಾಸ, ಪೋಸ್ಟೆತುರಂಜ್ ೪|| ಮಾಸ, ಲವಂಗ ೪|| ಮಾಸ, ಸೋಕ್ಕಾ ಸಾಕ್‌ಗಾಜಾ ೪|| ಮಾಸ, ದವಾಲಿಪಿಯೂ ೪|| ಮಾಸ, ಪೋಸ್ಟೆನೀಂ ೪|| ಮಾಸ, ಪೋಸ್ಟೆಡಿವಿಡಿವಿ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬಂದರೆ ಹಲ್ಲುನೋವು, ಹಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕೀವು ಬರುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾಲಹರಡಾ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ,

ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಸಾರು ಗ ತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ಗ ತೊಲೆ, ಅರತಿಕವೂರ ಗ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ಗ ತೊಲೆ, ಮಾಯಿಫಳದಕಾಯಿ ಗ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಗ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರ ಉಪ್ಪು ಹುರದದ್ದು ಗ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಸಿಪ್ಪೆ ಸುಟ್ಟು ಕರುಕುಮಾಡಿದ್ದು ಗ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಹೆಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬಂದರೆ ಹೆಲ್ಲುನೋವು, ಹುಳುಕುಹೆಲ್ಲು ಗುಣವಾಗಿ ಹೆಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಘಟ್ಟಮಾಡುವುದು.

೧೦. ಹಳೇತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಜುಟ್ಟು ಕಿತ್ತು ಕಣ್ಣು ತೂತುಮಾಡಿ ನೀರನ್ನು ಬಿಸಾಡಿ ಅದರತುಂಬಾ ಎಕ್ಕದಹಾಲು ತುಂಬಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲು ನಿಶಿಷ್ಟವೂ ಹೀರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ. ಅದರತುಂಬಾ ಬಿಡಾಲವಣ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತುಂಬಿ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ತುಂಬಬೇಕು. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿತೆಗದು ಆ ಹಳೆದಲ್ಲಿ ಕೆಳಗೆ ಅರ್ಧ ಶೇರು ಗೇರುಬೀಜಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಇಟ್ಟು ಸುತ್ತಲು ಬಾದಾಮಿ ಹೊಟ್ಟು, ಗೋಟು ಅಡಿಕೆ ಸಹಾ ಇಟ್ಟು ಅದರಮೇಲೆ ಬೋಕಿಹೆಂಚುಗಳು ಜೋಡಿಸಿ ಅದರಮೇಲೆ ೫೦-೬೦ ಬೆರಣಿ ಜೋಡಿಸಿ ಪುಟಹಾಕಬೇಕು. ಬೆರಣಿ ಬೂದಿ ಬಾದಾಮಿ ವಗೈರೆ ಬೆರೆಯದೆಇರಲು ಬೋಕಿಗಳು ಮುಚ್ಚಬೇಕಾಗಿ ಯಿರುತ್ತೆ ಹೊರ್ತು ಅದರಿಂದ ಮತ್ತೇನೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಪುಟ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಕಿ ಸಾಂಗಶೀತಳವಾದಮೇಲೆ ಗೇರುಬೀಜ, ಬಾದಾಮಿಹೊಟ್ಟು, ಅಡಿಕೆ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಇವೆಲ್ಲ ಕರುಕು, ಅರತಿಕವೂರ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಸಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಹೆಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜುವುದರಿಂದ ದಂತತೊಲೆ, ಹೆಲ್ಲುನೋವು, ಬಾಯಿ ದುರ್ವಾಸನೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ಸಮುದ್ರಪಾಲಕಾಯಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೆಗದು ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜಿದರೆ ಹೆಲ್ಲುನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಅಕ್ಕಿಯನ್ನು ಅರಸಿನದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಎಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಬಾಂಡ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕೆಂಪು ಧಾತು ವಾಗಿ ಹುರಿದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬಂದರೆ ಹೆಲ್ಲಿನ ಇಗುರುನೋವು, ಹುಳುಕುಹೆಲ್ಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೩. ಮಾಯಿಫಳದಕಾಯಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೆಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಹುಳುಕುಹೆಲ್ಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಮುಳ್ಳುಹರಿವೇಸೊಪ್ಪಿನ ಬೇರು ತಂದು ಬೆಂಬೂದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕುಟ್ಟಿ ಹಲ್ಲಿಗೆಯಿಟ್ಟರೆ ಹಲ್ಲುನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಅನ್ನಭೇದಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ದೇಶಾವರಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಾಂಚು ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಮೈಲತುತ್ತ ಬೆಂಕಿ ಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೧ ಹಣ ತೂಕ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಮುತ್ತುಗದ ಎಲೆ ಚಿಗರು ಒಣಗಿದ್ದು ೧ ತೊಲೆ, ಮಾಯಿ ಫಳ ೧ ತೊಲೆ, ಲೋರ್ಚ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬಂದರೆ ಹಲ್ಲು ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೬. ಶುಂಠಿ ೩ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೩ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೧|| ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧|| ತೊಲೆ, ಶೀಗೇಕಾಯಿ ೯ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೯ ತೊಲೆ, ಜಾಲೀಕಾಯಿ ೯ ತೊಲೆ, ಇವು ಮೂರು ದಿನಸು ಕೆಂಪಗೆ ಹುರಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬಾದಾಮಿ ಸಿಪ್ಪೆ ಸುಟ್ಟಕರಕು ೧೮ ತೊಲೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಲ್ಲಿನ ಇಗರುಗಳು ಬಾತಿದ್ದರೆ ೧ ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ೧ ಹಣ ತೂಕ ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ಬೆರೆಸಿ ಹಲ್ಲುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜುವುದು. ಇದರಿಂದ ಹಲ್ಲುನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಜಾಜೇ ಸೊಪ್ಪು, ಬಿಳೇಕೊಮ್ಮೇಬೇರು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮುಳ್ಳು ಗೋರಂಟಿಸೊಪ್ಪು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಬಜೆ, ಶುಂಠಿ, ಓಮ, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಲ್ಲಿನಮೇಲೆ ೨ ಘಳಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಅನಂತರ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಾಯಿ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದರಿಂದ ದಂತವಾಯು, ಹಲ್ಲು ಅಲ್ಲಾಡುವುದು, ಹಲ್ಲು ನೋವು ಇವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೮. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ೧೨ ತೊಲೆ, ಗೇರುಬೀಜ ೬ ತೊಲೆ, ಇವೆರಡೂ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಸುಟ್ಟರೆ ಮಸಿಯಂತಾಗುತ್ತೆ. ಸೈಂಧವ ಲವಣ ೩ ತೊಲೆ, ಪಟಿಕೆ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೩ ತೊಲೆ, ಆರತಿಕರ್ಪೂರ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಚೂರ್ಣದಿಂದ ಪ್ರತಿದಿನ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಹಲ್ಲು ಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬಂದರೆ ಹಲ್ಲುನೋವು, ಹುಳುಕುಹಲ್ಲು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ದತ್ತೂರಿಗಿಡೆ ಸಮೂಲ ತೂಕದ ೫ ಶೇರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ತಿನ್ನುವ ಉಪ್ಪು ಅಳಿಯುವ ಒಂದು ಸಾವು ಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ದತ್ತೂರಿಸೊಪ್ಪು ಅರ್ಧ ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಳ ಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ಒಂದು ಮೊಳ ಪುಟವಿಡುವುದು. ಸಾಂಗ ಶೀತಳವಾದನಂತರ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಉಪ್ಪನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ೨-೩ ಚೆಟಿಕೆ ಚೂರ್ಣ ಹಲ್ಲುನೋವುಗಳಿಗೆ ಉಜ್ಜಿ ಎಂಜಲನ್ನು ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಉಗಿಯು ತ್ತಾ ಬರಲು ಹಲ್ಲಿನ ಒಳಗಿರುವ ಹುಳುಗಳು ಈಚೆಗೆ ಬರುವುದು. ಇದನ್ನೇ ಪ್ರತಿದಿನ ಹಲ್ಲು ಉಜ್ಜುತ್ತಾಬರಲು ಸಮಸ್ತ ಹಲ್ಲುನೋವುಗಳೂ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಜಿಹ್ವಾರೋಗ, ದವಡೆರೋಗ, ಕಂಠರೋಗಗಳು.

ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಲಕ್ಷಣ.

ಮೊದಲು ಪೀನಸರೋಗದಲ್ಲಿ ಆದಾನದಿಂದ ವಾತ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಂಗಳು ದುಷ್ಪವಾಗಿ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಏಳುರಾವಿನಲ್ಲಿ ೬೯ ತೆರಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವು. ಆ ಏಳು ರಾವಾವೆಂದರೆ:—ಜಿಹ್ವೆ, ಕಟವಾಯಿ, ಕೊರಳು, ತುಟಿಗಳು, ದಂತಗಳು, ಬಾಯಿ ಎಂದು ಏಳು ಸ್ಥಾನಗಳು. ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ರೋಗಂಗಳೆನೆ:—

ಜಿಹ್ವಾರೋಗಗಳು ೬, ಕಟವಾಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗ ೮, ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗ ೧೮, ತುಟಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗ ೯, ದಂತಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗ ೧೫, ಆಸ್ಯರೋಗ ೫, ಅಂತು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗ ೬೯ (ಅವುಗಳೆಲ್ಲೂ ಮೊದಲು ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ)

ನಾಸಾರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆದಾನಗಳಿಂದ ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿ ಆರು ತೆರನಾಗಿ ರೋಗಂಗಳು ಹುಟ್ಟುವುವು. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ:—ಜಿಹ್ವಾಲಸ, ಅಧಿಜಿಹ್ವೆ, ಉಪಜಿಹ್ವೆ, ವಾತಜಿಹ್ವೆ, ಸ್ಥಿತಜಿಹ್ವೆ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜಿಹ್ವೆಯೆಂದು ಆರು ತೆರ.

ನಾಲಿಗೆಯ ಮೇಲಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೋಫೆಯು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವುದು, ಅದನ್ನು ಜಿಹ್ವಾಲಸವೆಂಬರು. ಅದು ಬಲಿತರೆ ಹೊಲಸು ಸಾರುವುದು.

ಪಿತ್ತ ರಕ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ ಅಧಿಜಿಹ್ವೆಯೆಂಬ ಜಿಹ್ವಾರೋಗವುಂಟಾಗುವುದು, ನಾಲಿಗೆ ಬಾತುಕೊಂಬುದು, ಜೊಲ್ಲುಸುರಿವುದು, ಮಾತನಾಡಿಸಲೀಯದು, ನಾಲಿಗೆ ಬಹಳ ದವ್ವವಾಗಿರುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಜಿಹ್ವೆಯ ಮೂಲದ ಮೇಲಣವೃದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾವು ಉಂಟಾಗಿ ನಾಲಿಗೆ ತಿರುಗದೆ ಬಿರೆತ. ಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡಿಸಲೀಯದೆ ನಾಲಿಗೆಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿಯಿಹುದು, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ನೀರು ಸುರಿಯುವುದು, ಈ ಪ್ರಕಾರ ದಲ್ಲಿರುವುದು ಉಪಜಿಹ್ವೆಯೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ವಾತಜಿಹ್ವೆಯೆಂಬುದು ಮರದಯೆಲೆಯ ಹಾಗೆ ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿ ಬಹಳ ಒಡೆದುಕೊಂಡಿಹುದು.

ಪಿತ್ತ ಜಿಹ್ವೆಯೆಂಬುದು ಹಳದೀವರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಂದಹಾಗೆಯಿಹುದು, ಕೆಂಪಾದ ಮಾಂಸದ ಅಂಕುರಗಳುಂಟಾಗಿಹುದು.

ಬೂರುಗದಮರದ ಮುಳ್ಳಿನಹಾಗೆ ಮುಳ್ಳುಂಟಾಗಿಹುದು, ಇದು ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಜಿಹ್ವೆಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. (ಇದು ಆತ್ರೇಯಮತ)

ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ ಮುಳ್ಳು ಉಂಟಾಗಿರುವ ಜಿಹ್ವಾರೋಗಗಳು ಮೂರು, ಜಿಹ್ವಾಲಸೆ, ಉಪಜಿಹ್ವೆಯೆಂದು ಎರಡು, ಅಂತೂ ಕೂಡಿ ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಆಯಿದು ತೆರನಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಸುಶ್ರುತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಆರು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಜಿಹ್ವಾರೋಗಗಳಲ್ಲಿ, ಜಿಹ್ವಾಲಸವನ್ನೂ, ಪಕ್ಷವಾದ ಉಪಜಿಹ್ವೆಯನ್ನೂ ತ್ಯಜಿಸಿಬಿಡುವುದು. ವಾತದಿಂದಂಟಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಾತಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಲ್ಲಿ ಪಿತ್ತಹರವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಉಜ್ಜಿ, ಅಮೇಲೆ ರಕ್ತವನ್ನು ತೆಗೆಯಿಸಿದ ಬಳಿಕ ಮಧುರವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಸಾರಣ, ಗಂಡೂಷ, ನಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಟುಕ ಮೊದಲಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಘರ್ಷಣವ ಮಾಡಿಸುವುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಜಿಹ್ವೆಯ ಕಂಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಚನ್ನಾಗಿ ಉಜ್ಜಿ ರಕ್ತವಂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಬಳಿಕ ಹಿವ್ವಲಿ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸುಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣನಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಜಿಹ್ವೆಗೆ ತೊಡೆಯಲು ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳೆಲ್ಲ ಶಮನವಹವು. ಬಿಳೇಸಾಸುವೆ ಸ್ತಂಧಮಗಳನ್ನೂ ಇಡಿದು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕವಳವ ಕೊಡಿಸಲು ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲುಂಟಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಶಮನವಹವು.

ಹೊಂಗೆವೊಳನಾರು, ತವಸದನಾರು, ಲಕ್ಕೀಸೊಪ್ಪು, ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪು, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಸಣ್ಣಹಿಪ್ಪಲಿ, ದೊಡ್ಡಹಿಪ್ಪಲಿ, ಗಜಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹೆಸರು ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಜಿಹ್ವಾರೋಗ ಶಮನವಹುದು.

ತ್ರಿಫಲೆ, ಕಗ್ಗಲಿಚಕ್ಕಿ, ಬಿಳೀಕಗ್ಗಲಿಕೆಚ್ಚು, ಕೊಮ್ಮೆಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೪ ವರಹ ತೂಕಗಳಂ ೨ ಮಾನ ನೀರಲ್ಲಿ ಕಷಾಯವೆತ್ತಿ ಚಾತುರ್ಭಾಗವಶೇಷಿತವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಲು ಜಿಹ್ವೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮುಳ್ಳುಗಳು ಶಮನವಹವು.

ಹೊಸದಾದ ಜಿಹ್ವಾಲಸನೆಂಬ ಜಿಹ್ವಾರೋಗದಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಓಷಧಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಷಾರಣವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಪ್ರತಿಷಾರಣವೆಂಬುದು ಜಿಹ್ವಾಲೇಪ.

ಕಲ್ಲುಮದ, ಮರದರಿಸಿನ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಯವಕ್ಕಾರ, ಅರಿಸಿನ, ತ್ರಿಫಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣನಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳಂ ಕೂಡಿಸಿ, ೪ ತೂಕವಂ ಕೊಡಿಸಲು ದಂತಮೂಲವೆಂಬ ದಂತವ್ಯಾಧಿ, ದಂತರೋಗ, ಕಂಠರೋಗ, ಜಿಹ್ವಾರೋಗ, ಓಷ್ಠರೋಗ. ತಾಲುರೋಗಗಳು ಕೂಡಲೇ ಶಮನ.

ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಕೊಮ್ಮೆಬೇರು, ಮೆಣಸು, ಶುಂಠಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೬ ವರಹ ತೂಕವನ್ನು ೨ ಮಾನ ಗೋಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಾತುರ್ಭಾಗವಶೇಷಿತವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಗಂಡೂಷವ ಮಾಡಿಸಲು ಮಾಂಸಕಂಟಕಗಳು ಶಮನವಹವು.

ಜಿಹ್ವಾರೋಗದಲ್ಲಿ ನರಗಳಂ ನೋಡಿ ವೇಧಿಸುವುದು ಪ್ರಶಸ್ತ. ಶಸ್ತ್ರಕರ್ಮವಾಗದು. ಅಧಿಜಿಹ್ವೆಯೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಮುಖವ ಮೇಲಕ್ಕೇತ್ತಿ ಕೂಡಿಸಲು ನಾಲಿಗೆಯಮೇಲೆ ಕಿರುನಾಲಿಗೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿಹುದು, ಅದನ್ನು ಕತ್ತರಿಯಿಂದ ಅಗ್ರವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು. ಉಪಜಿಹ್ವೆಯೆಂಬದನ್ನು ತೆಂಗಿನಯಲೆಯಿಂದ ಉಜ್ಜಿಸುವುದು. ಯವಕ್ಕಾರವನ್ನೂ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನೂ ನಾಲಿಗೆಗೆ ತೊಡೆಯಿಸುವುದು. ಜಿಹ್ವಾರೋಗದಲ್ಲಿ ಶಿರಾವೇಧಿಗಳಿಂದಲೂ ಜಿಗಳೆಗಳಿಂದಲೂ ರಕ್ತವಂ ತೆಗೆಯಿಸುವುದು.

ಲೊಕ್ಕೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಬಳ್ಳು, ಬೆಲ್ಲಗಣಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಬಳ್ಳು, ಗರಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಬಳ್ಳು, ಜಾಜೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಬಳ್ಳು, ಅಂತು ೧ ಕೊಳಗ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ಬಳ್ಳು ಯೆಣ್ಣೆಯಂ ಹರಿಸಿ ಕಾಯಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಕಲ್ಪದ್ರವ್ಯ:—ಬಜಿ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಹಿಂಗು, ಶುಂಠಿ, ನುಗ್ಗೇಬೇರಿನತೊಕ್ಕು, ಬಿಳೀಸಾಸುವೆ, ಅಗಳುಶುಂಠಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರಿನ ತೊಕ್ಕು, ನರುವಲಬೇರು, ಕುಂಕುಮಕೇಸರ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೮ ವರಹ ತೂಕಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹದದಷ್ಟೆಯಿಳುಹಿ

ಪಾನ, ಗಂಡೊಷಗಳಂ ಮಾಡಿಸಲು ಸಕಲ ಜಿಹ್ವಾರೋಗಂಗಳೂ ಶಮನವಹವು. ಅರವತ್ತಿಂಟು ಪ್ರಕಾರವಾದ ಮುಖರೋಗಂಗಳೂ ಶಮನವಹವು.

ತಾಲು (ದವಡೆ) ಲಕ್ಷಣ.

ಗಳಶುಂಠಿ, ತುಂಡಿಕೇರಿ, ಪಿಟಿಕಾರ್ಬುಧ, ಕಚ್ಚಪ, ಮಾಂಸಸಂಘಾತ, ತಾಲುಪರ್ಪಟ, ತಾಲುಶೋಷ, ತಾಲುಪಾಕಗಳೆಂದು, ಕಟಿವಾಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ರೋಗಗಳು ಎಂಟು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆ.

ರಕ್ತಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ ಕಟಿವಾಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಶೋಫವುಂಟಾಗುವುದು, ಛೇದಿಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳುಂಟಾಗಿರುವುದು, ಕಿ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಉದುವುಂಟಾಗಿರುವುದು, ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕೂಡಿಯಿರುವುದು ಗಳಶುಂಠಿಯನ್ನಿ ಸಿಕೊಂಬುದು.

ಉರಿ, ನೋವು, ಬಾಕುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೆ ತುಂಡಿಕೇರಿ ತಾಲುರೋಗವು.

ಕಟಿವಾಯಿ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾಕುತೋರುವುದು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ ಪೊಕ್ಕೆಗಳುಂಟಾಗಿರುವುದು, ಅನ್ನಪಾನಗಳು ಹೋಗಲೀಸದೆ ಕೊರಳು ಬಂಧಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವುದು ಹೀಗಿರುವುದು ಪಿಟಿಕಾರ್ಬುಧವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ಕಟಿವಾಯಿ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿರುವುದೂ, ಗಂಟಲ ಕಟ್ಟಿ ಶೋಫೆಯುಂಟಾಗುವುದೂ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಾಧಿಕ್ಯದಿಂದವುಂಟಾಗಿರುವುದೂ, ಬಾಯಿ ತೆರೆಯಲೀಸದೆಯಿರುವುದೂ ಕಚ್ಚಪವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದ ಕಟಿವಾಯಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾಂಸಗ್ರಂಥಿವುಂಟಾಗಿರುವುದು ಮಾಂಸಸಂಘಾತವೆಂಬ ತಾಲುರೋಗವೆಂದರಿವುದು.

ಯಕಚೀಕಾಯಿನಹಾಗೆ ಕಟಿವಾಯಲ್ಲಿ ಬಾಕುವುಂಟಾಗಿರುವುದು ತಾಲು ಪರ್ಪಟವೆಂಬ ತಾಲುರೋಗವೆಂದರಿವುದು.

ಕಟಿವಾಯಿವುರವಣ, ದಪ್ಪವಾಗಿ ಬಾತುಕೊಂಡಿರುವಣ ಇದು ವಾತ ಪಿತ್ತಗಳೆಂದುಂಟಾಗುವುದು, ಅದನ್ನು ತಾಲುಶೋಫೆ ಎಂಬ ತಾಲುರೋಗವೆಂದರಿವುದು.

ಪಿತ್ತದಿಂದ ಕಟಿವಾಯಿನಲ್ಲಿ ಬೊಕ್ಕೆಗಳುಂಟಾಗಿರುವದನ್ನೂ, ಕೇವು ಸುರಿವುದನ್ನೂ ತಾಲುಪಾಕವೆಂಬ ತಾಲುರೋಗವೆಂದರಿವುದು.

ಈ ಲ ತೆರದ ತಾಲುರೋಗಂಗಳಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಪವೆಂಬುದೂ, ಪಿಟಿಕಾರ್ಬುಧವೆಂಬುದೂ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದರಿವುದು.

ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಚಿತ್ರಮೂಲ, ಗಂಗುಂಗೇ ಬೀಜ, ಅರಿಸಿನ, ರಾಶ್ಮಿ, ಇಲ್ಲಣ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಜೇನುತುಪ್ಪದಿಂದ ಅರೆದು ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕಟಿವಾಯಿಗೆ ಉಜ್ಜಿಸಲು ಗಳಶುಂಠಿಯೆಂಬ ತಾಲು ರೋಗ ಶಮನವಹುದು.

ಮಾದಕದಹೆಣ್ಣಿನ ರಸವನ್ನು, ತುಪ್ಪ, ಜೇನುತುಪ್ಪಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಸಿ
ಲೇಹ್ಯವ ಮಾಡಿಸಲು ತಾಲುಶೋಫೆ ಶಮನವಹುದು.

ಕಂಠರೋಗ ಲಕ್ಷಣಗಳು.

ಕಂಠರೋಗಗಳು ವಾತಜನ್ಯ, ಪಿತ್ತಜನ್ಯ, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜನ್ಯ, ರಕ್ತಜನ್ಯ,
ಸನ್ನಿಪಾತಜನ್ಯವೆಂದು ೫ ವಿಧ, ಅದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ರೋಹಿಣೀ, ಕಂಠಶಾಲೂಕ,
ಅಧಿಜಿಹ್ವೆ, ಬಲಾಸಕ, ವಲಯ, ವೃತ್ತಾಖ್ಯ, ಶತಘ್ನಿ, ಗಳಾಯು,
ಸ್ವರಘ್ನಿ, ಗಳವಿದ್ರೂ, ಗಳಘೋಷ, ಮೂಂಸತಾನ, ಬಿದಾರಿಯೆಂದು
೧೩ ವಿಧ, ಅಂತೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಐದೂ ಕೂಡಿ, ಕಂಠರೋಗ ೧೮
ವಿಧಗಳು.

ಈ ೧೮ ಕಂಠರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಳು ಬಾತುಕೊಂಡು ತೀವ್ರವಾಗಿ
ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿರುವುದು ವಾತದಿಂದಂಟಾದದ್ದೆಂದಿರುವುದು. ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ
ಕಂಠರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಳೊಳಗೆ ಬಹಳ ಬೊಕ್ಕೆಗಳುಂಟಾಗಿ ಅದರಿಂದ
ಉಣ್ಣುವದಕ್ಕಾಗದೆಯಿರುವುದು ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಕಂಠರೋಗಗಳಲ್ಲಿ
ಶ್ಲೇಷ್ಮದಗಂಟು ಗಂಟಲೊಳಗೆ ಬಾಧೆವಡಿಸುವುದು. ರಕ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಕಂಠ
ರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಳು ಒಡೆದು ರಕ್ತ ಗಂಧೆಗಂಧೆಯಾಗಿ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಸುರಿವುದು.
ತ್ರಿದೋಷದಿಂದಂಟಾದ ಕಂಠರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳ ಮೂರರ
ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕೂಡಿರುವುವು.

ಪಿತ್ತಾಧಿಕ್ಯದಿಂದಂಟಾಗಿ, ಕೊರಳ ನರಂಗಳಂ ಬಿಗಿದು ಬಾಯಾರಿಕೆ,
ತಾಪ, ಬಳಲಿಕೆ ಇವುಗಳಂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು ರೋಹಿಣೀ ಎಂಬ ಕಂಠರೋಗ
ವೆಂದಿರುವುದು.

ಎಳಚೀಹೆಣ್ಣಿನಂತೆ ಕೊರಳವೊಳಗೆ ಶ್ಲೇಷ್ಮಾಧಿಕ್ಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥಿ ಕಠಿಣ
ವಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದು ಕಂಠಶಾಲೂಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಅದು ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ
ಸಾಧ್ಯವಹುದು.

ಜಿಹ್ವಾಗ್ರ ಶೋಷಿತ ಒಣಗುವುದೂ, ಜಿಹ್ವೆಗೂ ಕೊರಳಿಗೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ
ಗ್ರಂಥಿಯುಂಟಾಗಿಹುದೂ, ಅಧಿಜಿಹ್ವೆಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಅದು ಬಲಿತರೆ ಅಸಾಧ್ಯ
ವಾಗುವುದು.

ವಾತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳು ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಿಯುಂಟುಮಾಡು
ವುದು. ಆ ಗ್ರಂಥಿ ಬಲಾಸಕವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಅದು ಮರ್ಮಭೇದಿಯಾದ
ಕಾರಣ ದುಸ್ತರವಾಗಿಹುದು.

ಕೊರಳ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ದಪ್ಪವಾಗಿ, ಉನ್ನತವಾಗಿ ಗಂಟುಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು
ಅದರಿಂದ ಜ್ವರ ಮೂರ್ಛೆ ವೇದನೆಗಳುಂಟಾದರೆ ಅದು ವಲಯವೆಂಬ ಕಂಠರೋಗ
ಅದು ಸ್ಥಿರವಾದದ್ದು.

ಕೊರಳ ಒಳಗೆ ಕೆಳಗೂ ಮೇಲೂ ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಬಾತುಕೊಂಡು, ದಪ್ಪವಾಗಿ ತೀವ್ರವಾದ ನೋವು ವುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ, ಅತ್ಯುನ್ನತವಾಗಿ ಗ್ರಂಥಿಯುಂಟಾದರೆ ಅದು ವೃತ್ತಾಪ್ಯಯೆಂಬ ಕಂಠರೋಗ, ಅದು ವಿದಾಹವನ್ನೂ ಜ್ವರವನ್ನೂ ವುಂಟುಮಾಡುವುದು. ಅದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಅಂಜನ ಕುಡುಹಿನ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಂಟಾಗಿ ಮಾಂಸಗಳ ಅಂಕುರಗಳು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಕಠಿಣವಾಗಿ ಅವು ಕೊರಳಂ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅತ್ಯಂತ ವೇದನೆಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತ ಅನ್ನಪಾನಗಳು ಹೋಗಲಿ ಸದೆಯಿರುವುದು ಶತಘ್ನಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಅದು ತ್ರಿದೋಷಜನ್ಯವಾದದ್ದು, ಅಸಾಧ್ಯ.

ಶ್ಲೇಷ್ಮ ರಕ್ತಗಳಿಂದ ಕೊರಳೊಳಗೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ, ಗಂಟುಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಶ್ವಾಸವಂ ತಡೆದು, ಸ್ವರಕ್ಷಯವಾದಕಾರಣ ಸ್ವರಭಂಗವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿಸುವುದು ಗಳಾಯುವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಕೊರಳಂ ಎಲ್ಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು, ತ್ರಿದೋಷಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಉಪದ್ರವಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಗ್ರಂಥಿಯುಂಟಾಗಿರುವುದು ಗಳವಿದ್ರಧಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಆ ವ್ಯಾಧಿ ದುಸ್ತರವಾಗಿಹುದು.

ರಕ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಿಂದ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಬಾಕುವುಂಟಾಗಿ ಪಾನಾಹಾರಂಗಳು ಹೋಗಲಿ ಸದೆ, ಶ್ವಾಸವಂ ತಡೆವುದು ಗಳಾಘವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು, ಅದು ವೇದನೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಹುದು, ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಬಹಳ ತಾಪವುಂಟಾಗಿ, ಕೊರಳು ಬಿಗಿದು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಗ್ರಂಥಿ ಕೊರಳೊಳಗೆ ನೇಲುತ್ತಿದ್ದರೆ ಮಾಂಸತಾನವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಇದು ಮನುಷ್ಯರಂ ಕೊಲ್ಲುವುದು. ಕೊರಳೊಳಗೆ ಪಿತ್ತದಿಂದ ಗಂಟುಗಳುಂಟಾಗಿ ಅಡ್ಡಡ್ಡಲಾಗಿ, ದೇಹದಲ್ಲಿ ಸೆಖೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಬಹಳ ವೇದನೆಗಳುಂಟುಮಾಡುವುದು ಮಾಂಸವಿದಾರಿಯೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಇದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ.

ಗಂಟಲಿನಲ್ಲಿ ಬರತಕ್ಕ ಗಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಸೇಗೊಡತಿಸೊಪ್ಪು ಸುಮಾರು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಇರುವ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿನಷ್ಟು, ಬಿಳೇ ಈರುಳ್ಳಿ, ರಸ ೬ ತೊಲೆ ಇವೆರಡೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳಿಗೆ ಒಂದುಹೊತ್ತು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೩ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಗಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪುಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮಮಾಡಿ ನಿಂಬೀಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಪಟ್ಟುಹಾಕಿದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಕತ್ತಿನಕೆಳಗೆ ಗಡ್ಡೆ ಆಗುವದಕ್ಕೆ:—ಮೂಗಿನ ಎರಡು ಹೊಳ್ಳೆಯಲ್ಲಿ ಯಕ್ಕದಹೂವುಯಿಟ್ಟು ಸುಮಾರು ಮೂಗಿನಮೇಲೆ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಹೊಡೆದರೆ ರಕ್ತ ಬಿದ್ದರೆ ವಾತಿ ಆಗುತ್ತೆ. ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ತಂದು ಗಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತೆ.

ಓಷ್ಠರೋಗಂಗಳ ಲಕ್ಷಣ.

ಓಷ್ಠರೋಗಂಗಳು:—ವಾತಜನ್ಯ, ಪಿತ್ತಜನ್ಯ, ತ್ರಿದೋಷಜನ್ಯ, ರಕ್ತಜನ್ಯ, ಮಾಂಸಜನ್ಯ, ಮೇದೋಜನ್ಯ, ಕ್ಷತಜನ್ಯವೆಂದು ೮ ತೆರ. ಆಗಂತು ವೆಂಬುದು ವಿಷಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಪುಟಗತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ಆಗಂತು ವಾತಾದಿ ದೋಷ ಜನ್ಯಗಳು ಕೂಡಿ, ಓಷ್ಠರೋಗ ೯ ತೆರ. ಅದೆಂತೆಂದರೆ:—ವಾತದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ಬಿರುಸಾಗಿಹುದು; ಧಾರಿಲ್ಯಾಗಿ ಬಿರುದಿರುವುದು. ಪಿತ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ನೀಲವರ್ಣವಾಗಿ, ಉರಿತವುಂಟಾಗುವು. ಶ್ಲೇಷ್ಮದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ಬೊಕ್ಕೆಗಳುಳ್ಳವಾಗಿ ಅಂಟು ಅಂಟಾಗಿ ದಪ್ಪವಾಗಿಹುದು, ತೀಟೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಡು. ತ್ರಿದೋಷದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು, ವಾತ ಪಿತ್ತ ಶ್ಲೇಷ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷಣತ್ರಯದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿಕೊಡು. ರಕ್ತದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆ ಕೆಂಪಾಗಿವೊಡೆದು ರಕ್ತ ಸುರಿವುದು.

ಮಾಂಸದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ಬಹಳ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆಯಂತೆ ಇಹುದು, ವೇದನೆಯುಂಟಾಗಿಹುದು.

ಮೇದಸ್ಸುಗಳಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ಮಹಾ ಮೃದುವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ ಬಿಳುಪು ಛಾಯೆ ತೀಟೆಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಡು.

ದಂತಕ್ಷತಾದಿಗಳಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ವೊಡೆದು ತೀಟೆಗಳೊಡಿರುವುದು.

ಜಟಿ, ಮದ್ದುಮಾಯೆಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗದಲ್ಲಿ ಆಗಂತುಕ ವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ತುಟೆಗಳು ಒಡೆದು ವೇದನೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಡು.

೯ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಓಷ್ಠರೋಗಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತಜನ್ಯವಾದ ಓಷ್ಠರೋಗವೂ, ಸನ್ನಿ ಪಾತದಿಂದಂಟಾದ ಓಷ್ಠರೋಗವೂ ಅಸಾಧ್ಯಗಳು, ಮಿಕ್ಕ ಓಷ್ಠರೋಗಗಳು ಶಸ್ತ್ರಾಪಧಿಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಹವು.

ಐವತ್ತಾರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಜಂಗಮ ವಿಷ - ಔಷಧಗಳು.

ಜಂಗಮ ವಿಷ ವಿವರ.

ಅತಿ ಬಿಳುಪಾಗಿರುವ ಸರ್ಪ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜಾತಿ ಎಂತಲೂ, ಕೆಂಪಾಗಿರುವ ಸರ್ಪ ಕ್ಷತ್ರಿಯಜಾತಿ ಎಂತಲೂ, ಹಳದೀವರ್ಣವುಳ್ಳ ಸರ್ಪ ವೈಶ್ಯಜಾತಿ ಎಂತಲೂ, ಕಪ್ಪುವರ್ಣವುಳ್ಳ ಸರ್ಪ ಶೂದ್ರಜಾತಿ ಎಂತಲೂ ತಿಳಿದು.

ಅನಂತ, ಗುಳಿಕ, ವಾಸುಕಿ, ಶಂಖಪಾಲ, ತಕ್ಷಕ, ಮಹಾಪದ್ಮ, ಕರ್ಕೋಟಕ, ಪದ್ಮ ಎಂದು ಸರ್ಪಗಳ ಕುಲ ೮ ವಿಧ. ನಾಗಕುಲ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಶಿವನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವು, ಅದೆಂತೆನೆ :-

ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಳಿದಾದ ಪದ್ಮವುಳ್ಳದ್ದು ಅನಂತನು, ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಂಖವುಳ್ಳದ್ದು ಶೇಷ, ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನೈದಿಲಾಕಾರವಾಗಿರುವುದು ವಾಸುಕಿ, ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಣ್ಣಿನ ಲಾಂಛನವುಳ್ಳದ್ದು ಕರ್ಕೋಟಕ, ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಸ್ತಿಕಲಾಂಛನವುಳ್ಳದ್ದು ತಕ್ಷಕ, ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೂಲ, ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯಾದ ಲಾಂಛನವುಳ್ಳದ್ದು ಶಂಖಪಾಲ, ರಾಜಾವರ್ತದ ವರ್ಣವುಳ್ಳ ಬಿಂದುಗಳು ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿವುಳ್ಳದ್ದು ಮಹಾಪದ್ಮ, ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ತವರ್ಣವಾದ ಐದು ಬಿಂದುಗಳುಳ್ಳದ್ದು ಪದ್ಮ ಎಂದು ಶಿವನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಾತಿ ಹೆಸರು ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಅರಿತವನಿಗೆ ಮಂತ್ರೌಷಧಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧಿಸುವವು. ಇಲ್ಲ, ದಿದ್ದರೆ ಸಿದ್ಧಿಸದು. ಸರ್ಪ ಮೊದಲಾದುವು ಆತನಕಂಡರೆ ಗರುಡನಂ ಕಂಡಂತೆ ಅಂಜುವವು.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದಂತಭೇದವು ತಿಳಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಸರ್ಪದಂಶ ಹತ್ತುತೆರ ಅದೆಂತೆನೆ :- ಸರ್ಪನು ಭಯಪಟ್ಟು ಕಚ್ಚುವಣ, ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದು ಕಚ್ಚುವಣ, ಹಸಿತು ಕಚ್ಚುವಣ, ಮೆಟ್ಟಿದರೆ ಕಚ್ಚುವಣ, ವಿಷ ಕೊಬ್ಬಿಕಚ್ಚುವಣ, ಆಹಾರವ ತಕ್ಕೊಂಡು ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಕಂಡು ಕಚ್ಚುವಣ ಬಾಯಾರಿಕೆಗೆಟ್ಟು ಕಚ್ಚುವಣ, ತನ್ನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಾದುಕೊಂಡಿರುವಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಘಾತಮಾಡಿದರೆ ಕಚ್ಚುವಣ, ಪೂರ್ವದ ವೈರದಿಂದ ಕಚ್ಚುವಣ, ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ ಕಚ್ಚುವಣ ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರ.

ಉದ್ಯಾನವನ, ಹಾಳುಭಾವಿ, ಅಲಿದಮರ, ಮುಗ್ಗುಡ್ಡಿ, ಕಮ್ಮಾರರ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ, ಒಣಗಿದಮರ, ಸ್ಮಶಾನ, ತಾರೇಮರ, ಚಳ್ಳೇಮರ, ನುಗ್ಗೇಮರ, ದೇವಸ್ಥಾನ, ಹಾಳುಮನೆ, ಖರ್ಜೂರ ವೃಕ್ಷ, ಕರಿಬೇವಿನ ಮರ ಈಸ್ಥಾನಂಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪಗಳು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಬದುಕುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು.

ಹುಬ್ಬಿನವ ಧೈ, ಅಧರೋಷ್ಯ, ಶಿವಸ್ಸು, ಹಣೆ, ಕಣ್ಣು, ಹುಬ್ಬುಗಳು, ಕೊರಳು, ಗಡ್ಡ, ಹೆಗ್ಗತ್ತ, ಹಸ್ತ, ಮಧ್ಯ, ಕಟಿವಾಯಿ, ಮೊಲೆಕಣ್ಣು, ಮುಡುಹುಗಳು, ಹೊಟ್ಟೆ, ಶಿಶ್ನ, ವೃಷಣ, ಹೊಕ್ಕುಳು, ಮರ್ಮದ ಸಂದುಗಳು ಈ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಷ್ಟವಾದರೆ ಬದುಕುವದಿಲ್ಲವೆಂದರಿವುದು.

ಆದಿತ್ಯವಾರ, ಮಂಗಳವಾರ, ಶನಿವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಂಶವಾದ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕನು.

ಅಷ್ಟಮಿ, ವಂಚಮಿ, ಪೂರ್ಣಮಿ, ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ, ಚತುರ್ದಶೀ ಇವು ಅಶುಭ ತಿಥಿಗಳು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಂಶವಾದರೆ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕುವದಿಲ್ಲ.

ಕೃತ್ತಿಕೆ, ಶ್ರವಣ, ಮೂಲ, ವಿಶಾಖೆ, ಭರಣಿ, ಮಖೆ, ಪೂರ್ವಾಷಾಢ, ಪೂರ್ವಾಭಾದ್ರ, ಹುಬ್ಬೆ, ಚಿತ್ತ, ಅಶ್ಲೇಷ ಇವು ಸರ್ಪದಂಶಕ್ಕೆ ಪಾಪ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು. ಈ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಷ್ಟವಾದರೆ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಬದುಕನು.

ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲ, ಅರ್ಧರಾತ್ರಿ, ರಾತ್ರಿಯ ಕಡೇ ಭಾಗ ಈ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಂಶವಾದರೆ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಜೀವಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದರಿವುದು.

ಸರ್ಪನ ಕಟಿವಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಶೀಗೆಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ಹಲ್ಲುಗಳಿರುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಘೋರವಾದ ವಿಷವಂ ಉಗುಳುವುದರಿಂದ ಕಾಲಮೃತ್ಯುವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುವುದು. ಒಂದು ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟರೆ ವಿಷವಿಲ್ಲ, ಎರಡು ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟರೆ ಮಂತ್ರಸಾಧ್ಯ, ಮೂರು ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟರೆ ಔಷಧಸಾಧ್ಯ ನಾಲ್ಕು ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟರೆ ಜೀವಿಸುವದಿಲ್ಲವೆಂದರಿವುದು.

ಸರ್ಪತ, ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಜಾತಿ; ಕೋಟೆ, ಅಟ್ಟ, ಚೌಬೀದಿ, ಹೊರಬಾಗಿಲು, ದೊಡ್ಡ ಉಪರಿಗೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪಗಳು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ಜಾತಿ; ಕಮ್ಮಾರರ ಕೊಟ್ಟಿಗೆ, ದನದಹಟ್ಟೆ, ಜಲದಾರಿ, ಬಚ್ಚಲುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪಗಳು ವೈಶ್ಯ ಜಾತಿ; ಅಡವಿ, ನೀರು, ಕಲ್ಲುಸಂದು ಮೊದಲಾದ ವಿಷಮಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ಪಗಳು ಶೂದ್ರಜಾತಿಯೆಂದರಿವುದು.

ಆಷಾಢಮಾಸದಲ್ಲಾದರೂ, ಶ್ರಾವಣಮಾಸದಲ್ಲಾದರೂ, ನಾಭಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಗರ್ಭದಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಹೆಣ್ಣುಸರ್ಪವು, ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದಲ್ಲಾದರೂ ಮಾರ್ಗಶಿರಮಾಸದಲ್ಲಾದರೂ ತನಗೆ ಪ್ರಸೂತಿಯುಂಟಾದ ದಿನದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ೭ ಮೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಇಕ್ಕುವುದು. ಅವು ೧೫ ದಿನಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯುವುವು. ಆ ಹಾವಿನ ಮರಿಗಳು ಕೆಂಪಾದ ಕಂಬಳಿಕೂದಲಂತೆ ಕಾಣುವುವು. ೫ ಅಂಗುಲ ನೀಟವಾಗಿ, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಿನೊಡನೆ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತವಾಗಿ ವಿಷವಿಲ್ಲದಿಹವು. ಇವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮದಿಂದ ಆ ಹೆಣ್ಣುಸರ್ಪ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸುವುದು. ಅವುಗಳ ವೈಕಿ ೩ ಮರಿಗಳು ಉಳಿಯುವುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೧ ಹೆಣ್ಣು, ೧ ಗಂಡು, ೧ ನವುಂಸಕ

ಗಳಾಗುವುವು. ಮತ್ತೇಳು ದಿನಗಳಿಗೆ ಬಿಳುವುಪರ್ಣ ತಿರಿಗಿ, ಮತ್ತೇಳು ದಿನಗಳಿಗೆ ಜೈತನ್ಯವೂ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಗುವುವು, ತರುವಾಯ ಏಳು ದಿನಸ ಗಳಮೇಲೆ ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದು ೨೧ ದಿನಗಳಿಗೆ ದಂತಗಳುಂಟಾಗುವುವು. ಮೊಟ್ಟೆಯೊಡೆದ ೩೦ ದಿನಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ಚಲನವೂ ಕರಿಯಾಲೆಯೂ ಉಂಟಾಗಿ ಆದಿತ್ಯ ಮಂಡಲವನ್ನು ನೋಡುವುವು. ಆಗ ನಿಷೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಕೆಲವು ಸರ್ಪಗಳು ಕಾರ್ತಿಕಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ, ಅವು ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಾಕ್ರಮ ವಿಷಗಳುಂಟಾಗಿಹವು, ಮಾರ್ಗಶಿರಮಾಸದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವು ವಿಶೇಷ ಬಲ ವಿಷಗಳುಳ್ಳವಾಗಿಹವು. ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ತಾಯಿಯೊಂದಿಗೂ ತರುವಾಯ ಎಡೆಯಾಗಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುವುವು, ಆರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದಾವರ್ತಿ ಸೋಲೆಗಳೆಯುವುವು, ಆಗ ಮರಣಾವಸ್ಥೆಯಂತೆ ಪ್ರಯಾಸಪಡುವುವು.

ನವಿಲು, ಗಿಡಗ, ಮೂಗುರಿ, ಬೆಕ್ಕು, ತೋಳ, ಕಾಡುಹಂದಿ, ದನಗಳ ಕಾಲಕೊಳಗು, ಶಿಡಿಲು, ಕಾಡೆಗಿಚ್ಚು ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದಲೂ ಯೆಡೆಯಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಸರ್ಪಗಳಿಗೆ ಮರಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೂರುವರ್ಷ ಬದುಕುವುವು.

ಸರ್ಪಗಳ ಹೆಡೆಯ ಉಭಯಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ಕೂಡಿ ೨೦ ದಂತಗಳುಂಟಾಗಿಹವು. ಕಾಕರಾತ್ರಿ, ಕರಾಳಿ, ಯಮದೂತಿ, ವಿಭೀಷಣಿ, ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಮುಖರಿ, ಸರ್ಪಧೂತಿ, ಉಗ್ರಭೀಷಣಿ, ಅತ್ಯುಗ್ರಭೀಷಣಿ ಎಂದು ಒಂಭತ್ತು ವಿಷಹಲ್ಲುಗಳುಂಟು. ಎಡದದಾಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಕರಾತ್ರಿ, ಕರಾಳಿ, ಯಮದೂತಿ, ವಿಭೀಷಣಿ ಎಂಬ ೪ ಹಲ್ಲುಗಳಿಹವು. ಭದ್ರಕಾಳಿ, ಮುಖರಿ, ಸರ್ಪಧೂತಿ, ಉಗ್ರಭೀಷಣಿ ಎಂಬ ೪ ಹಲ್ಲುಗಳು ಬಲದ ದಾಡೆಯಲ್ಲಿಹವು. ಅತ್ಯುಗ್ರಭೀಷಣಿಯೆಂಬ ಹಲ್ಲು ಮುಖದ ಮುಂಗಡೆಯಲ್ಲಿಹುದು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚುವುವು, ಕಚ್ಚಿದ ಘಾಯ ೪ ವಿಧವಾಗಿಹವು ಅದನ್ನು ಅರಸಿ ಕಾಣಬೇಕು. ಅದಂತೆನೆ:—ಸರ್ಪದಂಶ, ಅವಲುಪ್ತ, ದಷ್ಟ, ವಿದ್ಧ, ಖಂಡಿತವೆಂದು ೪ ತೆರ. ೧ ಘಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಚ್ಚಿದ್ದು ಅವಲುಪ್ತವೆಂತಲೂ, ೨ ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟು ಘಾಯವಾದದ್ದು ದಷ್ಟವೆಂತಲೂ, ೩ ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟಿದ್ದು ವಿದ್ಧವೆಂತಲೂ, ೪ ಹಲ್ಲು ನೆಟ್ಟಿದ್ದು ಖಂಡಿತವೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯುವುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಂತ್ರೌಷಧಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯ, ೪ ನೆಯದಾದ ಖಂಡಿತವೆಂಬುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದಿರುವುದು.

ಸರ್ಪ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ೭ ವೇಗಗಳುಂಟು ಮೊದಲನೇವೇಗ ರೋಮಾಂಚವನ್ನೂ, ಕಣ್ಣು ಬಾಯಿ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣವನ್ನೂ, ೨ನೇ ವೇಗ ವೆಗಳವಾದ ಬೆವರನ್ನೂ, ೩ ಸ್ಕಂಧೋಷಣವನ್ನೂ, ೪ನೇ ವೇಗ ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಿವರ್ಣವನ್ನೂ, ಕಣ್ಣು ಗತ್ತಲೆಯನ್ನೂ, ೫ನೇ ವೇಗ ಭದ್ರಿಯನ್ನೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡುಕವನ್ನೂ, ೬ನೇ ವೇಗ ಎದೆನೋವು ಬಿಕ್ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೂ, ೭ನೇ ವೇಗ ಊರ್ಧ್ವ

ಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಭಾರವನ್ನೂ, ಒನೇ ವೇಗ ಮರಣವನ್ನೂ ಉಂಟು ಮಾಡುವುದು.

ಮಂಡಲದ ವಿಷವೇಗಗಳು.

ಮಂಡಲ ವಿಷಕ್ಕೆ ಆರು ವೇಗ. ಆದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ವೇಗ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಯೂ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಹಳದೀವರ್ಣವನ್ನೂ, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಾಕನ್ನೂ ; ೨ನೇ ವೇಗ ಕಚ್ಚಿದ ಘಾಯದಲ್ಲಿ ರಕ್ತಸುರಿಯುವಿಕೆಯೂ, ೩ನೇ ವೇಗ ಬೆವರನ್ನೂ, ಬಾಯಾರಿಕೆಯನ್ನೂ ; ೪ನೇ ವೇಗ ಜ್ವರವನ್ನೂ ; ೫ನೇ ವೇಗ ದೇಹದಲ್ಲಿ ತಾಪವನ್ನೂ ; ೬ನೇ ವೇಗ ಮರಣವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

ರಾಜಿಲ ವಿಷವೇಗಗಳು.

ರಾಜಿಲ ಸರ್ಪನಿಂದ ಉಂಟಾದ ಮೊದಲನೇ ವೇಗದಿಂದ ಮೈಮೇಲೆ ನರಗಳು ಏಳುವುದು ; ೨ನೇ ವೇಗ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಭಾರವನ್ನೂ ; ೩ನೇ ವೇಗ ಬಾಯಿ, ಮೂಗು, ಕಣ್ಣು, ಕಚ್ಚಿದ ಘಾಯ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತವನ್ನೂ ; ೪ನೇ ವೇಗ ದಾಡಾಭಂಗವನ್ನೂ, ಮಂಡೆ ಭಾರವನ್ನೂ ; ೫ನೇ ವೇಗ ಶೀತಜ್ವರವನ್ನೂ, ವಾಗ್ಬಂಧನವನ್ನೂ ; ೬ನೇ ವೇಗ ಮರಣವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಸರ್ಪವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಕಚ್ಚಿದ ಮಾತ್ರದಲ್ಲೇ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹಸುವಿನ ಸಗಣೇ ರಸವನ್ನೂ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕುಡಿಯಕೊಡುವುದು. ಇದು ಹೃದಯಾವರ್ಣವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಜೀವ ರಕ್ಷಣಕರವಹುದು.

೨. ೪ ಪಲ ಮೆಣಸನ್ನೂ ೪ ಪಲ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಸರ್ಪವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು. ದರ್ವೀಕರ, ಮಂಡಲ, ರಾಜಿಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಸರ್ಪವಿಷಂಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಳೇ ಸಟ್ಟುಗದ ಬೇರನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕೊಡಿಸಲು ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

೩. ಒಂದು ಪಲ ಬಿಳಿಗಾರವನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಪಾನನಸ್ಯಗಳಂ ಮಾಡಿಸಲು ಸಕಲವಾದ ಸರ್ಪವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು. ಇದು ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ.

೪. ಬಾಗೆಮರದ ಪುಷ್ಪ, ಎಲೆ, ತ್ವಕ್ಕು, ಕಾಯಿ, ಬೇರು ಈ ಪಂಚಾಂಗಗಳನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿರದು ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕುಡಿಯಕೊಡಿಸಲು ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ವಿಷ ವೆಲ್ಲವೂ ಪರಿಹರವಹವು. ಇದರ ಹೆಸರು ಪಂಚಶೀರಷ ಪ್ರಯೋಗವು. ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾದ ಪ್ರಯೋಗದ ಔಷಧವು.

೫. ನೀಲೀಬೇರು, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಆರಿಸಿನ, ಉದಿಯಮರದ ಬೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಂಬೇಹುಳಿಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಆ ರಸದಲ್ಲೇ ಕಡಡಿ ಕುಡಿಸಿ ನಸ್ಯವಂ ಮಾಡಿಸಲು ಸರ್ಪದಂತದಿಂದ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿದವನಾದರೂ ಜೀವಿಸುವನು.

೬. ಬಿಳೀಯಕ್ಕದಬೇರು, ಕೊಡತಿಗನಬೀಜ, ಕಹಿಗೇರೇಬೀಜ, ಹಿಂಗು, ಬಾಗೇಬೀಜ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿವ್ವಲಿ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಅಡಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ವಮನ ನಸ್ಯಗಳಂ ಮಾಡಿಸಲು ಕಾಲಕೂಟವಿಷವಾದರೂ ಶಮನವಹುದು.

೭. ಬೆಲ್ಲವತ್ತದಬೇರು, ಲೋಕ್ಕಿಯಸೋಪ್ಪು, ಹೊಂಗೇಬೀಜ, ಗ್ರಂಥಿಕ ತಗರ, ದೇವದಾರು, ತ್ರಿಫಲೆ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಅಡಿನ ಮೂತ್ರದಿಂದ ಸಣ್ಣನಾಗಿ ಅರೆದು ಅಂಜನ ಕುಡುಹುಗಳಂಮಾಡಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದಲಾದರೂ ತಣ್ಣೀರಿಂದಲಾದರೂ ಅಂಜನ ಪಾನ ನಸ್ಯಗಳಂಮಾಡಿಸಲು ಹಾವು, ಜೇಡರಹುಳ, ಇಲಿ, ಚೇಳು ಇವುಗಳ ವಿಷಗಳು ಶಮನವಹವು.

೮. ಬಾಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ತಿಗಣೆಯ ರಕ್ತವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ನಸ್ಯವಂ ಮಾಡಿಸಲು ಹಾವುಕಚ್ಚಿ ಮೂರ್ಛೆಹೊಂದಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯನು ಜೀವಿಸುವನು.

೯. ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ನಸ್ಯವಂಮಾಡಿಸಲು ಸರ್ಪವಿಷ ಶಮನವಹುದು.

೧೦. ಚಿಲುಕೀರೇಬೇರು, ತಿಗಡೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲು ಸರ್ಪವಿಷ ಶಮನವಹುದು.

೧೧. ಕೊಮ್ಮೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಿಂದ ನಸ್ಯವಂಮಾಡಿಸಲು ಸರ್ಪವಿಷ ಶಮನವಹುದು.

೧೨. ಒಳ್ಳೆದಾಗಿರುವ ಹೊಗೇಸೊಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಸಿದರೆ ವಾಂತಿಯಾಗಿ ವಿಷ ಇಳಿಯುವುದು.

೧೩. ಭಾನವಾರ ಅಥವಾ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯದಿನ ತನ್ನ ನೆರಳು ಬೀಳದಂತೆ ಅಂಕೋಲೆಗಿಡದ ಬೇರುತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಗಂಧತೆಗೆದು ೧ ದಿಂನಷ್ಟು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕುಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಇದೇಗಂಧ ಹಚ್ಚುವುದರಿಂದ ಹಾವಿನ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ಇವು ಸಮ ಭಾಗ ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನ ಬೆಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಹಾವಿನ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೫. ಮಂಡಲದಹಾವು ಕಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕೆ:—ಹಸಿ ಅಟಕೆಮಾಮಿಡಿಬೇರು ಅಡಿಕೆ ಪುಟ್ಟನಬೇರು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನ ಮೂತ್ರದಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಸಲು ಮಂಡಲದಹಾವಿನ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ವಿಷಕ್ಕೆ ಅಪಧ್ಯಃ—ಹಗಲುನಿದ್ರೆ, ಸ್ತ್ರೀಸಂಗ, ವ್ಯಾಯಾಮ, ಕ್ರೋಧ, ಬಿಸಿಲು, ಮದ್ಯ, ಎಳ್ಳು, ಹುರಳಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಷತಾಕಿದವರು ವರ್ಜಿಸುವುದು.

ವಿಷಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯಃ—೬೦ ದಿನಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದು ಬರುವ ಭತ್ತದ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನ, ಹಳೇಬರಗಿನ ಅಕ್ಕಿ ಅನ್ನ, ನವಣಕ್ಕಿ ಅನ್ನ, ಹೆಸರು, ರೇಣುಕಾ, ತೊಗರಿ, ಪಡವಲದಕಾಯಿ, ಬೆತ್ತದಕುಡಿ, ಚಿಲುಕೀರೆ, ಸೀಹಾಲೆನೊಪ್ಪು, ಚಕ್ಕವತ್ತಿ, ಪುಳ್ಳಂಪುರುಚಿ, ಜಾಂಗಲಮಾಂಸ, ದಾಳಿಂಬರಹಣ್ಣು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಬೇಲದ ಕಾಯಿ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಇವು ಪಧ್ಯಗಳು.

ವೃಶ್ಚಿಕ ವಿಷಕ್ಕೆ.

ಚೀಳು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ತಗಲಿದಂತೆ ಉರಿವುದು, ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಇಳಿದು ಕಚ್ಚಿದಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಆ ಘಾಯ ಅತಿವೇದನೆ ಯೊಡನೆ ಧೂಮ್ರವರ್ಣವಾಗಿ ಬಿರಿದೀತೋ ಎಂಬಹಾಗಿಹುದು.

ಕುಂದುರುಜ, ರಕ್ತಪುಚ್ಚ, ಯೆಮ್ಮೆಚೀಳು, ಶುಕ್ಲಕೀಟ ಎಂಬದಾಗಿ ಚೀಳು ನಾಲ್ಕುವಿಧ, ಅವು ಉತ್ತರೋತ್ತರ ವಿಷಧಿಕ್ಯವುಳ್ಳವಾಗಿಹವು.

ವೃಶ್ಚಿಕ ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. * ಕಾಸಮರ್ದದಬೇರು ಎಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೪೦ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಚಿಟ್ಟಿರ ಕಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇಟ್ಟಿರುವುದು. ಚೀಳು ಕಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬೇರು ಈರುಳ್ಳಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಗಂಧತೆಗೆದು ಹಚ್ಚಿ ಬೆಂಕಿಶಖೆ ತೋರಿಸಿದರೆ ಉರಿ, ಚಳುಕು ನಿಲ್ಲುವುದು.

೨. ಪಾದರಸ || ತೊಲೆ, ಜಾಪಾಳ || ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಷಾರ || ತೊಲೆ ಇವು ಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಬಿಳೇಯಕ್ಕದಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ಅರೆದು ಕೊಳವೆಮಾಡಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಚೀಳು ಕಚ್ಚಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕೊಳವೆಯನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧತೆಗೆದು ಹಚ್ಚಿದರೆ ಚಳುಕು, ಉರಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೩. ವತ್ಸನಾಭಿಯಂ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಆ ಘಾಯಕ್ಕೆ ಇಕ್ಕಲು ವಿಷ ಹರವಹುದು.

೪. ಯಕ್ಕದಬೇರನ್ನಾದರೂ, ಉಮ್ಮತ್ತದಬೇರನ್ನಾದರೂ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಲು ವೃಶ್ಚಿಕ ವಿಷಪಂಹರ.

೫. ಯಲುವಸಂಧಿ ಬೇರನ್ನು ಅಂಬಿಲದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕದಡಿ ಕುಡಿಯಕೊಟ್ಟು ಕಚ್ಚಿದ ಘಾಯಕ್ಕೆ ಲೇಸನಮಾಡಿಸಲು ವೃಶ್ಚಿಕ ವಿಷ ಶಮನವಹುದು.

೬. ಪುತ್ರಜೀವಿಯತಿರಳು, ಮುತ್ತುಗಬೀಜದತಿರಳು, ಹೊಂಗೇಬೀಜದ ತಿರಳು ಈ ಮೂರನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ದಂಶಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಲು ವೃಶ್ಚಿಕವಿಷ ಹರವಹುದು.

* ಇದನ್ನು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ತೀಟಕಸಿವಿಂದವೇರು ಎಂತಲೂ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಕಾಸಾರಿಯಂತಲೂ, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕಸಾಂದೀ ಎಂತಲೂ ಹೇಳುವರು.

೭. ಜೇನುಮೇಣವನ್ನು ಯಕ್ಷದಹಾಲು, ಮುಂಡಗಲ್ಬಹಾಲು ಇವುಗಳಿಂದ ಏಳು ಭಾವನೆಯಂ ಮಾಡಿರಿಸಿಕೊಂಡು ವೃಶ್ಚಿಕದಂಶವಾದಾಗ ದಂಶಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆ ಮೇಣವಂ ಕಾಯಿಸಿ ಒತ್ತಲು ಆ ವಿಷದಮುಳ್ಳು ಆ ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ವಿಷ ಸಹ ಶಮನವಹುದು.

೮. ಎಲೆಹುರೀಬೇರನ್ನೂ ಬಜೆಯನ್ನೂ ಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನೂ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆಗಿದು ವೃಶ್ಚಿಕದಂಶವಾದವನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಉರುಹಲು ವಿಷವು ಇಳುವುದು.

ಆದಿತ್ಯವಾರದ ದಿನದಲ್ಲಿ ಮೌನವಾಗಿ ಹಂಸಸಾದೀಮೂಲವಂ ತಂದಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಚೇಳು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಆ ಬೇರನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆಗಿದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಉರುಬಲು ವಿಷ ಪರಿಹರ. ಇದು ಸಿದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗ.

೧೦. ಚೇಳು ದೇಹದ ಬಲಪಾಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಕೆಂಪುಹಾಲುಮಾಣದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನು ಎಡ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಎಡಪಾಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಕಚ್ಚಿದರೆ ಬಲ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಬಿಡುವುದು. ಮತ್ತು ಕಚ್ಚಿದಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಿ ಬೆಂಕಿಸೆಕೆ ತೋರಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ವೃಶ್ಚಿಕ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಮೂಷಕ (ಇಲಿ) ವಿಷ.

ಇಲಿಗಳು ಲಾಲನೆ, ಚಪಲೆಯೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ೧೮ ತೆರನಾಗಿ ಹವು. ಆ ಇಲಿಗಳು ಸಂಯೋಗವಮಾಡಿ ಒಂದೊಂದು ಹೋರಾಡಿಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯರಮೇಲೆಬಿದ್ದು ಅದರಶುಕ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ತಾಕುವುದೋ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಕೆಟ್ಟು ಪಾಂಡುಮಾರ್ಗವುಂಟಾಗಿ ಆಮೇಲೆ ಗಂಟುಗಳಿದ್ದು ಬಾಕು ವುಂಟಾಗುವುದು. ಬೊಕ್ಕಗಳೂ ಬಟುಬಟುವಾಗಿ ಗಂಧೆಗಳೂ ಏಳುವುವು. ಭ್ರಮೆ, ಅರೋಚಕ, ಶೀತಜ್ವರ, ಮೈನೋವು, ಬಳಲಿಕೆ, ನಡುಕ, ಸಂದುಗಳನೋವು, ರೋಮಾಂಚ, ಬೇಸರಿಕೆ, ಮೂರ್ಛೆ, ದೀರ್ಘಕಾಲಾನುಬಂದಿಯಾದ ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಇಲಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೈಮೇಲೆ ಗಂಟುಗಳು, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಇಷ್ಟು ಲಕ್ಷಣಂಗಳೂ ಉಂಟಾಗಿಹವು.

ಹೋರಾಡಿ ಸಂಗಮಾಡಿದ ಇಲಿಯವಿಷ ಬಹಳ ಪ್ರಕೋಪಿಸಿದ್ದು ಮತ್ತು ಪ್ರಕೋಪಿಸುವುದು, ಅದುದರಿಂದ ಕೆಳಹೊಟ್ಟೆ ಬೆನ್ನಿಗೆಹತ್ತಿ ತುಟಿ ವಿವರ್ಣವಾಗಿ, ಮೈಮೇಲೆ ಇಲಿಯ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಂಟುಗಳಿದ್ದು, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಪುನಗಿನ ಗಂಧವುಂಟಾಗಿಹುದು. ಹೀಗಿರುವ ಇಲಿಯ ವಿಷ ಅಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದು.

ಮೂರ್ಛೆ, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಬಾಕು, ದೇಹದಲ್ಲಿ ವಿವರ್ಣ, ಬೆವರು, ಕಿವಿಕೇಳಿಸದಿರುವಣ, ಜ್ವರ, ಮಂಡೆಭಾರ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲುಸುರಿಯುವಿಕೆ, ರಕ್ತ ಗಂದೆ ಗಂದೆಯಾಗಿರುವಣ, ಕಾರುವಣ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳ ಇಲಿಯವಿಷ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದರಿವುದು.

ಇಲಿಯ ವಿಷಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಇಲೀ ಕಚ್ಚಿದ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಕಚ್ಚಿದ ಘಾಯದಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳಿಂದ ರಕ್ತೆಯಂ ಹಾಕಿಸುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಣ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಅರಸಿನ ಸೈಂಧವಲವಣ ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ನೀರಿನಿಂದ ಘಾಯಕ್ಕೆ ಲೇಪಿಸಲು ಇಲಿಯ ವಿಷ ಪರಿಹರ. ನರದಮೇಲೆ ರಕ್ತೆಯಂ ಹಾಕಿ ರಕ್ತವಂ ತೆಗೆಯಿಸಲು ವಿಷಹರ.

೨. ಸುಣ್ಣ ನೀರು ಹಾಕಿ ಬೇಯಿಸಿ ತೆಳುವಾದ ಸುಣ್ಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಡಿಕೊಂಡದ್ದು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿನಷ್ಟು ಬಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ನುಂಗಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಬಿಸಿನೀರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸುಂಡಿಲಿ ವಿಷ, ಹೆಗ್ಗಣದ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಕುವೈಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೩ ತೊಲೆ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕುಡಿಯುವುದು. ಕುಸುವಲಕ್ಕೆ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬೆನ್ನಿನ ಹತ್ತಿರ ಚಿಟ್ಟುರಳಿಣ್ಣೆ ಸವರುವುದು. ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ವಾಂತಿ ಆಗುವುದು. ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲು ಆಗದೇ ಇದ್ದರೆ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕರೆತಂದು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಸಿದರೆ ವಾಂತಿ ಆಗುವುದು. ಪಥ್ಯ ಕುಸುವಲಕ್ಕೆ ಅನ್ನ. ಹರಿವೇಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ ಊಟ ಮಾಡುವುದು. ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧವನ್ನು ಎರಡನೆಯದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಇಲಿಕಚ್ಚಿದ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇಬೇರು ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅರಪಾವಿನಷ್ಟು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೭ ದಿನವೆ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಇಲಿ ಕಚ್ಚಿದ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫. ಮುಕ್ಕಿಡಿಬೇರು ಚಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದು ಕಚ್ಚಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಲೇಪಿಸಿದರೆ ಇಲಿ ಕಚ್ಚಿದ ವಿಷ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೬. ಕಿಡುಗೆರಶಿ ಸಮೂಲ ಸಣ್ಣ ತುಂಡುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ೧ ಶೇರು ಹುಯಿದು ಅರಪಾವು ಅವರೇಕಾಳು ಹಾಕಿ ಕವುಲಾಗ್ನಿಯಿಂದ ೪ ಜಾವ ಬೇಯಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಶೇರು ನೀರು ಇರುವಾಗ ಇಳಿಸಿ ಅವರೇಕಾಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಒಣಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೭ ಅವರೇಕಾಳು ತಿನ್ನುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೯ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಸುಂಡಿಲಿ ಕಚ್ಚಿದ ವಿಷ ಇಳಿಯುವುದು ಮತ್ತು ಶರೀರ ಉತವಿದ್ದರೂ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೭. ತಿಗಡೆ, ನೀಲಿಬೇರು, ತ್ರಿಫಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಕೂಡಿಸಿ ಅರೆದು ಕಲ್ಪವಮಾಡಿ ಕುಡಿಸಲು ವಿರೇಚನವಾಗಿ ಇಲಿಯ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

೮. ಬೇಲದಸೊಪ್ಪು ತಂದು ಅಷ್ಟಾವಶೇಷವಾಗಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ೩ ದಿನ ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ಇಲಿಯ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

೯. ಬಳ್ಳೀಸೊಂಡೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸವನ್ನೂ ಎಳ್ಳೆಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ಬೆರೆಸಿ ೩ ದಿನ ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು, ತೆಗೆದುಕೊಂಡವನಿಗೆ ಜನ್ಮಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಷಕ ವಿಷ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲವೆಂದರಿವುದು.

ಶ್ವಾನ (ನಾಯಿ) ವಿಷಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

ಉತ್ತರೇಣಿಬೇರು ೪ ವರಹ ತೂಕವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೪ ವರಹ ತೂಕ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡಲು ಶ್ವಾನ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

ಹುಚ್ಚು ನಾಯಿ ಕೆಚ್ಚಿ ದರೆ.

೧. ಲೋಳಿಸರದ ಹಳೆಯನ್ನೂ ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ಬಿಸಿ ಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಲು ಹುಚ್ಚುನಾಯಿ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

೨. ತುಪ್ಪದಿಂದ ಚಿಲಕೀರೆಯ ಬೇರನ್ನಾದರೂ, ತುಳಸಿಬೇರನ್ನಾದರೂ ಅರೆದು ಅಕ್ಕಿಗಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಕದಡಿ ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ದುಷ್ಪ ಕೀಟಿ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

ಭೇಕ (ಕಪ್ಪೆ) ವಿಷಕ್ಕೆ.

ಬಾಗೇಸೊಪ್ಪನ್ನು ಅಡಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ಕಪ್ಪೆ ವಿಷ ಶಮನವಹುದು. ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿಗಳನ್ನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಾದರೂ ಮೆಲ್ಲಿ ಸಲು ಕಪ್ಪೇ ಮತ್ಸ್ಯಗಳ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು. ಚಿಲಕೀರೆ ಬೇರನ್ನಾದರೂ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡೆ ಕಪ್ಪೆ, ಮತ್ಸ್ಯಗಳ ವಿಷ ಪರಿಹರ.

ನ್ಯಾಘ್ರಾದಿ (ಹುಲಿ) ನೊದಲಾದ ಮೃಗಗಳ ವಿಷಕ್ಕೆ.

ತೋಳ, ಚಿರತೆ, ನರಿ, ಕರಡಿ, ಹೆಬ್ಬುಲಿ, ಕುಡುಕೋಲಬರಗ, ಕುದುರೆ ಇವು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಆ ಘಾಯದಿಂದ ರಕ್ತವಂ ತೆಗೆಯಿಸುವುದು. ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಲಾಕೆಯಿಂದ ರಕ್ತ ಹಾಕಿಸುವುದು. ಆಮೇಲೆ ಬಿಳೀಕೊಮ್ಮೇ ಬೇರನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಗಾಯಕ್ಕೆ ಲೇಪನಂ ಮಾಡಿಸುವುದು. ವಿಶೇಷ ಹೇಳಲೇಕೆ, ಪುತ್ರಜೀವಿ ತಿರಳನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ೧ ವರಹತೂಕ ನಸ್ಯೆ, ಲೇಪನಂಗಳಂ ಮಾಡಿಸಲು ಸಕಲ ವಿಷಗಳೂ ಶಮನವಹವು.

ಬಂಜಿಹಾಗಲಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ನೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ೪ ವರಹ ತೂಕ ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ಸರ್ಪ, ಇಲಿ, ಬೆಕ್ಕು, ನಾಯಿ, ನರಿ ಇವು ನೊದಲಾದ ವಿಷಗಳು ಪರಿಹರವಹವು.

ಹಲ್ಲಿಯ ವಿಷಕ್ಕೆ.

ನವಿಲಗರಿ, ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿಯ ಯೆಲುವು, ಸಾಸುವೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ, ತುಪ್ಪ ಇಷ್ಟನ್ನೂ ಕೂಡಿಸಿ ತಾನು ಮಲಗಿಕೊಂಬುವ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಧೂಪವನ್ನು ಹಾಕಿ ಸಲು ಅದರ ಆಘ್ರಾಣದಿಂದ ಅದು ದೇಹವೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ವಿಷವನ್ನೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು.

ವಿಷದ ಹುಳುಗಳು ಕಡಿದ ವಿಷದಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಾದರೆ.

ಸಾಗಮಲ್ಲೆ ಬೇರು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರದು ಗಜ್ಜೀಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಹೊಟ್ಟಿಗೆ ಕುಡಿಸುವುದು. ಸಾಗಮಲ್ಲೆ ಬೇರು, ತಗರಿಸೆಬೀಜ ಇವು ಸಮಭಾಗ ಹೆಸುವಿನಮಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಒಂದು ದಿನ ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟು ಎರಡನೆಯ ದಿನ ವ.ಜ್ಜಿಗೆಯಲ್ಲಿ ೩ ದಿನ ನೆನೆಹಾಕಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಲೇಪಿಸಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನಮಾಡುವುದು. ಈರೀತಿ ಶರೀರಕ್ಕೆ ೩ ದಿನ ಲೇಪಿಸಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಿಷದ ಹುಳುಗಳು ಕಡಿದ ಪ್ರಣಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆ.

ಅನೇಕವಿಧವಾದ ವಿಷ ಜಂತುಗಳ ಚೂರ್ಣಗಳು ಕೆಲವು ಉಪವಿಷಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದರೂ, ದಂತ ನಖ ಕೇಶಗಳ ಚೂರ್ಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದರೂ, ಲೋಹಂಗಳ ಚೂರ್ಣಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿದರೂ, ಅದು ಕೃತ್ರಿಮವಿಷವೆನಿಸಿಕೊಂಬುದು. ಮಹಾ ಉಗ್ರವಾಗಿ ಒಂದು ಪಕ್ಷಕಾಲವಾದರೂ ಒಂದು ಮಾಸಕಾಲವಾದರೂ ಶರೀರವನ್ನು ನೇಧಿಸಿ ಬಾಧೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಅಲಸ್ಯ, ಮೈಭಾರ, ಶ್ವಾಸಕಾಸಗಳು, ಮೂಗಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅಪಾನದ್ವಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ರಕ್ತ ಸುರಿಯುವಣ, ಜ್ವರ, ಶೋಭೆ, ಮೈವುರಿತ, ಬಳಲಿಕೆ, ದೇಹಕಾಂತಿ ಗುಂದುವಣ, ಕಷ್ಟೆಯ ಮೈವರ್ಣ, ಕಣ್ಣು, ಉಗುರು, ಚರ್ಮಗಳು ಹಳದೀವರ್ಣವಾಗಿರುವಣ, ಎದೆ ಕೈಕಾಲು ಕಣ್ಣುಗಳುರಿಯುವಣ, ಮಂಡೆಕೂದಲು ಉದುರಿಹೋಗುವಣ, ಹುಡುಗೆಮ್ಮಲು, ಪ್ರಲಾಪ, ಅರೋಚಕ, ಭ್ರಮೆ, ಸರ್ವಾಂಗವೂ ಅರಿಸಿನ ವರ್ಣವಾಗಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಕೃತ್ರಿಮ ವ್ಯಾಧಿಯೆಂದರಿವುದು.

ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷ ಪರೀಕ್ಷೆ.

ಎಲೆಹುರೀಗಿಡದ ಬೇರಿನಮೇಲೆ ಕೃತ್ರಿಮ ಶಂಕೆಯುಳ್ಳವನು ರಾತ್ರಿ ಮೂತ್ರಿಸಲು ಬೆಳಗಾಗುವದರೊಳಗೆ ಆ ಗಿಡವು ಕಂದಿದರೆ ಮದ್ದು ತಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಶೀಗೇಕಾಯಿಬೀಜ ರಾತ್ರಿ ಮಲಗುವಾಗ ೫ ಬೀಜ ದವಡೆಯಲ್ಲಿ ಟ್ಪುಕೊಂಡು ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮೆತ್ತಗೆ ಇದ್ದರೆ ಮದ್ದೀಡು ತಗಲಿದೆ

ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಮದ್ದೀಡು ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಮದ್ದೀಡು ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

೧. ಪುತ್ರಜೀವಿಯ ತಿರಳನ್ನು ೧ ವರಹ ತೂಕ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಸಲು ನಾನಾವಿಧ ವಿಷಗಳು ಪರಿಹರವಹವು.

೨. ಯಾಲಕ್ಕಿ, ತಾಳೇಸವತ್ರ, ತ್ರಿಕಟುಕ, ಬೇರಿಗೆ ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಸಮಾಂಶ ವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಇಮ್ಮಡಿ ಶರ್ಕರವೆರಸಿ ಉದಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೇವಿಸಲು ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು.

೩. ನೀಲೀಬೇರನ್ನಾದರೂ, ಹಿರೀಮದ್ದಿನಬೇರನ್ನಾದರೂ ಕೊಮ್ಮೇ ಬೇರನ್ನಾದರೂ, ನಾಲ್ಕುವರಹ ತೂಕ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷ ಶಮನವಹುದು.

೪. ಅಂಕೋಲೆಬೇರಿನ ತೊಕ್ಕನ್ನು ಚೂರ್ಣವಮಾಡಿ ೪ ವರಹಾ ತೂಕ ವನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕಲೆಸಿ ಕೊಡಿಸಲು ಏಳುದಿನಕ್ಕೆ ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷ ಪರಿಹರವಹುದು. ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ ಪಥ್ಯ.

೫. ಚಿತ್ರಮೂಲದಬೇರಿನ ತೊಕ್ಕನ್ನು ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಿಂದ ಅರೆದು ಪರಮಾನ್ನ ಮಾಡಿ ಉಣ್ಣಲು ಕೃತ್ರಿಮ ವಿಷ ನಿವೃತ್ತಿಯಹುದು.

೬. ಇಂಗಳದಬೇರು ೪ ವರಹ ತೂಕವನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ನುಣ್ಣಗೆ ಮರ್ದಿಸಿ ಅದನ್ನು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿಯೇ ಕದಡಿ ಕುಡಿಯ ಕೊಡಲು ಸಮಸ್ತ ಕೃತ್ರಿಮವಿಷಗಳೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಶಮನವಹವು.

೭. ಬಿಳೀಸಟ್ಟುಗದಬೇರು ೪ ವರಹಾ ತೂಕ ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದಲಾದರೂ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಿಂದಲಾದರೂ ಅರೆದು ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಕದಡಿ ಕೊಡಲು ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಕೃತ್ರಿಮವೆಂಬ ಮೂರು ತೆರನಾದ ವಿಷಗಳೂ ಪರಿಹರವಹವು.

೮. ಕೋಲುತಗಸಿಬೇರು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧ ತೆಗೆದದ್ದು ೧ ತೊಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈರಿತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೫ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿದಿನ ೪ ಸಲ ಭೇದಿ ಆಗುವುದು. ಮದ್ದೀಡು ಭೇದಿಯಲ್ಲಿ ಕರಗಹೋಗುವುದು.

೯. ಅರ್ಧಶೇರು ಯಾಲಕ್ಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ೩ ಪೊಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳಗಿನಹೊತ್ತು ೧ ಪೊಟ್ಟ ಶ್ರೀ ತುಳಸೀರಸ ೧ ಪಾವು ಇವೆರಡು ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರಿತಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ೩ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಎಂಥಾ ಮದ್ದೀಡಾದರೂ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಕಾಕಿಮಾರಗಡ್ಡೆ ಬಲತದ್ದು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿದ ರಸ ||| ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ||| ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನಹುಪ್ಪ ||| ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರು ಕಲಸಿ

ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ವಾಂತಿಯಾಗುತ್ತೆ. ಭೇದಿ ೨ ಸಲ ಆಗಿ ಮದ್ದೀಡು ಭೇದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತೆ. ಮದ್ದೀಡು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅಸ್ತಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಜಾಸ್ತಿಯಾಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಊಟಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ ಹುರಳೀಕಟ್ಟು ಸಾರು ಅನ್ನ.

೧೧. ಬೇವಿನಬೀಜದ ಪೂವು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡಲು ಮದ್ದೀಡು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಚಿಟ್ಟರಕಣ್ಣಿ ೧ ಪಾವು, ಬಿಳೀಈರುಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಾವು ಮೆಕ್ಕೇಬೇರು ೧ ದುಡ್ಡು ತೂಕ ಇವುಗಳನ್ನು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬೆಳೆಗೆ ಹೊತ್ತು ಅರಪಾವು ಕುಡಿಯುವುದು. ಇದರಿಂದ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಕಷ್ಮಲ, ಮದ್ದೀಡು ಬಿದ್ದುಹೋಗುವುದು.

೧೩. ಬ್ರಹ್ಮಮೇಡಿಯಲೆ ೧ ಗೂಡೆ ಒಂದು ಗುಡಾಣಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಸ್ವಲ್ಪನೀರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಕೆಳಗೆ ಗಂಜಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವದು. ಮೇಗಳ ನೀರಲ್ಲ ಬಸಿದು ಬಿಟ್ಟು ಅಂಬಲಿಯಹಾಗೆ ಇರುವುದು ೨ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೨ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಕಲಸಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಸಮಸ್ತವಾದ ಮದ್ದೀಡು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಒಣಗಿದ ಕಹಿಹೀರೇಕಾಯಿ ಒಳಗಿನ ಪುಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಮೊಸರನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೇತಾಡಗಟ್ಟಿ ನೀರೆಲ್ಲಾ ಸೋರಿಹೋದದ್ದು ದಿಂಡು ಮಾತ್ರ ಅರಿಯುವದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಖಲ್ವಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಕಡಲೇಕಾಳು ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿ ೧ ಮಾತ್ರ ಅಕ್ಕಿ ತೊಕದ ನೀರಿನಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಕಾಯಿಸಿದ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕೊಡಲು ವಾಂತಿಯಾಗಿ ಮದ್ದು ಬೀಳುವುದು. ಪಥ್ಯ ಹಸುವಿನ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಅನ್ನ.

೧೫. ಕಕ್ಕೆ ಎಲೆ ಸಣ್ಣಗೆ ಕುಯಿದು ಹುರಿಗಡಲೆ ಸೇರಿಸಿ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಪುನಃ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಇದೇರೀತಿ || ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅನಂತರ ಎಲೆ ಅಡಿಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ವಾಂತಿಯಾಗಿ ಮದ್ದೀಡು ಬೀಳುವುದು.

೧೬. ಕರೇಭತ್ತದ ಅಕ್ಕಿ ಹಸಿಟ್ಟು ೧ ಪಾವು, ತಪಸಿಸೊಪ್ಪು ೨ ಹಿಡಿ, ಬೆಲ್ಲ ೧ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನಗಾತ್ರ ಔಷಧ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಕೊಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿದಿನ ತಿನ್ನುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಮದ್ದೀಡು ಬೀಳುವುದು.

೧೭. ನುಗ್ಗೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಅರಪಾವು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಸೇದು
೧ ಪಾವು ಇವು ಎರಡು ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ವಾಂತಿಯಾಗಿ ಮದ್ದೀಡು
ಬೀಳುವುದು. ಪಧ್ಯ ಮೊಸರು ಅನ್ನ, ಗಂಜಿ ಉಟಮಾಡುವುದು.

೧೮. ಕರೇತುಂಬೇ ಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅಕ್ಕಿ ತೊಳದ ನೀರಿ
ನಿಂದ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯುವುದು. ವಾಂತಿ
ಯಾಗಿ ಮದ್ದೀಡು ಬೀಳುವುದು.

೧೯. ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದಬೇರು || ತೊಲೆ, ಗಿರಿಕರ್ನಿಕೆ ಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿ || ತೊಲೆ,
ಅಂಕೋಲೆ ಬೇರಿನ ಪಟ್ಟಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ವರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ
೧ ಸೊಲಿಗೆ ಮೇಕೆಹಾಲು ಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕುಡಿಯು
ವುದು. ಇದರಿಂದ ವಾಂತಿಯಾಗಿ ಮದ್ದೀಡು ಬೀಳುವುದು.

ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ಭೂತ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ವಿಚಾರ.

ಭೂತ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನು ಕಾಲನನ್ನು ಸಂಹಾರಮಾಡುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ
ಕಾಲಾಂತಕನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನು ಕೋಪಾವಿಷ್ಟನಾಗಿ, ಮತ್ಯಾರಿಂದಲೂ ಜಯ
ಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು. ಆಗಲಾ ಗ್ರಹಗಳು ಪರಮೇ
ಶ್ವರನ ಶರೀರದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದುವು, ಅವು ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾಗಿಹವು ಅನೇಕ ಕೋಟಿ
ವಿಭಾಗದಿಂದ ಈ ಚರಾಚರಗಳನ್ನು ನುಂಗಿಕೊಂಡು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿಹವು.
ಪರಮೇಶ್ವರನ ವಾಮ ಶರೀರ ಭಾಗದಿಂದ ಪುರುಷ ಗ್ರಹಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು.
ಇದಲ್ಲದೆ ಮುಖ, ತೋಳುಗಳು, ತೊಡೆಗಳು, ಪಾದಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಲೂ,
ಅಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಗ್ರಹಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಆ ಗ್ರಹಗಳು ವರ್ಣಗಳಿಂದಲೂ
ಸೌಮ್ಯಾಸೌಮ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗಳಿಂದಲೂ, ಶುಭಾಶುಭ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದಲೂ ನಾನಾ
ರೂಪಿಗಳಾದುವು. ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಪರಮೇ
ಶ್ವರನೊಬ್ಬನು ಹೊರತಾಗಿ ಮಿಕ್ಕವನಾವನೂ ಸಮರ್ಥನಲ್ಲವು. ಆದಕಾರಣ
ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಹೇಳುವೆನು ಅದೆಂತೆನೆ:—ದೇವಗ್ರಹ, ರಾಕ್ಷಸಗ್ರಹ, ನಾಗ
ಗ್ರಹ, ಭೂತಗ್ರಹ, ಅಸುರಗ್ರಹ, ಕೃಶಗ್ರಹ, ಗಂಧರ್ವಗ್ರಹ, ಪಿತೃಗ್ರಹ,
ಹಿಂಸಗ್ರಹ, ಪಿಶಾಚಗ್ರಹ, ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸಗ್ರಹ, ವೈನಾಯಕಗ್ರಹ, ಕುಮಾರ

ಗ್ರಹ, ನಿಸ್ತೇಜಗ್ರಹ, ಭಸ್ಮಗ್ರಹ, ಪ್ರಲಾಪಗ್ರಹ, ಕಶ್ಮಲಗ್ರಹ ಎಂದು ಗ್ರಹಗಳು ಹದಿನೆಂಟುತೆರನಾದ ಜಾತಿಯುಳ್ಳವು. ಮಹಾ ಗ್ರಹಗಳು ತಮಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಾಗ ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಭೇದಗಳುಳ್ಳವಾಗಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತ ಲಿರುವುವು.

ಗ್ರಹಗಳಿರುವ ಸ್ಥಾನ.

ಉಪವನಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ವೃಕ್ಷರಣಿ ಭಾವಿಗಳು, ಪರ್ವತ ಕೋಡುಕಲ್ಲುಗಳು, ನದೀತೀರಗಳು, ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳು, ಅಟ್ಟಾಳಿಕೆಗಳು, ಹಾಳು ಮನೆಗಳು, ಗುಹೆಗಳು, ದನಹಟ್ಟಿಗಳು, ನದಿಗಳ ಸುಳುಹುಗಳು, ಯೆಲ್ಲೆಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳು, ಸ್ಮಶಾನಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸರಕ್ಷೇತ್ರಗಳು, ಭಾವಿಗಳು ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾದಂಥಾ ಭೂತ ಗಣಗಳು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುವುವು.

ಗ್ರಹಗಳು ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಗ್ರಹಗಳು ಬಲಿ ಪೂಜೆಯ ಅನೇಕ್ಷೆಯಿಂದಲಾದರೂ ಕೊಂದುಹಾಕಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲಾದರೂ ಮತ್ಯಾವ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದಲಾದರೂ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುವು. ಅವುಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವೆನು.

ಲೋಭವುಳ್ಳವನನ್ನೂ, ಕೋಪಿಸ್ತನನ್ನೂ, ಭಯಪಟ್ಟಿರುವನನ್ನೂ, ಬಹಳ ಹೆರುವುಳ್ಳಾತನನ್ನೂ, ಅತ್ಯಂತ ಹುಸಿಗಾರರನ್ನೂ, ಪೂರೈಜನ್ಮದ ವೈರವುಳ್ಳವನನ್ನೂ, ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ನಾಶನಪಡಿಸುವಂಥವನನ್ನೂ, ಸ್ತ್ರೀಯಗಲಿದವನನ್ನೂ, ಅನ್ಯರಿಂದಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನನ್ನೂ, ಅಚಾರಭ್ರಷ್ಟನನ್ನೂ, ನಿಂದೆಯವನನ್ನೂ, ಅಶುಚಿಯಾಗಿರುವನನ್ನೂ, ಅಸನ್ನಮೃತ್ಯುವಾಗಿರುವವನನ್ನೂ, ರೋಗಗ್ರಸ್ತನಾಗಿರುವನನ್ನೂ, ಬಹು ಅಟ್ಟಹಾಸವುಳ್ಳಾತನನ್ನೂ, ಮಹಾ ಚಂದವುಳ್ಳಾತನನ್ನೂ, ನಿಧಿಯಂಕಿತಾತನನ್ನೂ, ಕಂಗೆಟ್ಟಿದ್ದಾತನನ್ನೂ, ಕಟಕಮಕುಟಾದ್ಯ ಲಂಕಾರವುಳ್ಳವನನ್ನೂ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಲಿರುವನನ್ನೂ, ಪುರುಷನನ್ನೂ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾದ ಗ್ರಹಗಳು ಹಿಡಿಯುವುವು.

ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳನ್ನೂ, ಅಭ್ಯಂಗಮಾಡಿಕೊಂಡವಳನ್ನೂ, ಹೆತ್ತಿರುವವಳನ್ನೂ, ನೂತನ ಸುರತಕ್ರೀಡೆಯುಳ್ಳವಳನ್ನೂ, ಮದ್ಯಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸುವಂಥವಳನ್ನೂ, ನಿರ್ವಾಣವಾಗಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ, ಗರ್ಭಿಣೀ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ, ಮನ್ಮಥೋದ್ರೇಕವುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ, ಅತಿ ಕ್ರೀಡಾಸಕ್ತಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಬೀದಿಬೀದಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವವಳನ್ನೂ, ಚೌಬೀದಿ ಕೂಡಿದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೆಯಿರುವವಳನ್ನೂ, ಋತುಸಮಯದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ, ವ್ಯಭಿಚಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವವಳನ್ನೂ, ಯಾವಾಗಲೂ ಅಳುತ್ತಿರುವವಳನ್ನೂ, ಒಬ್ಬಳೇ ಒಂದು ಮನೆ

ಯಲ್ಲಿರುವವಳನ್ನೂ, ಮಹಾ ಅಂದವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವಳನ್ನೂ, ವಿಷಮವಾಗಿರುವ ಗುಹ್ಯಕ ಗ್ರಹಂಗಳು ಸೋಂಕುವುವು.

ಗ್ರಹಗಳ ಸ್ವರೂಪ.

ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ, ಮುಖಕೆಂಪಾಗಿ, ಹರ್ಷವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಪ್ರೌಢವಾಕ್ಯುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಶುಚಿಯಾಗಿ. ಸ್ವಲ್ಪ ಮಲಮೂತ್ರವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಧಟ್ಟನಾಗಿದ್ದರೆ ದೇವ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ತನ್ನ ಮೈಯ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಾನೇ ಕಚ್ಚಿತಿಂಬುವಣ, ಮದ್ಯಪಾನದಲ್ಲಿ ಯೇ ಪ್ರಿಯವುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಅಶುಚಿಯಾಗಿರುವಣ, ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಳುಮನೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಣ, ಧಟ್ಟವಾಗಿ ಮಹಾ ಬಲವಂತನಾಗಿರುವಣ ಹೀಗೆಯಿದ್ದರೆ ರಾಕ್ಷಸ ಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿವುದು.

ಧಟ್ಟನಾಗಿರುವಣ, ಶೀಲನಾಗಿರುವಣ, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಬಂದಹಾಗೆ ಸಂಚಾರಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಣ, ಮುಖವು ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿರುವಣ, ವಾತಾಹಾರವಂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರು ವಣ, ಕ್ಷಮೆಯುಂಟಾಗಿರುವಣ ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಯಕ್ಷ ಗ್ರಹವೆನ್ನಿಸಿ ಕೊಂಬುದು.

ಹಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ನಾಲಿಗೆಯನ್ನೀಡುವಣ, ಓಡಿಹೋಗಿ ಮರವನ್ನೇರುವಣ, ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋಗುವಣ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿರುವಣ, ನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಪೇಕ್ಷೆಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ವಕ್ರನಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುವಣ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನಾಗ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ಯಾವಾಗಲೂ ಪರಿಹಾಸವನ್ನೇ ಮಾಡುವಣ, ಯಾವಾಗಲೂ ತೂಗಡಿಸು ವಣ, ಭೋಜನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಓಡಿಹೋಗಿ ಮರವನ್ನೇರುವಣ, ಯಾವಾಗಲೂ ದುರ್ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ನುಡಿಯುವಣ, ಮಹಾಕೋಪವುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಭೂತ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ಕ್ರೂರದೃಷ್ಟಿಯುಂಟಾಗಿ ಭಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಬ್ಬಿ ಆಡುವಣ, ಬಹಳ ಅನ್ನ ವನ್ನುಂಟುವಣ, ಐಶ್ವರ್ಯವಡುವಣ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವೈದ್ಯರುಗಳಲ್ಲಿ ಯೂ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೇಷವುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಗರ್ವದಿಂದ ಯೇನೇನೂ ಸಡ್ಡೆ ಮಾಡದೆಯಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಅಸುರ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ಏಕಾಂತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವಣ, ದೇಹ ಒಣಗಿಹೋಗುವಣ, ಭೋಜನ ದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಭಯಂಕರವಾದ ಧ್ವನಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ನಾನಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಉದ್ಭ್ರಮಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ಸಂಗಡಲೂ ಮಾತನಾಡದೆಯಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಕೃಶ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ಗಂಧಮಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಯಾವಾಗಲೂ ಸಂತುಷ್ಟ ನಾಗಿರುವಣ, ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ನೃತ್ಯಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯ ವುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಸ್ತ್ರೀಸಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಗಂಧರ್ವ ಗ್ರಹವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಬುದು.

ಎಳ್ಳು, ಉದ್ದು, ಬೆಲ್ಲ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಅಪರಕಾರ್ಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗಿರುವಣ, ಶಾಂತನಾಗಿರುವಣ, ಪೂರ್ವಾಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಯಿದ್ದು ಅಪರಾಣ್ಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಚಾರಮಾಡುವ ಈ ಲಕ್ಷಣ ಉಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ಪಿತೃ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ಪ್ರಲಾಪವುಂಟಾಗಿರುವಣ, ನಿಷ್ಕುರ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವಣ, ಭಯಂಕರ ನಾಗಿರುವಣ, ಶೂನ್ಯವಾದ ರತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿರುವಣ, ಮಹಾ ಶುಚಿಯಾಗಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ ಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿವುದು.

ಯಾವಾಗಲೂ ಚೀತ್ಕಾರವಂ ಮಾಡುತ್ತ, ಗಜಕರಣವಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಧೂಳುಂಟಾಗಿ, ಮಹಾಬಲವುಂಟಾಗಿ, ಹಲ್ಲನೆರೆನೆರೆ ಕಚ್ಚುತ್ತ ಶೂರನಾಗಿದ್ದರೆ ವೈನಾಯಕ ಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿವುದು

ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಸ್ನೇಹ ಗೂಡಿದ ಮಾತುಂಟಾಗಿರುವಣ, ಮಹೋತ್ಸಾಹವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವಣ, ಮೃದು ಪ್ರಕೃತಿಯುಂಟಾಗಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಕುಮಾರ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ ಕುಂದುವುದು, ನುಡಿವುಂಟಾಗಿರುವುದು, ಯವೆಹೊಳೆ ಚೆದಿ ದೃಷ್ಟಿಸಿನೋಡುವುದು, ವೈದ್ಯರುಗಳ ಮಾತನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಹೀಗಿದ್ದರೆ ನಿಶ್ವೇಜ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿನೋಡಿದರೂ ಅಸ್ಥಿ ಚರ್ಮ ಮಾತ್ರವೇ ಉಂಟಾಗಿರುವಣ, ಬಹಳ ಅನ್ನವನ್ನುಂಟುವಣ, ಮೈತಣ್ಣಾಗಿರುವಣ, ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ನೋಟವುಂಟಾ ಗಿರುವಣ, ನಗೆಗೂಡಿದ ನುಡಿಯುಂಟಾಗಿರುವುದು ಶುಚಿಯಾಗಿರುವುದು ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಭಸ್ಮ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು.

ಕುಣಿದಾಡುವಣ, ಅಡಿಗಡಿಗೆ ನಗುವಣ, ಬಹುವಾಗಿ ಹರಟುವಣ, ಬಹು ಅನ್ನವನ್ನುಂಟುವಣ, ಮೈತಾರಿಕ್ಕೊಂಬುವಣ, ಆಕಳಿಕೆಯುಂಟಾಗಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಲಾಪ ಗ್ರಹವೆಂದರಿವುದು

ಅನುರಾಗವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವಣ, ಪರದ್ರವ್ಯಾಪಹಾರವಂ ಮಾಡುವಣ, ಕೋಪಿಸ್ತನಾಗಿರುವಣ, ಸ್ತ್ರೀದ್ರೋಹವುಳ್ಳವನಾಗಿರುವಣ, ಕಲಹಪ್ರಿಯನಾ ಗಿರುವಣ, ಹೇರಳವಾಗಿ ಅನ್ನ ತಿಂಬುವಣ, ಅತ್ಯಂತ ಲೋಭವುಂಟಾಗಿರುವಣ ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಕಶ್ಮಲ ಗ್ರಹವೆಂದು ತಿಳಿವುದು.

ಹೀಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ತರದ ಗ್ರಹಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವು. ಆ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಗಳ ಜಾತಿಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿದು ಆಮೇಲೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಂ ಮಾಡುವುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಹದಿನೆಂಟು ತರದ ಗ್ರಹಗಳು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕೋಟಿ ಪರಿವಾರಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಹವು. ಮಾಂತ್ರಿಕನಾಗಿರುವವನು ಸಮಸ್ತ ಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಕೂಲವನ್ನು ಆಚರಿಸಲಾಗದು. ಪ್ರತಿಕೂಲವಂ ಮಾಡಿದ ವೈದ್ಯನು, ಗ್ರಹಗ್ರಸ್ತನಾದ ಪುರುಷನನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಕೊಂದವನಾಗುತ್ತಾನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಆ ಗ್ರಹಗಳು ಕೋಪಗೊಂಡರೆ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮವುಳ್ಳವುಗಳಾದುದರಿಂದ ವಿಪರೀತವನ್ನೇ ಮಾಡುವುವು, ಮಿಕ್ಕಾದ ಯಂತ್ರ, ತಂತ್ರ, ಅಂಜನ, ನಸ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದನ್ವಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ನೋಡಿಕೊಂಬುದು. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ವಿಸ್ತಾರದ ಭಯದಿಂದ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವು.

ಅಂಜನ ನಸ್ಯ:—ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿರುವ ವಜ್ರನೀಲಿಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷದ ಚತುರ್ದಶೀ ದಿನ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ತಂದು ಸಾಸುವೆ ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ತೇದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಸಕಲ ಭೂತಗ್ರಹ ಸಕಲ ಗ್ರಹಂಗಳೂ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುವು. ಕಹಿ ಸೋರೇಬೀಜದ ತೈಲದಿಂದ ಹಿಪ್ಪೇಬೇರನ್ನು ತೇದು ನಸ್ಯವಮಾಡಲು ಭೂತಾಪಸ್ಮಾರ ಗ್ರಹಗಳು ಶಮನವಹವು.

ಕಪ್ಪಾದ ಕತ್ತೆಯ ಮೂತ್ರವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಘಟ್ಟಿಯಾಗುವುದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂಗಿಲಿಯ ಚೂರ್ಣವಹಾಕಿ ತಿಲಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಆತನ ಮುಖವಂಕಂಡರೆ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ ವೊದಲಾದ ಗ್ರಹಗಳು ತೊಲಗಿಹೋಗುವುವು.

ನಿರ್ಗುಂಡೀ ಸೊಟ್ಟಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಹಿಂಗುವಿನ ನಸ್ಯವಮಾಡಿಸಲು ಅಪಸ್ಮಾರ ಶಮನವಹುದು.

ಸಾಸುವೆ, ಬೇವಿನಸೊಪ್ಪು, ಭುಜವತ್ರಿ, ಬಜಿ, ತುಪ್ಪ, ಕುದುರೆಕೊಳಗು ಇವನ್ನೂ ಸಮಾಂಶವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹೊಗೆಯಂಹಾಕಲು ಸರ್ವಗ್ರಹಗಳೂ ನಿವಾರಣವಾಗುವವು.

ಐವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ.

ವಿವಿಧ ಔಷಧಗಳು.

೧. ಬಿಲ್ವಾದಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಬಿಲ್ವತ್ರೇಬೇರು ೨೦ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೨ ಶೇರು ಹಾಕಿ

ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸವತ್ರೈ ೪ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಾಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಪತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಉಬ್ಬಸ, ಶ್ವಾಸಕಾಸ, ಹೊಟ್ಟೆವುಬ್ಬರ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨. ಖಂಡಾರ್ದ್ರಕ ಲೇಹ್ಯ:—ಹಸಿಶುಂಠಿ ತಂದು ಮೇಲಿನ ಸಿನ್ನೆ ಕೆರದು ಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ || ಶೇರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಾಯಿಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಒಣಗಿದ ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು ೧೦ ತೊಲೆ, ಚಿಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ೨ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೪ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೨ ತೊಲೆ, ದಾಲಾಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೈ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸೈ ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿನ್ನೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೈ ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಬಜೆ || ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಕಾಸಶ್ವಾಸ, ಅನ್ನದ್ವೇಷ, ನೈತ್ಯ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಕೈಕಾಲು ಉರಿಯುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩. ಮಹಾಬಿಲ್ವಾದಿಲೇಹ್ಯ:—ಬಿಲ್ವತ್ರೈಬೇರು ೫ ಶೇರು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಹಸಿಶುಂಠಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ದಾಳಿಂಬರೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೪ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ

ಈ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕುವುದು :—ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ
|| ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ || ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾ
ಟಕಶ್ಯಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೪ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿ
ಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ || ತೊಲೆ, ದುಂಪರಾಸ್ಮಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲ
ಕರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ || ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ || ತೊಲೆ,
ಚಿತ್ರ ಮೂಲ || ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಪತ್ರೆ
|| ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ
ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ
ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಳೆಬೇರೇಜದ ಪ್ರಮಾಣ
ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ
ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ವೈಯ, ಸಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಕೆಮ್ಮು, ವೈತ್ಯ,
ಜ್ವರ, ರಕ್ತಕಾಸ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪. ಜವಾರಿಷೆ ಮುನಖ್ವು :—ಅತಿಮಧುರ ೧ ಪಾವು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ನೀರು
ಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ
ಕಷಾಯದೊಂದಿಗೆ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ
ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೆ ಅಳಲೇ
ಕಾಯಿಸಿವೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ,
ಕಚೋರ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಸಾರು ೧ ತೊಲೆ, ಸೋಪುಬೇರ
೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ || ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ,
ದೇಶಾವರದಶುಂಠಿ ೪ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ,
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರಿಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು
ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು
ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ,
|| ತೊಲೆಮೇರಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾ
ಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ಹೊಟ್ಟೆ
ಕೋಸಿನ ರೋಗಗಳು, ಜ್ವರ, ಅಜೀರ್ಣ ಗುಣವಾಗಿ ಭೇದಿ ಸಲೀಸಾಗಿ ಆಗು
ವುದು.

೫. ಸೊಗದೇಬೇರು ಲೇಹ್ಯ :—ಬಿಳೇಸೊಗದೇಬೇರು, ಕರೇಸೊಗದೇ
ಬೇರು, ಲಾವಂಚ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಓಮ, ಕರೇ ಅಳಲೇಕಾಯಿ, ಲೋಧ್ರದ
ಚಕ್ಕೆ, ಅಲದಚಕ್ಕೆ, ಅಶ್ವತ್ಥದಚಕ್ಕೆ, ಕಚೋರ, ತಾವರೆಕುಸುಮ, ಮುಡಿ
ವಾಳ, ವಿಷಬೊದ್ದಿ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಲಾವಂಚ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ರಕ್ತಜಂದನ,
ಖುರಾಸಾನಿಓಮ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ, ದೊಡ್ಡ ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಚಿಕ್ಕ

ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಸುನಾಮುಖಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೪|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ||-ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ, ವಾತರಕ್ತ, ರಕ್ತಸಂಖಂಧವಾದ ರೋಗಗಳು, ಚರ್ಮಸಂಖಂಧವಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೬. ಮಂಜಿಷಾದಿ ಲೇಹ್ಯ :—ಮಂಜಿಷ್ಣೆ ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ, ಬಜೆ, ಮರದರಿಸಿನ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಬೇವಿನಚಕ್ಕೆ, ಕಟಕರೋಹಿಣಿ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ, ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ರೇಣುಕೆ, ಕಹಿಪಡವಲ, ಮೋಡಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಅರಸಿನ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ, ಕಹಿತೊಂಡೆ, ಶುಂಠಿ, ಮೆಣಸು, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಲೋಧ್ರ ದಚಕ್ಕೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಮೇರಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತ, ವಾತರಕ್ತ, ವಿಷರ್ಷ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ರಕ್ತಶುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೭. ತಾಳೇಸಾದಿ ಲೇಹ್ಯ :—ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೪ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ವಾಯುವಿಳಂಗ || ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ || ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಶ್ವಿ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇ ಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಜ || ತೊಲೆ ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಗೋರೋ ಜನ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೨ ಶೇರು ರಾಯಿವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಅರದಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ

ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, || ತೊಲೆ ಮೇರೆಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ವೈತ್ಯ, ಹೊಟ್ಟೆವುರಿ, ಉಷ್ಣವಾಯು, ನಚ್ಚುಜ್ವರ, ಸನ್ನಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೮. ಅಂಗಾರದಬೀಜ, ಒಳ್ಳೆ ತುಳಸಿಬೀಜ, ತಂಗಡಿಬೀಜ, ಸಾತೇಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು, ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಅತಿಮಧುರ, ಅತಿಬಜೆ, ಶುಂಠಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ, ಕಚೋರ, ಮರದರಿಸಿನ, ಬಿಳೇ ಜೇರಿಗೆ, ಲವಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಮರಾಟಮೊಗ್ಗು, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೀಜ, ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ, ಲಾವಂಚ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ, ಶ್ರೀಗಂಧದ ಚಕ್ಕೆ, ನುಗ್ಗೇಹೂವು, ನಾಗಕೇಸರಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ನುಗ್ಗೇಬೀಜ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು, ಸೋಪುಬೀಜ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ರತ್ನಪುರುಷ ೬ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳೇ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗಜ್ಜುಗದ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೯-೧೧ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಬಹಳ ಹಳೇರೋಗವಾದರೆ ೨೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ, ಮೂತ್ರ ಉರಿಯುವುದು, ಮೂತ್ರ ಕಟ್ಟುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯. ಚಂದ್ರಕಾಂತಿ ರಸಾಯನ:—ನೆಲಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣನೆಗ್ಗಿಲು ೨ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಜೇರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಗರುಗದಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಿರೇಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೨ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೨ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೇರ ೧ ತೊಲೆ, ತಕ್ಕೋಲ ೧ ತೊಲೆ, ಬೂರಗದ ಬಂಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾ ಜಿತು ಭಸ್ಮ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೨ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಹಿಂಡಿಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಚಂದ್ರಕಾಂತಿಸೊಪ್ಪು ೨ ತೊಲೆ, ಹೊನ್ನಗೊನೆಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಇವೈಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೨ ತೊಲೆ, ನೈದಿಲೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ

ಸತ್ತು ೪ ತೊಲೆ, ಇಸಬ್‌ಗೋಲಾಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೆಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ ಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೨ ತೊಲೆ, ಅರಿಸಿನ ೧ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಜಾಲಿಬಂಕೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮುಳ್ಳು ಶಾವಂತಿಗೆಹೂವು ೨ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟಿನ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ೬ ಶೇರು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಮತ್ತು ಅರೆದಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ರಸಾಯನ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ ರೋಗದಿಂದ ಶರೀರ ಕ್ಷೀಣಿಸಿರುವುದು, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ, ಉರಿಮೂತ್ರ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೦. ಪುದೀನಾ ಲೇಹ್ಯ:—ಪುದೀನ ರಸತೆಗೆದು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಹಳೇ ಜಿಲ್ಲ ೨ ಶೇರು ಇವೆರಡು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಉರಿಹಾಕಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಶೋಂಟೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇ ಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ನೋಪುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಮೇರೆಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ವಾತಸಿಂಧ, ವಾಕರಿಕೆ, ತಲೆತಿರುಗು, ಅರುಚಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೧. ತ್ರಿಸುಗಂಧಾದಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಯಾಲಕ್ಕಿ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ದಾಲಾಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಸತ್ರ, ತಾಳೇಸಸತ್ರ, ಶೊಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಬೆತ್ತದಬೇರು, ಲಾವಂಚ, ಮುಡಿವಾಳ, ಗ್ರಂಥಿಕತಗರ, ನಸುಗುನ್ನಿಬೀಜ, ತಾವರೆಕುಸುಮ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ, ನೆಲಾವರಿಕೆ, ರೇಣುಕೆ, ಕಚೋರ, ದಾಳಿಂಬಿಸಿಪ್ಪೆ, ಮಾವಿನಬೀಜದ ಪೊಪ್ಪು ಮಯೂರಶಿಖಿ, ನೆಗ್ಗಲುಕಾಯಿ, ಕೊನ್ನಾರಿಗಡ್ಡೆ, ಖರ್ಜೂರ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರ, ಲವಂಗ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆರಡು ತೂಕ ರಾಯಪುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುವಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ

ಚೂರ್ಣ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಪಂಗಭಸ್ಮ ೧ ತೊಲೆ, ಜೇನು ತುಪ್ಪ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಸೊಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಕಚೇಬೀಜದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿ ಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಅತಿಸಾರ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ವಾತ ಪಿತ್ತ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೨. ಬಾದಾಮಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಬಾದಾಮಿಬೀಜ ೪ ಶೇರು ಖರ್ಜೂರ || ಶೇರು, ಚಾರುಪೊವ್ವು || ಶೇರು, ಗೋಧೀ ೧ ಪಾವು ಒರಳಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಗಂಧದ ಹಾಗೆ ತಿರುವಿ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಬರಿದರೆ ಸಾತ್ರೆ ಕೆಳಗೆ ಸುಣ್ಣ ಕಟ್ಟು ಕೂತುಕೊಳ್ಳುತ್ತೆ ಆ ನೀರೆಲ್ಲಾ ಆಚೆಗೆ ಚಲ್ಲಿ ಅದೆಲ್ಲಾ ಗೀಚಿಕೊಂಡು ಒಣಗಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದೇ ಗೋಧಿಹಾಲಿನ ಸಕ್ಕರೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಕ್ಕರೆ ೧ ಪಾವು, ಸಾಲಾಮಿಸ್ತಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೧ ಪಾವು, ಬೀಜಬಂದು || ಶೇರು, ಸೋಪುಬೀಜ ೩ ತೊಲೆ, ಸಾತೇಬೀಜದ ಪೊವ್ವು ೧ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೩ ತೊಲೆ, ತೀದಾಳಂಬರೆಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಬಾದಾಮಿಗೋಂದು ೧ ತೊಲೆ, ಕಾರೋ ಬಾ || ತೊಲೆ ಪನ್ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಮುತ್ತಿನ ಭಸ್ಮ ಕಾಲು ತೊಲೆ, ಗುಲ್ಫ ೧ || ಶೇರು, ಪನ್ನೀರು ೧ ಶೇರು, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ || ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಸತ್ರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಾದಾಮಿಬೀಜ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಹಾಲು ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪನ್ನೀರು ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಬಾದಾಮಿಹಾಲು ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನಹಾಲು || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಟ್ಟು ಚೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಎರಡೆರಷ್ಟು ರಾಯವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಚೂರ್ಣ, ಗುಲ್ಫ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲಾ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಶೇರಿಸಿ ೨ ಶೇರು ಜೇನುತುಪ್ಪ, ೧ ಶೇರು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಧಾನ್ಯವುಟದಲ್ಲ ೫ ದಿವಸವಿಟ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಮೇರೆಗೆ ೨೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ಹುಳಿ ವರ್ಜಿತ. ಇದರಿಂದ ವ್ರಣಜಾಡ್ಯ, ೨೦ ವಿಧ ಮೇಹ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಅಗ್ನಿ ವೃದ್ಧಿ, ವೀರ್ಯವೃದ್ಧಿ, ದೇಹಕಾಂತಿ ಉಂಟಾಗಿ ತೇಜಃಪುಂಜರಾಗುತ್ತಾರೆ.

೧೩. ಜಂಬೀರಾದಿ ರಸಾಯನ:—ಲವಂಗ, ಜಾಸತ್ರಿ, ಬೀಳೇಜೀರಿಗೆ, ಜಾಕಾಯಿ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಒೂರುಗದಬಂಕೆ, ಜಾಲೀಬಂಕೆ, ಮುಲ್ಲಂಗಿಬೀಜ,

ಬಂದರಿಬೀಜ, ಸಮುದ್ರಸೋಗೇಬೀಜ, ತಂಗಡಿಬೀಜ, ಸಾಗಕೇಸರಿ, ಜಟಾ ಮಾಂಸಿ, ಲಾವಂಚ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ, ರಕ್ತಚಂದನ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಸಮ ಅಮೃತಖಳ್ಳಿ ಸತ್ತು, ತವಕ್ಷೇರ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದುಬಾಂಡ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ೨೫ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನರಸ, ಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು, ನೀರುಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೨ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಸೊಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಸಕ್ಕರವಾಗಿ ರಸಾಯನಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧ ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ. ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಿತ್ತಾತಿಸಾರ, ಅರುಚಿ, ತಲೆತಿರುಗು, ಪಿತ್ತಸಂಕಟ, ಬಾಯಾರಿಕೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೪. ಮಹಾ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಶುಂಠಿ ಲೇಹ್ಯ :— ಹುಸೀಶುಂಠಿ ೧|| ಶೇರು ತಂದು ಸುಣ್ಣದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ೧ ಘಂಟೆ ನೆನೆಹಾಕಿ ತೆಗೆದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಮೇಲಿನ ಸಿವ್ವೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಸಣ್ಣಗೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕರೇ ಲಕ್ಷ್ಮಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸುವುದು, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿಗೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸುವುದು, ತುಳಸೀಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸುವುದು, ಸುರಸುರಿಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸುವುದು, ಕರೇ ಉಪ್ಪಿಚಕ್ಕೆ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸುವುದು, ಬೆಳೇಕೊಮ್ಮೇಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಒಣಗಿಸುವುದು. ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿ ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಸಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸಣ್ಣರಾಸ್ಮಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬೆಳೇಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಗಜಹಿವ್ವಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಬಜೆ ೧ ತೊಲೆ, ಅಡಿಕೆಚಿಟ್ಟಿದಬೇರು ೧ ತೊಲೆ, ನಾಯುವಿಳಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಗಿಲುಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಚಾಪಲ ಕೋಷ್ಠ ೧ ತೊಲೆ, ಸೋವುಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ೨ ಅಣೆ ತೂಕ, ಕಸೂರಿ ೧ ಅಣೆ ತೂಕ ಇವು ಮೂರೂ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿ ಯಲ್ಲಿ ೫ ಶೇರು ತಾಟಬೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ

ನೀರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅನಂತರ ಕಂಕುಮಕೇಸರಿ, ಗೋರೋಜನ, ಕಸ್ತೂರಿ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಷ್ಟು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೩೦ ದಿನಗಳು ಕೊಡುವುದು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸೂತಿಕಾವಾಯು, ಸೂತಿಕಾ ಪಾಂಡು, ಕ್ಷಯ, ಸನ್ನಿ, ಶೋಭೆ, ಪಿತ್ಥ, ಅಡಿಹೊಟ್ಟೆ, ಎದೆ, ನೆತ್ತಿ ಇವುಗಳ ಶೂಲೆ, ನಿದ್ರಾರಾಹಿತ್ಯ, ಬೆವರು, ಅರೋಚಕ, ನೋವು, ಮೈಭಾರ, ನಡುಕ, ಬಾಯಾರಿಕೆ, ಜ್ವರ, ನಿಶ್ಯಕ್ತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಗುಣಮಾಡುವುದು.

೧೫ ನ. ಸ್ವಾಹಕೀಂ ಅಬ್ದುಲ್ ವಲ್ಲಿಕ್ ಸಾಹೇಬ್‌ಕ :—ಒರ್‌ಗೆಸೆನಾ ೨೦ ತೊಲೆ, ಜೀರಾಸುಫೆದ್‌ ೧ ತೊಲೆ, ಜೀರಾಸಿಯಾ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ್ ೧ ತೊಲೆ, ನಿಲಾಯಿತಿಕಲ್‌ನಾರ್ ೧ ತೊಲೆ, ಅಮಲ್‌ತಾಸಕಾಚಕೀಲಾ ೩ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇಲಾಚೀಕೇದಾನೇ ೧|| ತೊಲೆ, ಸೋಫ್ ೧ ತೊಲೆ, ಗುಲಾಬಾಕೆಕಲ್ಲಿ ೫ ತೊಲೆ, ಗಾವುಜಬಾಫ ೫ ತೊಲೆ, ಬಾಲ್‌ಹಲ್ದಾ ೪ ತೊಲೆ, ಅನಲ್‌ಫಟ್ಟೆ ೨ ತೊಲೆ, ಮಿಟ್ಟಿಲಕಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ವಲ್‌ಖೋರಾ ೧ ತೊಲೆ, ಕುಚ್‌ಲೇಕಾಬಿಂಜ್ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿಲ್‌ಕೆಬೀಂಜ್ ೧ ತೊಲೆ, ತಡವಡ್‌ಕೆಫೂಲ್ ೪ ತೊಲೆ, ಈಶ್ವರಿಕೆಜಡ್ ೨ ತೊಲೆ, ಜಂಗ್ಲಿಕಾಲೀಮಿರ್ಚೀ ಛಾಲ್ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ತೆರ್‌ಮೂಲ್‌ಕೆ ಜಡ್‌ಕಿಛಾಲ್ ೧ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತುಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಇಸಂದಾರ್‌ಕಿಜಡ್‌ಕಿಚಾಲ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸುಕ್ಕಾ ಇಂದ್ರಾನ್ ೧ ತೊಲೆ, ಅಚ್ಚಿ ನೀಂಕಿಛಾಲ್ ೧ ತೊಲೆ, ಕರಂಜ್‌ಕಿಛಾಲ್ ೧ ತೊಲೆ, ಸತ್ತೆಗುಲ್ ೬ ತೊಲೆ, ತಬಾಷಿರ್ ೬ ತೊಲೆ, ಕಾಲೀಮಿರ್ಚಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣ ಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಬಾದಾಮಿಬೀಜ ೧ ಶೇರು ತಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ತೆಗೆದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಲೋಳಿಸರದ ತಿರಳು ೧೦ ಶೇರು ೨ ಸಲ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ತೊಳೆದು ಒಂದು ಕಂಚಿನ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕಿ ತಣಿಗೆ ವಾರೆಮಾಡಿ ಇಟ್ಟರೆ ನೀರು ಇಳಿಯುವುದು. ಈ ನೀರನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾದಾಮಿಬೀಜದ ಹಾಲುಹಾಕಿ ರಾಯಿವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೧೮ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಜೇನು ತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೩ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಮೇರಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿ ಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಸಂಬಂಧವಾದ ರೋಗ, ಮೇಹೋಷ್ಣ, ಪಡೆ, ವಾಯು, ಮೂಲ ರೋಗ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೧೬. ಕದಳೇಘೃತ:—ಯಾಲಕ್ಕಿ ಗತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ಗ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರೆ ಗ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ಗ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ಗ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ಗ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ಗ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಗ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾವರೇಕುಸುಮ ೨ ತೊಲೆ, ಸೊಗದೇಬೇರು ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೨ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ಅರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ಲಾವಂಚ ೨ ತೊಲೆ, ಮರದರಿಸಿನ ೨ ತೊಲೆ, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ ಗ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ಗ ತೊಲೆ, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು ೨ ತೊಲೆ, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ೪ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಪರ್ಪಾಪ್ಪಕ ೨ ತೊಲೆ, ಜಟುಮಾಂಸಿ ಗ ತೊಲೆ, ತಂಗಡಿಬೀಜ ೨ ತೊಲೆ, ಬಾಲಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯವನ್ನು ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಗ ತೊಲೆ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ರಸಬಾಳೇ ಕೂವು ೧೬ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೨ ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೨ ಶೇರು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಗ ಶೇರು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕಷಾಯ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಘೃತಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ೨೦ ವಿಧ ಪ್ರಮೇಹ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಹೆಂಗಸರ ಬಿಳೇ ಸೆರಗು, ಕೆಂಪು ಸೆರಗು ಸಹ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೭. ಸಂತಾನ ಕಲ್ಯಾಣಘೃತ:—ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಗ ಪಾವು, ತಾರೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ಗ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಗ ಪಾವು, ಪಾಪಟೆಬೇರು ಗ ಪಾವು, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು ಚಕ್ಕೆ ಗ ತೊಲೆ, ಸುರಸುರಿಕೆಬೇರು ಗ ಪಾವು, ಸೊಗದೇಬೇರು ಗ ಪಾವು, ಮಾವಿನಯೆಳೆಚಗುರು ಗ ಪಾವು, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ಗ ಪಾವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ಗ ಪಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಸುವಿನಹಾಲು ಗ ಪಾವು, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ಗ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಎಳನೀರು ಗ ಪಾವು, ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಬೂರುಗದ ಚಕ್ಕೆ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಲೋಳಿಸರದ ರಸ ಗ ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಗಂ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಕಲಾಯಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಘೃತ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿ ಅನಂತರ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು. ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಮೋಡಿ, ಚಂಗಲಕೋವ್ವ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರೆ, ವಾಯುವಿಳಂಕ,

ಜಾಕಾಯಿ, ಜಾಪತ್ರೆ, ಜಾಜನೊಗ್ಗು, ನೈದಿಲೆನೊಗ್ಗು, ಬಿಳೀ ಗಿರಿಕರ್ಣಿಕೆ ಸಮೂಲ, ತಾವರೇಗಡ್ಡೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಘೃತಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಒಂದು ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿ ೭ ದಿನವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳೆಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕೆಮ್ಮು, ಸ್ವಾಸಕಾಸ, ಉಬ್ಬಸ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಮೂಛೆ, ಪ್ರವೇಹ ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಋತುವಾಗದೆ ಇರುವವರು ಋತುವಾಗುವರು. ಸಂತಾನ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವವರಿಗೆ ಸಂತಾನವಾಗುವುದು.

೧೮. ಕಳಿಂಗಾದಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಒಣಗಿದ ಹಾವುಮೆಕ್ಕೇಕಾಯಿ ಸಾಲ್ಕು ತಂದು ಬೀಜ ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು. ಗಾಜುಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಳುವುಪ್ಪು ೧ ತೊಲೆ, ಸಮುದ್ರಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಇಂದ್ರಜವೆ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಹಾಲುಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಸುಸಾಮುಖಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿದುರುಪ್ಪು ೧|| ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಬಾಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧|| ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣ ಜೇನುತುಪ್ಪು || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿ ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ೧೨ ದಿನ ರಾಗಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟವನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಬೆಳೆಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೫-೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗಿನ ಗಡ್ಡೆ, ಮಹೋದರ, ಜಲೋದರ, ಗುಲ್ಮ, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೧೯. ಮಹಾ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಿ ರಸಾಯನ:—ಸೊಗದೇಬೇರು ೧ ಶೇರು, ನೆಲಬೇವು || ಶೇರು, ಲಾವಂಜ ೧ ಪಾವು, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೩ ತೊಲೆ, ತಾರೆಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೬ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೧೨ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ ೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬೂದಕುಂಬಳಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಎಳನೀರು ೧ ಪಾವು, ಹೇರಳಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಬ್ಬಿನಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೬ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೩ ತೊಲೆ, ಇವೆರಡು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ

ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಾಯವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೫ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತು ಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು:—ಆನೆನೆಗ್ಗಿಲು ೩ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಭೂಸಕ್ಕರೆಗಡ್ಡೆ ೩ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೩ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕಜೋರ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳಿ ಜೀರಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಶುಂರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯ ಮಾಡಿ ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿ ೧೫ ದಿವಸವಿಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಮೇರೆಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೊಗರೀಬೀಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಉನ್ನಾದ, ಸ್ಮೃತಿ ಭ್ರಮಣ, ಸ್ವಪ್ನಗಳು, ಖಾಸ, ಸಾಂಡು, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ್ರ, ಮದ್ದುಯಿಕ್ಕಿದ ದೋಷ, ಇಂದ್ರಿಯನಷ್ಟ, ನೀರುಕಟ್ಟು, ಕಲ್ಲುಕಟ್ಟು, ಪ್ರಯ, ಉಷ್ಣ, ಶೋಭೆ, ಪುರಾಣಜ್ವರ, ಮೇಹಗ್ರಂಥಿ, ವಿಂಶತಿಮೇಹ, ಒಂದು ಶಿಶುವು ಆಗಿ ಪುನಃ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ, ಬಂಜೆಪ್ರೀಯರಿಗೆ, ಮಂದಬುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಈ ಲೇಹ್ಯವು ಗುಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೦. ಮೇಹಕುಲಾಂತಕ ರಸಾಯನ:—ರಾಮಗುಳ್ಳ, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳ, ಸೊಗ ದೇಬೇರು, ಈಚಲಬೇರು, ದೊಡ್ಡ ಪಾಪಟೆಬೇರು, ಕಿರಕಸಾಲೆಬೇರು, ಅಗುಳು ಶುಂಠಿ, ಮಂಜಿಷ್ಠೆ, ಗುಬ್ಬಚ್ಚಿಬೇರು, ವಿಷ್ಣುಕ್ರಾಂತಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿರೇ ಮದ್ದಿನಗಡ್ಡೆ, ಕಿರುನೆಲ್ಲ, ಕರೇಳುಪ್ಪಿ, ಬಿಳೇಳುಪ್ಪಿ, ಬಿಳೇಗರಿಕೆ, ಚಿಟ್ಟಾ ಮುಟ್ಟು, ಪೇರಾಮುಟ್ಟು, ಕೊಳವಳಿಕೆಬೇರು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ, ಚಿತ್ರಮೂಲದ ಬೇರು, ತುಂಗೇಗಡ್ಡೆ, ಆನೆನೆಗ್ಗಿಲಬೇರು, ಬಿಳೇಹಿಂಡಿಬೇರು, ಕರೇಹಿಂಡಿ ಬೇರು ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೩ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚತುರ್ಥಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ೧ ಶೇರು, ಹಸೀಶುಂಠಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಮಾದವಾಳದಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ದಾಳಿಂಬರೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು ಇವು ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಳೇಜಿಲ್ಲ ೭|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಸಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ತಾಳೇ ಕಾಯಿಸಿವ್ವೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೇಕಾಯಿ ೨ ತೊಲೆ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ ೨ ತೊಲೆ, ಚವ್ಯ ೧ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ ೧ ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಸುನಾಮುಖಿ

೪ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಲಾಲ್‌ತಗಡೆ ೪ ತೊಲೆ, ಮುರಾಸಾನಿ ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ನಸುಗುನ್ನಿ ಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಸತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ದಾಲ್‌ಚಿನ್ನಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮಜ್ಜೆಗೆಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲತಾಟಗಡ್ಡೆ ೨ ತೊಲೆ, ರೂಮಿಮಸ್ತಕಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಸತ್ರೆ ೧ ತೊಲೆ, ದ್ರಾಕ್ಷೆ ೪ ತೊಲೆ, ಖರ್ಜೂರ ೪ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಗೋರೋಜನ ೧ ಆಣೆ ತೂಕ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಟ್ಟುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಅರೆಯುವ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧|| ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ||| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಅರ್ಧತೊಲೆ ಮೇರಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦-೪೦ ದಿನವ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಮೇಹಕಾರಕಾದಿಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೧. ಖಂಡಾದ್ರಕ ಘೃತಃ—ಹಸೀಶುಂಠಿ ಮೇಲಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಒರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ೧ ಶೇರು, ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಸಕ್ಕರೆ ೨ ಶೇರು ಇವು ಮೂರು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣವನ್ನು ಹಾಕುವುದು:—ಮೋಡಿ ||| ತೊಲೆ, ಬೆಳೇಜೀರಿಗೆ ||| ತೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ||| ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ||| ತೊಲೆ, ನಾಗಕೇಸರಿ ||| ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಘೃತ ಸಕ್ಕವಾಗಿ ಕಾಯಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆ ಮೇರಿಗೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು ಇಚ್ಛಾಪಥ್ಯ. ಚಲದಿಪದಾರ್ಥ ವರ್ಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ವೈತ್ಯ, ಮೇಹ, ಅಪಸ್ಮಾರ. ಮೂರ್ಛೆ, ಭ್ರಮೆ, ಇವುಗಳು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೨೨. ಮಹಾಕಲ್ಯಾಣ ಲೇಹ್ಯಃ—ಎಳನೀರು ೧ ಪಾವು, ಬೂದಕುಂಬಳ ಕಾಯಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕಬ್ಬಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೊನ್ನಗೊನೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಬಾಳೆಗಡ್ಡೆ ರಸ ೧ ಪಾವು, ನೆಗ್ಗಿಲು ಸಮೂಲದ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಅಮೃತಬಳ್ಳಿ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಕೊಳವಳಕೆಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಒಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು, ಹೆಗ್ಗುಳ್ಳದ ರಸ ೧ ಪಾವು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ರಾಯಪುಡಿಸಕ್ಕರೆ ೯ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಈ ಚೂರ್ಣ ಹಾಕುವುದು:—ದ್ರಾಕ್ಷೆ, ಅತಿ ಮಧುರ, ಖರ್ಜೂರ, ಇನ್ನೇಹೂವು, ಶ್ರೀಗಂಧದಚಕ್ಕೆ, ಸದ್ವಕೇಸರಿ, ರಕ್ತಚಂದನ, ಲಾವಂಚ,

ಜಟಾಮಾಂಸಿ, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ಲವಂಗ, ದಾಲ್ ಚೆನ್ನಿ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ, ಸಣ್ಣ ರಾಸ್ಮೈ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ, ಬಿಳೀ ಜೀರಿಗೆ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಕಟ ಕರೋಹಣಿ, ಸೈಂಧವಲವಣ, ಸೌವರ್ಚಲವಣ, ತಕ್ಕೋಲ, ಅರಿಸಿನ, ಮರದರಿಸಿನ, ಗಂಟುಭಾರಂಗಿ, ತಾಳೇಸಪತ್ರ, ಕಲ್ಲುಹೂವು, ತುಪ್ಪದದೇವದಾರು, ಕೊತ್ತಂಬರಿಬೀಜ, ಸೂರ್ತಿಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಜಾಜಿಹೂವು, ಧಾತಕೀಕುಸುಮ, ಮೋಡಿ ತಾವರೆಸಮೂಲ, ಕೊಡಸಿಗೆಬೀಜ, ಅತಿ ಬಜೆ, ಬೂರಗದಬಂಕೆ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕಸೂರಿ ೧ ಹಣ ತೂಕ, ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಶೇರು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ, || ತೊಲೆ, ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕುಕ್ಷಿರೋಗ, ಮಂದಾಗ್ನಿ, ಪಿತ್ತ, ದಾಹ, ಪಿತ್ತಗುಲ್ಮ, ಪಿತ್ತರಕ್ತ, ಶೂಲೆ, ಕ್ರಿಮಿ, ಜಂಘಾದಾಹ, ವಿಂಶತಿ ಮೇಹ, ಕ್ಷಯ, ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಅಸಾಯಶೂಲೆ, ಇವು ಗುಣವಾಗಿ ಪುಷ್ಟಿ ಬಲ ಕೊಡುವುದು.

೨೩. ಚಿಂಚಲ್ಯಾದಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಹಳೇಕಿಟ್ಟು ೧ ಶೇರು, ಹುಣಸೇಎಲೆ ೨ ಶೇರು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಗೆ ಹಾಕಿ ಇದಕ್ಕೆ ೮ ಭಾಗ ನೀರು ಹಾಕಿ ಅಷ್ಟಾವಶೇಷ ಕಷಾಯ ಕಾಯಿಸಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹಳೇಬೆಲ್ಲ ೧|| ಶೇರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಶುಂಠಿ ೧ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೧ ತೊಲೆ, ಚಿತ್ರ ಮೂಲ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೀಜೀರಿಗೆ ೧ ತೊಲೆ, ಮೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಧಾನ್ಯಪುಟದಲ್ಲಿ ೧೫ ದಿನ ಇಡುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ || ತೊಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಪಾಂಡು, ಕಾಮಾಲೆ, ಕ್ಷಯ, ಶೋಫೆ, ಗುಲ್ಮ, ಹೊಟ್ಟೆನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೪. ಕುಮಾರಿ ಲೇಹ್ಯ:—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಲೋಳಸರದ ರಸ ೧ ಶೇರು, ಬಿಳೀಈರುಳ್ಳಿ ರಸ || ಶೇರು, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂತುಪಾಕ ಬಂದಕೂಡಲೇ ಜಾಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ, ಜಾಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗ ೧ ತೊಲೆ, ಲವಂಗಪತ್ರ ೧ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೧ ತೊಲೆ, ತಾರೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ನೆಲ್ಲೀಕಾಯಿ ೪ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೧ ತೊಲೆ, ಜಟಾಮಾಂಸಿ ೧ ತೊಲೆ,

ಕಲ್ಲುಸಾರುಭಸ್ತು ೧ ತೊಲೆ, ಕುಂಕುಮಕೇಸರಿ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಪಕ್ವವಾಗಿ ಲೇಹ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ || ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗಜ್ಜು ಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಚಲದಿವದಾರ್ಥ ವಜ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹ ಸಂಬಂಧ ವಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗಿ ರಕ್ತವೃದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು.

೨೫. ಮಧುಸ್ನಿಹಿಕ ರಸಾಯನ:—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೩ ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ, ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮೆಣಸು, ದಾಲ್ಚಿನ್ನಿ, ಲವಂಗಪತ್ರ, ಯಾಲಕ್ಕಿ, ಸಾಗಕೇಸರಿ, ತಾವರೆಗಡ್ಡೆ, ಖರಾಸಾನಿ ಓಸು, ವಾಯುವಿಂಗ, ದುಂಪರಾಸ್ಮೆ, ಗಂಟು ಭಾರಂಗಿ, ಬಿಳೇಜೇರಿಗೆ, ಕರೇಜೇರಿಗೆ, ಮೋಡಿ, ಕರ್ಕಾಟಕಶೃಂಗಿ, ತುಪ್ಪದ ದೇವದಾರು, ಚಂಗಲಕೋಷ್ಠ, ಲವಂಗ, ಜಾಕಾಯಿ, ಅಕ್ಕಲಕರೆ, ಲಾವಂಚ, ಅತಿಮಧುರ, ಕಜೋರ, ತುಂಗಮುಸೈ, ತಕ್ಕೊಲೆ, ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ, ಸೋವುಬೀಜ, ನೇತಾಟಗಡ್ಡೆ, ಕರ್ಪೂರಶಿಲಾಜಿತು ಭಸ್ತ, ಭೂಸಕ್ರಗಡ್ಡೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ಕಾರೇಕಾಯಿಸಿವೈ, ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಇವು ದಿನಸಿಗೆ ೧ ತೊಲೆಯಂತೆ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕುಂಕುಮ ಕೇಸರಿ || ತೊಲೆ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಅರೆದು ಒಂದು ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕುವುದು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩ ಶೇರು, ಸಿಹಿದಾಳಿಂಬರೆ ಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೧ ಪಾವು ಇವುಗಳನ್ನೂ ಬಾಂಡ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ನೀರು ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ತಂದು ಪಾಕ ಬಂದ ಕೂಡಲೇ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣಹಾಕಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ೧ ಪಾವು, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ || ಶೇರು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ೧ ಗಜ್ಜುಗದ ಪ್ರಮಾಣ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೧೦-೨೦ ದಿವಸ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಧ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಕಾರಕ ಸಂಬಂಧ ವಾದ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೬. ಕ್ಷಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ:—ಆವ ಮೂಲಿಕೆಯ ಕ್ಷಾರವು ಬೇಕಾಗುವುದೋ ಆ ಮೂಲಿಕೆಯ ಕಾಷ್ಠ (ಕಟ್ಟಿಗೆ) ಗಳನ್ನು ತಂದು ಒಣಗಿಸಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಮಾಡಿ, ಆ ಬೂದಿಯನ್ನೂ ಅದರ ನಾಲ್ಕರಷ್ಟು ನೀರನ್ನೂ ಒಂದು ಮಡಕೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಕಿವುಚಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಇರಿಸಿದ್ದು, ಬೆಳಗ್ಗೆ ಅದರ ತಿಳಿಯನ್ನೂ ಹನಿಸಿಕೊಂಡು ನೀರೆಲ್ಲ ಇಂಗುವಂತೆ ಕಾಯಿಸಿದರೆ ಆ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗೆ ಉಪ್ಪು ಆಗುವುದು ; ಅದೇ ನಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಕ್ಷಾರ. ಅದನ್ನು ಕೆರೆದು ತೆಗೆದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಾಗೆ ಕಾಯಿಸುವಲ್ಲಿ ನೀರೆಲ್ಲ ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಗಿ ಹೋಗಿ ಕ್ಷಾರವು ಚೂರ್ಣದಂತೆ ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದೊಂದು ವಿಧ ; ಆ ಕ್ಷಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸಾರ್ಯವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ನೀರು ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ಇಂಗಿಹೋಗದೆ

ಮಂದವಾಗಿ ಕಷಾಯದಂತೆ ಉಳಿವುದೊಂದುವಿಧ; ಇದು ತೇಜಸವೆಂದು ಸಂಜ್ಞೆ, ಈ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಕ್ಷಾರಗಳನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯಾದ ವೈದ್ಯನು ಯಥೋಚಿತವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು.

೨೭. ಬಟ್ಟಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳು :—ಮಾವಿನಚಕ್ಕೆ ತಂದು ನೀರುಹಾಕಿ ಕುಟ್ಟಿ ರಸ ಶೋಧಿಸಿದ್ದು ಅರಸಾವು, ಶೋಧಿಸಿದ ಸುಣ್ಣದ ತಿಳಿನೀರು ೧ ತೊಲೆ ಇವೆರಡು ಕಲಸಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೊತ್ತು ಕುಡಿಸುವುದು. ಗುರುವಾರ ೧ ಹೊತ್ತು, ಭಾನುವಾರ ೧ ಹೊತ್ತು, ಪುನಹ ಗುರುವಾರ ೧ ಹೊತ್ತು ಈರೀತಿ ೩ ವಾರ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಧ್ಯ—ಔಷಧ ಕೊಟ್ಟದಿನ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಡುವುದು.

೨೮. ಭಾನುವಾರ ಅಥವಾ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ದಿನ ಉತ್ತರೇಣಿ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಅರ್ಚನೆಮಾಡಿ ಗಿಡವನ್ನು ತಂದು ಗೆಣ್ಣುಗಳು ಕತ್ತರಿಸಿ ಅರಸಿನದ ದಾರ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಬಟ್ಟೆ ಗುಣವಾಗುವುದು. ತುತ್ತಿಬೇರು ತಂದು ಅರಸಿನದ ದಾರ ಕಟ್ಟಿ ಕೈಗೆ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಬಟ್ಟೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೨೯. ಮಂಡೆ ಕೂದಲು ಉದುರುವುದಕ್ಕೆ :—ಉಮ್ಮತ್ತದನೊಪ್ಪಿನ ರಸ ೧ ಬಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾನಯೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಹನಿಸಿ, ೧ ತೂಕ ಉಮ್ಮತ್ತದ ಬೀಜವನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚೂರ್ಣಿಸಿ ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಹದದಲ್ಲಿ ಇಳುಹಿ ಮಂಡೆಗೆ ಯಿಕ್ಕಿಸಲು ತಿಮಿರ, ಮಂಡೆಕೂದಲು ಉದುರುವುದು ನಿಲ್ಲುವುದು ಮತ್ತು ಕೂದಲು ಬೆಳೆಯುವುದು.

೩೦. ಕೆಟ್ಟರಾಗಿಯನ್ನು ತಿಂದು ಹೊಟ್ಟೆ ಉಬ್ಬರವಾದವರಿಗೆ :—ಚವುಳು ಹೊವು ಅರ್ಧತೊಲೆ ತಂದು ಒಂದು ಸಾವು ತಣ್ಣೀರು ಒಂದು ಕಂಚಿನ ಕಲಾಯಿ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಈ ಚಾಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ನಿಂಬೆಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೨ ವರಹ ತೂಕ ಶೇರಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಇಟ್ಟು ಮೇಲಿನ ತಿಳಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಸುವುದು. ಪುನಃ ೨ ಘಂಟೆ ಹೊತ್ತುಬಿಟ್ಟು ಮೇಲ್ಕಂಡ ರೀತಿಮಾಡಿ ಕುಡಿಸುವುದು. ಉಬ್ಬರ ಗುಣವಾಗುತ್ತೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ಗಂಜಿ ಅನ್ನ.

೩೧ ಸೀತೋವಲಾದಿ ಚೂರ್ಣ :—ತವಕ್ಷೇರ ೧೬ ತೊಲೆ, ಹಿವ್ವಲಿ ೮ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೪ ತೊಲೆ, ದಾಲಚಿನ್ನಿ ೨ ತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೩೨ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪ ಅಥವಾ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ—ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮು, ಆಯಾಸ, ಕ್ಷಯ, ಮೈಲುರಿ, ಅಗ್ನಿಮಾಂದ್ಯ, ಪಾಶ್ವಕ ತೊಲೆ, ಆರುಚಿ, ಜ್ವರ, ರಕ್ತಪಿತ್ತ ಇವು ಗುಣವಾಗುವುವು.

೩೨. ಪಿತ್ತದಿಂದ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದವರಿಗೆ:—* ಕುರ್ಕುರಿಕಾ ಸಮೂಲವನ್ನು ತಂದು ಚನ್ನಾಗಿ ಕುಟ್ಟಿ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಿವಿಚಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು ಅರಸಾವು ಕುಡಿಸುವುದು. ಇಷ್ಟತ್ತುಸಲ ತಲೆಗೆ ತಣ್ಣೀರು ಹುಯ್ಯುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ—ಹೆಸರುಬೇಳೆ ಅಕ್ಕಿಸೇರಿಸಿ ಗಂಜಿಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದು. ಅನಂತರ ನೊಸರುಅನ್ನು ತುಪ್ಪ ನೀರುಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಕೊಡುವುದು. ಪಿತ್ತದಿಂದ ಹುಚ್ಚುಹಿಡಿದಿರುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೩. ಶೀತದಿಂದ ತಲೇನೋವು, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಂಕಾಗಿ ಇರುವಿಕೆ, ಧನುರ್ವಾಯು ಸರಾ ಎಂಬ ವಾಯುವಿಗೆ:—ಕೂಗಟಿಕಾಯಿ ಒಂದು ತಂದು ರಾತ್ರಿ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಹಾಕಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಚನ್ನಾಗಿ ಕಿವಿಚಿ ಬಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ೪ ಅಂಗುಲದ ಒಟ್ಟಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸುವುದು. ಈರೀತಿ ೪-೫ ಸಲ ನೆನೆಯಿಸಿ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ನೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಒಟ್ಟಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಮೂಗಿಗೆ ೩ ೪ ತೊಟ್ಟು ೨ ಮೂಗಿಗೂ ಹಾಕುವುದು. ಹೀಗೆ ೨-೩ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ಹಾಕಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶೀತದ ತಲೇನೋವು, ಶ್ಲೇಷ್ಮ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಂಕಾಗಿ ಇರುವಿಕೆ, ಧನುರ್ವಾಯು, ಸರಾ ಎಂಬ ವಾಯು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೪. ಅತಿಮಧುರದಚೂರ್ಣ :—ಲವಂಗ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ || ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧ ತೊಲೆ, ತವಕ್ಷೀರ ೨ ತೊಲೆ, ಅತಿಮಧುರ ೪ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ರಾಯಿವುಡಿ ಸಕ್ಕರೆ ೮ ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ಶಂಕುಭಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹವಳದಭಸ್ಮ ಕಾಲುತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೇರಿಸಿ ಕಲಿಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಜೇನು ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭ ದಿನಸ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಧ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನು. ಇದರಿಂದ ಉಷ್ಣವಾಯು, ಉಷ್ಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಕೆಮ್ಮು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೫. ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಕೊಳಂಬು :—ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಕರೇಹಿಂಗು || ತೊಲೆ, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ || ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಾಭಿ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮಣಿಸಿಲೆ || ತೋಲೆ, ಓಮ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಳಕ || ತೊಲೆ, ಕರೇಬೇರಿಗೆ || ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ೪|| ತೊಲೆ, ಹಿಂಗು ಹಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಹುರಿದು ಶುದ್ಧಮಾಡುವುದು, ಕರೇಬೇರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹುರಿಯುವುದು, ಕಟುಕರೋಹಿಣಿ ಸ್ವಲ್ಪ

* ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದೀನಾ, ಕುರ್ಕುರಿಕಾ, ತೆಲುಗು ಕಕ್ಕುಪಾಲ, ಕುಕ್ಕುಪಾಲ ಎಂದು

ಹುರಿಯುವದು, ಎಣ್ಣೆ ಬೆಳಗಾರ ಯಮ್ಮೆ ಸಗಣೆಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಮಾಡಿ ಅರಳು ಮಾಡುವುದು. ಈ ದಿನಸುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದು. ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಮಣಿಸಿಲೆ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ತಾಳಕ, ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ನಾಭಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಚೂರ್ಣವನ್ನುಹಾಕಿ ಶುದ್ಧಮಾಡಿದ ಜಾಸಾಳ ಶೇರಿಸಿ ಚನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೆಳಗಿನ ಅನುಪಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಅನೇಕ ರೋಗಗಳು ಗುಣವಾಗುವುದು. ಭೇದಿಗೆ ಅಗಸ್ಮೈರ ಕೊಳಂಬು ಮೆಣಸು ಕಾಳಷ್ಟು ಬಾಯಲ್ಲಿಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಭೇದಿ ಜಾಸ್ತಿ ಅದರೆ ಮಜ್ಜೆಗೆಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯ ತೋಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮೆಣಸಿನಕಾಳಿನಷ್ಟು ಕೊಳಂಬು ಶುಂಠಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಕೆಮ್ಮಲಿಗೆ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಗಂಧತೆಗೆದು ಕೊಳಂಬು ಶೇರಿಸಿಕೊಡುವುದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅನುಪಾನದಲ್ಲಿ ಮೆಣಸಿನಕಾಳನ್ನು ಅಗಸ್ಮೈರ ಕೊಳಂಬು ಶೇರಿಸಿಕೊಡುವುದು, ಪಿತ್ತಜ್ವರಕ್ಕೆ ಅಳಲೇಕಾಯಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಶ್ಲೇಷ್ಮಜ್ವರಕ್ಕೆ ಸಣ್ಣ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಛೇಜ್ವರಕ್ಕೆ ಶುಂಠಿ ಮೆಣಸು ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ರಕ್ತಮೂಲಕ್ಕೆ ಹೆಸುವಿನತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಪಾಂಡುವಿಗೆ ಹೆಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಮಹೋದರಕ್ಕೆ ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಶೇರಿಸಿ ಕೊಡುವುದು, ಸನ್ನಿಗೆ ಹಸಿ ಶುಂಠೀ ರಸದಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪ ಬೆರೆಸಿಕೊಡುವುದು, ವಾಯುವಿಗೆ ಶುಂಠಿ, ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪು ಸಹ ಶೇರಿಸಿ ಕಷಾಯಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದು, ಉರಿಮೂತ್ರ, ಮೂತ್ರಕೃಚ್ಛ, ಮೂತ್ರಾಶ್ಮರೀ ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿಷಮದಾರಿ ಸೊಪ್ಪಿನರಸ ಅಥವಾ ಸೂರ್ತಿ ಬೆಳಗಾರ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಮೆಣಸುಚೂರ್ಣ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಹೆಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಬೆರೆಸಿಕೊಡುವುದು ಅಥವಾ ಎಳೇಸೌತೇಕಾಯಿ ರಸದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಎಳನೀರಿನಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೊಡುವುದು, ಸನ್ನಿಪಾತ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿರಸದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಅಥವಾ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಗಜ್ಜುಗದ ಪಪ್ಪು, ಸುರಸುರಿಕೆ ಸೊಪ್ಪು ಇವುಗಳ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಕೊಡುವುದು, ಚೇಳು ಕಚ್ಚಿದಕ್ಕೆ ಈರುಳ್ಳಿರಸದಲ್ಲಿ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಕೊಡುವುದು ಮತ್ತು ಮೇಲೆಯು ಹಚ್ಚುವುದು, ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ಹೆಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಸನ್ನಿಪಾತಕ್ಕೆ ವಂಚಮೂಲ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಗುಲ್ಮಕ್ಕೆ ಹಸಿಶುಂಠಿರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ತಾಪ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ವಾತಜ್ವರಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಕಲಿಸೊಪ್ಪಿನರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಹೊಟ್ಟೆಒಲೆಗಳಿಗೆ ಬೆಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಸೂತಕವಾಯುವಿಗೆ ಹೆಸುವಿನಮೊಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು, ಸರ್ಪವಿಷಗಳಿಗೆ ಎಳೆದೆಲೆಯ ರಸವು ಕೊಡುವುದು, ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಜ್ವರಕ್ಕೆ ಜಾಕಾಯಿಚೂರ್ಣದಲ್ಲಿ

ಸನ್ನಿ ಬಾಯಿಗದೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ ಎಳ್ಳಿನಕಾಳಷ್ಟು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಕೊಳಂಬು ಬೇವಿನ ಎಣ್ಣೆಕಲಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಚ್ಚುವುದು, ಕಣ್ಣುವುರಿ ಜಾಸ್ತಿ ಅದರೆ ಬಿಸಿ ಅನ್ನ, ಮೊಸರು, ಶ್ರೀಗಂಧ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಲು ಕಣ್ಣಿನ ಬಾಧೆ ಕಡಿಮೆ ಆಗುವುದು.

೩೬. ಕೋಸು ಕೊಳಂಬು ಯೂಸಾನಿ :—ಹಲ್ಲಾ, ಕರಾದಿಲ್, ನಮ್ಮಕೆ ಸೇರಿದಾ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹೀರಾಹಿಂಗ್, ಸುವಾಗಾ ಅರಳುಮಾಡಿದ್ದು, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಪಾದರಸ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಮಣಿಸಿಲೆ, ಪಿಷ್ಟಿಲಿಯಾ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಡತಾಳ, ಕುಟ್ಟಿ, ಕರೇಜೀರಿಗೆ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ವತ್ಸನಾಭಿ, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಜಾಪಾಳ ಇವು ದಿನಸು ೧ಕ್ಕೆ ೧ ಹುನ್ತೂಕ, ತೆಂಗಿನಚಿಪ್ಪು ಸುಟ್ಟಿದ್ದು ೫ ಹುನ್ತೂಕ, ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ೫ ಹುನ್ತೂಕ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗರುಗದ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೩ ಘಂಟೆ ಅರಿಯಬೇಕು. ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ನೀರಾಗಲಿ ಎಳ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ೩ ಘಂಟೆ ಅರಿಯಬೇಕು. ತೊಗರೀಕಾಳಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಕಟ್ಟುವುದು. ಶೀತ ಮತ್ತು ಉಷ್ಣಜ್ವರಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಶುಂಠಿ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಬಾಯಾರಿಕೆಗೆ ಕರೇಮೆಣಸಿನ ಕಷಾಯದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದು. ಪಿತ್ತಕ್ಕೆ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಕುಟಾ ಎಂಬ ರೋಗಕ್ಕೆ ಮೊಲೆಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲಾ ತರಹ ವಾಯುವಿಗೆ ಕಸಂದಿರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಪಿತ್ತ ಜಾಸ್ತಿ ಆಗಿ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿಯುವದಕ್ಕೆ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧತೊಲೆ ಸಕ್ಕರೆ ಶೇರಿಸಿಕೊಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲಾ ತರಹ ಬವಾಸೀರಿಗೆ ಹಸುವಿನಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ತೊಡೆಬಾಳೆ, ಟಾಕಿ, ಮುಸುಕು, ಭಗಂತರ್, ಮೇಹಕ್ಕೆ, ಸಾರೂ ಇವುಗಳಿಗೆ ಈ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಯಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹಚ್ಚುವುದು. ಮೂಗಿನ ಪೀನಸಿಗೆ ಎಕ್ಕದ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತ್ರೆಯ ಅರೆದು ಬತ್ತಿಮಾಡಿ ಹೊಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟೆನೋವಿಗೆ ಉತ್ತರೇಣಿಕೆ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಹೊಟ್ಟೆಶೂಲೆಗೆ ಸಂಬಾಲೆರಸದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು. ಇಸ್ತಿಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತಿನ್ನಿಸಿ ಹರಳೆಣ್ಣೆ ೬ ತೊಲೆ, ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸ ೬ ತೊಲೆ ಶೇರಿಸಿ ಕುಡಿಸಬೇಕು. ಪಧ್ಯ ಸ್ವಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಇಡುವುದು.

೩೭. ಗುಂಡಿಕೆಶೂಲೆ, ಬಟ್ಟೆಶೂಲೆಗೆ :—ಹಣ್ಣು ಎಕ್ಕದ ಎಲೆ ನೂರು ತಂದು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೫೦ ಯಲೆ ಹರಡಿ ಅದರಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ೧ ತೊಲೆ, ಬಜಿ ೧|| ತೊಲೆಹಾಕಿ ಅದರಮೇಲೆ ೫೦ ಎಕ್ಕದ ಹಣ್ಣೆಲೆ ಹಾಕಿ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚುಳಮುಚ್ಚಿ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಟ್ಟೆ ಸೀಲುಮಾಡಿ ಒಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಎರಡುಜಾವ ಉರಿಹಾಕಿ ಒಳಗಿರುವ ಕರುಕನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಿಪ್ಪಲಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಶುಂಠಿ ೧|| ತೊಲೆ, ಮೊಣಸು ೧|| ತೊಲೆ, ಸಂಚ ತೊಲೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕರುಕು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿಹಾಕಿ ಹಸಿ ಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಕಡಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಮೊದಲು ಹೊಟ್ಟೆಸುಲಿದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಗಜ್ಜೀ ಕಾಯಿಗಾತ್ರ ಅರೆದು ಹಸುವಿನ ತುಪ್ಪದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದು. ಅನಂತರ ಹಸಿ ಶುಂಠಿ ರಸದಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಹಿಪ್ಪಲಿ ಚೂರ್ಣದಲ್ಲಾಗಲಿ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದ್ಯ—ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ಅನ್ನ ಕೊಡುವುದು. ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಬೆಳಿಗ್ಗೆಹೊತ್ತು ೫ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಗುಂಡಿಗೆಶೂಲೆ, ಬಟ್ಟೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೮. ಗುಂಡಿಗೆ ಶೂಲೆಗೆ :—ಅರಳೇಬೀಜ ೧ ತೊಲೆ, ಹತ್ತಿಬೀಜ ೧ ಪಾವು ತಂದು ನೀರುಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ರಸತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಪಾವು, ಸಕ್ಕರೆ ೩ ತೊಲೆ, ಹಸುವಿನತುಪ್ಪ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೀರುಮಾಡಿದಂತೆ ಕಾಯಿಸಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮಾಡಿದ್ದು ರಾತ್ರಿವೂಟಮಾಡಿ ದರೆ ಗುಂಡಿಗೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೩೯. ಹತ್ತಿಬೀಜ ತಂದು ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಿಸಿ ಒರಳಲ್ಲಿಹಾಕಿ ರುಬ್ಬಿ ಶೋಧಿಸಿದಹಾಲು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಹಸುವಿನಹಾಲು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಹಾಲು ೧ ಸೊಲಿಗೆ, ಸಕ್ಕರೆ ೩ ತೊಲೆ, ಅಕ್ಕಿ ೩ ತೊಲೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿಚೂರ್ಣ ೧ ತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಮಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ಕೀರಿನಂತೆ ಮಾಡಿ ರಾತ್ರಿ ಕುಡಿದರೆ ಎದೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೦. ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಹರಿದ ಉಪ್ಪೇಗಿಡದ ಬೇರಿಗೆ ಧೂಪದೀಪನೈವೇದ್ಯ ಮಾಡಿ ಅಗೆದುತಂದು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಿ ಪ್ರಮಾಣ ಹಸುವಿನಹಾಲು ಹಸೀದರಲ್ಲಿ ಕಲಿಸಿಕೊಡಲು ಗುಂಡಿಗೆಶೂಲೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೧. ಮೇಹ ಗಡ್ಡೆಗೆ :—ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಪರಂಗಿಚಕ್ಕೆ ೧|| ಶೇರು, ಹಾವು ತೊಂಡೇ ಗಡ್ಡೆ ೧||ಶೇರು, ಕಾಡುಕುಂಬಳಗಡ್ಡೆ ೧||ಶೇರು, ಶುದ್ಧಿಮಾಡಿದ ಅಶ್ವ ಗಂಧಿ ೧|| ಶೇರು, ಬಂದರೀಗಿಡದ ಸಮೂಲ ೧ ಪಾವು ಇವು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿ ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಗೋರೋಜನ ಕಾಲುತೊಲೆ, ಹಾಕಿ ಕರೇಲಕ್ಕಲಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಹೊಮ್ಮುಗಳಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ವಂದೆಲಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಗರುಗದಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆ, ಗಾಂಧಾರಿಸೊಪ್ಪಿನ ರಸದಲ್ಲಿ ೧ ದಿನ ಭಾವನೆಮಾಡಿ ಬಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿಸಿ ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಸಿನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು. ಹೀಗೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೨ ಹೊತ್ತು ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ತೊಗರೀಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಮೇಹಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೨. ಶುಂಠಿ ೨ ತೊಲೆ, ಹಿಪ್ಪಲಿ ೨ ತೊಲೆ, ಮೆಣಸು ೨ ತೊಲೆ, ಯವ ಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸಜ್ಜ ಕ್ಷಾರ ೧ ತೊಲೆ, ಸೈಂಧವಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಗಾಜು ಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಡಾಲವಣ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಕರೇ ಜೀರಿಗೆ ೨ ತೊಲೆ, ಅಜಾಮೋದ ೧ ತೊಲೆ, ನೋಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಕರ್ಕಾಟಕ ಶೃಂಗಿ ೧ ತೊಲೆ, ಅಳಲೇಕಾಯಿಸಿಪ್ಪೆ ೨ ತೊಲೆ, ಓಮ ೧ ತೊಲೆ, ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿದ ಹಿಂಗು ಕಾಲುತೊಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟಿ ಚೂರ್ಣಮಾಡಿ ಶೋಧಿ ಸಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಲುತೊಲೆ ಚೂರ್ಣ ಬಿಸಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸಾಯಂಕಾಲ ೭-೧೪ ದಿನ ಕೊಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ತೊಗರೇಬೇಳೆ ಸಿಹಿಸಾರು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಾತ, ಗುಲ್ಮ, ಶ್ಲೇಷ್ಮ, ಜ್ವರದ ಗಡ್ಡೆ, ಮೇಹದ ಗಡ್ಡೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೩. ಮೇಹಗಡ್ಡೆ ಕರಗುವುದಕ್ಕೆ :—ಹೊಟ್ಟೆಗೆದ ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಮೆಣಸು ಚೂರ್ಣಮಾಡಿದ್ದು ಇವು ಎರಡು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ಖಲ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ದತ್ತೂರಿ ಸೊಪ್ಪಿನ ರಸ ಹಾಕಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರೆದು ಗಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವುದು. ಈರೀತಿ ಮೂರಾವರ್ತಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಗಡ್ಡೆ ಕರಗುವುದು.

೪೪. ಜಲಮಲ ಕಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ :—ಅನೇನೆಗ್ಗಿಲು ಸಮೂಲ, ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ, ಯಾಲಕ್ಕಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಮಭಾಗ ತಂದು ತಣ್ಣೀರಿನಿಂದ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಕಲಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಮೂತ್ರ ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಗುವುದು.

೪೫. ಒಂದು ನಿಂಬೇಹಣ್ಣು ತಂದು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಪೆಟ್ಟುಪ್ಪು ಕಾಲುತೊಲೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ || ತೊಲೆ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸಿ ತಣ್ಣಗೆ ಆದಮೇಲೆ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುವ ಔಷಧವನ್ನು ತಿಂದು ಸಿಪ್ಪೆ ಬಿಸಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಜಲಮಲ ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಗುವುದು.

೪೬. ಒಳ್ಳೇಸೋರೇಕಾಯಿ ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿದ ರಸ ಅರಪಾವು ಬಿಳೇಜೀರಿಗೆ ಚೂರ್ಣ || ತೊಲೆ, ಸಕ್ಕರೆ || ತೊಲೆ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಕಲಸಿ ಕುಡಿಯಲು ಜಲಮಲ ಸರಾಗವಾಗಿ ಆಗುವುದು.

೪೭. ಕೊತ್ತುಂಬರಿಬೀಜ ಕಾಲುತೊಲೆ ಅಗೆದು ತಿನ್ನುವುದು. ಈರೀತಿ ೩ ದಿನ ಮಾಡುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕೆಮ್ಮಿದ್ದರೆ ರಕ್ತಬೀಳುವುದು, ಕ್ಯಾಕರಿಸಿದರೆ ರಕ್ತಬೀಳುವುದು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೮. ಪೆಟ್ಟಿನ ನೋವಿಗೆ :—ಒಳ್ಳೆಣ್ಣೆ ೧ ಶೇರು ಕಬ್ಬಿಣದ ಕಡಾಯಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಒಲೆಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕಾಯಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ತೊಟ್ಟಿಸೊಪ್ಪು ಒಂದು ಹಿಡಿ ತಂದು ಎಣ್ಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿ ಕಾಯಿಸಿ ಈಚೆಗೆ ತೆಗೆದು ವುದು. ಇದೇಮೇರಿಗೆ ಸೊಪ್ಪೆಲ್ಲಾ ಕೆಂಪಗೆ ಕಾಯಿಸಿ ತೆಗೆದು ಎಣ್ಣೆ

ಯನ್ನು ಎತ್ತಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಪ್ರಯೋಗ ದಿನ ೧ಕ್ಕೆ ೩ ಸಲ ಹೆಚ್ಚುಬೇಕು. ಅಥವಾ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಹಚ್ಚಿಸಿ ನೋವಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪೆಟ್ಟುತಗಲಿದ ನೋವು, ಮೂಳೆ ಮುರಿದುಹೋಗಿರುವುದು, ಕತ್ತಿ ಘಾಯ, ಹೊಸನೋವೇ ಆಗಲಿ ಅಥವಾ ಹಳೇನೋವೇ ಆಗಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೪೯. ಎತ್ತರವುಳ್ಳ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದಾಗಲಿ, ಎಡವಿಯಾಗಲಿ ಬಿದ್ದು ಕೈಕಾಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವವರಿಗೆ:—ಕಾಡುನುಗ್ಗೇನೊಸೈನ್ನು ತಂದು ಕುಟ್ಟಿ ತಕ್ಕ ಕಟ್ಟಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಿಲ್ಲೇಮಾಡಿ ಕಟ್ಟುವುದು. ಬಿಸಿನೀರನ್ನು ಒಂದು ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಅದರಲ್ಲಿ ರಕ್ತಕಟ್ಟಿರುವ ಭಾಗವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ನೀರೆಲ್ಲಾ ರಕ್ತವರ್ಣವಾಗುವುದು. ಉರಿಯಾಗು. ತೆಗೆದು ಬಿಚ್ಚಿಹಾಕುವುದು. ನೋವು ಕಟ್ಟಿರುವುದು ಸಹ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫೦. ಮೂಳೆ ಮುರಿದದ್ದಕ್ಕೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ:—ಮೈದಾಲ ಕಡಿ, ವಾಯುನಿಳಗ; ದಾಲಾಚಿನ್ನಿ ಇವು ಮೂರನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ಕೋಳೀಮೊಟ್ಟೆ ಬಿಳೇಜು ಯಿಂದ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸವರಿ ಮುರಿದಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ದೆಬ್ಬೆಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ, ಕಟ್ಟಿ ಗುಣವಾಗುವವರಿಗೂ ಬಿಚ್ಚಬಾರದು. ಮೂಳೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತೆ.

೫೧. ಬೆಪ್ಪಾಲೆಚಕ್ಕೆ ತಿಗಡು ಮೇಕೇಹಾಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅರೆದು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಸವರಿ ಮುರಿದಿರುವ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಿ ದೆಬ್ಬೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು. ಮೂರುದಿನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆಯುವುದು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಪುನಃ ಬಿಚ್ಚಬೇಕಾಗಿ ಲಿಗಿ ವಾಸಿಯಾಗುವುದು.

೫೨. ಏಟುತಗಲಿದ ನೋವಿಗೆ:—ಮೊಸರನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನೇತಾಡಗ ಕಲ ನೀರೆಲ್ಲಾ ಸೋರಿಹೋದದ್ದು ದಿಂಡು, ಸುಣ್ಣ ಇವೆರಡನ್ನೂ ನುಣ್ಣಗೆ ಅರೆದು ನೋವಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಿಹಾಕುವುದು ನೋವು ನಿಲ್ಲುವುದು.

೫೩. ರಾಗಿ ಬೇಯಿಸಿ ಕರುಕುಮಾಡಿ, ಓಮವನ್ನು ಕರುಕುಮಾಡ್ತು ಉಪ್ಪನ್ನು ಹಾಕಿ ಗಂಜೆಯ ತಿಳಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅರೆದು ಪಟ್ಟಿಹಾಕುವುದು. ನೋವು ಗುಣವಾಗುವುದು.

೫೪. ರಕ್ತಗಡ್ಡೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ನೋವಿಗೆ:—ಮಹಿಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಳ್ಳ ೫ ತೊಲೆ, ಸಾಂಬ್ರಾಣಿ ೧ ತೊಲೆ, ಬಿಳೇಕಾಚು ೧ ತೊಲೆ, ಮಾಯಿಪಾಳದಕಾಯಿ ೧ ತೊಲೆ ಮೇಣ ೫ ತೊಲೆ, ದಾಚಿನಪುಡಿ ೧ ತೊಲೆ, ಮುಸಾಂಬರ ೧ ತೊಲೆ, ಈ ದಿನಸುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಸಾಕ್ಷಿಗುಗ್ಗುಳ ಮತ್ತು ಮೇಣ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸಾಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಬೆಂಕಿಯಮೇಲಿಟ್ಟು ಕರಗಿಸಿ ನಂತರ ಬಾಕಿ ದಿನಸುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕುಟ್ಟಿ ಶೋಧಿಸಿ ನಿಂಬೇಹಣ್ಣಿನ ರಸದಿಂದ ಅರೆದು ಮೇಲ್ಕಂಡ ಔಷಧ ಕಬಿ

ಭ್ರಮಣೆ, ಅನ್ನ ಆರೋಗ್ಯವಾಗದೆ ಇರುವುದು. ಕಾಲು ಬಳಲಿಕೆ, ವಾಂತಿ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯೩. ಲವಂಗಾದಿ ಸವೈ ಔಷಧ :—ಲವಂಗ ೧ ಹಿಡಿ, ಗಜ್ಜುಗದಸೊಪ್ಪು ೧ ಹಿಡಿ, ಕರೇಮೇಕೇಹಿಕ್ಕೆ ೭ ಇವುಗಳನ್ನು ಕರೇಮೇಕೆ ಮೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅರೆದು ೧೪ ಮಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ೧ ಮಾತ್ರ, ಸಾಯಂಕಾಲ ೧ ಮಾತ್ರ ಜೇನುತುಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ ೭ ದಿವಸ ಕೊಡುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪಥ್ಯ. ಹಸುವಿನಹಾಲು ಅನ್ನ. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷಯ, ಕಾಮಾಲೆ, ಶೋಭೆ ಗುಣವಾಗುವುದು.

೯೪. ಕಫದೋಷವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಾಗ ವಮನಕ್ಕೆ :—ಹಿಪ್ಪಲಿ, ಮಗ್ಗಾರೆ ಕಾಯಿ, ಸೈಂಧವಲವಣ ಇವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನೊಡನೆ ಸೇರಿಸಿ ಕುಡಿಯಬೇಕು.

೯೫. ಪಿತ್ತವು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಾಗ ವಮನಕ್ಕೆ :—ಕಹಿಪಡವಲ, ಅಡುಸೋಗೆ, ಬೇವು ಇವುಗಳನ್ನು ತಣ್ಣೀರಿನೊಡನೆ ಕುಡಿಯಬೇಕು.

೯೬. ಶ್ಲೇಷ್ಮದೊಡನೆ ಕೂಡಿದ ವಾತವಿಕಾರದಲ್ಲಿ ವಮನಕ್ಕೆ :—ಮಗ್ಗಾರೆಯನ್ನು ಹಾಲಿನೊಡನೆ ಕುಡಿಯಬೇಕು.

೯೭. ಅಜೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ವಮನ :—ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ಬಿಸಿನೀರಿನೊಡನೆ ಕುಡಿಯಬೇಕು.

೯೮. ಅಮ್ಲ ಪಿತ್ತರೋಗದಲ್ಲಿ ವಮನಕ್ಕೆ :—ಕಹಿಪಡವಲ, ಬೇವು ಶೀತಕಷಾಯವು ಉತ್ತಮವಾದುದು. ಸೈಂಧವಲವಣವನ್ನು ತುಸಿ ನೆಕ್ಕಿಕೊಂಡರೆ ಸುಖವಾಗಿ ವಮನವಾಗುವುದು.

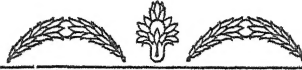
ಕಂ|| ಶ್ರೀ ವೇಂಕಟೇಶ ಕೃಪೆಯಿಂ |

ಭಾವಿಸಿ ರಚಿಸಿರ್ಪ ನೆಸೆವ ಕನ್ನಡನುಡಿಯಿಂ ||

ಗೋವಿಂದರಾಜ ನೀ ಶುಭ |

ವಿವರಣೆ ಭವವೈದ್ಯರತ್ನ ಮೆನಿಸಿಹ ಕೃತಿಯಂ ||

ಸಂಪೂರ್ಣವು.

ಈ ಪುಸ್ತಕ ದೊರೆಯುವ ವಿಳಾಸ :—

ಹಿಂದು-ಯುನಾನಿ ಅನುಭವ ವೈದ್ಯರತ್ನ

ಕ್ರೈಯ ರೂ. ೩-೨-೦

ಮಕ್ಕಳ ಸಂಜೀವನಿ ಔಷಧಾಲಯ,

ಹಲಸೂರುಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು ಸಿಟಿ

